ȘALOM ALEHEM

OPERE ALESE

EDITURA DE STAT PENTRU LITERATURĂ ȘI ARTĂ

CLASICII LITERATURII
UNIVERSALE

CLASICII LITERATURII UNIVERSALE

ŞALOM ALEHEM

OPERE ALESE

Cuvînt înainte şi traducere de I. LUDO

EDITURA DE STAT PENTRU LITERATURĂ ŞI ARTĂ

CUVINT INAINTE

Pe la sfîrşitul veacului trecut trăia în tîrgul ucrainean Pereiaslav din gubernia Poltava un omuleţ discret, evlavios şi bolnav, care, în ziua cînd împlini cincizeci şi opt de ani, îşi aduse aminte că la aceeaşi vîrstă, tatăl lui, la fel de suferind, a trecut în lumea dreptilor, aşa că ar fi vremea să se pregătească şi el pentru drumul cel fără de întoarcere.

Moştenitori de drept avea destui. Dar pentru omul din Pereiaslav problema era rezolvată de mult. Se aşeză, deci, la masă şi — într-o epistolă de numai cîteva fraze — dispuse ca toată averea lui să revină fiului său Şalom, căruia „Dumnezeu i-a dăruit mai multă înţelepciune şi mai multă ştiinţă de carte decît tuturor celorlalţi copii ai mei". Bătrînul nu crezu necesar să înşire cu de-amănuntul bunurile pe care le lăsa moştenire fiului său preferat, ci le dădu în cîteva cuvinte o formulare globală: „Rămîne în urma mea o familie săracă, lipită pămîntului".

Nu trecu mult şi Şalom, legatarul universal, se văzu pus în faţa tristei obligaţii de a-şi lua în primire moştenirea, care se compunea din: unsprezece fraţi drepţi, rezultaţi din prima căsătorie a tatălui său, cinci fraţi vitregi, fruct al căsătoriei de-a doua, şi încă vreo cinci-şase fraţi aduşi de mama vitregă în casă, în ziua cununiei, ca zestre. Numai aşa se poate înţelege de ce şi-a putut îngădui răposatul să fie, cu conştiinţa împăcată, atît de inechitabil în distribuirea averii agonisite de el într-o existenţă de şase decenii. Ştia că urmaşii lui nu se vor lua la ceartă pentru o asemenea moştenire — şi că numai

unul dintre ei se va arăta dispus s-o primească: Şalom. Avea atîta încredere în bunătatea şi cumînţenia lui Şalom, încît nu se mulţumi să-i lase toată această bogăţie a lui, dar îl mai şi învăţa în ce fel s-o administreze. „Dacă-ţi este sfîntă amintirea tatălui tău — îi scria el în testament — să nu uiţi de familia asta nenorocită şi să-i dai o mînă de ajutor pe cît ai să poţi."

Această întîmplare trăită de moştenitorul Şalom Aiehem ne dă întreaga imagine a lumii din care s-a inspirat scriitorul Şalom Alehem: o familie săracă, lipită pămîntului, compusă din fraţi drepţi şi vitregi, multiplicată în sute de mii de exemplare şi risipită prin atîtea mii şi mii de ghetouri, tîrguri şi tîrguşoare evreieşti de pe tot întinsul pămîntului. O familie desculţă, flămîndă şi zdrenţuroasă, căreia Şalom Alehem, unul din cei mai mari umorişti pe care i-a produs vreodată literatura universală, s-a grăbit să-i dea — conform cu dispoziţiile testamentare paterne — „o mînă de ajutor", pe măsura geniului său.

*

In biografia lui Şalom Alehem se găseşte un detaliu semnificativ pentru spiritul operei lui: ori de cîte ori termina o lucrare, el o citea mai întîi soţiei, copiilor şi cîtorva prieteni intimi. Pentru circumstanţă, scriitorul apărea seara, cu manuscrisul în mînă, la masă, în costum de zile mari. Ţinuta aceasta festivă în atmosfera oricum deosebit de solemnă în care toţi se pregăteau să asculte lectura ar fi putut îndemna pe un străin neavizat să creadă că gazda va rosti o prelegere pe cine ştie ce temă ştiinţifică — sau, poate, morală. Uimirea lui, însă, ar fi fost nemărginită cînd s-ar fi trezit transportat dintr-o dată, chiar de către acest om îmbrăcat în straie de sărbătoare, de-a dreptul în noroiul unor umile tîrguşoare evreieşti. De la primele cuvinte, tot ce era solemn dispărea, spre a face loc acestui adînc, nesfîrşit, nesecat noroi al micului tîrg evreiesc, pe a cărui clisă cenuşie vedeai cum lunecă o lume de umbre, care se zbate, se îmbrînceşte şi goneşte, goneşte necontenit — încotro?

Nicăieri!

Eroii lui Şalom Alehem, împiedicaţi cu sălbăticie de legile restrictive oligarhice să ducă o viaţă normală de muncă, izgoniţi din şcoală, izgoniţi dintr-un întreg şir de oraşe ori car-

tiere, izgoniți din sate, izgoniți din ateliere și fabrici, izgoniți din funcțiunile publice — izgoniți de peste tot, gonesc pe loc, parcă fără nici un alt obiectiv precis decît acela de a cuceri împărăția cerurilor, unde nădăjduiesc să găsească un jilț aurit la dreapta Celui-de-sus, ca răsplată pentru tot ce au pătimit aici, pe pămînt. Este lumea „luftmenșilor", lumea spînzuraților în aer, a căror substanță fizică n-o constituie nici pielea, nici oasele, nici sîngele care circulă în vinele unor făpturi reale, palpabile, ci fumul, vîntul, noroiul spaima și visurile, Și orice s-ar spune, nici fumul, nici vîntul, nici noroiul, nici spaima, nici visurile nu sînt elemente de esență solemnă. Așa că nici opera lui Șalom Alehem n-are, în tot cuprinsul ei, nimic solemn — dacă prin cuvîntul acesta înțelegem rigiditate, formalism sau artificiu artistic care ar duce la cel mai mic compromis cu adevărul. Scriitorul și-a pus costumul lui de sărbătoare pentru a sublinia cu cîtă gravitate privește el iureșul acesta, prin noroi spre neant, al unor mase descumpănite, fără bază de existență sigură, fără vreun teren solid sub picioare, fără nici un orizont care să merite toată goana asta istovitoare pe ulițele nefericitului lor tîrgușor.

Dar, cu tot costumul lui de sărbătoare și cu toată gravitatea constatărilor lui, el se va feri să țină predici morale acestor mulțimi. Nu din întîmplare a folosit atît de puțin genul descriptiv în opera lui și a recurs mai mult la monolog. Sub haina lui de sărbătoare, el a lăsat să palpite inima aparului, ceaușului, hamalului, harabagiului, jumulitoarei de găini, cizmarului, croitorului, bocitoarei, misitului, petițorului, care se bălăceau în noroi și adulmecau cu nesaț parfumul fripturilor servite, la mii de kilometri de ei, la masa lui Rotschild. Tot ce a scris Șalom Alehem este rostit, pînă la cel mai mic cuvințel, fără excepția nici măcar a unei singure virgule, de umbrele acestea cenușii și transparente, care, în îmbrînceala lor desperată, țipă, se ceartă, se blestemă, fără accente solemne, fără poze teatrale, fără grija de a alege cuvinte frumoase, ci numai așa cum îi sfătuiesc foamea, frigul, ignoranța, superstițiile, uneori revolta, de cele mai multe ori umilința și resemnarea, dar întotdeauna deșănțata lor înclinație spre visare. In opera lui Șalom Alehem, nu autorul vorbește, ci toată lumea aceasta, cu accentele ei atît de sincere, atît de spontane — cum rar a

lăsat vreun scriitor pe eroii lui să vorbească — în limba ei idiș, limba „servitoarelor și a bucătăreselor", cum era categorisită limba poporului de către aristocrația ebraizantă conservatoare.

Rolul lui Șalom Alehem în opera lui a fost doar *să silească* lumea aceasta de umbre să-și descarce năduful, nu numai în țarcul limitat al norodului ei familiar, ci față de întreaga omenire. Silind tîrgușorul evreiesc să vorbească și punîndu-i sub ochi după aceea tot ce a spus, îl silea, implicit, să și rîdă de propriile lui mărturisiri și să vadă cît de scîrnavă este lacoma lui clasă de „epitropi" evrei, complice cu „epitropii" jecmănitori, de indiferent care altă naționalitate; cît de ticăloasă este orînduirea politică, socială și economică a statului oligarhic în care el nu poate fi decît un obiect de diversiune, indispensabil stăpînilor în acțiunea lor de oprimare a maselor de muncitori și țărani — și cît de adînc este norodul în care riscă să se înece, dacă nu se trezește cu un ceas mai devreme la realitate spre a putea lupta pentru o viață liberă, umăr la umăr cu milioanele de semeni ai lui, neevrei și evrei.

*

Șalom Alehem s-a născut în ziua de 18 februarie 1859, în ghetoul tîrgului ucrainean Pereiaslav, sub domnia pravoslavnicului Alexandru al II-lea — și a murit în ziua de 13 mai 1916, în ghetoul marelui tîrg american New York, sub domnia preacuviosului președinte Woodrow Wilson. Născut cu doi ani înainte ca țarul Alexandru al II-lea — sub presiunea mișcărilor de emancipare — să fi semnat decretul de dezrobire a țăranilor de pe cuprinsul imperiului rus, el a murit cu doi ani înainte de Marea Revoluție Socialistă din Octombrie și înainte ca Wilson, președintele „democrației americane", să-și fi dat adeziunea la dezlănțuirea războiului de intervenție pentru restabilirea sclaviei pe teritoriul fostului imperiu țarist.

Osemintele lui Șalom Alehem, îngropate provizoriu, în 1916, în cimitirul din Brooklyn (New York) au fost dezgropate în 1921 și reînhumate, în același cimitir, dar în partea rezervată muncitorilor. Prin aceasta se împlinea cererea exprimată în termeni categorici de scriitor, în testament: aceea de a fi în-

mormîntat printre *„muncitorii de rînd — în mijlocul adevăratului popor"*.

Dar și dincolo de mormînt, Șalom Alehem rămîne mereu viu în sufletul poporului, deoarece prin arta lui a servit adevărul, care este numai al poporului.

I. LUDO

ROMANE

ROMANUL
UNUI OM DE AFACERI

PREFAȚA AUTORULUI

Menahem Mendel nu este eroul unui roman și nu este, mai cu seamă, o figură imaginară. El este un biet om rupt din mulțime, pe care autorul l-a cunoscut personal și îndeaproape. Am trăit alături de el vreo douăzeci de ani. Ne-am cunoscut în anul 1892 la „Bursa mică" din Odesa, am trecut apoi cu el, mînă în mînă, la Bursa din Iehupeț, prin toate anticamerele iadului, am plecat cu el la Petersburg și la Varșovia, am îndurat cu el o mulțime de „crize", m-am apucat împreună cu el, mereu de o altă afacere, dar — vai! n-am avut nicăieri parte de un dram de noroc. Astfel că în cele din urmă, am fost siliți să facem ceea ce fac toți cei deopotrivă cu noi: să emigrăm.

Deocamdată am adunat toate scrisorile trimise de către Menahem Mendel nevesti-si în diferite epoci în decurs de optsprezece ani, precum și scrisorile trimise lui de către nevastă-sa, Șeine Șeindl, în același răstimp și le-am strîns într-un volum pe care pentru conținutul său — l-aș putea numi epistolar.

Și este, propriu-zis, un roman epistolar în șase capitole. Așa că, ori de cîte ori un negustor va voi să scrie nevesti-si, să zicem de la Odesa, n-are decît să caute un model în primul capitol: „Londra". Un speculant de la Bursa de acțiuni din Iehupeț va găsi ce-i trebuie în capitolul al doilea: „Acții" sau în al treilea: „Milioane". Un misit, un petitor, un agent de asigurare, n-are decît să caute mai departe. Într-un cuvînt, fiecare o să găsească ceea ce-i trebuie. Și cum afacerile evreiești

sînt, cu ajutorul lui Dumnezeu, peste tot la fel, adică încep toate destul de binişor, într-un avînt fără pereche, sub imboldul celor mai strălucite speranţe şi se isprăvesc mai întotdeauna ca vai de lume — întocmai ca şi în cazul lui Menahem Mendel — nu-i nevoie să munceşti mult ca să compui o scrisoare. Ea poate fi copiată, aşa cum se găseşte în capitolul respectiv, cu punct şi cu virgulă. Şi dacă se va găsi unul dintr-o mie căruia afacerile să-i meargă, pînă una-alta, ceva mai bine, el poate fi sigur că asta mult n-o să ţie. Tot ce-i clădit pe vînt şi pe fum trebuie în cele din urmă să se prăbuşească. *Tare plăcut nu este. În schimb, este adevărul curat. Şi oamenii doar iubesc adevărul.*

ŞALOM ALEHEM

Cartea întîia

„LONDRA"

BURSA DE LA ODESA

I

Menahem Mendel din Odesa către nevastă-sa *Șeine Șeindl* din Casrilifca

Nepreţuitei, isteţei şi preacuratei mele neveste, Șeine Șeindl, să trăiască!

Inainte de toate află că sînt, slavă Domnului, bine sănătos şi să dea Dumnezeu să auzim întotdeauna unul de la altul numai veşti bune, amin!

Află apoi că nici nu mă simt în putere să-ţi zugrăvesc cît de mare şi frumos e oraşul Odesa şi cît de cumsecade sînt oamenii de prin partea locului şi ce afaceri straşnice se pot pune la cale aici. Închipuieşte-ţi! O pornesc cu beţişorul prin Greţk — aşa-i spune uliţei unde ai noştri fac negoţ — şi dau peste douăzeci de mii de afaceri: vreau grîu, am grîu, vreau tărîţe, am tărîţe, lînă, lînă, făină, sare, fulgi, stafide, saci, scrumbii, mă rog, tot ce-ţi trăsneşte prin minte găseşti la Odesa.

La început adulmecasem chiar vreo două-trei afaceri, dar nu-mi mergeau tocmai la inimă... şi m-am

plimbat atîta prin Greţk pînă m-am înfipt şi eu în ceva ca lumea ; o învîrt — cum s-ar zice — cu „Londra“ şi merge... să nu-mi fie de deochi, merge ! Cîteodată poţi să înşfaci un douăzeci şi cinci de ruble, sau un cincizeci şi uneori chiar şi un sutar... Mă rog, „Londra“ e o meserie aşa de-a dracului, că într-o singură zi poţi s-ajungi mare bogătaş. Iaca, nu de mult, a picat pe aici unul — un ceauş, sau ştiu eu ce dracu' o mai fi — şi cît ai clipi din ochi, a înhăţat un treizeci de mii... Şi-acu', nu-l ajungi nici cu prăjina la nas, de fudul ce e. Îţi spun drept, dragă nevastă, pe aici înoţi pe străzi în aur, aşa să trăiesc ! Nici mai mult nici mai puţin ! Mulţumesc lui Dumnezeu — nu-mi pare rău de loc că am venit la Odesa. O să mă întrebi tu, desigur, ce caut eu la Odesa, cînd o pornisem parcă spre Chişinău ! Îmi era, pesemne, scris să cîştig bani din gros !

Cum am ajuns la Chişinău, la unchiu' Menaşe, să-mi iau zestrea, mă apucă el că la ce-mi trebuie zestrea ? Zic :

— Se vede că-mi trebuie, că dacă nu-mi trebuia, n-aş fi venit.

Zice el că bani peşin acuma, n-are. El poate să-mi dea — zice — o scrisoare către Brodski de la Iehupeţ.

Zic :

— Las' să fie şi Iehupeţ, numai parale să fie !

Zice el că aşa sigur nu e că o să capăt parale la Iehupeţ. El poate să-mi dea — zice — o scrisoare către Bachrach de la Varşovia.

Zic :

— Las' să fie şi Varşovia, numai parale să fie !

Zice el : Ce-mi trebuie Varşovia ? Varşovia e departe. Dar dacă vreau, îmi dă o scrisoare către Barabas de la Odesa.

Zic :

— Las' să fie şi Odesa, numai parale să fie !

— Ce ai atîta nevoie de parale ?

Zic :

— Se vede că am. Să nu fi avut, n-aş fi venit !

Ce să-ţi mai spun ? S-a sucit încolo-încoace — degeaba ! Dacă spun eu parale — parale rămîne !

Se apucă dumnealui, unchiu' Menaşe, şi-mi scoate două poliţe de cîte cinci sute de ruble pe cinci luni şi-o scrisoare către Barabas de la Odesa, pentru trei sute. Restul mi-l dă în bani, ca să am — zice — de drum. Dar fiindcă n-am vreme, o scurtez. Cu ajutorul lui Dumnezeu, în scrisoarea următoare am să-ţi scriu de toate mai cu de-amănuntul.

Fii sănătoasă şi dă complimente socrului, soacrei şi copiilor — să trăiască — şi tuturor celor care întreabă de mine, din partea

bărbatului tău
Menahem Mendel

Cînd vin la Barabas, mi se spune că scrisoarea nu face doi bani. Dar ce-i cu scrisoarea asta ? Cai verzi pe pereţi ! Să vină mai întîi de la unchiu' dumitale Menaşe vagonul de grîu şi apoi vagonul ăsta de grîu să fie vîndut şi atunci o să poţi pune mîna pe parale.

Frumoasă istorie, păcat numai că-i scurtă !

I-am scris îndată unchiului o c.p. la Chişinău şi i-am spus că dacă nu trimite grîul îndată, îi bat o depeşă. În sfîrşit, îi scriu iar şi-i scriu şi-i scriu şi umblu amărît ca vai de lume şi de abia ieri îmi vine de la Chişinău un sutar şi pe celelalte două, o poliţă.

Acu înţelegi de ce nu ţi-am scris ? Începusem să cred că pot să-mi iau rămas bun de la cele trei sute de carboave. Vezi ! De asta nu-i bine să ţi-l închipui pe dracu' mai negru decît arată. Pe lumea asta este un Dumnezeu mare şi bun, care nu te uită niciodată. Toată sărăcia de parale am băgat-o în „Londra". Mi-am tîrguit o partidă de marfă, „hosuleţe" şi „besuleţe" şi — slavă Domnului — mi se spune că sînt în cîştig.

Tot bărbatu-tău

II

Şeine Şeindl din Casrilifca lui *Menahem Mendel* din Odesa

Iubitului, priceputului, neîntrecutului, vestitului, învăţatului meu bărbat Menahem Mendel — rămîne-i-ar numele de pomină în vecii vecilor!

Mai întîi şi întîi îţi fac cunoscut că ne găsim cu toţii, slavă Domnului, în cea mai deplină sănătate. Acelaşi lucru să dea Dumnezeu să-l aud şi din partea ta şi mai rău să nu ne fie!

În al doilea rînd, îţi scriu că iar m-au apucat frigurile de altădată, să dea Dumnezeu pe unchiu' Menaşe care ţi-a făcut harcea-parcea din cele o mie cinci sute de carboave zestre — crăpa-r-ar fierea în el, cum îmi crapă mie. Vorba mamei, să trăiască: „Îţi trimite lapte prin pisoi". Poliţe aş fi luat de la el? Holeră aş fi luat, tifos pe cinci luni aş fi luat de la el. Ascultă-mă pe mine! Să dea Dumnezeu să rămîn de minciună, dar tare mă tem c-o să-ţi mai vezi rămăşiţa de parale, cînd o să-ţi vezi ceafa, că mi le-ai cărat tocmai la Odesa. Norocul tău e că nu ştie mama nimica de poliţe! Ar fi vai de capul tău! Şi că-mi scrii că faci avere, ne pare, desigur, grozav de bine la toţi. Da' dar-ar boala-n tine, să dea Dumnezeu, de vreme ce-mi scrii, scrie ca oamenii. De ce nu-mi spui deslușit ce neam de marfă e aceea cu care faci tu negoţ, cît îi cotul, ori se dă cu kilogramul, sau ce dracu' o mai fi! Şi cu ce se mănîncă! Şi apoi, nu pricep ce-mi spui, că nici n-ai apucat bine să cumperi marfa şi ţi-a şi ieşit cîştig! Ce mîncare o mai fi şi asta, de creşte la tine, aşa de repede? „Ciuperci? zice mama. Dar şi la asta trebuie ploaie". Şi dacă-i vorba de cîştig, de ce n-o vinzi? Ce mai aştepţi? Să moară lumea de lipsa ei? Şi de ce nu-mi scrii unde stai, ce mănînci, ca şi cum i-aş fi o străină, nu o nevastă, să-i trăiască... o ţiitoare, Dumnezeu să mă ierte, vorba mamei, să trăiască: „Cînd se duce vita la cireadă, uită şi de bună ziua". Eu cred — dac-ai vrea să mă asculţi —

c-ai face bine să te lași păgubaș și să-mi vii acasă cît mai degrabă cu ce ți-a mai rămas din parale și o să găsești aici afaceri ceva mai de soi ca... atîta boală dacă știu măcar cum îi spune și fii sănătos cum îți dorește din adîncul inimii

cu adevărat credincioasa ta nevastă

Șeine Șeindl

III

Menahem Mendel din Odesa către nevastă-sa *Șeine Șeindl* din Casrilifca

Neprețuitei, isteței și preacuratei mele neveste Șeine Șeindl, să trăiască!

Înainte de toate află că sînt, slavă Domnului, bine sănătos și să dea Dumnezeu să auzim întotdeauna unul de la altul numai vești bune, amin!

Află apoi că nu prea mă mir că nu-ți intră în cap ce este „Londra", fiindcă de vreme ce oameni cu barba de un cot nu știu nici cît face doi și cu doi, cum o să știe o femeie? De asta, vreau să te lămuresc, ca să înțelegi așa cum trebuie afacerea asta. Află, dară, că „Londra" asta este o marfă subțire de tot, care de vîndut se vinde pe cuvînt și de văzut nu se vede. La tot minutul, se schimbă: acu' e mai scumpă, acu' e mai ieftină, acu e „hos", acu e „bes"... la Berlin adică, rubla ba se urcă, ba scade. Asta atîrnă de Berlin; cum spune Berlinul, așa rămîne. Umblă cursurile în sus și-n jos, ca niște apucate, zboară depeșile încolo și-ncoace și aleargă negustorii ca în toiul iarmarocului. Toți fac afaceri, toți se umplu de parale... și eu la mijloc. E un tărăboi, o hărmălaie, o gălăgie, de te apucă amețeala! Uite, ieri de pildă, am făcut un „stalaj"; m-a costat un cincizeci de carboave și azi la douăsprezece fix... dracu' le-a luat!... Bucăți s-au făcut. Dar tu desigur că nici nu știi ce se cheamă să faci un „stalaj". As-

cultă! Dai cuiva, de pildă, un cincizeci pentru o zi şi acela îţi „pune un curs". Poţi să împarţi „stalajul" ăsta, în „două părţi", adică două „besuri" şi două „hosuri", ori să te opreşti cu totul şi să-i vinzi celuia un „drept" pînă la „încheiere". Încheiere se cheamă, la noi la Odesa, apusul soarelui — cam cînd se duc oamenii de la voi la sinagogă. Cum „stă" cursul locului, s-au dus pe copcă cele cincizeci de ruble. Asta se cheamă să faci un „stalaj". Dar nu te necăji, dragă nevastă. Un cincizeci pagubă, e floare la ureche. Dumnezeu o să ne ajute... Să se îndrepte numai vremea şi-mi scot pîrleala, cu vîrf şi îndesat! Cît despre poliţele lui Menaşe, te înşeli grozav. Încă nu l-a luat dracu', mai e bun el de plată, n-avea grijă... Să vreau numai să las un „procent", capăt gologani pe ele, numaidecît... Dar n-am poftă. Bani găsesc destui, să am numai atîta nevoie: mă desfac de cîteva „hosuleţe" sau cîteva „besuleţe" şi am isprăvit! Dar nici prin gînd nu-mi trece să fac o prostie ca asta. Mai bine cumpăr încă un stalaj. Cu cît mai multe stalaje, cu atîta e mai sănătos. Cînd te culci cu un stalaj, parcă dormi mai nu ştiu cum. Şi fiindcă n-am vreme, o scurtez. Cu ajutorul lui Dumnezeu în scrisoarea următoare am să-ţi scriu de toate, mai cu de-amănuntul. Noroc şi sănătate să dea Dumnezeu,

de la bărbatu-tău
Menahem Mendel

La întrebarea ta că unde stau şi unde mănînc, îţi răspund, dragă nevastă, că nici eu singur nu ştiu pe ce lume mă aflu. Oraşul Odesa e grozav de mare şi toate sînt scumpe foc şi casele, înalte pînă-n nori, că trebuie să te caţări cîte-o jumătate de ceas pe nişte scări de fier pînă ajungi, sub cer, într-o odaie cu un ochi de fereastră, ca la gros. Nu mai pot de bucurie cînd văd că se face ziuă, să pot s-o şterg din închisoare şi să mă reped în Greţk, unde şi mănînc de-a-npicioarele, adică unde îmbuc şi eu, ce dă Dumnezeu. Cum dracu' să mai ai timp să mănînci, dacă mereu trebuie să stai şi să afli cursul de la Berlin?

De asta şi sînt fructele aşa de ieftine, la Odesa. Strugurii nu se mănîncă aici ca la voi, la Casrilifca, numai de Roş Haşana ; aici mănînci struguri în fiecare zi, în mijlocul străzii, fără să-ţi pese de nimeni.

Tot bărbatu-tău

IV

Şeine Şeindl din Casrilifca lui *Menahem Mendel* din Odesa

Iubitului, priceputului, neîntrecutului, vestitului, învăţatului meu bărbat Menahem Mendel — rămîne-i-ar numele de pomină, în vecii vecilor !

Mai întîi şi întîi îţi fac cunoscut că ne găsim cu toţii, slavă Domnului, în cea mai deplină sănătate. Acelaşi lucru, să dea Dumnezeu să-l aud şi din partea ta şi mai rău să nu ne fie !

În al doilea rînd îţi scriu că mă uit la tine ca la un adevărat nebun. Atîta să trăiască Odesa, cît ştiu eu ce-mi tot trăncăneşti în scrisoare despre „hes" şi „bos" şi „dilijanţ" — dracu' să vă ia pe toţi de acolo. Îţi curg cincizecile ca găluştele şi toate au ajuns la tine acolo, de rîs şi de batjocură, parale, şmarale... o să te încalţi, desigur, în ciubote de aur cu gheşefturi de-alde astea. Mie nu-mi intră în cap, să mă tai : ce fel de marfă e asta, de n-o vezi ? Mîţa-n sac ? Auzi, Mendel ! Mie una, drept să-ţi spun, asta nu-mi prea miroase a bine. Eu la tat-meu acasă n-am fost obişnuită cu afaceri în vînt şi să mă păzească Dumnezeu şi de aci încolo. Vorba mamei, să trăiască : „De pe urma vîntului, poţi să capeţi numai guturai". Îmi scrii că dacă te culci cu o „dilijanţă" parcă dormi mai nu ştiu cum. Cine dracu' se apucă să se culce cu o „dilijanţă". Mendel ? Ce-mi tot îndrugi acolo, Mendel ? Turceşte ? Îmi scrii că poţi lua bani pe poliţele unchiului Menaşe. Dacă eu nu cred, asta nu înseamnă că tot eu o să rămîn de ruşine. Vorba mamei — să tră-

iască : „Pînă nu numeri, să nu crezi". Știi ce, Mendel? Ascultă-mă pe mine, nevastă-ta : scuipă Odesa drept în ochi și hai, zău, mai bine acasă, la Casrilifca. O mie cinci sute de ruble ai, locuință îmi dă tata, să trăiască, prăvălii de închiriat, cîte vrei ! Ce-ți mai lipsește ? La ce bun să-mi poarte toată lumea de grijă și dușmanii să latre că ai șters-o la Odesa și că pe mine m-ai aruncat la gunoi, plesni-ți-ar mațele mai bine, decît s-ajungi la una ca asta ! Pînă atunci, poate să crape Odesa de o mie de ori pentru Casrilifca noastră, cu toate casele acelea înalte și cu scările ei de fier pe care trebuie să te cațeri ca nebunii — chiar face, drept să-ți spun, să-ți strici stomacul... și de ce mă rog ? Fiindcă strugurii-s ieftini. Struguri trebuie să mănînci ? Și adică prune nu-ți dă mîna ? S-au făcut la noi anul ăsta prune să tot stai și să-nfuleci... Zece parale o baniță. Dar ce-ți pasă ție ce se-ntîmplă pe la noi, pe acasă ! Nici nu întrebi măcar ce fac copiii — ai și uitat că ești tată a trei copii, să-ți trăiască ! Vorba mamei : „Departe de ochi, departe de inimă". Măcar de te-ar scutura așa frigurile, cum are ea dreptate. Deocamdată, rămîi sănătos și fii fericit cum îți dorește din tot sufletul

cu adevărat credincioasa ta nevastă
Șeine Șeindl

V

Menahem Mendel din Odesa către nevastă-sa *Șeine Șeindl* din Casrilifca

Neprețuitei, isteței și preacuratei mele neveste Șeine Șeindl, să trăiască !

Înainte de toate află că sînt, slavă Domnului, bine sănătos și să dea Dumnezeu să auzim întotdeauna unul de la altul numai vești bune, amin !

Află apoi că s-a pornit acuma un „bes“ că ți se face părul măciucă. Sînt tobă de „Londre“. M-am îngrijit cu șaptesprezece „besuri“ și cu opt „stalaje“. Acu' trebuie să iau înapoi „diferențele“, vreo cîteva sute de ruble și iar fac „besuri“ — cu ajutorul lui Dumnezeu. De-ai vedea, dragă nevastă, cum se leagă aici afaceri numai pe cuvînt, ai înțelege și tu ce se cheamă Odesa. Un „da“ din cap, e un contract în toată regula. O iau prin Greț̦k, intru într-o cafenea, mă așed la o măsuță și-mi poruncesc un pahar de ceai, ori o cafea, ori altceva, vine un misit, al doilea, al treilea, nu-ți mai trebuie nici contract, nici țidulă, nici nimic. Fiecare misit își are o condicuță și un plaivaz, scoate condicuța și scrie că am la el două „besuri“, să zicem. Și eu, mă apuc și plătesc cele cîteva ruble... O plăcere !... Și mai tîrziu cu cîteva ceasuri, dacă vrea Dumnezeu și se aude cursul de la Berlin, vine chiar același misit și-mi dă un douăzeci și cinci pe deasupra. Și peste un ceas-două, dacă se cunoaște „începutul“, îmi mai strecoară un cincizeci. Și dacă se îndură Cel-de-sus, la „încheiere“, răsare un sutar și cîteodată și două și trei chiar — de ce nu ? Doar pentru asta e bursă, nu ? Bursa e loterie, un joc de noroc.

Cît despre polițele lui Menașe, pot să-ți dau o veste bună : m-am și ușurat de ele. Ca dovadă, de unde am luat atîta bănet, pentru atîtea „besuri“ și atîtea „stalaje“ ? Și stalajele nu sînt ceea ce numești tu „dilijanțe“ ; „dilijanța“ e căruța cu care pleci la Radomișl și Jitomir și „stalaj“ e o bucată de hîrtie pe care unul scrie și se iscălește. Cînd vine „ultima“, începutul lunii adică, acela e dator să dea și să-ți ia atîția și atîția pfunzi, pe cutare și cutare curs. Lucrezi după gust : ce vrei, asta faci. Vrei, dai, vrei, iei. Acu', înțelegi ce-i un stalaj ? Și cînd dă Cel-de-sus niște „variații“ ca lumea asupra „Londrei“ și încep gazetele să trăncănească despre război, cade rubla de-i merg fulgii și „Londra“ se ridică deodată mai sus decît casele. Nu mai departe decît săptămîna trecută, s-a zvo-

nit că regina Angliei nu prea e-n apele ei. Cît ai bate din palme, rubla rusească a lăsat nasul în jos şi stalajele s-au urcat pînă-n nori. Acuma gazetele s-au apucat să scrie că regina a mai prins puteri... aşa că rubla a început îndată să se urce şi stalaje poţi să cumperi cu grămada. În sfîrşit, nu te necăji prea mult, dragă nevastă, o să fie bine, cu ajutorul lui Dumnezeu, cum se spune la noi la Odesa : „în cea mai bună rînduială". Şi pentru că n-am vreme, o scurtez. Dac-o vrea Dumnezeu, în scrisoarea următoare am să-ţi scriu de toate, mai cu de-amănuntul. Noroc şi sănătate — să dea Dumnezeu — şi complimente copiilor şi tuturor celor care întreabă de mine,

bărbatu-tău
Menahem Mendel

La noi, la Odesa, sînt călduri aşa de mari, încît ziua te prăjeşti şi noaptea te topeşti ca ceara. De asta, cum se înnoptează, oraşul e pustiu, fiindcă lumea se împrăştie pe la Fontana, la Fontana mare sau Fontana mică, sau la Langeron. Găseşti acolo tot ce-ţi poftește inima şi poţi să te scalzi în mare şi să asculţi muzica în timpul ăsta, fără să dai un cinci.

Tot bărbatu-tău

VI

Şeine Şeindl din Casrilifca lui *Menahem Mendel* din Odesa

Iubitului, priceputului, neîntrecutului, vestitului, învăţatului meu bărbat Menahem Mendel — rămîne-i-ar numele de pomină, în vecii vecilor!

Mai întîi şi întîi îţi fac cunoscut că ne găsim cu toţii, slavă Domnului, în cea mai deplină sănătate. Acelaşi lucru să dea Dumnezeu să-l aud şi din partea ta şi mai rău să nu ne fie!

În al doilea rînd îţi scriu că iar m-au apucat măselele — pe mahării tăi de la Odesa, să dea Dumnezeu! Eu trebuie să-mi rup părul din cap de durere şi să mă necăjesc cu copiii lui şi el — aş! Ce-i pasă! Zburdă la Odesa, umblă călare pe „dronjcă", se scaldă în mare, bătu-l-ar Dumnezeu — şi lăutarii îi cîntă la ureche. Ce-i lipseşte, mă rog! Vorba mamei: „Călare, ar umbla la mine, călare pe mătură, nu pe o dronjcă". Ce vrei, nenorocitule? Eşti tu negustor şi faci afaceri cu marfa ceea deochiată pe care o numeşti tu Londra, aibi în grijă, încaltea, negoţul, nu pe regina Angliei! Gîndeşte-te mai bine la nevastăta... ai o nevastă — să-ţi trăiască — cu trei plozi. Vorba mamei: „Gîndeşte-te la tine şi o să uiţi de vecini". De cînd cu noroacele tale, îţi spun drept, îmi vîjîie urechile: nu-mi vine a crede, nici în ruptul capului, că îţi pică aşa sutarele, pară mălăiaţă! Ce fel de şmecherie o fi şi asta, o boscărie sau ce? Scoate-ţi bine ochii şi vezi numai ca din toate bucuriile astea, să nu te atingi — ferească Dumnezeu — de zestre, fiindcă să ştii: cum o lipsi vreun ban... te înhaţă mama şi atunci n-aş mai vrea să fiu în pielea ta!... Să-şi aducă şi el aminte de mine, măcar atîta... Mi se pare că ştii doar prea bine că am nevoie de o mantilă de mătase ca de ochii din cap şi de nişte lînă de o rochie şi de vreo două bucăţi de şifon. Pentru orice fleac, trebuie să-l tragi de mînecă! Singur, săracu' de el, nu ştie. Şi-a pierdut capul de atîta grijă. Vorba mamei: „Cui nu pricepe singur, trebuie să-i dai una la fălci" — cum îţi doreşte din adîncul inimii

cu adevărat credincioasa ta nevastă

Şeine Şeindl

VII

Menahem Mendel din Odesa către nevastă-sa *Şeine Şeindl* din Casrilifca

Nepreţuitei, isteţei şi preacuratei mele neveste Şeine Şeindl, să trăiască!

Înainte de toate află că sînt, slavă Domnului, bine sănătos şi să dea Dumnezeu să auzim întotdeauna unul de la altul numai veşti bune, amin!

Află apoi că am ajuns acuma departe — că sînt, adică, vîrît pînă-n gît în „besuri" şi că am început să lucrez cu „Londra" numai cu ridicata — dau adică ori iau dintr-o dată zece ori douăzeci de mii de pfunzi, bineînţeles cu un „depozit". Sînt bine cu o grămadă de oameni cu greutate de pe la bănci şi-mi dă mîna să stau la „Fanconi", la cafenea, cu toţi „şpigulanţii" mari, la mesuţe albe de marmură şi să cer să mi se dea o porţie de îngheţată. Fiindcă la noi la Odesa e obiceiul ca de îndată ce te aşezi, să vină unul cu un frac şi să-ţi spună să ceri să ţi se aducă o îngheţată. Nu poţi fi aşa de gros de obraz să spui nu — aşa că poruncesti să ţi se aducă. Şi după ce mănînci porţia asta de îngheţată, acela cu fracul îţi cere să ceri iar să ţi se dea încă o îngheţată — dacă nu, n-ai voie să şezi şi trebuie să te plimbi pe stradă. Pricepi că treaba asta nu prea şade bine unui şpigulant. Şi unde mai pui că la colţ te pîndeşte un sergent care nu te lasă să te învîrţi pe uliţă. Dar ai noştri trebuie să se învîrte şi atunci se iau la ceartă cu el, încearcă să-i tragă chiulul, fug... se ascund cît pot mai bine... şi dacă-i cade vreunul în labă, îl duce ca pe o piatră scumpă drept la secţie, cum s-ar zice: „iaca, v-am adus un jidan"!... Îmi scrii că tu nu crezi în „diferenţe" şi „variaţii"! Asta se cheamă că nu prea eşti tare în politică. Iaca, stă, de pildă, la noi la cafenea, la „Fanconi", unul Gambetta. Zi şi noapte o să-l auzi vorbind de politică şi iar de politică. El ne arată negru pe alb că miroase a război.

„Ascultați! zice el. În fiecare noapte bubuie tunurile. Nu aici, acolo, la franțuz. Franțuzul nu vrea să-i ierte lui Bismarck, nici mort. Un război trebuie să izbucnească. Dacă nu azi, mîine. Nu se poate altmintrelea." Dacă ar fi să te iei după Gambetta, ar trebui să te descotorosești de tot ce ai, să-ți vinzi și cămașa de pe tine și să cumperi stalaje și besuri, zi și noapte, mereu besuri și besuri și iar besuri. Cît privește mantila de mătase despre care-mi scrii, am pus ochii pentru tine, dragă nevastă, pe ceva mai frumos, pe un ceasornic adică, pe un ceasornic de aur, cu un „mendalion" și cu un lănțișor de aur... și o broșă și o „branzeletă". Le-am văzut într-o fereastră, nu departe de Fanconi... da-ți spun drept, ceva prima-ntîia. Și fiindcă n-am vreme, o scurtez și — cu ajutorul lui Dumnezeu — în scrisoarea următoare am să-ți scriu de toate mai cu de-amănuntul. Noroc și sănătate să ne dea Dumnezeu, de la

bărbatu-tău
Menahem Mendel

Vînzarea merge aici, să nu-i fie de deochi, din plin și ai noștri sînt așa de zăpăciți de afaceri, că uită și de sîmbătă și de sărbători. La mine, bineînțeles, sîmbăta e sîmbătă, poate să tune și să fulgere, eu sîmbăta trebuie să mă duc la sinagogă. Sinagoga de la Odesa poți să te duci s-o vezi! Mai întîi, sinagoga se cheamă Templu Coral. Toată lumea stă cu fața „într-acolo" — spre altar adicătelea — și cantorul (Pini îi spune, dar ce cantor! un cantor și jumătate) umblă cu barba retezată, dar carte știe mai multă decît Moise Duvid al vostru. Să-l vezi cînd ajunge la *„B'rich ș'me d'mure alma"*[1], îl iau toți dracii. *„Mizmor șir l'iom hașabat"*[2] al lui, face să-l asculți cu bilet de intrare. Coriștii toți stau în jurul

[1] Slăvit fie numele stăpînului lumii. In limba ebraică în original (n. r.).
[2] Cîntec de șabat In limba ebraică în original (n.r.).

lui, îmbrăcaţi în „talesimi“ mititei... îţi spun drept, ţi se topeşte inima de plăcere! De ar fi de două ori sîmbătă pe săptămînă, de două ori m-aş duce să-l aud pe Pini. Eu nu pricep de ce nu se duc evreii de aici la sinagogă. Şi cei care se duc, nici nu fac rugăciunea cum se cuvine. Îi vezi înfipţi ca nişte butuci de lemn, în jobene, cu fălcile umflate, cu nişte „talesimi“ de ţi-e mai mare milă să te uiţi la ei de mici ce sînt... şi... ssst! linişte... să vrea să facă vreun evreu rugăciunea mai tare, îl apucă un ceauş cu nasturi şi-i porunceşte să tacă din gură. Trăsniţi oameni şi-n Odesa asta!

Tot bărbatu-tău

VIII

Şeine Şeindl din Casrilifca lui *Menahem Mendel* din Odesa

Iubitului, priceputului, neîntrecutului, vestitului, învăţatului meu bărbat Menahem Mendel — rămîne-i-ar numele de pomină, în vecii vecilor!

Mai întîi şi întîi îţi fac cunoscut că ne găsim cu toţii, slavă Domnului, în cea mai deplină sănătate. Acelaşi lucru să dea Dumnezeu să-l aud şi din partea ta şi mai rău să nu ne fie!

În al doilea rînd îţi scriu, dragă bărbate, că nu pricep ce-i bucuria asta pe tine, că trebuie să stai la „Franconi“ — arză-o-ar focul s-o arză — la o măsuţă de marmură şi să crăpi de dimineaţă pînă seara, dracu' ştie ce! — numai ca să zvîrli banii pe fereastră. Şi cine-i ţicnitul cela de la voi, de la Odesa, care visează numai împuşcături — împuşca-l-ar Cel-de-sus! Ţi-e lui? Vorba mamei: „Sîngele altuia, e bragă la el?“ Ai găsit, îmi scrii, ceasornice şi brăţări în ferestrele din Odesa!

Vai de capul tău! Ce-mi trebuie mie „prezenturile" pe care le vezi tu în fereastră? Vorba mamei: „Plăcinta-n vis, nu e plăcintă, e vis". Vezi de intră mai bine într-o dugheană şi tîrguieşte-mi ceva pînză de rufe şi mandipolon de cearşafuri şi vreo două plăpumi de lînă şi ceva argintărie pentru casă şi altele. Să vezi cum mi se umflă Blime Zlotă în pene — umfla-s-ar ca un balon — de ce? Fiindcă are un şirag de perle — n-ar mai avea parte de el. Îşi trăieşte ea la bărbatu-său, halal! Au unele noroc la toate. Numai eu m-am născut într-o zodie aşa de nenorocită, că de cel mai mic flecuşteţ trebuie să-i aduc eu aminte. Las' să ţi se pară că ai cumpărat încă un „hes" şi încă un „bos" şi dracu' mai ştie cum le mai ziceţi voi pe acolo. Eu îi spun: vinde tot ce ai şi adună-ţi gologanii... da' el se duce şi mai cumpără! Adicătelea ce? Te temi că n-o să găseşti marfa asta şi mai tîrziu? De-abia acu văd eu ce soi de afaceri sînt astea şi ce fel de oraş e Odesa, că sîmbăta nu e sîmbătă, că sărbătoarea nu e sărbătoare şi cantorul umblă cu botul ras — necazurile mele pe capul lui, să-i dea Dumnezeu! Eu cred că de un oraş ca ăsta trebuie să fugi ca de ciumă şi el... ce vrea să ştie? S-a băgat pînă-n gît în „hesuri" şi „bosuri" şi nu-l mai poţi urni din loc, nici cu zece perechi de boi. Vorba mamei, să trăiască: „S-a vîrît viermele în hrean şi crede că ceva mai dulce pe lumea asta, nu e". După aceea, îţi mai scriu, dragă bărbate, să-ţi deschizi bine ochii şi s-o curmi cu golănitul în grozăvia ta de Odesă — arză-o-ar focul s-o arză, cum îţi doreşte din adîncul inimii

cu adevărat credincioasa ta nevastă

Şeine Şeindl

Da' ia spune-mi, Mendel, cine-i „Franconi" asta, de-mi scrii că stai acolo zi şi noapte! Un *el* sau o *ea*?

IX

Menahem Mendel din Odesa către nevastă-sa *Șeine Șeindl* din Casrilifca

Nepreţuitei, isteţei şi preacuratei mele neveste Șeine Șeindl, să trăiască!

Înainte de toate află că sînt, slavă Domnului, bine sănătos şi să dea Dumnezeu să auzim întotdeauna unul de la altul numai veşti bune, amin!

Află, apoi, că miroase a mii şi mii! Dacă o da Dumnezeu şi o trece şi „ultima" fără necazuri, fac avere, înhaţ „diferenţele", vin acasă şi mi te aduc, cu ajutorul Celui-de-sus, la Odesa, închiriez o locuinţă pe „Rişelei", cumpăr mobilă — tot ce-oi găsi mai frumos — şi o să trăim cum se trăieşte numai la noi la Odesa. Pînă una alta, am bucluc cu stomacul... se vede că nu mi-a priit îngheţata. Cînd mă duc la „Fanconi", nu mai mănînc îngheţată... Acuma cer să-mi aducă un fel de băutură pe care o sugi printr-un pai; e şi dulce şi amară şi de băut nu poţi să bei din ea, decît două, cel mult trei pahare — restul vremii trebuie să te plimbi pe stradă şi să ai daraveri cu sergentul. Şi asta, înţelegi că tocmai plăcut nu e! De la o vreme a pus ochii pe mine, dar Dumnezeu m-a scăpat pînă acum din ghearele lui. Fug de dînsul, ca de dracu' şi mă ascund prin toate găurile. Ce nu face omul pentru o pîine? Să-mi ajute numai Cel-de-sus să treacă „ralizaţia" bine şi-ţi cumpăr de toate, de două ori cît ceri tu — ce zic de două ori! — de o mie de ori mai mult decît poţi să-ţi închipui tu singură. Cît despre Gambetta, să ştii că nu-i chiar aşa de nebun cum îţi închipui: e numai puţin cam iute. Să te ferească Dumnezeu să vorbeşti altfel decît cum vrea el: e în stare să te rupă în bucăţi. El crede că azi-mîine crapă dracul; şi dacă s-au potolit lucrurile deodată, tocmai ăsta-i un semn că o să fie război. „Întotdeauna — zice el — înainte de furtună, e linişte". Ieri aş fi putut vinde nişte besuri

și vreo două-trei stalaje, să-mi iasă cîteva parale, dar nu m-a lăsat Gambetta : „Ferfeniță te fac — zice el — dacă tocmai acuma lași măcar o bucățică de marfă din mînă. Vine vremea cînd un stalaj de cincizeci o să ajungă un sutar și două și trei și cinci și chiar o mie de ruble. Și de ce nu adică și două mii?“ Dacă ar fi după cum spune Gambetta, sau măcar jumătate cît spune Gambetta, ajung un bogătaș între bogătași. Am de gînd ca după „ralizație“ să întorc foaia — cu ajutorul lui Dumnezeu — și să joc la „hos“ și să încep să iau ruble și să vînd „Londre“, — de să se sperie lumea. Le arăt eu „șpigulanților“ ce se cheamă „Londra“ și ce se cheamă ruble ! Și fiindcă n-am vreme, o scurtez și, cu ajutorul lui Dumnezeu, în scrisoarea următoare am să-ți scriu de toate, mai cu de-amănuntul. Noroc și sănătate să-ți dea Dumnezeu, de la mine,

bărbatu-tău

Menahem Mendel

La cele ce întrebi tu de Fanconi, (nu cum îi zici tu „Franconi“) îți răspund că nu e nici un *el* și nici o *ea,* ci o cafenea unde se bea cafea, se mănîncă înghețată și se fac afaceri cu „Londra“. De-aș avea numai pe jumătate din cîte se învîrt pe acolo într-o singură zi !

X

Șeine Șeindl din Casrilifca lui *Menahem Mendel* din Odesa

Iubitului, priceputului, neîntrecutului, vestitului, învățatului meu bărbat Menahem Mendel — rămîne-i-ar numele de pomină, în vecii vecilor !

Mai întîi şi întîi îţi fac cunoscut că ne găsim cu toţii, slavă Domnului, în cea mai deplină sănătate. Acelaşi lucru să dea Dumnezeu să-l aud şi din partea ta şi mai rău să nu ne fie!

În al doilea rînd îţi scriu că toţi trei copiii zac de pojar şi eu nu închid ochii nopţi întregi şi el îşi suge, nu ştiu ce — durerile mele de cap, să dea Dumnezeu — printr-un pai! Ce-i lipseşte? Tifosul şi holera! Gata! A şi luat vînt! La Odesa vrea să mă care dumnealui! El îşi închipuie că dacă mi-a spus Odesa, am şi zburat la Odesa! Auzi tu, Mendel? Scoate-ţi-o din cap, Mendel! Acolo n-o să mă tragi, n-aibi grijă! Nici bunica bunicii mele n-a călcat vreodată pe acolo şi n-a păţit nimic... n-o să păţesc nici eu. N-o să las eu, Mendel, pe mama şi pe tata şi pe toţi ai mei şi să mă duc la prăpădita 'ceea de Odesa — arză-o-ar focu' s-o arză! Poţi să-mi spui orice: mie, Odesa ta a început să-mi stea în gît. Nu pot s-o sufăr, nu ştiu de ce! După mintea mea proastă, n-ai face rău să-ţi vinzi marfa încetul cu încetul şi să încropeşti ceva parale. Adică ce? Te temi poate că o să ieşi păcălit? Norocul celuia! Şi că nebunul tău de Gambetta — la mine, un nebun, tot nebun rămîne — nu te lasă să vinzi, nu mai pricep nimic. Ce-i treaba lui? Ce-şi bagă el botul? Scuipă-l în obraz! Ce-ţi bodogăneşte el de războaie? Ascultă-mă pe mine, Mendel, taie-o cît mai e vreme: dacă mai crezi în Dumnezeu, vinde! Ţi-au ieşit cîteva ruble, ajunge! Pînă cînd o să tot golăneşti pe-acolo? Dar ce stau să-ţi vorbesc — Doamne iartă-mă! Pe o ureche îţi intră şi pe alta îţi iese! Eu sînt doară Şeine Şeindl, nu Blime Zlote. Numai o dată se uită ea la bărbatu-său şi-l şi apucă bîţîielile! Mendel, desfă-ţi marfa cît mai degrabă, ia-ţi boccelele şi haide acasă! Nu uita nimic: o duzină de cămăşi brodate pentru mine, catifea de o rochie pentru mama — să ştie şi ea că ginere-său a fost negustor de ducă-se-pe-pustii, la Odesa — pînză de cămăşi cum se poartă astăzi şi dacă mai intră în geamantan, o leacă de sticlărie şi ce mai înţelegi tu că ne trebuie şi vino odată acasă, să nu-mi mai scoată lumea

ochii şi să mă tăvălească în noroi — şi las' să vedem să nu mă asculţi — că moartea o să dea în duşmanii mei, cum îţi doreşte din toată inima

cu adevărat credincioasa ta nevastă

Şeine Şeindl

XI

Menahem Mendel din Odesa către nevastă-sa *Şeine Şeindl* din Casrilifca

Nepreţuitei, isteţei şi preacuratei mele neveste, Şeine Şeindl, să trăiască!

Înainte de toate află că sînt, slavă Domnului, bine sănătos şi să dea Dumnezeu să auzim întotdeauna unul de la altul numai veşti bune, amin!

Află apoi că „ultima" a venit şi a fost moarte de om, o jale, un prăpăd de să te ferească Dumnezeu! Din „variaţia" ceea mare pe care o aşteptam ca pe Mesia... praf s-a ales! Ci-că Bismarck a răcit şi a căpătat un guturai şi de asta s-a răsturnat cu dosu-n sus toată politica. Nici nu mai ştii pe ce lume te afli. „Londra" a ajuns să fie cîntărită cu aur şi rubla a intrat în pămînt de ruşine şi s-a pus bursa pe „besuri", de te apucă frigurile. O să mă întrebi acu', firește, unde sînt „besurile" şi „stalajele" mele şi eu o să-ţi răspund că „besurile" nu sînt „besuri" şi „stalajele" nu sînt „stalaje". Nimeni nu vrea să le ia, nimeni nu vrea să dea — şi n-ai decît să te speli pe cap cu ele. Dacă-ţi place, bine — dacă nu, dă-mă în judecată! Şi parcă a fost un făcut: am rămas împotmolit cu marfa, tot la oameni care nici n-au apucat să fie zgîlţîiţi cum se cade şi au şi dat ochii peste cap. Ce să-ţi mai spun? E o nenorocire, un foc, o grozăvie cum nu s-a mai văzut de cînd lumea!...

Parcă au trecut turcii pe aici, așa e de pustiu locul. Vai de zilele mele! Numai cu o zi înainte să mă fi descotorosit de marfă! Dar du-te de fii ghicitor! Toți aleargă în sus și-n jos, ca niște guzgani opăriți, toți zbiară „Londra", unde-i „Londra" mea, dă-mi „Londra"! Londra, Londra, care Londră, ce Londră?... Zboară palme, tifle, suduieli... și eu la mijloc! Colac peste pupăză, nu mai găsești „Londra" nicăieri. În sfîrșit, dragă nevastă, e vai și amar de pielea mea... Am prăpădit toate paralele și cîștigul și giuvaiericalele ce ți le-am cumpărat... pînă și surtucul de sîmbătă l-am dezbrăcat și l-am pus amanet... Și acu sînt într-un hal... nici dușmanilor mei nu le doresc, Dumnezeule!... Și dor de casă mi-e, că nu mai pot. Îmi blestem zilele de o sută de ori pe minut. Mai bine-mi rupeam un picior decît să fi călcat pragul Odesei. Un om o duce aici mai rău ca un cîine. Poți să crăpi în mijlocul drumului și nimeni, nici să se uite la tine. Cîți misiți se învîrteau în jurul meu și trăiau de pe urma mea și acuma... parcă mă văd pentru întîia oară! Înainte mi se dăduse porecla de Rotschildul din Casrilifca și astăzi lumea își bate joc de mine. Misiții îmi spun că nu mă pricep la afaceri. La „Londra" — zic ei — trebuie „cap". Da' pînă acum unde au fost deștepții ăștia? Nici numele nu mi se mai pomenește, de parcă aș fi murit. Măcar de mă lua dracu' înainte. Și Gambetta acela, trăsnil-ar Dumnezeu — îmi stă parcă dinadins pe cap și-mi toacă într-una cu politica lui:

— Aha! zice el. V-am spus eu c-o să vie un „bes".

— Ce-mi iese mie — zic — din „besul" dumitale, dacă nimeni, zic, nu-mi dă nici măcar o Londră?

Dar el, de colo, rîde de se strică:

— Cine-i de vină? spune el. Bursa, zice el, trebuie s-o pricepi. Și dacă nu știi să faci negoț cu „Londra", atunci să faci negoț cu mături.

Îți spun drept, dragă nevastă, mi-e atîta silă de Odesa asta, cu Bursa, cu „Fanconi", cu toți șmecherii de aici, că-mi vine să-mi iau lumea în cap.

Şi fiindcă n-am vreme, o scurtez şi în scrisoarea următoare, cu ajutorul lui Dumnezeu, o să-ţi scriu de toate mai cu de-amănuntul. Noroc şi sănătate, să ne dea Dumnezeu. Complimente copiilor şi socrului şi soacrei, de la mine,

bărbatu-tău

Menahem Mendel.

Aici în Odesa e un obicei că dacă-ţi trebuie cîteva parale cu împrumut, nu te duci la vecin, sau la vreo rudă, sau la vreun cunoscut — cum e la noi la Casrilifca — nu pentru că ţi-e lene, ferească Dumnezeu, să te duci, dar fiindcă ştii bine dinainte că-ţi răceşti gura de pomană. Nu ţi se dă şi pace! Dar ce te faci dacă-ţi trebuie şi-ţi trebuie cu tot dinadinsul? A făcut Dumnezeu pentru asta un „Lombardo", care-ţi dă parale cîte vrei, numai să-i aduci un amanet bun: aur e aur, argint e argint, aramă e aramă şi-o haină şi-un samovar şi-o vită chiar, dacă aduci, capeţi pe ea gologani. Cusurul e că se preţăluieşte totul prea ieftin, aproape pe degeaba. În schimb, au şi ceva bun în ei, ăştia de la „Lombardo": iau protente de rup pielea de pe tine... protente de vezi stele verzi, protente care-ţi mănîncă tot, aşa că la fiecare două săptămîni trebuie să se facă o „lecitaţie", adică să se scoată în vînzare lucrurile rămase şi atunci e rost să cumperi chilipiruri, din care să-ţi iasă apoi cîţiva gologani. Dacă aş avea acuma o leacă de parale, aş putea învîrti ceva pe la „Lombardo", să-mi scot pîrleala... poate cu cîştig chiar. Dar du-te de fă ceva, dacă poţi! Fără parale mai bine să nici nu te naşti. Şi dacă te-ai născut, mai bine să mori... Nu mai am putere să-ţi scriu. Vreau să ştiu cum o duci cu sănătatea şi ce fac copiii, să trăiască. Complimente socrului şi soacrei şi tuturor celor care întreabă de mine,

Tot bărbatu-tău

XII

Şeine Şeindl din Casrilifca lui *Menahem Mendel* din Odesa

Iubitului, priceputului, neîntrecutului, vestitului, învăţatului meu bărbat, Menahem Mendel — rămîne-i-ar numele de pomină, în vecii vecilor!

Mai întîi şi întîi îţi fac cunoscut că ne găsim cu toţii, slavă Domnului, în cea mai deplină sănătate. Acelaşi lucru să dea Dumnezeu să-l aud şi din tea ta şi mai rău să nu ne fie!

În al doilea rînd, te întreb, papă-lapte ce eşti: vezi ce ispravă ai făcut? Cine dracu' te-a poftit să te duci la Odesa? Ce bunătăţuri ai găsit pe acolo? Ţi-a mirosit a porumbei fripţi? Londra? Îngheţata? Să sugi paie ai vrut? Dac-ai auzit că-ţi dau faliment ceia cu „Londra", de ce n-ai căutat să pui degrabă capăt afacerii, pe proţente, nătărăule, cum se obişnuieşte printre negustori? Dar ceilalţi unde sînt? Dar un rabin, unde e? Ce sînt mofturile astea? Ultima, şmultima! Ai cumpărat marfa, unde e marfa? Vai de viaţa şi de zilele mele! Parcă am presimţit că din Odesa ta, lucru bun nu se alege. Eu îi scriu: „Pleacă Mendel, dă-i dracului cu «Londra» lor cu tot — mînca-o-ar rîia s-o mănînce — fugi, îi zic — fugi, Mendel!" Dar el, ce! E nebun să mă asculte? Eu sînt doar Şeine Şeindl, nu Blime Zlote. Hei! Mama, săraca, nu degeaba spun eu că-i deşteaptă. Mereu îmi zice ea că pe un bărbat trebuie să-l ţii în frîu, să simtă că are o nevastă. Dar ce pot să fac, dacă sînt aşa de slabă de înger! Eu nu pot să fiu ca Blime Zlote, eu nu pot să-njur!... Eu nu pot să-mi bag bărbatul în mormînt, nu pot! S-o fi avut tu pe Blime Zlote, mai bine să n-ajungă, să dea Dumnezeu — ai fi ştiut ce se cheamă nevastă. Vrei să mori, îmi scrii? Deşteptule! Un om nu-şi dăruieşte singur viaţa, un om nu-şi dăruieşte singur moartea. Şi dacă pierzi zestrea, ce e? Trebuie să te spînzuri pentru atîta lucru, nătărăule? Unde stă scris că

Menahem Mendel trebuie să aibă parale! Şi adică Menahem Mendel cu parale nu-i acelaşi ca şi Menahem Mendel fără parale? Nerodule! Vrei să-i faci Celui-de-sus împotrivă? Vezi doară destul de bine că el nu vrea ca tu să ai bani. Atunci ce mai baţi capul? Ai rămas calic? Pagubă-n ciuperci! Las' să ţi se pară că te-au prădat hoţii, ori că ai bolit toată zestrea, dar nu fi muiere, Mendel! Dumnezeu o să ne mai ajute, numai vino acasă. Vei fi primit aici, cu ajutorul lui Dumnezeu, ca un musafir scump de către copiii tăi. Îţi trimit pentru drum cîteva ruble şi vezi, Mendel, nu te mai duce pe la „listaţii" şi nu te apuca să faci negoţ cu zdrenţe. Numai asta îţi mai lipseşte! Îndată ce primeşti scrisoarea şi banii, urcă-te în tren şi ia-ţi rămas bun de la Odesa pe veci. Şi cum o să ieşi din oraş, să se aprindă — să dea Dumnezeu — Odesa, din toate patru colţurile, praf şi cenuşă să se facă, nici urmă să nu se mai aleagă de ea — cum îţi doreşte din tot sufletul

cu adevărat credincioasa ta nevastă

Şeine Şeindl

Cartea a doua

„ACȚII"

BURSA DE LA IEHUPEȚ

I

Menahem Mendel din Iehupeț către nevastă-sa *Șeine Șeindl* din Casrilifca

Neprețuitei, isteței și preacuratei mele neveste, Șeine Șeindl, să trăiască!

Înainte de toate află că sînt, slavă Domnului, bine sănătos și să dea Dumnezeu să auzim întotdeauna unul de la altul numai veşti bune, amin!

Află, apoi, că nu mai sînt la Odesa, ci la Iehupeț (și ăsta un oraș, Doamne! — poți să te îngrași numai cît te uiți la el) și nu mai fac afaceri cu vînt, cu fum, cu „Londra!" Mi-a dat Dumnezeu o afacere ceva mai bună în mînă, o afacere faină de tot, o afacere cu hîrtii. Fac adică negoț cu „acții". O să mă întrebi, desigur, ce caut eu la Iehupeț? Trebuie să-ți înșir, dragă nevastă, o întreagă istorie și să te rog să nu-ți fie cu supărare că nu ți-am scris de atîta vreme, fiindcă, nici mai mult, nici mai puțin, n-am avut ce să-ți scriu și apoi credeam într-una că, iaca-iaca, plec acasă. Și numai unul Dumnezeu știe

cît mă trăgea aţa spre voi. Dar mi-a fost, pesemne, scris ca să fiu zvîrlit tocmai la Iehupeţ şi să fac afaceri cu „acţii". Iţi jur, dragă nevastă, pe viaţa mea, că mă şi găseam în vagon, gata să plec la Casrilifca, acasă, cînd dă Dumnezeu şi mi se aşază alături unul, un „şpigulant" din Odesa, care zice că se duce la Iehupeţ. Ce caută la Iehupeţ? îl întreb eu. Afaceri cu acţii, zice el. Ce mîncare de peşte-i asta, acţii? Mă face el să înţeleg că acţiile nu sînt „Londra", care atîrnă de Berlin, de Bismarck şi de regina Angliei; acţiile sînt o afacere care atîrnă numai de Peterbarg şi Varşovia. Şi unde mai pui că e o marfă care se poate vedea cu ochii, se poate pipăi cu mîna, nu ca „Londra", apă chioară, prostii, potcoave de cai morţi... Şi a început să-mi laude Iehupeţul şi „şpigulanţii" de acolo, de simţeai că-şi dă sufletul de plăcere. Ehei! Unde se potrivesc ceia de la Odesa, cu ăştia de aici... oameni lînă în lînă... n-ar da zece odeseni pe cel din urmă „şpigulant" de la Iehupeţ! Ce să-ţi mai spun? M-a bîrîit atîta la cap, că am început să mă bat cu gîndul: tot trec pe la Fostov, ia să dau o fugă pînă la Iehupeţ, să văd şi eu minunea asta de tîrg, cu bursa şi „şpigulanţii" de acolo. Şi dă Dumnezeu şi nimeresc tocmai cînd se abate un „bes" grozav peste acţii şi „primele" se dau aproape pe degeaba. Multe parale nu trebuie. Şi-mi zic: hai să-i trag un joc, poate s-o îndura Cel-de-sus şi mi-o ieşi vreun cîştig, să am de cheltuială pentru drum. Şi s-a milostivit Dumnezeu şi „hîrtiile" au început să se urce şi mi-am vîndut „primele" şi am ciupit ceva, pînă am legat cîteva sutare, bani gheaţă. Mă gîndesc: de ce să plătesc eu altuia „prime", ia mai bine să-mi „angajez" eu singur hîrtii, cu bani peşin! Şi plec la Peterbarg şi-mi înjgheb un „portofel" cu marfă de toate soiurile: „Putivel", „Transport", „Volga", „Molţev" şi altele de soiul ăsta... care se urcă într-una. Şi slavă Domnului — mă urc! Şi fiindcă n-am vreme, o scurtez, şi în scrisoarea următoare, cu ajutorul lui Dumnezeu,

o să-ți scriu de toate mai cu de-amănuntul. Noroc și sănătate să ne dea Dumnezeu. Complimente copiilor și socrului și soacrei, de la mine,

bărbatu-tău
Menahem Mendel

Dacă-mi scrii, trimite-mi scrisorile pe numele meu, la Boiberic, fiindcă la Iehupeț n-am voie să stau... Mă învîrt ziulica întreagă prin Cresciatic, pe la Bursă și seara o șterg la Boiberic, unde „șpigulanții" stau în vile pînă se crapă de ziuă și joacă-n cărți (bărbați și femei împreună, așa-i obiceiul pe aici)...! Și dis-de-dimineață iar îndărăt la Iehupeț, cu toții grămadă... și eu la mijloc!

Tot bărbatu-tău

II

Șeine Șeindl din Casrilifca lui *Menahem Mendel* din Iehupeț

Iubitului, priceputului, neîntrecutului, vestitului, învățatului meu bărbat Menahem Mendel — rămîne-i-ar numele de pomină, în vecii vecilor!

Mai întîi și întîi îți fac cunoscut că ne găsim cu toții, slavă Domnului, în cea mai deplină sănătate. Același lucru să dea Dumnezeu să-l aud și din partea ta și mai rău să nu ne fie!

In al doilea rînd, îți scriu, dragă bărbate, să aibă dușmanii mei atîta putere să trăiască — Dumnezeule! — cum am eu putere să-ți scriu că abia mă țin pe picioare. O să am nevoie, pesemne, de o „reparație", zice doctorul cel nou — zice-i-s-ar de moarte să i se zică, să dea Dumnezeu! El își închipuie, se

vede, că o să mă stoarcă de ruble. Şi de unde crezi că-mi vine boala? Numai de la necazuri, de inimă rea. Înţelegi? Eu îţi trimit bani de drum, să-mi vii acasă, te apuci tu şi pleci la Iehupeţ! Apoi să nu te ia toţi dracii? Şi „şcandalul" şi ruşinea faţă de lume? Vorba mamei: „Suflă-ţi nasul şi unge-ţi obrazul". Afaceri, suceli, mi se părea că-i gata! A crăpat „Londra", a înghiţit-o pămîntul, am scăpat de bucluc şi o să mi se întoarcă întreg acasă, bărbăţelul meu scump! Cînd colo, altă năzbîtie! Iehupeţ, hîrtii — şi asta-i o afacere! Poftim! Coşcogea om, să facă afaceri — cu dracu' ştie ce fel de rupturi, zdrenţe, hîrtii! Îţi citesc scrisoarea, dragă bărbate, şi mă gîndesc mereu, că ori eşti tu — ferească Dumnezeu — sărit, ori nu sînt eu în toate minţile... că-mi vorbeşti tătăreşte parcă: „Peteburg"... acţii... şmacţii... portofel... Cresciatic... parcă a intrat necuratu-n el... ziua la Iehupeţ şi noaptea la Boiberic, cu bărbaţi şi cu femei, toţi grămadă, unul peste altul! Ce cauţi tu noaptea, la Boiberic? Unde ţi-i mintea? Ce gînd ţi-ai pus cu mine? Nu-ţi mai plac? Hai acasă şi desparte-te de mine. Dacă nu, pleacă încaltea în America, dracului, ca Iosl Leib Arn, să nu ştiu măcar unde-ţi zac ciolanele... dacă mi-e scris să rămîn văduvă cu trei plozi. Aşa să-i mănînce tifosul pe toţi duşmanii mei, cum ai tu noroc că nu mă pot repezi acuma pînă la tine, că m-a pedepsit — Dumnezeu să mă ierte — Cel-de-sus şi trebuie să bolesc în pat. Vorba mamei, să trăiască: „Dacă n-ai degete, nu poţi să dai cu tifla". Altmintrelea, mă urcam în tren şi mi te-aduceam pe sus, acasă, n-avea grijă! Ţi-arătam eu că o nevastă-i o nevastă! Şi adică ce? Îmi scapă şi mie cîte o vorbă mai tare, că mă doare inima... dar îmi trece îndată, vorba mamei: „Un chibrit se aprinde repede şi se stinge repede", cum îţi doreşte din adîncul inimii

cu adevărat credincioasa ta nevastă

Şeine Şeindl

III

Menahem Mendel din Iehupeţ către nevastă-sa *Şeine Şeindl* din Casrilifca

Nepreţuitei, isteţei şi preacuratei mele neveste Şeine Şeindl, să trăiască!

Înainte de toate află că sînt, slavă Domnului, bine sănătos şi să dea Dumnezeu să auzim întotdeauna unul de la altul numai veşti bune, amin!

Află apoi că hîrtiile nu sînt ceea ce crezi tu, hîrtie curată. Numai vorba vine că-s hîrtii, dar adevărul e că sînt „acţii", acţii de la Peterbarg, ca de pildă „Putivel", „Transport", „Volga", „Molţev" şi altele de felul ăsta. Astea sînt nişte fabrici unde se lucrează cale ferată pe acţii. Asta înseamnă că se dă drumul la acţii de cîte un sutar şi se plăteşte pe ele trei, fiindcă se dau „divendende": cu cît mai multe „divendende", cu atîta e mai bine; dar fiindcă înainte de sfîrşitul anului nu ştie nimeni ce „divendende" o să fie, umblă oamenii ca orbeţii şi cumpără şi cumpără. Şi de aici scoate capul un „hos" — se cheamă că hîrtiile cresc, adică... şi cîştigă lumea paralele... şi eu la mijloc... Hehei! Să vezi, dragă nevastă, cum nişte oameni mititei, nişte fleacuri, nişte sărăcii de misiţi, acolo, s-au ridicat deodată şi au ajuns mari bogătaşi şi nu le mai dă mîna decît să stea la Boiberic, în palate şi pleacă la băi prin străinătăţi şi damele lor se scaldă numai în aur şi mătăsuri şi copiii lor umblă cu biciclete prin casă şi-mi ţin guvernante şi-mi vorbesc franţuzeşte şi-mi cîntă la piano şi-mi mănîncă dulceaţă şi-mi beau vişinată!... O rublă e gunoi la ei! Ăsta-i trai... şi tot din hîrtii! Cum se face ziuă, să vezi ce-i pe aici, prin Cresciatic: capete peste capete, numai „şpigulanţi" şi „şpigulanţi", plin de „şpigulanţi"! Dar ce să te miri, dacă din bănci te alungă, pe străzi n-ai voie să stai şi fiecare vrea să ştie mai întîi cum a venit cursul... şi-i o zarvă, o gălăgie, un tămbălău! Iaca, astăzi de pildă, a venit de la Peterbarg, „Pu-

tivel", cu o sută şaptezeci şi opt. Cum să te rabde inima să nu cumperi „Putivel" sau „Molţev" care s-a urcat, se spune, la o mie trei sute cincizeci. Să nu cumperi „Molţev", cînd „Molţevul" creşte văzînd cu ochii, zi de zi! — Pe „Putivel"-urile mele, pot să iau un pumn de sutare. Mereu mă bate lumea la cap, poate m-oi îndura să le vînd! Dar eu, dimpotrivă, mă gîndesc să mai cumpăr vreo sută cincizeci de bucăţi „Putivel", vreo cinci „Molţev" şi o leacă de „Volga" şi — dac-oi avea zile — ceva „Transporturi", fiindcă de la Peterbarg vine mereu vorbă să se cumpere „Transporturi" numaidecît. Toată lumea are aici „Transporturi" : bărbaţi, femei, doctori, profesori, băieţi, servitoare, meseriaşi, servitori... cine n-are „Transporturi"? Aici dacă se întîlnesc doi pe stradă, numai ce-i auzi : „Cum stă azi «Transportul»?" Vii într-o „restauraţie", îţi iese stăpîna-nainte : „Cît e azi «Transportul»?" Te duci să-ţi iei o cutie de chibrituri, te întreabă tutungiul : „Cam cît crezi c-o să fie «Transportul»?" Ce să-ţi mai spun? Iehupeţ e e un loc binecuvîntat de Dumnezeu, unde poţi să te umpli de gologani. Toţi şpigulează, toţi se ridică, toţi cîştigă... şi eu la mijloc! Dar fiindcă n-am vreme, o scurtez şi, cu ajutorul lui Dumnezeu, în scrisoarea următoare am să-ţi scriu de toate mai cu de-amănuntul. Noroc şi sănătate să ne dea Dumnezeu şi complimente la fiecare în parte, de la mine,

bărbatu-tău

Menahem Mendel.

Ce fac noaptea la Boiberic, mă întrebi? Ţi-am scris doar că Iehupeţul e un tîrg în care un evreu n-are voie să locuiască decît dacă e mare bogătaş. După ce mă voi desface de „portofel" şi o să văd cum stau cu paralele, plătesc birul şi atunci pot să stau la Iehupeţ. Deocamdată, trebuie să mă ascund, şi ascunzătoare mai bună ca la Boiberic nu este. E un orăşel de vile, plin de musafiri. Şterg musafirii putina, o şterg şi eu! Acuma ai înţeles?

IV

Șeine Șeindl din Casrilifca lui *Menahem Mendel* din Iehupeț

Iubitului, priceputului, neîntrecutului, vestitului, învățatului meu bărbat Menahem Mendel — rămîne-i-ar numele de pomină, în vecii vecilor!

Mai întîi și întîi, îți fac cunoscut că ne găsim cu toții, slavă Domnului, în cea mai deplină sănătate. Același lucru să dea Dumnezeu să-l aud și din partea ta și mai rău să nu ne fie!

În al doilea rînd, îți scriu, dragă bărbate, că mi-a dat Dumnezeu o nenorocire, dar și o bucurie o dată cu ea! Moișe Herșolă al nostru a înghițit o copeică. Mă întorceam din tîrg — era vineri, cumpărasem niște pește proaspăt, se mai zbătea încă... și copilul... zbiară de-mi sparge urechile. Îl bat de-l sfîntesc. El zbiară într-una „Ce vrei, diavole! Iaca ai necazurile mele, na, ține o copeică — ține-te-ar crampele să te ție!" Cu chiu cu vai, l-am făcut să tacă din gură. Peste cîteva minute, mă uit: „Moișe Herșolă, unde-i copeica?" „Nu-i topete!" face el și-mi arată gura cu degetul. „Ai înghițit-o, vai de mine și de zilele mele!" Iau copilul, mă uit în gură... Vai și amar de viața mea! „Moișe Herșolă, sufletelul meu, unde ai pus copeica?" Îl scutur, îl bat, îl ciupesc de iese vînăt din mîna mea, da' el, o ține una: „Nu, ham topete... ham!" În sfîrșit îl duc la doctor... îmi spune să-i dau cartofi. Două zile la rînd am chinuit copilu, săracu' de el și l-am îndopat cu sila, nici tu lapte, nici tu apă, numai cartofi și cartofi, că am crezut că se sfîrșește cu el și tocmai a treia zi, dau să deretic prin casă, mă uit în pat, sub pernă, ce să vezi? Copeica! Atîta să mai trăiască doctorii, dacă știu măcar cine i-a fătat! Numai asta-mi mai lipsea, poate n-am destule! Vorba mamei: „Capac la durerile de cap". Eu trebuie să mă chinuiesc cu copiii lui, să-mi bat capul cu doctorii, cu nebunii, cu dracu' mai știe cine — și el, milionarul, ce grijă are? Zboară încolo și încoace, de la Odesa

la Iehupeț, de la Iehupeț la Boiberîc... Ce s-a întîmplat? Bucurie mare, hîrtii, transporturi, „portofel"! ...Și-a băgat în cap că poate s-ajungă bogătaș cît ai bate din palme. „Închipuirea — zice mama — e mai rea decît boala". Nătărăule, ce mă amețești pe mine cu poveşti, acții, șmacții, divendend, șmindenvend, cai verzi pe pereți! Cu cinci degete nu te îmbogățești. Vorba mamei, să trăiască: „Dacă bagi friguri, scoți tifos". Ascultă-mă ce-ți spun, Mendel: toți șmecherii tăi de la Iehupeț de care-mi vorbești, dacă s-au îmbogățit peste noapte, o s-ajungă repede-repede — cu ajutorul lui Dumnezeu — aceiași calici de mai înainte și încă ce calici! Cu lustru! Fiindcă eu cred, Mendel, în „transporturile" și „șmoltevurile" tale, ca în „Londra" ta de la Odesa. În farmece îmi vine să cred mai degrabă decît în toate „portofelele" tale. Of! De mi-ar mînca un cîine inima, ar turba pe loc. Văd eu la alții, neveste; se amestecă și ele cu cîte-un da și cîte-un nu, se răstesc și ele o dată la bărbat de-l apucă tremuriciul, nu așa ca mine, că trebuie să umblu cu el cum ai umbla cu un ou moale, să nu scap, ferească Dumnezeu, vreun cuvînt strîmb, ori să-i scot ochii pentru scandalurile ce le am din pricina ta... că la fiecare în parte, trebuie să fac o mutră dulceagă, să zîmbesc, să fiu veselă, vorba mamei: „Palme peste obraji, numai rumeneală să fie". Vai de viața mea, că nu mai face nici două parale! O să mă sting încet, încetișor, pe nesimțite, pînă o să mă topesc, topi-s-ar dușmanii mei ca o lumînare, să dea Dumnezeu, sau o să crăp de inimă rea, într-o bună zi, crăpa-r-ar toți bogătașii tăi de la Iehupeț, cum îți dorește din toată inima

cu adevărat credincioasa ta nevastă

Șeine Șeindl.

Ascultă! Beirl al lui unchiu' Menașe iar are o pacoste pe cap: săptămîna trecută i-a ars casa. A ieșit de acolo gol pușcă, așa cum l-a făcut mă-sa.

Acu', l-au prîrît că a pus el singur focul, fiindcă îi era asigurată casa pe un preț de trei ori mai mare cît făcea. L-au chemat la procuror, dar Beirl nu-i nici el din cei de trei la zece parale: a pus martori care se duc să jure că în noaptea aceea el nici n-a dat pe acasă. Deocamdată, l-au băgat la gros și Zlotche, de spaimă, a născut și a avut un șeptilici. Să-i fie cu noroc, să dea Dumnezeu!

V

Menahem Mendel din Iehupeț către nevastă-sa *Șeine Șeindl* din Casrilifca

Neprețuitei, isteței și preacuratei mele neveste Șeine Șeindl, să trăiască!

Înainte de toate află că sînt, slavă Domnului, bine sănătos și să dea Dumnezeu să auzim întotdeauna unul de la altul numai vești bune, amin!

Află apoi că plec la Varșovia. O să vrei să mă întrebi, desigur, că de vreme ce stau la Iehupeț și învîrt afaceri cu Peterbarg, ce caut la Varșovia? Nu te necăji, dragă nevastă. Și Varșovia e un oraș și Varșovia are hîrtii și încă ce hîrtii! Toți „șpigulanții" s-au înstărit de pe urma Varșoviei. Varșovia nu e Peterbarg. Varșovia, nu mai departe decît săptămîna trecută, își pune de gînd și ridică „Lilipitele" de la o mie două sute, la două mii. Acu te întreb și eu: poți să stai cu mîna în sîn și să nu cumperi asemenea hîrtii! Sau, „Căruțele" care abia acu' trei săptămîni stăteau la o mie patru sute, la cît crezi că au ajuns azi? La două mii. Și încă fără „capon". Trebuie să fii un adevărat bandit să nu cumperi „Căruțe". Unde mai pui că Varșovia nu are nevoie de parale. Ea nu cere parale, ea nu vrea să știe de „depozit". Vrei „Lilipituri", „Căruțe"? Dai cîteva sute de ruble peste curs și-ți faci o „primă" pe „ul-

tima", cum s-ar zice pe limba noastră, cam pînă la începutul lunii. Cînd vine ziua, poţi să iei hîrtiile, poţi să nu le iei. Dar parcă cine dracu te lasă să aştepţi pînă la sfîrşitul lunii? Doar pentru asta a dat Dumnezeu misiţi: să nu te lase să treci strada şi să rupă pielea de pe tine, poate ai „Lilipite", poate ai „Căruţe". Tocmeală, ciorovăială, pînă îţi dau ceva pe deasupra şi-ţi smulg hîrtiile din mînă. De abia ieri s-au agăţat de mine doi misiţi de la Odesa, că să le dau numaidecît „Lilipituri" şi „Căruţe". Şi-au găsit chiar omul, pe cine să-l înşele! „Frăţiorilor — le zic — n-am, să fiu al dracului dacă am!" Ce să-ţi mai spun? M-au hărţuit atîta, pînă ce, în cele din urmă, tot mi-au scos cele cinci „Lilipituri" şi cinci „Căruţe". Dar eu, crezi că m-am lăsat? Le-am făcut-o, cu vîrf şi îndesat: m-am „acoperit" îndată, am „încheiat" din nou şi nădăjduiesc — cu ajutorul lui Dumnezeu — să pun mîna pe un cîştig mai măricel, fiindcă-mi merge aşa de bine — să nu-mi fie de deochi — în vremea din urmă, că tot ce cumpăr azi, a doua zi creşte. Toată lumea îmi spune că am mînă bună. Dacă o da Dumnezeu şi-o trece „ultima" la Varşovia, cum se cuvine, o să-mi fie liber tot „portofelul", şi atunci trec la o altă bancă, fiindcă la banca unde lucrez acuma e, să nu-i fie de deochi, atîta înghesuială, că nu poţi nici să răsufli. Săptămîna trecută, mai-mai să iasă un scandal cu bătaie. Am ajuns şi la palme, unul din noi, adică, a încasat o palmă. Dar fiindcă n-am vreme, o scurtez şi, cu ajutorul lui Dumnezeu, în scrisoarea următoare am să-ţi scriu de toate mai cu de-amănuntul. Noroc şi sănătate să ne dea Dumnezeu şi complimente fiecăruia în parte, de la mine,

bărbatu-tău
Menahem Mendel.

Ceea ce-mi scrii despre Beirl al lui Menaşe... cred şi eu. Cu negustorii voştri de la Casrilifca nu poate fi altfel. Vezi, la noi, la Iehupeţ, o aseme-

nea istorie nu se mai poate întîmpla. Mai întîi şi întîi, fiindcă aici fiecăruia îi merge — să nu-i fie de deochi — bine; apoi, dacă se aprinde chiar — ferească Dumnezeu — casa cuiva, focul se stinge cu totul altmintrelea, adică înainte de se toarnă apă, se aruncă pompierii cu coifurile de aramă în flăcări şi încep să stropească cu tulumbele. Face să vezi un foc la Iehupeţ! De-ai vedea cum arde aici o casă, ţi-ar creşte inima uite aşa!

Tot bărbatu-tău

VI

Şeine Şeindl din Casrilifca lui *Menahem Mendel* din Iehupeţ

Iubitului, priceputului, neîntrecutului, vestitului, învăţatului meu bărbat Menahem Mendel — rămîne-i-ar numele de pomină, în vecii vecilor!

Mai întîi şi întîi îţi fac cunoscut că ne găsim cu toţii, slavă Domnului, în cea mai deplină sănătate. Acelaşi lucru să dea Dumnezeu să-l aud şi din partea ta şi mai rău să nu ne fie!

In al doilea rînd îţi scriu, dragă bărbate, că după cîte mi se pare mie, eşti nebun de-a binelea; poţi să începi să alergi pe străzi. Nu-i ajunge că-l cunoaşte toată lumea la Odesa, la Iehupeţ, la Boiberic, acu vrea ca şi la Varşovia să se ştie că a zidit Dumnezeu pe pămîntul ăsta pe un Menahem Mendel, pe marele şmecher Menahem Mendel, care odată a avut afaceri cu „Londra“ şi astăzi face negoţ cu găuri de covrig, hîrtiuţe, tinichele — ştiu eu ce — portofele, căruţe, potcoave de cai morţi, pe care trebuie să le caute tocmai la Varşovia şi să se mai şi bată pentru ele. Of! Unde dă Dumnezeu un deştept care să-ţi scoată cu palmele prostia din cap, ca să nu te mai gîndeşti la cine ştie ce acolo cînd ai aici o nevastă care toată ziua îşi rupe pieptul cu copiii lui,

ba una, ba alta. Chiar ieri era cît pe ce să-mi oprească un copil cu strecurătoarea. Noroc că nu i-a curs peste tot capul! Vorba mamei: „Şi la nenorocire trebuie să ai noroc!" Dar lui ce-i pasă? Se plimbă acolo pe la focuri, bucurie mare pe-el, Iehupeţul arde, arză-l-ar focul să-l arză cu Varşovia şi cu „Petebarg" împreună. Toată lumea îşi bate joc de mine! Parcă pot trece strada măcar? Toţi m-arată cu degetul: iaca trece nevasta lui Menahem Mendel de la Iehupeţ. Ni se duce vestea-n lume, vai de zilele şi de viaţa mea! Şi mama, să trăiască: „Pe un bărbat nu trebuie să-l laşi să zburde. Dacă-şi păzeşte ciobanul oile, sînt oile oi. Eu — zice ea — ştiam dinainte că n-o să se isprăvească bine istoria asta. De-un ginere cu parale îmi arde mie! Vorba ceea: porcule, ai parale, haide fi-mi cumătru! Scrisori i-aş scrie? De friguri, i-aş scrie. Cine nu înţelege cu binele, pe acela trebuie să-l pocneşti cu ciomagul. Eu — zice ea — ţi l-aş aduce acasă călare pe-o prăjină". Vrei poate să spui că n-are dreptate? Dar ce să fac — vai de păcatele mele — dacă eu sînt o vită şi cred tot ce mi se îndrugă, şi la tot ce mi se cere, zic da! Să fie alta în locul meu, Blime Zlote, de pildă, hehei! de mult ar fi bătut în uşă la toţi rabinii şi de mult te apuca ea pe stradă şi-ţi trăgea o săpuneală, că ai fi uitat pînă şi că te cheamă Menahem Mendel şi că faci afaceri cu durerile mele de cap, pe duşmanii mei să dea Dumnezeu. Iţi spun drept, afacerile tale strașnice, cu noroacele care au dat peste tine acolo, se şi văd după „prezenturile" pe care mi le trimiţi de la Iehupeţ, cu diamantele, cu „brialiantele", cu cămăşile brodate, cu plăpomile de lînă, să te sperii, nu alta! Iţi spun cu binişorul, dragă bărbate, mult nu mai poate merge aşa. Din două una: ori vii acasă şi te faci om ca toţi oamenii, ori să-i trăsnească Dumnezeu pe toţi duşmanii mei şi să se isprăvească o dată, cum îţi doreşte din tot sufletul.

cu adevărat credincioasa ta nevastă

Şeine Şeindl

VII

Menachem Mendel din Iehupeț către nevastă-sa *Șeine Șeindl* din Casrilifca

Neprețuitei, isteței și preacuratei mele neveste Șeine Șeindl, să trăiască!

Înainte de toate află că sînt, slavă Domnului, bine sănătos și să dea Dumnezeu să auzim întotdeauna unul de la altul numai vești bune, amin!

Află apoi că salt, că zbor, că ard, mă-nalț, cresc! Multora le ies ochii, fiindcă tot ce cumpăr astăzi, mîine se scumpește. „Căruțele" s-au urcat cu două sute și „Lilipitele" mele stau acuma — slavă Domnului — dincolo de două mii cinci sute, dar nu-mi dă încă mîna să le vînd, fiindcă toți spun că o să crească într-una. Se zvonește că străinătatea s-a aruncat asupra hîrtiilor noastre — se face un „sedicat", o singură mînă adică. Vor străinii să le cumpere pe toate, să nu ne lase măcar una, de leac. O să mă-ntrebi tu desigur: de ce? Iaca de ce: bani găsești azi și-n noroi, unde vrei și unde nu vrei — de bani nu duce nimeni lipsă. Protentele — patrucinci la sută pe an, ne ajung pînă peste urechi; da' mai ales cînd dă Dumnezeu și iese zece-cincisprezece la sută — nu se cheamă că-i un adevărat noroc? Ce-mi scrii tu de „Lilipituri"? Parcă ți-am mai spus odată că astea sînt hîrtiile unei fabrici unde se lucrează drum de fier și se dă pentru asta „divindend"; drumul de fier este în Siberia, hîrtiile sînt la Varșovia și mușteriii la Iehupeț. Acuma înțelegi, ori nu? Același lucru e cu „Căruțele", cu „Putivelurile" și cu „Transporturile". Și de crezi cumva că dacă cumperi hîrtiile, le și vezi la ochi, iar te înșeli. Trebuie să te fac să înțelegi o dată pentru totdeauna afacerea asta. Îți vine, de pildă, pofta să cumperi „Transporturi", intri la o bancă, dai la casă cîteva ruble în „depozit", ceri să te treacă la catastif cu o lecuță de marfă și ți se dă

o scrisoare la mînă, cum că s-au cumpărat, pentru tine, atîtea şi atîtea „Transporturi“ la cutare şi cutare preţ, cu cutare şi cutare „depozit“. Şi dacă — ferească Dumnezeu — scade, trebuie să mai aduci gologani. Dar asta-i moft! Nu scade aşa de uşor şi nu trebuie să aduci nici o para; dimpotrivă, se ridică. Uite, aşa lucrez eu mereu şi-mi merge — slavă Domnului — de nu mi-ar merge mai rău şi de aci încolo, ca să mă pot repezi pînă la Vasilicov, să plătesc birul. S-ar isprăvi atunci cu plimbările încolo şi încoace, ziua la Iehupeţ, noaptea la Boiberic. Toţi misiţii s-au făcut „negustori“. Să vezi cum trăiesc şi cum mănîncă... şi apoi nevestele lor, ce diamante, ce brialiante!... Am întrebat unde pot să cumpăr aici brialiante şi am ochit pentru tine nişte lucruri — îţi spun drept... că nu numai la voi la Casrilifca, dar pînă şi la noi la Iehupeţ, o să facă zarvă mare. Şi fiindcă n-am vreme, o scurtez şi — cu ajutorul lui Dumnezeu — în scrisoarea următoare o să-ţi scriu de toate, mai cu de-amănuntul. Noroc şi sănătate să ne dea Dumnezeu şi complimente la fiecare în parte, de la mine,

bărbatu-tău
Menahem Mendel

Tu îţi închipui, dragă nevastă, că eu sînt singurul pe lumea asta care fac afaceri cu „hîrtii“. Şi Brodski face afaceri de-alde astea; numai că eu, dacă mă apuc să cumpăr hîrtii, trebuie să-mi scot bine ochii mai înainte şi să nu iau decît atîtea cît mă ţine cureaua, pe cînd Brodski, dacă vrea să cumpere, cumpără dintr-o dată o mie de bucăţi, două mii, cinci mii, zece mii. Te joci cu Brodski? Cînd trece el în caretă, se cutremură întreg Cresciaticul şi toţi evreii îşi scot pălăriile... şi eu la mijloc! Frumos ar fi — ce zici? — să ajung şi eu un Brodski odată! Dacă Dumnezeu vrea, proasto!...

Tot bărbatu-tău

VIII

Şeine Şeindl din Casrilifca lui *Menahem Mendel* din Iehupeţ

Iubitului, priceputului, neîntrecutului, vestitului, învăţatului meu bărbat Menahem Mendel — rămîne-i-ar numele de pomină, în vecii veciloŕ!

Mai întîi şi întîi îţi fac cunoscut că ne găsim cu toţii, slavă Domnului, în cea mai deplină sănătate. Acelaşi lucru să dea Dumnezeu să-l aud şi din partea ta şi mai rău să nu ne fie!

In al doilea rînd îţi scriu, dragă bărbate, că „dintr-o coadă de cîine — zice mama — sită de mătase nu se face". E vorba de scumpa ta cumnată, de Ientă, arză-o-ar focu' s-o arză! Se apucă săptămîna trecută şi dă sfoară în ţară că ai şters-o în America şi că m-ai lăsat — să n-ajungă ea, să dea Dumnezeu! De unde — zice — ştie ea asta? Sura Nehume a auzit din gura lui Leizi Herşche al lui Avram că Burăh al lui Ben Zion a văzut cu ochii lui, la Moişe Smil, o scrisoare pe care Meer Motl i-a trimis-o din America. Dau fuga într-un suflet la Moişe Şmil. „Unde-i scrisoarea?" Mă întreabă el: „Ce scrisoare?" Zic eu: „Scrisoarea pe care ai primit-o de la Meer Motl din America". Zice el: „Cine ţi-a spus asta?" Zic eu: „Burăh al lui Ben Zion!" Zice el: „Cum a putut să-ţi toarne mincinosul ăsta de Burăh una ca asta, cînd eu nici nu mai vorbesc cu el de mai bine de un an!" Ca scoasă din minţi, mă reped la Burăh al lui Ben Zion, cînd colo aflu că el lipseşte din Casrilifca de aproape trei săptămîni. Alerg la Leizi Herşche al lui Avram şi-i trag un perdaf, să mă ţie minte cîte zile o avea, pentru ce i-a potcovit Surii Nehume o minciună aşa de gogonată, cu scrisoarea ceea din America! Se uită el la mine ca la o nebună: „Ce scrisoare, care scrisoare?" Şi aflu că tot fitilul ăsta este isprava ei, a Ientei a ta, bineînţeles — bătu-o-ar Dumnezeu s-o bată. Numai o scîrnăvie ca ea poate să facă una ca asta.

Dar tot ce-ţi scriu eu aici îţi intră ţie, desigur, pe o ureche şi-ţi iese pe cealaltă, cînd tu altă grijă n-ai decît damele de la Iehupeţ, arză-le-ar focul să le arză, cu „brialantele" lor cu tot. Auzi, Mendel! Nici măcar numele să nu le aud, aşa scîrbă mi-e de ele... şi pînă şi de „prezenturile" pe care vrei să mi le cumperi. Îţi spun dinainte, Mendel, că dacă ai de gînd să-mi iei ceva, să alegi tot lucruri care nu se poartă pe acolo. Nu vreau să mă asemui cu nimeni, dar-ar holera în ele să dea! Dar să ajung odată acolo, să văd ceva de la tine cu ochii, nu pe hîrtie, vorba mamei: „Mai puţin o vorbă, mai mult o îmbucătură". Nătîngule! Ce-ţi trebuie să amîni pe a doua zi? La o afacere ca asta, dacă nu rupi un gologan cu sila, nu-l ai. Poţi să spui tu ce-i poftì, pînă n-oi vedea cu ochii mei, n-o să te cred, nu fiindcă te ţin, ferească Dumnezeu, drept mincinos, dar fiindcă te iei ca prostul după tot ce-ţi spun oamenii tăi de treabă de la Iehupeţ. Ce te potriveşti tu cu Brodski? Ai păscut porcii cu el împreună? Dacă ţi se dă ceva pe hîrtii, ia cu amîndouă mîinile! Ce le mai ţii? Şarlatanii de la Odesa au dat peste tine tocmai la Boiberic şi au vrut să te ameţească şi să-ţi ia bunătate de marfă, antica, chilipirul, mă rog! Dar poftim de vorbeşte cu un nebun, dacă lui i-a venit, hodoronc-tronc, să se facă „negustor" şi încă unde? La Vasilicov! Nici nu mai ştie ce să mai născocească, puişorul mamei, ca să-şi facă plăcerile. Ce-ai văzut la Vasilicov, de-ţi place atîta? Dar ce să mă mai mir! Dacă ziua îmi eşti la Iehupeţ, noaptea la Boiberic şi de plecat, pleci la Varşovia şi Petebarg, poţi să fii foarte bine şi la Vasilicov şi la dracu' şi la tat'său! Mendel! Vezi numai ca din toate bucuriile astea să nu trebuiască să-ţi mai trimit o dată parale de drum, ca să ai cu ce veni acasă, cum îţi urează azi şi întotdeauna

cu adevărat credincioasa ta nevastă

Şeine Şeindl

Trebuie să-ți dau, dragă bărbate, o veste nu tocmai tare plăcută. Frate-tău Beniumin a rămas văduv... Scrisoarea era gata lipită, cînd mi s-a adus știrea că Zlotche s-a prăpădit ; a murit din facere. A avut doi gemeni. Copiii trăiesc, ea a murit. Mi se pare că nu strica dacă era tocmai pe dos. Vorba mamei : „Dumnezeu ăsta știe să-ți facă în ciudă, cînd vrea !" Cumnată-ta Zlotche — Dumnezeu să mă ierte — a fost cu mine întotdeauna la cuțite, dar ce-mi strica dacă mai trăia încă o sută de ani și să nu fi lăsat șapte orfani, unul mai mărunt decît celălalt ! Dar la înmormîntare tot m-am dus și am plîns atîta că abia am ajuns vie acasă. Vorba mamei : „Cînd îți aduci aminte de moarte, nu mai ești sigur de viață !"

IX

Menahem Mendel din Iehupeț către nevastă-sa *Șeine Șeindl* din Casrilifca

Neprețuitei, isteței și preacuratei mele neveste Șeine Șeindl, să trăiască !

Inainte de toate află că sînt, slavă Domnului, bine sănătos și să dea Dumnezeu să auzim întotdeauna unul de la altul numai veşti bune, amin !

Află apoi că toată săptămîna am zăcut la Boiberic, nu pe moarte, ferească Dumnezeu, dar de o boală destul de păcătoasă : am căzut și m-am lovit la șira spinării, că nu mă mai pot întoarce pe partea cealaltă. Astăzi mi-e ceva mai bine. Credeam tot timpul c-o să-mi ies din minți : mă rog, glumă e asta, să stai opt zile departe de bursă și să nu știi nimica de cursuri ? Tot mi se pare într-una că se răstoarnă pămîntul, acolo ! Mîine-poimîine, cu ajutorul lui Dumnezeu, mă duc, fără doar și poate, în oraș. Deocamdată, îți fac o scrisoare ; am chef să flecăresc cu tine o leacă și să-ți dau o socoteală amănun-

ţită cum stau cu afacerile, ca să nu crezi că sînt un papă-lapte, care poate fi dus de nas de către oricine. Am în „portofelul" meu o sută cincizeci de „Putiveluri", o sută de „Transporturi", cinci „Molţevuri", cinci „Lilipite" şi cinci „Căruţe", afară de „prime". Acu', nu-ţi mai spun că „Putivelurile" şi „Transporturile" sînt date pentru mai tîrziu cu trei ruble arvună. Dacă o să-mi fie răscumpărate la vreme — şi răscumpărate o să-mi fie — îmi rămîn pe ele, cîştig curat, după ce scad toate cheltuielile, vreo patru-cinci mii de ruble. Afară de asta, mai am vreo cîteva zeci de „hosuleţe", asupra „Putivelului" şi „Molţevului". Pe astea trebuie să capăt vreo mie şapte sute — o mie opt sute de ruble. Ai, vrasăzică, şapte mii de ruble bune. Pe cele cinci „Molţevuri" le socotesc, pe puţin, patru mii de ruble, fiindcă ar fi o ruşine, un „scandal", dacă n-o să stea peste cîteva zile măcar la două mii de ruble bucata, cu toate că în zilele din urmă au cam căzut o lecuţă; dar nu-i decît o „manipulaţie" a „blanchiştilor" de la Peterbarg, ca să se poată „acoperi". Rămîne bijuteria, steaua, soarele — vreau să zic „Lilipitele" şi „Căruţele". Aici e o socoteală limpede ca apa: pînă la „ultima" mai avem vreo optsprezece zile şi cum „Lilipitele" se ridică cu cîte o sută de ruble pe zi, ai o sumă de o mie opt sute ori cinci, adică nici mai mult, nici mai puţin, decît nouă mii de ruble. Şi „Căruţele"? Astea au şi început să sară cu o sută cincizeci de ruble pe zi. De optsprezece ori o sută cincizeci, înmulţit cu cinci, nu face treisprezece mii cinci sute de ruble? Unde mai pui „Volga", „Don" şi celelalte mărunţişuri? In sfîrşit, planuri mari nu-mi fac, dar cred că, luate grămadă, să-mi aducă după toate spezele, „cartaj", şmecheraj, una peste alta, patruzeci-cincizeci de mii de ruble. Dacă dă Dumnezeu şi scap de „ultima", fără buclucuri, „ralizez" — cu ajutorul lui Dumnezeu — toate acţiile şi încep s-o iau pe „partea cealaltă" adică joc „a la bes" şi vînd tot ce mi-o cădea sub mînă, cîştig parale cu ghiotura şi iar mă arunc îndărăt „a la hos" şi iar îmi intră grămezi de ruble; aşa că — numai să vrea Cel-de-sus — şi cele

cincizeci de mii de ruble pot să ajungă o sută de mii, din o sută de mii, două sute de mii, din două sute, cinci sute şi aşa mai departe, pînă ating milionul. Cum dracu' altmintrelea să ajungi un milionar, un Brodski! Adică tu ce crezi? Că un Brodski nu-i tot un om din carne şi oase, care mănîncă, bea şi doarme? L-am văzut şi eu cu ochii mei — aşa să mă văd fericit la casa mea. Oricum, dragă nevastă, nu fi necăjită. Am învăţat aşa de bine „spigulaţia" şi cunosc aşa de bine şurubăriile de la bursă, că a început lumea să vină la mine după sfaturi, fiindcă, după cum îţi spun, mulţumesc lui Dumnezeu, pricep jocul! Că tu nu crezi şi-mi dai mereu zor să curm cu afacerea asta, nu mă mir. E la noi, de pildă, unul Hinche, un „spigulant" — Hinche îi spune — un „spigulant" turbat şi un cartofor de n-are pereche, ziua joacă la bursă şi seara în cărţi. Şi i se întîmplă, chiar acu' o săptămînă, să viseze noaptea o carte proastă, semn de „bes". A doua zi, fuga la Peterbarg şi de acolo la Varşovia şi într-o singură zi se curăţă de tot portofelul; astăzi, să-l vezi cum îşi rupe părul din cap de ciudă. Aşa-i trebuie! Cine-i roagă să se ia după visuri! Abia aştept ziua de mîine, ca să aflu cursul; cum ajung în oraş, mă duc la giuvaergiu după broşa şi cerceii tăi de brialiante şi dacă-mi mai rămîne timp, dau o raită prin „Padol", ca să-ţi iau ceva rufărie, feţe de masă, prosoape, cămăşuici pentru copii şi încă ceva de-ale gospodăriei — nu cum spui tu, că te-am uitat. Şi fiindcă n-am timp, o scurtez şi — cu ajutorul lui Dumnezeu — în scrisoarea următoare am să-ţi scriu de toate mai cu de-amănuntul. Noroc şi sănătate să dea Dumnezeu, sărută-i pe copii şi dă complimente socrului şi soacrei — şi lui Ber Beniumin să-i spui că dacă i-a murit nevasta, să nu şi-o pună la inimă prea mult. O nevastă, e ceva dat de Dumnezeu! Dumnezeu dă, Dumnezeu ia!

De la mine, bărbatu-tău

Menahem Mendel

După cîte îmi scrii de Vasilicov, văd că nu m-ai înțeles bine. Fiindcă aici n-am voie să stau, vreau să mă fac negustor localnic și asta nu se poate decît dacă ești înscris mai întîi la Vasilicov, măcar de o jumătate an. De îndată ce o să mi se dea voie să stau la Iehupeț, îmi închiriez, cu ajutorul lui Dumnezeu, o locuință pe Padol și te aduc aici cu copiii, într-un ceas bun, să dea Dumnezeu! Ți-e necaz pe Iehupeț numai fiindcă nu cunoști orașul și oamenii de aici. Orașul ca orașul, de el nici n-ai ce vorbi, e o bijuterie, dar oamenii de aici sînt niște îngeri! Cei de la Odesa, nici măcar la tălpile ăstora n-ajung! Sînt așa de buni, așa de cumsecade și bărbații și femeile! Un singur cusur au: se dau în vînt după cărți. Cum vine noaptea, se pun pe lucru și trage-i și trage-i pînă dimineața și strigă într-una: pas! Cei mari joacă „preferans" și cei mici macă sau paisprezece-treizeci și unu.

Tot bărbatu-tău

X

Șeine Șeindl din Casrilifca, lui *Menahem Mendel* din Iehupeț

Iubitului, priceputului, neîntrecutului, vestitului, învățatului meu bărbat Menahem Mendel — rămîne-i-ar numele de pomină, în vecii vecilor!

Mai întîi și întîi îți fac cunoscut că ne găsim cu toții, slavă Domnului, în cea mai deplină sănătate. Același lucru să dea Dumnezeu să-l aud și din partea ta și mai rău să nu ne fie!

În al doilea rînd îți scriu, dragă bărbate, să fie într-un ceas bun, cu noroc și sănătate, să dea Dumnezeu: frate-tău Ber Beniumin s-a însurat! Nici n-a avut răbdare să se împlinească măcar două luni; s-a dus la Bardicev, unde se fabrică mame vitrege

pentru toată lumea și a adus plocon copiilor, o mamă — o fată de nouăsprezece ani! Atîtea zile să mai aibă bărbații, dacă toată afacerea asta are vreun rost! Vorba mamei: „Mai bine rămîneam noi după voi văduve, decît să faceți voi din copiii noștri niște orfani". Îmi închipui cum ai boci tu, dacă, ferească Dumnezeu, ți-aș lua-o înainte și te-aș lăsa să mă îngropi — n-ar mai ajunge-o damele tale de la Iehupeț. Te-ar năpădi ca albinele, ar rupe pielea de pe tine, că după o lună de zile, ai fi, vorba mamei: „Oală curată, lingură curată". Ai putea să rămîi atunci pentru totdeauna la Iehupeț. Salți, spui? Saltă, zboară, arde, eu n-am să vin la tine, să știu de bine că zaci pe patul de moarte; și cele cincizeci de mii de ruble ale tale, iar mă sperie puțin. Mai întîi, ești bărbatumeu cu cele cincizeci de mii de ruble, întocmai ca și fără cele cincizeci de mii — după aceea fac la mine cele cincizeci de mii de ruble cît zăpada de anțărț — vorba mamei: „Cîtă vreme banii sînt pe hîrtie, hîrtie sînt". Drept să-ți spun, dragă bărbate, dacă poți să pui mîna acu' pe cîteva ruble și ai de gînd să aștepți cu tot dinadinsul ca să ajungă la cincizeci de mii, ești ori un smintit, ori un hoț, ori un ucigaș! Nu ți-e milă nici de nevastă-ta — să-ți trăiască — nici de copiii tăi. Îmi place cum mă îndoapă cu povești! Mîine mi se duce la bijutier, mîine o să-mi cumpere rufe, mîine cutare, toate cele mîine. Nătărăule! Mîine Dumnezeu știe ce o să mai fie! Tu cumpără mai bine astăzi. Rupe cîțiva gologani, ia de unde poți... o să fie ca găsiți în drum! Mama, să trăiască, nu degeaba-mi spune: „Ce-ți trebuie ție, fata mea, «prezenturi», fețe de masă, prosoape! Bani să-ți trimită, asta-ți trebuie! Moartea nu întreabă dacă mortul are cu ce să se învelească". Mai aștept cîteva săptămîni, încă, pînă m-oi mai înzdrăveni puțin, iau trenul și vin de-a dreptul la tine, acolo. Și atunci o să fie vai de capul tău, că nici dracu' n-o să te mai scape din mîna mea. O să mă țin ca scaiul după tine, pas cu pas, unde o să te învîrți, o să te lovești

de mine... N-avea grijă, Mendel! O să fugi ca împuşcat de acolo, în mijlocul nopţii, cum îţi urează din toată inima

cu adevărat credincioasa ta nevastă
Şeine Şeindl

XI

Menahem Mendel din Iehupeţ către nevastă-sa *Şeine Şeindl* din Casrilifca

Nepreţuitei, isteţei şi preacuratei mele neveste Şeine Şeindl, să trăiască!

Înainte de toate află că sînt, slavă Domnului, binc sănătos şi să dea Dumnezeu să auzim întotdeauna unul de la altul numai veşti bune, amin!

Află apoi că aici e potop! Au venit de la Peterbarg nişte cursuri aşa de jigărite că ne-a apucat leşinul pe toţi. Un trăsnet a căzut peste capul nostru! O bombă! A intrat moartea în bănci şi Cresciaticul e ras ca de un cutremur. Şi n-am răsuflat bine după Peterbarg şi hop şi Varşovia cu cursurile ei. S-a pornit un urlet, o spaimă, o goană — mînia lui Dumnezeu! S-au împrăştiat şpigulanţii ca potîrnichile care încotro şi eu la mijloc. S-a mîntuit cu Bursa! Băncile au rămas pustii ca nişte cimitire, bancherii plouaţi, ce să-ţi mai spun? Sfîrşitul lumii. Închipuieşte-ţi, dragă nevastă, „Molţevul" pe care socoteam că-l dau pe degeaba cu două mii de ruble bucata, n-are ce face şi se prăvăleşte pînă la nouă sute cincizeci! Sau „Putivel", de pildă! Mai degrabă m-aşteptam să-l ia dracu' cu totul, decît să scadă de la o sută optzeci, la şaizeci şi şapte. De „Transport" nici nu mai pomenesc — „Transportul" a ajuns, să-i fie lui în nas cum. Nici dracu' nu se mai atinge de el.

Aceeaşi poveste cu „Volga," cu „Don" şi cu celelalte hîrtii. Dar toate astea sînt încă o afacere grozavă pe lîngă „Varşovia". Cu „Varşovia" e, într-adevăr, un prăpăd! De cînd e lumea, nu s-a mai pomenit un măcel ca ăsta! Se apucă „Varşovia" şi, nici una, nici două, zvîrle „Lilipitele" de la două mii patru sute cincizeci, tocmai la şase sute douăzeci. Şi „Căruţele", „Căruţele", care stăteau aşa de fain, aşa de frumos, că-mi şi închipuiam că iaca-iaca sînt la trei mii de ruble — cît crezi că au ajuns astăzi? Nici n-o să ghiceşti! Patru sute de carboave. Cum îţi place cursul? O jale! De cap să-i fie Varşoviei, că bine a mai întors-o din condei! A împins-o, a împins-o şi cînd colo, iaca isprava! De unde a pornit furtuna asta, nu ştie nimeni. Unul spune una, altul spune alta — ci-că ar fi din pricina banilor... că n-ar fi bani adicătelea. Pe nemţeşte îi zice „Geldmangel", pe limba noastră îi spune de-a dreptul, fără înconjur: „leftereală". Acu o să mă întrebi desigur, cum? De abia ieri se bălăcea lumea în parale... Ai să te alegi cu întrebarea. Vorba e, s-au ars „şpigulanţii"... şi eu la mijloc? Ajunge! Drept să-ţi spun, nu mi-e atîta necaz pe Peterbarg, cît mi-e pe Varşovia asta! Mă rog, „Peterbarg", haide, fie, cu Peterbarg mai treacă-meargă... „Peterbarg" scade încetîncetişor, în fiecare zi cu douăzeci, treizeci de ruble acolo... şi atît. E — vorba ceea — aşa cum trebuie să fie în negoţ. Dar „Varşovia", să-l ferească Dumnezeu de aci încolo pe oricare om de treabă, de „Varşovia". Un iad! Nu e zi de la Dumnezeu să nu ne rupă „Varşovia" asta o sută cincizeci, două sute, trei sute de ruble de bucată. Palmă după palmă, palmă după palmă, că am început să vedem numai stele verzi. Milioane ne costă „Varşovia"! Doamne, Dumnezeule, unde mi-a fost mintea? Măcar de te-aş fi ascultat, dragă nevastă, cum le-aş mai fi dat cu tifla ăstorlalţi, astăzi. Nici Brodski nu mi-ar mai fi fost de-o seamă! Dar se vede că aşa-i voia Celui-de-sus! Încă nu mi-a venit rîndul pesemne! Mai am o leacă de noroc că bancherul meu — să trăiască şi să fie sănătos — nu-mi cere cele cîteva ruble ce

i le datorez ; dimpotrivă, se arată tare milos cu mine. Dacă s-o mai îndrepta vremea — îmi zice el — o să vadă, poate o să mă învîrt de cîteva ruble pe lîngă el. Pînă una-alta, trebuie să mă usuc. Pe la Bursă dau tîrcoale numai strigoi, nu „șpigulanți" — și misiții umblă în sus și în jos, ca nebunii, cu limba de un cot, doar-doar le-o ajuta Dumnezeu să împuște ceva ! „Șpigulanții" — zic toți — și-au mîncat mălaiul. Nu se mai scoală morții din groapă, degeaba ! N-ai de ce să te agăți. Dar dacă aș avea cu ce, cred că aș mai putea s-o duc, pînă s-or mai liniști lucrurile. Vorba ceea : doar nu s-a făcut gaură în cer ! Prostii ! Mie-mi spune inima că o să mai fie de lucru pe aici ! Dumnezeu e mare și bun și Iehupețul e un oraș, slavă Domnului ! N-o să fie asta, o să fie ceea ! Dar vorba mamei tale : „Dacă n-ai degete, nu poți da cu tifla !" Am încercat și eu să mă împrumut cu ceva parale, pe cîteva zile ! Dar în loc de parale, mi s-a răspuns că tîrgul stă prost și că pînă și bancherii cei mari sînt tinichea. Ce să-ți mai spun ? Poți să te întinzi după o parà ! De s-ar îndura Dumnezeu cu mine, să mă omoare bandiții, ori să cad așa lat, deodată, în stradă — fiindcă nu mai pot să îndur atîtea, dragă nevastă. Închipuiește-ți ! Să stai așa de bine — că am avut, vorba ceea, o căciulă plină — și deodată, poftim istorie ! Și fiindcă sînt amărît, o scurtez și — cu ajutorul lui Dumnezeu — în scrisoarea următoare am să-ți scriu de toate mai cu de-amănuntul. Deocamdată, noroc și sănătate să ne dea Dumnezeu, scrie-mi ce fac copiii — să trăiască — și cum îți merge cu sănătatea și complimente socrului și soacrei, de la mine,

bărbatu-tău

Menahem Mendel

Lumea își are o zicătoare : după foc, te îmbogățești. Eu cred că tocmai acuma, după o nenorocire ca asta, s-ar putea face niște afaceri grozave

— fiindcă poţi lua orice pe o nimica toată. Faci azi „hosuleţe“ şi „prime“ cu cele mai bune hîrtii — aproape fără parale. Iţi spun de pe acuma — şi pot s-o jur în faţa oricui — că cine o să fie deştept şi o să plece îndată la Peterbarg şi Varşovia ca să cumpere cîte ceva, halal de el! Fiindcă abia după toată păţania asta pot să mă laud că pricep jocul şi pe dos şi pe faţă. La „şpigulaţia“ asta îţi trebuiesc numai trei lucruri: minte, noroc şi parale. Minte — slavă Domnului — găseşti la mine, ca la toţi „şpigulanţii“, norocul e la Dumnezeu şi paralele, paralele sînt la Brodski.

Tot bărbatu-tău

XII

Şeine Şeindl din Casrilifca lui *Menahem Mendel* din Iehupeţ

Iubitului, priceputului, neîntrecutului, vestitului, învăţatului meu bărbat Menahem Mendel — rămîne-i-ar numele de pomină, în vecii vecilor!

Mai întîi şi întîi îţi fac cunoscut că ne găsim cu toţii, slavă Domnului, în cea mai deplină sănătate. Acelaşi lucru să dea Dumnezeu să-l aud şi din partea ta şi mai rău să nu ne fie!

In al doilea rînd îţi scriu, dragă bărbate, că de scris ar fi trebuit să-ţi scriu o grămadă, dar nu mai am „stofă“ în mine şi nu mai ştiu ce să-ţi scriu... fiindcă ce-o să-mi iasă mie dacă o să te tăvălesc de-o să te ia dracu'... ferească Dumnezeu! O să-mi ajute asta la ceva? Că doar nu sînt Blime Zlote, care-şi mănîncă bărbatul de viu! Eu n-o să te mănînc, eu n-o să-ţi spun vreo vorbă rea, eu n-o să te iau de păr, dar un singur lucru vreau să te întreb: dar-ar moartea-n duşmanii mei — zi tu dacă nu ţi-am scris eu

de mai înainte, că ăsta o să fie sfîrșitul? Zi tu dacă nu ți-am strigat toată vremea: „Fugi, zic, Mendel, fugi ca de foc, zic, ce-ți trebuie zdrențe, gunoi!" Vorba mamei: „Dacă stai acasă, nu-ți rupi pingelele". Da' parcă el e nebun să mă asculte, dacă lui i-a căzut Iehupețul cu tronc la inimă și se prăpădește după toți nepricopsiții de acolo! Mai bine să plesnească fierea în ei, să dea Dumnezeu, decît să mă ploconesc înaintea lor pentru un gologan cu împrumut! Arză-i-ar focu' să-i arză! Mă mir de tine, Mendel, că tu știi doar destul de bine ce scrie la carte: „Cu sila trăiește omul, cu sila moare!" Și ce-mi înșiri la prostii într-una? Totul e de la Dumnezeu! Nu vezi tu cum se poartă Cel-de-sus cu tine? Nu umbla după fleacuri la Iehupeț! Un bărbat trebuie să muncească, să-și scoată ochii, să-și rupă spinarea și să-i dea nevestei de mîncare. Uită-te la Nehemia! Și el știe carte destulă! Cu toate astea, vezi-l cum se zbuciumă și se chinuiește: nu-i iarmaroc la care să nu se ducă, umblă pe jos, se bagă peste tot, muncește ca un bou de dimineață pînă-n seară. Și el ar vrea desigur să se plimbe ca tine, cu bețișorul, prin Iehupeț, și el ar vrea să nu-și murdărească mînușițele și să facă afaceri cu potcoave de cai morți și să zboare mereu la Boiberic și să se uite cum joacă — nu știu ce — damele de la Iehupeț, dar el își are o nevastă, nevasta lui, care se numește Blime Zlote și dacă se uită Blime Zlote asta a lui numai cu coada ochiului la el, îi piere graiul. Ia să-i dea Dumnezeu numai prin minte și să vină dumnealui de la Iarmelineț, de pildă, cu mîna goală, fără să-i aducă ei o pelerină, o pălărie, un cortel — trăsni-o-ar Dumnezeu, că toate gusturile știe să și le facă! Dar cum, ca mine, că mă aleg numai cu vorba, că iaca îmi cumperi asta, iaca îmi cumperi ceea și la urmă, ia dacă ai ce! Dar tu îți închipui desigur că eu nu mai pot după „prezenturile" tale, după broșele și „brialantele" și ceasornicele ce mi le tot cumperi! Da' ducă-se toate dracului, numai să ajung să te văd o dată acasă. Nici

nu-mi vine a crede că mai trăiești ! Astă noapte am visat-o pe bunica Zeitl, fie-i țărîna ușoară, întocmai așa cum era, cînd trăia — de asta aș vrea să te văd acasă sănătos și cît mai degrabă, cum îți dorește mult noroc

cu adevărat credincioasa ta nevastă

Șeine Șeinal

Cartea a treia

MILIOANE

NEGUSTORI, MISIŢI, „ŞPIGULANŢI"

I

Menahem Mendel din Iehupeţ către nevastă-sa *Şeine Şeindl* din Casrilifca

— Nepreţuitei, isteţei şi preacuratei mele neveste Şeine Şeindl, să trăiască!

Înainte de toate află că sînt, slavă Domnului, bine sănătos şi să dea Dumnezeu să auzim întotdeauna unul de la altul numai veşti bune, amin!

Află apoi că nu mai sînt „şpigulant". Am dat dracului „şpigulaţia"... Mi-a scos peri albi şi mi-a stors şi măduva din oase, parcă aş fi zăcut de friguri! Dacă ai şti prin cîte am trecut noi pe aici!... Praf s-a ales din Iehupeţ! Bursa a fost dată peste cap uite, aşa... E o jale de nedescris prin toate ungherele, ca după un război! Mai rău decît a fost la Odesa! O nenorocire, un prăpăd! Toată lumea a început să dea faliment, dar ştii, un faliment zdravăn... şi eu la mijloc!... Aici a ajuns falimentul la modă. Mari bancheri, cei mai mari bancheri, au spălat putina. Safteaua a făcut-o bancherul acela care ne mijlocea să

plecăm cu „acțiile" noastre la Peterbarg și Varșovia. Într-o bună zi, intru în birou... fiindcă aveam să-i dau o mică diferență pentru niște „Molțevuri" și „Putiveluri" și întreb: unde-i boierul? Mi se răspunde: „Ehei, e de mult în America". Și s-a stîrnit o zarvă!... Ne-am repezit îndată la casa de fier, am deschis-o și am dat peste o sticluță de cerneală și un galben ros, ba încă și găurit pe deasupra. Un altul a lăsat în casa de fier un pachet întreg cu cărțulii despre Istoria Evreilor de la facerea lumii pînă în ziua de astăzi și a plecat în Palestina. Un al treilea, un bancher mare, mare de tot, n-a mai dat faliment, ci a pierdut cîteva milioane într-o singură săptămînă. Numai Brodski a ieșit, ca prin minune, teafăr din afacerea asta. Am văzut odată pentru totdeauna că dacă nu-ți este scris — degeaba sînt toate! Noroc că nu mi-am pierdut capul și după ce m-am uitat bine primprejur să văd cum stau lucrurile, m-am apucat de o nouă meserie — o meserie într-adevăr cinstită. M-am făcut misit. Și misit chiar aici în Iehupeț, la Bursă. Se găsesc în Iehupeț, să nu le fie de deochi, atîția misiți cîte stele pe cer. Și m-am gîndit: Cu ce sînt eu mai altfel decît ei? Mi se pare că am și eu mîini și picioare și un nas și ochi, ca oricare altul. Și boieri mari ca mine mai sînt și alții destui și cu toate astea nu le este rușine să ia bastonașul și să se facă misiți. Mare lucru să fii misit, îți spun drept! Nu ți se cere decît să știi să potcovești o minciună și dacă pe lîngă asta mai ești și obraznic, ajungi un misit de mîna întîia! Ba dimpotrivă, cu cît ești mai mincinos și mai obraznic, cu atît ești mai mare misit! Poți să mă crezi, sînt aici în Iehupeț misiți cărora la voi în Casrilifca le-ar sta bine să fie ucenici ori harabagii, că nici să se iscălească nu știu — și cu toate astea, uite, vezi, cum spune mama ta: „Dacă Dumnezeu vrea, ajunge și mătura pușcă"... Trebuie să-ți pui numai o cămașă albă și o pălărie ca lumea, să știi să te vîri, să tragi cu urechea, să adulmeci, să prinzi o vorbă din zbor, să te repezi pînă colo, să faci un salt pînă dincoace... și poftim, te rog, „cartajul"!... „Cartaj" se cheamă banii ce ți se cu-

vin pe misitie!... Ah, ce dulce e gologanul pe care-l scoți din „cartaj"! Fără bătaie de cap, fără durere de burtă!... Uite, chiar ieri am pus mîna pe un cincizeci de ruble „cartaj" — atîta să știu de boală dacă știu pentru ce. Am mijlocit zece mii de puzi de zahăr cu atîta ușurință... mai ușor decît aș aprinde o țigară! Adică de mijlocit au mijlocit-o alții, dar m-am băgat și eu printre ei. Pe scurt, am pus mîna, cu ajutorul lui Dumnezeu, pe cincizeci de ruble. Dacă Dumnezeu îmi ajută și merge așa cam vreo jumătate de an, mă pun din nou pe picioare și ajung iar ceea ce am fost mai înainte, fiindcă la noi în Iehupeț banii sînt lucrul cel mai de seamă. Omu', săracu', nu prețuiește nimic. Nimeni nu ține seama de ceea ce ești. Poți să fii oricine ai fi, și cel mai mare tîlhar de pe lume, parale să ai! Dar fiindcă n-am vreme, o scurtez. Cu ajutorul lui Dumnezeu, în scrisoarea următoare, o să-ți scriu de toate mai cu de-amănuntul. Pînă atunci să ne dea Dumnezeu noroc și sănătate. Complimente copiilor, să trăiască, soacrei și socrului și fiecăruia în parte,

de la mine, bărbatu-tău
Menahem Mendel

Scrie-mi, te rog, ce se mai aude pe la voi, dacă plouă, cum stă sfecla și dacă sînt mulți gîndaci. Trebuie s-o știu neapărat și cît mai degrabă.

II

Șeine Șeindl din Casrilifca lui *Menahem Mendel* din Iehupeț.

Iubitului, priceputului, neîntrecutului, vestitului, învățatului meu bărbat Menahem Mendel — rămîne-i-ar numele de pomină, în vecii vecilor!

Mai întîi și întîi îți fac cunoscut că ne găsim cu toții, slavă Domnului, în cea mai deplină sănătate. Același lucru să dea Dumnezeu să-l aud și din partea ta și mai rău să nu ne fie!

În al doilea rînd trebuie să-ți scriu, odorul meu scump, că să dea Dumnezeu holera și ciuma în dușmanii ei! Tu, ticălosule, tu, banditule, tu, ucigașule!... Tu știi că nevastă-ta a zăcut la pat, mai-mai să se prăpădească după „reparația" pe care deochiatul ceia de doctor mi-a făcut-o — pe capul muierilor tale de la Iehupeț să dea Dumnezeu — că nu știu cum mă mai țin pe picioare și că plozii tăi îmi dau toată vremea de lucru, ba cu dinții, ba cu gîtul, ba cu burta, ba cu toți dracii să dea Dumnezeu pe capul dușmanilor mei! Cum poți să taci din gură atîta vreme și să nu-mi trimiți nici un rînd? Una din două — dacă ai murit, scrie-mi!... Și dacă trăiești, abia trebuie să-mi scrii!... Da' ce să mai vorbesc, dacă am de-a face cu un nerod — vorba mamei, să trăiască: „Mai degrabă ai să vezi pe un bețiv treaz, decît pe un prost să se facă deștept!"... Vai de viața și de zilele mele, dacă Șeine-Șeindl-Burăh-Herș-Leia a Dvosei a ajuns să aibă de bărbat un misit! Dar face să fii de toate: misit, covrigar, hingher — numai să poți să stai la Iehupeț, arză-l-ar focul să-l arză. Acuma îmi scrii că ai pus mîna pe cincizeci de ruble cu noua ta meserie și tragi nădejdea că ai să pui mîna în fiecare zi pe cîte un cincizeci de ruble. Numai că nu-i sărbătoare în fiecare zi. Tu crezi că ai luat-o iar de la capăt cu „acțiile" tale de odinioară, de la Odesa, cu „Londonurile" și drăcoveniile și toate chilipirurile tale care-mi mai stau în gît și acuma. Nătărăule, o să-ți mai iasă de cincizeci de ori ochii din cap, pînă o să mai vezi cincizeci de ruble. Și apoi, nu prea cred în cîștigurile de la Iehupeț care toate încep cu o afacere nemaipomenită și nemaivăzută și toate se sfîrșesc cu apă de ploaie. Cît despre cele ce-mi scrii că ești fericit că nu ți-ai ieșit din minți — îți răspund că din cîte îmi spui nu se prea vede, fiindcă vorbești cam aiurea. Mă-ntrebi despre sfeclă

și dacă plouă la noi. Dar ce-ai fi vrut — ca vara să ningă? Și ce ai tu cu sfecla? Și de unde sfeclă acuma? Acuma fac borș de lobodă. Sfecla iese tocmai hăt-încolo, în toamnă, tîrziu! Apoi întrebi de gîndaci. Ce-i cu gîndacii ăștia pe tine? Alta acuma! Gîndaci! Nu ne luptăm destul cu ploșnițele — ne mai lipsesc și gîndacii! Păi, desigur: la Iehupeț stai, zahăr fabrici, pumni de cîte cincizeci de ruble înșfaci — acuma numai de sfeclă, de ploaie și de gîndaci mai duci lipsă! Cum îți place? Bine zice mama săraca, să-mi trăiască și să-mi fie sănătoasă: „Un nebun sparge geamurile altuia, nu ale lui"... Zău, ascultă-mă, Mendel, dă dracului toate afacerile tale de acolo și dacă ți-a mai rămas ceva din cele cincizeci de ruble, vino îndată acasă, că dacă nu, am să-ți trimit bani de drum. Adu-ți aminte că ai o nevastă, pînă la o sută douăzeci de ani și copii mici care așteaptă cu zeci de ochi să te vadă și să nu-și bată joc lumea de noi, că-mi arde obrazul de rușine, cum îți dorește mult noroc

cu adevărat credincioasa ta nevastă

Șeine Șeindl

Da' de ce nu întrebi ce se aude pe acasă? Pesemne că nici nu-ți pasă că mama n-a mai lăsat-o pe soră-mea să se logodească? Și crezi, poate, că din pricina banilor? Nu!... Cu banii e altă socoteală. Dar logodna s-a desfăcut pentru că socrul a fost la noi sîmbătă și mama s-a apucat să-l cicălească și să-i dea a înțelege că e neam de măcelar și că de la un bou mai mult decît carne de vită nu poți să ceri și încă alte înțepături de felul ăsta. Socru' s-a dus acasă, dar-ar dracu-n el — și a trimis înapoi hîrtiile de logodnă, așa că pentru a treia oară biata Nehume-Brendel iar nu mai este mireasă și iar a rămas fată.

III

Menahem Mendel din Iehupeț către nevastă-sa *Șeine Șeindl* din Casrilifca

Neprețuitei, isteței și preacuratei mele neveste, Șeine Șeindl, să trăiască!

Înainte de toate află că sînt, slavă Domnului, bine sănătos și să dea Dumnezeu să auzim întotdeauna unul de la altul numai veşti bune, amin!

Află apoi că n-ai înțeles bine ce ți-am scris. Te-aș ruga numai să nu te necăjești că am ajuns din „șpigulant", misit. Nu sînt singurul în Iehupeț. Se găsesc la noi, să nu ne fie de deochi, o mulțime de misiți, misiți de zahăr, misiți de „acții", misiți de grîne, misiți de bani, de case, de păduri, de cherestea, de fabrici, de butuci, de distilerii — în sfîrșit, pentru tot ce-ți dorește inima se găsește aicea un misit. Aici nu se face nici o afacere fără misit. Și fiecare misit începe pe mîna altui misit, fiindcă misitul cutare are un mușteriu și celălalt misit are un mahăr — așa că de aici iese tocmai o pereche potrivită. Acu, se mai întîmplă de multe ori ca de fiecare misit să se țină scai alți doi-trei misiți. Și atunci toți între ei își împart „cartajul" — fiecare primește adică ceea ce i se cuvine — și dacă nu sînt mulțumiți de împărțeală, ori se duc între „oameni", la judecată, ori fac ceea ce se făcea și la Odesa — adică se iau la palme... Acuma înțelegi ce se cheamă „misitie"? Dar cei mai mari misiți sînt misiții de zahăr, fiindcă tot zahărul trece prin mîna lor — și atunci să vezi trai pe ei! Umblă în trăsurile lor, pleacă la băi, la Boiberic, joacă în cărți și au „amante" și „șansonetiste"... În sfîrșit, am văzut că misitia este cea mai bună afacere... Fiindcă ce are de pierdut un misit? Una din două: dacă a nimerit-o, o să cîștige mușteriul parale — dacă nu, o să batem din buze amîndoi. Într-adevăr, ai dreptate, nu în fiecare zi apuci cincizeci de ruble. De la afacerea despre care ți-am scris, n-am mai făcut nimic — și cele cincizeci

de ruble s-au risipit ca fumul în vînt, fiindcă eram dator pînă peste cap — şi apoi am mai şi împărţit cîteva ruble cu împrumut pentru o zi-două, aşa că am rămas iar fără o leţcaie. Dar nu-i nimic! Nădăjduiesc că în curînd o să fac, cu ajutorul lui Dumnezeu, o afacere şi atunci o să-ţi trimit cîteva parale prin bancă. După aceea, nu te mira că te întreb dacă plouă pe la voi. Zahărul, doar, se face din sfeclă şi sfecla are nevoie de ploaie, altfel nu poate să crească. De asta te întreb cum staţi cu ploaia acolo. Că dacă nu plouă şi dacă gîndacii mănîncă sfecla din rădăcină, atunci ştii ce se întîmplă? Dacă n-o să fie sfeclă destulă, n-o să fie nici zahăr. Şi dacă n-o să fie zahăr, zahărul o să fie plătit cu aur şi atunci „şpigulanţii" o să facă afaceri şi misiţii o să cîştige parale şi eu la mijloc! Şi fiindcă n-am vreme, o scurtez şi să ne dea Dumnezeu noroc şi sănătate. Complimente copiilor şi fiecăruia în parte,

de la bărbatu-tău
Menahem Mendel

Cît priveşte cele ce-mi scrii despre soră-ta — dacă între timp nu s-a logodit, am pentru ea un băiat, o bijuterie, unul chiar de aici din Iehupeţ, necăsătorit, cu toate că nu mai e prea tînăr, dar tocmai în anii potriviţi, cu o bărbuţă căruntă. Bogătaş nu este. Dar are în mînă o meserie bună — adică e misit şi se învîrteşte pe lîngă zahăr. Uite, partida asta e tot ce poate fi mai nimerit pentru ea, fiindcă e un băiat foarte cuminte şi liniştit. Dacă n-ai nimic împotrivă, telegrafiază-mi sau trimite-mi o scrisoare şi o să pun la cale vederea.

IV

Şeine Şeindl din Casrilifca lui *Menahem Mendel* din Iehupeţ

Iubitului, priceputului, neîntrecutului, vestitului, învăţatului meu bărbat Menahem Mendel — rămîne-i-ar numele de pomină, în vecii vecilor!

Mai întîi şi întîi îţi fac cunoscut că ne găsim cu toţii, slavă Domnului, în cea mai deplină sănătate. Acelaşi lucru să dea Dumnezeu să-l aud şi din partea ta şi mai rău să nu ne fie!

În al doilea rînd îţi scriu să dea Dumnezeu ca duşmanii mei să-şi rupă capul şi picioarele şi să nu se mai poată urni din loc cîte zile or avea. Bucurie mare pe bunică-mea, că dacă n-o să fie ploaie şi dacă n-o să fie sfeclă, n-o să fie zahăr. Şi dacă n-o să fie zahăr, o să cîştige dumnealui parale, o grămadă! Tocmai povestea ţiganului cu ursul. Şi ce-o să se întîmple, Mendel, dacă o să afli că la noi plouă în fiecare zi cu găleata şi că sfecla creşte parcă dinadins mai al dracului ca întotdeauna şi că nici urmă de gîndaci nu-i pe aici, în afară de ploşniţe — ei, o să te simţi mai bine? Cît despre cîştigurile tale, aşa să-mi ajute Dumnezeu că am ştiut-o dinainte, că din cele cincizeci de ruble cîştigate n-o să-ţi mai rămînă nimica şi că acuma o să ai pe dracu'... nu parale. Eram sigură că mai degrabă o să faci praf din gologani, tot împrumutînd pe unul şi pe altul, în loc să-ţi bagi în cap că ai o nevastă, să-ţi trăiască pînă la o sută douăzeci de ani. Să le împrumut parale? Durerea mea de şale le-aş împrumuta-o — şi necazurile mele... Fiindcă dacă o să ajungi şi tu la ei să te împrumuţi — o să vezi că nimeni n-o să fie acasă. Vorba mamei: „Unul din Niemirov nu-i unul din Gheberov — şi prietenul ţi-e prieten numai pînă la buzunar!" Da' parcă cine altul e de vină, dacă nu chiar eu singură! Treabă-i asta să-l laşi pe bărbatu-tău să ajungă să-şi facă de cap în halul ăsta, să înnebunească de bine! Mi se învîrte prin Iehupeţ, acolo, ca un prinţ şi nu-i lipsesc decît ploi şi gîndaci şi eu stau aici îngropată ca un cîine, vai de capul meu de nenorocită! Se apucă unul din copii, Moişe Herşolă, arză-l-ar focu' şi cade şi-şi rupe o buză. Am un inel cu pietre, mi-l fură servitoarea... Îmi merge, să nu-mi fie de deochi, din toate părţile din rău în mai rău. Vorba mamei:

„Vine norocul, se răstoarnă ciubărul!“ Ei, n-am avut dreptate cînd ţi-am spus că nu în fiecare zi e sărbătoare şi că hîrtii de cîte cincizeci de ruble nu se tăvălesc pe străzi? Cît priveşte partida despre care-mi scrii, holteiul cela bătrîn cu barba căruntă poate să rămînă la dracu' acolo, unde se găseşte acuma! Să n-ajungă Iehupeţul să-mi mărit surioara cu unul de acolo. I se vorbeşte de un băiat. Care băiat? Chiar logodnicul ei dintîi. S-a despărţit de nevastă-sa şi acuma iar umblă să ceară mîna soru-mi. Pesemne că i-a plăcut tare mult „şarlatanului“ ăsta. Dar vorba mamei, să trăiască: „Mai bine un hoţ pe care-l cunoşti, decît un sfînt pe care nu-l cunoşti!“... Şi cum se încheie partida, facem şi cununia. Şi aş vrea să văd să nu-mi vii la nunta soru-mi — cum îţi doreşte mult noroc

cu adevărat credincioasa ta nevastă

Şeine Şeindl

Copel al nostru iar a arătat ce ştie... A dat faliment şi a rămas dator peste trei sute de ruble, şi iar e bun de plată la noi în tîrguşor. Şi pe Berl al lui unchiu' Menaşe l-a ajuns din nou nenorocirea: a ars poate de o sută de ruble şi nu capătă decît şaptezeci şi cinci. Dar mi se pare că ăsta e cel din urmă foc la noi în tîrguşor, fiindcă e vorba ca societatea de asigurare să nu mai asigure case şi prăvălii evreieşti în Casrilifca. Şi Miriam-Beile s-a apucat şi şi-a zis: ce-i trebuie ei o perucă? Mai bine îşi lasă părul să crească. Se pune deopotrivă cu nurorile bogătaşului nostru, bătu-le-ar Dumnezeu, care joacă în cărţi cu toţi tinerii. Dar mie nu-mi place să vorbesc pe socoteala altuia, vorba mamei: „Ai grijă de tine şi o să uiţi de altul“. Şi scrie-mi ce se cheamă „amante“ şi „şansonetiste“... ce-i asta şi la ce foloseşte!

V

Menahem Mendel din Iehupeț către nevastă-sa *Șeine Șeindl* din Casrilifca

Neprețuitei, isteței și preacuratei mele neveste Șeine Șeindl, să trăiască!

Înainte de toate află că sînt, slavă Domnului, bine sănătos și să dea Dumnezeu să auzim întotdeauna unul de la altul numai vești bune, amin!

Apoi, trebuie să afli că ai nimerit-o. Afacerile cu zahărul nu sînt pentru mine o afacere. Mai întîi că nu pot să trăiesc de răul misiților mari de zahăr. Nu miști bine un deget măcar, că-ți și răsare ca din pămînt cel mai mare dintre misării de zahăr și cu toate că-i plin de parale îți rupe din mînă afacerea! O să mă întrebi desigur, cum? Dreptate e asta? Atunci află că asemenea întrebări nu se pot pune în Iehupeț. Dreptatea nu face parale aici. „Mila" nu se cunoaște aici. Asta e una. Și-apoi, cînd te gîndești bine, te întrebi ce chilipir o mai fi și afacerea asta cu zahărul, dacă zi și noapte trebuie să stai cu ochii la cer și să te rogi lui Dumnezeu ba să dea ploaie, ba să dea secetă. În sfîrșit, am văzut că asta nu-i treabă pentru mine. Trebuie să fii de o neobrăzare fără pereche ca să-ți poți bate joc de toată lumea și să-i spui „șpigulantului" că e prost ca o ciubotă și să dai din gură atîta pînă încep să-l treacă sudorile pe cela care te ascultă și i se face lehamite să mai întindă vorba cu tine. Dar Dumnezeu mi-e martor că eu nu mă simt în stare să fac una ca asta. Mie îmi place ca gologanul pe care-l cîștig, să-l cîștig pe cale cinstită. Cu ajutorul lui Dumnezeu, am acuma o afacere în mînă, dar asta știu că e o afacere. Mă învîrt pe lîngă bani, fac afaceri de împrumuturi, „șconto" se cheamă — adică dau și iau cu împrumut bani pe poliță, adică școntez polițele oamenilor, dar pe procente cinstite, vorba aceea: cîștigi mai puțin, dar dormi liniștit. Cu asemenea afaceri, toată lumea își scoate pălăria înaintea ta, pentru că dacă

are omul nevoie de sunători, se face moale ca un aluat, nu mai ştie cum să se ploconească înaintea ta şi-ţi făgăduieşte cîte în lună şi în stele. Iaca acu, nu de mult, mi-a trimis Dumnezeu pe unul din Bardicev, pe care l-am cunoscut la hanul în care locuise — un tînăr cum rar se vede — ce să-ţi spun? o inimă de aur. El îmi făgăduieşte că dacă-i fac rost de un credit de zece-cincisprezece mii de ruble, o să-mi dea atîtea parale, încît n-o să mai am nevoie să fiu misit. Pînă acuma încă nu i-am putut găsi suma de care are nevoie, dar trag nădejde şi, cu ajutorul lui Dumnezeu, sînt sigur c-o s-o găsesc. Toţi misiţii, care se învîrt pe aici, pe lîngă bani, se îmbogăţesc şi-şi au caii şi trăsurile lor în care se duc la plimbare. Trebuie să ştii că dacă ai trăsura ta, chiar şi afacerile pe care le faci merg mai bine, fiindcă aici, în Iehupeţ, lumea cinsteşte mai mult o trăsură cu cai decît un om. Dar fiindcă am treabă şi n-am vreme, o scurtez. Cu ajutorul lui Dumnezeu, în scrisoarea următoare o să-ţi scriu de toate mai cu de-amănuntul. Pînă atunci să ne dea Dumnezeu sănătate şi noroc. Complimente copiilor, soacrei şi socrului şi fiecăruia în parte de la

bărbatu-tău
Menahem Mendel

Cu privire la ceea ce-mi scrii despre Copel, frumos al dracului trebuie să mai arate falimentul lui faţă de falimentele de aici. Un negustor care n-a dat faliment pînă acum de trei ori, nici n-are dreptul să se numească aici negustor. Pe vremuri, era aici obiceiul ca un falit să-şi ia tălpăşiţa îndată. Acu' nu mai e la modă s-o ştergi. Aici nici nu i se mai spune „faliment". Aici se spune că „a încetat plăţile" — adică nu vrea să plătească — şi fă-mi ceva dacă poţi. După aceea, mă întrebi ce înseamnă „amante" şi „şansonetiste"! Îţi răspund că pe limba noastră asta se cheamă „ţiitoare". Dar poţi să mă crezi pe cuvînt că mie nu-mi prea arde de asemenea lucruri!

VI

Şeine Şeindl din Casrilifca lui *Menahem Mendel* din Iehupeţ

Iubitului, priceputului, neîntrecutului, vestitului, învăţatului meu bărbat Menahem Mendel — rămîne-i-ar numele de pomină, în vecii vecilor!

Mai întîi şi întîi îţi fac cunoscut că ne găsim cu toţii, slavă Domnului, în cea mai deplină sănătate. Acelaşi lucru să dea Dumnezeu să-l aud şi din partea ta şi mai rău să nu ne fie!

În al doilea rînd îţi scriu că din pricina scrisorelelor tale dulci, crapă fierea în mine — crăpa-r-ar duşmanii mei în mii de bucăţele, să dea Dumnezeu. De abia ieri ai fost fabricant de zahăr şi acuma ai ajuns mare bancher. De unde ai luat parale? Şi dacă, într-adevăr, Dumnezeu ţi-a ajutat şi ţie să ai cîteva ruble, trebuie să faci harcea-parcea din ele numaidecît? De abia mi-ai scris că îndată ce pui mîna pe ceva parale te grăbeşti să mi le trimiţi. Aşa înţelegi tu să-ţi ţii făgăduiala? Mama, săraca, să trăiască şi să fie sănătoasă, are dreptate cînd zice: „Dragă, la parale, de acolo, să nu te aştepţi, fiindcă mortul de la groapă nu se mai întoarce — şi mai cu seamă, zice ea, din oraşul acela deochiat Iehupeţ, arză-l-ar focul!... Ţi-am mai spus-o de mult — zice ea — vorba ceea: fereşte-mă, Doamne, de chiaburii de la Bardicev, de hasidimii[1] de la Imenia, de băieţii de prăvălie de la Constantinov şi de şmecherii de la Iehupeţ". Spune, te rog, dacă nu are dreptate? Da' ce-i pasă lui de nevastă, ce-i pasă lui de copii! Zi şi noapte, ba una, ba alta. Nu mi-a fost pesemne destul ce-am păţit cu Moişe Herşolă mai anul trecut cu banul pe care credeam că-l înghiţise — şi-mi vine săptămîna trecută (parcă-i dracu' împieliţat, nu un copil) şi cît pe ce să se care pe lumea cealaltă. Zdravăn tun... şi deodată, ce văd? Copilul meu nu mai e copilul meu! Ţine capul într-o parte şi urlă mereu.

[1] Adepţii unui rabin (n. r.).

„Ce-i cu tine, micule, puiule, puişorule, băieţaşul mamei, zi-mi ce te doare!“ Îmi arată urechea stîngă şi urlă. Îl strîng în braţe, îl sărut, îl ciupesc, dar el zbiară într-una. De abia a treia zi am adus doctorul. Mă-ntreabă, deşteptul, dacă m-am uitat în urechea copilului. Zic: „Nu numai că m-am uitat, dar i-am şi scobit-o cu o andrea — şi nu se vede nimic“. Mă întreabă: „Ce-a mîncat sîmbăta trecută?“ Îi răspund: „Ce se poate mînca sîmbătă? Ridichi, ceapă, răcituri... Ce mai vrea?“ Îmi zice el: „Poate ai gătit fasole ori mazăre ori altceva de felul ăsta?“ Zic: „Auzi vorbă! Şi dacă a mîncat mazăre, de asta trebuie copilul să-şi ţină capul într-o parte şi să urle?“ Zice el: „Dacă ai avut în casă mazăre, s-o fi jucat, poate, copilul dumitale cu mazărea asta atîta, pînă şi-a băgat un bob în ureche. Şi mazărea o fi început să încolţească şi să crească în urechea copilului“. Pe scurt, mi-a adus în casă o întreagă maşinărie, l-a chinuit pe bietul copil o jumătate de oră şi i-a scos din ureche un pumn întreg de mazăre. Na, mai ţine, poate nu-ţi ajunge! O lume întreagă mănîncă mazăre de să plesnească şi nu i se întîmplă nimic... şi numai la mine toate trebuie să fie pe dos. Cît despre tine, decît să ai de-a face cu pungaşii şi banditii de la Bardicev, mai bine adună cele cîteva parale şi vino acasă, că ai să găseşti şi aicea afaceri destule, vorba mamei: „Cu bani găseşti orice, în afară de friguri“ — cum îţi doreşte mult noroc

cu adevărat credincioasa ta nevastă

Şeine Şeindl.

Ştii ce aş vrea să te rog, Mendel: să nu-mi mai scrii despre şarlatanii tăi de la Iehupeţ şi despre ţiitoarele lor. Să n-aud nici măcar de numele lor spurcat. Las' să ardă cu toţii acolo!... Mai bine ascultă ce istorie s-a petrecut la noi. Băiatul Surei Moise-Mendel, „Boriş“ — aşa i se spune, după bunicu-său Berişl, Dumnezeu să-l ierte — un golan fără pereche c-ar putea să-l ia dracu, se apucă săptă-

mîna trecută şi-mi intră cu alţi doi golani ca el în dugheana lui Leib Moise Mordhe şi-i spune fetei lui Leib, Feigheolă (Fanişca, aşa-i place să-şi mai zică) : „Fanişca, sufleţelul meu, ia întinde un deget!“ Fanişca nu stă mult pe gînduri şi-i întinde un deget. Boriş îi vîră un inel în deget şi spune celorlalţi doi : „Fiţi martori, oameni buni, că m-am logodit cu ea, după legea lui Israel“... Gălăgie, ţipete, vaiete! Leib a leşinat şi tot tîrgul s-a adunat în faţa dughenei ca să vadă ce se întîmplă. Cîţiva şi-au vîrît şi ei nasul în afacere şi hai la rabin! Zice rabinul că fata trebuie să se despartă de băiat. Dar Fanişca zice că ea nu vrea să se despartă, că e îndrăgostită de Boriş mai demult. Fire-ar a dracului dragostea lor şi cununia asta pe care au pus-o la cale de mai înainte! Ce spui de tat' său? Necazurile mele pe capul lor, să dea Dumnezeu!

VII

Menahem Mendel din Iehupeţ către nevastă-sa *Şeine Şeindl* din Casrilifca

Nepreţuitei, isteţei şi preacuratei mele neveste, Şeine Şeindl, să trăiască!

Înainte de toate află că sînt, slavă Domnului, bine sănătos şi să dea Dumnezeu să auzim întotdeauna unul de la altul numai veşti bune, amin!

Apoi îţi scriu că misitia de bani e o afacere tocmai bună să mori de foame. Adică ar fi o afacere, dar cum? Dacă-ţi ajută Dumnezeu cu banii tăi, nu cu banii altuia. Alergi şi alergi şi la urmă alergi de pomană! E vai şi amar de acela care ajunge la bunăvoinţa cămătarilor mai mari de aici, la toţi cărpănoşii ăştia de la Bardicev şi Viniţa, care cresc fără ploaie, ca urzicile. Da' pînă şi cei mai mari de tot, chipurile bancherii, decît să ajungi la ei, e de o mie

de ori mai bine să stai acasă şi să tai „cumpoane". In sfîrşit, am dat dracului misitia de bani şi m-am apucat de case. Ce mi-a venit tocmai case? Fiindcă aici în Iehupeţ a început o nouă „spigulaţie" : cu casele. Tu-ţi închipui, desigur, că aici în Iehupeţ îţi cumperi o casă aşa ca la voi la Casrilifca. Atunci să ştii că te înşeli. Aici în Iehupeţ, dacă îţi iei o casă, o duci îndată la bancă şi iei bani pe ea. După aceea o amanetezi şi iar iei parale. După aceea amanetezi fiecare locuinţă în parte şi iar iei parale. Ce să-ţi mai spun! Aici poţi să cumperi o casă fără un ban şi să te faci, într-un ceas bun, stăpîn. O să mă întrebi: dacă e aşa, atunci poate să aibă fiecare cîte o casă! Da, aşa ar fi — dar de unde să iei parale pentru arvună? Ehei, dacă mi-ar ajuta Dumnezeu s-o scot la capăt cu afacerea pentru care alerg acuma (sînt pe cale să „fac" cîteva căscioare), atunci îmi cumpăr singur o căsuţă (pe numele tău) de vreo douăzeci de mii de ruble şi n-o să bag în afacerea asta nici două parale, fiindcă uite care e socoteala: cincisprezece mii de ruble îmi dă banca, şase mii de ruble iau pe ipoteca a doua — ei, nu-mi rămîne o mie de ruble în buzunar? Am, care va să zică, de la bun început nu numai casă — dar şi bani de cheltuială... Apoi, unde mai pui banii de la chiriaşi şi alte mărunţişuri? Altminteri cum crezi că poţi ajunge bogătaş la Iehupeţ! Dar fiindcă n-am vreme, o scurtez. Cu ajutorul lui Dumnezeu, în scrisoarea următoare o să-ţi scriu despre toate mai cu de-amănuntul. Pînă atunci să ne dea Dumnezeu sănătate şi noroc. Complimente copiilor şi fiecăruia în parte de la

bărbatu-tău

Menahem Mendel

Despre cele ce-mi scrii cu privire la feciorul Surii Moise Mendel care s-a logodit cu fata lui Leib, nu mă mir cine ştie ce mult. Aicea la Iehupeţ nu se fac decît căsătorii din dragoste. Mirele şi mireasa trebuie mai întîi să fie în dragoste, altfel, par-

tida nu-i partidă. Aici se întîmplă de multe ori ca un bărbat să dea nevesti-si cu piciorul şi să se îndrăgostească de nevasta altuia. Sau o femeie dă bărbatului cu piciorul şi se îndrăgosteşte de bărbatul alteia — şi nevasta celuilalt bărbat se îndrăgosteşte de bărbatul celeilalte femei, adică îşi schimbă bărbaţii şi nevestele între ei, ce-i al meu e al tău, ce-i al tău e al meu!... Aici nu-i Casrilifca, aici e Iehupeţ.

VIII

Şeine Şeindl din Casrilifca lui *Menahem Mendel* din Iehupeţ

Iubitului, priceputului, neîntrecutului, vestitului, învăţatului meu bărbat Menahem Mendel — rămîne-i-ar numele de pomină, în vecii vecilor!

Mai întîi şi întîi îţi fac cunoscut că ne găsim cu toţii, slavă Domnului, în cea mai deplină sănătate. Acelaşi lucru să dea Dumnezeu să-l aud şi din partea ta şi mai rău să nu ne fie!

În al doilea rînd îţi scriu că unde s-a mai auzit aşa ceva de cînd lumea, ca un bărbat să-şi părăsească nevasta şi copiii, socrul şi soacra şi să mi se aşeze într-un oraş străin şi să se apuce mereu de alte afaceri: ba este fabricant de zahăr, ba cămătar, ba stăpîn peste o casă din Iehupeţ, fără să-l coste un ban! Chiar face, zău! Decît să ai o casă şi să fii dator pe ea mai mult decît face, ar fi mult mai bine să ardă pînă în temelii împreună cu toate casele din Iehupeţ. Mare chilipir pe capul meu că el o să facă o afacere şi o să cîştige parale şi o să-mi cumpere o casă pe numele meu. Ce-mi trebuie mie casă? Mai bine mi-ai trimite parale. Că găsesc eu ce să cumpăr aici. Vorba mamei, să trăiască: „Tu dă-mi numai pîinea, că briceag îmi găsesc eu singură"... E un adevărat blestem, o

pacoste pe capul meu! Cred că şi eu sînt dintr-un neam la fel de subţire ca şi neamul Blimei Zlote şi sînt la fel de frumoasă ca şi ea... Şi la fel de deşteaptă, nici vorbă... Atunci de ce, Dumnezeule, de ce eu să am parte numai de nenorociri şi podoaba asta de Blime Zlote să se facă pe zi ce trece mai lungă şi mai lată, usca-s-ar să se usuce, Dumnezeule!... Dar la urma urmei, ce am eu cu Blime Zlote? Ce-mi strică ea? Las' să dea Dumnezeu să fie sănătoasă şi să trăiască pînă la adînci bătrîneţe cu Nuhăm al ei şi mie să-mi ajute Dumnezeu aşa cum vreau eu. Vorba mamei: „Mai degrabă să-ţi fie toate ţie binecuvîntate, decît celuilalt blestemate!"... Numai că mor de ciudă cînd văd cum trăiesc alţii şi se îmbracă şi eu trebuie s-o duc ca o văduvă şi să-l tot aştept pe scumpul meu bărbăţel, poate o să dea peste el norocul, acolo: unul o să piardă parale şi el o să le găsească şi atunci o să-mi ridice o casă în Iehupeţ. N-o să ajungă Iehupeţul ca de dragul ticăloşilor tăi care-şi schimbă nevestele între ei, fără ruşine, să-mi nenorocesc casa şi să fug după tine acolo, să-mi zvîrl peruca şi să ajung „amanta" ta — rupe-şi-ar gîtul mai bine să şi-l rupă toate „şansonetistele", cum îţi doreşte mult noroc

cu adevărat credincioasa ta nevastă

Şeine Şeindl

„Nu trebuie să fii frumos — zice mama — nu trebuie să fii deştept, ci trebuie să ai numai noroc". Ia-o de pildă pe soră-mea Nehume Brendl şi ia-o pe Ruhl a mătuşii Dvoire. Nehume e frumoasă ca soarele şi cealaltă acră ca oţetul. Rămîne biata Nehume Brendl fată nemăritată şi Ruhl ia de bărbat pe un băiat din Iampol. Şi încă un băiat cumsecade, cinstit, aşezat, adică un mare nătărău, dar de neam bun. Ci-că ar avea o soră botezată. Singurul neajuns e că nu-i tocmai sănătos, dar în schimb nu se teme c-o să fie luat în armată. O

adevărată plăcere să te uiți la perechea asta. Ea crede că ceva mai isteț decît el pe lumea asta nu este — și el crede că ceva mai frumos decît dînsa pe lumea asta nu este. Vorba mamei: „Nu iubesc ce-i frumos, ci-i frumos ce iubesc".

IX

Menahem Mendel din Iehupeț către nevastă-sa *Șeine Șeindl* din Casrilifca

Neprețuitei, isteței și preacuratei mele neveste Șeine Șeindl, să trăiască!

Inainte de toate află că sînt, slavă Domnului, bine sănătos și să dea Dumnezeu să auzim întotdeauna unul de la altul numai vești bune, amin!

Află apoi că afacerea cu casele nu face doi bani. Intre timp m-am apucat de altă meserie. De „moșii". Cu moșiile, vezi, treaba se schimbă cu totul... Mai întîi nu trebuie să-ți rupi pingelele. Scrii un bilețel, așterni cum s-ar zice pe hîrtie tot ce e nevoie să știe mușteriul despre moșie, mușteriul pleacă să vadă moșia — și cu ajutorul lui Dumnezeu, iese o afacere. Unde mai pui că aici nu te încurci cu niște calici. In asemenea afaceri stai de vorbă numai cu boieri, cu moșieri, cu prinți. O să mă întrebi: de unde pînă unde eu la prinți? Aici e o istorie întreagă!... Așa cum știi, n-am voie să locuiesc în oraș. Și se întîmplă uneori ca poliția să dea deodată năvală în han, pe neașteptate, să facă puțină curățenie. Hangioaica, însă, are grijă să ne dea de veste din vreme, ca să ne risipim care încotro: unul la Boiberic, altul la Demiovka, altul la Slobodka. Dar se întîmplă uneori că nici hangioaica nu știe cînd are de gînd poliția să pună mîna pe noi — și atunci îți închipui că e prost al

dracului! Săptămîna trecută, cum ne găseam noi cu toţii la han şi dormeam, deodată auzim pe cineva că bate în uşă. Sare hangioaica din pat speriată şi ne spune:

— Ascundeţi-vă repede!...

Şi începem să alergăm ca smintiţii, să ne ascundem unde s-o nimeri. Care în pivniţă, care în pod — şi eu la mijloc. Numaidecît după mine se caţără încă unul, de felul lui din Cameneţ. Cum stau eu aşa, mai mult mort decît viu, pitit într-un colţ, aud cum cela din Cameneţ geme, săracu' de el.

— Ce gemi? îl întreb eu în şoaptă.

— Vai de capul meu! zice el. Mi-am lăsat hîrtiile sub pernă. Mi-e frică să nu pună cineva mîna pe ele!

— Ce fel de hîrtii? zic.

— Nişte hîrtii de mare preţ. Toate la un loc fac, una peste alta, cam la vreo jumătate de milion.

Cînd am auzit că-mi vorbeşte de jumătate milion, m-am tîrît încetişor pînă la el şi l-am întrebat:

— De unde la dumneata atîtea hîrtii şi ce fel de hîrtii sînt?

— E vorba de nişte moşii! face el. Am moşii în gubernia Volhinia, nişte moşii mari... cu pămînturi bogate, cu boi, cu cai, cu oi fără şir şi mori de apă şi vii şi livezi şi tot ce vrei şi ce nu vrei!

Vorbele astea mă fac să mă dau mai aproape de el.

— De unde la dumneata atîtea moşii... şi încă moşii atît de bogate?

— Moşiile astea nu sînt ale mele. Sînt ale unor boieri. Dar mi-au fost date mie pe mînă, să le vînd. De asta am şi venit aici cu toate hîrtiile şi registrele lor. Ce crezi, n-o să le pierd?

— Doamne fereşte! zic. Cui îi trebuie lucru străin? Numai Dumnezeu să ne ajute să nu se cateră poliţia pînă aicea, în pod!

Dar pînă una alta, îl pipăi:

— Ei, şi ai făcut ceva cu moşiile dumitale aici?

— Nu! zice el. Deocamdată nimic. Mi-e frică de misiţii de aici. Sînt nişte mincinoşi fără pereche. Nu

sînt în stare să scoată o vorbă din gura fără să mintă. Poate cunoşti dumneata vreun misit de moşii, dar să fie un misit ca lumea şi mai cu seamă cinstit, nu unul care minte.

— Ah, zic eu, cu cea mai mare plăcere. Chiar eu sînt misit de moşii. Adică în viaţa mea n-am făcut misitie de moşii, dar ce-are a face! Numai să dea Dumnezeu să-mi pice un muşteriu cumsecade în mînă, că nu-i cine ştie ce mare ispravă să „fac" şi o moşie!

— Văd, zice el, că am de-a face cu un om cinstit. Dacă e aşa, hai să batem laba! Jură-mi că rămîne între noi şi-ţi spun unde se află moşiile mele şi ce se găseşte pe pămînturile lor.

Pe scurt, am făcut, cu ajutorul lui Dumnezeu, o afacere, adică am făcut tovărăşie cu el în toate afacerile pe care le vom încheia de aci înainte. El pune în „conbinaţia" asta toate moşiile lui şi eu muşteriii mei. Dar fiindcă am treabă şi n-am vreme, o scurtez. Cu ajutorul lui Dumnezeu în scrisoarea următoare am să-ţi scriu de toate mai cu de-amănuntul. Pînă atunci, să ne dea Dumnezeu noroc şi sănătate. Complimente copiilor şi tuturor în parte, de la

bărbatu-tău

Menahem Mendel

Spaima pe care am tras-o la han a fost de pomană. Un vecin a bătut din greşeală la noi în fereastră şi noi am rupt-o de fugă ca nişte nerozi. Dar din asta vezi că aşa cum orînduieşte Dumnezeu lucrurile, aşa este bine. De pildă, dacă vecinul n-ar fi bătut în fereastră, nu ne-am fi speriat şi eu n-aş fi fugit în pod şi nu l-aş fi cunoscut pe omul acela din Cameneţ şi n-aş fi ştiut nici de moşii, nici de prinţi. Acuma, îmi lipseşte numai un dram de noroc.

Tot bărbatu-tău

X

Șeine Șeindl din Casrilifca lui *Menahem Mendel* din Iehupeț

Iubitului, priceputului, neîntrecutului, vestitului, învățatului meu bărbat Menahem Mendel — rămîne-i-ar numele de pomină în vecii vecilor!

Mai întîi și întîi îți fac cunoscut că ne găsim cu toții, slavă Domnului, în cea mai deplină sănătate. Același lucru să dea Dumnezeu să-l aud și din partea ta și mai rău să nu ne fie!

În al doilea rînd îți scriu că a dat peste mine o tuse, pe madamele tale din Iehupeț să dea Dumnezeu. Am început să beau lapte de capră și am fost la doctor. În anii ăștia din urmă, doctorii mi-au stors atîtea parale, că ar face bine să le bolească ei împreună cu farmacistul. Noroc că s-a deschis la noi o farmacie nouă, așa că mai am cum să mă tocmesc. Să fie într-un ceas bun cu noua ta meserie, cu moșiile și cu prinții tăi. Cum mi se joacă el cu afacerile! În fiecare zi cîte o afacere nouă. După ce că e așa de isteț și așa de plin de noroc, mai și strîmbă din nas și mai caută și cusururi. Vorba mamei: „Cînd fata nu știe să țopăie, zice că lăutarii nu știu să cînte". Tare mă tem, Mendel, că o să încerci atîta cu afacerile, pînă ai să ajungi să vinzi chibrituri pe stradă, ca Hună al mătușii Sosi, care a plecat în America, unde a crezut că umblă cîinii cu covrigi în coadă, așa cum crezi tu pînă în ziua de azi că umblă la Iehupeț. Și acuma, Hună trimite de acolo niște scrisorele atît de jalnice, că ar putea să facă pînă și pietrele să-i plîngă de milă. El scrie că acolo în America fiecare trebuie să lucreze din greu, pînă îi ies ochii din cap, altminteri poate să crape de foame și tot n-o să-i întindă nimeni o bucățică de pîine. Frumoasă țară, arză-o-ar focul împreună cu Iehupețul tău. Mare chilipir pe voi, vorba mamei: „Dacă ai pîine, să nu te apuce pofta de turtă dulce". Să facă Dumnezeu cel

puțin minunea să nu aud în curînd despre tine ceea ce se aude despre Hună al mătușii Sosi și încă și ceva pe deasupra, cum îți dorește mult noroc

cu adevărat credincioasa ta nevastă

Șeine Șeindl

„Cerul și pămîntul, zice mama, și-au jurat ca nimic să nu se mai piardă pe lumea asta". A picat la noi un funcționar de la gubernie care tot scormonește și cercetează ca să afle unde sînt banii pe care Moișe Mordhe i-a lăsat pentru binefaceri. Niște haimanale au arătat poliției că banii au rămas la chiabur și că chiaburul cunoaște socoteala, dar că banii s-au topit. Cum s-au topit? Asta n-o mai știe nimeni! Măcar de aș ajunge să văd cum îl bagă la răcoare pe banditul ăsta, Dumnezeule!

XI

Menahem Mendel din Iehupeț către nevastă-sa *Șeine Șeindl* din Casrilifca

Neprețuitei, isteței și preacuratei mele neveste Șeine Șeindl, să trăiască!

Înainte de toate află că sînt, slavă Domnului, bine sănătos și să dea Dumnezeu să auzim întotdeauna unul de la altul numai vești bune, amin!

Află apoi că am pînă acuma moșii de peste un milion. Niște moșii o minune, cum nu s-au mai văzut de cînd lumea. O să mă întrebi desigur: de unde la tine atîta avere? O să-ți răspund: cînd am venit la Bursă cu misitul de la Cameneț și am bătut toba că avem de vînzare moșii, au dat peste noi năvală o grămadă de misiți care aveau și ei moșii de vîn-

zare şi am făcut cu ei o afacere — adică am schimbat moşii pe moşii. Asta înseamnă că noi le-am dat lor hîrtiile moşiilor noastre şi ei ne-au dat nouă hîrtiile moşiilor lor. Dacă o să vindem noi moşiile lor, atunci nici nu încape vorbă că o să cîştigăm parale. Şi dacă ei o să vîndă moşiile noastre, iar o să cîştigăm parale, aşa că oricum o fi, de pierdut tot n-o să pierdem. În sfîrşit, stau şi eu în rînd cu toţi misiţii şi am ajuns, cu ajutorul lui Dumnezeu, un misit între misiţii cei mari şi m-aşez şi eu, în sfîrşit, la „Semedeni" ca oricare altul, în jurul mesuţelor de marmură, ca la Odesa şi beau cafea cu frnnzeluţe de lapte, cum se obişnuieşte aici, că dacă nu bei, vine unul şi te dă afară. Bursa adevărată este aici la „Semedeni". Aici se adună toţi misiţii. Totdeauna este aicea o gălăgie, o hărmălaie, un balamuc. Toţi vorbesc laolaltă, rîd, dau din mîini, uneori se iau la ceartă, apoi vin între oameni să se judece, fiindcă la împărţirea „cartajului" trebuie să fie totdeauna vorbă şi pretenţii şi înjurături şi palme — şi eu la mijloc! Dar fiindcă am treabă şi n-am vreme, o scurtez. Cu ajutorul lui Dumnezeu, în scrisoarea următoare am să-ţi scriu de toate mai cu de-amănuntul. Pînă atuncea să ne dea Dumnezeu noroc şi sănătate. Complimente copiilor, să trăiască, soacrei şi socrului, fiecăruia în parte, de la

bărbatu-tău,

Menahem Mendel

Una din moşiile mele se află în gubernia Volhinia şi are un palat. Şi palatul ăsta are şaizeci şi şase de odăi cu pereţii, tavanul şi duşumeaua numai din oglinzi. Şi o grădină căreia i se zice „rangerei" şi în care iarna şi vara cresc lămîi şi portocale. Unde mai pui caii şi trăsurile care se găsesc acolo! Şi toate astea se vînd. Dacă s-ar îndura Dumnezeu să-mi trimită nişte muşterii ca lumea, cine ar mai fi atunci de o seamă cu mine! Păcat că afacerea are un cusur : misiţii de moşii sînt mai toţi mincinoşi.

Le place să spună că albul e negru şi negrul e alb. Dar ce poţi să-i faci! Ca să-ţi scoţi o bucată de pîine, trebuie să mai şi minţi uneori.

XII

Şeine Şeindl din Casrliifca lui *Menahem Mendel* din Iehupeţ

Iubitului, priceputului, neîntrecutului, vestitului, învăţatului meu bărbat Menahem Mendel — rămîne-i-ar numele de pomină, în vecii vecilor!

Mai întîi şi întîi îţi fac cunoscut că ne găsim cu toţii, slavă Domnului, în cea mai deplină sănătate. Acelaşi lucru să dea Dumnezeu să-l aud şi din partea ta şi mai rău să nu ne fie!

În al doilea rînd îţi scriu că am început să scuip sînge din pricina scrisorilor tale. Mi-e ruşine să arăt cuiva cele ce-mi scrii. Vorba mamei, să-mi trăiască: „Durerea cea mai mare este aceea pe care n-o poţi mărturisi"... Te întreb şi eu: ce rost are să stai cît e ziulica de mare la „Sime-Dina" ceea (ce-i Sime-Dina asta, fir-ar a dracului să fie? La noi a fost una Sime-Dina, dar a murit de mult) şi să bei cafea cu franzeluţe de lapte, parcă ar fi în fiecare zi sărbătoare la tine? Mare bucurie pe capul lui, că are de vînzare moşii cu şaizeci şi şase de odăi, şaizeci şi şase de bube să li se aşeze duşmanilor mei pe virful limbii! Fiindcă ce-i pasă lui acolo, la Iehupeţ, că eu am aici de furcă zi şi noapte cu copiii lui? Uite chiar ieri, Leicuţa, mînca-o-ar mama, s-a luat la bătaie cu Moise Herşolă, să-mi trăiască şi l-a izbit cu o furculiţă în obraz, noroc că nu l-a nimerit în ochi. Dar de ce să-mi mai pierd vremea cu el, dacă tot ce-i spun, lui îi intră pe o ureche şi îi iese pe cealaltă! Ai mai văzut un ticălos ca el? Eu scriu şi scriu şi plesnesc tot scriind şi el îmi stă la mama dracului, la Iehupeţ şi bea cafea cu franzeluţe de

lapte și se uită cum își trag misiții palme unul altuia, acolo, la Bursă. Măcar de-ar da Dumnezeu să-i treacă unuia prin minte să te ia și pe tine la palme, așa cum ți se cuvine, poate ți-ar veni mintea la loc, cum îți dorește mult noroc

cu adevărat credincioasa ta nevastă

Șeine Șeindl

Poți să fii fudul, Mendel, cu „stecrații" tăi — de nas să le fie! S-auzi ce se petrece la noi în tîrgușor cu cei doi doctorași ai noștri, doctorul Chicătură și doctorul Vătămătură... Se iau de păr unul pe altul. Doctorul Chicătură s-a apucat și l-a pîrît pe doctorul Vătămătură, că doctorul Vătămătură a otrăvit un copil. S-a apucat doctorul Vătămătură și l-a pîrît pe doctorul Chicătură că împreună cu Feivel agentul, a înscris un mort la societatea de asigurare „Iakir". S-a apucat doctorul Chicătură și l-a pîrît pe doctorul Vătămătură, că doctorul Vătămătură... dar să-i ardă focul pe amîndoi, să dea Dumnezeu, că unul nu-i mai bun decît celălalt.

XIII

Menahem Mendel din Iehupeț către nevastă-sa *Șeine Șeindl* din Casrilifca

Neprețuitei, isteței și preacuratei mele neveste Șeine Șeindl, să trăiască!

Înainte de toate află că sînt, slavă Domnului, bine sănătos și să dea Dumnezeu să auzim întotdeauna unul de la altul numai vești bune, amin!

Află apoi că acuma fac afaceri numai cu păduri, fiindcă o moșie fără pădure e ca o casă fără hogeag. Toată frumusețea unei moșii este pădurea. De pe

urma pădurilor mulți dintre ai noștri s-au îmbogățit. Au făcut milioane. O să mă întrebi desigur : de unde ai tu păduri ? Ei, uită-te, vezi cum știe Dumnezeu să te ajute cînd vrea. De îndată ce am ajuns misit de moșii și am început să mă bag printre misiți, am intrat în vorbă cu un misit dintre cei mari. Și-mi spune :

— Ei, ia să văd ce marfă ai !

M-apuc și scot hîrtiile, un pachet întreg de hîrtii, ca să vadă că am moșii care fac un milion șapte sute de mii de ruble. Zice el :

— Să nu-ți fie cu supărare, dar toate moșiile dumitale nu fac nici cît o ceapă degerată.

Îl întreb, bineînțeles :

— De ce ?

Zice el :

— Fiindcă toate moșiile dumitale sînt moșii goale, rase ca în palmă... cer și pămînt... și iar cer și pămînt. Dar pădurile ? Unde-s pădurile ? La ce bun o moșie, cînd nu are pădure ? De ce taci ? Pădure să-mi dai, pădure !

Am înghițit în sec. Îmi era și rușine de mine însumi, că umblu cu o marfă care nu-i marfă.

— Dacă-i așa, îi răspund, atunci dă-mi o moșie cu păduri, fiindcă am un mușteriu bun.

— Oh, face el, cu cea mai mare plăcere ! Am, zice el, pentru dumneata o pădure în care n-a călcat încă picior de om. Acolo, zice el, se găsesc niște copaci, uite așa... că nu s-a mai văzut așa ceva de cînd lumea și pămîntul ! Niște stejari groși și înalți pînă-n nori, de o parte linia de cale ferată și de cealaltă un iaz. Dar ce fel de iaz, zice el, crezi dumneata ? Uite, aici e pădurea și aicea iazul. Tai copacul... și poc !... cade în apă !

Cum am auzit vorbele astea, am și alergat în oraș să caut un mușteriu potrivit. Și m-a ajutat Dumnezeu și am pus mîna pe unul. De urma lui am dat, bineînțeles, tot printr-un misit. Și misitul ăsta, printr-alt misit. Dar n-are a face, numai să dea Dumnezeu ca afacerea să fie afacere, că o să ne ajungă la toți. În sfîrșit, cînd am venit la mușteriu și i-am

arătat că am o pădure așa și-așa, întocmai cum scrie la carte, de o parte linia de cale ferată, de cealaltă iazul, tai copacul și poc!... cade în apă — afacerea i-a plăcut numaidecît. Și a început îndată să mă descoase și să mă întrebe cum se cheamă pădurea și unde se află și ce copaci cresc acolo și cît de înalți sînt și cît de groși sînt și de unde încep crengile și cum poți să ajungi pînă în pădure... și cum e drumul și dacă acolo sînt zăpezi mari iarna. Ce să-ți spun, m-a potopit cu întrebările, că n-am apucat să scot o vorbă măcar. Tocmai la urmă îmi spune:

— Ce să ne pierdem vremea degeaba! Dumneata adă-mi hîrtiile, să văd și eu ce are pădurea aceea și o să vorbim după asta!

Zic:

— La ce-ți trebuie hîrtii? Uite, dau o fugă și ți-l aduc îndată chiar pe stăpînul pădurii cu pricina! nu-i mai bine decît o mie de hîrtii?

Și mă și reped după cela cu pădurea, îl apuc de braț și-l aduc la client acasă. Dar cum s-au văzut, au început amîndoi — și stăpînul pădurii și mușteriul — să rîdă așa, că-mi venea să cred c-o să plesnească de atîta rîs, și unul și celălalt.

— Ăsta-i stăpînul pădurii? mă-ntreabă mușteriul.

— Ăsta-i mușteriul care vrea să cumpere pădurea? mă-ntreabă stăpînul pădurii.

În clipa asta se deschide ușa și-mi intră doi inși care, fără vorbă multă, trag măsuța la mijloc, scot cărțile de joc și tuspatru se așază să facă o macă... și afacerea cu pădurea este amînată pentru a doua zi.

Și fiindcă am treabă și n-am vreme, o scurtez. Cu ajutorul lui Dumnezeu, în scrisoarea următoare o să-ți scriu de toate mai cu de-amănuntul. Pînă atunci, să ne dea Dumnezeu noroc și sănătate. Complimente socrului și soacrei și copiilor, să trăiască și fiecăruia în parte de la

bărbatu-tău

Menahem Mendel

XIV

Şeine Şeindl din Casrilifca lui *Menahem Mendel* din Iehupeţ

Iubitului, priceputului, neîntrecutului, vestitului, învăţatului meu bărbat Menahem Mendel — rămîne-i-ar numele de pomină, în vecii vecilor!

Mai întîi şi întîi îţi fac cunoscut că ne găsim cu toţii, slavă Domnului, în cea mai deplină sănătate. Acelaşi lucru să dea Dumnezeu să-l aud şi din partea ta şi mai rău să nu ne fie!

În al doilea rînd îţi scriu că viaţa mea nu-i viaţă, vorba mamei: „Decît cu o căruţă ca asta, mai bine umbli pe jos". Îmi închipui — vai de viaţa şi de zilele mele — ce soi de oameni sînt negustorii ceia ai tăi, dacă atunci cînd se adună să vorbească despre o pădure, care face mii de milioane, lasă totul baltă şi mi se aşază o noapte întreagă să joace macà, măcă-i-v-ar aşa în cap cum îmi măcăie mie în inimă, cînd mă apucă blestemata ceea de tuse! Vai de mine şi de mine, ce mi-a fost dat să trăiesc, dacă bărbatu-meu, care habar n-avea măcar cum arată o carte de joc, îmi vorbeşte acuma de jocuri de cărţi. Altceva nu-ţi mai lipseşte, Mendel, decît să ajungi cartofor la bătrîneţe! Păduri! Iaca păduri. De unde şi pînă unde la tine păduri? Ai văzut în viaţa ta măcar o singură dată cum creşte un copac? Vorba mamei: „Unde s-a mai văzut rabin, să facă negoţ de porci!" Tare mă tem că din pădurile tale o să-ţi iasă tot atîta cît ţi-a ieşit din toate afacerile tale, cum îţi doreşte mult noroc,

cu adevărat credincioasa ta nevastă

Şeine Şeindl

Toată lumea îţi poartă de grijă. Săptămîna trecută vară-ta Creindl, lua-o-ar dracu' s-o ia, se întîlneşte în piaţă, la peşte, cu mama şi începe să mă jelească şi să mă bocească, arză-o-ar focul! De ce, zice ea, nu

mă despart de tine şi să se isprăvească o dată. Cred că-ţi închipui că mama nu i-a tăcut şi a ştiut ce să-i răspundă. N-a înjurat-o, n-a repezit-o, nu i-a spus nimic, ci doar i-a aruncat, aşa, o vorbă, cum ştie ea: „Decît un ciob nou, mai bine o oală veche". Şi i-a mai spus mama şi altele, că nenorocita aceea de Creindl a şters-o, fără să mai scoată un cuvînt.

XV

Menahem Mendel din Iehupeţ către nevastă-sa *Şeine Şeindl* din Casrilifca

Nepreţuitei, isteţei şi preacuratei mele neveste Şeine Şeindl, să trăiască!

Înainte de toate află că sînt, slavă Domnului, bine sănătos şi să dea Dumnezeu să auzim întotdeauna unul de la altul numai veşti bune, amin!

Află apoi că din afacerea cu pădurea nu s-a ales nimic. N-a fost nici tu pădure, nici tu copaci, nici tu iaz — apă de ploaie! Degeaba l-am mai ameţit pe altul şi m-am ameţit şi pe mine. Degeaba mi-am rupt picioarele şi mi-am stricat ciubotele. Am înţeles numaidecît că pădurile nu sînt pentru mine şi că nu-i de obrazul meu să am de-a face cu nişte porci şi nişte mincinoşi cum sînt ăştia. Ei sînt în stare să-ţi născocească cine ştie ce năzdrăvănie, ca să intri apoi în puşcărie din pricina lor. Şi ce crezi că am făcut? M-am apucat îndată de altă afacere: rafinării (adică fabrici în care se face zahăr). Asta e cea mai bună afacere din ziua de azi. Ai noştri cumpără rafinării şi misiţii cîştigă parale. Este aici un misit care s-a băgat pe la fraţii Radomişl şi le „face" în fiecare săptămînă cîte două-trei rafinării. De fiecare dată pune mîna pe cîte zece-cincisprezece mii de ruble şi la fiecare sfîrşit de săptămînă pleacă acasă să-şi vadă nevasta şi copiii. Ce vrei mai mult? Nişte băieţi de

prăvălie au ajuns negustori de rafinerii, au ceasuri de aur, vorbesc nemțește, au început să se simtă bolnavi de ficat, își trimit nevestele la băi — mă rog, au ajuns niște „stercați", de să te sperii. În sfîrșit, o singură afacere a mai rămas în picioare azi la Bursa din Iehupeț: rafinăriile. Toți misiții „fac" rafinării — și eu la mijloc! O să vrei desigur să știi de unde și pînă unde am intrat eu într-o atît de „findamentală" afacere... de care n-am auzit în viața mea pînă acum. Stai să vezi cum știe Dumnezeu să-ți ajute cînd vrea. De o bucată de vreme am încetat să mai intru la „Semedeni" (nu așa cum scrii tu „Sime-Dina" — fiindcă e bărbat, nu femeie). Și nu i-am mai călcat pragul, nu fiindcă m-am certat cu el, ci fiindcă mi s-a făcut silă de atîta cafea și franzeluțe cu lapte — și fiindcă, pe deasupra, îmi mai lipsea și mărunțișul... și am început să mă plimb ca toți ceilalți de o seamă cu mine, pe stradă. Și m-am plimbat atîta în lung și în lat, pînă mi-a pus Dumnezeu în față un misit de rafinării, după cît se pare un om foarte cinstit, care face niște afaceri grozave. El zice că are peste tot ușa deschisă, pînă și la Brodski.

— De unde ești dumneata? mă întreabă el.

— De la Casrilifca, zic, adică de felul meu sînt din Iampol, zic, de crescut am crescut la Mazepovka, de însurat m-am însurat la Casrilifca și afaceri fac în Iehupeț.

— Ce-i Casrilifca asta? întreabă el. Un sat sau un tîrgușor?

— De unde tîrgușor? E un tîrg în toată legea.

— Și au voie evreii să stea acolo?

— Și încă cum au voie! zic.

— Ei, și un iaz, zice el, se găsește pe la voi?

— Și încă ce iaz! „Puturoasa" îi zice.

— Ei, și cale ferată ceva se găsește pe acolo?

— Se găsește, cum să nu! Cam la vreo șaptezeci de verste depărtare... Dar de ce întrebi?

— Dă-mi mîna, zice el, că asta rămîne între noi! Pot să-ți dau o veste bună, reb Menahem Mendel... În curînd o să cîștigăm amîndoi parale, dar știi,

parale, să tot stai să numeri! Chiar acu, zice el, mi-a trecut prin minte că s-ar putea face o afacere cum nu se pomenește decît o dată în o mie de ani... Stai să vezi! Fiindcă azi mușterii pentru rafinării sînt cît păr în cap... că alte rafinării nu se găsesc... cîte au fost le-au luat frații Radomișl... și mai multe n-o să se vîndă... apoi fiindcă toată lumea s-a apucat să ridice rafinării noi... și fiindcă în sate evreii nu pot să intre... se caută locuri pentru rafinării numai în tîrgușoare, adică acolo unde se dă voie evreilor să locuiască. Ei, acuma înțelegi dumneata pentru ce a făcut Dumnezeu Casrilifca dumitale? Pentru ca să se poată ridica acolo o rafinărie ca asta! Și fiindcă, așa cum mă vezi, am un mușteriu care vrea să zidească o rafinărie cam de vreo jumătate milion de ruble, dar n-am găsit pînă acuma un tîrgușor potrivit, fii bun și spune-mi: nu cumva știi dumneata cu cine aș putea sta de vorbă și dacă se găsește sfeclă destulă în tîrgușorul dumitale și dacă ar fi pe acolo un loc potrivit unde am putea clădi rafinăria?

— O! Cum nu! zic. Cu cea mai mare plăcere! Am acolo, zic, o nevastă, să-mi trăiască și un socru și o soacră și o mulțime de neamuri. Mă așed chiar acu' să le fac o scrisoare și poți fi sigur, zic, că o să-mi răspundă îndată la tot ce o să-i întreb.

De aceea, dragă nevastă, îți scriu și te rog vorbește cu Azriel și cu Moșche roșul, care se învîrte printre boieri, ca să-i tragă de limbă dacă se poate găsi un loc nimerit și cîtă sfeclă se poate avea și cîte parale trebuie să coste și să-mi răspunzi îndată printr-o scrisorică, fiindcă aici, mă-nțelegi, e rost de ceva gras, cam la vreo zece-cincisprezece mii de ruble pe puțin. Și fiindcă am treabă și n-am vreme, o scurtez. Cu ajutorul lui Dumnezeu, în scrisoarea următoare o să-ți scriu de toate mai cu de-amănuntul. Pînă atunci să ne dea Dumnezeu noroc și sănătate. Complimente fiecăruia în parte, de la

bărbatu-tău

Menahem Mendel

L-am întrebat pe misitul de astăzi, cine are de gînd să facă rafinăria şi am aflat că este vorba chiar de unul dintre fraţii Radomişl, un muşteriu care stă ca pe cărbuni să facă afacerea, fiindcă toţi din familia asta a Radomişlilor ard după rafinării, poate să fie chiar şi o moară de vînt, numai să aibă un coş şi să fluiere. De aceea, trag nădejdea că afacerea asta va fi, cu ajutorul lui Dumnezeu, într-adevăr o afacere şi că o să cîştigăm, cu voia Celui-de-sus, parale destule, cu toate că sîntem mai mulţi tovarăşi, cred că vreo zece. Dar las' să dea Dumnezeu să se facă afacerea... Tu ştii doar că nu sînt un om lacom!

Tot bărbatu-tău

XVI

Şeine Şeindl din Casrilifca lui *Menahem Mendel* din Iehupeţ

Iubitului, priceputului, neîntrecutului, vestitului, învăţatului meu bărbat, Menahem Mendel — rămîne-i-ar numele de pomină, în vecii vecilor!

Mai întîi şi întîi îţi fac cunoscut că ne găsim cu toţii, slavă Domnului, în cea mai deplină sănătate. Acelaşi lucru să dea Dumnezeu să-l aud şi din partea ta şi mai rău să nu ne fie!

În al doilea rînd îţi scriu că ţi-am citit şi ţi-am răscitit toată povestea şi n-am înţeles nici o boabă din tot ce mi-ai înşirat pe hîrtie — aşa că nici nu ştiu ce vrei. Mă-ntrebi dacă este aici loc? Îţi răspund că în cimitirul cel nou este loc destul, c-ar putea să ajungă şi pentru o jumătate de Iehupeţ. Şi ce mă tot întrebi de sfeclă? Dacă ţii la întrebări, de ce nu întrebi şi de varză şi de păstîrnac şi de hrean? Apoi iazul! Avem aici un iaz, de cap să le fie tovarăşilor tăi!... În ajun de Paşti e bragă, nu apă... Şi vara, e verde ca iarba. Tare aş vrea ca oamenii tăi de

treabă din Iehupeț, care sînt bolnavi de stomac, să poftească aici să guste apa noastră cam prin iulie. Nu, Mendel, las' mai bine să bolească ei acolo în Iehupeț, că noi putem s-o ducem și așa, fără fabricile lor. Scoateți odată din cap toate prostiile astea. O să vinzi fabrici, tocmai așa cum ai vîndut și păduri și moșii și case și zahăr. Poți să fii sigur de pe acuma că n-o să întorci bine capul și fabricanții tăi o să te dezbrace pînă la piele, fiindcă ai fost un nenorocit și o să rămîi un nenorocit, cum îți dorește mult noroc

cu adevărat credincioasa ta nevastă
Șeine Șeindl

XVII

Menahem Mendel din Iehupeț către nevastă-sa *Șeine Șeindl* din Casrilifca

Neprețuitei, isteței și preacuratei mele neveste Șeine Șeindl, să trăiască!

Înainte de toate află că sînt, slavă Domnului, bine sănătos și să dea Dumnezeu să auzim întotdeauna unul de la altul numai vești bune, amin!

Află apoi că afacerea cu rafinăria a murit. A dat peste ea o „criză", că au început rafinăriile să se tăvălească pe străzi, atît de multe sînt și nu se găsesc mușterii. Lumea, mă-nțelegi, s-a îndopat cu rafinării și a cam întrecut măsura, iar banii sînt scumpi și zahăr e peste tot, fiindcă s-a fabricat atîta zahăr, încît nu mai știi ce să faci cu el, că-ți vine să-l zvîrli la gunoi. Afacerea s-a dus dracului, fabricanților le ies ochii din cap după un ban, capitaliștii nu vor să miște un deget, misiții umblă ca niște curci plouate, fără să facă nimic — și eu la mijloc. Dar tu 'ei fi crezînd poate că e sfîrșitul pămîntului! Să n-ai nici o grijă — Dumnezeu e Dumnezeu și Iehupeț e încă

un oraș mare. Oameni ca mine, slavă Domnului, nu se pierd niciodată. Dimpotrivă, am început să nădăjduiesc că de abia de aci înainte o să înceapă, cu ajutorul lui Dumnezeu, să-mi meargă mai bine, fiindcă sînt pe cale să fac o afacere la care trebuie să cîștig, numai pe partea mea, cam la vreo unsprezece mii de ruble. Afacerea pe care o fac se ridică la vreo zece milioane și poate chiar mai mult de zece milioane, că nici nu-i mai poți măsura prețul, atît de mare și grozavă este. Auzi! E vorba că ar fi acolo pămînt în care se găsește aur. Unde mai pui argintul și fierul și arama și plumbul și argintul viu! De cărbuni și de piatră nici nu mai vorbesc. Afară de asta se mai găsesc acolo cîmpii și păduri și atîtea și atîtea alte bogății, cum numai în povești poți întîlni. Și pentru toată afacerea asta, se cere, una peste alta, cam la vreo trei sferturi de milion. Un chilipir! Ce zic chilipir? Parcă ar fi de furat. Un singur cusur are: e puțin cam departe. Adică tocmai în „Simberia". Și ca să ajungi acolo, trebuie să umbli vreo trei săptămîni în șir, fiindcă nu este tren. Cu cine poți să încerci să faci o asemenea afacere? Bineînțeles cu Brodski! Da, dar cum dracu' răzbești pînă la Brodski? Mai întîi stă la ușă un paznic cu nasturi și se uită la tine să vadă cum ești îmbrăcat. Cum vede că porți un caftan ceva mai așa, te poftește să nu mai încurci drumul. Și dacă Dumnezeu îți ajută și scapi din mîna ușierului, stai șase ceasuri pe scări și aștepți poate s-o îndura Cel-de-sus să dai ochi cu Brodski — și dacă apuci, în sfîrșit, ceasul cel mare să-l zărești de departe, îți trece în zbor pe la nas, că pînă te miști, dumnealui s-a și urcat în trăsură și mai pune mîna pe el, dacă poți. Așa că, fii bun, te rog și mai vino și a doua zi. A doua zi, iar începe povestea. Ce vrei, un om cu atîtea afaceri pe cap, cîte are el... După cum vezi, nu poți să ajungi cu una, cu două pînă la Brodski. Dar am nădejde în Dumnezeu că o dată și o dată tot o să mă găsesc eu față în față cu el — și atunci o să fie bine. Dar fiindcă am treabă și n-am vreme, o scurtez. Cu ajutorul lui Dumnezeu, în scrisoarea următoare am să-ți scriu de toate mai cu

de-amănuntul. Pînă atunci să ne dea Dumnezeu noroc şi sănătate. Complimente copiilor şi fiecăruia în parte, de la

bărbatu-tău
Menahem Mendel

XVIII

Şeine Şeindl din Casrilifca lui *Menahem Mendel* din Iehupeţ

Iubitului, priceputului, neîntrecutului, vestitului, învăţatului meu bărbat Menahem Mendel — rămîne-i-ar numele de pomină, în vecii vecilor!

Mai întîi şi întîi îţi fac cunoscut că ne găsim cu toţii, slavă Domnului, în cea mai deplină sănătate. Acelaşi lucru să dea Dumnezeu să-l aud şi din partea ta şi mai rău să nu ne fie!

În al doilea rînd, îţi scriu că soră-mea Ghitl a rămas văduvă cu şapte copii, unul mai mic decît celălalt. Cumnatu-meu, Dumnezeu să-l ierte, a murit din pricina unei măsele — adică, la drept vorbind, n-a fost niciodată prea sănătos. Avea obiceiul să tuşească de multe ori cu sînge. Cu toate astea am crezut c-o să se mai chinuiască aşa, o bucată de vreme. Şi cînd colo se apucă să-şi scoată un dinte la Şmelche felcerul şi mi se întinde în pat şi moare. Deocamdată, Ghitl, săraca, boceşte într-una, de se răstoarnă pămîntul cu vaietele ei. Poţi să fii sigur că dacă murea săraca soră-mea Ghitl şi dacă rămînea Zalman Meer văduv, el n-ar fi plîns atîta după dînsa şi după cîteva săptămîni s-ar fi grăbit să aducă plocon copiilor lui o mamă vitregă de la Bardicev. Cînd spun asta, mă gîndesc la toţi bărbaţii, lua-v-ar dracu' mai bine pe voi, decît pe nevestele voastre! Unde s-a mai pomenit ca un tată de copii să-şi bage în cap un sticlete: milioane! Auzi ce noroc a dat peste el: stă la uşa lui

Brodski! Sînt sigură că mai departe de ușă n-o să răzbești. Zău că-i păcat de ciubote!... Uite, iaca, acuș se apucă Brodski să scoată milioane din buzunar și o pornește într-un suflet în spre Simberia, de ce? Fiindcă Menahem Mendel a auzit, chiar cu urechile lui, că acolo, undeva, unde și-a înțărcat dracu' copiii, înoți în aur și argint viu. Vorba mamei: „Un surd a auzit cum un mut a povestit că un orb a văzut cum un șchiop a luat-o la goană". Dar eu știu de pe acuma că în scrisoarea următoare o să-mi scrii, desigur, că nici din afacerea asta grozavă nu s-a ales nimic. Și mai știu că dacă, după aceea, o să se ivească iar cine știe ce lepădătură și iar o să-ți înșire o poveste că o vacă a zburat peste acoperiș și s-a ouat... tu iar o să te aprinzi și iar o să începi să alergi pe străzi ca un smintit. Dar dacă te-ai trezi odată din visurile tale neroade... și ți-ai aduce aminte că ai o nevastă, să-ți trăiască și copii mici care te așteaptă cu zeci de ochi, ca pe un Dumnezeu, să te vadă odată acasă, nu te-ai mai tăvăli prin tîrguri străine și nu te-ai mai ține de toate prostiile, că mi se întorc mațele pe dos numai cînd te aud că-mi vorbești de ele. Tot nu te-a învățat minte destulă Iehupețul ăsta, arză-l-ar focul, cum îți dorește mult noroc

cu adevărat credincioasa ta nevastă

Șeine Șeindl

Auzi, istorie! Pe Meer al lui Meșulem îl cunoști? Are o fată, Sprințală, o fetișcană voinică, puțin cam trecută, dar cuminte și vrednică. Și s-a îndrăgostit de ea unul care umblă din casă în casă și vinde cărți cu povești și „romanse". Și Sprințală s-a repezit la cărțuliile astea ca la nu știu ce și a citit din ele, se zice, cam la vreo sută — și de atunci, săraca de ea, e puțin cam sărită. Tot vorbește într-una... vorbe fără șir, pe care nimeni nu le poate pricepe... Zice că n-o mai cheamă Sprințe, ci Berta și că așteaptă în fiecare clipă să-i sosească unul pe care-l cheamă „Lord" și care are s-o răpească prin fereastră și are

s-o care cu el cine știe unde, tocmai la mama dracului, la Londra și de la Londra la Stambul... Ei, să nu-i ardă focul pe ceia care născocesc toate năzdrăvăniile astea, bune numai să sucească mintea copiilor ?

XIX

Menahem Mendel din Iehupeț către nevastă-sa *Șeine Șeindl* din Casrilifca

Neprețuitei, isteței și preacuratei mele neveste Șeine Șeindl, să trăiască !

Înainte de toate află că sînt, slavă Domnului, bine sănătos și să dea Dumnezeu să auzim întotdeauna unul de la altul numai vești bune, amin !

Află apoi că avem o zi mare. Să auzi poveste. Cînd m-am apucat să umblu pe la Brodski, toată lumea de la Bursă a început să se uite la mine cu alți ochi. Și au început să se înghesuie în mine toți misiții, cu mii de afaceri : case și moșii și păduri și căi ferate și rafinării și fabrici de milioane — toate pentru Brodski. Printre misiții ăștia sînt cîțiva pripășiți pe aici nu de mult. Unul poartă un frac și altul are un nume așa de urît, încît mi-e rușine să ți-l scriu... Și ăști doi misiți mă opresc în drum într-o zi, cînd veneam de la Brodski și cela cu fracul îmi vorbește așa :

— Ascultă, reb Menahem Mendel, ce-am vrea să-ți spunem. Am auzit că te învîrți pe la Brodski. Din partea noastră, să-ți ajute Dumnezeu. Ce avem noi cu dumneata ?

— Ei și ? zic. Ce vreți ?

— Ce să vrem ? zice el. Vrem ceea ce vrea oricare misit. Vrem să cîștigăm. Sîntem și noi misiți, avem și noi afaceri... ce mai întrebi ? Dacă o fi să facem ceva, să facem împreună... Las' să fie un cîștig mai mic, numai cîștig să fie !

— Să mă iertați, zic. Ce atîta vorbă! Mai bine, spuneți-mi ce afaceri aveți! Nu trebuie să vă fie rușine!

— Avem, zice el, cu ajutorul lui Dumnezeu, o grămadă de afaceri: avem cărbuni în gubernia Poltava, avem fier în districtul Kaniev, avem o moară arsă în Periaslav, avem niște mașini nou-nouțe, pe care le-a născocit unul de-ai noștri din Pinsk... apoi mai avem un boier care vrea să dea în schimb o pădure pentru o fabrică și pe unul de-ai noștri care vrea să cumpere o casă mare în Iehupeț fără parale... și apoi moșii, păduri... Poate ai mușterii și-o să-ți dăm moșii. Ori poate ai moșii... și-o să-ți dăm mușterii!

— Nu, zic, cu moșii și păduri nu mai fac afaceri. S-a isprăvit. M-am ars o dată, mi-ajunge. Destul cu moșiile! Mi-am dat cuvîntul că n-o să mai pun mîna pe moșii și păduri!

— Ei, lasă! face cel îmbrăcat în frac. Parcă toate afacerile sînt la fel? Uite, avem acuma o moșie în Caucaz, o moșie cu petrol... Adică un pămînt din care țîșnește petrol. Țîșnește și țîșnește și nu mai încetează să țîșnească. Se spune că pămîntul acela poate să arunce un milion de puzi de petrol într-o singură zi.

— A, dacă e așa, zic, atunci e altă gîscă. Așa îmi mai vii de acasă! Uite, vezi! Asta zic și eu că-i o afacere. Asta poți să mi-o dai pe seamă.

Și am intrat tustrei la „Lăptăria evreiască" (nu mă mai duc la „Semedeni", fiindcă de acolo te dă afară, ci mă duc la „Lăptăria evreiască", unde tot te simți parcă mai acasă, la tine, între ai tăi și poți să stai și să vorbești și să faci tot ce-ți place) și am pus la cale afacerea și am făcut tovărășie și cînd a trebuit să scriem toate astea pe hîrtie, cei doi misiți mi-au mărturisit că la afacerea asta mai sînt și alți cîțiva tovarăși: unul cu niște buze groase, un altul galben parcă ar avea gălbinare și care face afaceri cu ceasornice, un mincinos fără pereche, de să te ferească Dumnezeu, un al treilea cu nas roșu, plin de negi și încă unul, un văduv. Cînd am auzit că sînt atîția tovarăși, treaba nu prea mi-a plăcut. Da' cel cu fracul mi-a vorbit atîta și mi-a împuiat capul cu atîtea pilde

din Biblie, încît a trebuit să-i primesc pe toţi în afacere şi să-i las şi pe ei să iscălească învoiala dintre noi. Se înţelege că între tovarăşi trebuie să fie şi ciorovăială. Fiecare zicea că lui i se cuvine o parte mai mare... Dar în sfîrşit, gata! Dumnezeu să-mi ajute să fiu aşa gata cu Brodski, cum sînt gata cu misiţii şi atunci n-o să fie rău de loc, fiindcă la o asemenea afacere, ar fi o adevărată ruşine să nu cîştigi cel puţin un milion de ruble... M-am hotărît, cu ajutorul lui Dumnezeu, dacă se face afacerea, să-mi închiriez îndată un birouaş pe Nikolaevski şi să ajung, cu ajutorul lui Dumnezeu, un mare misit. Şi fiindcă am treabă şi nu am vreme, o scurtez. Cu ajutorul lui Dumnezeu, în scrisoarea următoare o să-ţi scriu de toate, mai cu de-amănuntul. Pînă atunci, să ne dea Dumnezeu noroc şi sănătate. Complimente copiilor, să trăiască şi fiecăruia în parte, de la

bărbatu-tău

Menahem Mendel

Aveam de gînd să-ţi scriu despre ceva care îmi stătea foarte-foarte mult la inimă, dar am uitat. Aşa că rămîne, cu ajutorul lui Dumnezeu, pentru rîndul viitor.

XX

Şeine Şeindl din Casrilifca lui *Menahem Mendel* din Iehupeţ

Iubitului, priceputului, neîntrecutului, vestitului, învăţatului meu bărbat, Menahem Mendel — rămîne-i-ar numele de pomină, în vecii vecilor!

Mai întîi şi întîi îţi fac cunoscut că ne găsim cu toţii, slavă Domnului, în cea mai deplină sănătate. Acelaşi lucru să dea Dumnezeu să-l aud şi din partea ta şi mai rău să nu ne fie!

In al doilea rînd îţi scriu pe scurt, fiindcă nu mă mai ţin puterile să stau de vorbă cu tine. Orice ţi-aş spune, tot nu se lipeşte nimica de tine. Ai ajuns, într-adevăr, un om mare între cei mari la Iehupeţ, fiindcă, de!... stai doar la uşa lui Brodski şi-ţi curg milioanele. Cu toate astea, nu trebuie să te ţii aşa de măreţ. Milioanele sînt deocamdată la Brodski şi s-ar putea întîmpla pînă la urmă, ca din pămîntul acela, în loc să ţîşnească gaz, să nu ţîşnească, să mă ierţi de cuvînt, cine ştie ce altceva şi cînd o fi la o adică, să se sfîrşească toată afacerea cu sudălmi şi cu palme. Şi cine o să mănînce palmele? Tu! Aşa că sfatul meu ar fi s-o ştergi din vreme de acolo şi să vii îndată acasă. Uită ce a fost pînă acuma, chiar dacă te-am supărat cu un cuvînt mai tare. Vorba mamei: „Mai bine o palmă de la un prieten, decît o sărutare de la un duşman". Şi trimite-mi o depeşă şi vino acasă, să se isprăvească odată — cum îţi doreşte mult noroc

cu adevărat credincioasa ta nevastă

Şeine Şeindl.

Să-ţi povestesc ceva — că numai despre asta se vorbeşte aici toată ziua. Îl cunoşti doar pe Meer Motl al lui Moise Meer. Are o fetiţă, Raţel — şi-i o Raţel ceva-ceva, o Raţel lăbărţată că nu încape pe uşă — o mamzelă fudulă, nevoie mare şi o dă numai pe franţuzeşte şi nu stă de vorbă cu nimeni — îţi închipui, cum să-i dea mîna, dacă e neam de măcelar. În sfîrşit, mereu i se vorbeşte de o altă partidă, partide cîte vrei şi ea tot zice că nu vrea. Nici unul nu-i place. Vrea un logodnic fără cusur. Să fie şi frumos şi bogat şi deştept — luna de pe cer. Peţitorii au muncit pe brînci să-i găsească ceva potrivit şi în sfîrşit, i s-a adus mai zilele trecute, un băiat, o antică se zice, cu toate că e dintr-un tîrguşor, din Avrici! S-au adunat cuscrii cu toţii şi fata şi băiatul au fost lăsaţi singuri într-o odaie, să se uite unul la altul. Îl întreabă fata pe băiat:

— Ce se aude pe la voi despre Dreyfus ?
Zice el :
— Despre care Dreyfus ?
Zice ea :
— Nu știi despre care Dreyfus ?
Zice el :
— Nu ! Ce afaceri învîrte ?
Cînd a auzit vorba asta, fata a ieșit fuga din odaie și a leșinat. Și băiatul, săracu', a trebuit să plece înapoi, mofluz, la Avrici...Să-l ia dracu' pe el, s-o ia dracu pe ea, să-i ia dracu pe amîndoi. Te rog, lămurește-mă tu, că doar te învîrți printre oameni, cine-i Dreyfus ăsta că fierbe atîta lume întreagă din pricina lui.

XXI

Menahem Mendel din Iehupeț către nevastă-sa *Șeine Șeindt* din Casrilifca

Neprețuitei, isteței și preacuratei mele neveste, Șeine Șeindl, să trăiască !
Inainte de toate află că sînt, slavă Domnului, bine sănătos și să dea Dumnezeu să auzim întotdeauna unul de la altul numai vești bune, amin !
Află apoi că m-am despărțit de Brodski. Asta nu înseamnă, Doamne ferește, că m-am certat cu el. Dar am încetat să mă mai duc pe acolo. Ce-mi trebuie mie Brodski, dacă acum am de-a face cu Rotschild de la Paris ? O să mă întrebi desigur, de unde am ajuns eu, Menahem Mendel, tocmai la Rotschild de la Paris ? Vezi, asta este ! Tot din pricina Caucazului și din pricina gazului. Tot gazul care se găsește în Caucaz este al lui, cu toate că el șade la Paris. Ei și ce ? Ce legătură am eu cu toată afacerea asta ? Ai să vezi îndată că este o legătură. La noi la Bursă e un șmecher, unul Toidres. Acest Toi-

dres a fost pe vremuri unul din cei mai mari „șpigulanți". Cînd s-a întîmplat nenorocirea la Bursă și toți cei de acolo s-au curățat de parale, „șpigulanții" cei mari și cu mine la mijloc ne-am făcut misiți. Toidres a plecat la Paris și învîrte acolo afaceri de milioane. Spre norocul meu, Toidres ăsta se află acuma aici, la Iehupeț. Fără să stau mult pe gînduri, am dat fuga la el acasă și i-am povestit că am un locșor în Caucaz de unde țîșnește o grămadă de gaz și fiindcă se cer multe parale, cred că afacerea asta ar fi foarte nimerită pentru Paris. Face Toidres către mine :

— Am un mușteriu !

Întreb :

— Cine e mușteriul ?

Zice el :

— Rotschild !

— Îl cunoști, zic, pe Rotschild ?

— Dacă-l cunosc, zice el, pe Rotschild ? Să avem, zice, noi amîndoi atîta, cîte afaceri am făcut cu el și cîte parale am cîștigat de pe urma lui.

— Să nu-ți fie cu supărare, zic, poate ai vrea, zic, să-i scrii lui Rotschiid, la Paris ?

— Să-i scriu lui Rotschild la Paris, zice el, nu-i cine știe ce mare lucru. Eu sînt cu el, uite așa, dar una cu alta n-are a face. Trebuie să avem hîrtii și un plan, altminteri nu se poate face nimic !

M-am repezit la tovarășii mei și i-am adus toate hîrtiile de care are nevoie. Ei, îți place cum știe bărbatu-tău Menahem Mendel să pună, cu ajutorul lui Dumnezeu, la cale o afacere ? Acuma, să dea numai Dumnezeu să ne vină vestea cea bună de la Rotschild și atuncea ai să-ți dai seama cam cîte parale o să facă la mine toți misiții ăștia de la Iehupeț ! Un singur lucru mă supără : că deocamdată, nu-mi pică nimic, dar nimic — nici măcar un gologan de un covrig. Dacă ai vedea ce se petrece pe aici și cum aleargă lumea cu limba scoasă după parale ! În fiecare zi te aștepți la cîte un alt faliment. Dar nu te necăji, dragă nevastă, fiindcă toate au un

sfîrșit. Pentru necazurile pe care le îndurăm, Dumnezeu o să ne raspiatească, poți să fii sigura, cu mari bucurii. Las' să vină numai răspunsul pe care îl aștept de la Paris și o să am eu grijă, cu voia Celui-de-sus și de mine și de tine și de copiii noștri, să fie sănătoși! Și fiindcă am treabă și n-am vreme, o scurtez. Cu ajutorul lui Dumnezeu, în scrisoarea următoare am să-ți scriu de toate mai cu de-amănuntul. Pînă atunci să ne dea Dumnezeu noroc și sănătate. Complimente copiilor și fiecăruia în parte de la

bărbatu-tău
Menahem Mendel

Cît privește cele ce-mi scrii despre Dreyfus, e o poveste tare frumoasă. Istoria s-a petrecut cam așa. La Paris, Dreyfus a fost căpitan, adică a fost un căpitan care se numea Dreyfus. Și Estherhazi a fost maior. (Un maior e mai mare decît un căpitan, ori poate tocmai pe dos, un căpitan e mai mare decît un maior). Și Dreyfus era evreu și Estherhazi, maiorul, era creștin. Și a scris un borderou, vreau să zic, maiorul Estherhazi a scris borderoul și a aruncat toată vina pe el, pe Dreyfus adică. Și s-a dus Dreyfus și a vrut să se dezvinovățească — și a fost osîndit să stea toată viața singur, pe o insulă în mijlocul mării. S-a dus Zola și a făcut gălăgie și a arătat cu dovezi că nu Dreyfus a scris borderoul. Ce aveți cu el? Isprava e a maiorului, a lui Estherhazi. Și s-au apucat și l-au osîndit și pe el la pușcărie. Și s-a apucat Zola și a fugit. Și a mai venit unul, Pikar, un colonel și a început și el să zbiere și să facă gălăgie. A sărit atunci Mersi un general și încă unul Roșe, tot general și încă o mulțime de generali și au dat mărturii mincinoase despre Dreyfus. Și a început un tărăboi printre francuji ca să fie adus Dreyfus înapoi. Și a fost dus la Ren, la judecată. Și a venit un avocat de la Paris. Și au vrut să-l împuște. Și l-au

împușcat pe la spate. Dar el a făcut din toți generalii harcea-parcea. Cu toate astea, Dreyfus a fost iar osîndit. Dar îndată i s-a dat drumul. Asta înseamnă, vinovat — dar și nevinovat, dacă-ți place. Ei, acuma știi ce-i cu Dreyfus ăsta?

Tot bărbatu-tău

XXII

Șeine Șeindl din Casrilifca lui *Menahem Mendel* din Iehupeț

Iubitului, priceputului, neîntrecutului, vestitului, învățatului meu bărbat Menahem Mendel — rămîne-i-ar numele de pomină, în vecii vecilor!

Mai întîi și întîi îți fac cunoscut că ne găsim cu toții, slavă Domnului, în cea mai deplină sănătate. Același lucru să dea Dumnezeu să-l aud și din partea ta și mai rău să nu ne fie!

În al doilea rînd îți scriu că nu mai ești departe pîn-o să înnebunești de-a binelea. Un singur lucru îți mai lipsește: să pui mîna pe un baston și să începi să alergi pe străzi. Ai auzit bucurie pe el? Împroașcă toată ziua cu gaz, zboară la Paris, zvîrle cu milioane... se pune pe aceeași treaptă cu bogătașii din Iehupeț... ei n-au parale, n-are nici el parale. Vorba mamei: „Sînt și eu o vită și pier cu vitele laolaltă în cireadă". Ascultă ce-ți spun, Mendel: dacă o să fii adus acasă înapoi, ori în lanțuri, ori într-un cearșaf, așa cum ți se cuvine, să nu uiți că ai o nevastă, să-ți trăiască pînă la o sută douăzeci de ani, care are mai multă minte decît tine. Și pentru toate darurile tale, Mendel, pe care o să mi le cumperi, îți mulțumesc foarte, de pe acuma. Las' să dea Dumnezeu negustorilor de acolo numai mușterii ca tine și ca tovarășii tăi, mincinoșii, care cîștigă mii de mi-

lioane și aleargă cu limba de un cot după un gologan. Să dea Dumnezeu să nu ajungi și mai rău, cum îți dorește mult noroc

cu adevărat credincioasa ta nevastă,

Șeine Șeindl

Cît privește istoria lui Dreyfus, atîta rău pe mine dacă am priceput ceva din tot ce mi-ai scris. Cum poate fi un evreu căpitan și ce fel de borderou a aruncat acela pe ăstălalt? Și de ce-a trebuit Zola ăsta să fugă? Și de ce au vrut să-l împuște și de ce l-au împușcat pe la spate și nu în față? Vorba mamei: „Așa să știe caprele de grădina altuia, cum știe bărbatu-tău ce e cu el!"

XXIII

Menahem Mendel din Iehupeț către nevastă-sa *Șeine Șeindl* din Casrilifca

Neprețuitei, isteței și preacuratei mele neveste Șeine Șeindl, să trăiască!

Înainte de toate află că sînt, slavă Domnului, bine sănătos și să dea Dumnezeu să auzim întotdeauna, unul de la altul numai vești bune, amin!

Află că din afacerea cu Caucazul nu s-a ales nimic. Mai bine îl înghițea pămîntul înainte de a-l fi cunoscut. Nici nu mă mai pot arăta pe la Bursă. De ce? Uite de ce! Vin ieri la Bursă și-mi iese înainte Toidres, care-mi spune:

— Ia ascultă, te rog, unde e Caucazul dumitale?

— Caucazul, zic, e în Caucaz. Dar de ce mă întrebi?

— Eu, zice el, am căutat pe hartă unde se găsește afacerea aceea a dumitale și cînd colo, nimic! Orașul

despre care mi-ai vorbit dumneata, încă nici nu s-a născut. E un oraș pe care l-ai scos dumneata din mînecă.

— Cum asta, zic, l-am scos din mînecă ?

— Uite așa !... L-ai scos din mînecă ! Mi-ai dat un oraș cu un nume aiurea ! Și acu' te întreb : cum se apucă un om în toată firea să-ți vorbească de o afacere fără cap și fără coadă ?... Și cui încă ? Lui Rotschild ! Dumneata știi, zice el, cine-i Rotschild ?

— De ce, zic, să nu știu ! Știu foarte bine cine-i Rotschild. Dar cu ce, zic, sînt eu vinovat ? zic. Mi s-a spus așa, așa ți-am spus și eu dumitale !

Și îndată am început să alerg să-l caut pe misitul cu fracul și l-am găsit la „Lăptăria evreiască", acolo unde se adună toți ai noștri și l-am luat în răspăr.

— Ia zi-mi, te rog, unde se găsește afacerea noastră ?

— Auzi vorbă ! Poi afacerea noastră se găsește doar la dumneata. Dumneata ai mușteriul, nu noi !

— Nu ! zic. Nu despre asta-i vorba. Ci unde se găsește chiar afacerea, adică în ce loc ? Dacă vrei să pleci într-acolo, pe unde o iei ?

— Asta vezi, zice el, n-o mai știu. Asta trebuie să-l întrebăm pe tovarășul meu !

Și ne-am dus amîndoi să-l căutăm pe tovarăș. Dar tovarășul zice că asta trebuie s-o știe cela cu nasul roșu. Cela cu nasul roșu zice că habar n-are de nimic. El a auzit de la cel cu buzele groase că omul cu frac are o afacere în Caucaz, dar unde e Caucazul și ce-i cu Caucazul ăsta, n-are de unde să știe. Atîta să știe el de rău, dacă știe el unde-i Caucazul. Ce să-ți spun, am cercetat atîta ca să aflu de la cine pornește afacerea asta și fiecare a avut atîta grijă să arunce vina unul în spinarea celuilalt — încît în cele din urmă a ieșit, bineînțeles, că vinovatul sînt eu. Așa îmi este scris, pesemne, să-mi meargă bine, Dumnezeu să mă ierte ! Totdeauna trebuie să plătesc eu oalele sparte. Știi, dragă nevastă, ce aș vrea să-ți spun ? Că dacă n-ai noroc, mai bine să te îngropi de viu ! De oricare treabă m-aș apuca, toate la început îmi merg cît se poate de bine... iaca-iaca mă lovește noro-

cul... iaca-iaca mi-s buzunarele pline... şi deodată roata se întoarce şi se duce dracului totul... Pesemne că nu-mi este dat să mă îmbogăţesc din misitie, în Iehupeţ. Toţi plesnesc de bine, numai eu trebuie să stau şi să mă uit cum lumea face afaceri şi cîştigă parale şi să mă învîrt, fără nici un rost, ca un străin. Văd înaintea mea milioane şi milioane şi nu pot să pun mîna pe ele. Totdeauna trebuie să rămîn pe dinafară. Se vede că încă n-am nimerit drumul cel drept... Nici un om nu ştie unde-l paşte norocul. Trebuie să-l cauţi mult şi dacă-l cauţi, îl găseşti... Şi fiindcă sînt tare amărît, o scurtez. Cu ajutorul lui Dumnezeu, în scrisoarea următoare am să-ţi scriu de toate mai cu de-amănuntul. Complimente soacrei şi socrului şi scrie-mi ce mai faci tu cu sănătatea şi sărută copiii, să trăiască şi să fie sănătoşi şi scrie-mi ce se mai aude pe la noi prin Casrilifca,

bărbatu-tău

Menahem Mendel

Cînd vezi cît de prost o duc alţii, parcă rabzi mai uşor necazurile tale. Uite, ia-l, de pildă, pe cel care şade cu mine în aceeaşi odaie. Pe vremuri a fost, zice el, un mare bogătaş, străpîn peste o mulţime de dughene şi case şi acuma se judecă cu statul. Nădăjduiesc să capete drept despăgubiri o mulţime de bani. Dar fiindcă n-are o para chioară la sufletul lui, se ţine de mine... Cu ajutorul lui Dumnezeu, cînd o să capete banii, după judecată, n-o să mă uite, zice el... Şi mai locuieşte împreună cu mine încă un calic... dar un calic mare de tot... ăsta e scriitor... Scrie pe la gazete şi face o carte. Pînă una-alta, adică pînă ce o să-i fie cartea gata, şade cu noi împreună şi de milă, hangiţa îi dă din cînd în cînd cîte un pahar de ceai. Şi s-a mai aciuat pe lîngă noi la han unul, un nenorocit, mult mai nenorocit decît scriitorul. Cine e şi ce e, nu ştiu nici eu. E o lecuţă agent de asigurare, o lecuţă peţitor, o lecuţă actor, ştie să cînte cîntece vesele şi vînează guz-

gani... E un omuleț tare vesel, n-are nici măcar o cămașă pe el și crapă de foame. Ce să-ți mai spun, vezi atîtea necazuri pe lumea asta, încît uiți de ale tale... Te rog încă o dată, dragă nevastă, scrie-mi despre sănătatea ta și despre copii, să fie sănătoși, și despre socru-meu și soacra-mea și despre fiecare în parte,

Tot bărbatu-tău

XXIV

Șeine Șeindl din Casrilifca lui *Menahem Mendel* din Iehupeț

Iubitului, priceputului, neîntrecutului, vestitului, învățatului meu bărbat Menahem Mendel — rămîne-i-ar numele de pomină, în vecii vecilor!

Mai întîi și întîi îți fac cunoscut că ne găsim cu toții, slavă Domnului, în cea mai deplină sănătate. Același lucru să dea Dumnezeu să-l aud și din partea ta și mai rău să nu ne fie!

În al doilea rînd îți scriu — ei, ce ți-am spus, nătărăule? Ar trebui să-mi săruți cuvintele, vorba mamei: „Sărută biciul care te bate!" Gata — te-ai săturat de afacerile tale de acolo și acuma te-ai înhăitat cu o bandă de zdrențăroși, de haimanale, de scriitori, de cîntăreți, de vînători de guzgani — n-are cine să rîdă de tine, vai de păcatele mele!... Ei, nu face să stai pentru asta la Iehupeț într-un han și să risipești rublele! Îmi place numai că ți-a venit mintea la cap: pesemne că nu ți-a fost scris, zici, să te îmbogățești acolo, să ajungi milionar! Mai stai încă la îndoială, Mendel! De cînd îți tot scriu să-ți scoți din minte gîndurile astea neroade. Să fiu așa ferită de toate relele și de prostia ta fără de margini — cum ești tu ferit de milioane! Uită, Mendel, de milioane, uită că e un Brodski pe lumea asta și o să

vezi ce bine o să-ţi fie! „Nu te uita mai sus de tine, uită-te mai jos de tine!“ aşa, mi se pare, scrie în cărţile noastre, nu? Şi nu te mai uita cu atîta pizmă la şmecherii ceia din Iehupeţ, care crapă de bine — las' să crape de bine, las' să crape cu totul, las' să ardă, să dea Dumnezeu, cum îţi doreşte mult noroc

cu adevărat credincioasa ta nevastă

Şeine Şeindl

Spune-mi, te rog, ce te-a apucat deodată că ţi-ai adus aminte să întrebi de Casrilifca noastră? Şi cum se face că ţi-am devenit deodată atît de scumpă, încît te îngrijeşti aşa de mult de sănătatea mea? Te-a răzbit dorul după noi, pesemne — sau ce? Vorba mamei: „Lasă viţelul să fugă, cînd o să-l apuce foamea se-ntoarce el singur acasă!“... Aştept să primesc de la tine depeşa că vii... Ar fi şi vremea... E vreme de mult. Să dea Dumnezeu ca asta să fie cea din urmă scrisoare a mea.

Cartea a patra

O MESERIE CINSTITĂ

MENAHEM MENDEL, SCRIITOR

I

Menahem Mendel din Iehupeț către nevastă-sa *Șeine Șeindl* din Casrilifca

Neprețuitei, isteței și preacuratei mele neveste Șeine Șeindl, să trăiască!

Înainte de toate află că sînt, slavă Domnului, bine sănătos și să dea Dumnezeu să auzim întotdeauna unul de la altul numai vești bune, amin!

Apoi trebuie să afli că am dat dracului toate afacerile. Gata! S-a isprăvit cu Bursa, s-a isprăvit cu „Semedeni", s-a isprăvit cu misiții — toate nu sînt decît hoții și înșelăciune și neobrăzare și tot ce poate fi mai rău pe lumea asta... Acu', am o nouă meserie, o meserie nou-nouță, poți să mă crezi, ceva mai frumoasă și mai cinstită decît misitia. Am ajuns într-un ceas bun, scriitor. Scriu!

Dacă-ți amintești de scrisoarea mea din urmă, am cunoscut aici, în hanul în care locuiesc, un scriitor care scrie la gazete și trăiește din scris. Cum adică? Se așază și scrie ceva și ceea ce scrie trimite și i se

tipăreşte ce a scris şi dacă i se tipăreşte ce a scris primeşte plată după rîndurile pe care le-a scris — cîte o copeică un rînd : cîte rînduri atîtea copeici. Şi m-am gîndit : pentru numele lui Dumnezeu, cu ce sînt eu mai rău decît el ? Ce mare ispravă e să fac şi eu ceea ce face el ? După cîte mi se pare, am învăţat la heider [1] şi eu — ca şi el... Şi o mînă să scriu am şi eu una la fel de frumoasă ca şi a lui ! Ce-ar fi să încerc să scriu şi eu la o gazetă evreiască ? Parcă ce mi s-ar putea întîmpla ? Ce, o să mi se taie capul pentru atîta lucru ? Nu, n-o să mi se taie capul !... Ei, ce fac ? Da, nu... da, nu ! Şi mă apuc şi fac o scrisoare către redacţie cum că aşa şi aşa şi le povestesc întreaga mea „bigrafie"... cum altădată răsturnam pămîntul la Bursa de la Odesa şi Iehupeţ, cum m-am aprins după tot soiul de „conbinaţii", cum am făcut afaceri şi misitie de milioane cu „Londra", cu „acţii" şi cu dracu', cum de şaptezeci şi şapte de ori am fost ba plin de parale, ba calic lipit pămîntului... pe scurt, nu m-am zgîrcit la scris şi le-am înşirat toate cu de-amănuntul, poate pe vreo zece pagini şi i-am rugat să-mi răspundă dacă le place scrisul meu şi le-am scris că dacă o să le placă ce le scriu, o să le scriu şi o să le scriu într-una. Şi ce crezi tu ? Nu-mi vine după o lună şi jumătate un răspuns de la redacţie ?... Desigur că-mi vine ! Şi-mi scriu cei de la redacţie că scrisul meu nu numai că le place, dar le place chiar foarte mult şi-mi cer să le scriu toate descrierile mele, cît mai pe larg cu putinţă. Şi dacă descrierile mele o să fie bine descrise, atunci o să-mi tipărească descrierile mele cu plăcere în gazetă — şi o să-mi plătească de fiecare rînd cîte o copeică. Înţelegi ? Cîte rînduri, atîtea copeici. Am pus mîna îndată pe toc să fac socoteala. Cîte rînduri îţi închipui, de pildă, că aş putea să scriu ? După socoteala mea, aş putea să scriu, cred, într-o zi lungă de vară, cam la vreo mie de rînduri. Ei, nu face asta

[1] Şcoală veche evreiască (n. r.).

zece ruble pe zi? Avem, care va să zică, una peste alta, cam la vreo trei sute de ruble pe lună. O afacere destul de bunicică, ce spui? Şi fără să mai stau mult pe gînduri, mi-am cumpărat o sticluţă cu cerneală şi un top de hîrtie şi m-am pus pe lucru. Şi fiindcă mă aflu tocmai în toiul scrisului, o scurtez. Cu ajutorul lui Dumnezeu, în scrisoarea următoare am să-ţi scriu de toate mai cu de-amănuntul. Pînă atunci să ne dea Dumnezeu noroc şi sănătate. Complimente copiilor, să trăiască, socrul şi soacrei şi fiecăruia în parte, de la

bărbatu-tău

Menahem Mendel

Dacă-mi ajută Dumnezeu şi o să fiu gata cu descrierea — vreau să spun, cu numele descrierii, fiindcă n-am încă un nume, trimit îndată tot ce am descris la redacţie şi cer ca să trimită pe numele tău la Casrilifca fiecare copeică ce mi se cuvine. Vreau, dragă nevastă, să ai şi tu plăcere de pe urma noii mele meserii. E ceva mai cinstită decît misitia. La misitie se cheamă „cartaj" şi la scriitorie se cheamă „honerar". Dulce bucată de pîine „honerarul" ăsta! Uşoară şi cinstită!

II

Şeine Şeindl din Casrilifca lui *Menahem Mendel* din Iehupeţ

Iubitului, priceputului, neîntrecutului, vestitului, învăţatului meu bărbat Menahem Mendel — rămîne-i-ar numele de pomină, în vecii vecilor!

Mai întîi şi întîi îţi fac cunoscut că ne găsim cu toţii, slavă Domnului, în cea mai deplină sănătate.

Același lucru să dea Dumnezeu să-l aud și din partea ta și mai rău să nu ne fie!

În al doilea rînd te întreb, iubitule și scumpule, ce o să se aleagă de tine? Oricum ți-aș vorbi, tot nu ajută! Nici cu răul, nici cu frumosul! Fă și tu socoteala cîte isprăvi ai făcut de cînd te-am luat de bărbat, vai de viața și de zilele mele — și tot nu-ți ajunge, ba acuma te mai apuci la bătrînețe să te faci măscărici. Acu', ai început să mîzgălești hîrtie, toată ziua strici hîrtie... Și se mai găsesc nătărăi care îți mai și plătesc pentru asta! Doamne ferește! Cine știe ce poznă mai ești tu în stare să faci cu descrierile tale... Am tras doar destule de pe urma ta, așa că știu la ce pot să mă aștept... Vorba mamei: „...Unui cîine bătut nu trebuie să-i arăți bățul!" Mereu își alege cîte o meserie ușoară, ca o păsărică în zbor. Altminteri, cum o să-mi stea dumnealui la han în Iehupeț și o să-mi mîzgălească hîrtie... și eu să mă tăvălesc aici în Casrilifca cu copiii lui și să bolesc de „flenție"... De vreo trei săptămîni s-a cuibărit pe la noi „flențiа" și nu mai vrea să plece de aici. Ne-a lovit pe toți, de la mic pînă la mare. Cît despre cele ce-mi scrii, că-mi dai mie banii pe descrierile tale, îți mulțumesc de pe acum. Atîtea zile să mai aibă șmecherii tăi de la Iehupeț, să dea Dumnezeu, cît ai să capeți tu de la redacție „golenar"... Golan ești tu singur și un nerod! De sus și pînă jos un golan și un nerod! Și dacă nu vrei ca să mor înainte de vreme și ca plozii tăi să nu rămînă, Doamne ferește, orfani — scoate-ți din cap toate meseriile tale ușurele ca vîntul, fiindcă sînt făcute din vînt — și toate descrierile tale, atît de dulci și frumoase... și vino odată acasă, la nevasta și copiii tăi, la socrul și soacra ta și o să îi primit, cu ajutorul lui Dumnezeu, ca un musafir scump, nu să te tăvălești acolo ca un cîine, cum îți dorește multe noroc,

cu adevărat credincioasa ta nevastă

Șeine Șeindl

III

Menahem Mendel din Iehupeț către nevastă-sa *Șeine Șeindl* din Casrilifca

Nepreţuitei, isteței și preacuratei mele neveste Șeine Șeindl, să trăiască!

Înainte de toate află că sînt, slavă Domnului, bine sănătos și să dea Dumnezeu să auzim întotdeauna unul de la altul numai veşti bune, amin!

Apoi trebuie să afli că o să fie bine, cu ajutorul lui Dumnezeu. Mă găsesc, slavă Domnului, tipărit la gazetă, la fel ca toți ceilalți scriitori și mă simt acum cu totul alt om. Cînd mi-am văzut numele tipărit în gazetă: „Menahem Mendel", mi s-au umplut ochii de lacrimi. Știi de ce? Numai pentru că am văzut că sînt pe lumea asta oameni atît de buni și atît de cumsecade. Îi cred pe cei de la redacție. Îți închipui! Și doar nu m-au aşteptat pe mine, ca să aibă ce să tipărească în gazetă. Sînt destui scriitori și așa, fără mine. Cu toate astea, nu s-au dat în lături și mi-au citit descrierile mele, după cît se pare, de la început pînă la sfîrșit și mi-au și răspuns îndată, adică la „Cutia cu scrisori", că descrierea mea le place, dar că e puțin cam prea lungă — asta-i numărul unu. În al doilea rînd, îmi cer să nu le descriu poveşti născocite de mine. Ei nu-mi cer decît să le descriu viața orașului Iehupeț, cu toate „tipurile" lui. Asta înseamnă că vor să știe ce se petrece la noi în Iehupeț, fiindcă altfel ce înțeles are cuvîntul „tipuri"? Ai văzut ce oameni subțiri și bine crescuți sînt ăștia de la redacție! Așa că nu pot să mă port ca un măgar cu ei și s-o las pe a doua zi. Mi-am sumecat mînecile îndată și m-am apucat să scriu și scriu și scriu și scriu și nu mai isprăvesc cu scrisul. Și fiindcă am tare multă treabă cu scrisul meu și n-am vreme, o scurtez. Cu ajutorul lui Dumnezeu, în scrisoarea următoare am să-ți scriu de toate mai cu de-amănuntul. Pînă atunci să ne dea

Dumnezeu noroc şi sănătate. Complimente copiilor, soacrei şi socrului şi fiecăruia în parte de la

bărbatu-tău
Menahem Mendel

Scrie-mi te rog dacă ai primit ceva parale de la redacţie — fiindcă am rugat redacţia să-ţi trimită deocamdată cîteva sutare. N-o să ne certăm: mai dă tu, mai las eu, că doar o să mă socotesc eu la urmă cu ei.

IV

Şeine Şeindl din Casrilifca lui *Menahem Mendel* din Iehupeţ

Iubitului, priceputului, neîntrecutului, vestitului, învăţatului meu bărbat Menahem Mendel — rămîne-i-ar numele de pomină, în vecii vecilor!

Mai întîi şi întîi, îţi fac cunoscut că ne găsim cu toţii, slavă Domnului, în cea mai deplină sănătate. Acelaşi lucru să dea Dumnezeu să-l aud şi din partea ta şi mai rău să nu ne fie.

În al doilea rînd, îţi scriu că am început să scuip sînge din pricina scrisorilor tale dulci. Cred că „redacţia" aceea a ta, atîta să mai trăiască ea cît o să-mi trimită ea mie sutare, că numai cu sutare m-am umplut de pe urma scrierilor pe care mi le scrii. Şi chiar dacă mi-a fost scris ca bărbatu-meu să fie scriitor, nu înţeleg de ce pentru asemenea treabă e nevoie ca el să stea la Iehupeţ? Nu-i cerneală destulă aici în Casrilifca? Nu, nu-i lucru curat! Ceva trebuie să fie la mijloc! Vorba mamei: „Muşcă mărul şi o să dai de vierme!" Nu, zău, dragă bărbate, adună-ţi descrierile şi vino acasă fără nici un fel de amînare, fiindcă nu mai pot să rabd durerea copiilor.

Mereu mă întreabă : cînd vine tata ? Şi într-una trebuie să le spun : ba mîine, ba poimîine... Nu mai vorbesc de Moişe Herşolă, mînca-l-ar mama, ce băiat deştept este, mai deştept decît tat'său, cum îţi doreşte mult noroc

cu adevărat credincioasa ta nevastă

Şeine Şeindl

Ce spui de soră-mea Brendl ? Se desparte şi de bărbatu' de al doilea. Nimeni nu ştie de ce. Bărbatu-său a venit la mine şi mi-a arătat braţul... e plin de vînătăi... El, zice, se lasă păgubaş şi de zestre şi de bijuterii numai să scape de o pacoste ca asta. Nici una din familia noastră n-are noroc la bărbaţi !

V

Menahem Mendel din Iehupeţ către nevastă-sa *Şeine Şeindl* din Casrilifca

Nepreţuitei, isteţei şi preacuratei mele neveste Şeine Şeindl, să trăiască !

Înainte de toate află că sînt, slavă Domnului, bine sănătos şi să dea Dumnezeu să auzim întotdeauna unul de la altul numai veşti bune, amin !

Află apoi că am scris pînă acum două sticluţe cu cerneală şi acum ţin la a treia. Dar ce crezi tu, jucărie e asta — să descrii un oraş ca Iehupeţ ! Am început cu hanul în care locuiesc şi m-am apucat mai întîi şi întîi de hangiţă. O să mă întrebi : de ce tocmai de hangiţă ? Şi am să-ţi răspund : fiindcă nu este hangiu ! Dînsa e de treisprezece ani văduvă. Bărbatu-său a fost soldat şi hangiţa i-a fost nevastă de-a doua. L-a luat, zice ea, ca să aibă voie, după aceea, să locuiască aici în Iehupeţ şi a dus cu el un trai, zice ea, vai şi amar de zilele ei, fiindcă era mai tînără decît el cu vreo douăzeci de ani şi a fost, zice ea, o fată de o frumuseţe cum rar se vede.

Pe toți bărbații, creștini și evrei, îi lua dracu după ea. Și acuma ea trebuie să se roage lui Dumnezeu ca să-mi vie mie o dată poftă de un borș sau de o bucățică de carne cu hrean — și din asta să-și țină la gimnaziu un băiat și o fată, care nu fac nimic și nu mișcă un deget măcar ca s-o ajute în casă și așteaptă ca mama să le aducă dimineața de-a gata la pat paharul cu ceai și mai tîrziu, cînd vin de la școală, fără să întrebe dacă este sau nu este de unde, cer ca mîncarea să fie gata pregătită și dacă masa nu este pusă, e vai de capul ei! Uite, așa copii are! Nu demult, fata, gimnazista, a început să zbiere într-o dimineață, că nu-i săpun și a dat buzna, pe jumătate despuiată, cu gîtul gol, peste noi, cei aflați în gazdă, care stăteam la masă și beam ceai și a început să zbiere la maică-sa: „Ce-i porcăria asta?" Cînd am auzit-o urlînd, ne-a sărit țandăra și nouă și ne-am apucat cu toții să-i tragem un perdaf. Cum? Pentru asta merge la gimnaziu? „N-ajunge, zic, că mama ta muncește atîta și-ți văcsuiește ghetele cînd tu dormi încă". Așa-i vorbesc fetei și-mi dreg glasul să-i vorbesc mai departe, că se repede la mine și începe să urle: „Dar ce-i treaba dumitale?" Și m-a făcut cu ou și cu oțet — ce să spun! De cînd sînt n-am văzut o asemenea obrăznicătură. Treaba asta m-a usturat bine de tot și atunci am descris-o pe biata văduvă cu podoaba ei de fată și cred că dacă descrierea o să fie tipărită, o să fie cea mai bună lecție. Lumea e destul de mare. Se mai găsesc, desigur, încă multe văduve sărace ca ea — și gimnaziste și gimnaziști care își calcă mamele în picioare. Acuma înțelegi, dragă nevastă, de ce îmi dă redacția parale? Dar fiindcă am treabă și n-am vreme, o scurtez. Cu ajutorul lui Dumnezeu în scrisoarea următoare am să-ți scriu de toate mai cu de-amănuntul. Pînă atunci să ne dea Dumnezeu noroc și sănătate. Complimente copiilor, să trăiască, socrului și soacrei și fiecăruia în parte de la

bărbatu-tău

Menahem Mendel

VI

Şeine Şeindl din Casrilifca lui *Menahem Mendel* din Iehupeţ

Iubitului, priceputului, neîntrecutului, vestitului, învăţatului meu bărbat Menahem Mendel — rămîne-i-ar numele de pomină în vecii vecilor!

Mai întîi şi întîi îţi fac cunoscut că ne găsim cu toţii, slavă Domnului, în cea mai deplină sănătate. Acelaşi lucru să dea Dumnezeu să-l aud şi din partea ta şi mai rău să nu ne fie.

În al doilea rînd îţi scriu că ţi-am citit scrisoarea şi nu-mi vine a crede ochilor. Ai înnebunit de-a binelea! Altceva n-a mai găsit să descrie!... I-a dat Dumnezeu o văduvă cu copii, dracu' îi ştie ce fel de copii — şi el se topeşte de mila ei şi nu mai ştie ce să facă cu ea! Dacă aş fi în locul tău la Iehupeţ, mi l-aş descrie pe băieţaş cu totul altminterea — şi pe fata cu spatele gol aş băga-o în bucătărie, să-mi curete mai bine cartofi, nu să-mi pierd vremea să-i mustru. Altă meserie pe capul bărbatului meu: mustrări! Şi pentru asta, zice el, i se plăteşte. Vorba mamei: „Sînt tot felul de nebuni pe lumea asta!" Eu cred că decît să-ţi vîri nasul unde nu-ţi fierbe oala şi să te amesteci în treburile unor copii străini, mai bine ţi-ai vedea de necazurile tale. Mi se pare că tu eşti tatăl copiilor tăi, da ori ba? Dacă l-ai auzi pe Moişe Herşolă cum învaţă să citească — ar putea s-o ia dracu' pe văduva ta din Iehupeţ, cu „redacţia" ta împreună... că tare-i dulce şi deştept! Dacă n-aş fi aşa de amărîtă l-aş fotografia împreună cu ceilalţi copii şi ţi-aş trimite o fotografie şi ţie, ca să vezi cel puţin pe cine ai schimbat cu văduvele şi cu redacţiile şi cu necazurile mele, pe capul lor să dea Dumnezeu — cum îţi doreşte mult noroc

cu adevărat credincioasa ta nevastă
Şeine Şeindl

VII

Menahem Mendel din Iehupeț către nevastă-sa *Șeine Șeindl* din Casrilifca

Neprețuitei, isteței și preacuratei mele neveste Șeine Șeindl, să trăiască!

Înainte de toate află că sînt, slavă Domnului, bine sănătos și să dea Dumnezeu să auzim întotdeauna unul de la altul numai vești bune, amin!

Află apoi că am isprăvit cu hangioaica și că m-am apucat de cei care sînt în gazdă la han, adică îi descriu pe toți amărîții ăștia care stau cu mine în gazdă aici. Pot să mă laud că mi-a izbutit — să nu-mi fie de deochi. Un nenorocit mai mare decît celălalt. Dar cel mai nenorocit dintre toți este unul căruia i se zice „norocosul". Aș avea atîtea să scriu despre el, încît nu mi-ar ajunge nici hîrtia, nici cerneala. De felul lui e din Svaneț, a fost ginere pentru întîia oară la Ladijvin, apoi pentru a doua oară la Soroca, pe urmă s-a pripășit pentru cîtăva vreme pe la Ekaterinoslav, unde a pus la cale cea dintîi afacere, adică a început să facă negoț de bani. Asta înseamnă că o bandă de șmecheri i-a vîndut cîteva săculețe cu aur, i-a luat toți gologanii și la urmă, nenorocitul, s-a trezit că a făcut afaceri cu nisip, nu cu aur. De necaz a fost gata-gata să se arunce în Nipru. După aceea și-a luat un bastonaș și a început să lucreze la Bursă și după cum e obiceiul, să toarne la minciuni. A făcut cîteva parale și a pus să i se tipărească într-o gazetă că vrea să facă o afacere în tovărășie cu cineva. N-a trecut mult și s-a ivit unul cu o afacere grozavă, adică a cumpărat, împreună cu un tovarăș, la Krivoirog, o bucată de pămînt în care s-ar fi găsit aur. A venit unul și a vrut să-i dea cîteva mii de ruble cîștig ca să-i vîndă pămîntul, dar el a spus: ori o jumătate de milion, ori nimic. Și nu s-a făcut nimic. S-a apucat atunci de cărbuni, a pus mîna pe un inginer, un neamț, adică unul de-ai noștri care

vorbește nemțește și a început să scoată cărbuni. Dar într-o bună zi a țîșnit un izvor, nu se știe de unde, un adevărat potop. A pus două mașini ca să scoată apa. Scoteau apa și apa venea iar la loc... O istorie fără sfîrșit. L-a dat dracului pe neamț și s-a întovărășit cu un altul care adună ouă stricate, nu proaspete, și face din gălbenușuri nu știu ce, am uitat cum îi spune. Se nimerește tocmai atunci să se strice o mașină și tovarășul își ia tălpășița și-l lasă singur cu fabrica de ouă stricate. Și au început să-i miroase ouăle astea așa de urît că i s-a făcut un proces-verbal, și el a trebuit într-o noapte să spele putina și să lase dracului Ekaterinoslavul cu afacerile lui cu tot. O lecuță de bani mai avea, așa că s-a oprit la Kremenciuk, unde a deschis cu unul o fabrică de țigarete. Spre norocul lui tovarășul ăstălalt nou se dădea în vînt după șah, că se putea așeza să joace, zicea el, o zi și o noapte fără să mănînce, fără să doarmă, numai să joace șah. Și amîndoi au jucat șah atîta pînă au rămas fără nici o țigaretă. Unde au dispărut țigaretele — nu se știe. Deocamdată a auzit că unul, un farmacist dintr-un tîrgușor nu departe de Kremenciuk, vinde o prăvălie întreagă cu o grămadă de mărfuri, pe o nimica toată. S-a repezit pînă acolo, a cumpărat marfa, a început s-o împacheteze și a trimis-o la gară. Se întîmplă, însă ca în grămada aceea de marfă, de pe urma căreia avea să cîștige un munte de bani, să se găsească o lădiță cu pulbere. Cum a pornit trenul din gară, sare deodată vagonul în aer și-i retează un picior conductorului, că nici nu știu cum a scăpat cu viață. Ce spui tu de norocosul ăsta ? O spune chiar el : dacă aruncă o privire în iaz, pier toți peștii. După cum vezi, mai e, Dumnezeu să mă ierte, și glumeț pe deasupra. E mărunțel și plin de neastîmpăr și are niște ochișori care ard. Cu pălăriuța pe ceafă, cu mîinile în buzunare și cu o căpățînă care lucrează fără odihnă — face mereu, „conbinații". „Conbinații" fără șir. El zice că trebuie să ajungă neapărat milionar, altminteri se lasă păgubaș de toate și pleacă în America. Acolo n-are nici o grijă. Și vrea să-mi bage

în cap să plec şi eu cu el împreună. Zice că nişte oameni ca noi nu se pierd nicăieri. Dar ar trebui să fiu nebun să zvîrl o meserie atît de frumoasă ca scriitoria — şi să plec să vînez noroace aiurea. Dar fiindcă am prea multă treabă şi n-am vreme, o scurtez. Cu ajutorul lui Dumnezeu, în scrisoarea următoare am să-ţi scriu de toate mai cu de-amănuntul. Pînă atunci să ne dea Dumnezeu noroc şi sănătate. Complimente copiilor, socrului şi soacrei şi fiecăruia în parte, de la

bărbatu-tău

Menahem Mendel

Nu pricep de ce n-am nici un răspuns de la redacţie pentru lucrarea mea dintîi, pe care am trimis-o mai demult. Nici răspuns, nici parale. Le-am trimis pînă acum trei scrisori. Nădăjduiesc, cu ajutorul lui Dumnezeu, că azi-mîine o să primesc ceva de la ei.

Tot bărbatu-tău

VIII

Şeine Şeindl din Casrilifca lui *Menahem Mendel* din Iehupeţ

Iubitului, priceputului, neîntrecutului, vestitului, învăţatului meu bărbat Menahem Mendel — rămîne-i-ar numele de pomină, în vecii vecilor!

Mai întîi şi întîi, îţi fac cunoscut că ne găsim cu toţii, slavă Domnului, în cea mai deplină sănătate. Acelaşi lucru să dea Dumnezeu să-l aud şi din partea ta şi mai rău să nu ne fie.

În al doilea rînd îţi scriu că de îndată ce ai să primeşti scrisorica aceasta, să vii, cu ajutorul lui Dumnezeu, acasă, fiindcă tata, săracu' de el, e foarte rău bolnav. A şi fost un „consilium" de doc-

tori şi au găsit că are, vai de viaţa şi de zilele mele, apă în pîntec. Suferă aşa de rău, că-ţi vine să-ţi iei lumea în cap. Mama e într-un asemenea hal, că nici n-o mai poţi recunoaşte. Zice : „Dacă stai cu un vecin treizeci de ani într-o casă şi tot ţi-e milă de el...“ Şi tu îmi stai acolo, în Iehupeţul acela al tău şi-i descrii pe toţi zdrenţuroşii, lua-i-ar dracu' să-i ia, cum îţi doreşte mult noroc

cu adevărat credincioasa ta nevastă
Şeine Şeindl

Nu uita să pleci îndată, cu ajutorul lui Dumnezeu şi să-mi trimiţi o depeşă.

IX

Menahem Mendel din Iehupeţ către nevastă-sa *Şeine Şeindl* din Casrilifca

Nepreţuitei, isteţei şi preacuratei mele neveste Şeine Şeindl, să trăiască!

Înainte de toate află că sînt, slavă Domnului, bine sănătos şi să dea Dumnezeu să auzim întotdeauna unul de altul numai veşti bune, amin!

Apoi trebuie să afli că scrisorica ta a fost pentru mine ca un pistol în inimă. Dacă aş avea aripi, aş zbura ca un vultur, la voi, la Casrilifca. Dar n-am cu ce să mă mişc. Sînt dator hangiţei atît de mulţi bani, încît nici cămaşa pe care o port nu e a mea. Nu numai că am mîncat la ea pe datorie, că i-am mîncat şi ficaţii, dar mi-a dat mereu gologani pentru cerneală şi hîrtie. Tot credeam că acuş-acuş o să se întîmple minunea... Am întrebuinţat atîta hîrtie şi cerneală, am aşternut atîtea lucruri frumoase, că mi-am ros toate degetele — şi redacţia

nici gînd să-mi răspundă! Tace, tace mereu! Nu-i prea frumos din partea ei. Nu-ţi place scrisul meu, scrie-mi şi încetez îndată cu scrisul. Pesemne că puţin îi pasă de altul. Munca altuia nu prea face parale la ea. Să fi fost altul în locul meu, i-ar fi tras o spălătură număru' unu. Dacă aş avea parale, i-aş trimite o depeşă: Albă ori neagră? Nici nu ţi-aş putea descrie supărarea şi durerea şi amărăciunea în care mă zbat! Ce să-ţi mai spun: am cerut să-mi trimită măcar gazeta fără parale — şi nici la asta nu vrea să-mi răspundă. Dacă în toată vremea asta aş fi tăiat lemne, tot aş fi cîştigat, cred, mai mult! Nu ştiu cum se petrec lucrurile cu ceilalţi scriitori, dar cu mine s-a purtat mai rău decît cu cel din urmă dintre cei din urmă. Îmi înalţ ochii spre cer, poate o să-mi ajute Cel-de-sus, că tare-tare mi-e rău, cum nici nu se poate mai rău! Şi fiindcă sînt foarte amărît, o scurtez. Cu ajutorul Celui-de-sus, în scrisoarea următoare am să-ţi scriu despre toate mai cu de-amănuntul. Pînă atunci să dea Dumnezeu noroc şi sănătate şi socrul să se lecuiască de boala de care suferă, cît mai curînd. Să ne ajute Dumnezeu să ne vedem cu toţii sănătoşi, împreună cu copiii de care mi-e dor de mă topesc de-a-npicioarelea,

bărbatu-tău

Menahem Mendel

Scrisoarea stă la mine încă de ieri fiindcă n-am mărci. M-am gîndit toată vremea de ce mă apuc, ce treabă aş putea începe să fac, ca să-mi iasă ceva gologani. Cred că nu-i meserie pe lume pe care să n-o fi încercat. În afară de una: peţitoria. E la noi la han un peţitor şi după cîte spune el, peţitul e o afacere de aur. Nu-i o meserie aşa de frumoasă ca scriitoria, dar oricum mai frumoasă decît misitia, tot e! Asta-i sigur! Numai să-mi dea Dumnezeu o lecuţă de noroc! Fără asta...

Tot bărbatu-tău

X

Şeine Şeindl din Casrilifca lui *Menahem Mendel* din Iehupeţ

Iubitului, priceputului, neîntrecutului, vestitului, învăţatului meu bărbat Menahem Mendel — rămîne-i-ar numele de pomină în vecii vecilor!

Mai întîi şi întîi, îţi fac cunoscut că ne găsim cu toţii, slavă Domnului, în cea mai deplină sănătate. Acelaşi lucru să dea Dumnezeu să-l aud şi din partea ta şi mai rău să nu ne fie.

În al doilea rînd îţi scriu că n-am ce să-ţi scriu. Am arătat scrisoarea ta mamei şi ea zice că vina o port numai eu. „Cum îţi aşterni — zice — aşa dormi. Dacă m-ai fi lăsat pe mine — zice — să-i scriu eu, ţi l-aş fi adus — zice — acasă, de mult n-avea grijă! Nu mi-ar fi venit greu — zice — să plec după el. Dar dacă tocmai acuma trebuie să zacă tat'tău pe patul de moarte — zice — şi noi amîndouă abia ne ţinem pe picioare". Banii pe care ţi-i trimit aici, sînt ai mamei — ca să ştii cît de bună e! Mă rog lui Dumnezeu ca să nu mai primesc de la tine nici o scrisoare şi ca, de îndată ce ai să pleci din Iehupeţ, să se despice pămîntul în două şi să înghită oraşul acela blestemat, cum a fost înghiţită Sodoma, cu toate afacerile şi chilipirurile şi misiţii şi peţitorii şi hanurile şi hangiţele şi redacţiile — cum îţi doreşte noroc

cu adevărat credincioasa ta nevastă

Şeine Şeindl

Cartea a cincea

NU MERGE TREABA

MENAHEM MENDEL, PEȚITOR

I

Menahem Mendel din Iehupeț către nevastă-sa *Șeine Șeindl* din Casrilifca

Neprețuitei, isteței și preacuratei mele neveste Șeine Șeindl, să trăiască!

Înainte de toate află că sînt slavă Domnului, bine sănătos și să dea Dumnezeu să auzim întotdeauna unul de la altul numai vești bune, amin!

Află apoi că treaba nu merge, că tot ce fac iese pe dos, chiar dacă m-aș rupe în bucăți. Cum am pus mîna pe cele cîteva ruble ce mi le-ai trimis, i-am plătit întîi și întîi hangiței tot ce-i eram dator și numaidecît am început să mă pregătesc de drum. Ce vrei mai mult? Mă și găseam în vagon, că luasem un bilet pînă la Hvestov și de la Hvestov mă gîndeam să plec de-a dreptul acasă, la Casrilifca. Dar fiindcă avem un Dumnezeu mare pe lume — poți să auzi ce mi se întîmplă! Nu de mult îți scrisesem că la han, la Iehupeț, locuia împreună cu mine un pețitor, Leivi Lebelski îi spune, care se lăuda că are

în buzunarul cel mic de la vestă pe cine vrei şi pe cine nu vrei, adică pe cei mai mari bogătaşi de pe lume şi cîştigă de pe urma lor o avere. Şi tocmai atunci trebuia să plece pentru cîteva zile ca să pună la cale o căsătorie de mîna întîi. A primit, zicea el, „o depeşă urgentă“ să vină îndată, aşa că şi-a lăsat bocceaua la han şi a rugat-o pe hangiţă s-o păstreze pînă o să vină înapoi de la logodnă, cînd o să se socotească cu ea. Da' aşa cum l-ai văzut tu, aşa l-am văzut şi noi. Înainte de plecare, îmi spune hangiţa :

— Tot pleci pe linia aceea, na-ţi bocceaua lui Lebelski, poate o să te întîlneşti cu nenorocitul ăsta în drum, că eu n-am ce să fac cu zdrenţele lui !

Zic :

— Ce-mi trebuie mie boccelele altuia ?

Zice ea :

— Nu te teme ! Nu sînt parale, sînt hîrtii !

În sfîrşit, în vagon, cum n-aveam ce face, deschid bocceaua să văd şi eu ce fel de hîrtii sînt pe acolo, mă uit... o adevărată comoară : scrisori de la peţitori, liste de cuscri şi o grămadă de hîrtiuţe. Printre hîrtiuţe, un pomelnic lung de logodnici şi logodnice, cam de felul ăsta :

Tîrgul Avrici : Hava, fiica bogătaşului reb Leivi Tonghinoc — neam subţire — nevastă-sa Mariam Ghitl, de asemenea de neam subţire — înaltă de stat — chipeşă — două sute de mii — vrea unul „isprăvit“.

Tîrgul Balta : Faitl, fiul bogătaşului Iosif Hitelmahăr — om cu carte — sionist — „isprăvit“ contabilitate — scăpat de armată — se duce la sinagogă în fiecare zi — vrea parale.

Tîrgul Kluhiv — Iefim Bolosnik — farmacist fără barbă — îi plac evreii — dă bani cu dobîndă — doreşte o brunetă.

Tîrgul Dubno : Leia, fiica chiaburului reb Meier Corzic — de neam — mică de stat — păr roşu — vorbeşte franţuzeşte — poate să dea parale.

Tîrgul Haisin : Lipe Broş — cumnatul lui Iţic Koimen dă sfaturi la fabrica de zahăr a lui reb Zal-

man Radomișli — singurul la părinți — băiatul e frumos — ochi de bandit, dorește bani mulți.

Tîrgul Vinița: Haim Hecht — joacă la Bursă — umblă în faietoane — cîștigă mult — face zece mii.

Tîrgul Jitomir — bogătașul Șloime Zalman Tarapeike — două fete — frumusețí de mîna întîi — cea mică ciupită de vărsat — piano — nemțește, franțuzește — vrea unul cu studii — nu-i neapărată nevoie de diplomă.

Tîrgul Hmelnik: Basea Flekel — bogătașă-văduvă — cămătăreasă — foarte isteață. Vrea un om învățat, poate fi fără parale.

Tîrgul Talma: rabinul reb Avreimolă Feinsik — cunoaște Biblia — caută văduvă cu afacere.

Tîrgul Iampol: Moise Nisel Kimbak — proaspăt îmbogățit — și nevastă-sa Beile Leia vor o partidă de le iese sufletul — cît dau cumetrii, dau ei de două ori pe atîta — comision pentru peținori chiar în seara logodnei — osebit un dar pentru peținor din partea cuscrei.

Tîrgul Casrilifca: reb Nusim Koireh — mare bogătaș — un mare porc — fiul lui Iosif Ițhoc — tobă de carte — Turgheniev și Darwin — pisică blîndă — caută orfană săracă — cît se poate de frumoasă — n-o să-l ia dracul dacă o să trimită bani pentru cheltuieli — bun țambalagiu — îi place să țopăie.

Tîrgul Lipoviț: fiul bogătașului Leibiș Capotă — dă examen de opt clase — locuiește la Odesa — cîntă din vioară — o rupe pe ebraică — frumos.

Tîrgul Mejbiș: reb Șimșin Șapsel Șimiliș — văduv — are două fete cu trei mii — dar trebuie să se însoare el mai întîi — vrea o fată.

Tîrgul Niemerov: Șmițik Bernhard Moiseevici din adevărați Șmițiki — despărțit — joacă preferans — e tare la autorități — s-ar cuveni să i se dea o fată cu cinci mii — sau o divorțată cu zece mii.

Tîrgul Șmilo: Perole Dame — divorțată cu zece mii — vrea un om cu carte.

Tîrgul Enatevka: reb Mendel Lopete — bătrîn peste șaptezeci de ani — se ține tare — a îngropat trei neveste — vrea o fată.

Tîrgul Priliuk: gimnazistul Freitag, fiul bogătașului Mehel Freitag — umblă în casă cu șapca pe cap — nu scrie simbăta — vrea două mii — nici un ban mai jos — cuscrii să dea jumătate.

Tîrgul Kremenciuk: pentru un om cu carte și sionist înflăcărat — deștept — priceput la șah — Talmudul pe dinafară — știe să vorbească — scrie frumos — am auzit că s-a și însurat.

Tîrgul Radomișl: nepotul lui reb Naftule Radomișler — face parte din curtea rabinului din Sadagura — fabrică de zahăr — jumătate hasid, jumătate modern — perciuni scurți și caftan lung — cunoaște limbi străine și priceput în legile evreiești — are un unchi milionar — caută fată frumoasă — de neam — două sute de mii — piano — bine franțuzește — perucă — să danseze — să aprindă lumînări vineri seara — o fată fără cavaleri.

Tîrgul Spoli: renumitul bogătaș Eli din Cernobl — locuiește la Iehupeț — misit de zahăr și moșii — e tovarăș cu renumitul bogătaș Belevska — are o singură fată — vrea luna de pe cer — să știe mai mult decît un doctor — ferit de recrutare — frumos ca Iosif din Egipt — deștept ca regele Solomon — să știe să cînte din toate instrumentele — familie fără pată — parale nenumărate — înzestrat cu toate darurile — aproape Brodski — am bătut o depeșă la Radomișl.

Tîrgul Tomașpol: cinci fete — trei frumoase și două slute — sau un doctor cu cabinet și mobilă — sau un avocat cu practică, în Iehupeț — am scris cîteva scrisori.

Și-mi stau așa în vagon, cu bocceaua pețitorului în brațe și citesc și iar mai citesc o dată și încă o dată lista de logodnici și logodnice și-mi zic: Doamne, Dumnezeule! Cîte meserii a mai zămislit Cel-de-sus pe lumea asta, pentru făpturile lui! Uite, de pildă, pețitul! Ce poate fi mai frumos și mai cinstit și mai bun și mai ușor decît o afacere ca asta? Parcă ce treabă grozavă ai aici de făcut? Îți trebuie numai o lecuță de minte ca să vezi cine cu cine se po-

triveşte ! De pildă : Avrici are o fată, o frumuseţe, cu patru mii, care vrea unul „isprăvit" ! În schimb, Balta are un sionist care a „isprăvit" contabilitatea şi vrea parale. Ei, nu sînt ăştia doi pe măsură ? Sau să luăm Talma : locuieşte acolo un văduv, care caută o văduvă cu afacere ! De ce nu s-ar obosi dumnealui pînă la Hmelnik ca s-o vadă pe văduva Basea Flekel, care caută un văduv fără parale, numai carte să aibă ? Auzi, dragă nevastă, trebuie să ştii numai să faci „conbinaţii"... Dacă eu m-aş fi născut peţitor, aş fi orînduit afacerea asta cu totul altfel. Aş fi început să scriu tuturor peţitorilor din lumea întreagă să-mi trimită listele lor şi m-aş fi apucat să împerechez, mai întîi pe hîrtie, aşa cum se obişnuieşte, pe logodnic cu logodnică, pe logodnică cu logodnic şi în fiecare oraş aş fi avut un tovarăş : cîte oraşe, atîţia tovarăşi. Oricît de mulţi am fi, ne-am împărţi între noi frăţeşte. Poate ar fi nimerit să deschid un birou la Iehupeţ ori la Odesa, cu slujbaşi care să stea mereu şi să scrie şi să bată depeşe şi eu să nu fac nimic altceva decît să stau şi să împerechez şi să fac „conbinaţii".

Şi gînduri şi „conbinaţii" de tot felul îmi zboară prin minte pînă ce dă Dumnezeu şi-mi intră în vagon unul, păros din cap pînă-n picioare, care tîrîie după el un sac şi fîsîie pe nas ca o gîscă şi-mi vorbeşte cu nişte cuvinte cu totul neobişnuite şi pline de dulceaţă :

— Tinere, îmi zice el, poate ar fi rost să te oboseşti cu bătrîneţea dumitale, să te dai ceva mai încolo, pentru ca, zice el, un om ca mine să aibă plăcerea să se aşeze pentru o clipă în cinstita dumitale vecinătate ?

— De ce nu ? zic. Cu cea mai mare plăcere !

Şi m-apuc să-i fac loc şi îl întreb aşa, într-o doară, fără nici un gînd ascuns :

— De unde vii dumneata ?

— De căminul meu mă întrebi ? îmi răspunde el tot cu aceleaşi dulci cuvinte. Din Kureţ ! Mă numesc Uşer şi mi se spune reb Uşer peţitorul. Şi sînt, zice

el, cu ajutorul lui Dumnezeu, peţitor cam de vreo patruzeci de ani.

— Aşa ? zic. Vra să zică eşti şi dumneata peţitor ?

— După cîte înţeleg, ai fi şi dumneata peţitor ! îmi zice el. Poi dacă e aşa, atunci se cuvine să-ţi strîng mîna.

Şi-mi întinde o mînă moale, jilavă şi păroasă şi mă întreabă, pesemne tot fără nici un gînd ascuns :

— Cum te cheamă ?

Zic :

— Menahem Mendel !

— Numele dumitale nu mi-e străin, zice el. L-am mai auzit undeva. Dar nu ştiu unde anume. Ascultă, zice el, reb Menahem Mendel, ce aş vrea să-ţi spun: de vreme ce Atotputernicul, zice el, mînă în aşa fel oiţele sale, încît noi, doi peţitori, zice el, să ne cunoaştem aici, ar fi poate, zice el, înţelept să facem chiar-chiar aici, cît sîntem în drum împreună, în acelaşi vagon, o afacere !

— Adică, zic, ce afacere ?

— Poate ai, zice el, un muşteriu pentru un vin bun şi un butoi prost !

— Adică, zic, ce înseamnă un vin bun şi un butoi prost ?

— O să-ţi răspund, zice el, îndată şi o să ţi se lămurească taina şi pe dos şi pe faţă. Dar vezi !... Trebuie să pui aici şi o leacă de minte. Am, zice el, la Iarmelineţ, o bucăţică de marfă clasa întîi... dar ceva-ceva... Îi spune reb Iţkl Tajreţ. Că-i de neam subţire, nici vorbă. Pot spune că-i muiat pînă la os în „stecraţie"... Şi nu numai că el însuşi e marfă de soi... dar şi nevastă-sa... Ba nevastă-sa e şi mai de soi decît el. Cusurul e că pentru subţirimea asta a lor cer o mulţime de bani — şi încă bani gheaţă ! Cît dă el, vrea ca celălalt, cuscrul adică, să dea de două ori pe atîta.

— Stai, zic, mi se pare că am tocmai ceea ce îţi trebuie !

Şi desfac iar bocceaua, scot de acolo lista peţitorului Leivi Lebelski, caut tîrgul Iampol şi-i arăt :

— Uite-l, zic, pe ăsta de care duci lipsă. Citeşte şi ai să vezi: *„Moise Nisel Kimbak — proaspăt îmbogăţit — nevastă-sa Beile Leia — vor o partidă de le iese sufletul — cît dau cumetrii, vor să dea ei de două ori pe atîta — bani pentru peţitori chiar în seara logodnei — osebit un dar pentru peţitor din partea cuscrei...* De două ori pe atîta, zic, înseamnă tocmai ceea ce-ţi trebuie dumitale.

Cum aude el că Moise Nisel Kimbac are de gînd să plătească peţitorului ceea ce i se cuvine chiar în seara logodnei — şi că în afară de asta, peţitorul va mai primi şi un dar de la cuscră — mi se ridică reb Uşer al meu de pe bancă, m-apucă de mînă şi-mi zice:

— Să fie într-un ceas bun, reb Menahem Mendel! Am făcut o afacere! Am văzut, zice el, la dumneata în coşuleţ, dacă nu mă înşală ochii, nişte covrigi şi nişte pîine şi nişte zahăr... aşa că n-ar strica poate, zice el, să mai prindem ceva puteri şi cînd o să ajungem cu ajutorul lui Dumnezeu la Hvestov, o să fii aşa de bun să te dai jos după nişte apă fiartă! Am văzut, zice el, că ai şi un ceainic... aşa că o să bem şi un pahar cu ceai. Şi desigur, zice el, trebuie să fie în gară şi nişte rachiu de cincizeci şi şapte de grade... aşa că o să ciocnim un păhărel în sănătatea meşteriului meu, de neam, de la Iarmelineţ şi a proaspătului dumitale îmbogăţit, de la Iampol, care se topeşte după o partidă... şi să dea Dumnezeu să fie într-un ceas bun!

— Amin! zic. Dar mă tem că eşti cam grăbit! zic.

Dar el mi-o taie numaidecît:

— Dă-mi voie, reb Menahem Mendel! Asta înseamnă că nu ştii cu cine ai de-a face. Dumneata stai aici de vorbă, zice el, cu un peţitor vestit în lumea întreagă, un peţitor pe care-l cheamă reb Uşer şi care n-are atîta păr pe cap, cîte partide a pus el la cale pînă acuma. Să ne dea Dumnezeu la amîndoi, zice el, atîţia ani buni cîte perechi de-ale mele s-au şi despărţit şi iar s-au căsătorit şi iar s-au despărţit... Eu, zice el, cînd mă uit la o afacere, îmi

dau seama numaidecît dacă e sau nu ceva de făcut. Să ştii că Moise Nisel al dumitale îmi place. Dar ceva trebuie să fie la mijloc... Altminteri, de ce e gata să-şi dea sufletul pentru o partidă şi de ce îi făgăduieşte peţitorului banii chiar în seara logodnei şi de ce arde cuscra atîta să-şi vadă fata măritată încît ţine să-i dea pe deasupra peţitorului un dar şi din partea ei!... Pesemne că nu-i lucru curat la mijloc. Mărul are un vierme...

— Şi atunci, zic, ce crezi dumneata că ar fi de făcut?

— Eu cred, zice el, că ar trebui să ne despărţim îndată şi s-o pornim, zice el, eu la Iarmelineţ, la bogătaşul meu Iţkl Tajreţ... şi dumneata la Iampol, la Moise Nisel Kimbak al dumitale. Dar să ştii: trebuie să lucrăm pe brînci amîndoi. Dumneata să-ţi dai osteneala ca mărul ăsta viermănos să dea cît mai mult, zice el, şi eu, ca Tajreţ al meu să dea atît cît a făgăduit, fiindcă nu-i mare lucru să scoată gologani din buzunar, dacă ţine atîta la obraz!

După cum vezi, dragă nevastă, lucrurile au început chipurile în glumă şi s-au isprăvit cu totul altfel. Pînă una alta am ajuns la Hvestov. Cînd am ajuns la Hvestov, am băut mai întîi ceai, după aceea am mîncat zdravăn şi am început să vorbim despre afacere, aşa cum vorbesc doi oameni care ştiu ce au de făcut. La început mie îmi venea cam peste mînă. Ce fel de peţitor mai sînt eu? Şi cu ce drept îmi bag nasul în hîrtiile altuia? Fiindcă, dacă vrei, poţi să numeşti asta, hoţie. Bietul om — îi cred pe Lebelski — pierde atîta avere şi eu o ridic de pe jos, de-a gata! Dar dacă vrei să judeci şi altminteri, îţi zici: dacă Lebelski află, nu-i nimic! Doar nu sînt un hoţ de codru care vrea să fure avutul altuia. Pe scurt, oricum ai lua-o — e bine! Aşa mă gîndeam! Şi ne-am înţeles s-o întindem la drum amîndoi: dînsul s-o apuce spre Iarmelineţ şi eu spre Iampol. Şi de îndată ce-o să ajung la faţa locului, să caut să aflu de ce Moise Nisel Kimbak umblă atîta după o partidă şi după ce o să mă uit împrejur şi o să văd că „sîmburele" îmi place, să-i bat o depeşă îndată la

Iarmelineț și el o să-mi bată mie o depeșă la Iampol și o s-o pornim cu toții la Jmerinka, unde va trebui să aibă loc vederea. Și dacă o vrea Dumnezeu, o să iasă o partidă.

— Mai înainte de orice, zice el, trebuie să vezi, reb Menahem Mendel, să nu fii prea strîns la mînă și să bați depeșe într-una, fiindcă la o partidă, lucrul de căpetenie sînt depeșele. Numai depeșele!... Un cuscru, zice el, dacă vede o depeșă, îl ia dracu!

Dar cînd să ne despărțim și să luăm bilete de tren, ce să vezi? Lui reb Ușer al meu, petitorul vestit în lumea întreagă, îi lipsesc banii de drum.

— Mi-am cheltuit, zice el, cel din urmă gologan pe depeșe. Să-ți dea Dumnezeu, zice el, să cîștigi dumneata în fiecare lună atîtea parale, cît mă costă pe mine în fiecare săptămînă „depeșele" și „telegramele"!

Înțelegi? Uite, așa e meseria asta de petitor. Dar fiindcă trenul nu așteaptă, a trebuit să scot eu din buzunar banii de tren pentru el, fiindcă nici o afacere nu se strică din pricina cheltuielilor. Ne-am dat unul altuia adresa, ne-am luat rămas bun și am pornit-o fiecare la treaba lui: reb Ușer la Iarmelineț și eu la Iampol.

Cînd ajung la Iampol, înainte de toate încep să întreb cine-i Moise Nisel Kimbak ăsta. Și mi se răspunde:

— Unde avem noi paralele lui!

— Are copii mulți?

Și mi se răspunde:

— Numai un calic are mulți copii! Un bogătaș are numai un singur copil!

— Ce fel de copil?

Iar mi se răspunde:

— O fată!

— O fată mai așa? întreb eu. Ai la ce să te uiți?

Iar mi se răspunde:

— Poți să faci două din ea.

— Da-i dă zestre ceva mai multișoară?

Și mi se răspunde:

— Oricît ar da, nu l-ar lua dracu' dacă ar da de două ori pe atîta.

Incep să întreb: de ce? Dar toți tac.

Îmi pun atunci caftanul de sîmbătă și mă duc de-a dreptul la casa lui Kimbak.

Să-ți descriu casa, nu face. Poți să ți-o închipui și tu. O casă de om înstărit, plină de toate bunătățurile și slugi și slujnice pe unde te învîrți. Cînd le-am spus cine sînt și ce sînt, am fost primit ca un prinț. Mi s-a dat ceai cu turtă dulce și dulceață de chitre și mi s-a pus pe masă o sticlă întreagă de vișinată. Cuscrul, Moise Nisel adică, mi-a plăcut din capul locului. Un om cumsecade, care nu ridică glasul niciodată. Cît despre cuscră, Beile Leie îi zice, mi-a plăcut și ea numaidecît. O femeie frumoasă, cu o gușă — o plăcere! Liniștită și la locul ei. Amîndoi au început să mă descoase cine e băiatul și dacă are carte. Ce să le spun, dacă nici eu singur habar n-aveam de nimic. Dar un om ca mine știe să se descurce. Și le zic:

— Las' să isprăvim mai întîi cu una din părți și o să vorbim și despre partea cealaltă. Mai întîi, zic, vreau să știu cît dați! În al doilea rînd aș vrea să văd „sîmburele"!

La vorbele astea, face Moise Nisel către nevastă-sa:

— Unde-i Sonicica? Cheam-o aici!

— Sonicica se mai îmbracă! îmi zice Beile Leie, care se ridică și trece în odaia de alături.

Eu și cu cuscrul, Moise Nisel, rămînem între patru ochi. După ce bem niște vișinată și luăm cîte o linguriță de dulceață de chitre, începem să stăm de vorbă — despre ce? Atîta rău dacă știu despre ce.

— Dumneata ești de mult pețitor? mă întreabă Moise Nisel și-mi toarnă iar un păhărel de vișinată.

— De cînd m-am însurat, zic. Socru-meu, zic, e pețitor. Și tat'meu, zic, a fost și el pețitor. Toți frații mei sînt pețitori. Aproape toate rudele mele, zic, din asta își scot o bucată de pîine: din pețit.

Așa-i trag eu o minciună după alta, fără să clipesc din ochi măcar, dar simt că-mi ard obrajii de rușine. Nu știu nici eu de unde la mine atîta putere

să mint! Dar parcă aveam încotro? Numai că-mi venea să mint mai ușor, fiindcă-mi făgăduisem că dacă-mi ajută Dumnezeu și o scot la capăt cu afacerea asta, partea mea de cîștig o împart, cu ajutorul lui Dumnezeu, pe din două, cu Leivi Lebelski, peițitorul care și-a uitat la han bocceaua cu hîrțoage. De ce nu? Că s-ar putea găsi vreunul să spună că toată partea mea de cîștig i se cuvine lui Lebelski, asta e o prostie! Cine trage sforile în toată afacerea asta? Nu eu? Și munca mea nu face parale? Ce? Sînt dator să tai piroane pentru altul? Și apoi cine știe, poate că Dumnezeu vrea el așa ca Leivi Lebelski să piardă și eu să găsesc ce-a pierdut el și dintr-o singură lovitură să cîștige trei inși dintr-o dată.

În clipa aceea se deschide ușa și intră cuscra, adică Beile Leie și îndată după ea Sonicica, adică mireasa. Frumoasă, înaltă, zdravănă, ca și maică-sa. Ce înaltă e și ce lată, să nu-i fie de deochi! mă gîndesc eu. Parcă nici n-ar fi o Sonicica, ci un coșcogeamite Sonicicoi. Mireasa e îmbrăcată cam aiurea, într-un halat lung și arată mai mult a femeie, nu ca vîrstă, ci ca lățime. Lată de să te sperii, nu alta! Ar trebui să stau puțin de vorbă cu ea, să văd cam ce fel de mîncare de pește o fi, dar nu mă lasă tat'său. El trăncănește într-una că nu-i chip să deschid gura. Și despre ce crezi tu că vorbește atîta? Despre Iampol. Un oraș de flecari! Pîrîtori și limbuți, toată ziua stau și bîrfesc și numai că le ies ochii dacă îi merge cuiva ceva mai bine... Răi, de să te ferească Dumnezeu! Unul altuia și-ar scoate ochii cu cea mai mare plăcere — de răi ce sînt! Și Moise Nisel ăsta vorbește și nu se mai oprește din vorbă o clipă! Noroc că Beile Leie îl întrerupe și-i spune:

— Moise Nisel, ce ar fi să isprăvești odată cu trăncăneala? Mai bine ai lăsa-o pe Sonicica să cînte puțin la pian.

— N-am nimic împotrivă, răspunde cuscrul și-i face fii-si cu ochiul.

Sonicica se apropie de pian, se așază, deschide o carte mare și începe să bată din degete, de zici ce-i asta. Face maică-sa către ea:

— Sonicica, ce-ţi trebuie asta ? Mai bine ai cînta *Cazacul de dincolo de Dunăre* sau *Obraji fierbinţi !*

— Mă rog, zice ea, de ce nu !

Şi Sonicica dă din mîini aşa de repede că e cu neputinţă s-o urmăreşti din ochi. Cuscra, Beile Leie adică, întoarce capul mereu spre mine, cum s-ar zice: „vezi degete ?“ Şi cum cîntă ea aşa, mi se strecoară uşurel, afară din odaie, cuscrul şi cuscra şi eu rămîn singur cu mireasa. Îmi zic : acu' e vremea să intru în vorbă cu ea, să văd dacă ştie măcar să vorbească. Dar cu ce să încep ? Să mă bată Dumnezeu dacă ştiu ! Mă ridic de pe scaun, mă aşez în spatele ei şi-i spun :

— Să nu-ţi fie cu supărare, Sonicica, că te întrerup tocmai la mijloc, dar aş vrea să te rog ceva !

Se întoarce Sonicica spre mine şi mă măsoară din ochi furioasă.

— De pildă ? mă întreabă ea, înţepată.

— De pildă, zic, am vrut să te întreb cam ce dorinţă ai, adică ce fel de logodnic ai vrea ?

— Vezi, face ea ceva mai moale şi-şi lasă ochii în jos. La drept vorbind, aş vrea unul „isprăvit“... dar, ştiu eu !... Dacă nu merge, aş vrea cel puţin unul cu carte, fiindcă vezi dumneata !... cu toate că orăşelul nostru Iampol trece drept un tîrg de habotnici, noi avem cu toţii o cultură politică rusească şi, deşi nu mergem la şcoală, n-ai să găseşti la noi o singură fată care să nu-l cunoască pe Emile Zola, pe Puşkin şi chiar pe Gorki.

Şi Sonicica îmi spune toate astea pe jumătate în ruseşte, pe jumătate în idiş, dar mai mult în ruseşte decît în idiş. Dar tocmai atunci îmi intră cuscra şi o cheamă deoparte pe mireasă, cum s-ar zice: „Toate trebuie să aibă o măsură !“ Şi după cuscră intră şi cuscrul şi ne aşezăm, eu şi cu el, iarăşi noi doi singuri şi începem să vorbim despre partidă : cîtă zestre dă, unde să se facă vederea, cînd să se cunune copiii şi încă despre alte asemenea lucruri în legătură cu afacerea asta. Mă ridic şi vreau să mă duc la gară să bat o telegramă, dar Moise Nisel m-apucă de mînă şi-mi spune :

— Mai stai puțin, reb Menahem Mendel ! Mai întîi să iei masa cu noi, fiindcă trebuie să-ți fie foame.

Ne spălăm pe mîini, ne așezăm la masă, luăm cîte un păhărel de vișinată și cuscrul iar începe să-mi toarne despre Iampol și Iampol și Iampol.

— Dumneata nu știi, zice el, ce fel de tîrg este ăsta !... Dacă m-ai asculta pe mine, zice el, nu te-ai băga printre haimanalele astea și n-ai schimba cu ei nici o vorbă. Să nu le spui, zice el, cine ești dumneata și de unde ești și ce cauți aici... și de numele meu să nici nu pomenești măcar, ca și cum nici nu m-ai cunoaște !... M-ai înțeles, reb Menahem Mendel ?... Dumneata nici nu mă cunoști !

Și mi le spune toate astea, nu o dată, ci de zece ori. După ce am isprăvit masa, m-am dus la gară și am bătut o depeșă omului meu la Iarmelineț, așa cum ne-am înțeles și i-am scris toate cît se poate de deslușit.

„Văzut marfa, prima clasă. Șase mii. Telegrafiază-mi cît dă partea cealaltă. Unde vederea."

Și-mi vine a doua zi, de la omul meu, o telegramă, în care-mi spune :

„Dacă zece, partea cealaltă jumătate șase. Lucrează cu adaos. Primim Jmerinka. Marfa primă. Telegrafiază."

Trag o fugă pînă la cuscru și-i arăt depeșa și-l rog să mi-o tălmăcească, fiindcă eu nu prea pricep ce-mi telegrafiază tovarășul meu. Citește cuscrul depeșa și-mi spune :

— Omule, de ce nu pricepi ? E doar limpede ca ziua. El vrea, mă-nțelegi, ca eu să dau zece și el să-mi dea jumătate din șase mii, adică trei mii. Telegrafiază numaidecît, zice el, că e mai deștept decît trebuie. Una și cu una fac două : cît dă el, dau eu de două ori pe atîta. Și spune-i, zice el, să nu se tocmească, fiindcă ar putea să i-o ia altul înainte !

Mă iau după el și-i trimit tovarășului meu o depeșă în care îi spun :

„Vorbă puțină. Cît dau ceilalți — dăm de două ori

mai mult. Nu zăbovi. Poate să ne smulgă marfa din mînă."

Şi primesc de la Uşer al meu, o nouă telegramă la fel de încîlcită :

„Înţeles — scrie el — *de două ori mai puţin decît ceilalţi cu o mie înapoi. Marfă fără pereche."*

Mă reped iar cu răspunsul la cuscru şi el iar îmi răspunde :

— Dar e limpede ca ziua ! Tovarăşul dumitale, zice el, scrie că e gata să dea tocmai pe jumătate, dar cu un cîrlig : cu o mie mai puţin. Adică : dacă eu dau de pildă, zice el, zece mii, el va trebui să dea cinci mii. Dar el vrea să scadă o mie. Ar însemna că eu dau chiar zece şi el nu dă mai mult decît patru mii. Deştept om, zice el, tovarăşul dumitale ! Vrea să mă jupoaie din cap pînă în picioare. Dar eu, zice el, sînt negustor şi mă pricep la afaceri. Mai bine, zice el, îi dau de două ori pe atîta, cu o mie pe deasupra, în loc ca el să-mi dea jumătate din cît dau eu, cu o mie mai puţin. Şi atunci o să iasă aşa : Dacă dă el trei, o să dau eu şapte. Dacă dă el patru, o să dau eu nouă. Dacă dă el cinci, o să dau eu unsprezece. Acuma ai înţeles ? Dacă e aşa, zice el, du-te îndată şi trimite-i o telegramă să n-o mai lungească şi să-ţi răspundă şi el cu o telegramă.

Dau fuga la gară şi-i trimit lui Uşer o telegramă în care îi spun :

„Dacă daţi trei, va da şapte, dacă daţi patru, va da nouă, dacă daţi cinci, va da unsprezece. N-o mai întinde. Grăbeşte plecarea."

Îmi vine o telegramă din partea lui Uşer, care-mi răspunde în două cuvinte :

„Plecăm. Plecaţi."

Cînd crezi că-mi vine telegrama asta grozavă ? Bineînţeles noaptea. Aşa că-ţi închipui : toată noaptea n-am mai închis ochii. M-am apucat să socotesc, cam cît o să-mi iasă pe partea mea, dacă, de pildă, Dumnezeu îmi ajută şi izbutesc să duc la bun sfîrşit toate partidele înscrise pe hîrtiuţele ce le-am gă-

sit în bocceaua lui Leivi Lebelski. Dacă Dumnezeu vrea, toate sînt cu putinţă. Şi m-am hotărît că, dacă o da Dumnezeu şi închei partida cu Moise Nisel, fac cu Uşer al meu tovărăşie pe veci. Imi place că-i om de ispravă şi om norocos. Şi o să am eu grijă ca nici Leivi Lebelski să nu aibă de ce să se plîngă de mine. Ce-am eu cu el?... Săracu' Lebelski, parcă nu-i şi el tot un biet nenorocit cu o casă grea de copii, ca oricare altul?

A dat Dumnezu, în sfîrşit şi s-a făcut ziuă. Mi-am făcut rugăciunea în grabă şi am fugit într-un suflet la cuscru să-i arăt depeşa. Cuscrul a poruncit îndată să mi se dea o cafea şi pîine cu unt şi ne-am înţeles că chiar în aceeaşi zi să plecăm la Jmerinka. Dar pentru că tîrgul Iampol să nu ne ia la ochi că plecăm tuspatru împreună, a rămas ca eu să plec cu cel dintîi tren şi ei să vină cu trenul următor. Pînă or veni ei, să am eu grijă de un han cumsecade şi bineînţeles, să văd ca să fie pregătită şi masa.

Zis şi făcut. Vin la Jmerinka înaintea tuturor, trag la hanul cel mai frumos, care din întîmplare este şi singurul han din tot tîrgul, intru în vorbă cu hangiţa, de altfel o femeie foarte cumsecade şi o întreb:

— Ce aveţi de mîncare?

— Ce vrei să mănînci?

Zic:

— Peşte ai?

Zice ea:

— Pot să cumpăr!

Zic:

— Dar o supă?

Zice:

— Pot să pun şi de o supă!

Zic:

— Cu ce? Cu tăiţei ori cu orez?

Zice:

— Chiar şi cu migdale dacă vrei!

Zic:

— Ei, şi raţe fripte ai?

Zice:

— Cu parale pot să găsesc şi raţe!
Zic:
— Ei, şi băutură?
Zice:
— Ce bei?
Zic:
— Bere este?
Zice:
— De ce să nu fie!
Zic:
— Ei, da' vinul?
Zice:
— Bani să fie!
Zic:
— Dacă e aşa, fii aşa de bună şi pregăteşte o masă ca pentru opt.
Zice:
— De unde opt, dacă te văd numai pe dumneata?
Zic:
— Aoleo! Dar eşti şi dumneata nu ştiu cum! Ce-i treaba dumitale? Dacă ţi se spune opt, e opt...

Şi aşa cum stăm noi de vorbă, soseşte tovarăşul meu, reb Uşer, care, cum mă zăreşte, îmi sare de gît să mă sărute, parcă ar fi mama.

— Am presimţit, zice el, că o să te găsesc aici, la „Hotel Odesa". E ceva de mîncare pe aicea?

— Uite, zic, chiar acu' am cerut hangiţei să pregătească o masă pentru opt inşi.

— Ce? zice el. Să aştept pînă la masă? Masa e masă, dar pînă o să se trezească ceia să vină, noi nu sîntem datori să murim de foame. Văd, zice el, că dumneata eşti aici de-ai casei. Aşa că, te rog aibi grijă să ni se dea o lecuţă de rachiu şi ceva de îmbucat, nişte carne, ceva, că-mi vine să leşin de foame!

Şi reb Uşer se duce să se spele, intră în vorbă cu hangiţa, îi cere să pună pe masă tot ce se găseşte pe acolo — şi în timp ce mîncăm, reb Uşer îmi povesteşte cum a izbutit să facă minunea şi să-l silească pe boierul lui din Iarmelineţ să dea trei mii de ruble.

— Cum asta, zic, trei mii de ruble, cînd ne-am înțeles că nu se poate mai puțin de patru.

— Lasă-mă să-ți vorbesc, reb Mendel! zice el. Știu eu ce am de făcut. Pe mine mă cheamă reb Ușer. Trebuie să știi, îmi spune el, că boierul meu avea de gînd să nu dea nici un ban, fiindcă e de neam mare, zice el. Și are o nevastă care e de neam și mai mare. Și dacă ar vrea să facă o partidă cu oricine, i s-ar mai da lui parale. Poți să mă crezi, zice el, că am muncit destul... că mi-a ieșit sufletul, pînă ce cu chiu cu vai, l-am făcut să dea două mii.

— Ce-i asta, zic, două mii? Nu mi-ai spus trei mii?

— Lasă-mă să-ți vorbesc, reb Mendel! spune reb Ușer. Eu sînt un pețitor mai bătrîn decît dumneata și pe mine mă cheamă reb Ușer. Să se adune numai cuscrii și să se cunoască băiatul cu fata și ai să vezi că toate o să fie cum nici nu se poate mai bine. Pentru o mie de ruble nenorocite, zice el, la mine nu se strică o partidă. Pe mine, mă-nțelegi, mă cheamă reb Ușer... Numai că, ceva tot îmi stă pe suflet!

— Adică, ce-ți stă pe suflet? îl întreb eu.

— Știi ce? zice el. Recrutarea. I-am băgat în cap cuscrului de la Iarmelineț că Moise Nisel al dumitale are un copil foarte tînăr, dar că nu-i pasă de recrutare!... A scăpat de recrutare!

— Ce tot îndrugi acolo, reb Ușer? îl întreb eu pe reb Ușer al meu. Ce recrutare te-a găsit? Care recrutare?

Și-mi răspunde reb Ușer:

— Lasă-mă să-ți vorbesc, reb Menahem Mendel! Pe mine mă cheamă reb Ușer!

— Poate să te cheme de optsprezece ori reb Ușer, zic eu, și tot nu pricep ce vorbești. Îndrugi nu știu ce... recrutare și recrutare. De unde recrutare la Moise Nisel al meu? Dumneata crezi că și o fată trebuie să stea la recrutare?

Mă-ntreabă el:

— Ce-i asta o fată? Da' băiatul lui Moise Nisel unde e?

— De unde, zic, să aibă Moise Nisel un băiat, cînd el are în totul o fată... o singură fată!

— Cum? zice reb Uşer. Şi dumneata ai o fată? Parcă am vorbit de un băiat?

— Desigur! zic. Am vorbit de un băiat, dar ştiam că pe băiat îl aduci dumneata!

— Unde scrie, zice el, că eu trebuie să aduc băiatul?

— Dar unde scrie, zic, ca să fiu eu acela care aduce băiatul?

— Atunci, zice el, de ce nu mi-ai spus că dumneata ai o fată?

— Ei, zic, şi dumneata... ce? Mi-ai spus dumneata că ai o fată?

Îi sare ţandăra lui reb Uşer al meu şi începe să zbiere:

— Ştii ce ţi-aş spune, Menahem Mendel? Eşti dumneata peţitor cum sînt eu rabin.

Zic:

— Şi dumneata eşti peţitor cum sînt eu rabineasă!

Dintr-o vorbă în alta, el mie: nenorocitule! — eu lui: nepricopsitule! — el mie: boule! — eu lui: vită încălţată! — el mie: Menahem Mendel! — eu lui beţivule!... ceea ce-l face să sară în sus şi să se repeadă la mine şi să-mi tragă o palmă. M-apuc eu şi-i trag una în barbă şi iese un tărăboi, de să te ferească Dumnezeu!

Mă-nţelegi, atîtea cheltuieli şi vreme şi muncă şi unde mai pui ruşinea! Tot tîrgUşorul s-a strîns să-i vadă pe cei doi peţitori care au fost atît de vrednici, încît au izbutit să adune două fete să facă o vedere. Dar reb Uşer ăsta, arză-l-ar focul, a şters-o şi m-a lăsat pe mine singur să mă răfuiesc cu hangiţa. Noroc că am izbutit s-o şterg la vreme, înainte să pice la Jmerinka cele două mirese şi cuscrii. Ce s-a întîmplat cu ei acolo, nu ştiu, dar îmi închipui cît de bine s-au simţit. Şi acu, aş vrea să-l văd pe deşteptul care putea să ştie de mai înainte că meseria asta de peţitor e o moară de vînt, o bătaie de joc, o nenorocire... Vorbeşti, zbori, baţi depeşe şi la urmă cu ce te alegi din toate? Cu două mirese!

O dată pentru totdeauna, dragă nevastă, nu merge. Orice aș face, nu merge. Și fiindcă sînt foarte amărît din pricina partidei, o scurtez și, cu ajutorul lui Dumnezeu, în scrisoarea următoare îți voi scrie de toate mai cu de-amănuntul. Pînă atunci să ne dea Dumnezeu noroc și sănătate. Complimente copiilor, de care mi-e dor de nu mai pot, socrului și soacrei și fiecăruia în parte, de la

bărbatu-tău

Menahem Mendel

Dumnezeu cu o mînă ia și cu alta dă. Cînd am plecat din Jmerinka, am crezut că s-a isprăvit cu mine. Dacă aș fi avut bani destui aș fi venit de-a dreptul acasă la Casrilifca. Dar mi-am făcut socoteala că o să rămîn împotmolit undeva în drum și atunci nu-mi mai rămîne decît să mă arunc înaintea trenului. Numai că e un Dumnezeu mare pe lumea asta și așa am intrat în vorbă, în vagon, cu unul, un agent de asigurare, un inspector, care asigură lumea pe viață și care a început să-mi toace la cap și să-mi făgăduiască cîte în lună și în stele, numai să mă fac și eu agent de asigurare.

Ce-i asta agent și cum asiguri pe oameni pe viață, ar fi prea multe de spus, așa că o las pe altă dată.

Cartea a șasea

O NOUĂ AFACERE

MENAHEM MENDEL, AGENT DE ASIGURARE

I

Menahem Mendel din drum, către nevastă-sa *Șeine Șeindl* din Casrilifca

Neprețuitei, isteței și preacuratei mele neveste Șeine Șeindl, să trăiască!

Înainte de toate află că sînt, slavă Domnului, bine sănătos și să dea Dumnezeu să auzim întotdeauna unul de la altul numai vești bune, amin!

Află apoi, dragă nevastă, că a trebuit să-mi iau tălpășița, adică să fug. De abia am scăpat dintr-o mare nenorocire. Trebuie să-i mulțumesc lui Dumnezeu că mai pot să-ți scriu! Cît pe ce să intru în pușcărie și Dumnezeu știe cu ce m-aș fi ales. Cu muncă silnică pe viață, dacă nu chiar cu deportarea în Siberia, cu toate că sînt tot așa de vinovat ca și tine. Acuma, dacă Dumnezeu mi-a ajutat și am scăpat ca dintr-un foc, m-am așezat să scriu tot ce mi s-a întîmplat, de la început pînă la sfîrșit.

Din cele ce ți-am scris rîndul trecut, trebuie să-ți amintești în ce stare nenorocită mă găseam, după

partida aceea grozavă în care eram gata să împerechez două fete. Mă gîndeam atunci că sînt un om pierdut! S-a isprăvit cu Menahem Mendel. Dă Dumnezeu însă şi mă întîlnesc cu unul, un agent de asigurare, un inspector de la „Acvitevl", care face asigurări pe viaţă şi cîştigă o mulţime de bani. Şi agentul ăsta scoate un carnet şi-mi arată cîţi oameni a asigurat el pînă acum pe viaţă şi cîţi dintre ei i-au şi murit pînă acum. Vra să zică afacerea asta e aşa: cu cît mor mai mulţi, cu atît e mai bine şi pentru cei morţi şi pentru cei vii. Dar tu, desigur, o să întrebi: Care e socoteala? Socoteala nu e grea de loc. De pildă: „Acvitevl" m-a asigurat pe viaţă pe zece mii de ruble. Trebuie să plătesc pentru asta, în total, cam la vreo două-trei sute ruble pe an, pînă la moarte. Atunci, una din două: mor, Doamne fereşte, chiar în cel dintîi an, atunci e norocul tău. Primeşti zece mii de ruble! Trăiesc? Atunci e norocul lui „Acvitevl"! Acolo lucrează o mulţime de oameni, agenţi, care au şi ei neveste şi copii şi care trebuie şi ei să trăiască. Atunci, ce-mi strică mie? Din păcate, nu oricine poate fi agent. Un agent trebuie, mai întîi de toate, să umble bine înţolit, dar bine-bine de tot: o haină frumoasă, un guler şi manşete, ar putea să fie şi de hîrtie, numai albe să fie, o cravată frumoasă şi o pălărie — nici vorbă. Dar mai mult decît orice, trebuie să ştii să vorbeşti. Un agent trebuie neapărat să ştie să vorbească. Adică să-ţi vorbească, să-ţi vorbească şi să-ţi împuieze atîta capul cu vorbăria lui, pînă nu mai ai încotro şi te asiguri pe viaţă — şi gata! Pe scurt, omul ăsta al meu, adică agentul-inspector, m-a simţit că am stofă de agent de asigurare de mîna întîi, un „inchizitor", cum rar se găseşte.

Acu', dragă nevastă, trebuie să te lămuresc, ca să înţelegi care este deosebirea dintre un agent inspector şi un agent „inchizitor". Un agent „inchizitor" se numeşte un agent care asigură oameni pe viaţă, iar un agent inspector, se numeşte un agent mai mare, care face agenţi. Apoi mai e un agent sub-

inspector general, care face agenţi-inspectori. Şi peste toţi aceşti agenţi „inchizitori", inspectori şi subinspectori generali, este unul mai mare decît toţi, numit inspector-general. Mai mare decît el nu este nimeni în toată lumea. Se înţelege că dacă vrei să ajungi general, trebuie să fii mai întîi inspector, după aceea subinspector general şi aşa mai departe. Şi dacă ţi-ajută Dumnezeu şi ajungi general, atunci ai asigurată o bucăţică de pîine pentru toată viaţa. Generalii sînt nişte oameni care cheltuiesc pe an nu mai puţin de treizeci de mii de ruble. În sfîrşit, a început inspectorul să-mi vorbească atîta să mă fac agent de asigurare, că mi-am zis: Ce-am de pierdut! Fiindcă una din două... dacă o să meargă, o să meargă. Dacă nu, nu. Vorba ceea: ce-am avut şi ce-am pierdut! Parcă bag ceva în afacerea asta? Ce? Nimic. Dimpotrivă. Mai primesc, zice el, un „avanţ", adică mi se dă o arvună de cîteva ruble pentru munca mea, ca să am deocamdată de cheltuială, să mă îmbrac şi să-mi cumpăr o geantă. Dacă e aşa, atunci într-adevăr, e o „conbinaţie" bună. Şi m-am lăsat înduplecat şi m-am făcut, într-un ceas bun, agent.

Lucrul ăsta, însă, nu se face aşa, cu una, cu două. Ca să fii agent, trebuie mai întîi să dai ochi cu generalul, fiindcă pînă ce generalul nu iscăleşte — e moft! Aşa că inspectorul m-a luat pe cheltuiala lui şi m-a dus la Odesa, la general, care are de poruncit cam la vreo douăzeci şi ceva de gubernii şi are sub el, se zice, cam la vreo mie opt sute de agenţi. Ca să-ţi descriu măreţia generalului ăsta, mi-ar fi peste putinţă. Adică el nu-i chiar aşa de mare, de felul său, cît e de mare tot tămbălăul de acolo. Ochi are mari, nişte ochi ascuţiţi şi o feţişoară albă şi nişte obrăjori rumeni şi i se spune: Jevzerel! Biroul generalului e cît o casă întreagă. Odăi şi odăi şi odăi, cu o mulţime de mese şi scaune cu cărţi, cu hîrtii şi agenţi, care se învîrt toată vremea pe acolo... şi-i o alergătură şi-i o îmbrînceală... şi depeşele zboară încolo şi încoace, de se răstoarnă pămîntul! Pînă răzbeşti la general, trebuie să treci prin toate chinurile iadului. Eram mai mult mort decît viu cînd am fost

dus la generalul ăsta, cu toate că el m-a poftit numaidecît să iau loc pe un scaun şi mi-a întins o ţigară şi m-a întrebat cine sînt şi ce sînt şi ce fel de afaceri fac. Şi am început să-i deşert tot sacul, de la început pînă la sfîrşit, cum o pornisem la Chişinău şi m-am rătăcit la Odesa, unde m-am învîrtit pe la Bursă, am cumpărat şi am vîndut „Putiveluri" şi „Lilipituri" şi alte „acţii", apoi cum am ajuns misit de zahăr şi de case şi de moşii şi păduri şi rafinării şi după aceea, cum m-am făcut petitor şi pînă şi scriitor, cum mă învîrteam şi ardeam şi zburam şi credeam mereu că nimeni nu e mai deştept decît mine şi mai bogat decît mine — şi la urmă, zic, din toate n-a rămas decît o grămăjoară de scrum. Şi acuma, nu-i bine! Nu-i bine de loc! Toate îmi merg anapoda. Orice fac şi orice dreg, parcă stă cineva şi mi se pune de-a curmezişul ca să-mi iasă pe dos. Cînd am isprăvit cu povestea, se ridică generalul, îmi pune mîna pe umăr şi-mi vorbeşte aşa:

— Ştii ce ţi-aş spune, gospodin Menahem Mendel! Îmi placi! Un nume foarte frumos, ai... şi pe deasupra ştii să şi vorbeşti bine! Ţi-o spun de pe acuma, că după o bucată de vreme, ai să ajungi un mare agent, chiar unul mare de tot. Deocamdată ai să capeţi un „avanţ"... Pleacă la drum în tîrgurile şi tîrguşoarele evreieşti şi Dumnezeu să-ţi ajute!

Şi aşa s-a şi întîmplat. Am pus mîna pe cele cîteva ruble „avanţ" — m-am îmbrăcat din cap pînă în picioare în haine nou-nouţe — dacă m-ai vedea nu m-ai recunoaşte — mi-am cumpărat o geantă mare, pe care mi-au umplut-o cu cărţi şi hîrtii şi am pornit-o la drum! Mai întîi în Basarabia. Acolo, se zice, poţi face afaceri multe... să asiguri şi să tot asiguri! Trebue să se nimerească, însă, ca tocmai în ziua aceea să se împlinească şapte ani de la moartea tatii, aşa că mă văd silit să mă dau jos din tren într-un tîrguşor uitat de Dumnezeu — ca să mă pot duce la sinagogă. Habar n-aveam că tîrguşorul ăsta e de pomină în lumea întreagă pentru hoţomanii de care e plin — mai bine îl ardea focul înainte să-l fi cunoscut! Dar dacă ţi-e dat să ţi se întîmple o nenorocire,

s-a isprăvit! Trebuie să pic tocmai eu într-un asemenea tîrg și... ce să-ți spun?... Ce-am păţit aici o s-o ţin minte și pe lumea cealaltă. Parcă am avut o presimţire că de aici nu scap cu oasele întregi. Dar dacă trebuie să spui rugăciunea de sufletul tatii — parcă ai încotro?

Cum am coborît din tren, am luat-o la picior, de-a dreptul la sinagogă. Intru, îmi fac rugăciunea, se apropie de mine ceaușul și-mi spune:

— De unde vii dumneata?

Zic:

— Din drum!

— Cum te cheamă?

Zic:

— Menahem Mendel!

Zice el:

— Dacă-i așa, atunci trebuie să-ți strîng mîna!

Și-mi întinde mîna și după el vin să-mi dea mîna toți ceilalți care fac roată în jurul meu și încep să mă descoase cine sînt și de unde și ce fel de afaceri fac.

Zic:

— Sînt agent!

Mă-ntreabă ei:

— Ce fel de agent? De mașini?

Zic:

— Nu! Sînt un agent „inchizitor"!

Zic ei:

— Ce dracu' o mai fi și asta?

Zic:

— Fac asigurări pe viaţă!

Și încep să-i lămuresc cum se asigură un om pe viaţă. Stau ei cu toţii în jurul meu cu gurile căscate, ca și cum le-aș povesti cai verzi pe pereți. Văd, însă, că vreo doi dintre ei, unul înalt, uscăţiv, îndoit de spate, cu un nas coroiat și lucios și altul scund, lat și oacheș și cu un ochi șmecher își zîmbesc unul altuia. Ăștia doi, mi-am zis, au priceput pesemne ce se cheamă să te asiguri pe viaţă, fiindcă au schimbat între ei o căutătură puţin cam nu știu cum și și-au spus unul altuia, sub nas:

— O să meargă!

Am înțeles că ei nu sînt ca ceilalți. Ei știu despre ce este vorba, așa că ar fi rost să fac cu ei o afacere.

Și așa s-a întîmplat. De abia am ieșit din sinagogă, că-i văd pe cei doi că se țin după mine și-mi spun:

— Ce alergi așa, reb Menahem Mendel? Mai stai o leacă să te întrebăm ceva. Aici în noroiul ăsta vrei dumneata să faci afaceri?

Zic:

— De ce nu?

Îmi zice lunganul cu nasul coroiat:

— Cu nenorociții ăștia ai noștri vrei să cîștigi dumneata o bucată de pîine?

Și cela cu ochiul șiret se ia după el:

— Cu ai noștri e bine să mănînci plăcintă!

Zic:

— Și atunci ce-i de făcut?

Zice lunganul:

— Afaceri să faci numai cu boierii.

— Boierii să trăiască! îi ține isonul cel cu ochiul șiret.

Și tot așa se țin ei după mine și vorbim și bine-înțeles, cînd vorbești, afli. Și ce aflu? Că ăști doi au un boier, un basarabean putred de bogat, de pe urma căruia ei cîștigă munți de parale. Și după cîte cred ei, aș putea să-i fac boierului ăsta o asigurare din care să mă aleg cu un cîștig, să am la ce să mă uit.

Zic:

— O, de ce nu! Foarte bine! Să vă văd! Apucați-vă de treabă... și n-o să vă pară rău! Mie nu-mi place să fur munca altuia!

Și ne-am înțeles ca a doua zi, cu ajutorul lui Dumnezeu, la rugăciunea de dimineață, să-mi dea de veste despre boierul basarabean. Numai că ei au o singură rugăminte: la han să nu suflu o vorbă despre cele ce-am vorbit. Nimeni nu trebuie să știe că m-am întîlnit cu ei și că ne-am înțeles să facem tustrei laolaltă o afacere.

Nu s-a crăpat bine de ziuă și m-am repezit la sinagogă să-mi fac rugăciunea. După ce am isprăvit

— mă uit împrejur, oamenii mei n-au venit încă! Aştept şi aştept şi ei tot nu se arată! De ce nu i-am întrebat, nerod ce sînt, cum îi cheamă şi unde stau cu casa? Să-l iscodesc pe ceauş îmi era teamă, fiindcă le dădusem cuvîntul că tot ce-am vorbit, rămîne între noi.

Abia cine ştie cînd, după ce mi-a ieşit sufletul tot aşteptîndu-i, i-am văzut că-mi intră pe uşă. Cînd i-am zărit, inima să-mi sară din loc de bucurie. Dar m-am ferit să mă apropii de ei ca să-i întreb ce se aude... N-aveam voie s-o fac.

Cum au isprăvit rugăciunea, cei doi au ieşit din sinagogă, foarte grăbiţi. Şi eu după ei:

— Ei? le zic.

Şi-mi răspund:

— Ssst!... Nu vorbi în uliţă... Dumneata nu cunoşti tîrgul nostru, arză-l-ar focul!... Mai bine ia-te după noi din urmă... Mergem acuma acasă. Acolo o să facem afacerea şi o să îmbucăm ceva!

Şi cel cu nasul coroiat face din ochi celuia scund care îndată o ia la picior. În cîteva clipe nu-l mai văd, parcă l-ar fi înghiţit pămîntul. Eu şi cu lunganul începem să alergăm prin nişte ulicioare înguste şi întunecoase, el înainte şi eu după el, pînă dă Dumnezeu şi ajungem în faţa unei cocioabe. Intrăm într-o odăiţă întunecată, cu o mulţime de muşte pe pereţi şi pe tavan. Lîngă cuptor stă o femeie scundă şi murdară, cu un obraz galben şi cu nişte ochi speriaţi. Lunganul n-apucă bine să intre pe uşă şi-i porunceşte, scurt:

— Mîncare!

Cît ai clipi din ochi, femeia aşterne o faţă de masă şi aduce o pîine, rachiu şi mîncare. Nu trece mult şi intră cela cu ochiul şiret, însoţit de o arătare cu un nas lung şi vînăt, cu nişte mîini grase şi păroase şi cu nişte picioare cu labele butucănoase, dar mai încolo din ce în ce mai subţiri. Trebuie să fie tare greu unor picioare ca astea să poarte un trup atît de înalt şi gras.

Arătarea asta este boierul basarabean. Cînd vede sticla de rachiu pe masă, boierul scoate din pîntecul lui gras un strigăt la fel de gros ca și el:

— Bună afacere!

După ce bem cîte un păhărel (boierul bea două), cei doi încep să vorbească în rusește cu boierul, despre grîu și despre secară. Între timp, cela cu ochiul îmi șoptește:

— E plin de parale. Are poate o mie de hectare de grîu, în afară de secară! Nu te uita la el, că umblă așa de jerpelit. E zgîrcit al dracului!

Celălalt, lunganul, îi tot da sfaturi boierului, să nu vîndă grîul, fiindcă grîul o să se scumpească. Mai bine să-l țină pentru la iarnă.

— Bună afacere! îi spune mereu boierul basarabean, care bea păhărel peste păhărel și mănîncă în draci, parcă ar fi postit de cîteva zile.

După ce isprăvim cu masa, lunganul îmi zice:

— Acu', poți să vorbești cu el despre asigurare!

Mă așez cu boierul într-un colțișor, deoparte, și încep să-i țin o cuvîntare lungă, lungă, că nu știu nici eu de unde iau atîtea cuvinte. Vreau să-i dau a înțelege cît de bine este pentru fiecare om, sărac sau bogat, să se asigure. Ba, cu cît omul e mai bogat, zic, cu atît are mai multă nevoie să se asigure, fiindcă un om bogat, dacă-și pierde banii la bătrînețe, se simte de o mie de ori mai nenorocit decît unul sărac. Un om sărac, zic, este obișnuit cu sărăcia, pe cînd un bogătaș, dacă rămîne, ferească Dumnezeu, fără parale, e mai rău pentru el, decît moartea. Și-i vorbesc și el m-ascultă și m-ascultă și spune mereu:

— Bună afacere!

Și eu iar îi vorbesc și simt că cu cît îi vorbesc mai mult, cu atîta vorbesc mai bine... Dumnezeu m-a înzestrat cu darul vorbirii, să știi!... Dar cînd să mă încălzesc mai bine sare deodată lunganul:

— Ajunge! Destul ai vorbit! Acum așază-te și scrie ce trebuie.

Și cela cu ochiul îmi aduce un toc și cerneală și eu mă apuc să scriu toate hîrtiile de care este nevoie.

După ce isprăvesc, le întind boierului care asudă și asudă, pînă ce cu chiu, cu vai, izbutește să-și pună iscălitura. Mă duc cu el, după aceea, la doctor să-l vadă, iau o arvună și afacerea este, cu ajutorul lui Dumnezeu, încheiată.

Mai spre seară vin la han vesel și cer să mi se dea de mîncare. Hangiul se apropie de mine și-mi spune:

— Ce se mai aude cu dumneata?

— Ce să se audă? zic.

— Pot să-ți zic să fie într-un ceas bun?

— De ce? zic.

— Afacerea pe care ai făcut-o! zice el.

— Ce afacere? zic și mă fac că nu pricep despre ce e vorba.

— Cu boierul! îmi zice el.

— Cu care boier?

— Cu boierul cela gras!

— De unde știi, zic, că am făcut o afacere cu un boier?

— E boier cum sînt eu popă!

— Dar ce este?

— Un golan! spune hangiul și-mi rîde în nas cu poftă.

Mă apropii de hangiu și-l rog să-mi spună ce-i asta „golan" și de unde știe el unde am fost și ce am făcut. Hangiului i se face milă de mine — se vede că și-a dat seama că sînt un biet nenorocit — și începe să-mi spună cine sînt cei doi tovarăși ai mei. Dacă mi-ar povesti, zice el, ce isprăvi au făcut, mi s-ar face părul măciucă.

— Hoții ăștia, zice el, au făcut atîtea fărădelegi, că dacă ar fi prinși, ar fi vai de ei! Boierul ăsta despre care ei ți-au povestit că ar fi un om plin de parale, nu-i decît un bețivan păcătos și cela pe care dumneata l-ai asigurat nu-i boierul „ăsta" — ci cu totul altul, care ori e pe moarte ori a murit... Acu', înțelegi dumneata cam a ce miroase aici?

La vorbele astea mi-a înghețat sîngele în vine. Numai puşcărie îmi mai lipsește acuma. Nu mi-au fost

de ajuns toate noroacele de care am avut parte în anii ăştia din urmă... Aşa că, dragă nevastă, n-am mai stat mult pe gînduri şi m-am repezit la gară ca să scap cît mai degrabă de acolo. Ducă-se dracului tot tîrgusorul cu toate afacerile de asigurare pe viaţă, care pot să te bage într-o asemenea nenorocire, încît să-ţi pui şi viaţa în primejdie. Să-mi dea Dumnezeu afaceri mai bune. Dar fiindcă am pornit-o la drum lung, o scurtez. Cu ajutorul lui Dumnezeu, în scrisoarea următoare am să-ţi scriu de toate mai cu de-amănuntul. Pînă atunci să ne dea Dumnezeu noroc şi sănătate. Complimente copiilor, să trăiască, şi să dea Dumnezeu să ne vedem veseli şi fericiţi. Complimente socrului şi soacrei şi fiecăruia în parte, de la

bărbatu-tău
Menahem Mendel

SFÎRŞITUL ROMANULUI LUI MENAHEM MENDEL

HALAL DE MINE SÎNT ORFAN!

I. AZI E SĂRBĂTOARE, MAMĂ, AZI NU SE CADE SĂ PLINGI!

1

Pun rămăşag cu voi, pe cît vreţi, că nimeni pe lumea asta n-a fost atît de fericit în ziua întîia de după Paşti — ca mine, Motl Peisi al cantorului şi Meni, viţelul vecinului. (Numele ăsta de Meni, eu i l-am dat!) Amîndoi, la fel am simţit cele dintîi raze călduţe ale soarelui; amîndoi, la fel am adulmecat mireazma celui dintîi fir de iarbă care mijea din pămîntul abia scuturat de zăpadă; amîndoi, la fel am dat buzna din bîrlogul, negru ca noaptea, în ogradă, să cinstim cum se cuvine cea dintîi zi dulce, sclipitoare, de primăvară.

Eu, Motl, băiatul cantorului, am ieşit dintr-o mocirlă, dintr-un beci rece şi umed, care duhneşte a drojdie şi medicamente, iar Meni, viţelul, a scăpat dintr-o băltoacă şi mai a dracului... un fel de staul strîmt, plin de noroi, cu pereţii deşelaţi, prin care vara răzbeşte ploaia şi iarna zăpada. Din găurile astea blestemate ne-am repezit în lumea largă, luminoasă, în faţa căreia şi eu şi Meni ne-am arătat mulţumirea, fiecare pe limba lui, după cum s-a priceput el mai bine.

Eu, Motl Peisi al cantorului, am ridicat mîinile la cer, am deschis gura şi am tras în piept aer proaspăt şi călduţ, cît am putut să înghit. În clipa aceea am crezut că încep să cresc, că ceva mă trage în sus, înspre bolta albastră, adîncă, adîncă a cerului — acolo unde plutesc şi se risipesc nori rari şi fumurii, unde păsări albe apar, se fugăresc şi dispar într-un ciripit vesel şi ascuţit. Şi deodată mi-a ţîşnit din piept, fără să vreau, un cîntec, mai frumos ca toate cîntecele de sărbători ale tatii. Parcă ar fi fost un cîntec al firii, ca şopotul sprinten şi cristalin al izvoarelor repezi — o cîntare a cîntărilor — o bucurie nebună a cerului — o melodie dumnezeiască! Ah, ah, taată, tată... ah, ah, Doooaaamne, Doamne!... Uite aşa mi-am strigat şi eu, Motl Peisi al cantorului, fericirea, în cea dintîi zi de primăvară!

Cu totul altfel s-a bucurat Meni, viţelul vecinului. Meni, viţelul vecinului, cum a ieşit din staul, şi-a băgat în gunoi botul negru şi umed, a scormonit cu copita de trei ori pămîntul, a ridicat coada în vînt, a săltat deodată pe cele patru picioare şi a făcut:

— Meee!

Dar „meeeul" ăsta mi s-a părut atît de caraghios, încît nu m-am putut ţine şi am început să rîd şi să fac şi eu: „meee!" întocmai ca Meni.

Se vede că treaba asta i-a plăcut mult şi lui Meni, fiindcă abia m-a auzit, că iar a săltat pe cele patru picioare şi iar a început să mehăie. Bineînţeles, n-am aşteptat să fiu nici de astă dată poftit şi m-am apucat din nou să mă strîmb după Meni — şi cu glasul şi cu picioarele.

Şi joaca asta a mers aşa de cîteva ori: a sărit o dată viţelul, am sărit şi eu. A făcut viţelul: „meee" — am făcut şi eu: „meee".

Numai Dumnezeu ştie cît ar mai fi ţinut joaca asta, dacă nu se îndura să vină frate-meu mai mare, Eli, să mă cîrpească pe la spate, cu palma peste ceafă:

— Trăsni-te-ar să te trăsnească, de haimana!... Coşcogea golan de aproape nouă ani... şi se apucă

să mi se zbenguie, ca un viţel!... Intră în casă, pierde-vară ce eşti!... Lasă! O să-ţi arate el ţie, tata, pentru asta... lasă!

2

Moft! Tata n-o să-mi „dea" nimic!...

Tata zace bolnav, în pat. Nu se mai duce la sinagogă încă de la Simhath-Tora [1]. Toată noaptea tuşeşte. Vine să-l vadă doctorul cela oacheş... Un om gras, cu mustăţi negre şi ochi care rîd într-una. Un doctor vesel. Mie îmi spune „pîntecosule", mă pocneşte cu degetul peste burtă şi tot o învaţă pe mama să nu mă mai îndoape cu cartofi, iar tatii, zice el, să-i dea numai supă şi lapte. Lapte şi supă! Mama îl ascultă şi tace. Dar după ce pleacă doctorul, ea îşi ascunde obrazul în şorţ. Umerii încep să i se scuture. După aceea îşi şterge ochii şi îl cheamă deoparte pe frate-meu Eli, cu care vorbeşte în şoaptă.

Ce-şi şuşotesc, habar n-am. Mi se pare că se ceartă. Mama îl trimite la nu ştiu cine; el însă n-are chef să se ducă.

— Decît să ne milogim la ei, zice el, mai bine crăp!

— Muşcă-ţi limba, nătărăule! Ce tot îndrugi acolo! îi răspunde mama, în şoaptă.

Şi-şi strînge fălcile cu atîta necaz şi-i face semne atît de furioase lui Eli, încît îţi vine să crezi că acuşi-acuşi îl calcă în picioare. Dar se moaie numaidecît şi-i spune:

— Ce să facem? N-avem încotro... Mi-e milă de tata... Aş vrea să-l văd sănătos o dată!

— N-avem decît să vindem ceva! spune frate-meu Eli, cu privirea la dulapul de sticlă.

Şi mama, care tot la dulapul ăsta se uită, îşi şterge ochii şi-i şopteşte lui Eli:

— Ce să mai vînd? Sufletul? Am vîndut tot ce s-a putut vinde. Nu mai avem nimic de vînzare... Doar dulapul ăsta gol!

---

[1] Sărbătoarea torei (sulul pe care sînt scrise tablele legii) (n. r.).

— De ce nu? spune frate-meu Eli.

— Ticălosule! se răstește mama la el, cu ochii roșii de plîns. Ah! De ce m-a blestemat Dumnezeu tocmai pe mine cu niște copii atît de răi?

Mama tună și fulgeră, în șoapte, bineînțeles. Își descarcă sufletul cum poate, săraca de ea! Își șterge ochii apoi și se liniștește.

Așa s-a întîmplat și cu cărțile tatii și cu cele două pocale aurite și cu rochia de mătase a mamei și cu toate lucrurile de prisos care au fost vîndute, unul cîte unul, fiecare în parte unui alt mușteriu.

Cărțile le-a cumpărat Mehl comisionarul, un omuleț cu bărbiță rară, pe care o scarpină mereu.

Frate-meu Eli, săracu', s-a dus la el de vreo trei ori, pînă a izbutit să-l aducă. Mama s-a bucurat tare mult cînd l-a văzut și i-a făcut semn cu degetul, să vorbească încet, să nu audă tata.

Mehl a priceput, a ridicat capul spre policioara cu cărți, s-a scărpinat în bărbiță și a spus:

— Ia să văd și eu ce ai acolo!

Mama mi-a făcut cu ochiul să mă urc pe masă și să-i dau cărțile.

N-a fost, firește, nevoie să mi-o spună de două ori. Am sărit cu atîta bucurie pe masă, încît m-am împiedicat și m-am întins pe jos cît eram de lung. Și fiindcă atîta se vede că nu-mi era de ajuns, mi-a mai dat pe deasupra și frate-meu Eli o palmă, să nu mai sar ca nebunu'.

După care, frate-meu Eli s-a urcat el singur pe masă și i-a întins lui Mehl cărțile din raft.

Mehl, cu o mînă se scărpina în barbă și cu cealaltă răsfoia cărțile și le găsea mereu alt cusur. Fiecare carte avea un cusur. Ba cartea asta nu-i bună, ba ceea are cotorul prea tare mîncat, ba cealaltă nici nu-i carte măcar. Și după ce, în sfîrșit, s-a uitat bine la toate cărțile, s-a scărpinat iar în barbă și a spus:

— Dacă în locul lor ați avea mai degrabă o colecție din „Mișnaios“ [1]... aș cumpăra-o, poate!...

[1] Carte de exegeză biblică (n. r.).

Mama s-a făcut albă ca varul, dar frate-meu Eli, dimpotrivă, s-a făcut roşu ca focul. Ca scos din minţi, a sărit cu gura pe Mehl comisionarul :

— Puteai să mi-o spui de la început ! De ce ai mai venit să ne baţi capul, dacă nu vrei să cumperi decît o colecţie din „Mişnaios" ?

— Taci ! face mama speriată.

Şi din odaia de alături, unde zace tata, se aude un glas răguşit :

— Cine-i acolo ?

— Nimeni ! se grăbeşte mama să-i răspundă şi-l trimite pe frate-meu Eli, la tata.

Apoi începe ea singură să se tocmească cu Mehl, căruia îi vinde cărţile, pe o nimica toată pesemne — fiindcă atunci cînd frate-meu Eli iese de la tata şi o întreabă :

— Cît ?

Mama îl împinge deoparte şi-i spune scurt :

— Nu-i treaba ta !

Mehl înşfacă repede-repede cărţile, le bagă într-un sac şi o şterge.

3

Niciodată n-am avut atîta plăcere ca atunci cînd a venit rîndul dulapului de sticlă. E drept că şi în ziua cînd s-a vîndul garnitura de argint a talesului tatii, a fost pentru mine o mică sărbătoare.

Mai întîi şi-ntîi tocmeala cu Ioel argintarul.

De trei ori a plecat, dar în cele din urmă, tot pe a lui a rămas. După aceea, s-a aşezat picior peste picior, cu talesul tatii pe genunchi, la fereastră, a scos un cuţitaş cu o prăsea galbenă de os şi a început să desprindă garnitura cu atîta dibăcie, încît mă gîndeam că dacă m-aş pricepe şi eu aşa la de-al de astea, aş fi un om fericit.

Cu toate astea, aţi fi trebuit s-o vedeţi pe mama cum s-a pornit iar pe plîns. Pînă şi frate-meu Eli, care e un băietan în toată puterea cuvîntului, logodit aşa cum scrie la carte, s-a întors nu ştiu cum cu faţa

spre ușă... să-și sufle, chipurile, nasul cu un deget... și-a pocit obrazul și a dat drumul pe gît unui fel de țipăt care nu era nici țipăt, nici plîns... după care și-a șters ochii cu mîneca...

— Ce-i acolo ? a întrebat tata de alături.

— Nimica ! a răspuns mama, frecîndu-și ochii roșii de lacrimi.

Dar buza de jos și toată jumătatea feței îi tremurau așa, că trebuia să fii mai tare ca fierul să nu plesnești de rîs.

Asta, însă, n-aduce nici pe departe cu bucuria ce-am simțit-o cînd ni s-a luat dulapul.

Înainte de toate, cum să se desfacă dulapul din perete ? Mi s-a părut întotdeauna că dulapul nostru de sticlă e una cu peretele, că a crescut o dată cu el. Atunci, cum poți să-l iei de acolo ?

Și apoi unde va încuia mama pîinea și farfuriile și linguriței de plumb ? (Am avut două linguri și o furculiță de argint, dar le-am vîndut de mult.) Și unde va ține mama azima de Paști ? Așa mă băteam eu cu gîndul, în timp ce Nahman stolerul stătea și măsura dulapul cu unghia lui mare și neagră. Nahman stolerul îi tot dădea zor că dulapul n-o să iasă pe ușă. Dovadă — uite cît e de lat dulapul și cît e de lată ușa.

— Să fiu al dracului, zise el, dacă iese pe ușă.

— Atunci cum a intrat ? făcu frate-meu, Eli.

— N-ai decît să întrebi dulapul ! răspunse Nahman, cu năduf. Știu eu cum a intrat ? L-au cărat înăuntru, a intrat !

O clipă, am tremurat de frica dulapului. Adică am crezut că rămîne la noi. Dar n-a trecut mult și Nahman stolerul s-a întors cu cei doi băieți ai săi — și ei tot tîmplari — și tustrei au înhățat dulapul de sticlă. În cap Nahman, apoi băieții — și-n urmă, eu. Tîmplarul poruncea :

— Copel, mai la o parte !... Mendel, împinge la dreapta !... Copel, încetișor !... Mendel, nu lăsa !...

Și eu după ei. Mama și frate-meu Eli n-au vrut să miște un deget măcar. Se uitau mereu la peretele gol,

acoperit de păienjeniș și plîngeau. Să mori de rîs nu alta ! Numai că plîng.

Deodată, poc ! Tocmai în ușă, plesnește sticla dulapului.

Stolerul și băieții încep să se ciorovăiască între ei. Fiecare aruncă vina pe celălalt : „Damblagiule !...“ „Nepriceputule !...“ „Cap de lemn !...“ „Lua-te-ar dracu' !...“ „Rupe-ți-ai gîtul !...“

— Ce-i acolo ? se aude glasul răgușit al tatii.

— Nimic ! răspunde mama și-și șterge ochii.

Dar cea mai mare sărbătoare dintre sărbători a fost în ziua cînd am scăpat de canapeaua lui Eli și de pătuțul meu.

Canapeluța fratelui meu a fost pe vremuri o canapea în lege, pe care ședeai cum se șade pe o canapea. Dar cînd frate-meu Eli s-a logodit și a început să doarmă singur pe canapea și eu în pătuț — canapeaua a ajuns „canapeluță“. În vremuri bune, cînd tata era sănătos și cînta la sinagoga măcelarilor, înconjurat de patru coriști, canapeaua avea droturi. Acuma droturile astea au încăput pe mîna mea, așa că puteam face cu ele tot felul de chițibușuri. Mi-am jupuit mîinile, cît pe ce să-mi scot un ochi cu ele, ba o dată le-am încolăcit chiar în jurul gîtului și eram gata-gata să mă gîtui, că și începusem să scot limba de un cot... dacă nu sărea frate-meu Eli, care, după ce m-a burdușit bine, a zvîrlit arcurile în pod și a luat scara.

De data asta, cumpărătoarea a fost madam Hana, găinăreasa. Pînă n-a spus Hana că le cumpără, mama n-a lăsat-o să se uite mai îndeaproape la lucruri.

— Poți să le cumperi, așa cum le vezi ! N-ai la ce să te uiți.

Dar după ce s-a tocmit, a cumpărat marfa și a dat arvună, Hana s-a apropiat de canapea și pătuț, a ridicat așternutul, s-a uitat cu băgare de seamă prin toate colțurile ascunse și deodată, a început să scuipe de zor.

Mama s-a supărat foc. A vrut să dea arvuna înapoi. Dar a sărit frate-meu Eli de colo.

— O dată cumpărat, e bun cumpărat.

Seara, cînd ne-am făcut patul pe duşumea, eu şi cu frate-meu Eli ne-am întins pe jos ca nişte prinţi şi ne-am acoperit amîndoi cu o singură plapumă — fiindcă pe a lui o vîndusem de mult. Mi-a făcut mare plăcere să-l aud pe Eli cum spune că nu-i chiar aşa de rău să te culci pe jos. Am aşteptat mai întîi să-şi facă rugăciunea şi să adoarmă, ca să mă pot tăvăli, după aceea, în lung şi în lat, pe toată podeaua. Loc e, slavă Domnului, destul! Un cîmp, nu alta, o plăcere, un adevărat rai!

— Şi acu', ce-i de făcut? îl întrebă într-o bună dimineaţă mama pe frate-meu Eli, în timp ce privea cu fruntea încruntată cei patru pereţi goi.

Eu şi frate-meu Eli o ajutarăm să privească pereţii. Frate-meu Eli se uită la mine grijuliu şi cu milă.

— Du-te afară, făcu el către mine. Avem ceva de vorbit.

Atîta am aşteptat, s-o zbughesc pe uşă afară — de-a dreptul la Meni, viţelul vecinului. În timpul din urmă, Meni a început să se înalţe pe cele patru picioare ale lui. A crescut, să nu-i fie de deochi, mare, cu botul lui dulce şi negru, cu ochii lui rotunzi şi deştepţi, ca ochii unui om, cu care se uită la tine ca şi cum ţi-ar cere ceva. Şi-i place lui Meni să-i scarpini grumazul!

— Iar te-ai înhăitat cu viţelul? îl aud pe frate-meu Eli. Nu te mai poţi despărţi de prietenul tău scump?

Dar nu mă mai ocărăşte. Mă ia cu blîndeţe de mînă şi-mi spune că merge cu mine la Herş Beer, cantorul. La Herş Beer, cantorul, o să mă simt bine. Mai întîi, o să am ce mînca. Acasă e prost, zice el. Tata, zice el, e bolnav. Trebuie, zice el, să-l scăpăm. Facem pentru el tot ce putem. Şi frate-meu Eli îşi dă la o parte caftanul şi-mi arată vesta.

— Uite, am avut un ceasornic... Mi l-a dăruit socru-meu... Acu' nu-l mai am. L-am vîndut... Dacă ar afla socru-meu, ar face un tărăboi de s-ar răsturna lumea.

Mulţumesc lui Dumnezeu că socru-său nu ştie nimic şi că lumea nu se răstoarnă. Vai, vai, mă gîndesc, dacă s-ar întîmpla să afle şi s-ar răsturna lu-

mea, într-adevăr, ce s-ar întîmpla cu Meni, viţelul vecinului ?

— Am ajuns ! face frate-meu Eli, care-mi vorbeşte tot mai drăgăstos, tot mai dulce.

Herş Beer cantorul e un „cîntăreţ". Adică, la drept vorbind, nu prea ştie să cînte — n-are, săracu' de el, glas, aşa l-am auzit pe tata spunînd — dar se pricepe la cîntece. Şi corişti are vreo cincizeci ! Şi e iute al dracului !

Mă pune să cînt. Îi trag o cîntare — dar ştii ! una cu floricele. Herş Beer mă mîngîie pe obraz şi-i spune lui frate-meu Eli că am un „soprano". La care, frate-meu Eli îi răspunde că am nu un soprano, ci un răs-soprano, sopranoul sopranoului...

După aceea, frate-meu Eli se tocmeşte cu cantorul, ia de la el o arvună şi-mi spune că de azi înainte eu rămîn aici, la Herş Beer. Mă îndeamnă să fiu cuminte şi ascultător şi să nu-mi fie dor de acasă.

Lui îi e uşor să mă înveţe să nu-mi fie dor după toate bucuriile de care am parte, acuma în toiul verii, afară ! Soarele arde... cerul e limpede ca un cristal... noroiul s-a uscat de mult. În faţa casei noastre, butuci, o grămadă... Unul peste altul. Nu sînt ai noştri. Sînt butucii lui Iosl, chiaburul. Are de gînd să-şi ridice o casă. De asta şi-a pregătit butucii. Fiindcă n-a avut unde să-i pună, i-a trîntit lîngă noi. Dumnezeu să-l ţină pe Iosl chiaburul !... Cu butucii lui pot să-mi fac o cetate. Între butuci cresc o mulţime de spini şi flori de „bună dimineaţa". Spinii sînt tocmai buni să înţepi duşmanii cu ei. Şi florile de „bună dimineaţa", dacă le izbeşti de frunte, fac pleosc ! Sînt fericit şi Meni, viţelul vecinului, este şi el fericit. Eu şi cu Meni sîntem singurii stăpîni în împărăţia asta de afară... Atunci cum să nu-mi fie dor după Meni, viţelul vecinului ?

4

Se împlinesc trei săptămîni de cînd mă găsesc la Herş Beer cantorul, dar de cîntat nici măcar pomeneală... Am altă treabă. Mă car toată ziua în braţe cu

odrasla lui, Dovțe. Dovțe e o fetiță cocoșată, care n-are nici doi ani împliniți. Cu toate astea, este, să nu-i fie de deochi, destul de greuță... Mai grea decît mine... Îmi rup spinarea cu ea... Dovțe mă iubește!... Își încolăcește brațele uscate în jurul gîtului meu, de care se agață cu degetuțele ei subțiri ca chibriturile. Mă cheamă: Chico!

Ce-o fi Chico, nu știu!... Dovțe mă iubește!... Nopți de-a rîndul nu mă lasă să dorm... Chico-chi! Asta înseamnă s-o legăn... Dovțe mă iubește!... Dacă mănînc, îmi smulge mîncarea din gură... Chico-pi! Asta înseamnă „dă-mi-o mie"!...

Mă trage dorul după casă. Mîncarea nu-i nici aicea cine știe ce!

Sărbătoare!... Șevuoth[1]!...

Aș vrea să mă duc afară, să văd cum se spintecă cerul... Dovțe nu mă lasă... Dovțe mă iubește... Chico-chi! S-o legăn, adică. O legăn, o legăn... adorm... Și-mi pică un musafir... Meni, vițelul vecinului... Se uită la mine ca un înțelept și-mi spune: „Haide!" Și-o pornim la vale, spre iaz... Nu stau mult pe gînduri, îmi sumec pantalonii și hop! de-a dreptul în apă... Înot... și Meni după mine... De partea cealaltă, e cum nu se poate mai bine... Nici tu, Herș Beer... nici tu, Dovțe... nici tu, tată bolnav... Mă trezesc!... A fost doar un vis... Ah! ce-aș vrea să fug... să fug... să fug?... Ce-i de făcut s-o pot șterge de aci? Încotro?... Acasă, desigur!

Dar Herș Beer s-a sculat înaintea mea. Îmi spune să mă îmbrac repede, să-l însoțesc la sinagogă. Azi se va cînta ceva nou, un cîntec de-al lui.

La sinagogă îl văd pe frate-meu Eli. Ce caută aici? El doar își face rugăciunea la sinagoga măcelarilor, unde cîntă tata de ani. Ce-o fi asta? Frate-meu Eli stă de vorbă cu Herș Beer. Herș Beer pare nemulțumit.

— Vra să zică, face el către frate-meu, ne-am înțeles! Îndată după masă...

Frate-meu Eli îmi spune:

---

[1] Sărbătoarea primirii torei (n. r.).

— Hai acasă, să-l vezi pe tata.

Şi-o pornim amîndoi spre casă. El păşeşte ca toată lumea, dar eu alerg... sar... zbor!...

— Ce fugi aşa? Nu-i nici o grabă! îmi spune frate-meu, Eli, şi mă apucă de mînă.

Vrea, pesemne, să stea puţin de vorbă cu mine.

— Ştii, face el, tata e bolnav. E tare, tare bolnav. Dumnezeu ştie ce o să mai fie cu el... Trebuie să-l scăpăm... Dar n-avem cu ce... Nimeni nu vrea să ne ajute... La azil, mama nu vrea nici în ruptul capului să-l lase... Mai bine moare ea, decît să-l ducă acolo... Ssst, taci, uite-o pe mama!

5

Mama ne întîmpină cu braţele întinse. Mă strînge la piept. Simt pe obraz o lacrimă. O lacrimă de-a mamei.

Frate-meu Eli intră în casă, la tata, şi eu rămîn afară, cu mama. In jurul nostru s-a adunat lume din toate părţile. Pese cea grasă, nevasta vecinului şi fiică-sa Mindl şi noră-sa Perl şi încă vreo două femei...

— A, musafir de sărbători... Bine-ai venit!

Mama cu ochii umflaţi, în pămînt, face:

— Musafir, Doamne iartă-mă! Un copil!... A venit să-l vadă pe tat' său... Ce vreţi! E doar copilul lui...

Asta o spune mama tuturor femeilor, laolaltă. Dar vecinei, Pese, care dă mereu din cap, îi mai adaugă ceva:

— Tîrg păcătos... Nimeni nu se uită la tine... Douăzeci şi trei de ani la rînd şi-a rupt pieptul la sinagogă... pînă a căzut la pat... Poate ar scăpa... dar ce pot să fac cu mîna goală?... Am vîndut tot... Pînă şi pernele... De dragul lui, al bolnavului, l-am trimis pe copil la Herş Beer...

Cam aşa se plînge mama, vecinei Pese. Eu îmi sucesc capul şi mă uit peste tot, împrejur.

— Ce tot cauţi? mă întreabă mama.

— Ce vrei să caute un șoltic?... Viţelul, desigur! spuse Pese cea grasă, care-mi zîmbeşte cu prietenie. Ei, băieţaş, s-a isprăvit cu viţelul de mult... A trebuit să-l vînd măcelarului... Ce să fi făcut? Îmi ajunge că trebuie să hrănesc o răpciugă... Să mai am două pe cap?

Care vra să zică, Meni viţelul a ajuns cu ajutorul lui Dumnezeu, o răpciugă.

A dracului femeie, Pese asta. Peste tot îşi bagă nasul. De pildă, e treaba ei dacă avem azi, de Şevuoth, mîncare de lapte.

— Dar de ce întrebi? face mama.

— Uite aşa! răspunde Pese, care ridică şalul şi-i întinde mamei o ulcică cu smîntînă.

Mama i-o împinge îndărăt cu amîndouă mîinile.

— Ferească Dumnezeu!... Nu iau!... Da' ce sîntem noi?... Se vede că nu ne cunoşti!

— Tocmai fiindcă vă cunosc, răspunde Pese cea grasă. Văcuţa, să nu-i fie de deochi, s-a îndreptat în vremea din urmă... Avem unt şi brînză... Pe împrumut. O să-mi dai înapoi cu ajutorul lui Dumnezeu.

Şi Pese stă mereu de vorbă cu mama şi pe mine mă trage inima spre butuci... spre viţel, spre viţel, spre viţel... Dacă nu mi-ar fi ruşine, aş izbucni în plîns.

Mama mă-nvaţă:

— Dacă tata o să te întrebe ceva, tu să-i răspunzi: Mulţumesc lui Dumnezeu!

Frate-meu Eli mă face s-o înţeleg, mai cu de-amănuntul:

— Să nu cumva să i te plîngi... Nu-i înşira prostii. Să nu-i spui decît: mulţumesc lui Dumnezeu. Atît! Ai înţeles ce ţi se vorbeşte, sau nu?

Şi frate-meu Eli mă duce la tata.

Masa e încărcată cu sticluţe, cutiuţe, ventuze. Miroase a farmacie. Fereastra e închisă. Odaia e împodobită ca de Şevuoth, cu verdeaţă. La căpătîiul tatii, deasupra patului, atîrnă un magendavid[1] din

[1] Steaua lui David (n. r.).

bușuioc, ispravă de-a fratelui meu Eli. Pe jos, mama a așternut iarbă proaspătă.

Tata mă vede și mă cheamă la el, cu un deget lung și subțire. Frate-meu Eli mă împinge spre pat. Mă apropii de tata. Mai să nu-l recunosc. Obrazul, ca lutul. Firele cărunte de păr, lucitoare și țepoase, par niște peri străini înfipți în creștet și obraji. Ochii negri, înfundați, par niște ochi străini înfipți în orbite. Dinții, ieșiți în afară, par niște dinți străini înfipți în gingii. Gîtul e atît de subțire încît capul abia se ține pe el. Noroc că tata nu poate să șadă... Zace întins și-și mișcă buzele... așa... ca un om care înoată : mm... mm... mmm... Îmi pune pe obraz o mînă fierbinte, cu niște degete osoase. Obrazul i se închircește într-un zîmbet strîmb, ca de mort.

Intră mama. După ea, doctorul. Doctorul cela vesel, oacheș, cu mustățile mari. Mă întîmpină ca pe un vechi prieten — adică mă pocnește cu degetul peste pîntec — și face către mama :

— Musafir de sărbători ?

— Da ! spune ea și-i face semn să-l vadă pe bolnav și să-i dea o rețetă.

În clipa aceea, doctorul, furios, deodată deschide fereastra și se răstește la frate-meu Eli :

— V-am spus de o mie de ori că fereastra trebuie să fie ținută întotdeauna deschisă.

Frate-meu Eli îi dă a înțelege cu mîna, că vinovată ar fi mama. Ea nu-l lasă să deschidă fereastra. Se teme ca tata să nu răcească, Doamne ferește !

Mama face iar semn doctorului să-l vadă pe tata și să-i dea o doctorie.

Doctorul scoate ceasornicul — un ceasornic mare de aur. Frate-meu Eli cască ochii mari la ceasornicul doctorului. Doctorul bagă de seamă.

— Vrei să știi cît e ceasul ? zice el. Zece și jumătate fără patru minute. Cît e la dumneata ?

— Ceasornicul meu stă ! răspunde frate-meu Eli și se face roșu ca sfecla, din vîrful nasului pînă în dosul urechilor.

Mama n-are astîmpăr. Ar vrea ca doctorul să se apuce o dată să-l vadă pe tata şi să-i dea ceva. Dar doctorul nu se grăbeşte. Vorbeşte cu mama despre cîte în lună şi-n stele, fără nici o legătură cu boala. De pildă, cînd are loc nunta lui Eli şi cam ce spune Herş Beer, cantorul, despre glasul meu. După cîte crede el, eu aş avea glas tare frumos. Glasul şe moşteneşte.

Mama nu mai poate de necaz. Deodată, doctorul se întoarce cu scaunul spre tata şi-l apucă de mîna lui fierbinte şi uscată.

— Ei, ce spui ? Cum merge anul ăsta cu rugăciunea de Şevuoth anul acesta ?

— Mulţumesc ! face tata, cu un zîmbet de mort.

— Ai tuşit mai puţin ?... Ai dormit mai bine ? întreabă doctorul.

Şi se apleacă spre el.

— Nu ! răspunde tata. Abia îmi trag sufletul... De tuşit, am tuşit... de dormit, n-am dormit, dar mulţumesc lui Dumnezeu... e Şevuoth... şi-apoi, mi-a venit şi un musafir, de sărbători...

Toţi ochii se îndreaptă spre „musafir" şi musafirul stă cu ochii înfipţi în pămînt şi mintea îl poartă afară, undeva, la butuci... la spinii care înţeapă... la viţelul care a ajuns o răpciugă... la susurul izvorului din deal... la tichia înaltă, largă, adîncă, albastră, a cerului.

6

Smîntîna pe care ne-a „împrumutat-o" vecina noastră Pese ne-a prins bine. Eu şi frate-meu Eli am întins o masă „cu mîncare de lapte", aşa cum se cuvine într-o zi de Şevuoth : am muiat amîndoi bucăţi de pîine proaspătă în aceeaşi ceaşcă cu smîntînă — şi n-a fost rău de loc.

— Smîntîna asta are un singur cusur : că e aşa de puţină ! spune frate-meu Eli care era în ziua aceea foarte vesel. Atît de vesel, încît mi-a făcut pe plac şi, în loc să mă trimită îndată după masă îna-

poi la Herş Beer, m-a lăsat să mai rămîn pe acasă cîteva ceasuri.

— Azi eşti musafirul nostru, îmi spune frate-meu Eli şi-mi dă voie să mă duc afară, să mă joc cu butucii.

Dar să-mi scot bine ochii, zice el, să nu-mi rup, ferească Dumnezeu, singura pereche de pantalonaşi.

Hahaha! Să nu-mi rup singura pereche de pantalonaşi. N-are, zău, cine să rîdă! Să vedeţi ce mai pantalonaşi. Ce să vă spun? Face să vă uitaţi la ei. Mai bine să nu mai vorbim. Să vedem, mai degrabă, ce e cu butucii lui Iosl chiaburul. Ah, butucii, butucii!... Iosl chiaburul crede că sînt butucii lui... Da de unde!... Butucii ăştia sînt ai mei... Am făcut din ei un palat şi o vie! Eu sînt un prinţ... Prinţul... Prinţul se plimbă în grădină... Rupe o floare de „bună dimineaţa"... şi o pocneşte în palme... rupe încă o floare şi iar o pocneşte... şi toţi copiii mă pizmuiesc. Pînă şi lui Enoch „Chiorîlă", băiatul lui Iosl chiaburul, îi stau în gît bogăţiile mele... El trece prin faţa mea în hăinuţele lui noi de alpaca, îmi arată cu degetul pantalonaşii mei, se hlizeşte la mine şi-mi spune:

— Vezi să nu pierzi ceva!

— Mai bine pleacă de aici! îi zic. C-altfel, îl chem pe frate-meu Eli.

De frate-meu Eli se tem toţi copiii. Enoch Chiorîlă o şterge şi eu rămîn iar singur în grădină, acelaşi prinţ care se plimbă în grădina lui, cît îi place. Păcat numai că nu-i Meni aici! Viţelul vecinului nu mai e viţel, ci o răpciugă. Aşa spune vecina noastră Pese! Ce se cheamă o răpciugă? Şi de ce a fost Meni vîndut casapului? Ca să fie tăiat? De pe acum? De asta s-a născut Meni? Pentru ca după aceea să fie tăiat? La ce serveşte un viţel?

Deodată, aud un zbierăt şi un bocet. E glasul mamei. Ridic ochii. O mulţime de oameni dă năvală în casă la noi. Femei şi bărbaţi. Unul intră, altul iese. Eu stau întins pe un butuc, cu burta-n sus. Mă simt fericit... Ssst, ssst!... Uite că vine Iosl chia-

burul. Iosl chiaburul e epitrop la sinagoga măcelarilor, unde tata a cîntat vreme de douăzeci şi trei de ani. Iosl a fost şi el măcelar, mai înainte. Azi face negoţ de piei şi vite şi este un mare, mare bogătaş.

Iosl dă din mîini şi zbiară la mama:

— Auzi, auzi, să nu mi se spună că Peisi cantorul e aşa de bolnav!

Iosl chiaburul e puţin cam sîsîit.

— De ce aţi tăcut? strigă el mai departe.

— Da' ce? Era nevoie să urlu? răspunde mama într-un potop de lacrimi. Tot tîrgul ştie că m-am chinuit ca să-l pun pe picioare... Şi tare voia, săracu' de el, să se facă iar bine!...

Mai mult, mama nu poate vorbi. Îşi frînge mîinile şi dă capul pe spate. Frate-meu Eli o prinde în braţe.

— Mamă, la ce-ţi trebuie toate astea, mamă? Nu uita, mamă, că azi e sărbătoare, mamă... e Şevuoth, mamă... Azi, mamă, nu se cade să plîngi!

Dar Iosl, chiaburul, nu mai conteneşte s-o dojenească pe mama:

— Da' se-mi vorbeşti de tot tîrgul? Se-mi pasă de tîrg? Sine-i tîrgul?... Mie să mi-o fi spus... Pentru numele lui Dumneseu, mie! Toate merg pe cheltuiala mea... Înmormîntarea, seauşii... toate pe cheltuiala mea... Si pentru orfani... dacă trebuie să se facă seva... tot la mine să vii! Să nu-si fie rusine de loc!

Cuvintele lui Iosl chiaburul n-o prea liniştesc pe mama. Se vaietă şi boceşte mereu şi leşină în braţele fratelui meu Eli. Frate-meu Eli, care plînge şi el, nu mai încetează să-i aducă aminte că „azi e sărbătoare, mamă", că „azi e Şevuoth, mamă", că „azi, mamă, nu se cade să plîngi!"

Şi puţin cîte puţin încep să pricep despre ce este vorba şi simt că mi se face inima ghem şi mă doare şi-mi vine şi mie să plîng, fără să ştiu după cine. Milă mi-e de mama. Nu pot să sufăr cum plînge şi leşină şi se zbate în braţele fratelui meu Eli.

Îmi părăsesc palatul şi grădina, mă apropii de mama şi, cu lacrimi în ochi, îi vorbesc la fel ca şi frate-meu Eli :

— Mamă, azi e sărbătoare, mamă, azi e Şevuoth, mamă, azi, mamă, nu se cade să plîngi !

II. HALAL DE MINE, SÎNT ORFAN !

1

De cînd mă ştiu, nu-mi aduc aminte să fi fost atît de alintat ca acum.

Ce-i chilipirul ăsta pe mine ?

Fiindcă taică-meu, Peisi cantorul, a murit şi eu sînt orfan.

Din ziua întîia de Şevuoth, de cînd a închis tata ochii, eu şi cu frate-meu Eli am început să spunem *cadeşul*, adică rugăciunea de pomenire a morţilor. Pe mine m-a învăţat rugăciunea frate-meu Eli. Frate-meu Eli e un frate bun, dar un dascăl prost. Se înfurie repede şi toate le ia la inimă. A deschis cartea şi a început să înveţe cu mine.

„Isgadel veiscadeş şmei rabu"... [1]

Dar el vrea ca asta s-o ştiu şi pe de rost. Aşa că o ia de la capăt cu mine încă o dată şi iar o dată... şi după aceea îmi cere s-o spun singur. Încerc, dar degeaba ! Pînă la *„veiaţmach pirkune"*, merge cum merge. Cum ajung, însă, la *„veiaţmach pirkune"*, mă încurc.

Frate-meu Eli mă loveşte cu cotul şi-mi spune că mi-e capul afară, la dracu' ! (Aproape c-a nimerit-o!) Sau la viţel ! (Parc-ar fi fost de faţă !) Şi fiindcă frate-meu Eli nu-i leneş de loc, toată povestea începe din nou. Cu chiu, cu vai, am răzbit pînă la *„leeilu unleilu micol birhusu, veşirusu tişbehusu"*. Mai de-

[1] Rugăciunea pentru pomenirea morţilor (n. r.).

parte nu pot s-o urnesc, să mă tai! Mă ia frate-meu Eli de urechi şi-mi spune că dacă s-ar trezi tata din groapă şi ar vedea ce poamă de băiat are...

— ...n-ar mai trebui să spun *cadeş!* zic eu.

Şi mă aleg cu o palmă, de-mi ţiuie urechile.

Mama aude şi-i trage lui Eli o săpuneală numărul unu.

— Ce-i cu tine? Ce faci? Ce te-ai apucat să baţi copilul? Ai uitat că-i orfan?

De dormit, dorm cu mama în patul tatii. E singurul lucru care a mai rămas nevîndut. Plapuma mi-o dă mai toată mie!

— Acoperă-te şi dormi, dragul meu orfan! îmi spune ea. Că de mîncat, n-ai ce mînca.

Mă acopăr eu, nu-i vorbă, dar nu pot să dorm. Îmi repet în minte rugăciunea.

La şcoală nu merg, de învăţat nu învăţ, rugăciunea n-o fac, de cîntat nu cînt... Am scăpat de toate... Halal de mine, sînt orfan!

2

Să fie într-un ceas bun! Cunosc toată rugăciunea pe de rost. În sinagogă, stau cocoţat pe o bancă şi-i trag un *cadeş,* ce să vă spun! Glas am... moştenire de la tata... un soprano, dar ce soprano! Toţi copiii se adună în jurul meu şi crapă de ciudă. Femeile plîng. Bărbaţii îmi dau cîte o copeică. Băiatul lui Iosl, chiaburul, Enoch Chiorîlă (un păcătos de n-are pereche) îmi scoate mereu limba. Moare să mă facă să rîd. N-o să rîd, măcar să plesnească. Arn, ceaşul, îl vede, îl ia de ureche şi-l dă pe uşă afară. Bine i-a făcut!

Fiindcă spun *cadeş* şi dimineaţa şi seara, am scăpat de Herş Beer, cantorul, şi nu mă mai plimb cu Dovţe a lui. Sînt liber. Stau toată ziua la iaz, unde ori mă scald, ori prind peşte.

Meseria asta am învăţat-o singur. Dacă vreţi, pot să vă învăţ şi pe voi. Îţi scoţi cămaşa, îi înnozi mînecile şi umbli încet, pînă în gît în apă. Trebuie să

mergi mult, mult. Cînd simți că se îngreuie cămașa, e semn că s-a umplut. Ieși din apă cît poți de repede și începi să scuturi din cămașă toată iarba și tot nămolul adunat — și te uiți bine. În iarbă găsești de multe ori grămadă de brotăcei. Îi zvîrli în apă, înapoi... Niște biete vietăți!... Vai de ele!... În nămol găsești uneori și cîte o lipitoare... O lipitoare face parale... Pentru zece lipitori poți să capeți o copeică și jumătate. Nu strică! Pești să nu căutați. Au fost odată și pești... Azi nu mai sînt... Nu mă dau în vînt după pești. Mă mulțumesc și cu lipitori. Nu întotdeauna găsești. În vara asta n-am dat nici măcar de o lipitoare.

De unde a aflat frate-meu Eli că prind pește, nu știu. Cît pe ce să-mi rupă urechile din pricina peștilor. Noroc că Pese cea grasă, vecina, a văzut ce pățesc. O mamă bună nu mi-ar purta atîta de grijă ca ea..

— Bați un orfan?

Frate-meu Eli s-a rușinat și mi-a lăsat urechea în pace. Toată lumea se pune în lung și-n lat pentru mine.

Halal de mine! Sînt orfan!

3

Vecina noastră, Pese cea grasă, s-a îndrăgostit de mine. Se ține scai de mama să mă lase să stau deocamdată la ea.

— Ce-ți pasă? zice ea. Unde mănîncă la masa mea doisprezece, o să mănînce și al treisprezecelea.

Mama, cu chiu cu vai, s-a înduplecat. Dar s-a împotrivit frate-meu Eli.

— Cine o să bage de seamă de el, să se ducă la sinagogă, să spună *cadeș!*

— Eu! a răspuns Pese. Ajunge? Sau mai vreți ceva de la mine?

Nu s-ar putea spune că Pese e o bogătașă. Bărbatu-său e legător și-l cheamă Moișe. Îi merge vestea că ar fi cel mai bun meseriaș din tîrg.

— Dar atîta n-ajunge! Trebuie să mai ai şi puţin noroc! îi spune mamei, vecina noastră Pese.

Mama gîndeşte la fel. Ea crede că şi la nenorocire trebuie să ai noroc. Iaca eu, de pildă. Sînt orfan. Şi toată lumea se bate pentru mine. Unii mă roagă să stau la ei toată viaţa. Dar atîta să trăiască duşmanii mei, spune mama, dacă o să mă dea cuiva pentru totdeauna! Şi plînge.

— Ce crezi? se sfătuieşte ea cu frate-meu Eli. N-ar fi bine să stea deocamdată la Pese?

Frate-meu Eli e un băiat mare. Altfel n-ar ţine mama sfat cu el. Frate-meu Eli îşi mîngîie obrazul neted — pe care încă nu a crescut nici un fir de păr — ca şi cum ar avea barbă şi vorbeşte ca un om în vîrstă.

— Fie! Numai să nu se ţină de şotii.

Şi rămîne înţeles că pînă una-alta, voi sta la vecina Pese. Dar, nu care cumva să mă ţiu de şolticării.

Ce se cheamă la ei şolticării? Dacă atîrni pisicii o hîrtie de coadă, ca să se sucească în loc, asta se cheamă la ei şolticărie. Dacă baţi cu bătul în grilajul dascălului, pînă se adună toţi cîinii din tîrg, asta-i şolticărie, zic ei. Dacă scoţi cepul la butoiul lui Leibchi aparul, că se scurge mai mult de jumătate din apă, se cheamă că te ţii de şolticării. Orice se cheamă la ei şolticării.

— Mare noroc ai că eşti orfan, îmi strigă Leibchi aparul. Altfel ţi-aş rupe mîinile şi picioarele. Poţi să mă crezi!

Îl cred. Ştiu că n-o să-l lase inima să mă atingă nici cu un deget, fiindcă sînt orfan.

Halal de mine! Sînt orfan!

4

Vecina noastră Pese — să nu-i fie cu supărare — a spus o minciună gogonată. Zicea că în casa ei sînt douăsprezece guri. După socoteala mea eu sînt al

paisprezecelea. Se vede că a uitat să-l numere pe moș Burăh, orbul. Și poate nu l-a trecut printre cei care mănîncă, fiindcă e foarte bătrîn și n-are un dinte în gură. Fie și așa! Nu are cu ce să mestece!... Dar tocmai de asta înghite ca o gîscă și înfulecă pe nerăsuflate. Toți înfulecă, ceva de speriat!... Și eu înfulec. Dar fiecare dă în mine. Toți mă lovesc cu picioarele sub masă. Mai rău ca oricine mă bate Vaști. Vaști e un bandit. Îl cheamă Herșl. Dar fiindcă are o gîlmă pe frunte, i se spune Vaști.

Toți pe aici, pe lîngă nume, mai au și porecle, Butucel, Cotoiul, Cucuveaua, Buftea, Petelele, Maidă-mi, Unge-cu-unt... Fiți fără grijă! Fiecare poreclă își are rostul ei. Pine, de pildă, e numit Butucel, fiindcă e gros și rotund ca un butuc. Velvel e oacheș, de asta îl cheamă Cotoiul. Haim e gras și umflat ca un burduf și i se zice Buftea. Mendel are nasul ascuțit și-l cheamă Cucuveaua. Faitl a fost botezat Petelele, fiindcă nu poate vorbi. Berl e un băiat grozav de lacom. Dacă i se dă puțină pîine cu untură de gîscă, el nu uită să spună totdeauna: „mai dă-mi!“ Zurăch a căpătat un nume urît: Unge-cu-unt, din pricina unui cusur de care nu-i vinovat, săracu' de el! O fi poate vina mă-si care nu prea l-a lăut des. Dar se prea poate să nu fie vinovată nici ea. N-o să mă cert cu voi pentru asta. Cu atît mai puțin, să mă bat. În sfîrșit, e o casă în care fiecare își are o pecete. Dacă pînă și pisica, o biată ființă nevinovată, are un nume de batjocură „Feighe Lee, epitroapa“. Știți de ce? Fiindcă e grasă și fiindcă și Feighe Lee, nevasta lui Nahman, epitropul sinagogii, tot grasă e... Cîte palme n-au mîncat copiii că au dat unei pisici un nume de om! Dar parcă ajută la ceva? Au apucat să dea cuiva o poreclă, s-a isprăvit! Nu mai e nimic de făcut.

Eu am fost poreclit... cum credeți? Ia ghiciți! Motl Buzatul! Se vede că nu le plăceau buzele mele. Cică atunci cînd mănînc, plescăi din buze. Aș

vrea să văd care-i deşteptul să mănînce fără să plescăie. Nu mă supăr eu cu una cu două... nu prea mi-e obiceiul să mă alint... nu sînt unul din aceia de care n-ai voie să te atingi, dar, vedeţi, numele ăsta nu mi-a plăcut de loc. Şi fiindcă au simţit că nu-mi place, de abia s-au apucat să mi-l trîntească în nas la tot pasul, fie că se potriveşte, fie că nu. Dintru-ntîi m-au numit Motl Buzatul. După aceea doar Buzatul şi atît!... Apoi, nu ştiu de ce, Buzele... pentru ca în cele din urmă să-mi spună nici mai mult, nici mai puţin decît „Buze"...

— „Buze", unde ai fost? „Buze", şterge-ţi nasul!

Îmi vine să mor de ciudă şi plîng.

Într-o zi, bărbatul vecinei Pese, Moişe legătorul, bagă de seamă că plîng şi mă-ntreabă:

— De ce plîngi?

— Cum să nu plîng, îi răspund, dacă pe mine mă cheamă Motl şi ei m-au poreclit „Buze"?

Zice el:

— Cine?

Zic:

— Vaşti!

Se repede Moişe să-l bată pe Vaşti. Dar Vaşti se scutură:

— Nu eu! Butucelul!

Vrea Moişe să-l bată pe Butucel. Dar Butucelul se scutură:

— Nu eu! Cotoiul!

Şi aşa unul pe altul, celălalt pe al treilea, mă rog, o istorie să nu-i dai de capăt!

Se apucă atunci Moişe legătorul şi-i ia la rînd pe fiecare dintre copii, mi-l culcă cu faţa-n jos şi-i trage o mamă de bătaie cu scoarţa unei cărţi de rugăciune, de se cutremură casa:

— Ticălosule! Te-nvăţ eu minte să-ţi baţi joc de un orfan. Dar-ar dracu-n mormîntul lu' tat' tău!...

Toată lumea îmi sare în ajutor. Nu-i om să nu-mi ţină partea.

Halal de mine! Sînt orfan!

1

Ia ghiciți unde este raiul!

Vă bateți capul de pomană. Știți de ce? Fiindcă pentru fiecare om, raiul e în altă parte. Mama, de pildă, spune că raiul e acolo unde șade tata acum. Acolo, zice ea, se află toate sufletele evreiești curate, care au îndurat multe cît au trăit. Fiindcă n-au avut parte de lumea asta, li se cuvine lumea cealaltă. E limpede ca ziua. Cea mai bună dovadă e tata.

— Unde poate fi tata, dacă nu-n rai? Puțin s-a chinuit el pe lumea asta? zice mama și-și șterge ochii, cum îi este obiceiul, cînd vine vorba de tata.

Dar ia să-i întrebați pe tovarășii mei de joacă unde-i raiul și o să vă toarne o poveste că raiul este undeva pe un deal, numai cristal... și înalt pînă la cer. Băieții aleargă acolo, în sus și în jos, liberi, fără să le pese de nimeni... nu-nvață nimic, se scaldă zile-ntregi în lapte și mănîncă miere cu ghiotura... Acu, credeți că s-a isprăvit, nu? Uite că vine unul, un legător, care zice că raiul adevărat e vineri, la baia de aburi. Asta am auzit-o chiar eu, cu urechile mele, de la Moișe legătorul, bărbatul vecinei, așa să aud numai vești bune, să dea Dumnezeu! Mai pricepe ceva dacă poți.

Dacă m-ar întreba cineva și pe mine, aș raspunde că raiul este în grădina lui Menașe felcerul. De cînd sînteți, n-ați văzut o grădină ca asta. E singura grădină nu numai din ulița noastră, nu numai din tîrgul nostru, dar mă tem că dacă ai cutreiera toată lumea, nu i-ai găsi pereche. Poate să v-o spună oricine.

Despre ce să vă vorbesc mai întîi? Despre Menașe felcerul și despre nevastă-sa Menașoaica felcerița, sau despre rai, adică despre grădina lor? Cred

că mai bine să-ncep cu Menaşe şi Menaşoaica lui. Cinstea li se cuvine lor, fiindcă ei sînt stăpînii grădinii.

2

Menaşe felcerul poartă fie iarna, fie vara, guler tare. Se ia după doctorul acela oacheş. Are un ochi ceva mai mic decît celălalt şi gura puţin cam sucită într-o parte. Adică nu puţin, ci mult, chiar foarte mult. I-a venit din pricina unui „vînt"... Asta o spune chiar Menaşe. Nu înţeleg cum un vînt îţi poate strîmba toată gura într-o parte. Dacă m-aş fi luat după vînturile mai tari sau mai slabe care m-au bătut de cînd mă cunosc, faţa ar fi trebuit să-mi stea de mult unde mi-e ceafa. Eu cred că-i vorba de obişnuinţă mai mult. Uite, am un prieten, Berl, care clipeşte din ochi. Şi un altul, Velvel, care, cînd vorbeşte, parcă ar înghiţi găluşte. Totul pe lumea asta e obişnuinţă.

Dar, cu toate că Menaşe are gura într-o parte, face afaceri mai bune decît oricare alt doctor. Mai întîi, nu se ţine aşa de fudul ca doctorii ceilalţi. Dacă-l chemi, vine în goană, că-l vezi numai sudoare de sus pînă jos. Şi-apoi, n-are obiceiul să scrie reţete. Leacurile şi le face el singur. Nu de mult, m-a apucat un junghi şi un frig şi o scuturătură (pesemne fiindcă am stat prea mult în iaz) şi mama a alergat numai-decît să-l cheme pe Menaşe.

S-a uitat la mine şi a spus mamei, cu gura lui strîmbă :

— N-ai de ce să te sperii. E o nimica toată. O răceală la plămîni !

Şi scoate Menaşe din buzunar o sticluţă verde şi toarnă în şase bucăţi de hîrtie, ceva alb. Asta se cheamă „prafuri". Un praf, zice el, să-l iau îndată. Mă sucesc şi mă-nvîrtesc ca un vierme. Mă tem că praful trebuie să fie amar ca moartea. Şi aşa a şi fost. Inima nu m-a înşelat de loc. Şi „amar" nici nu-i cuvîntul potrivit pentru praful lui Menaşe. Ce amar ! Aţi gustat vreodată coaja verde a unui puiet

de castan? Gustul ăsta îl aveau prafurile lui. E lucru sfînt: odată ce-i vorba de prafuri, trebuie să fie amare. M-am împotrivit eu cît am putut, dar n-a folosit la nimic. Am luat praful şi am văzut moartea cu ochii. Celelalte cinci prafuri, zicea Menaşe felcerul, să le iau la fiecare două ceasuri cîte unul. Bine, bine!... Numai cît a ieşit mama din casă, pentru o clipă, să-i spună fratelui meu Eli că sînt bolnav şi m-am şi dat jos din pat, să vărs cele cinci prafuri în hîrdău şi să torn în hîrtii puţină făină albă.

Menaşe felcerul i-a dat mamei de lucru. Mereu trebuia să alerge la vecina noastră, Pese cea grasă, să vadă dacă s-au împlinit cele două ceasuri să iau praful. După fiece praf, mama vedea că mă fac tot mai bine. După al şaselea praf, m-am sculat sănătos.

— Ăsta zic şi eu doctor! a spus mama şi nu m-a lăsat să mă duc la şcoală.

M-a ţinut toată ziua în casă şi mi-a dat ceai dulce cu pîine albă.

— Menaşe e mai doctor decît toţi doctorii la un loc! Dumnezeu să-i dea sănătate! Cu prafurile lui face din mort viu! zicea mama cui voia s-o audă, în timp ce-şi ştergea ochii de lacrimi, cum îi este ei obiceiul.

3

Nevestei lui Menaşe felcerul toată lumea-i zice Menaşoaica felcerița. O femeie a dracului! Are un obraz de bărbat. Un glas de bărbat. Poartă cizme bărbăteşti şi cînd vorbeşte, parcă se răsteşte. O zgripţoroaică, de-i merge vestea-n lume. De cînd trăieşte, n-a dat unui cerşetor o bucată de pîine, deşi are o casă plină cu de toate. La Menaşoaica felcerița poţi găsi dulceţuri de un an, de trei, de zece. Aş vrea să ştiu: ce-i trebuie ei atîta dulceaţă? Dacă ai întreba-o, n-ar şti nici ea ce să-ţi răspundă. Aşa-i place ei! Orice i-ai spune, e degeaba! N-o mai poate nimeni schimba. Cît ţine vara, ea ştie că trebuie să pregătească dulceaţă. Şi credeţi poate că o

fierbe pe cărbuni ? Nu ! În loc de cărbuni pune pe foc buruieni, crengi, frunze uscate. Şi se iscă în uliţă atîta fumăraie, că te înăbuşi, nu alta. Dacă ţi se întîmplă să pici la noi vara şi să simţi miros de fum, nu te speria ! Nu arde ! Fumul vine din curtea felceriţei, care face dulceaţă, ea singură, cu mîna ei, din fructele ei, culese în livada ei.

4

Ce nu găseşti în livada asta ? Mere, pere, vişine, prune, cireşe, agrişe, pomuşoară, caise, agude şi cîte şi mai cîte altele ! Pînă şi struguri, în ajun de Roş Haşana [1], la cine să găseşti dacă nu la Menaşoaica, felceriţa. Drept e că, dacă guşti din ei, îţi dau lacrimile pe ochi, aşa de acri sînt. Dar n-are a face !

Menaşoaica ia bani grei pe strugurii ăştia. Din toate, ştie să stoarcă parale. Pînă şi din floarea-soarelui. Să te ferească Dumnezeu s-o rogi să-ţi dea voie să rupi o floarea-soarelui. Cu mai multă plăcere şi-ar smulge un dinte din gură. Mai îndrăzneşte acu' să vorbeşti de un măr, de o pară, de o prună — dacă nu ţi-e lehamite de viaţă ! Cunosc grădina asta, cum îşi cunoaşte calul ieslea. Ştiu pînă şi unde se găseşte fiecare copăcel şi ce anume creşte pe el şi dacă a dat sau nu rod anul ăsta. De unde la mine toate astea ? Nu vă speriaţi. Piciorul meu nici n-a călcat vreodată pe acolo. Livada e îngrădită de un zăplaz înalt, în creştet cu nişte ţepi de fier, ia, atîta de lungi. Şi îndărătul zăplazului, legat de o frînghie lungă, un cîine — adică nu un cîine, un lup ! Ce lup ? O nenorocire, nu alta ! Să îndrăznească să treacă cineva pe acolo, sau numai să i se pară lui că a trecut cineva ! Începe să se rupă din frînghie, să sară şi să latre atît de sălbatic de parcă ar fi intrat toţi dracii în el. Atunci, de unde şi pînă unde eu — în grădina asta ?

[1] Sărbătoarea Anului Nou (n. r.).

Pe Mendel hahamul îl cunoașteți, sau nu? Dacă nu-l cunoașteți, atunci nu cunoașteți, desigur, nici casa lui. E lipită de cea a lui Menașe felcerul și dă de-a dreptul în livadă. Dacă stai pe acoperișul lui Mendel hahamul, vezi tot ce se petrece în grădina lui Menașe felcerul. Toată șmecheria e să izbutești să te cațări pe acoperișul lui Mendel.

Pentru mine asta-i o jucărie. Știți de ce? Fiindcă noi stăm alături de Mendel hahamul. Casa lui Mendel e mult mai joasă decît casa noastră. Dacă te cațări la noi în pod (și eu o fac fără scară — cum? asta o să v-o povestesc, poate, cîndva) și scoți piciorul prin ferestruică, te trezești pe acoperișul lui Mendel hahamul. O dată aici, te așezi cum îți place: cu fața-n sus, sau cu fața-n jos. Oricum, de culcat trebuie cu orice preț să te culci. Altminteri, ar mai putea cineva, Doamne ferește, să te vadă și să te întrebe ce cauți tu pe acoperișul lui Mendel hahamul. De obicei, eu mă cocoțam sus, cam între zi și noapte, cînd începe să se întunece. E vremea cea mai potrivită să te uiți de pe acoperiș în grădină.

Vă jur, e raiul raiurilor. Cînd vine primăvara și copacii încep să înflorească și să se acopere cu fuigi albi, poți să tragi nădejde că azi-mîine se vor ivi agrișe verzi. Sînt cele dintîi fructe după care-ți lasă gura apă. Se găsesc nebuni care așteaptă pînă ce agrișele se fac roșii. Niște proști! Verzi sînt mult mai gustoase. V-o jur! O să-mi spuneți că sînt acre și că ți se strepezesc dinții. Ei și? Acreala te mai înviorează puțin, iar pentru strepezeală am un leac sigur: sarea. Torni sare pe dinți și ții gura deschisă vreo jumătate de oră. După aceea, poți să te apuci iar să mănînci agrișe.

După agrișe, vin pomușoarele. Roșii, cu o guriță mică, neagră, cu sîmburi galbeni — zeci și zeci pe o crenguță verde și fragedă. O singură rămurea de astea dacă treci printre buze, ți se umple gura cu bobițe zemoase și bine mirositoare. O plăcere!... Cînd se ivesc pomușoarele, mama îmi cumpără o sută de

grame pentru o copeică. Le mănînc cu pîine. La Menaşoaica în grădină, sînt două şiruri de copăcei încărcaţi cu pomuşoare. Ard şi sclipesc în razele soarelui. Aş vrea să rup măcar o crenguţă, un bob... o bobiţă... şi s-o bag în gură!... Mă credeţi? Numai cît vorbesc de agrişe verzi şi de pomuşoare roşii, mi se strepezesc dinţii.

Mai bine să vorbim de vişine. Vişinile nu prea rămîn verzi multă vreme. Vişinele se coc repede. Vă jur pe ce vreţi că eu singur am văzut, într-o dimineaţă, aşa culcat cum stăteam pe acoperişul lui Mendel hahamul, cîteva vişine verzi ca iarba. M-am uitat bine. Le-am făcut un semn în minte. După masă, aceleaşi vişine, bătute de soare, au căpătat nişte obrăjori aprinşi. Mai pe seară, ajunseseră roşii ca focul. Tot mama îmi cumpără şi vişine, de cum se arată în tîrg. Dar cîte? Cinci boabe pe o aţă. Ce faci cu cinci vişine? Te joci cu ele atîta, pînă se risipesc şi nu le mai dai de urmă.

6

Cîte stele sînt pe cer atîtea vişine găseşti în grădina zgripţoroaicei. M-am apucat într-o zi să număr cîte vişine cresc pe o singură crenguţă. Am tot numărat şi nu se mai isprăvea. Vişinele se ţin bine pe ciorchine. Nu prea se întîmplă să cadă pe jos. O vişină — ca să se desprindă, trebuie să fie bine răscoaptă, neagră ca pruna... A! Piersicile, da! Piersicile cad repede. Cad cum se îngălbenesc o lecuţă.

Ah, piersicile, piersicile! Mor după ele! Mai mult decît după orice. De cînd trăiesc n-am mîncat decît o singură piersică, dar îi mai simt şi azi gustul. Asta s-a întîmplat mai de mult. Nu aveam nici cinci ani împliniţi. Tata mai trăia şi în casă mai erau încă de toate: dulapul de sticlă şi canapeaua şi cărţile şi aşternutul. Într-o zi vine tata de la sinagogă, îşi bagă mîna în buzunarul de la spate unde-şi ţinea batista şi ne întreabă pe mine şi pe frate-meu Eli:

— Ei, copii! Piersici mîncați? V-am adus piersici. Cîteva piersici.

Și scoate din buzunarul de la spate două piersici mari galbene, rotunde, aromate — și ne dă cîte una. Frate-meu Eli, lacom, bagă repede piersica în gură. Eu nu mă grăbesc. Mai întîi o să mă joc cu ea, am s-o miros, am să mă uit la ea pe dos și pe față și numai după aceea, desigur, o să mă îndur s-o mănînc. Dar nu dintr-o dată. Ci, puțin cîte puțin și cu o bucățică de pîine. Piersicile sînt bune cu pîine.

De atunci n-am mai mîncat piersici. Dar gustul lor n-o să-l uit cît oi trăi. Și acuma, am în fața mea un copac întreg, care geme de piersici — iar eu stau întins pe acoperiș și mă uit... Mă uit să văd cum cad una după alta. Uite, aici s-a desprins una galbenă, aproape roșie... a căzut... s-a spintecat... și s-a deschis. Îi văd bine sîmburele mare și pîntecos... Ce-i trebuie felceriței atîtea piersici! O să le scuture și o să facă, desigur, dulceață din ele. Dulceața o s-o ascundă undeva, într-un dulap și la iarnă o s-o bage în beci, unde o să stea pînă o să se zaharisească, ori o să prindă mucegai.

După piersici, vin prunele. Nu răsar toate dintr-o dată. Eu am două soiuri de prune în grădina zgripțoroaicei. Un copac cu goldane. E o prună rotundă, mare, dulce și tare. Și al doilea, cu corcodușe. E o prună proastă. I se mai zice „prună de vadră". Se vinde cu vadra. Are o pieliță subțire, lipicioasă și un miez moale, apos. Dar la gust nu e chiar așa de rea cum credeți. Măcar de m-ar lăsa să iau cîteva. Dar nu-i Menașoaica femeie s-o rabde inima să dea. Mai bine face din prune povidlă pentru la iarnă. Cînd o să mai mănînce ea atîta povidlă?

După ce am isprăvit cu vișinile, piersicile și prunele, vine vremea merelor. Trebuie să știți că un măr nu-i o pară. Poate fi para cea mai de soi, dacă nu-i coaptă cum trebuie, nu-i bună la nimic. Mestecă lemn, dacă poți. Pe cînd cu merele, e altceva. Oricît ar fi ele de verzi, oricît le-ar fi de albi sîmburii, au de la început gust de mere. Dacă-ți înfigi dinții într-un măr, ți se acrește gura. Vreți să vă spun ceva?

Nu dau un singur măr crud, pe două mere coapte. Şi asta, fiindcă merele coapte trebuie să le aştepţi cine ştie cît, pe cînd cele verzi poţi să le ai cum dă pomul în rod... Mărul cu cît creşte mai mult cu atîta se face mai mare... Dar nu scrie nicăieri că dacă un măr e mare, trebuie să fie şi bun. Se întîmplă ca un măr mic să fie mai bun decît mărul cel mai mare. Luaţi, de pildă, merele pădureţe. Sînt acre, dar gustoase. Sau merele leşeşti, pentru murat. Ce le lipseşte? În vara asta s-au făcut mere, cu duiumul. Vor fi atît de multe, încît o să fii silit să le duci cu căruţa. Asta am auzit-o chiar din gura zgripţoroaicei, cînd stătea de vorbă cu Riven merarul.

Riven a venit să vadă grădina. Vroia să cumpere merele şi perele încă înainte ca ele să fi răsărit bine. Riven n-are pereche în negoţul lui. Îi ajunge să arunce o singură privire asupra unui pom, ca să-ţi spună cîte parale poate să-ţi aducă. N-o să greşească nici măcar cu atîtica. Doar dacă s-ar stîrni vreo furtună, sau dacă s-ar pripăşi cine ştie ce vierme în livadă. Dar astea nu le mai poate şti omul de mai înainte. Vîntul e-n mîna lui Dumnezeu. E după voia lui. Ca şi viermii. Măcar că eu nu prea înţeleg ce-i trebuie lui Dumnezeu viermi. Poate numai ca să-l necăjească pe Riven merarul, care-şi scoate din ce dau pomii, o bucăţică de pîine. Aşa spune Riven: el nu cere de la un copac mai mult decît o bucăţică de pîine. Dar zgripţoroaica îi făgăduieşte nu numai o bucăţică de pîine, ci pîine cu carne. „Aşa s-o ajute pe ea Dumnezeu — se jură Menaşoaica felcerița — că ăştia nici nu sînt copaci. Sînt aur. Aur! Nu copaci!"

— Ştii doar, face ea, că nu-ţi vreau, ferească Dumnezeu, răul. Ce-ţi doresc dumitale, să mi se împlinească mie...

— Amin! răspunse Riven, cu un zîmbet întins pe obrazul lui bun, roşu, care se cojeşte din pricina soarelui. Mie dă-mi o hîrtie la mînă, că n-am ce să mă tem nici de vînt, nici de omidă şi-ţi plătesc mai mult decît ceri.

Zgripţoroaica îl măsoară pe Riven de sus pînă jos şi-i spune cu glasul ei de bărbat:

— Ce-ar fi să-mi dai dumneata mie o chitanţă că dacă pleci de aci, nu aluneci pe drum şi nu-ţi rupi un picior?

— Nimeni nu poate fi sigur că n-alunecă pe drum şi nu-şi rupe un picior, răspunde Riven cu ochii lui buni şi zîmbitori. Dar asta ar fi mai bine să se întîmple unuia care are cu ce să boleasscă.

— Eşti mare şmecher dumneata, răspunde felcerița, furioasă. Numai că unui om care-ţi urează să-ţi rupi un picior, poate să i se usuce limba-n gură, aşa din senin, fără să ştie măcar de unde i-a venit!

— De ce nu? face Riven cu acelaşi zîmbet. La nevoie, nu strică nici limba. Numai să nu-l nimerească pe un biet calic, ci pe unul care are de unde!

7

Păcat că livada n-a trecut în mîna lui Riven merarul. Cu el mi-ar fi fost mult mai bine decît cu zgripţoroaica. N-aţi văzut încă o asemenea pacoste. la să cadă, ferească Dumnezeu, pe jos vreun măr viermănos, uscat, zbîrcit ca o babă! Credeţi, poate, că o să-i fie lene felceriței să se aplece, să-l ridice, să-l bage în şorţ şi să-l ducă în pod? Sau poate în beci? Da' de unde!

Merele le duce, desigur, în beci. Fiindcă se vorbea pe la noi că anul trecut i s-a stricat un beci întreg de mere. Ei, nu face să-i rupi merele din livadă?

Vorba e, cum le rupi? Să te strecori în grădină, cînd toată lumea doarme şi să-ţi umpli buzunarele, n-ar fi rău. Dar ce te faci cu cîinele, care atîta aşteaptă! Şi parcă dinadins cresc anul ăsta mere, unul şi unul. Ei, dacă aş şti vreun descîntec sau dacă m-aş pricepe să fac farmece, să vină merele la mine!

Şi mă frămînt atîta cu gîndurile astea, pînă dau de un leac cum nu se poate mai bun. Nu-mi trebuie nici descîntec, nici farmece, ci altceva... Un băţ, un băţ

lung, cu un cui mare în vîrf. Dacă ajungi să apuci craca mărului cu cuiul și tragi bățul încetișor înapoi, mărul e al tău. Dar să ții bățul așa, ca mărul să nu care cumva să cadă pe jos... Și chiar dacă se întîmplă să cadă, nu-i cine știe ce nenorocire. O să se creadă că l-a dat jos vîntul. Numai să nu lovești mărul cu cuiul, fiindcă zgripțoroaica asta mai poate să cadă la bănuială. Vă jur pe ochii mei că n-am stricat nici un măr și nici nu l-am scăpat pe jos. Mie merele nu-mi scapă. Știu cum trebuie să țin bățul, cînd vreau să rup mere. Totul e să nu te grăbești. Nu-i nici o grabă. Ai pus mîna pe un măr? Mănîncă-l încetișor, odihnește-te și abia după aceea apucă-te de altul. Poți să fii liniștit. Nici dracu' n-o să te simtă!

Dar joacă-te cu zgripțoroaica! Știe femeia asta pînă și de socoteala merelor de pe copaci. Se vede că le-a numărat ziua și a doua zi dimineață a văzut că-i lipsesc cîteva. S-a ascuns la ea-n pod să pîndească, poate o să pună mîna pe hoț. Cred că așa s-a întîmplat, fiindcă altfel cum ar fi putut să afle că eu stau întins pe acoperișul lui Mendel și că lucrez cu bățul! Cel puțin, dacă ar fi pus mîna pe mine fără să mai fie și alții de față, aș mai fi putut s-o rog să mă ierte. Sînt orfan, doar! Poate se îndură de mine! Dar zgripțoroaica se apucă și dă de veste mamei și vecinei noastre Pese și nevestei lui Mendel hahamul și le cară pe toate trei după ea, la noi în pod. (Ce este în stare o zgripțoroaică să facă!) Din pod nu-i așa de greu să vezi, prin ferestruica ce dă pe acoperiș, cum culeg mere cu bățul.

— Ei, ce spui de odorul dumitale? Acu' vrei să crezi?

Cuvintele acestea erau rostite de felceroaică. I-am recunoscut glasul. Glasul ei de bărbat. Am întors capul și am văzut și pe cele patru femei. Nu îndrăznească să mă uit la nici una în ochi. Dacă n-ar fi fost cîinele în curte, m-aș fi omorît de rușine. Mai rău decît tot erau lacrimile mamei. Nu mai înceta să țipe, să se vaicăre și să mă bocească.

— Vai de mine și de mine! În ce hal am ajuns! Credeam că se duce să-și spună rugăciunea după tat' său și cînd colo stă pe acoperiș, vai de mine! și rupe mere din grădina altuia!

Zgripțoroaica, lîngă ea, face:

— Un ticălos ca ăsta trebuie snopit în bătăi... Bătut pînă la sînge... Să știe pușlamaua altă dată... să nu mai fie un ho...

Mama n-o lasă pe zgripțoroaică să isprăvească:

— Nu-i decît un orfan... un biet orfan! face ea către femeia cu glas de bărbat.

Și-i sărută mîinile și-o roagă să mă ierte, că altă dată n-o să mai fac... uite, se jură cu toate jurămintele din lume că niciodată n-o să se mai întîmple una ca asta. Dacă nu, sau moare ea, sau mă îngroapă pe mine cu mîinile ei.

— Să jure că de aci înainte n-o să mai îndrăznească nici măcar să se uite în livadă, răspunde felcerița cu glasul ei bărbătesc, fără un pic de milă pentru bietul orfan.

— Să mi se usuce mîinile, să-mi sară ochii! zic.

Și mă dau jos din pod cu mama, care mă mustră și mă bocește atîta, încît încep și eu să vărs lacrimi.

— Atîta vreau să-mi răspunzi: ce o să se aleagă de tine, ha? Ce o să fie de capul tău? mă întreabă mama.

Și mă pîrăște lui Eli.

Cînd află frate-meu Eli ce ispravă am făcut, se face galben ca ceara. Pesemne de ciudă. Mama se teme că o să mă ia la bătaie. Speriată îl roagă, în șoapte, să nu mă lovească, fiindcă-s orfan.

— Da' cine pune măcar mîna pe el! Aș vrea numai să știu ce o să fie de capul lui! Atîta aș vrea să știu: Ce o să fie de capul lui!

Astea le spune tot frate-meu Eli. Și cînd vorbește, scrîșnește din dinți și se uită la mine să-i spun ce-o să fie de capul meu.

Știu eu ce o să fie de capul meu? Poate știi dumneata ce o să fie de capul meu?

1

Să fie într-un ceas bun! Știți! Frate-meu Eli se însoară! Ce tărăboi, Dumnezeule! Fierbe tîrgul! Se răstoarnă pămîntul, spune vecina noastră, Pese cea grasă. Ea crede că va fi o nuntă de pomină. O nuntă ca asta n-a mai fost pe la noi în tîrg, nu mai ține minte de cînd. De ce? Fiindcă tuturora le e milă de noi. Știți, mama e văduvă și frate-meu Eli, mirele, orfan. Și apoi... puțin și în cinstea răposatului chiar. Tatăl meu, Dumnezeu să-l ierte, a lăsat pe urma lui un nume cinstit! Cît a trăit nu prea s-a vorbit atîta de el. Acu, după moarte, e ridicat în al șaptelea cer. Ce știi dumneata! Eu aud ce-i spun mamei, cu toții. Socrul lui Eli, zic ei, n-o să crape dacă o să facă față cheltuielilor de nuntă și o să mai dea și ceva pe deasupra. Să nu uite, zic, că-l ia de ginere pe feciorul lui Peisi cantorul.

Frate-meu Eli aude, se rușinează și își mîngîie barba ca un om mare, ca un bărbat în toată puterea cuvîntului. E bărbat în lege, frate-meu Eli. Nu de mult, a început să-i mijească o bărbiță. Desigur, din pricina fumatului. De cînd a murit tata, a început să fumeze. La început a mers greu de tot. Se înneca și tușea. Acu', însă, poate să tragă în piept și să dea fumul pe nări. Măi-măi! Mare lucru! Parcă eu nu pot! Toată nenorocirea e că nu am tutun. Fumez hîrtie, fumez paie, fumez dracu' știe ce! Cînd prinde frate-meu Eli de veste, îmi trage o săpuneală, Doamne! El se cade — și eu nu! Adicătelea de ce? Fiindcă n-am nici măcar nouă ani împliniți? Ei și? Sînt eu vinovat? A trebuit să-i dau cuvîntul că s-a isprăvit. Nu mai fumez. Ce credeți? M-am ținut sau nu m-am ținut de cuvînt?

O nenorocire! spune Pese, vecina noastră cea grasă. A venit de la socrul lui Eli, fiartă. O mare porcărie, zice ea.

Socrul a aflat că ginere-său, frate-meu Eli, nu mai are ceasornic. A fost săracu', un ceasornic bun, un adevărat ceasornic, unul de argint. Unde a dispărut ceasornicul? Nu l-a pierdut, Doamne ferește, la cărți. L-a vîndut și banii i-a dat pe doctor și medicamente. A vrut să-l scape pe tata. Ce i se cuvine, mă rog, pentru treaba asta? întreabă vecina Pese. Da' socrul e un om din topor. El întreabă ce legătură are un tată străin cu ceasornicul său. El nu-i dator să hrănească cu ceasornicele lui pe toți tații străini. Ceasornicul a ajuns „ceasornice" și tata a ajuns „tați". Pese, vecina, spune că degeaba: din coadă de cîine, nu se face sită de mătase. E vorba de socru. Un mojic. Un brutar. Îl cheamă Ioină, Ioină covrigarul, fiindcă face covrigi. Bogătaș mare, tata-socru. Pese zice că e putred de bogat. Dînsa i-a spus de la obraz că dacă ar avea jumătate din cît are el, nu s-ar încuscri cu el nici de frică. Nu-i plac porcii. Ioină tace și înghite. El știe că e mai bine să răbzi, decît să încapi în gura ei. În cele din urmă, a spus: fie! Treacă de la el. Îl iartă pe frate-meu Eli pentru ceasornic, numai să se isprăvească o dată. Dar Pese, vecina, spune că ea nu-l iartă. Ea vrea ca socrul să cumpere ginerelui un alt ceasornic. Nu șade bine unui mire să meargă la cununie fără ceasornic. Intreabă el: ce legătură are ea cu ginere-său. Zice ea că are legătură, fiindcă Eli, ginerele, e băiatul lui Peisi cantorul, iar el Ioină covrigarul este și un bogătaș și un porc de cîine. Cuvintele astea, bineînțeles, îl ard la ficat pe Ioină brutarul. Furios, trîntește ușa și strigă: Mai dă-o dracului de treabă! Pese îi răspunde că dacă este să se ducă cineva dracului, atunci cel mai bine îți șade dumitale.

Mama tremură grozav să nu cumva să-şi ia socrul, ferească Dumnezeu, cuvîntul înapoi. Dar Pese îi spune că poate să se culce pe amîndouă urechile. Unui orfan nu i se ia cuvîntul înapoi. Şi cine credeţi că a izbutit? Noi. Socrul i-a cumpărat ginerelui, adică lui frate-meu Eli, un alt ceasornic, tot unul de argint şi încă mai bun decît celălalt. I l-a adus acasă chiar el.

Ah! Dacă aş avea şi eu un ceasornic ca ăsta, ce credeţi că aş face? Mai întîi l-aş goli de toate măruntaiele, să văd şi eu de ce merge un ceasornic. Şi după aceea... după aceea, las' că ştiu eu ce s-ar întîmpla...

Mama îi urează socrului să ajungă să-i cumpere ginerelui un ceasornic de aur. Drept răspuns, socrul îi urează mamei să ajungă să-şi însoare mezinul. Aicea mă crede pe mine. Sînt gata să mă însor şi acuma, numai să văd ceasornicul. Mama mă mîngîie pe obraz şi spune că o să mai curgă multă apă pe gîrlă pînă o să mă însoare pe mine. Dar de ce plînge cînd spune asta? Şi asta e o pricină de plîns? Da' ce poţi face cu mama! Ea trebuie să plîngă într-una. Ea nu se poate lipsi de plîns cum nu te poţi lipsi dumneata de mîncare. Dacă aduce croitorul hainele poruncite de tata-socru pentru frate-meu Eli, mama trebuie să plîngă. Dacă pregăteşte Pese, vecina, turtă dulce pentru nuntă, mama trebuie să plîngă. Dacă miine pe vremea asta e cununia, mama trebuie să plîngă. Nu înţeleg de unde ia cineva atîta putere să plîngă!

3

E o zi ca în rai. Sîntem cam pe la sfîrşitul verii. Soarele nu arde aşa de rău încît să vrei să te scalzi în iaz. Cerul e lăut de sîmbătă — toată firea se bucură că frate-meu Eli se însoară.

Avem iarmaroc azi în tîrg. Cum e vreun iarmaroc pe la noi, trebuie să fiu şi eu la mijloc. Îmi plac bîlciurile la nebunie. Negustorii aleargă de colo pînă

colo, ca niște guzgani opăriți, asudă, se ceartă, îi trag de mînecă pe mușterii. Le ies ochii din cap să facă vînzare. Să te strici de rîs, nu alta. Dar mușteriii nu se grăbesc. Merg la pas, cu șepcile pe ceafă, se uită, pipăie, se scarpină, se tocmesc. Umblă după chilipiruri.

Mai frumos decît toate e tîrgul de cai. Acolo se vînd și se cumpără cai, în mijlocul unei îmbulzeli de țigani, bice, evrei, țărani și boieri. O zarvă de-ți ia auzul. Țiganii se jură, boierii pocnesc din bice și caii zboară, ca glonțul din pușcă. Mie-mi place să-i văd cum aleargă. Mai cu seamă pe mînji. Mă prăpădesc după mînji. Aș vrea să am un mînz mititel, ia atîta! Iubesc tot ce-i micuț: cîini, pisicuțe, pînă și castraveciori mici, cartofiori, cepșoare. Tot ce e mic e drăguț.

Caii gonesc, mînjii gonesc după cai și eu după mînji. Cînd e vorba să alerg, nu mă-ntrece nimeni! Sînt iute de picior, cum nu-i altul în tîrg. Umblu desculț. Și sînt foarte ușor îmbrăcat: o cămașă și un pantalonaș.

— Motl, pentru Dumnezeu! Stai o clipă! strigă după mine Moișe legătorul, bărbatul vecinei Pese.

Moișe legătorul se întoarce de la iarmaroc acasă, cu un teanc de hîrtii pe umăr. Mi-e frică să nu mă pîrască mamei și să nu-mi tragă o chelfăneală fratemeu Eli! Mă opresc, mă apropii încet, cu ochii în pămînt, de Moișe, care își șterge sudoarea cu poala halatului și-mi spune, supărat:

— Cum nu-i este rușine unui copil ca tine, un orfan, să alerge ca un smintit după cai? Și încă într-o zi ca asta? Nu știi că acuși e cununia lui fratetău? Hai acasă!

4

Unde ai fost, vai de mine! îmi strigă mama, plesnind din palme și cu ochii la pantalonii mei rupți, la picioarele mele însîngerate și la obrazul meu aprins și asudat.

Dumnezeu să-l ție pe Moișe legătorul! N-a suflat un cuvînt.

Mama mă spală, îmi pune niște pantaloni noi și o șepcuță, pentru nuntă. Pantalonii sînt făcuți nu știu din ce. Dacă-i pui în picioare, stau. Și dacă umbli cu ei, scîrțîie. Ai dracului pantaloni!

— Dacă mai rupi și pantalonii ăștia, s-a sfîrșit! spune mama.

Și eu cred la fel. Pantalonii ăștia e cu neputință să-i rupi. Ci numai să-i spargi.

Șepcuța e o adevărată minune. Un cozoroc negru, lucios. Dacă își pierde lustrul, scuipi în cozoroc și începe iar să sclipească.

Mama mă privește din toate părțile și i se topește inima de bucurie. Lacrimile îi udă obrazul zbîrcit. Mama ține tare mult să plac tuturor.

— Eli, îl întreabă ea pe frate-meu, ce crezi? Nu mă fac de rîs! E îmbrăcat, să nu-i fie de deochi, ca un prinț.

Frate-meu Eli mă măsoară de sus pînă jos cu privirea, își mîngîie barba și-și oprește ochii la picioarele mele. Am priceput la ce se gîndește. Se miră cum un prinț poate să umble descult. Mama, care a ghicit și ea despre ce-i vorba, se face că nu vede nimic. Ea și-a pus o rochie galbenă cu care încă n-am văzut-o pînă azi. Plutește în ea de largă ce-i vine. Pot să jur că am zărit-o îmbrăcată nu de mult cu rochia asta, pe Pese, vecina. Pe cap, mama poartă o broboadă de mătase nou-nouță, de o culoare, n-aș putea spune care anume. Cred că atîrnă de vreme. Ziua e trandafirie, spre seară pare gălbuie și noaptea e albă. Dis-de-dimineață ajunge verzuie. Și dacă te uiți bine la ea, aduce cu o culoare albrozalbastruverde închisă. Să spui să aibă broboada asta un cusur cît de mic! Nu! E o marfă cum rar întîlnești. Numai că mamei nu prea îi vine bine. Nu i se potrivește broboada cu obrazul. Broboada e una și obrazul e alta. O broboadă femeiască e ca o pălărie bărbătească. Pălăria trebuie să se potrivească cu obrazul. Uite, de pildă, frate-meu Eli și-a pus o șapcă

nouă. Parcă-i este crescută pe cap. Eli nu mai poartă perciuni. I-a tuns. Nu numai că i-a tuns — dar i-a şi ras. Şi-a pus o cămaşă albă şi guler tare cu colţurile îndoite. Şi o cravată cu puncte albe, verzi, roşii şi albastre. Şi nişte cizme cu lustru şi scîrţ şi călcîie înalte, să pară mai răsărit. Dar ele nu-i pot fi de nici un folos. E prea mărunţel. Şi nu e el atît de mititel, cît e dînsa de înaltă şi zdravănă ca un bărbat. Şi glasul tot de bărbat. Vorbesc de mireasă, de fata lui Ioină brutarul. Bruhă, îi spune. O plăcere să-i vezi unul lîngă altul, cînd îi cunună rabinul.

Eu n-am vreme să mă uit la mire şi mireasă. Am treabă. Trebuie să privesc lăutarii şi nu atît lăutarii, cît contrabasul şi toba. Frumoase mai sînt! Păcat că nu te poţi apropia să le încerci. Nici n-apuci bine să-ntinzi mîna şi lăutarii te-au şi plesnit peste degete. Parcă îi ia dracu' dacă pui mîna! Ah, să fie mama mea o mamă bună, m-ar face numaidecît muzicant. Da' ştiu că n-o să vrea. Nu fiindcă ar fi rea, ci fiindcă ceilalţi n-o să-l lase pe băiatul lui Peisi cantorul să fie lăutar. Nici lăutar, nici meseriaş. Nu o dată s-au întrebat ce o să se aleagă de mine, mama, frate-meu Eli, vecina Pese şi bărbatul ei Moişe, legătorul. Moişe ar fi vrut să mă ia ucenic la legătorie. Nu-l lasă Pese, vecina. Ea spune că lui Peisi cantorul nu i se cuvine o asemenea ruşine. Băiatul lui nu trebuie să ajungă meseriaş.

Văd că am luat-o razna şi am uitat cu totul de nuntă. Cununia s-a făcut de mult. Acu' se pune masa. Femeile şi fetele joacă un cadril. Eu m-am băgat la mijloc, cu pantalonii mei de lemn. Cei dimprejur au căscat mai întîi ochii şi apoi au început să mă zvîrle de colo pînă colo, ca pe o minge, de la unul la altul.

— Cine-i lighioana asta? întreabă unul.

— Ce-i cu flecuşteţul ăsta? spune un altul.

— Ce vrea puiul ăsta de bogdaproste? face un al treilea.

Vecina Pese vede ce mi se întîmplă şi începe să

zbiere cu un glas răguşit (a răguşit, săraca Pese, de cînd cu nunta) :

— Aţi înnebunit?... Aţi căpiat!... V-a luat Dumnezeu minţile?... Nu vi-e bine?... Nătărăilor!... Dobitocilor!... Măgarilor!... Ce vă bateţi joc de copil?... E fratele mirelui!

Vorbele vecinei Pese îi potolesc dintr-o dată pe toţi. Bineînţeles, mi se dă un loc la masă, în rînd cu familia miresei.

Şi ştiţi alături de cine? Optsprezece capete să aveţi şi tot n-aţi putea să ghiciţi. De sora miresei, fata mai mică a lui Ioină brutarul. O cheamă Alta. E mai mare ca mine cam cu vreun an. Poartă două codiţe, ca nişte covrigi împletiţi, legate cu panglicuţă la spate. Eu cu Alta mîncăm dintr-aceeaşi farfurie, nu departe de mireasă şi mire. Mirele, adică frate-meu Eli, se uită la mine să stau cuminte, să mănînc cu furculiţa, să nu înfulec şi să mă feresc să păţesc vreo ruşine cu nasul. Ce să vă spun? La masa asta n-am prea avut mare bucurie! Nu-mi place să mi se uite cineva în gură cînd mănînc. Dar Dumnezeu mi-o trimite pe Pese, vecina, totdeauna la ţanc.

— Să fii sănătoasă! strigă ea cît o ţine glasul, către mama. Ian te uită aici... ce pereche potrivită!

La strigătele ei răsare tata-socru, Ioină brutarul, îmbrăcat în haine de sîmbătă şi se încinge o vorbă... cum că eu şi cu Alta am fi logodiţi. Ioină brutarul rîde cu jumătate gură. Adică buza de sus rîde şi buza de jos plînge. Toată lumea se uită la noi. Eu şi cu Alta stăm cu ochii în farfurie şi rîdem pe înfundate. Ca să nu izbucnesc, mă ţin de nas. Obrajii mi se umflă ca nişte foale. Încă o clipă şi plesnesc. Atîta ar mai lipsi... să sară lumea pe mine... că nu sînt cuviincios. Noroc că tocmai acuma începe să cînte muzica. Toată lumea stă şi ascultă. Ridic capul şi o văd pe mama în rochia ei galbenă şi cu broboada de mătase. Face ce face întotdeauna: plînge.

Nu ştiţi?... Cînd o să isprăvească o dată mama cu plînsul ăsta?

V. AM O SLUJBĂ GRASĂ

1

Mama a găsit pentru mine o slujbă. Nu, Doamne ferește, ca ucenic la vreun meseriaș. N-o să ajungă dușmanii ei, zice ea, ca băiatul lui Peisi cantorul să se facă meseriaș. Slujba mea, zice ea, e o slujbă de mîna-ntîi, o slujbă grasă și mai cu seamă ușoară. Ziua o să mă duc la școală și noaptea o să dorm la bătrînul Luria. Bătrînul Luria e un mare bogătaș. Numai că e bolnav. Adică, așa, este el sănătos ca oricare altul. Mănîncă, bea și doarme. Dar noaptea nu doarme. Noaptea nu poate să doarmă. Nu închide un ochi toată noaptea. Copiii lui se tem să-l lase singur noaptea. Trebuie să aibă pe cineva lîngă el. Poate fi și un copil, numai să nu rămînă singur. Pentru o asemenea treabă nu face să tocmească un om mai în vîrstă. Un copil e altceva! Un copil nu-i nimic. Un copil sau o pisică, totuna. O să capăt cinci ruble pe săptămînă și masa de seară, cînd mă întorc de la școală, spune mama. O masă îmbelșugată, să tot mănînci. Masă de om bogat.

— Noi toți, zice mama, ne-am putea sătura numai cu ce cade de la masa lui Luria. Du-te, copilul meu, la școală și seara vin să te iau să mergem la slujbă. N-o să ai nimic de făcut. O masă bogată și un pat bogat. Și cinci ruble pe săptămînă. Am să-ți iau din banii ăștia un rînd de haine și o pereche de cizmulițe.

E cum nici nu se poate mai bine, nu? Atunci de ce plînge?

Dar mama nu poate altfel! Mama trebuie să plîngă.

2

La școală mă duc deocamdată așa, ca să nu stau degeaba acasă. Dar de învățat nu învăț. Nu mai sînt alți școlari de o seamă cu mine, ca să pot învăța

cu ei împreună. Îi dau o mînă de ajutor în casă ne-vestei dascălului și mă joc cu pisica. Nu-i prea mult de lucru. Mătur în casă, car lemne, mă duc pînă la băcănie... astea toate-s pentru mine o joacă. Numai să nu învăț. Orice, în afară de carte. Îmi e mai dragă pisica decît școala. Cică pisica ar fi un dobitoc spurcat. Nu-i adevărat! Pisica e curată. O pisică, se zice, ar fi un dobitoc rău. Nu-i adevărat. Pisica e drăgăstoasă, prietenoasă. Dacă o mîngîi pe cap, închide ochii de plăcere și începe să toarcă. Mie-mi plac pisicile. N-am voie? Dar ia stai de vorbă, te rog, cu ceilalți copii! O să-ți spună să dacă ții o pisică în brațe, trebuie, după aceea, să-ți speli mîinile. Dacă ții o pisică în brațe uiți tot ce ai învățat. Nu mai știu nici ei ce să mai scornească pe socoteala pisicii. Pungașii ăștia au obiceiul să îmbie pisica pînă se apropie de ei și apoi îi trag un picior în coaste. Nu pot să văd cum bat pisica. Rîd toți copiii de mine. Copiii de școală, adică. Sînt răi. Își bat joc de mine. Mă numesc „pantaloni de lemn" și mamei îi spun „bocitoarea" fiindcă plînge mereu. „Iaca, vine mă-ta bocitoarea!"

A venit să mă ia de la școală și să mă ducă la slujbă. La slujba cea grasă.

3

Pe drum mama se plînge că e vai și amar de ea! Dumnezeu i-a dat doi copii și dînsa trebuie să rămînă singură. Frate-meu Eli, zice ea, s-a însurat, să nu-i fie de deochi, foarte bine. A dat norocul peste el. Păcat numai că socru-său e un necioplit. Un covrigar, Dumnezeu să mă ierte. Ce poți cere de la un covrigar?

Tot vorbind, am ajuns la casa bătrînului Luria, unde mă așteaptă slujba cea grasă. Bătrînul Luria șade într-un palat. Așa spune mama. Un palat de împărat. Aș vrea să mă văd înăuntru. Deocamdată, sîntem în bucătărie. Eu și cu mama. Bucătăria nu-i nici ea urîtă. Olanele sclipesc, plita sclipește, totul sclipește. Ni se spune să ședem. Intră o femeie îmbrăcată ca o cucoană. Vorbește cu mama și mă

arată pe mine. Mama dă din cap, își șterge buzele și nu vrea să șadă. Eu mă așez. Mama îmi spune să fiu cuminte și dă să plece. Cu prilejul ăsta, mai varsă un rînd de lacrimi și-și șterge ochii. Mîine dimineață, zice ea, vine să mă ia, să mă ducă la școală.

Mi se dă de mîncare. Supă cu pîine împletită (în mijlocul săptămînii, pîine împletită) și carne, o grămadă!

După ce am mîncat, mi se spune că acuma trebuie să mă urc sus, la bătrîn.

Nu știu ce se cheamă sus. Hana, bucătăreasa, o femeie oacheșă cu nasul lung, îmi arată drumul. Urc pe niște scări așternute cu un fel de stofă moale. E o adevărată plăcere să calci cu picioarele goale pe scările astea.

Încă nu s-a întunecat bine și aici s-au și aprins lămpile. Lămpi fără șir. Pereții sînt căptușiți cu poze. Scaunele sînt acoperite cu piele. Tavanul e zugrăvit — ca la sinagogă. Mai frumos chiar decît la sinagogă. Am intrat într-o odaie mare, așa de mare, încît dacă aș fi singur, m-aș apuca să alerg de la un capăt la altul, sau m-aș trînti pe jos și m-aș tăvăli pe ștoala de catifea care acoperă toată podeaua. Nu trebuie să fie rău de loc să te tăvălești pe o ștoală ca asta. Și mai ales să te culci și să dormi pe ea.

4

Un bărbat frumos, înalt, cu o barbă căruntă, cu o frunte înaltă, îmbrăcat într-un halat de mătase, pe cap cu o tichie de catifea, în picioare cu niște papuci brodați cu fluturi — ăsta e bătrînul Luria. Stă aplecat peste o carte mare, groasă, își mozolește vîrful bărbii, clatină din picior și mormăie mereu, nu știu ce. Mă uit la bătrîn și mă întreb: mă vede, nu mă vede? Se pare că nu mă vede. Fiindcă nici nu ridică ochii la mine și nici nu i-a spus cineva că sînt aicea cu el. Am fost doar împins încetișor în odaie și încuiat cu cheia de partea cealaltă. Deodată îl aud pe Luria că-mi spune, dar tot fără să se uite la mine:

— Veniți aici să vă arăt ce crede Rombom.

Cui îi vorbește? Mie? Mie îmi vorbește așa?

Mă uit împrejur— în afară de mine, nu mai e nimeni. Bătrînul Luria nuge iar, cu glasul lui gros:

— Veniți aici să vă arăt ce crede Rombom.

Mă apropii de el să văd și eu ce vrea.

— Mie îmi vorbiți?

— Dar cui? face bătrînul Luria, care se uită într-una în carte.

Apoi mă apucă de mînă și mă smucește tot arătînd cu degetul, să mă facă să înțeleg ce spune Rombom.

Cu cît vorbește mai mult, cu atîta ridică glasul și se aprinde mai rău. Se înfierbîntă bătrînul pînă se face roșu. Urmărește rîndurile cu degetul, mă lovește la fiecare vorbă cu cotul în coaste și-mi spune:

— Ei, ce credeți? Nu-i așa că e bine?

Să fie tare bine, nu prea văd. De aceea tac. Eu tac, și el se aprinde. El se aprinde și eu tac.

Se aude o cheie scrîșnind în broască. Ușa se deschide și intră aceeași femeie îmbrăcată ca o cucoană. Se apropie de bătrînul Luria și-i vorbește la ureche. Se vede că e surd. Altfel n-ar trebui să strige așa, ca s-o poată auzi. Îi spune să mă lase în pace, fiindcă trebuie să mă culc. Mă scoate din mîinile lui și mă culcă pe canapea. Așternutul e alb ca neaua. Femeia îmbrăcată ca o cucoană mă acoperă cu o plapumă de mătase moale, pleacă și încuie ușa de partea cealaltă.

Bătrînul Luria se plimbă prin odaie cu mîinile la spate, se uită țintă la papucii lui frumoși, mormăie și încruntă grozav din sprîncene.

Mi se lipesc ochii de somn. Vreau să dorm. Deodată bătrînul Luria se apropie de mine și-mi spune:

— Să știi că am să te mănînc.

Mă uit la el, fără să pricep ce vrea să spună.

— Scoală, face el, să te mănînc.

— Pe cine? zic. Pe mine?

— Pe tine! Pe tine! Trebuie să te mănînc, altfel nu se poate!

Şi iar porneşte să se plimbe prin odaie, cu capul în jos, cu mîinile la spate şi cu fruntea încruntată. Vorbeşte mereu, dar tot mai încet, mai încet.

Trag cu urechea la fiece cuvînt. De-abia îndrăznesc să răsuflu. Bătrînul se întreabă şi tot el îşi răspunde.

— Rombom, mormăie el, spune că pe lumea asta nu-i un totdeauna... De unde, pînă unde?... Fiindcă la fiecare pricină trebuie să fie unul care o pricinuieşte... Cum aş putea dovedi asta? Prin voinţa mea... Adică? Uite, vreau să-l mănînc... Îl mănînc... Milă? De loc!... N-are a face!... Îmi împlinesc voinţa... Voinţa nu-i scopul!... Eu îl mănînc... Vreau să-l mănînc. Trebuie să-l mănînc!

5

Bătrînul Luria ăsta mi-a dat o veste bună. Trebuie să mă mănînce. Ce o să spună mama? Mă apucă groaza. Tremură pielea pe mine. Canapeaua pe care dorm e puţin trasă de la perete. Încet, încetişor, mă-ndes spre perete şi mă las jos pe podea. Îmi clănţănesc dinţii de spaimă. Ciulesc urechile şi aştept să vină să mă mănînce. Aş vrea să ştiu cînd şi cum. O chem în şoapte pe mama şi simt cum lacrimi grele mi se rostogolesc de pe obraz în gură. Au un gust sărat. Niciodată nu mi-a fost atîta dor de mama, ca acuma. Mi-e dor şi de frate-meu Eli, dar ceva mai puţin. Îmi vine în minte şi tata, după care spun *cadeş*. Cine o să spună *cadeş* după mine, dacă bătrînul Luria mă-nghite?

Se vede că am dormit zdravăn, fiindcă în clipa cînd m-am trezit şi m-am uitat primprejur, nu ştiam pe ce lume mă aflu. Pipăi peretele, pipăi canapeaua, ridic capul... o odaie luminoasă şi mare. Plăpumi de mătase pe jos. Pereţii căptuşiţi cu poze şi tavanul zugrăvit ca la sinagogă. Bătrînul Luria stă aplecat tot peste aceeaşi carte groasă pe care o numeşte Rombom. Îmi

place numele de Rombom. Îmi sună în urechi ca Bimbom.

Deodată, îmi aduc aminte că nu mai departe decît aseară, bătrînul Luria a vrut să mă mănînce.

Mă ascund iar între canapea și perete și tac. Aud un zgomot de cheie în ușă. Aceeași femeie bine îmbrăcată intră în odaie, însoțită de Hana bucătăreasa, care duce o tavă mare încărcată cu căni de cafea și de lapte și cu o mulțime de prăjituri.

— Unde-i băiețașul? întreabă Hana care mă caută din ochi peste tot, pînă dă de mine în dosul canapelei. Ești un mare șoltic, după cîte văd... Vino jos, în bucătărie. Te așteaptă mama.

Sar cît ai clipi din ascunzătoare, mă reped spre scările căptușite cu plăpumi și-n timp ce cobor treptele, cînt:

Rombom
Bimbom
Rombom
Bimbom

pînă ajung jos în bucătărie.

— Ce te grăbești? face Hana bucătăreasa către mama. Lasă-l să bea măcar o cafea și să-mbuce ceva. Ia și dumneata... Nu-i nimic... un pahar de cafea, nu-i mare lucru... N-o să se întîmple nici o nenorocire... Au de unde!

Mama îi mulțumește și se așază pe un scaun. Hana îi dă o cafea fierbinte și niște prăjituri. Ați mîncat vreodată pesmeți din ouă și zahăr? Cam așa sînt prăjiturile boierești. Și poate mai bune încă. Cît despre cafea, mi-ar fi peste măsură de greu să vă fac să înțelegeți ce gust avea. Atîta vă spun: așa ceva n-am mai băut pînă atunci. Mama ține paharul în mîini, soarbe și nu mai poate de plăcere. Rupe dintr-o prăjitură și-mi dă mie mai mult de jumătate.

Atîta-i trebuie Hanei, să sară în sus și să zbiere, de parcă ar fi înjunghiat-o cineva:

— Să nu faci treaba asta! Mănîncă dumneata. Avem destule.

Şi Hana îmi mai dă o plăcintă întreagă. Am care vra să zică, două şi jumătate. Trag cu urechea la cele ce-şi spun femeile. Mereu aceeaşi poveste, pe care o cunosc pe de rost. Mama îşi descarcă sufletul. O văduvă... cu doi copii... Peste unul a dat norocul... un mare noroc... iar celălalt, săracul, e aşa cum îl vezi.

Hana o ascultă pe mama şi clatină într-una din cap. Apoi, cînd îi vine rîndul şi ei, îi dă drumul. Se plînge cît de nenorocită e că a trebuit să ajungă slugă la altul. E o fată de familie bună. Tat'său a fost negustor. Într-o zi, i-a ars prăvălia. De atunci a început să bolească. După aceea a murit. Dacă s-ar scula acuma din groapă şi ar vedea-o pe fiică-sa, Hana, cum stă şi găteşte în bucătăria altuia, Doamne!... Altminteri, Hana nu se prea poate plînge. De n-ar fi mai rău! Slujbă are, slavă Domnului, bună. Păcat numai că bătrînul Luria e puţin cam...

Ce înţelege ea prin „puţin cam"—asta nu ştiu. Cînd o spune, Hana învîrte un deget la frunte. Mama o ascultă pe Hana şi clatină tot timpul din cap. După aceea vine iar rîndul mamei. Hana o ascultă pe mama şi clatină şi ea din cap.

Pe drum mama îmi mai dă o plăcintă. La şcoală, o arăt, plin de fudulie, copiilor. Toţi mi se aşază împrejur şi mi se uită drept în gură cînd mănînc. Pentru ei, e ceva nou. Ceva neobişnuit. Dau fiecăruia cîte o fărîmitură să guste. Îşi ling degetele.

— Unde ai căpătat-o? mă întreabă copiii.

În loc de răspuns îmi îndop gura, de mi se umflă obrajii, cu o bucată mare de prăjitură, mă înfig înaintea lor cu mîinile vîrîte în buzunarele adînci ale pantalonilor de lemn şi mestec şi înghit şi ţopăi, pe picioarele mele desculţe, cum s-ar zice:

— Hehei, calicilor!... Ştiţi voi ce se cheamă prăjituri, hai?... Şi să le mănînci cu cafea, mai ales!... Numai atunci poţi să ştii ce-i bun... cu adevărat bun!

VI. NOROCUL LUI ELI

1

Singurul lucru care o mai ţine pe mama pe picioare este că frate-meu Eli a nimerit-o cum nici nu se poate mai bine. A dat un mare, mare noroc peste el. Aşa spune mama. Şi de fericită ce e, plînge cum îi este obiceiul. Frate-meu Eli, zice ea, poate dormi liniştit. Toată viaţa nu va mai avea nici o grijă. Noră-sa, zice ea, e adevărat, nu-i chiar cine ştie ce (şi eu cred la fel). În schimb, i-a dat Dumnezeu lui Eli un socru bogat. E brutar. Îl cheamă Ioină, Ioină brutarul. La drept vorbind, el singur nu face pîine. Îi pune pe alţii. El cumpără numai făină şi vinde pîine. De Paşti, face azimă pentru tot tîrgul. Se pricepe la treaba asta ca nimeni altul. Dar e un om rău. Cînd se înfurie, trebuie să te bagi la zece coţi sub pămînt. Cînd îl apucă, parcă-i turbat.

Odată vin să-l văd pe frate-meu Eli şi mă apucă pofta să mă cinstesc cu un covrig de-al lui socru-său. Un covrig proaspăt, cald, de-abia ieşit din cuptor. Tocmai atunci mi-l aduce dracu' pe Ioină brutarul. Să fi văzut mutra lui roşie de necaz şi ochii lui de bandit! Din ziua aceea, nu mai calc pe acolo. Nu mai trec pragul casei lui, să ştiu că mă aşteaptă munţi de aur. Auzi, un om să aibă îndrăzneala să te ia de guler şi să te azvîrle de cealaltă parte a uşii. Ba să-ţi mai dea pe deasupra şi vreo trei pumni în spate.

Cînd a aflat mama, a şi dat fuga la Ioină brutarul să-i spună ce crede ea despre el. N-a lăsat-o frate-meu Eli. El i-a dat dreptate lui socru-său. Zicea că din pricina mea păţeşte mereu altă ruşine. Ori de cîte ori vin la el, mănînc covrigi. Mai degrabă, zice el, îmi dă o copeică, să-mi cumpăr covrigi în altă parte, decît să mă ating de covrigii lui socru-său. Îl întreabă mama : cum ? Şi de copil, adică de mine, n-are un pic de milă ? Nici nu-i pasă că sînt orfan ? Îi răspunde

frate-meu că pot să fiu foarte bine orfan, fără să pun mîna pe covrigii altuia. Îl roagă mama să vorbească mai încet. Dar frate-meu Eli, nu! Că el dinadins o să strige cît poate, ca toată lumea să afle că sînt un hoț. Mama nu poate să sufere cuvîntul „hoț". Schimbă fețe-fețe și-i spune lui frate-meu, Eli, să nu uite că mai e un Dumnezeu pe lumea asta. Cu Dumnezeu să nu te joci. Dumnezeu n-are obiceiul să tacă. Dumnezeu e tatăl orfanilor și le ține întotdeauna parte. Da, e un Dumnezeu mare! Dacă Dumnezeu vrea, poate să ajungă Ioină brutarul să nu aibă nici măcar cît face un covrig, zice mama către frate-meu Eli.

Apoi mă ia de mînă, trîntește ușa și ne ducem acasă.

2

Pesemne că nu se cade să te joci cu Cel-de-sus! Dacă ați ști ce sfîrșit a avut Ioină brutarul, vaoleo!

Vă spuneam mai înainte că pîinea n-o face el singur. Ci tocmește pe alții. Vreo doi bărbați și vreo trei femei nenorocite, zdrențuite, cu cîte două broboade groase pe cap, cu toate că afară e cald ca într-un cuptor. Se întîmplă într-o zi un bucluc. Nu unul, ci cîteva dintr-o dată. Mușteriii s-au plîns că au găsit în pîine ață, panglici, gîndaci și chiar bucăți de sticlă. Unul, un om mai de soi, a venit să bage sub nasul lui Ioină brutarul, un smoc întreg de păr — de păr negru. Ioină brutarul de data asta a sfeclit-o, fiindcă omul cu smocul a zbierat că cheamă poliția. A început Ioină să-i cerceteze pe toți lucrătorii la rînd ca să vadă din capul cui a căzut părul ăsta. Bărbații aruncau vina asupra femeilor, femeile asupra bărbaților. Femeile ziceau că ele toate au păr galben. Dar bărbații au răspuns că cine dracu' a mai văzut la bărbați un păr atît de lung. Pînă ce femeile au început să se ciorovăiască între ele. Și cînd femeile au deschis gura, a avut lumea ce auzi! Una zicea că i s-a rătăcit în aluat un șnur cu care-și lega ciorapul, alta, că în timp ce frămînta coca a pierdut bandajul de la un deget bolnav, în sfîrșit, s-a aflat că a treia

își punea sub cap, în loc de pernă, un bucătoi de aluat. Femeia cu pricina s-a jurat pe tot ce vreți, că nu-i adevărat. Poate, zice ea, să se fi întîmplat o dată, sau de două ori cel mult, fiindcă n-a avut pernă la îndemînă, dar atît!

Tot tîrgul era în picioare. Ioină alerga cu limba scoasă, să se dezvinovățească — dar s-a zbătut de pomană. Nimeni nu mai vroia să pună mîna pe pîinea lui. N-are decît s-o arunce la cîini.

Bine i-au făcut. Așa i se cuvine.

3

Dar Ioină nu-i om să se dea bătut cu una cu două. Ioină e un hoț de n-are pereche. I-a dat afară pe lucrători, bărbați și femei și a luat în locul lor alții. Iar în ziua de sîmbătă a pus să se dea de veste pe la toate sinagogile din tîrg că a tocmit alți brutari și că de azi înainte va sta el singur de față cînd se va frămînta pîinea, ca să iasă curată. E gata, zicea el, să plătească zece ruble oricui va găsi de aci înainte măcar un singur fir de păr în pîinea ieșită din cuptorul lui.

Din ceasul acela, Ioină a început iar să facă parale. Lumea s-a apucat să caute cu lumînarea fire de păr în pîine. Dar parcă era un făcut: nici urmă de păr în marfa lui Ioină. Și chiar dacă găsea vreunul ceva și se repezea într-un suflet la Ioină, ăsta îl dădea pe ușă afară.

„Știu! zicea el. Ai pus dinadins părul în pîine, ca să-ți dau zece ruble! Lasă, zicea el, cunoaștem noi șmecheria!"

Ce hoțoman Ioină ăsta! Dar odată ce Dumnezeu și-a pus în gînd să se răfuiască cu el, s-a isprăvit! Stați să vedeți.

Într-o bună zi toți lucrătorii lui, supărați, și-au luat catrafusele și s-au cărat. Nu mai vor să lucreze la el, oricît le-ar da. În afară doar dacă o să le urce simbria cu o rublă pe săptămînă, dacă o să-i lase noaptea să se ducă să doarmă acasă și dacă n-o să

le mai scoată măselele din gură cu pumnii. Fiindcă așa-i obiceiul lui Ioină: nici una nici două, îți repede pumnii drept în măsele.

Ioină s-a făcut foc. De ani de zile de cînd e stăpîn încă nu i s-a întîmplat una ca asta: un lucrător să-l învețe pe el cum să-l bată. Cît despre simbrie mai mare, să și-o scoată lucrătorii din cap. El poate găsi în locul lor sute de alți lucrători. Numai lucrători nu-i greu să găsești. Puțini oameni mor de foame?

Și a început Ioină să caute lucrători. Dar de unde să-i iei — dacă nimeni nu vrea să se tocmească la el! Pricina? Toți lucrătorii și-au dat mîna să nu se ducă la Ioină pînă ce n-o să-i ia înapoi pe toți lucrătorii de mai înainte și pînă ce n-o să le dea o rublă pe săptămînă, n-o să-i lase să doarmă acasă și n-o să jure că nu le mai scoate măselele din gură cu pumnii.

Îți era mai mare plăcerea să-l vezi pe Ioină brutarul cum tună și fulgeră și bate cu pumnii în masă și-și blestemă zilele! Aoleo, ce m-am mai răcorit eu atunci! Dar asta nu-i nimic pe lîngă cele ce s-au întîmplat după aceea.

4

E zi caldă de vară. De abia au răsărit zămoșii și harbujii. E vremea cea mai plăcută din an. Ceva mai încolo încep zilele plîngărețe, zilele de toamnă. Dumnezeu să mă ierte! Nu pot să le sufăr! Îmi place să fiu vesel. Și ce poate fi mai vesel, decît un tîrg plin cu zămoși și harbuji. Unde te învîrtești, dai sau de harbuji sau de zămoși. Zămoșii sînt galbeni, iar harbujii au sîmburii negri și carnea roșie ca focul și dulce ca o miere gustoasă. Mamei nu-i plac harbujii. Ea spune că zămoșii sînt mai cu spor. Cu ei, adică, te îndopi și mai bine și mai repede. Un zămos ține la noi două zile și avem destul pentru patru mese. Pe cînd un harbuz e o risipă de pomană. Îți umpli numai burta cu apă. Cred că n-are dreptate. Eu dacă aș fi împărat, aș mînca tot anul harbuz cu pîine. Nu-i

nimic că are atît de mulți sîmburi. Dacă scuturi bine un harbuz gata copt, cad sîmburii grămadă afară și mănînci apoi din miez cît îți place... Dar m-am luat cu vorba despre harbuji și am uitat cu totul de Ioină brutarul, socrul lui Eli.

Ce pacoste a dat peste el, Dumnezeule Doamne! Nu s-a așteptat nimeni la una ca asta.

Ascultați! Stau într-o zi cu mama la masă și mănînc zămos cu pîine, cînd se deschide ușa și-mi intră frate-meu Eli, în mînă cu o carte de rugăciune — o carte de-a tatii. După el, își tîrîie picioarele nevastăsa Bruhă care într-o mînă ține un guler de blană cu cozi, iar în cealaltă, o strecurătoare. Fratele meu Eli e alb ca varul, cumnată-mea Bruhă, roșie ca sfecla.

— Mamă soacră, am venit să rămînem la dumneata! spune cumnată-mea Bruhă.

— Mamă, mulțumește-i lui Dumnezeu că am scăpat cu zile! zice frate-meu Eli.

Și amîndoi se așază și se pornesc să plîngă ca niște copii, iar mama, după ei.

— Ce s-a întîmplat? A ars casa? V-a alungat cineva?

Nici una, nici alta! Ioină brutarul, socrul lui Eli, a sărăcit dintr-o dată. Creditorii au venit și au pus mîna pe tot. Nu i-au lăsat nici un fir de ață măcar. I-au luat tot! Tot ce se afla în casă și pînă și casa. Și cu ce tărăboi! Și-apoi rușinea!... Închipuiți-vă Ioină, Ioină brutarul, să fie poftit să închidă ușa pe dinafară, adică să fie cum s-ar zice, scos cu mătura din casă.

— Vai de mine și de mine! se vaietă mama și-și frînge mîinile. Unde sînt toți banii lui? E doar un om atît de bogat!

Frate-meu Eli răspunde că mai întîi și întîi nu e Ioină atît de bogat pe cît îl crede mama și în al doilea rînd...

Aici se amestecă cumnată-mea Bruhă, care zice că adevărul e ăsta: tat'său a fost un mare chiabur. Măcar de ar avea ea acuma pe jumătate din cît a avut tat'său! Numai că ce s-a întîmplat? Nunta ei a costat o avere! Asta l-a nenorocit: nunta! Cumna-

tei mele îi place să aducă mereu vorba de nunta ei. Ori de cîte ori vine la noi, o auzi tot de nuntă vorbind. O nuntă ca a ei, nu s-a mai pomenit de cînd lumea... Numai cîte fripturi au fost la nunta ei!... Şi tòrturile!... Şi cozonacii... Şi dulceţurile... Pînă una-alta, a rămas pe drumuri aşa cum o vezi, cu un guler de blană cu cozi şi cu o strecurătoare. Cît despre zestrea făgăduită de tat'său, bineînţeles că nici praful nu se mai alege de ea. Ba, colac peste pupăză, fratemeu Eli s-a mai pomenit din toate astea cu un cîştig: creditorii i-au luat şi hainele lui bune şi aşternutul şi ceasornicul. A rămas cu ce are pe el.

Mama a început să bocească. Auzi ce nenorocire!... Poftim! Ăsta-i belşugul care a dat peste frate-meu Eli! Toată lumea ar fi vrut să fie în locul ei... Atîta noroc!... Pesemne că a deocheat-o cineva... sau poate că e chiar dînsa de vină că l-a blestemat nu de mult pe Ioină brutarul... Oricum ar fi, dar pacostea asta a lovit-o pe ea mai rău decît pe ceilalţi... Crezuse că l-a apucat pe Dumnezeu de un picior şi cînd colo, uite cu ce s-a ales!

— Acu'... rămîneţi la noi, pînă s-o îndura Dumnezeu! zice mama.

Şi mama dă patul ei — singurul lucru care a mai rămas nevîndut — noră-si, Bruhă.

VII. BĂUTURA LUI ELI

1

„Pentru o rublă, poate cîştiga o sută de ruble pe lună şi mai mult chiar, oricine va cunoaşte cuprinsul cărţii noastre, care costă o rublă cu marcă cu tot. Alergaţi — cumpăraţi! Grăbiţi-vă să apucaţi — ca să nu întîrziaţi!"

Astea le-a citit frate-meu Eli, undeva, într-o gazetă, după ce a părăsit casa lui socru-său, Ioină brutarul, care a dat faliment și din bogat ce a fost, a ajuns un calic ca toți calicii.

Ce s-a întîmplat, v-am mai spus-o. De două ori n-o să vă povestesc același lucru. Numai dacă o să mă rugați, poate... Azi, însă, nici o rugăminte n-o să mă înduplece, fiindcă am treabă. Am treabă multă. Cîștig gologani. Vînd o băutură pe care o face singur cu mîna lui, frate-meu Eli. A învățat meseria după o carte care costă o rublă. Și pentru o rublă, poți cîștiga o sută de ruble și poate și mai mult chiar.

Frate-meu Eli, cum a aflat că este o asemenea carte pe lume, a trimis prin poștă o rublă — asta-i tot ce avea — și a spus mamei să nu-i mai ducă de grijă.

— Mamă, o să fie bine! O să avem, slavă domnului, parale, ia,.pînă aici...

Și-i arată mamei gîtul, cu mîna.

— Dar ce s-a întîmplat? întreabă mama. Ai căpătat o slujbă?

— Ceva mai bun decît o slujbă, răspunde frate-meu Eli.

Și cu ochii sclipind de bucurie, îi spune mamei să mai aștepte pînă o să-i vină cartea.

— Ce fel de carte? întreabă mama.

— E o carte cum nu s-a mai auzit și nu s-a mai văzut, de cînd sînt cărți pe lumea asta, face frate-meu Eli, care o întreabă pe mama dacă are să fie mulțumită cu o sută de ruble pe lună. Rîde mama de el și-i răspunde că ar fi fericită și cu zece ruble pe lună, numai să le aibă. Se supără frate-meu Eli și-i spune mamei că toată nenorocirea e că dînsa nu vrea și nu are nevoie de mai mult de zece ruble pe lună.

Și se duce la poștă. În fiece zi se duce la poștă și întreabă de carte. A trecut o săptămînă de cînd a trimis rubla și n-a venit încă nici un răspuns. Și pînă una-alta, de unde iei de mîncare? N-ajunge să stai și să-ți scuipi sufletul!

Nu înțeleg cum poți scuipa un suflet.

În sfîrșit! A venit cartea.

Nici n-am desnachetat-o bine, că frate-meu Eli s-a și așezat s-o citească.

Doamne, Doamne, cîte a mai aflat din cartea asta! Cîte mijloace să-ți umpli chimirul. Poți să cîștigi o sută de ruble pe lună, dacă faci, așa cum te învață cartea, cerneală. O sută de ruble pe lună, dacă faci, tot după carte, cremă de ghete. O sută de ruble pe lună, dacă faci un praf de stîrpit gîndacii și șoarecii. O sută de ruble pe lună, dacă faci după carte, lichioruri, rachiuri, limonadă, sifon, cvas și multe ale băuturi bune și ieftine.

Frate-meu s-a oprit la băuturi. Întîi fiindcă poți cîștiga cu ele mai mult chiar decît o sută de ruble pe lună — așa doar scrie în carte. Și după aceea, nu trebuie să te mînjești cu cerneală sau cremă de ghete și nici nu trebuie să ai de-a face cu șoareci, gîndaci și Dumnezeu mai știe ce alte scîrboșenii de-alde astea.

Întrebarea e numai: cu ce băutură să începi. Pentru lichioruri și rachiuri trebuie să ai averea lui Rotschild. Pentru limonadă și sifon îți lipsește un fel de mașină care cine știe cît costă. O singură băutură rămîne: cvasul. Cvasul costă puțin și se vinde mult. Mai ales cînd e cald ca în vara asta. Trebuie să știți că la noi în tîrgușor, unul, Burăh, s-a îmbogățit cu cvas. Face cvas în sticle. Toată lumea cunoaște cvasul lui. Cînd destupi sticla, țîșnește cvasul afară cu o pocnitură, de parcă ar țîșni dintr-o pușcă. De ce împușcă așa cvasul lui Burăh, nu știu. E o taină a lui Burăh. Cică ar pune ceva înăuntru care face să sară cvasul din sticlă. Unii spun că ar băga o stafidă. Alții, mai știu eu ce. Cînd vine vara, nu mai prididește de atîta vînzare.

Cvasul nostru, pe care frate-meu Eli îl face după carte, nu e cvas de sticlă și nici nu pocnește. Cvasul nostru e o băutură de cu totul alt soi. Cum e făcut, n-aș putea să vă spun.

Cînd se apucă să-l fabrice, frate-meu Eli nu lasă

să se apropie nimeni. Cît timp toarnă apă, toată lumea poate să se uite. Dar cînd trebuie să prefacă apa în cvas, se închide în odaia mamei. Nici eu, nici mama, nici cumnată-mea Bruhă n-avem voie să fim de faţă. Dar dacă-mi făgăduiţi că o să vă ţineţi gura, pot să vă spun cam ce se găseşte în băutura asta. Eu ştiu, după cîte pregăteşte el mai înainte de se închide în odaie. Nu pune multe: coji de lămîie, miere apoasă şi ceva acru ca oţetul. Încolo apă. Apă găseşti în băutura asta mai mult ca orice. Cu cît pui mai multă apă, cu atîta ai mai mult cvas. Apoi, mesteci toate cu un băţ de lemn — orice fel de băţ, aşa scrie în carte — şi băutura e gata. După aceea, nu-ţi rămîne decît să torni băutura într-o cană mare în care zvîrli o bucată de gheaţă. Gheaţa e totul. Fără gheaţă, băutura nu face nici două parale. Asta v-o spun nu după carte, ci fiindcă am gustat şi eu din ea fără gheaţă şi am crezut că se isprăveşte cu mine.

3

Cum a fost gata cel dintîi butoiaş de cvas, ne-am înţeles că cel care va vinde băutura pe străzi, să fiu eu. Cine altul, dacă nu eu! Lui Eli nu-i şade bine. E om însurat. Mamei i se potriveşte cu atît mai puţin. N-o s-o lăsăm noi pe mama să bată străzile cu o cană în mînă şi să strige „cvas, cvas, cvas, oameni buni, cvas". Toţi ai mei au hotărît ca numai eu să fac treaba asta. La fel am gîndit şi eu. Frate-meu Eli s-a apucat să mă înveţe cum să vînd cvasul. Cana s-o ţin într-o mînă, paharul în cealaltă. Ca să silesc lumea să se oprească, îmi spune să cînt, cît pot mai tare cîntecul ăsta:

Oameni buni o băutură
O copeică, un pahar!
Reeece şi duuulce
Să vă răcoriţi!

Un glas am, v-am mai spus-o de mult, foarte frumos. Un glas de soprano, moştenire de la tata, Dum-

nezeu să-l ierte. Am început să cînt în gura mare, pînă am întors cîntecul cu picioarele în sus, cam așa :

Cvas dulce un pahar
O copeică, un om bun
O răcoreală și o dulceață
Să vă răciți !

Nu știu dacă a plăcut atît de mult cîntecul meu, sau dacă, din pricina căldurii grozave din ziua aceea, li s-a părut oamenilor băutura așa de gustoasă. Cea dintîi cană cu cvas am vîndut-o pînă într-o jumătate de oră. M-am întors acasă îndată cu aproape o rublă.

Frate-meu Eli i-a dat mamei banii spre păstrare și mie mi-a umplut iar cana cu cvas. Zicea că dacă golesc cana de vreo cinci șase ori pe zi, cîștigăm tocmai o sută de ruble pe lună. Scădeți cele patru zile de sîmbătă pe lună, și o să aflați îndată cîte parale băgăm în băutură și ce ne rămîne cîștig. Băutura ne costă puțin. S-ar putea spune că aproape nimic. Scumpă e gheața. Așa că trebuie să golesc cît mai repede cana, pentru ca bucățica de gheață să ajungă și pentru a doua oară și a treia oară și așa mai departe. De aceea trebuie, nu să umblu, ci să alerg și să-mi strig marfa în goană. O droaie de pușlamale se strîmbă și mă-ngînă și se țin coadă după mine tot drumul. Dar eu nici nu-i aud, nici nu-i văd. Eu nu vreau altceva decît să vînd cît mai repede cvasul și să dau fuga îndată acasă, să mai iau încă o cană.

Cît am vîndut în ziua întîi, nu știu nici eu. Țiu minte numai că mama și frate-meu Eli și cumnată-mea Bruhă nu mai știau cum să se poarte cu mine. Mi s-a dat de mîncare o felie de zămos, una de harbuz și două prune. De cvas nici nu mai pomenesc. Cvas am băut cu toții, ca apa.

Înainte de culcare, mama îmi așterne patul pe jos și mă întreabă dacă nu mă dor, ferească Dumnezeu, picioruşele. Frate-meu Eli rîde. El zice că eu nu sînt un băiat pe care să-l doară vreodată ceva.

— Păi cum ! zic. Dacă vreți, mă duc să vînd cvas și în mijlocul nopții.

Toți trei rîd de vrednicia mea. Dar ochii mamei sînt umezi. E doar lege, o mamă trebuie să plîngă. Aș vrea să știu numai : toate mamele plîng ca mama mea, fără să se odihnească o clipă ?

4

Negustoria merge, să nu-i fie de deochi, strașnic. O zi mai caldă decît cealaltă. Soarele frige. Oamenii se topesc de căldură, copiii cad ca muștele. Dacă n-ar fi paharul de cvas la îndemînă, lumea ar lua foc de căldură. Mă întorc cu cana acasă și o umplu de zece ori pe zi cel puțin. Frate-meu Eli se uită în butoi cu un ochi și spune că marfa e pe sfîrșite. Și ca să nu se sfîrșească, îi dă Dumnezeu în minte să toarne cîteva cofe cu apă. Gîndul ăsta bun l-am avut eu mai demult. Trebuie să vă mărturisesc că am făcut pozna asta de cîteva ori pînă acum. Mai în fiecare zi mă reped alături, la Pese cea grasă și-i dau să bea un pahar cu cvas. Lui bărbatu-său, Moișe, îi dau două pahare. E un om cumsecade. Copiilor le mai dau și lor cîte un pahar. Să simtă și ei ce băutură știm noi să facem ! Bătrînului orb îi dau și lui un pahar cu cvas. Să guste săracu' ! Un nenorocit ! Pe toți cei pe care îi cunosc îi cinstesc cu un pahar de cvas, fără să le iau o para ! Și ca să nu fiu în pagubă — pun apă în loc. La fiecare pahar de cvas dat pe degeaba, torn două pahare de apă. Treaba asta o fac și cei de acasă. De pildă, fratele meu Eli, dacă bea un pahar, pune îndată apă la loc. Are dreptate ! Păcat să se prăpădească măcar o picătură de cvas. Cumnată-mea Bruhă bea cîteva pahare de cvas (îi place grozav cvasul lui Eli). Mama gustă și ea cîteodată un pahar de cvas (pe ea trebuie s-o rog ca să bea — singură n-o să-și ia niciodată) și apoi, toarnă apă ca să acopere lipsa. În sfîrșit, din băutură nu se irosește nimic și facem, să nu-i fie de deochi, parale frumușele. Mama și-a plătit o mulțime de datorii. Și-a scos de la amanet așternutul și cîteva lucruri mai bune. În casă, a răsărit o masă, un scaun. Sîm-

bătă avem peşte, carne şi pîine împletită. Mama mi-a făgăduit să-mi cumpere cu ajutorul lui Dumnezeu de sărbători, o pereche de cizmuliţe noi.

Mi se pare că nu-i nimeni mai fericit decît mine.

5

Dar fii te rog atît de deştept şi ghiceşte că tocmai cînd ţi-e lumea mai dragă, o să dea peste tine asemenea pacoste! Ce să vă spun! Dacă aş fi vărsat cvasul în hîrdău în loc să încerc să-l vînd, totuna ar fi fost. Noroc că n-am păţit-o mai rău şi că nu m-au luat la poliţie.

Auziţi! Într-o zi mă rătăcesc cu cana de cvas la Pese, vecina. Toţi au băut cîte un pahar de cvas şi eu, împreună cu ei. Am socotit că-mi lipsesc vreo douăsprezece-treisprezece pahare. M-am repezit în casă, cu gîndul să iau din putina de apă de băut, ceea ce îmi lipseşte din cvas. Dar nu ştiu cum s-a întîmplat că am nimerit din greşeală peste albia de rufe şi mi-am turnat de acolo în cană, vreo cinsprezece-douăzeci de pahare. Şi am pornit-o în tîrg.

Mă opreşte unul, îmi dă o copeică şi-mi cere un pahar. Bea tot dintr-o sorbitură şi se strîmbă:

— Ce fel de băutură e asta, mă băieţaş?

Nici nu vreau să-aud ce-mi vorbeşte. Mă năpădesc mustreriii. Doi stau şi abia aşteaptă să le torn cvasul. Unul bea o jumătate de pahar, celălalt o treime. Plătesc, scuipă şi pleacă. Vine un altul, duce paharul la gură, gustă şi spune că băutura mea e puţin cam sălcie şi miroase a săpun. Un al cincilea se uită la pahar şi mi-l dă înapoi.

— Ce-i asta? zice el.

Se apropie unul de mine, gustă şi-mi azvîrle tot cvasul din pahar în obraz. Cît ai clipi, face roată în jurul meu o grămadă de bărbaţi şi femei. Toţi vorbesc, dau din mîini, zbiară. Unul pe care dracu-l aduce nu ştiu de unde tocmai aici, vede lume adunată, se bagă şi întreabă despre ce este vorba. I se spune. Ca să se afle în treabă şi el, se apucă deştep-

tul şi-mi cere să-i dau să guste din cvas. Şmecherul bea, scuipă şi începe să urle:

— De unde ai luat lăturile astea?

— Dintr-o carte, zic. Meseria lui frate-meu. Băutura asta o face chiar frate-meu.

— Cine-i frate-tău? urlă deşteptul.

— Frate-meu Eli!

— Care Eli? mă-ntreabă el.

Iar toţi dimprejur, ca unul, cu gura pe mine.

— Tacă-ţi fleanca, nerodule! îmi strigă ei într-un glas. Nu-l mai băga şi pe frate-tău!

Se iscă o gălăgie, o zăpăceală, ca la iarmaroc. Mereu vin alţii. Deşteptul ţipă mereu: poliţia, poliţia! Adică să fim duşi amîndoi la poliţie: cvasul şi cu mine. Zarva creşte.

— Un orfan, săracu', lăsaţi-l în pace! aud glasuri din toate părţile.

Unul îmi spune că stau prost de tot. Mă uit la grămada de oameni, mă sperii şi încep să plîng în hohote.

— Oameni buni, fie-vă milă de mine!

Un bătrîn se apropie şi-mi şopteşte la ureche:

— Hai, Motl, ia-ţi picioarele la spinare şi şterge putina! Repede!

Fără să mai stau mult pe gînduri, zvîrl cana jos şi o iau la sănătoasa.

Acasă ajung mai mult mort decît viu.

— Unde-i cana? întreabă frate-meu Eli.

— S-a isprăvit cu cana! zic şi cad, plîngînd, în braţele mamei.

VIII. CERNEALĂ, CERNEALĂ, CERNEALĂ!

1

Ah, mare nătărău am mai fost! Fiindcă mi s-a întîmplat să vînd şi eu o singură dată un cvas nu tocmai-tocmai, am crezut că... uite, vin aceia cu nasturi

şi-mi taie capul. Doamne fereşte ! Cînd colo, nimic ! M-am speriat fără rost... Cît despre mama... să mori de rîs, nu alta ! Dînsa îşi pune toate la inimă. De asta îl iubesc pe frate-meu Eli. Frate-meu Eli nu se prăpădeşte cu firea pentru atîta lucru. Ne-am ars cu cvasul ? Să ne fie de bine ! De vreme ce are cartea, îi ajunge ! E fericit ! Cartea îl învaţă cum să facă parale. Dintr-o rublă, o sută de ruble pe lună. Şi frate-meu ştie azi cum se face cerneală, cum se face cremă de ghete, cum se alungă guzganii.

El crede că ar fi bine să se apuce de cerneală. Cerneala, zice el, e o afacere bună. Fiecare învaţă să scrie. Şi frate-meu Eli se duce la Idl „scriitorul", să-l întrebe cîtă cerneală i se trece lui pe an.

— Cîtă cerneală ? face Idl. O avere !

Idl „scriitorul" are vreo şaizeci de fete pe care le învaţă să scrie. Băieţii nu vin la el. Se tem. Îi bate de-i rupe. Îi bate cu o nuia peste mînă. Pe fete nu le poate bate. Mai cu seamă la spate. Îmi pare rău că nu m-am născut fată. Mai întîi n-ar trebui să fac în fiecare zi rugăciunea. Acelaşi lucru în fiecare zi. M-am săturat pînă-n gît ! După aceea, n-aş mai şti de şcoală. O jumătate de zi merg la şcoală. De învăţat, învăţ cu linguriţa, dar palme, slavă Domnului, înghit cu grămada. Şi nu de la dascăl. Ci de la nevastă-sa. E treaba ei că dau de mîncare pisicii ! Zice că prea o îndop. Mi se rupe inima de mila pisicii. E aşa de sperioasă, săraca de ea, că n-apuci bine să zici : „cît" în glumă, că ţi-a şi pierit din ochi, de parcă ar fi înghiţit-o pămîntul. Nu de mult n-a mai dat pe acasă vreo cîteva zile. Am crezut că a crăpat, fereasă Dumnezeu ! Cînd colo a fătat !

2

Frate-meu Eli zice că lumea s-a schimbat mult. Nu mai e ce a fost ! Pe vremuri, dacă voiai să faci cerneală, trebuia să cumperi mere pădureţe, să le faci terci, să le pui la fiert nu ştiu cît şi să torni peste fiertură un fel de apă neagră, iar dacă ţineai ca cer-

neala să aibă și un luciu, să pui în mîncarea asta și cîteva bucățele de zahăr. O întreagă istorie. Azi e o adevărată plăcere!

Cumperi la farmacie, zice frate-meu Eli, un praf și o sticlă de glicerină, le amesteci pe amîndouă cu apă, pui totul la fiert și gata cerneala!

Zis și făcut! S-a dus frate-meu Eli la farmacie și s-a întors cu o grămadă de prafuri și cu o sticlă întreagă de glicerină. S-a închis după aceea în odaie și s-a pus pe lucru. Ce a făcut el acolo, ce a dres, nu știu. Tot ce face-el, e în taină. Dacă trebuie să-i cearâ mamei un chibrit, o cheamă la o parte și-i spune în șoaptă:

— Mamă, un chibrit!

Prafurile și glicerina le-a băgat și amestecat într-o oală (a cumpărat anume o oală mare). Oala a băgat-o apoi în cuptor și a rugat-o pe mama, în șoaptă, să închidă bine ușa cu lanțul. Am crezut cu toții că cine știe ce o să se întîmple. Mama era cu ochii mereu la cuptor. Îi era teamă pesemne să nu sară cuptorul în aer.

După aceea, frate-meu Eli a cărat în odaie butoiașul de cvas. A scos oala din cuptor și a golit-o în butoiaș, cu multă băgare de seamă. Apoi, am început să turnăm apă. Cînd butoiul s-a umplut pe jumătate, frate-meu Eli a făcut scurt:

— Destul!

Și s-a uitat în carte. S-a uitat el ce s-a uitat și a spus mamei la ureche, să-i aducă un condei și o foaie albă de hîrtie pe care se scriu „cereri". A muiat pana în butoiaș și s-a așezat să aștearnă pe hîrtia albă, litere cu floricele și cozi întortocheate. Ceea ce a scris, a arătat mai întîi mamei și apoi cumnatei mele Bruhă. Amîndouă s-au uitat, s-au minunat și au spus:

— Scrie!

Numaidecît, frate-meu Eli s-a pus iar pe treabă. Am turnat din nou cîteva căni cu apă în butoi și frate-meu a ridicat iar mîna și a spus:

— Destul!

Iar a muiat pana în butoi, iar a făcut cozi răsucite pe hîrtia albă şi iar a arătat ceea ce a scris, mai întîi mamei şi după aceea cumnatei mele Bruhă. Amîndouă s-au uitat, iar s-au minunat şi iar au spus:

— Scrie!

Şi aşa de cîteva ori, pînă ce s-a umplut butoiaşul. Nu mai era loc nici pentru o picătură de apă. Atunci frate-meu Eli a ridicat mîna şi a spus:

— Destul!

Şi tuspatru ne-am aşezat la masă.

3

După masă, am început să umplem sticlele. Frate-meu Eli a adunat sticle de unde a putut. Tot felul de sticle. Mari şi mici. Sticle de bere, sticle de vin, sticle de cvas, sticle de rachiu şi sticle, aşa!

Şi a cumpărat frate-meu Eli şi dopuri. Vechi, ca să coste mai ieftin. Şi a mai luat o pîlnie nouă şi o căniţă de tinichea cu care să turnăm cerneala din butoiaş în pîlnie. Apoi, i-a spus din nou mamei, în şoaptă, să închidă bine uşa cu lanţul. Treaba a fost împărţită cît se poate de bine. Cumnată-mea Bruhă clătea sticlele şi le dădea mamei. Mama se uita în fiecare sticlă să vadă dacă e bine spălată şi mi-o trecea mie. Eu nu făceam decît să pun pîlnia în gîtul sticlei şi să ţin pîlnia cu mîna şi sticla cu cealaltă. Iar frate-meu Eli trebuia să umple căniţa în butoi şi s-o verse în pîlnie. O treabă foarte plăcută şi veselă. Numai că cerneala, tot cerneală este. Îţi păteză ciubotele, mîinile, nasul, obrazul. Amîndoi, eu şi frate-meu Eli, ne-am făcut negri ca dracu'! Pentru întîia oară o văd pe mama rîzînd. Cît despre cumnată-mea Bruhă, ea, să crape de rîs, nu alta!

Lui Eli nu-i place să-şi rîdă de el cineva. Se răsteşte la cumnată-mea Bruhă şi o întreabă ce i s-a năzărit, de rîde aşa. La întrebarea lui Eli, de-abia o apucă rîsul pe cumnată-mea Bruhă. Frate-meu Eli se înfurie. Rîde cumnată-mea şi mai cu poftă. Parcă-şi dă sufletul. Pînă ce mama ne roagă să ne astîmpărăm

o dată — şi să ne spălăm pe obraz. Dar frate-meu Eli n-are vreme de loc. Nu-i arde lui să se spele tocmai acuma, în mijlocul trebii. Are alte griji, frate-meu Eli. S-au isprăvit sticlele. Nu mai sînt sticle. De unde luăm sticle?

O cheamă la o parte pe cumnată-mea Bruhă, îi dă bani şi-i spune la ureche să se ducă ea după sticle. Cumnată-mea Bruhă ascultă ce-i spune frate-meu Eli, se uită la el şi pufneşte în rîs. Frate-meu se supără foc, o cheamă la o parte pe mama şi-i şopteşte aceeaşi taină şi ei, la ureche. Mama se duce să cumpere sticle şi noi turnăm apă în butoi. Se-nţelege că nu dintr-o dată, ci cîte puţin. La fiece cană cu apă, frate-meu Eli ridică mîna şi-şi spune lui însuşi, în şoaptă:

— Destul.

Apoi, moaie pana-n butoi, face pe hîrtie aceleaşi cozi şi codiţe şi-şi spune:

— Scrie!

Pînă ce vine mama cu o nouă încărcătură de sticle. Începem îndată să le umplem. Dar nu trece mult şi rămînem iar fără sticle.

— Mai este mult? întreabă cumnată-mea Bruhă.

— Să nu-i fie de deochi! face mama.

Frate-meu Eli aruncă cumnati-mi Bruhă o privire furioasă, cum s-ar zice: Îmi eşti chiar nevastă, dar femeie proastă tot ai rămas... Dumnezeu să se îndure de tine!

4

Cîtă cerneală avem, mi-ar fi greu să vă spun. Mă tem că aproape o mie de sticle. Dar ce folos dacă n-ai cui să le vinzi! Frate-meu Eli a fost peste tot.

— Ca să vinzi cu sticla nu-i o afacere! zice frate-meu, Eli, lui Moişe legătorul. Cînd bărbatul vecinei Pese a venit şi a văzut, să nu-i fie de deochi, atîta grozăvie de sticle, s-a speriat şi a făcut un pas înapoi. Bagă frate-meu de seamă că Moişe legătorul e puţin cam mirat şi se ia la harţă cu el.

Eli: Ce te-ai speriat aşa?

Legătorul: Ce ai acolo în sticle?
Eli: Ce să am? Vin!
Legătorul: Ce vin, care vin? Văd că-i cerneală.
Eli: Atunci ce mai întrebi?
Legătorul: Ce ai să faci cu atîta cerneală?
Eli: O s-o beau.
Legătorul: Lasă gluma! Vinzi cu sticla?
Eli: Crezi că-s nebun? Nu vînd decît zece, douăzeci, cincizeci de sticle dintr-o dată. Vînd angro. Știi ce se cheamă angro?
Legătorul: Știu ce se chiamă angro. Cui ai să vinzi marfa?
Eli: Cui?

Și frate-meu Eli se duce să dea o raită pe la negustorii din tîrg. Intră la unul, un mare angrosist. Îi spune lui Eli să-i aducă o sticlă. Vrea să vadă cerneala. Altuia, frate-meu Eli îi aduce o sticlă, dar ăsta nici nu vrea să pună mîna pe ea. O sticlă trebuie să aibă lipită pe ea o hîrtiuță frumoasă, cu o poză.

— Eu nu fac poze! zice frate-meu Eli. Fac cerneală.

— Fă sănătos! îi răspunde negustorul, în bătaie de joc.

Se repede frate-meu Eli la Idl „scriitorul". Dar Idl „scriitorul" îi vorbește foarte urît.

— Am cerneală, zice el, să-mi ajungă pe toată viața.

— Cîte sticle de cerneală ai cumpărat? întreabă frate-meu Eli.

— O sticlă, face Idl, și o să tot am. Și cînd s-o isprăvi, iar am să cumpăr o sticlă.

Auzi cum poate vorbi un nespălat, un scriitoraș păcătos!... Nu de mult se lăuda că-i trece pe an cerneală, o avere... și acuma, poftim! O sticlă cu cerneală îi ajunge — dracu' să-l ia — cîtă vreme!

Frate-meu Eli e nenorocit. Nu știe ce-i de făcut cu atîta cerneală. La început spunea că nu vinde cerneală cu sticla, ci numai cu ridicata. Acuma a început să se facă mai bun. O să vîndă la nevoie și cu sticla.

Și s-a ținut de cuvînt. Stați să vedeți!

Frate-meu Eli a cumpărat o coală mare de hîrtie, s-a așezat la masă și a scris cu litere mari de carte :

„Aici se vinde cerneală CU STICLA și cu ridicata, bun și IEFTIN".

Cuvintele „cu sticla" și „ieftin" erau așa de mari, încît țineau aproape toată coala. Cînd s-a uscat bine cerneala, frate-meu Eli a atîrnat hîrtia pe ușă, afară.

Lumea trecea, se oprea și citea. Eu mă uitam pe fereastră să văd ce se întîmplă. Frate-meu Eli se uita și-și frîngea degetele. Era necăjit rău.

— Știi ce? face el către mine, deodată. Du-te afară și ascultă ce spun.

Eu, mult nu trebuie să fiu rugat. Mă așez în prag și trag cu urechea. După o jumătate de oră intru în casă. Frate-meu Eli mă întreabă :

— Ei ?

— Ce !

— Ce au zis ?

— Cine ?

— Cei care au citit !

— Ziceau că ai un scris frumos.

— Asta-i tot ?

— Asta-i tot !

Frate-meu oftează. De ce oftează ? Asta ar vrea s-o știe și mama !

— De ce oftezi, prostule ? Așteaptă puțin. Într-o singură zi vrei să vinzi toată marfa ?

— De aș face măcar o saftea ! zice Eli cu lacrimi în gît.

— Mare nătărău ești ! Ai puțină răbdare... Cu ajutorul lui Dumnezeu o să faci și saftea !

Și mama pune masa. Stăm înghesuiți unul în altul. Din pricina sticlelor n-ai unde să te miști.

De-abia am început să mîncăm și năvălește în casă un băiat. Un băiat mare. Logodit gata. Îl cunosc. Îl cheamă Copel. Tat' său e croitor. Croitor de dame.

— Aici se vinde cerneală ?

— Da ! Ce este ?

— Aș vrea puțină cerneală.

— Cîtă cerneală îţi trebuie ?
— Daţi-mi cerneală de o copeică.
Frate-meu tremură de furie. Dacă nu i-ar fi ruşine de mama, l-ar lua pe Copel la palme şi l-ar da pe uşă afară. Scrîşneşte din dinţi şi-i dă de o copeică cerneală. Nu trece un sfert de ceas şi intră o fetiţă. Pe asta n-o cunosc. Se scobeşte cu degetul în nas şi-i vorbeşte mamei :
— Aici se face cerneală ?
— Da !
— Soră-mea v-a rugat mult să-i daţi puţină cerneală. Vrea să scrie o scrisoare în America, mirelui ei.
— Cine-i soră-ta ?
— Base, croitoreasa.
— A ! Uite cum a crescut, să nu-i fie de deochi ! Nici nu te-am recunoscut !... O călimară ai ? În ce vrei să-ţi torn cerneala ?
— De unde la noi călimară ? Soră-mea v-a rugat... poate aveţi şi un condei... să facă numai scrisoarea şi vă aduc înapoi şi condeiul şi călimara.
Frate-meu Eli se ridică de la masă. E dincolo. Se plimbă cu paşi mari, cu nasul în pămînt şi-şi mănîncă unghiile.

5

Ce ţi-a trebuit atîta cerneală ? Ai vrut să îngrijeşti lumea cu cerneală pe toată viaţa ? Te-ai temut să nu dea peste noi vreo secetă de cerneală ?
Cam aşa-i vorbea Moişe legătorul lui Eli. Răutăcios mai e Moişe ăsta ! Îi place să toarne sare pe rană. Aşa, n-am ce zice, pare om cumsecade. Numai că-i place grozav să sîcîie oamenii, să intre cu ciubotele în sufletul altuia. Dar las' că nici frate-meu Eli nu-i omul să-nghită. I-a răspuns că mai bine să-şi vadă de afacerile lui. Să nu se zăpăcească la legătorie. Să nu bage o carte în scoarţa altei cărţi, ca să se întîmple apoi ce s-a întîmplat nu de mult cu harabagiul acela, care s-a apucat să citească la sinagogă o rugăciune, cînd credea că citeşte alta. Se luase după scoarţă. Legătorul băgase în scoarţa harabagiului o

carte străină. A fost la sinagogă un rîs! Ce să vă spun! Moişe îşi aduce bine aminte ce a păţit a doua zi. Harabagiul a vrut să-l mănînce de viu!

— Banditule! i-a strigat el. Acuşi îţi vărs maţele pe jos! De ce ţi-ai bătut joc de mine, ha?

Da! A fost mare veselie de Paşti!

XI. CUM POŢI SĂ FACI DINTR-O CAPRĂ ALBĂ, UNA NEAGRĂ

1

Frate-meu Eli umblă fiert. Ce se face el cu atîta cerneală?

— Iar te-a apucat cerneala?

— Nu mă gîndesc la cerneală! răspunde frate-meu Eli. Să dea dracu-n ea! Mi-e de sticle! Am băgat „capital" în sticlele astea... Trebuie să le deşertăm numaidecît şi să luăm parale pe ele.

Din toate face parale, frate-meu Eli.

Vra să zică, golim sticlele. Buclucul e că n-ai unde să verşi atîta cerneală. Şi ziua în amiaza mare nu poţi s-o faci! Ar rîde lumea de noi.

— N-avem decît să aşteptăm pînă diseară! zice frate-meu. Noaptea nu ne vede nimeni.

Ard de nerăbdare să se facă noapte o dată. Parcă dinadins o lună plină luminează tîrgul, ca un felinar galben. Cînd ai vrea s-o vezi, ia-o de unde nu-i. Azi, şi-a găsit să vină!

— Parcă a poftit-o cineva! zice frate-meu Eli.

Începem să cărăm sticlele de cerneală afară şi... pleosc, cu ele, unde dă Dumnezeu. Am făcut în stradă un lac de cerneală.

— Nu e bine să vărsăm prea multe sticle în acelaşi loc! zice frate-meu Eli.

Are dreptate! Caut aşadar să golesc sticlele mereu în altă parte. Peretele vecinei, pleosc!... Gardul

vecinului, pleosc!... Stau două capre cu ochii la lună şi rumegă, pleosc!

— Pentru astăzi, ajunge, hotărăşte frate-meu Eli. Hai la culcare.

Tăcere şi întuneric. Un greiere ţîrîie undeva, sub prag. Pe cuptor pisica toarce cu poftă. Ziua şi noaptea ar sta la căldură şi ar moţăi. În casă, se aud paşi uşori. N-o fi necuratul?... Mama încă nu doarme. Mi se pare că mama nu doarme niciodată. O aud cum îşi frînge mîinile. Oftează şi geme şi-şi vorbeşte fără încetare. Aşa-i place ei! În fiecare seară îşi descarcă ei însăşi sufletul. Îşi povesteşte necazurile şi grijile ei nenumărate.

Cu cine stă ea de vorbă?

Cu Dumnezeu! Mereu scoate cîte un oftat din adîncul rărunchilor:

— Of, Doamne, Dumnezeule!

2

Mai stau încă întins pe jos, în aşternut, cînd aud din somn o larmă nelămurită. Tot felul de glasuri cunoscute îmi ajung la ureche. Deschid ochii încet, încet... cu băgare de seamă. E ziuă. Razele soarelui pătrund prin fereastră în odaie, parcă ar vrea să mă cheme afară. Vreau să-mi aduc aminte ce a fost ieri. Aha... cerneala!

Mă scol şi mă-mbrac în grabă. Mama e plînsă (cînd nu e mama plînsă?) Cumnata Bruhă e furioasă (cînd nu e cumnată-mea Bruhă furioasă?) şi frate-meu Eli stă abătut, ca o vită care aşteaptă numai s-o mulgi.

Ce s-a întîmplat?

S-au întîmplat o mie de întîmplări. Azi dimineaţă, vecinii, cum s-au sculat şi au ieşit din casă, au început să urle parcă ar fi băgat cineva cuţitul în ei. Cerneala! Unul s-a trezit cu tot peretele stropit — altul cu gardul, gardul lui nou, mînjit — un al treilea, cu cele două capre albe pînă mai aseară, negre de nu le mai recunoaşte nici el. Toate astea ar mai fi cum ar mai fi, dacă n-ar fi păţit-o şi ciorapii hahamului.

Niște ciorapi albi, atîrnați pe zăplazul vecinei, s-au dus dracului. Hăhămoaica n-are decît să nu mai atîrne a doua oară ciorapii albi pe gardurile altora, nu? Mama a făgăduit vecinei să-i cumpere altă pereche de ciorapi, numai să-i tacă gura o dată. Dar cu peretele și cu gardul cel nou? A rămas ca mama și cumnată-mea Bruhă să se așeze cu două bidinele și să acopere petele.

— Noroc că ați dat de vecini cumsecade, zice Pese cea grasă. Dacă ați fi atins cît de cît... cu o picătură măcar... peretele sau gardul lui Menașe felcerul, vă ieșea cerneala pe nas.

— Da, zău! zice mama. Și la nenorocire trebuie să ai noroc.

Și se uită la mine. Ce o fi crezînd cu asta?

3

Acu' o să fiu deștept, zice frate-meu Eli. Cum se întunecă golim sticlele în iaz.

Desigur, cel mai potrivit loc e în iaz. Frate-meu Eli are dreptate. Toate murdăriile le înghite iazul ăsta. Aici se spală rufele, aici se scaldă caii, aici se bălăcesc porcii. Vechi prieten, iazul! V-am mai vorbit de el, cînd vă învățam cum se prinde pește.

Cum s-a înnoptat, am umplut niște coșuri cu sticle, ne-am dus la iaz, am vărsat cerneala, ne-am întors acasă, am luat alte sticle, le-am deșertat și pe astea în iaz și așa mai departe, pînă-n zori.

De mult n-am mai avut parte de o noapte atît de frămîntată și veselă. Vă dați seama? Tîrgul doarme. Cerul e înstelat, luna se oglindește în iaz — liniște ca-n rai. Și iazul, un iaz plin de viață. Veniți să-l vedeți după Paști, cînd se topește omătul, cum se umflă și se revarsă. Cu cît merge mai spre vară, se face tot mai mic, mai strîmt, mai tăcut... Pe la sfîrșitul verii începe să moțăie. Adoarme aproape cu totul. În lut și-n noroi cineva face bulbul, bulbulbul, bulbul... cîteva broaște răspund crooo, cooco-cocroa... nu mai e un iaz, e o rușine! Pot să-l trec de la un mal la celă-

lalt, fără să-mi scot măcar pantalonii. Cerneala noastră a făcut să mai crească o lecuță! Aproape o mie de sticle de cerneală — doar nu-i jucărie! Dar am muncit ca niște catîri. Cum am pus capul pe pernă, am și adormit.

Dimineață — un bocet pe mama-l

— Vai de mine și de mine! Ce ați făcut din iazul nostru? Vai de mine și de mine!

Se pare că am nenorocit întreg tîrgul. Spălătoresele nu mai au unde să-și spele rufele, cotiugarii n-au unde să-și adape caii, aparii...

— Acuși, zice mama, se adună cu toții și vin să vă bată!

Eu și cu frate-meu Eli n-avem chef să vedem. Nu ne place să ne răfuim cu aparii. Așa că eu și cu fratele meu Eli o rupem la fugă spre prietenul Pine.

— N-au decît să vină să ne caute acolo, dacă au nevoie de noi! spune frate-meu Eli.

Cine-i Pine? Zilele astea, cînd o să ne mai întîlnim, vă fac cunoștință cu el. Nu strică să știți cine-i Pine! Nici el nu-i băiat prost!

X. TOATA STRADA STRANUTA

I

Săptămîna asta de ce meserie ne ținem?

De stîrpitul gîndacilor și șobolanilor.

Frate-meu Eli a stat toată săptămîna cu nasul în cartea care te învață cum se cîștigă cu o singură rublă, o sută de ruble pe lună — și acuma știe cum poate să vină de hac șoarecilor, gîndacilor și altor vietăți la fel de urîcioase.

— Să mi se dea voie, zice frate-meu Eli, numai să intru cu praful acolo unde sînt șoareci... și să vedeți

ce păţesc! Fug de le sfîrîie călcîiele... Mulţi crapă pe loc. S-a isprăvit cu şoarecii!...

Cum îşi potriveşte el praful, asta nu ştiu. Fratemeu Eli nu vrea să sufle un cuvînt. Taina asta grozavă n-o cunosc decît doi: cartea şi el. Nimeni altul. Cartea o ţine băgată în sîn. Şi praful într-o hîrtie. Un praf roşcat, pisat ca tabacul. Are şi un nume: „Smeriţi"! Ce înseamnă „Smeriţi"? Piper turcesc. Ce-i asta piper turcesc?

— Şi tu adică ai vrea, face frate-meu Eli către mine, ca eu să-ţi spun ţie ce se cheamă piper turcesc, nu? Să ştii că dacă mă mai întrebi o singură dată, te învăţ eu cum să deschizi uşa cu capul!

Lui nu-i place să i se vorbească şi să fie tras de limbă, tocmai cînd e în toiul trebii. Mă uit şi tac. Văd că în afară de praful roşu, mai are încă un praf, tot pentru şoareci. De praful ăsta trebuie să te fereşti!

— E otravă de moarte! spune frate-meu Eli poate de o sută de ori pe minut, mamei, cumnati-mi Bruhă şi mie.

Mai ales mie. Să nu mă ating de el, ferească Dumnezeu! E otravă.

Am încercat praful mai întîi pe guzganii vecinei Pese. Guzgani cu nemiluita. Bărbatu-său Moişe e doar legător. Toată casa e plină de cărţi. Guzganilor le plac cărţile. Adică nu atît cărţile, cît papul. Cu pap îşi leagă Moişe cărţile. De dragul papului guzganii mănîncă şi cărţile. Vă închipuiţi paguba lui Moişe! De curînd i-au găurit o carte de rugăciuni, nou-nouţă.

— Lasă-mă, te rog, o singură noapte aici, se milogeşte frate-meu Eli.

Moişe nu vrea.

— Mă tem, zice, să nu-mi strici cărţile!

— Cu ce să-ţi stric cărţile? întreabă frate-meu Eli.

— Nu ştiu cu ce, dar mi-e frică, sînt cărţi străine. Du-te de-l fă pe un legător să priceapă ceva!

Cu chiu, cu vai, s-a îndurat să ne lase pentru o singură noapte să încercăm praful.

2

În noaptea dintîi nu prea ne-a mers. N-am prins nici măcar un singur guzgan. Frate-meu Eli zice că ăsta ar fi semn bun. Guzganii au simțit praful și au șters-o. Legătorul dă din cap, cu un zîmbet în colțul gurii. Pesemne, nu crede. Cu toate astea, ne-a ieșit peste tot zvonul că alungăm șobolanii și gîndacii. Asta, trebuie s-o mulțumim vecinei Pese cea grasă, care s-a dus dinadins să bată toba în tîrg că așa cum ne pricepem noi să gonim gîndacii și șobolanii, nu se pricepe nimeni... Cînd a fost cu cvasul, tot ea ne-a răspîndit faima în tîrg. Și apoi cu cerneala. Că facem, zicea ea, o cerneală, de speriat, așa de buna e! Că toată gălăgia asta n-a ajutat la nimic, nu-i vina ei. N-are nimeni nevoie de atîta cerneală... Cu șobolanii e altceva. Șobolanii nu sînt cerneală... Șobolani sînt peste tot. Aproape nu-i casă în care să nu se fi aciuat șobolani. E adevărat că la casa oricui se află o pisică. Dar ce ajunge o pisică la atîta grămadă de șoareci? Și mai ales șobolani...

Șobolanului nici măcar să nu-i vorbești de pisică. Nici nu vrea să audă. Se pare că pînă și pisica se teme de șobolani, zice Berl ciubotarul și ne povestește atîtea grozăvii despre șobolani, că ni se face părul măciucă. E drept că pe Berl ăsta îl știe tot tîrgul că-i place să facă din țînțar armăsar. Dar ajunge că, din tot ce spune, să fie numai pe jumătate adevărat — și încă e destul de frumos. El ne istorisește că într-o noapte, șobolanii i-au înghițit o pereche de ciubote noi. Se jură așa, că nu se poate să nu-l crezi. A văzut el, cu ochii lui, cum doi șobolani mari, uite așa, au ieșit din găurile lor și i-au mîncat cizmele. Să se apropie de ei, i-a fost frică... Vă închipuiți! Doi șobolani mari ca niște viței... A încercat să-i sperie de departe, a fluierat, a bătut din picioare, a zbierat, degeaba! A aruncat în ei cu un calapod de cizme, dar guzganii au ridicat o clipă ochii la el și și-au văzut mai departe de treabă. Supărat, Berl le-a aruncat pisica în obraz. Au sărit pe pisică și au mîncat-o și pe

ea. N-a vrut nimeni să-l creadă! De ce, dacă omul se jură?

— Lasă-mă la dumneata o singură noapte, zise frate-meu Eli, şi te descotorosesc de toţi şobolanii.

— Vai de mine, cu cea mai mare plăcere, face Berl ciubotarul. O să-ţi mai şi mulţumesc.

3

Am stat toată noaptea de veghe în casa lui Berl cizmarul. Berl a rămas cu noi, să ne ţină de urît. Ah, cîte minunăţii ştie să ne povestească Berl ciubotarul! Mai ales de pe vremea războiului cu turcii. El a fost soldat în armata ţarului şi s-a luptat într-un loc numit Plevna. Acolo, turcii împuşcau cu tunuri. Ştiţi cît de mare e un tun? Închipuiţi-vă numai că o singură ghiulea e mai mare decît toată casa. Şi tunul poate să arunce o mie de astea pe minut. Ei, ce spuneţi? Vă place sau nu? Ghiuleaua cînd zboară, face o gălăgie de-ţi găureşte urechile. O dată, povesteşte Berl cizmarul, cum stătea el aşa, aude o bubuitură şi se vede aruncat în văzduh, sus de tot. Pînă dincolo de nori. Şi acolo se sparge ghiuleaua în bucăţi-bucăţele. Noroc că Berl a căzut pe ceva moale. Altfel îşi spărgea capul.

Frate-meu ascultă povestea şi zîmbeşte cu sprîncenele. Aţi mai văzut un zîmbet ca ăsta? Auzi, un om să rîdă cu sprîncenele!...

Berl ciubotarul nu bagă de seamă. El îi dă mereu înainte. O poveste mai înfiorătoare decît cealaltă. Aşa am stat pînă dimineaţa. Şi guzganii — să zici să se fi arătat măcar unul, de leac.

— Ce să spun! Eşti un vrăjitor! face Berl cizmarul, către frate-meu Eli.

Şi se duce în tîrg să povestească minunea. Am alungat şobolanii cu un descîntec, într-o singură noapte. Se jură că l-a văzut chiar el pe frate-meu Eli, cum a început să mormăie ceva şi cum şobolanii, fer-

mecaţi, au ieşit din găuri numaidecît şi au luat-o la goană spre iaz, au trecut iazul înot şi au dispărut pe celălalt mal.

4

Aici se alungă şobolanii ? Vin mereu alţii să ne întrebe şi să ne roage să le alungăm şobolanii cu descîntecul nostru.

Dar frate-meu Eli e un om cinstit. Lui nu-i plac minciunile. El spune tuturor că n-alungă şobolanii cu un descîntec, ci cu un praf. Are el un asemenea praf, încît şobolanii, cum îl miroase, îşi iau tălpăşiţa pe-aci'ncolo, cu coada între picioare.

— Las' să fie praf, las' să fie necazurile mele pe capul duşmanilor mei, numai să-mi alungi şobolanii. Cît trebuie să coste ?

Frate-meu Eli nu se tocmeşte. El zice că pentru un praf i se cuvine atîta şi pentru treabă atîta şi atîta. Bineînţeles, mereu urcă preţul. În fiecare zi alt preţ. Adică nu el urcă preţul, ci cumnată-mea Bruhă.

— Dacă-i vorba să cîştigi, zice ea, cîştigă încaltea. Dacă te-a blestemat Dumnezeu să ajungi să vînezi şobolani, cel puţin să nu fie degeaba.

— Cum poţi vorbi aşa, Bruhă ! zice mama. Ai uitat că mai e un Dumnezeu pe lumea asta ?

— Dumnezeu ? face Bruhă. Uite Dumnezeu !

Şi arată spre cuptor.

— Bruhă ! strigă mama supărată şi-şi frînge mîinile.

— Mamă ! spune frate-meu Eli. Ce stai de vorbă cu o proastă ?

Şi frate-meu Eli se plimbă prin odaie şi-şi mîngîie barba. A ajuns să aibă o barbă, să nu-i fie de deochi. Îi creşte, văzînd cu ochii. Şi-o ciupeşte şi creşte. Şi unde ? Pe gît ! Obrazu-i este neted ca-n palmă, dar gîtul îi e plin de barbă ! Aţi mai văzut o asemenea barbă ?

Altă dată, dacă frate-meu Eli ar fi îndrăznit s-o facă proastă pe cumnată-mea Bruhă, dînsa i-ar fi scos ochii, desigur. Acuma însă, ea tace şi înghite,

fiindcă frate-meu Eli cîştigă parale. De cîte ori frate-meu Eli cîştigă parale, ajunge tot mai scump în ochii şi-n inima ei. Acuma ţine mult şi la mine, fiindcă-l ajut pe frate-meu Eli să cîştige paralele astea. Cită vreme ne mergea rău, din „zdrenţăros" şi „nenorocit" şi „nemîncat" nu mă mai scotea. Acu', mă alintă. Acu' nu mă mai cheamă Motl, ci Motolă... Motolă, dă-mi ghetele! Motolă, adu-mi o cofă cu apă! Motolă, dă gunoiul afară!...

5

Frate-meu Eli are un cusur. Orice, îi place să fie peste măsură de mult. Cvas — un butoi. Cerneală — o mie de sticle. Praf de guzgani — un sac întreg. Îl întreabă Moişe legătorul:

— Ce-ţi trebuie atîta?

Îi răspunde frate-meu Eli că nu-i treaba lui. Cel puţin dacă ar ţine închis praful ăsta, într-un dulap, undeva. Dar nu! Pleacă toţi de acasă şi mă lasă pe mine singur, cu sacul. Ei şi? Ce mare nenorocire că m-am aşezat călare pe el, ca pe cal? De unde să ştiu eu că sacul o să plesnească şi că o să se scurgă din el un praf galben... Praful cu care frate-meu Eli alungă guzganii şi gîn... Uf! Cum mai miroase! Îţi vine să leşini!...

Mă aplec, vreau să adun ce s-a risipit pe podea... mă apucă un strănut! Dacă aş fi tras pe nas o cutie întreagă de tabac, n-ar fi trebuit să strănut atîta. Nu mai pot! Trebuie să fug afară... poate o să-mi treacă... Ies, dar strănutul nu mă slăbeşte.

Vine mama. Mă vede că strănut şi mă-ntreabă:

— Ce este?

Pot să-i răspund numai cu un:

— Hapciu, hapciu...

Şi încă o dată:

— Hapciu!

— Vai de mine şi de mine! îşi frînge mama mîinile. De unde ai luat guturaiul ăsta?

Eu strănut şi-i arăt casa cu mîna. Mama intră şi iese afară, strănutînd şi mai rău decît mine.

Vine frate-meu Eli şi ne vede cum strănutăm amîndoi.

— Ce-i asta ! întreabă el.

Mama îi arată casa cu mîna. Frate-meu Eli intră şi iese furios :

— Cine a făcut... a a a hapciu, hapciu, hapciu !

De mult nu l-am mai văzut pe frate-meu Eli atît de îndîrjit ca acum. Se repede la mine cu amîndoi pumnii ridicaţi. Noroc că strănută, altminteri aş ieşi olog din mîinile lui. Cumnată-mea Bruhă răsare şi ea peste cîteva clipe şi ne vede pe tustrei cum strănutăm şi ne ţinem de coaste.

— Ce-i cu voi ? face ea. Ce v-a apucat ?

Ce să-i spunem ? Parcă putem scoate un cuvînt ? Îi arătăm şi ei casa cu mîna. Cumnată-mea Bruhă intră şi iese îndată şi-l ia în primire pe frate-meu Eli.

— Ce ţi-am făcut... a a a hapciu... hapciu... hapciu...

Vecina Pese cea grasă ne aude şi vine să ne întrebe ce-i strănutul ăsta pe noi. Îi răspundem cu mîna. Pese cea grasă intră şi iese în grabă afară.

— Ce-aţi făc... hapciu hapciu !

Bărbatu-său, legătorul, dă peste noi şi începe să rîdă cu lacrimi :

— Haha, face el, v-a dat Dumnezeu un strănut !

Noi îl poftim cu mîna să intre în casă. Legătorul intră şi iese :

— Acu ştiu despre ce e vorba. Am mirosit ! E... hap, haap... hapciu...

Se ţine cu amîndouă mîinile de coaste, strănută şi rîde cu poftă. După fiecare strănut, sare în sus, rămîne o clipă în vîrful picioarelor, strănută şi iar sare şi iar strănută. Într-o jumătate de oră, toţi vecinii şi vecinele şi unchii şi mătuşile lor şi verii buni şi cunoştinţele lor şi toată strada de la un capăt la celălalt, strănută.

De ce s-a speriat aşa de rău frate-meu Eli ? Se teme pesemne că lumea o să-şi verse focul pe el,

fiindcă i-a apucat pe toţi strănutul. Frate-meu Eli mă ia în grabă de mînă şi o pornim amîndoi, iuţind din ce în ce mai mult paşii, spre prietenul Pine.

Trece mai bine de un ceas pînă să putem vorbi şi noi ca oamenii. Frate-meu Eli îi povesteşte cu de-amănuntul lui Pine toată păţania. Prietenul Pine ascultă cu băgare de seamă, aşa cum îşi ascultă un doctor bolnavii. După ce frate-meu a isprăvit toată istoria, prietenul Pine îi spune:

— Ia să văd şi eu cartea aceea!

Frate-meu Eli scoate cartea din sîn şi o dă prietenului Pine. Pine citeşte foaia în care scrie că pentru o rublă, cîştigi o sută de ruble pe lună şi poate şi mai mult încă. Fără să scoată o vorbă, prietenul Pine ia şi aruncă în cuptor cartea. Frate-meu Eli se repede cu amîndouă mîinile întinse s-o scoată din foc. Dar Pine îl opreşte.

— Oho! Nu te repezi aşa! Stai liniştit!

Şi după cîteva minute, din cartea care l-a învăţat pe frate-meu cum să facă din nimic o sută de ruble şi poate şi mai mult încă pe lună, n-a rămas decît un pumn de cenuşă.

XI. PRIETENUL NOSTRU PINE

1

Vă aduceţi desigur aminte că v-am făgăduit să vă vorbesc despre prietenul Pine. Face să-l cunoaşteţi. Nu-i băiat rău! Dar mai întîi trebuie să vă spun cine-i bunicu-său, cine-i tat'său, cine-i unchiu-său şi abia după aceea să vă arăt cine-i Pine. Nu vă speriaţi. N-o să mă întind prea mult la vorbă. De Hese sticlarul aţi auzit vreodată? Asta e bunicul lui Pine. E sticlar şi zugrav şi face oglinzi şi mai cu seamă tabac. Azi a dat la o parte toate meseriile şi se ţine numai şi numai de tabac. Pisează tabacul şi-l

vinde. Atît cît trăiește, zice el, nu vrea să ajungă la altul. E lung, uscat, cu ochii roșii și cu un nas de-ți vine să fugi! Jos lat, sus îngust și la mijloc îndoit ca un corn. Mă tem că are un nas ca ăsta, de atîta tabac cît trage pe zi. Un moșneag. Împlinește o sută de ani. Dar se ține încă verde. Se zice că așa bătrîn cum e, are mai multă minte decît cei doi băieți ai lui, Herș Leib „mecanicul" și Șneer „ceasornicarul".

Herș Leib „mecanicul" e tot atît de lung și de uscat ca și tat'său Hese. Are și el un nas mare, dar fără să tragă tabac. Mai tîrziu poate! Deocamdată, nu trage. I se zice „mecanicul" fiindcă se pricepe la cuptoare. Face cuptoare. Toți spun că ar fi un om deștept. Într-adevăr, are o frunte lată. Dacă ar fi fost lăsat să învețe, zice el, ar fi fost cel dintîi în meseria lui. În orice fel de meserie. Nu-i lucru pe lume să nu-l priceapă Herș Leib mecanicul. O spune chiar el. Prinde orice, dintr-o singură ochire. Și cuptoare, tot el singur a învățat să facă. A văzut de cîteva ori pe unul cum face cuptoare și îi venea să se strice de rîs. Acela, habar n-avea ce se cheamă un cuptor. Herș Leib s-a dus acasă, a dărîmat cuptorul și s-a apucat să ridice el singur unul nou, cu cărămizile vechi. Cuptorul ăsta a scos atîta fum, că-ți venea să-ți iei lumea-n cap. Herș Leib mecanicul a dat din nou jos cuptorul și iar l-a pus în picioare. O dată, de două ori, de trei ori, de zece ori, pînă a ajuns meșterul „mecanic" de astăzi. Herș Leib a născocit din capul lui un cuptor pe care ajunge să-l încălzești o dată la opt zile. Din păcate, îi lipsesc cărămizile potrivite pentru un asemenea cuptor. Dacă ar avea cărămizi cehliovene, de la Cehliova adică, ar zidi un cuptor, de să te duci să-l vezi ca pe o minune a minunilor. El, Herș Leib mecanicul, zice că pentru un cuptor se cere mai multă minte decît pentru un ceasornic. Asta o spune ca să-l umilească și să-l scoată din țîțîni pe frate-său Șneer.

Frate-său Șneer — mai tînăr decît Herș Leib mecanicul, mai lung decît el, cu un nas la fel de mare, e de meserie ceasornicar. Ar fi vrut să ajungă rabin,

sau haliam, sau dascăl, fiindcă are un cap anume făcut pentru carte. Dar a socotit mai nimerit să fie ceasornicar. De unde și pînă unde la el, ceasornicăria? Să v-o spun! De mic, de pe vremea cînd mergea încă la școală, numai la lucruri mari se gîndea. De pildă, ar fi vrut să priceapă ce este un lacăt. De ce dacă întorci cheia spre dreapta se deschide și dacă o întorci spre stînga se închide? Sau, de ce umblă un ceasornic? De ce bate ceasornicul tocmai cînd arătătorul cel mare arată douăsprezece? Întîia oară cînd a văzut un ceasornic cu o pasăre, parcă și-a ieșit din minți. Ceasornicul ăsta cu pasăre, bătrînul Hese îl primise în dar de la un colonel la care lucra. Cînd ceasornicul trebuia să bată, se deschidea o portiță și ieșea o pasăre care făcea „cucu". Pasărea asta parcă trăia. Pînă și pisica s-a lăsat păcălită. Ori de cîte ori pasărea ieșea în portiță și cînta „cucu", pisica se zbîrlea, gata să sară pe ea și s-o înhațe. Șneer și-a făgăduit că trebuie să afle ce-i cu pasărea asta. Într-o zi, cînd n-a fost nimeni acasă, s-a repezit la ceasornic, l-a dat jos din cui, i-a sucit șuruburile și i-a scos toate mațele. Cînd a venit tat'său, l-a cotonogit așa de rău, încît toată lumea credea că Șneer se curăță. Mai poartă și azi urme pe spate. Dar Șneer tot a făcut ce a vrut. Azi e ceasornicar. Nu știu dacă e dintre cei mai de soi, dar nu cere mult și lucrează repede. Frate-meu Eli i-a dat la dres ceasornicul lui de argint, nu știu de cîte ori. Mai în fiecare săptămînă își drege ceasornicul. Păcătos ceas, ceasul ăsta al lui Eli! Ba fuge ca un smintit, ba rămîne în urmă cu patru ceasuri, ba se poticnește și nu se mai urnește din loc. Fă-i ceva dacă poți. Nu-i vorbă, s-ar duce frate-meu Eli la un alt ceasornicar, dar îi este rușine de prietenul Pine. Prietenul Pine spune că vina este desigur, nu a lui Șneer, ci a ceasornicului.

— Gîndește-te bine, zice prietenul Pine. Dacă ceasornicul e într-adevăr un ceasornic, atunci nu-i mare deșteptăciune să-l dreagă oricine. Numai că vezi — ceasornicul tău nu este ceasornic. Atunci ce poate să-i facă un ceasornicar, oricît de priceput ar fi el?

Poți să-i spui că n-are dreptate?

Pine, prietenul lui Eli, e şi el un om deştept ca şi tat'său Herş Leib mecanicul şi ca unchiu-său Şneer ceasornicarul. Un nas, întocmai ca al lor. Sînt cu toţii năsoşi. Toată familia. Au o mătuşă, Creina, care are o fată, Beila, care are un nas, ce să spun? Face să te uiţi la el, ca să vezi numai ce nas poate născoci Dumnezeu cînd vrea. Şi nu atît nasul, cît obrazul ei. Nu-i un obraz omenesc. Parcă ar fi o pasăre, sau altceva. Dumnezeu să mă ierte. Se teme să se arate în stradă. Îţi vine să-i plîngi de milă. Pine seamănă puţin cu verişoară-sa Beila. Dar el e bărbat. Unui bărbat nu-i poate strica. Oricum, Pine nu e frumos. Dacă te uiţi la el, trebuie să rîzi. N-ajunge că e lung şi slab, dar mai are şi o pereche de urechi lungi, un gît lung, de bîtlan şi vederea scurtă. Cînd merge pe stradă, se ciocneşte de ceilalţi. Iar cînd se opreşte, îi calcă pe picioare. Întotdeauna are un pantalon sumecat, un ciorap căzut peste gheată, cămaşa desfăcută, cravata la ceafă, mestecă mereu acadele şi cînd vorbeşte, horăie ca-n somn. În schimb, are o minte deschisă. Nu-i lucru pe lume să nu-l ştie. Carte are mai multă chiar decît rabinul şi-n scris îi lasă-n urmă pe toţi. Nu numai că are o scriere frumoasă, dar face nişte cîntece, să te baţi cu mîna peste gură. Orice scrie, scrie în versuri. A scris pînă acum despre tot ce-ţi trece prin minte: despre rabin, despre haham, despre epitrop, despre măcelari, despre neamurile lui, despre ce vrei a scris — şi numai în versuri. Cîntecele lui Pine trec din mînă în mînă. Lumea se strîmbă de rîs. Unii le cunosc pe de rost. De pildă, unul pe care-l ţiu minte:

„Epitropul
Reb Şmil Aba
Are-un pîntec ca o minge
În castron îşi bagă laba
Şi înfulecă de stinge!

Iar nevastă-sa Nehume
Sfîntă cum nu-s două-n lume
Dar asta nu ne priveşte pe noi!

E deşteaptă al dracului
Cum e capra rabinului.
Dar-ar boala-n amîndoi!"

Tot tîrgul fierbea din pricina versurilor. Unul le-a potrivit o melodie, care a trecut din gură în gură pînă a ajuns la urechea epitropului şi a nevesti-si. Epitropul a trimis să-l cheme pe tatăl lui Pine, Herş Leib mecanicul şi a început să plîngă în faţa lui, cu lacrimi fierbinţi. Ce are Pine cu el?

Herş Leib mecanicul s-a dus acasă, l-a chemat pe Pine, a încuiat uşile şi i-a tras un pui de bătaie, soră cu moartea — şi n-a vrut să-i dea drumul pînă ce Pine nu s-a jurat că n-o să mai scrie poezii, cîte zile o avea.

2

De atunci Pine n-a mai scris versuri. Avea alte griji. Era foarte necăjit, zicea el. Îi ardea de însurătoare. Adică nu lui, ci lui tat'său. Herş Leib ţinea ca Pine să se însoare şi să se facă „om". Pine a luat pe fata unui morar. Socrul i-a deschis o prăvălioară de făină. Frate-meu Eli ar vrea să fie în locul lui. Pine rîde de frate-meu Eli. Pine spune că prăvălia ar fi o afacere, dar nu pentru unul ca el. Asta nu-i afacere, să înoţi toată ziua în făină. Asta se potriveşte unui om fără carte, unui morar. El nu poate sta în prăvălie. Gîndurile lui zboară aiurea. El e dintr-o familie de capete care zboară, zice Pine. La prăvălie nu poate să meargă. Mai bine stă cu nasu-ntr-o carte. Îi face mai multă plăcere. Socru-său, morarul, e foarte supărat, dar trebuie să tacă din gură. Se teme ca ginere-său să nu-l bage într-un cîntec. Şi apoi fiică-sa e prea simţitoare. Taba o cheamă. E puţin cam şpanchie dînsa, dar e tare bună la inimă. Toată ziua stă în prăvălie şi Pine acasă. Noi venim să-l vedem pe Pine aproape în fiecare zi. El îşi descarcă sufletul faţă de noi. De cîte ori ne întîlnim, oftează şi-şi plînge soarta lui nenorocită. Se înăbuşă aici, zice Pine. E prea strîmt pentru el. Simte că se îneacă. Dacă s-ar găsi

în alt oraș, zice el, he-hei... ar fi cu totul altceva ! Dacă ar putea pleca de aici, măcar pentru un an, ar răsturna lumea, îi spune el lui frate-meu Eli. Lui îi arată toate scrisorile care-i vin. Scrisori, zice el, de la „oameni mari". „Oamenii mari" îi scriu că-n el e „stofă". Și Pine crede la fel.

Mă uit la Pine și mă-ntreb : doamne, ce fel de „stofă" o fi având în el ?

3

O dată vine la noi Pine și-l cheamă pe frate-meu să-i spună ceva. De vreme ce vrea să-i vorbească în taină, trebuie să știu și eu ce vrea să-mi ascundă. Îmi place să aflu tot ce alții nu vor să aud. Mă duc după ei și trag cu urechea.

Pine : Ce ne pierdem noi zilele pe aici ?

Eli : Asta mă-ntreb și eu !

Pine : Am citit mai zilele trecute că unul a plecat „acolo" cu mîinile goale... O jumătate de an a dormit sub poduri... a măturat străzile pentru o bucată de pîine...

Eli : Și astăzi ?

Pine : Astăzi ?... Măcar de-am fi noi în locul lui !

Eli : Așa ?

Pine : Așa, așa ! Da' ce ? O să te înșel ? Am și vorbit cu nevastă-mea.

Eli : Și ea ce spune ?

Pine : Ce să spună ? E gata să plece.

Eli : Pleacă ? Dar socru' ?

Pine : Cine-l ascultă ce spune ? Dacă o să plec singur, o să se simtă mai bine. El nu-și dă seama că nu-i locul meu aici, între sacii lui de făină ?

Eli : Și eu, crezi că mă simt mai bine aici ?

Pine : Atunci ce mai stăm ?

Eli : Bine ! Plecăm ! Dar cu ce ?

Pine : Biletele de vapor nu costă parale. Se dau de pomană.

Eli : Ce înseamnă de pomană ?

Pine: În rate adică. Odată o să plătim. Deocamdată n-avem de dat nici un ban.

Eli: Dar pînă la vapor? Nu mai sînt alte cheltuieli? Biletele de tren...

Pine: Dar cîte bilete ne trebuie?

Eli: Ei cîte?

Pine: Socotește: Eu și cu Taba, două... Tu și cu Bruhă, patru...

Eli: Și mama, sînt cinci.

Pine: Vra să zică, cinci!

Eli: Și Motl?

Pine: Pentru el ajunge o jumătate de bilet... Și poate nici o jumătate... O să spunem că n-a împlinit încă trei ani.

Eli: Ai înnebunit?

4

Ce să fac? Nu mă mai pot ține și trag un chiot de bucurie. Prietenul Pine și frate-meu Eli întorc capul.

— Pleacă, pungașule! Nu ți-e rușine să asculți cînd oamenii în vîrstă vorbesc între ei?

Fug, sar, mă bat cu palmele peste pulpe... auzi? Plec... vapor... tren... bilet... Unde plecăm? Încotro?... Nici nu vreau să știu! Ce-mi pasă unde? Plec și atît!... Dacă stau și mă gîndesc bine, n-am plecat încă, în viața mea, nicăieri. Nici nu știu ce înseamnă plecare. Adică, o dată, nu-i vorba, i-am simțit eu gustul. M-am urcat călare pe capra vecinului și plăcerea asta mi-a costat scump de tot. După ce am căzut și mi-am umplut nasul de sînge, am mai mîncat și o trînteală zdravănă de la frate-meu Eli. De aceea, nu pot pune la socoteală călătoria asta pe capră. Umblu ca zăpăcit toată ziua. Nu mai mănînc. Nu mi-e foame. Noaptea visez că plec. Nu plec, zbor! Am aripi de porumbel și zbor. Trăiască prietenul Pine! A ajuns în ochii mei de o mie de ori mai frumos ca înainte! Dacă nu mi-ar fi rușine, l-aș lua de gît și l-aș săruta... Dragă, dragă Pine... N-am avut eu dreptate cînd v-am spus că e băiat deștept prietenul nostru?

XII. ASCULTAŢI OAMENI BUNI! PLECAM SPRE AMERICA!

1

Plecăm spre America.

Ce este America asta? Habar n-am. Ştiu numai atît că e departe, departe de tot. Dacă o porneşti într-acolo, trebuie să umbli şi să umbli, pînă ce dă Dumnezeu şi ajungi. Iar cînd ai ajuns, în sfîrşit, dai de o casă unde sînt adunaţi la un loc toţi emigranţii. Aici te dezbracă în pielea goală şi te caută la ochi. Dacă ai ochi sănătoşi, ai scăpat. Dacă nu, fii te rog bun şi întoarce-te de unde ai venit. N-avem nevoie de tine.

De ochii mei cred că nu mă pot plînge. O singură dată am păţit-o cu ei. Într-o zi, cîţiva băieţi de la şcoală m-au trîntit la pămînt şi mi-au suflat în ochi nişte tabac. Doamne, rău i-a cotonogit frate-meu, Eli, cînd a pus mîna pe ei. Azi am ochi, slavă Domnului! Măcar de ar avea mama ochi ca ai mei, spune frate-meu Eli. Dar parcă cine-i de vină, dacă ziua şi noaptea mama plînge şi plînge. De cînd a murit tata, n-a mai încetat să bocească.

— Dar pentru numele lui Dumnezeu, astîmpără-te odată! îi vorbeşte într-una frate-meu Eli. Nu ţi-e milă de noi? Din pricina ta, o să ne mai trimită pe toţi înapoi.

— Copil prost ce eşti! îi răspunde mama. Parcă eu plîng? Ochii îmi plîng singuri... fără să mă întrebe pe mine.

Şi mama îşi şterge lacrimile cu pestelca şi se apucă să desfeţe aşternutul. America e o ţară în care nu sînt perne. Găseşti acolo tot ce-ţi trece prin minte, în afară de perne. Cum doarme lumea în America, nu pot pricepe. Prost trebuie să se mai simtă bieţii oameni, pe un pat tare ca piatra!

Cumnată-mea Bruhă o ajută pe mama la treabă. Avem, Dumnezeu să mă ierte, „aşternut". Trei plă-

pumi, șase perne mari și patru perniţe mici. Din perniţele astea mici, mama vrea să facă o singură pernă mare. Păcat! Mie-mi plac perniţele astea mici, mai mult decît celelalte. Cîteodată, cînd mă joc dimineaţa, în pat, fac din ele un coif sau o minge, sau o plăcintă.

— Las' să ajungem cu ajutorul lui Dumnezeu, acolo, în America, spune mama, și o să-ţi fac din perna asta, iar cîteva perniţe mici.

Și-i dă ghes cumnati-mi Bruhă să pună mai multă inimă la treabă. Cumnată-mea face și ea ce poate, dar umblă amărîtă. Nu-i vine de loc să se despartă de mă-sa și de tat'său. Dacă cineva, zice ea, i-ar fi spus anul trecut pe vremea asta că va pleca în America, l-ar fi scuipat drept în ochi.

— He hei! face mama. Dacă mi s-ar fi spus mie anul trecut că azi o să fiu văduvă... cu doi copii orfani...

Și o podidesc lacrimile, firește. Frate-meu Eli să înnebunească de furie:

— Iar plîngi? Se vede că ţi-ai pus de gînd cu tot dinadinsul să ne îngropi pe toţi de vii, nu?

2

Și fiindcă atîta poate nu ne este destul, își găsește să ne intre în casă tocmai atunci Pese, vecina cea grasă. Cînd ne vede că golim pernele și că umplem, cu fulgii ăștia, alte fețe, începe să ne descînte atîta, de ne apucă durerea de cap.

— Vra să zică, plecaţi în America! Să dea Dumnezeu să ajungeţi cu bine și să fiţi fericiţi. La Dumnezeu, toate sînt cu putinţă... Uite acu' un an, mi-a plecat o rudă... Riva o cheamă... cu bărbatu-său Hună... Îmi scrie că se chinuiește acolo ca vai de lume, dar o duce bine! Cît mă rog de ea să ne scrie... cum și de ce și pe unde... ea tot asta îmi răspunde: că America e o ţară în care toţi se chinuiesc ca vai de lume, dar o duc bine. Fă-i ceva, dacă ai cum! Noroc că ne scrie și atîta! Bun și asta! La început, nu

primeam nimic de la ei. Am crezut că s-au înecat, Doamne ferește, în drum. Tocmai după cine știe cîte luni, am primit de la ei o scrisoare cum că au ajuns în sfîrșit acolo... că se chinuiesc ca vai de lume, dar că o duc bine. Acu' te întreb și pe dumneata: nu face să strici bunătate de așternut, să desfaci gospodăria, să umbli nu știu cîte săptămîni pe apă... mă rog toată harababura asta... numai ca să ajungi acolo... să te chinuiești ca vai de...

— Ce ar fi, i-o taie frate-meu Eli, să nu ne mai toci la cap cu prostiile astea?

— Prostii? se oțărăște Pese vecina. Ian te uită la el... mucosul! S-a făcut deodată deștept, că nu mai e nimeni de o seamă cu el. Cît e de cînd te-am ținut în brațe și te-am legănat și am avut mereu alte necazuri cu tine? Ia întreab-o pe mă-ta ce a fost cu osciorul de pește pe care l-ai înghițit cînd erai mic? Dacă nu săream eu să te apuc pe la spate... un, doi, trei, acu' nu mai apucai să pleci în America... să te necăjești ca vai de lume și s-o duci bine...

Și vecina Pese ar mai îndruga ea multe, dacă nu s-ar amesteca mama, s-o mai îndulcească puțin:

— Te rog Pesica, dragă, scumpa mea, sufletelul meu, inimioara mea...

Și izbucnește într-un hohot de plîns.

Frate-meu Eli, foc supărat, trîntește ușa după el și urlă de afară cît îl ține gura:

— Da' mai ducă-se dracului de treabă!

3

Casa noastră nu mai e ce a fost. Odaia e plină de boccele și așternut. Un munte de așternut, înalt pînă în tavan. Cînd rămîn singur acasă, mă cațăr pînă în vîrf și alunec pe spate, în jos, parcă m-aș da cu sania.

Cred că niciodată n-am fost atît de fericit ca acum. Mama nu mai gătește de mult. Frate-meu Eli aduce din hală o scrumbie pe care o mîncăm cu ceapă. Ce poate fi mai bun decît scrumbie cu ceapă? Pine mănîncă împreună cu noi. Pine a fost un zăpăcit în-

totdeauna. Dar de cînd se pregăteşte să plece în America, şi-a pierdut capul cu totul. Aşa spune mama. Cu un pantalon sumecat, cu un ciorap căzut peste gheată, cu cravata la ceafă, aşa cum îl ştim, ori de cîte ori intră în casă, se izbeşte cu fruntea de prag.

— Doar ştii bine cît eşti de lung, îi spune mama mereu. De ce nu te apleci, cînd intri pe uşă?

— Lasă-l în pace! face frate-meu Eli. E lung el, dar are vederea scurtă.

Şi se duce cu Pine la Zeilig croitorul, care a cumpărat sărăcia noastră de „casă". Azi trebuie să se facă hîrtiile. Cocioaba am vîndut-o de mult. Dar pînă am izbutit s-o vindem!... Ţi-ai găsit... croitor, să cumpere o casă, aşa, cu una, cu două! Şi mai cu seamă unul ca Zeilig!

Uf! Ce ne-a mai scos sufletul Zeilig, pînă a bătut palma cu noi... Mai întîi a venit cam de vreo trei ori pe zi să vadă casa, el singur... să miroase pereţii... să pipăie soba... să se caţăre în pod... să se urce pe acoperiş! Apoi a adus-o pe nevastă-sa, Meni. Aşa îi spune: Meni. Cînd mă uit la ea, mă apucă rîsul. O cheamă Meni, ca pe viţelul vecinei. Şi cu ochii aceia rotunzi... aş putea să jur că-i seamănă, parcă i-ar fi soră dreaptă. Ceva mai tîrziu, Zeilig croitorul a început să aducă mereu alţi „cunoscători". Mai toţi croitori. Fiecare i-a găsit casei un alt cusur. Pînă ce a rămas să-l cheme pe tatăl lui Pine, Herş Leib mecanicul. Herş Leib mecanicul se pricepe ca nimeni altul la case. Şi mai e şi om cinstit pe deasupra. Poţi să ai în el toată încrederea. Herş Leib mecanicul s-a uitat la chichineţele noastre, cu de-amănuntul, apoi, cu nasul în tavan şi cu şapca pe ceafă, a spus:

— Casa asta mai poate sta în picioare aşa cum o vedeţi, să nu zic mult, da' cam la vreo sută, dacă nu chiar două sute de ani...

— Desigur! se băgă-n vorbă un croitor dintre „cunoscătorii" lui Zeilig. Dar mai întîi n-ar strica s-o căptuşeşti bine cu cărămizi noi... s-o înţepeneşti cu cîteva bîrne groase... să-i torni vreo patru pereţi zdraveni... să-i pui un acoperiş de tinichea... şi atunci poate sta cu ajutorul lui Dumnezeu, pîn-o veni Mesia.

Dacă l-ai fi înjurat de mamă, sau dacă i-ai fi turnat în cap o cofă cu apă fiartă, Herş Leib mecanicul n-ar fi trebuit să se mînie mai rău. Doamne, ce a mai început să zbiere! Numai atît zicea el că ţine să ştie: cum poate un ovrei parşiv, un croitoraş neţesălat, un hoţoman, un nenorocit, să aibă nas să-i vorbească aşa de urît!... Cui?... Lui Herş Leib meca-ni-cul... lui... lui... care...

M-am bucurat degeaba. Credeam că iaca-iaca... o să se ia de păr... şi pumnii şi palmele o să-nceapă să zboare de o parte şi de alta. Cînd colo, se bagă ceilalţi la mijloc şi se isprăveşte cu cearta şi începe tocmeala şi se aduce rachiu şi se bea aldămaşul. Toţi ne doresc să plecăm sănătoşi în America, să facem afaceri bune, să cîştigăm multe parale şi să ne întoarcem acasă.

— Ohoo! face frate-meu Eli. Mai încetişor te rog... Nu aşa de uşor te întorci din America.

Şi toată lumea începe să vorbească despre America. Herş Leib mecanicul se jură pe ce are el mai sfînt, că o să ne întoarcem cu toţii, cît de curînd.

— America, zice el, e... să mă iertaţi de cuvînt.. pfui!

— Să nu-ţi fie cu supărare! face Zeilig croitorul. De ce e America, să mă ierţi de cuvînt — pfui?

— De ce? răspunde Herş Leib mecanicul. Fiindcă America e o ţară păcătoasă, de asta!

— Să nu-ţi fie cu supărare! face iar Zeilig croitorul. De ce e America o ţară păcătoasă? De unde ştii dumneata că e o ţară păcătoasă?

— Nu-i nevoie să-ţi spun de ce e America o ţară păcătoasă, răspunde Herş Leib mecanicul. E doar la mintea omului!

Dar Zeilig croitorul e un încăpăţînat cum nu s-a mai văzut de cînd lumea. El vrea cu tot dinadinsul să ştie de ce „e la mintea omului" că America e o ţară păcătoasă. Herş Leib începe să-i dea a înţelege de ce ar fi asta la mintea omului şi i se împleteceşte limba în gură... şi înşiră la verzi şi uscate... să zici un cuvînt să se potrivească cu celălalt... E puţin cherchelit Herş Leib mecanicul. Dar nici ceilalţi nu sînt

mai trezi. Toți sînt înfierbîntați de rachiu. Toți se simt bine. Și eu, împreună cu ei. Numai mama își ascunde obrazul în șorț și-și șterge ochii mereu. Frate-meu Eli o vede și, furios, îi spune în șoaptă :

— Nu ți-e milă de ochii tăi și de noi, ha ?

4

Altă istorie. Trebuie să ne luăm rămas bun de la rude, vecini, prieteni, cunoscuți — mă rog de la toți. N-am uitat pe nici unul. La Ioină brutarul, socrul lui Eli, am stat o zi întreagă. Ioină a întins în cinstea noastră o masă, la care s-au adunat toate rudele. S-a băut bere. Pe mine m-au așezat într-un colț cu Alta, sora cumnati-mii Bruhă. O știți. E mai mare decît mine cu un an și poartă două codițe împletite la ceafă, ca doi covrigei. La nunta lui Eli, vecina Pese cea grasă s-a apucat să spună că am fi o pereche potrivită. De atunci, de cîte ori sîntem împreună, lumea se uită la noi ca și cum am fi logodiți. Cu toate astea, nu ne e rușine să stăm de vorbă între noi.

— O să-ți fie dor de mine ? mă întreabă Alta.

— Desigur că o să-mi fie dor de tine, răspund.

— Dar o să-mi scrii din America ? întreabă ea.

— Desigur că o să-ți scriu din America, răspund.

— Cum ai să-mi scrii ? face ea. Parcă știi să scrii?

Și eu de colo, cu mîinile înfipte în buzunare :

— Mare lucru, zău, în America... să înveți să scrii.

Alta se uită la mine și zîmbește. Știu eu de ce zîmbește. Eu plec și ea rămîne. Și asta o roade la inimă. Și nu numai pe ea... Pe toți cei care știu că plec în America. Pînă și Enoch Chiorilă, băiatul lui Iosl chiaburul, crapă de ciudă. Dacă ar putea m-ar strînge de gît.

— Hei, ascultă ! mă oprește el în uliță. Aud că pleci în America.

— Da, plec !

— Și mă rog, ce ai să faci tu acolo ? O să umbli din casă în casă, să cerșești o bucată de pîine ?

Norocul lui că nu-i de față frate-meu Eli. Altfel i-ar

arăta el cerşit. Nu vreau să-mi pun mintea c-un derbedeu ca ăsta. Îi scot limba şi mă reped la vecina Pese cea grasă, să-mi iau rămas bun de la liota ei de copii. V-am mai vorbit despre ei. Opt podoabe, să nu le fie de deochi! Unul şi unul... Toţi mă împresoară şi mă întreabă dacă-mi pare bine că plec. Auzi vorbă! Ce să vă spun! Tuturora le ies ochii bine, bine de tot! Mai ales lui Vaşti, cel cu gîlma pe frunte. Se uită toată vremea la mine şi-mi spune:

— Cîte ai să mai vezi tu în America ceea!

— Da, zic, am să văd multe. Numai să ajung o dată acolo!

5

A venit Leizăr cu harabaua trasă de „vulturii" lui. Trei cai, ca trei ardei iuţi. Nu pot să stea o clipă pe loc. Se zbat în hamuri, lovesc cu copita în pămînt şi aruncă pe nările aprinse bale, cu care îmi împroaşcă obrazul. Nu ştiu ce să fac mai întîi: să mă uit la cai, ori să-i ajut pe ai mei să încarce în haraba boccelele şi aşternutul. Mai bine le fac pe amîndouă deodată: stau lîngă cai şi mă uit cum ceilalţi încarcă pînă-n vîrf harabaua cu calabalîcul nostru.

E vreme să ne urcăm şi noi în căruţă. Pînă la gară avem de făcut patruzeci de verste. Toată lumea e de faţă. Eu şi frate-meu Eli şi cumnata-mea Bruhă şi prietenul Pine şi nevastă-sa Taba, şi tot neamul lor — şi Herş Leib mecanicul, tatăl lui Pine, şi Şneer, unchiul lui Pine, şi morarul şi morăreasa, socrii lui Pine, şi fata mătuşii Creina, Beila năsoasa, şi moş Hese, care a ţinut să vină la gară, să-l înveţe pe Pine cum să se poarte în America. Dintre ai noştri au venit numai socrii lui Eli cu băieţii. Păcat că nu-i cunoaşteţi pe băieţii lui Ioină brutarul! Acu' nu mai am cînd să vă vorbesc despre ei. Plec în America. Toţi se învîrtesc în jurul nostru şi ne sfătuiesc să fim cu ochii în patru, să nu ne prade hoţii.

— În America nu sînt hoţi! face frate-meu Eli.

Şi îşi pipăie buzunarul pe care i l-a cusut mama într-un asemenea loc, încît să aibă hoţii o mie de

capete şi tot n-ar da de el. Acolo îşi ţine el gologanii luaţi pe căscioară. Se vede că a pus mîna pe o sumuşoară frumoasă. Altfel nu l-ar întreba fiecare dacă o ţine bine ascunsă.

— Bine, bine. N-aveţi nici o grijă ! face frate-meu, Eli, puţin cam supărat.

Îi este lehamite să tot dea fiecăruia în parte socoteală de bani.

Se face tîrziu. Nu mai putem sta. Trebuie să plecăm îndată. Dar unde-i mama ? Mama nu-i nicăieri. Nimeni nu ştie unde-i mama. Frate-meu Eli, parcă i-ar fi dat cineva cu ciomagul în cap. Prietenul Pine şi-a pierdut legătura de la git şi Leizer harabagiul zbiară într-una că o să ajungem la gară după ce o să plece trenul.

Sst... uite-o pe mama, cu obrazul încins şi cu ochii umflaţi. Frate-meu Eli se repede la ea :

— Ce-i cu tine ? Unde ai fost ?

— La cimitir, să-mi iau rămas bun de la tata.

Frate-meu Eli se dă la o parte cu capul în pămînt. Toţi au amuţit dintr-o dată. Pentru întîia oară de cînd ne pregătim de plecare, îmi vine tata în minte. Simt o pişcătură la inimă. Mă gîndesc că plecăm cu toţii în America... şi numai tata, săracu', rămîne singur, singurel, aici în cimitir.

— Haide, Motl ! Nu mai sta ! Urcă în căruţă ! strigă toată lumea la mine.

Cum, Doamne iartă-mă, să mă cocoţez în căruţă, pe grămada asta de legături şi aşternut ?

Dar Leizer nu-mi dă voie să stau mult pe gînduri. Mă ia în spinare şi mă zvîrle peste boccele şi deodată începe o pupăraie... şi o gălăgie... şi un plînset... Mai rău decît toţi, plînge bineînţeles mama. Scuturată de hohote, cade de gîtul Pesei, vecina, şi-i spune :

— Mi-ai fost ca o soră... Mai bună ca o soră...

Vecina Pese nu plînge. Doar guşa ei grasă îi tremură, şi lacrimi cît pumnul i se preling pe obrazul gras şi lucios. Cu toţii ne-am luat rămas bun, în afară de Pine. Face să dai nu ştiu cît, să-l vezi pe Pine cînd se îmbrăţişează cu cineva. Nu nimereşte

niciodată unde trebuie. Ba-l sărută pe om în bărbie, ba în vîrful nasului, ba de-a dreptul pe ceafă.

In sfîrşit, ne-a ajutat Dumnezeu şi sîntem cu toţii în haraba — vreau să zic deasupra harabalei. Sus, pe perne şi între perne stau: mama, Bruhă şi Taba. Pe boccele frate-meu Eli şi prietenul Pine. Iar eu cu Leizer, pe capră. Mama ar vrea să mă aşez la picioarele ei. Dar frate-meu Eli zice că pe capră mă simt mult mai bine. Cred şi eu! Pe capră pot să văd pe toată lumea şi toată lumea poate să mă vadă pe mine. Leizer pune mîna pe bici şi toţi cei de faţă încep iar cu urările şi bocetele:

— Umblaţi sănătoşi!

— Să ajungeţi cu bine!

— Să nu ne uitaţi!

— Să ne scrieţi mereu!

— In fiece săptămînă o scrisoare!

— Complimente lui Moişe... lui Base... lui Meer... lui Hună... lui Hérş Beer...

Şi noi din căruţă:

— Rămîneţi sănătoşi! S-auzim de bine!...

Pot să jur că acu' s-a isprăvit! Plecăm.

Leizer împarte fiecărui cal, cu biciuşca, cîte un şfichi zdravăn. Numai pe unul îl pocneşte şi cu codirişca să umble mai iute. Roţile pornesc să se mişte, harabaua începe să se scuture şi eu salt pe capră — gata să cad de bucurie. Mă mănîncă gîtlejul. Aş vrea să cînt, să cînt într-una: Plecăm, plecăm, plecăm! Sîntem în drum spre America!

XIII. NE STRECURAM PESTE GRANIŢA

1

Tare-i bine să umbli cu trenul. Nici cu harabaua nu-i tocmai rău, dar harabaua te hîţînă al dracului şi te dor şalele după aceea, de-ţi ies ochii din

cap. Caii lui Leizer zboară ca niște adevărați vulturi. Cu toate astea, ne-am tîrît destul pînă la gară. Și cînd am ajuns la gară, nu ne-am mai putut da jos din haraba. Adică mie mi-a venit mai ușor decît celorlalți. Stăteam doar cocoțat pe capră cu Leizer. E drept că oasele parcă-mi erau frînte, așa mă dureau. În schimb, cît ai clipi, am fost jos. Cu ceilalți însă, treaba asta nu mai mergea. Știți doar cine sînt ceilalți: frate-meu Eli și cumnată-mea Bruhă, prietenul nostru Pine cu nevastă-sa Taba și mama. Mai rău le era femeilor. Au intrat în căruță, parcă ar fi intrat în pămînt, că nu mai dădeam de ele. Așa că a trebuit să descărcăm mai întîi toate boarfele și tot așternutul și abia după aceea să tragem afară femeile, una cîte una.

Toate astea le-a făcut bineînțeles Leizer. E drept că Leizer ăsta e tare supărăcios și înjură de ți se face părul măciucă. Dar e un om cumsecade. Păcat că ne-a zvîrlit pe jos tot calabalîcul și s-a dus să vadă de un alt mușteriu, cu care să se întoarcă acasă.

Fără el, ne-am simțit singuri pe lume. Mai cu seamă cînd a început hamalul să se lege de noi că prea avem multe boccele. Și nu-l supărau atîta boccelele, cît așternutul. E treaba lui, că avem cu noi perne mai multe!

Mama îl ia cu binișorul. Îi zice că plecăm în America. El începe să urle că mai bine să plecăm undeva — unde, mi-e și rușine s-o spun!

— Cu ăsta trebuie s-o tai scurt! Dacă nu miști din urechi, nu faci nimic!

Așa zice prietenul Pine. Prietenul Pine este capul nostru. El știe bine rusește. Dar e cam iute din fire. Nici lui Eli nu-i lipsește nimic, dar nu se aprinde așa, ca prietenul Pine. Pine ia foc repede. Ca un chibrit. Acu', se apropie de hamal și-i spune în rusește:

— Ian ascultă, bre! N-o să te ia dracu', dacă o să plecăm cu atîtea perne și perniță, în America... O să-ți dăm de un rachiu, porcule... și mai taci o dată dracului din gură!

Hamalul, se-nțelege, nu s-a lăsat — și mi l-a umplut pe prietenul Pine cu tot ce i-a venit în gură: Porcule!... Măgarule!... Boule!... Vită-ncălțată!... Ne temeam de tărăboi, de poliție. Mama a și început să-și frîngă mîinile și să se vaicăre:

— Cine te-a rugat, îi zicea ea lui Pine, să sari cu gura, ca să te arăți ce știi!

— Nici o grijă! Ne împăcăm noi!

Și așa a și fost! S-au împăcat. Pine îi tot turna pe rusește și hamalului nu-i mai stătea gura cu înjurăturile, dar tot a cărat boccelele și pernele în clădirea aceea înaltă cu fereste mari, căreia-i zicea „gară".

Numai că buclucul de-abia aicea începe. Hamalul zbiară că n-o să fim lăsați în vagon cu atîtea perne și cu atîtea zdrențe. (Plăpumile sînt la el zdrențe. Pentru că li s-a rupt puțin căptușeala, că se vede vata prin ea — se cheamă că sînt zdrențe la el.) Rămîne ca „șeful" să hotărască.

Cine să stea de vorbă cu șeful? Tot prietenul Pine. Ca de obicei, Pine se duce cu hamalul la șef. Eu mă țin după ei. Cu șeful, Pine nu mai vorbește așa cum a vorbit cu hamalul. Ci cu totul altfel. Nu mai zbiară, nici nu se răstește — ci dă din mîini și din gură. Și spune niște vorbe pe care nu le-am mai auzit de cînd sînt: „Columb", „civilizație", „Alexandru de Humboldt", „Slominski", „matematică", și altele pe care le-am și uitat. Șeful l-a ascultat, s-a uitat țintă la el și n-a mai îndrăznit să spună nici circ! Pesemne că Pine l-a săpunit bine de tot. Dar la urmă, tot n-a ajutat la nimic. Am trebuit să dăm așternutul la bagaj și să luăm o chitanță. Mama nu mai putea de supărare: pe ce o să dormim?

2

Mama s-a necăjit de pomană, că n-o să avem pe ce să dormim. Eu aș fi mulțumit să am măcar unde să mă așez. Parcă dinadins, e atîta înghesuială în vagon, că nici să răsufli bine nu poți. În afară de noi,

mai e o grămadă de lume, care se bate pentru un loc. Atîta vreme ne-a luat așternutul, că am pierdut locurile cele mai bune. Cu chiu, cu vai am izbutit să așezăm pe jos femeile și legăturile. Mama e într-un capăt al vagonului, Bruhă și Taba în celălalt capăt. Cînd vor să-și vorbească, strigă în gura mare, peste tot vagonul. Și rîde lumea de ele. Frate-meu Eli și prietenul Pine au rămas cu un picior în vînt. Nici nu stau, nici nu atîrnă. Pine, scurt de vedere cum e, mereu se izbește cu fruntea de cîte ceva. Dar eu? Mie să nu-mi duceți de grijă. Mie mi-e bine. Bine, cum nici nu se poate mai bine. E drept, mă cam strînge din toate părțile, de atîta înghesuială, dar stau la fereastră. Pe dinaintea ochilor îmi gonesc case, copaci, șesuri, păduri, că nici nu vi le mai pot descrie. Și cum mai zboară trenul ăsta al nostru! Și roțile cum ciocănesc. Și ce trosnituri!... Și ce de-a mai fluiere!... Mama se teme să nu cad pe fereastră și-mi strigă mereu, peste capul celorlalți:

— Motl! Motl!

Și unul, cu niște ochelari albaștri, se strîmbă după ea:

— Motl! Motl!

Ceilalți rîd și-și bat joc de noi. Ai noștri se fac că n-aud. Mamei îi pasă ca de zăpada de anțărț. Ea îi tot dă înainte:

— Motl! Motl!

Iar? Ce vrea?

Vrea să îmbuc ceva. Am luat cu noi toate bunătățile din lume: ridichi, ceapă, usturoi și castraveți verzi și ouă tari — cîte un ou de fiecare. De mult nu m-am mai bucurat de atîta mîncare ca astăzi.

Și așa trece o stație după alta. La fiecare stație se dau jos cîțiva — și se face tot mai mult loc în vagon. Femeile noastre nu mai stau pe dușumea, ci pe bănci, împreună cu toate boccelele. Frate-meu Eli și prietenul Pine nu mai pot de plăcere! Au pus mîna pe locurile cele mai bune.

Pine intră în vorbă cu cîțiva de-ai noștri. Îi în-

treabă: încotro? Mulți dintre ei pleacă în America. Nu mai întrebați ce bucurie pe noi, cînd am auzit de America.

— Păi cum asta? De ce ați tăcut pînă acum din gură? Că doar și noi plecăm în America!

Așa le spune prietenul Pine și ne împrietenim repede. Acum știm cu toții de unde vine fiecare și unde se duce.

— Voi... la New York? Noi, la Filadelfia.

— Ce-i asta Filadelfia?

— Tot un oraș, ca și New York!

— Oho, mai stai o lecuță! Filadelfia față de New York, e ceea ce ar fi Eișișok, față de Vilna... Drajna față de Odesa... Otvoțk față de Varșovia... Simonovski față de Petersburg... Koșelet față de Harkov...

— Uite al dracului!... După cîte văd, ai cutreierat lumea, în lung și-n lat, să nu-ți fie de deochi!

— Măcar de-aș avea în buzunar atîtea cîte am văzut! Dacă vrei, pot să-ți înșir toate orașele pe unde am fost!

— Asta, las-o pe sîmbătă, cînd n-o să avem altă treabă. Mai bine spuneți-mi, oameni buni, ce fac cu granița?

— O să faci ceea ce o să facem și noi... ceea ce facem cu toții!

Și încep ai noștri să se vîre unul în altul și să vorbească despre graniță și despre chipul în care o să se strecoare peste graniță, noaptea.

Ce-i asta să se strecoare noaptea? Ca hoții?... Pe cine aș putea să întreb? Mama e o biată femeie. Ce știe o femeie! Lui frate-meu Eli nu-i place să-i bat capul. Un băiețaș ca mine nu trebuie să se bage printre oameni în vîrstă. Pine s-a aprins rău. Vorbește. Toți vorbesc. Fiecare știe ceva despre cîte o altă graniță. Unul zice că cea mai bună graniță ar fi Noua Suliță. Altul zice că prin Brod e mai bine ca peste tot. Un altul zice că Unghenii n-ar fi tocmai o graniță proastă!

Stați! Uite, că am și ajuns la graniță.

3

Eu îmi închipuiam că graniţa e un fel de balaur cu coarne. Cînd colo, nimic! Aceleaşi case şi aceiaşi oameni ca şi la noi. Pînă şi o piaţă cu dugheni şi tarabe, ca şi la noi.

Cumnată-mea Bruhă şi Taba, nevasta lui Pine, s-au dus după tîrguieli. Vreau să mă duc şi eu cu ele, dar mama nu mă scapă din ochi nici o clipă. Se teme să nu mă fure cineva, tocmai la graniţă. Nu-l văd nici pe frate-meu Eli, nici pe prietenul Pine. Se învîrt cu nişte oameni, pe care nici nu-i cunosc. Mama zice că ăştia sînt „agenţi". Agenţii o să ne ajute să ne strecurăm peste graniţă, noaptea, ca hoţii. Unul dintre ei arată chiar ca un hoţ. Un caftan verde, o umbrelă albă şi nişte ochi de hoţoman. Celălalt, în schimb, este un om cumsecade, cu pălărie...

In toată afacerea asta, se află-n treabă şi o femeie. Femeia pare să fie foarte cinstită şi cuvioasă. Poartă perucă, aşa cum poartă o evreică evlavioasă — şi stă de vorbă cu Dumnezeu! O întreabă pe mama dacă o să rămînem sîmbătă acolo. Mama zice că sîmbătă o să fim, cu ajutorul lui Dumnezeu, de partea cealaltă. Femeia ridică ochii la cer şi zice:

— Amin! Să dea Dumnezeu!

Dar se teme că „agenţii" ăştia o să ne cam ducă de nas. „Agenţii" cu care ne tocmim noi acuma sînt nişte tîlhari de rînd. O să ne scoată banii din buzunar şi o să ne mai şi bage în bucluc. Dacă vrem, zice, să ne strecurăm peste graniţă, putem să ne înţelegem, zice, cu ea — şi-o să ne fie, zice, bine!

Aşa? Care vra să zică este hoaţă şi dînsa? Atunci de ce mai poartă perucă şi stă de vorbă cu Dumnezeu?

Frate-meu Eli şi prietenul Pine s-au întors din tîrg. Nu prea sînt în apele lor. Pesemne că iar s-au certat. Unul aruncă celuilalt în spinare că din pricina lui va trebui să rămînem şi sîmbătă aici. Asta încă n-ar fi nimic. Dar aflăm că cei doi agenţi s-au lăudat că o să ne pîrască poliţiei că vrem să ne strecurăm peste graniţă.

Pînă una-alta, mama plînge. Frate-meu Eli se răsteşte la ea că-şi bate joc de ochi. Ochii ei, zice el, o să ne împiedice pe toţi să intrăm în America.

Frate-meu Eli şi prietenul Pine nu mai stau de vorbă cu agenţii. Gata! zic ei, adică frate-meu Eli şi prietenul Pine. Nu mai plecăm şi nu ne mai strecurăm peste graniţă. Mi se frînge inima de jale — fiindcă-mi închipui că-i pe adevăratelea. Cînd colo, aflu că e o şmecherie la mijloc. Capu' lui Pine! Au spus-o ei, aşa, dinadins, ca să se scuture de agenţi. Şi am început să ne tocmim cu femeia. Femeia ne-a luat cîteva ruble arvună şi ne-a spus să fim gata cam pe la miezul nopţii, să ne strecurăm peste graniţă. Nopţile sînt întunecoase. Fără lună. Tocmai bine să te strecori peste graniţă.

Aş vrea să ajung o dată să văd ce-i asta: graniţă — şi cum te strecori peste ea!

4

Toată ziua am avut treabă cu lucrurile şi aşternutul. A trebuit să le împachetăm şi să le dăm pe seama femeii. Ea ni le trimite după aceea. Înainte de toate, zice ea, să treacă oamenii. Adică noi. Noi să trecem mai întîi. Şi ne învaţă ce avem de făcut. Cam pe la miezul nopţii, zice ea, să ieşim din tîrg pe acolo. Şi acolo, zice ea, o să dăm de un deluşor. Lăsăm deluşorul şi o luăm, zice ea, la stînga. Şi să mergem şi să mergem, zice ea, pînă vedem iar un deluşor. Să lăsăm şi deluşorul ăsta şi s-o luăm, zice ea, la dreapta şi să mergem şi să mergem, pînă ajungem la o cîrciumioară. În cîrciumioara asta, zice ea, să nu intre toţi, ci numai unul dintre noi. În cîrciumioara asta, zice ea, o să găsim doi oameni de-ai ei, bînd rachiu la o măsuţă. Să ne apropiem de ei, zice ea, şi să le spunem: „Himova!" — şi ajunge! Cum o să audă oamenii, zice ea, cuvîntul ăsta „Himova" (e numele ei) îndată o să se ridice de la masă şi o să meargă cu noi în pădurice. În pădurice o să ne aştepte alţi patru oameni de-ai ei. Dacă îi găsim cumva adormiţi, să-i trezim. În

pădurice, zice ea, să vă ţineţi gura, să nu scoateţi o şoaptă, că altminteri trag soldaţii cu puşca în voi. La fiecare pas este un soldat cu puşcă şi trage ! Din pădurice, zice ea, oamenii mei o să vă ducă în vale, pe drumul cel bun şi gata sînteţi „de partea cealaltă".

Mie, povestea asta cu delușorul, cu cîrciumioara, cu pădurice a, mi-a plăcut tare mult. Mamei îi este frică o lecuţă. Şi cumnati-mii, Bruhă, şi nevestei lui Pine, Taba. Rîdem de ele. Femeile se tem şi de o pisică.

Am aşteptat cu nerăbdare să se întunece, ne-am făcut rugăciunea, am mîncat şi iar am stat şi am aşteptat, pînă ce a dat Dumnezeu şi s-a făcut douăsprezece din noapte, cînd toţi şase am pornit-o la drum.

In cap, mergeam noi, bărbaţii. După noi, femeile. Ca de obicei.

Femeia ceea cu perucă, parcă ar fi fost ghicitoare ! Fiindcă s-a-ntîmplat aşa cum a spus ea. Cînd am ieşit din tîrg, am zărit un delușor. Am lăsat delușorul în urmă şi am luat-o la stînga. De acolo, am umblat şi am umblat, pînă am zărit încă un delușor. Am lăsat şi delușorul ăsta în urmă şi am luat-o, aşa cum ne-a învăţat ea, la dreapta şi am mers atîta, pînă am nimerit peste o cîrciumioară. In cîrciumioară a intrat unul dintre noi. Cine ? Se înţelege că Pine. Aşteptăm o jumătate de oră, o oră, două ore — nu-i Pine ! Incep femeile să ne spună că ar trebui să vedem ce-i cu Pine ! Cine să meargă ? Frate-meu Eli. Zice mama că-i este frică să-l lase... Ssst ! Uite-l pe Pine.

— Unde ai stat atîta ?
— In cîrciumă !
— Dar oamenii unde sînt ?
— Dorm !
— De ce nu i-ai trezit ?
— De unde ştiţi că nu i-am trezit ?
— De ce nu le-ai spus : „Himova" ?
— De unde ştiţi voi că nu le-am spus ?

— Ei și?
— Nimic.
— Și-i rău?
— Da, parcă cine zice că-i bine?

5

Frate-meu Eli este, într-adevăr, om isteț. El zice să intre amîndoi împreună în cîrciumioară, să mai încerce o dată să-i trezească pe cei doi. Zis și făcut! N-a trecut nici o jumătate de oră, că-i vedem că se întorc cu cei doi. Oamenii femeii cu perucă sînt încă adormiți și amețiți de băutură și scuipă și blestemă — o grozăvie! Numai de „dracu" vorbesc! Mi se pare că femeile au început să tremure de frică. O văd după oftaturile și gemetele lor și după „Dumnezeu" pe care mama îl pomenește într-una — în șoaptă. În gura mare, se teme. Mergem și mergem, dar nu mai dăm de alți oameni. Unde sînt ceilalți patru?

Deodată, cei doi se opresc și ne poftesc să le spunem cîți bani avem. Ne cuprinde o spaimă, că ne îngheață limba în gură. Sare mama și zice că n-avem parale. Zic ei:

— Nu-i adevărat! Toți ai voștri au parale!

Și scot două cuțite lungi pe care ni le plimbă pe la nas și ne spun:

— Dacă nu ne dați tot ce aveți, vă-njunghiem!

Toți stau muți și tremură ca niște oi.

Zice mama, către frate-meu Eli:

— Descoase buzunarul și dă-le paralele!

Sînt paralele pe care le-am luat pe casă.

Dar tocmai în clipa aceea își găsește cumnată-mea Bruhă să leșine. Mama, îngrozită că o vede pe Bruhă cum cade jos leșinată, începe să strige:

— Aoleo! Ajutor!

Taba, nevasta lui Pine, se ia după mama și începe să strige și ea:

— Ajutor!

Deodată — poc, poc, poc!

Se trage cu pușca. Impușcăturile fac să răsune toată pădurícea. Pe cei doi, nu-i mai vedem. Parcă i-ar fi suflat vîntul. Bruhă se trezește. Mama mă apucă pe mine de o mînă, pe frate-meu Eli de cealaltă :

— Copii ! Să fugim !

Habar n-am de unde la ea atîta putere să fugă. La tot pasul ne împiedicăm de cîte un copac și cădem. Ne ridicăm și o pornim mai departe, în goană. Mama întoarce mereu capul înapoi și tot îi îndeamnă pe ceilalți, în șoaptă :

— Pine, mai repede ! Bruhă, mai repede ! Tabolă, mai repede ! Fugiți, fugiți ! Dumnezeu vrea să ne ajute !

Cîtă vreme am fugit noi așa, n-aș putea să v-o spun. Din pădurice am ieșit mai demult. Parcă ar începe să crape de ziuă. Suflă un vînticel răcoros. Dar nouă ni-e cald al dracului. În fața noastră, zărim, deodată, o stradă — și încă o stradă. O biserică albă, grădini, curți, căscioare. Pesemne că ăsta este tîrgușorul despre care ne spunea femeia cu peruca, de parcă ar fi citit în cafea. Dacă-i așa, atunci sîntem „de partea cealaltă" de mult.

Ne iese în cale unul care mînă o capră din urmă. Îl oprim și-i dăm bună dimineața. Omul, cu un caftan lung, numai zdrențe și cu gîtul înfășurat într-un șal verde — ne măsoară din cap pînă în picioare. Pine intră în vorbă cu el. Omul ăsta cu capra are o limbă foarte ciudată. Tot limba noastră, dar parcă nu-i chiar a noastră. Pine îl întreabă dacă mai avem mult pînă la graniță. Omul cu capra se uită la el și-l întreabă :

— Care graniță ?

Și aflăm că am lăsat granița în urmă, de cine știe cînd !

— Păi atunci de ce alergăm așa, ca niște vite ?

Și ne apucă pe toți un rîs — să murim de rîș, nu alta. Femeile, să se întindă pe jos de atîta rîs !

Numai mama ridică mîinile la cer.

— Mulțumescu-ți ție, Doamne, că ne-ai ajutat !

Și-o podidesc lacrimile.

1

Ştiţi unde am ajuns?

Tocmai la Brod! Cred că nu mai e mult pînă în America.

Frumos tîrg, Brodul ăsta. Nu seamănă cu al nostru. Nici uliţele. nici oamenii. Evreii ăştia de aici, parcă n-ar fi evrei ca noi. Adică, sînt evrei ca şi ai noştri. Poate chiar mai evrei decît ai noştri. Picioare mult mai lungi, cu caftanul pînă la pămînt, cu nu ştiu ce fel de pălăriuţe în cap, cu brîu, cu ghete, cu ciorapi. Şi femeile lor poartă perucă. Dar limba lor — să auziţi ce limbă! Nemţeşte i se zice. Nu-i de loc ca a noastră. Adică, vorbele sînt aceleaşi ca şi la noi! Numai că ei le cam strîmbă... Şi apoi cum vorbesc! Mai mult cîntă, decît vorbesc! Dar le-am prins repede meşteşugul. Cel dintîi a fost prietenul Pine. El a început s-o dea pe nemţeşte, cum am sosit. Lui îi venea mai uşor, fiindcă nemţeşte a învăţat încă de acasă. Frate-meu Eli zice că pricepe şi el tot aşa de bine nemţeşte ca şi prietenul Pine, cu toate că n-a învăţat limba asta de cînd e. Eu — trag şi eu cu urechea, cum vorbesc ceilalţi şi învăţ. Într-o ţară străină, trebuie să cunoşti limba. Aşa zice Pine. Şi nevastă-sa, Taba, vorbeşte şi ea pe jumătate nemţeşte, pe jumătate idiş. Ar vrea şi cumnată-mea Bruhă să vorbească nemţeşte, dar nu poate, săraca de ea. Are cap greu. Cît despre mama — mama nici să nu audă nemţeşte! Ea va vorbi aici, zice ea, cum a vorbit şi acasă. Să-şi rupă limba de dragul nemţilor, nu are poftă! Ea e foarte supărată pe ei. Ea credea că nemţii ăştia sînt nişte oameni evlavioşi, care se duc la sinagogă, cînd colo află că nu sînt nici ei nişte sfinţi. Mai deunăzi a fost în piaţă şi i s-a dat lipsă la cîntar. Ceruse un kil şi i s-a dat, dracu' ştie cît i s-a dat!

Aşa zice mama şi mai zice că pesemne sînt tîlhari

și printre nemți. Cum o aude cumnată-mea Bruhă pe mama că vorbește așa, sare în sus și începe să dea din mîini, furioasă :

— Ce tîlhari ! zbiară ea. Un tîlhar mai mare decît celălalt. Trebuie să te ferești aici, mai rău ca la noi.

2

Toate sînt la nemții ăștia mai altfel. Pînă și banii. Aici nu se știe de copeici, de ruble, de un douăzeci, de un patruzeci ! Aici se cunosc numai creițari. Pentru o rublă de a noastră, ți se dă un pumn de creițari. Mama găsește că ăștia nu-s bani. Ăștia-s nasturi. Frate-meu Eli zice că banii ăștia nemțești, parcă ar fi de zăpadă, așa ți se topesc printre degete. În fiecare zi, se vîră într-un colț, își descoase buzunarul, își scoate de acolo o rublă și-și coase buzunarul la loc. Mîine iar o să-și descoasă buzunarul, iar o să scoată o rublă și iar o să coasă la loc buzunarul. Și așa, în fiecare zi.

Și zilele trec și boarfele și așternutul nostru tot n-au sosit. Femeia cu perucă pesemne și-a pus gînd rău cu noi. Nu-i ajunge că chiar oamenii ei au năvălit asupra noastră în pădure, acu' te pomenești că ne mai lasă și fără de lucruri. Cît e ziua de mare, mama își frînge mîinile și bocește după așternut :

— Așternutul ! Pernele ! Cum o să plecăm în America, fără așternut... fără perne ?

Prietenul Pine pune la cale mereu altceva. O să se ducă, zice el, la șeful graniței cu o cerere ca să-l lase să se repeadă pînă la femeia aceea, să-i tragă un perdaf număru' unu !... El vrea s-o întrebe : de ce ?... Dar astea-s prostii ! Nu-l lasă nevastă-sa Taba să se repeadă pînă la femeia aceea, măcar de ar cîntări-o cu aur. Așa zice cumnată-mea.

Gustul graniței îl mai ținem minte cu toții. Și cui vrea să ne asculte, îi povestim toată istoria : cum ne-am strecurat peste graniță, cum femeia aceea evlavioasă ne-a dat pe seama a doi ucigași, cum ucigașii ne-au dus într-o pădurice și au vrut să ne înjunghie. Noroc de

cumnată-mea Bruhă, care are obicei să leşine — şi de mama care a început să strige ajutor! Au auzit-o soldaţii şi au început să tragă cu puşca. Hoţii au luat-o la goană şi noi am scăpat.

Aşa povesteşte mama. Frate-meu Eli spune aceeaşi poveste, numai că ceva mai într-altfel. I-o taie cumnată-mea Bruhă — şi începe aceeaşi poveste, numai că ceva mai altminteri. Zice Taba, nevasta lui Pine, că Bruhă nu ţine bine minte cum s-au petrecut lucrurile, fiindcă a leşinat tocmai atunci. Şi Taba vrea s-o ia de la capăt, dar n-o lasă Pine care zice că ea nu ştie nimic. Uite, el are să povestească de-a fir a păr toate, de la început. În fiecare zi, şi fiecare în parte, povesteşte cum ne-am strecurat peste graniţă. Toţi cei care ascultă clatină din cap şi ţîţîie din buze. Ei zic că trebuie să ne socotim fericiţi şi că trebuie să mulţumim lui Dumnezeu că am scăpat.

3

De partea astălaltă a graniţei ne merge bine. Mai bine ca acasă. Toată ziua nu facem nimic. Ori stăm fără nici o treabă, în han, ori ieşim la plimbare să ne uităm cum arată Brodul. Frumos tîrg! Nu ştiu ce are cumnată-mea Bruhă cu el. Nu-i zi să nu-i găsească alt cusur. Ba că-i plin de noroi! Ba că pe aici miroase mai urît ca-n tîrgusorul nostru. Într-o noapte, se trezeşte din somn cu o larmă:

— M-au năpădit!

Am sărit cu toţii din pat.

— Cine? Hoţii?

— Nu! Ploşniţele!

Dimineaţa, cînd i-o spunem hangiului — el, parcă ar fi picat din lună. Nici nu înţelege despre ce este vorba. Îl lămureşte atunci Pine, pe limba lor nemţească. Dar hangiul zice că despre aşa ceva încă nu s-a pomenit la ei pînă acum. Poate le-am adus cu noi de-acasă.

Ce s-a mai înfuriat Bruhă! Nu-l poate înghiţi, s-o omorî. Şi nu ştiu de ce. Pare a fi un om cumsecade. Cînd stă de vorbă cu tine, zîmbeşte cu gura puţin

strîmbă într-o parte. Și apoi, îi place să dea sfaturi. Unde să ne ducem, la cine să cumpărăm și la cine nu. Și cînd ne ducem după cumpărături, se ia după noi.

Tîrguim mai cu seamă de-ale îmbrăcămintei. Am început puțin cîte puțin să ne înțolim. Prietenul Pine zice că nu face să umbli în zdrențe. Într-un oraș străin, zice el, trebuie să te îmbraci ca un om. Mai ales, aci, unde toate-s mai mult de pomană. Asta-i doar lucru știut în lumea întreagă. Prietenul Pine și-a cumpărat mai întîi și întîi o pălăriuță așa cum se poartă la nemți și un pardesiu scurt pînă la genunchi și o crăvățică nouă. Cînd te uiți la Pine în hainele lui nemțești, te apucă rîsul, fără să vrei. E lung și subțire și nu vede bine. Cînd umblă, țopăie. Și apoi, nasul lui! Mama zice că obrazul lui Pine este o adevărată bătaie de joc.

Frate-meu Eli zice că, dacă vrea, ar putea să se îmbrace și el ca un neamț. Dar nu vede care e isprava, să risipești, fără nici un Dumnezeu, gologanii. Trebuie, zice el, să ne păstrăm rublele pentru America. Zice Pine:

— În America nu-ți trebuie parale! Acolo, zice el, ești singur parale.

Și ne toacă la cap, pînă ce-și cumpără și frate-meu Eli o pălăriuță și un pardesiu și-mi cumpără și mie o pălăriuță și un surtuc. Tustrei batem ulițele Brodului și vorbim nemțește. Sînt sigur că toți ne iau drept nemți. Numai că, din păcate, femeile se țin după noi. Adică mama, cumnată-mea Bruhă și Taba, nevasta lui Pine. Și nu ne scapă o clipă din ochi. Mama se teme să nu mă rătăcesc printre nemți — și celelalte se iau după dînsa, ca niște vițele. De ce se tem ele atîta, nu știu!

Cînd ne învîrtim prin oraș, toată lumea ne arată cu degetul. Ce au văzut pe noi — nu știu!

— Cei mai mari nătărăi de pe lume sînt nemții! Așa zice frate-meu Eli.

— În afară de bani! Ei țin la bani mai mult decît noi. Pentru un creițar își dau sufletul. Pentru o coroană ți-l vînd și pe tata. Pentru un gulden, pe toată lumea.

Așa zice cumnată-mea Bruhă și Taba, nevasta lui Pine, îi ține isonul.

V-am mai spus-o : tustrele femeile nu par mulțumite de nemți. Habar n-am de ce. Că doar noi le-am plăcut lor. Dacă n-ar fi America, mi-ar place să rămîn aici la Brod și să stau o veșnicie întreagă, fără să mă mai satur. Unde aveți voi case ca astea ? Și apoi oamenii ! Oameni atît de buni și cumsecade. Tot ce vrei, îți vînd.

Nici măcar vitele nu sînt ca la noi. Poate minte n-au mai multă decît vitele noastre. Dar parcă arată mai omenește. Toate au aici o altă înfățișare. Dar spune-le-o asta, femeilor, că ele o să-ți sară îndată în cap că la noi e mai bine. Nimic nu le place. Nici măcar hanul la care am tras. Și nu atît hanul, cît hangiul.

— Rupe pielea de pe tine, zice cumnată-mea Bruhă. Pînă și pentru un pahar de apă caldă, îți cere plată. Nici măcar puțină sare, nu vrea să-ți dea fără bani. Dacă n-o ștergem de aici mai degrabă, o să mai ajungem să umblăm cu mîna întinsă, pe la casele oamenilor.

Așa zice cumnată-mea Bruhă. Dar ce nu-i în stare să zică cumnată-mea Bruhă ? Și dacă despre frate-meu Eli zice că-i o muiere — și despre prietenul Pine că-i un stricat de n-are pereche în lume ? O alta în locul nevestei lui Pine i-ar trage o săpuneală... ehei !... Dar Taba e, cum zice mama, o pisică leșinată. Și nu-i răspunde nimic. Nici unul nu-i răspunde nimic. Nici eu ! Pe mine mă tăvălește cum vrea. Mie-mi zice „Motl umflatul". M-am umflat, zice ea, de bine ce-o duc de cînd sînt în drum. A început să nu-mi mai pese ce-mi spune. Dar mama nu rabdă s-o audă cum vorbește despre fălcile mele — și începe să plîngă. Și lui frate-meu Eli nu-i place s-o vadă pe mama plîngînd. Zice că dacă plîngi, îți strici ochii — și că în America nu te lasă să intri cu ochii stricați.

Pot să vă dau o veste bună despre lucrurile noastre. Femeia cu perucă a fost închisă. Prietenul Pine nu mai poate de bucurie. După el, asta-i o afacere grozavă. Zice mama :

— Şi lucrurile mele ?

Zice Pine :

— Da' lucrurile mele ?

Acum sîntem siguri că lucrurile noastre s-au prăpădit. Ce-i de făcut ? Trebuie s-o pornim mai departe. Frate-meu Eli umblă de colo pînă colo, buimac. Mama cearcă să-l mîngîie.

— Prostuţule, ce am fi făcut dacă hoţii ne-ar fi luat şi banii şi ne-ar mai fi şi omorît pe deasupra !

Prietenul Pine îi dă mamei dreptate. Frate-meu Eli ar trebui să zică într-una : „Slavă Domnului ! Slavă Domnului !“ Cumnată-mea Bruhă vine, colac peste pupăză, să mai spună şi ea, că nu degeaba l-a poreclit pe frate-meu Eli, muiere.

Ne pregătim de plecare. Pe cine întîlnim, îl întrebăm pe unde s-o luăm spre America. Oamenii stau şi ascultă şi ne dau sfaturi. Unul zice : Pe la Paris ! Altul : Pe la Londra ! Un al treilea zice că prin Antwerpen e mai aproape. Ni s-a împuiat atîta capul cu tot felul de nume, că am ieşit năuciţi. Parisul nu-i place mamei. Se teme de el. Prea e mare gălăgie pe acolo, zice ea. Antwerpenul nu-i place Bruhăi. Antwerpen ! Ce nume deocheat ! Aşa ceva n-a mai auzit ea de cînd e ! Rămîne Londra ! Pine zice că prin Londra ar fi cel mai bine. A citit de o mulţime de ori în „geografie“, (un fel de carte) că Londra e un tîrg grozav. Unde mai pui că de acolo e şi Moise Montefiore. Şi Rotschild, zice el, tot de la Londra este.

— Nu-i adevărat ! Rotschild e de la Paris !

Aşa zice frate-meu Eli. Asta-i doar lege la el : ce zice unul, să zică celălalt pe dos. Zice Eli că-i albă — zice Pine că-i neagră ! Nu ca să se ia de păr, ci, doar aşa, să-şi facă unul altuia împotrivă. Şi se pot ciorovăi cîte un ceas, pînă ce sare unul

dintre noi să-i despartă. Deunăzi, s-au luat la sfadă, din pricina unui cuvînt nemțesc: „hrean". Unul zicea că „hrean" pe nemțește e „hran", celălalt că pe nemțește „hrean" se zice „hrun". Două ceasuri s-au tot hărțuit și n-a fost chip să-i despărțim pînă a rămas înțeles să cumpărăm un hrean și să-l arătăm hangiului. Am cumpărat hreanul și i l-am arătat hangiului:

— Domnule neamț! Avem la dumneata o rugăminte, da' să ne spui adevărul curat! Cum se cheamă pe limba dumitale asta: hran sau hrun?

Zice hangiul:

— Pe limba noastră, asta nu se cheamă nici „hran", nici „hrun" — ci „Merettich".

5

Să nu vă fie cu supărare, dar m-am luat cu vorba despre nerozii ăștia de nemți și am uitat că plecăm în America, adică nu de-a dreptul în America, ci deocamdată la Londra, vreau să zic, nu de-a dreptul la Londra, ci mai întîi la Lemberg. Ci-că acolo la Lemberg s-ar găsi un comitet pentru emigranți! Poate o să ne fie de folos cu ceva, comitetul ăsta! Cu ce sîntem noi mai rău decît emigranții ceilalți? Mai cu seamă că am pierdut toate lucrurile și tot așternutul. Mama a și început să se pregătească să plîngă față de ei. Frate-meu Eli se roagă de ea:

— Numai să nu plîngi! Trebuie să ai grijă de ochi. Fără ochi, America nu te lasă înăuntru.

Așa zice frate-meu Eli și intră la hangiu să-i plătească ce-i datorăm. După cîteva minute, frate-meu Eli iese de acolo mai mult mort decît viu. Ce s-a întîmplat? I-a arătat hangiul ăsta o socoteală că a văzut negru înaintea ochilor. Pentru toate ne cere parale... Pînă și pentru că am ascultat cum face el rugăciunea sîmbătă seara! Apoi, ne mai pune la socoteală și ceva care se cheamă „comision". Ce dracu' o mai fi și asta? Zice el că asta i se cuvine pentru

osteneala ce şi-a dat-o ca să meargă cu noi să cumpărăm haine...

Cumnată-mea Bruhă se face roşie ca focul şi plesneşte din palme.

— Ce ţi-am spus, mamă soacră? Nu sînt nemţii ăştia mai răi decît tîlharii ceia din pădure? Nu sînt huliganii noştri nişte sfinţi faţă de ăştia? Ce crezi dumneata — că ne găsim la Brod? Nu! Aici ne găsim într-o capcană de hoţi.

Pe hangiu nu l-a supărat atîta că Bruhă l-a asemuit pe el cu huliganii noştri, cît l-a supărat că a asemuit Brodul cu o capcană de hoţi. S-a făcut foc! Ne-a spus că halal să le fie huliganilor cu pogromurile lor. Dar asta-i încă prea puţin. Dacă el ar fi „kaizerul" Rusiei, ar cere să fim măcelăriţi pînă la unul.

V-am mai spus-o că prietenul Pine e cam iute din fire. Pînă nu-l atingi bine de tot, tace. Dar cum ai venit cu o vorbă care nu-i place, să te ferească Dumnezeu! Pine a sărit în aer, s-a repezit la hangiu şi i-a strigat în gura mare, drept în obraz:

— Neamţ tîmpit, arză-te-ar focu'!

„Neamţul" ăsta „tîmpit" l-a costat cam scump pe prietenul Pine. Hangiul i-a tras o pereche de palme de au ţîşnit scîntei din fălcile lui Pine. Dar făcea toate paralele să vezi ce a urmat! Cît ai clipi din ochi s-a adunat în faţa hanului tot Brodul. A fost mare veselie. Mie-mi place grozav cînd e vesel.

În aceeaşi zi, am şters-o la Lemberg.

XV. CRACOVIA ŞI LEMBERG

1

Vedeţi! Lembergul nu mai e ceea ce este Brodul! Mai întîi, oraşul! Curat, cu uliţi largi, frumoase — de-ţi iau ochii. Adică se găsesc şi la Lemberg ca şi

la Brod unele uliţe în care-ţi vine să-ţi astupi nasul şi să-ţi pui galoşi înalţi, în toiul verii. Dar în schimb, găseşti în mijlocul oraşului o grădină în care toată lumea se poate plimba — pînă şi caprele. Un oraş liber. Sîmbătă umblă ai noştri cu ştramlurile[1] lor îmblănite pe cap — şi nimeni nu le zice nici măcar dă-te-ncolo! Şi apoi oamenii de aici! Nişte îngeri. Mama zice că între Brod şi Lemberg e o deosebire ca de la zi la noapte. Frate-meu Eli zice că-i pare rău că la graniţă se află mai întîi Brod şi abia după aceea Lemberg. Ar trebui, zice el, să fie tocmai pe dos. Dar prietenul Pine îi dă a înţelege că de asta e mai bun Lembergul decît Brod, fiindcă se găseşte mai departe de graniţă şi mai aproape de America.

Zice Eli:

— Se potriveşte ca nuca-n perete! Unde-i Lembergul şi unde-i America?

Zice Pine că dacă-i vorba de oraşe, apoi să vină frate-meu Eli să înveţe la el, fiindcă el ştie „geografie".

Zice frate-meu Eli:

— Dacă ai învăţat geografie, spune-mi, te rog, unde e Comitetul?

— Care comitet?

— Comitetul emigranţilor!

— Ce are a face scripca cu iepurele? Ce legătură are comitetul cu geografia?

Zice frate-meu Eli:

— Cel care ştie geografie, trebuie să ştie de toate.

Aşa zice frate-meu Eli — şi începem să umblăm după Comitet. Pe cine întrebăm unde-i Comitetul, nu ştie! Al dracului tîrg!

— Ei ştiu unde e, dar nu vor s-o spună!

Aşa zice cumnată-mea Bruhă. Nimic nu-i place cumnati-mii Bruhă. I-a găsit şi Lembergului cusur: uliţele sînt prea largi. Mireasa-i prea frumoasă! Taba, nevasta prietenului Pine, găseşte Lembergului alt cusur. Care? Că de ce se spune „Cracovia şi Lemberg?" Dacă mănînci ceva acru, zici că-i aşa de

[1] Tichie îmblănită (n. r.).

acru, că vezi Cracovia şi Lembergul. Sau dacă mănînci o palmă de-ţi sar ochii din cap, zici că ai văzut Cracovia şi Lembergul. Pe scurt, aşa-s femeile! Rar să le placă ceva!

2

Am aflat unde e Comitetul. O casă înaltă, cu un acoperiş roşu. Mai întîi, trebuie să stai puţin afară, să aştepţi. Adică nu puţin, ci mai mult. După asta se deschide uşa şi trebuie să urci nişte scări. Cînd ajungi sus, dai de o grămadă de oameni. Cei mai mulţi, de-ai noştri, veniţi din Rusia. „Emigranţi" li se zice. Mai toţi sînt flămînzi — şi mai toţi au copii de ţîţă. Cei care n-au copii de ţîţă sînt şi ei flămînzi. Li se spune să vină mîine. Mîine, li se spune încă o dată să vină mîine.

Mama intră în vorbă cu o mulţime de femei. Fiecare din ele are pe cap cîte o belea. Dacă ar pune, zice mama, nenorocirea ei alături de nenorocirea celorlalte femei, ar mai ieşi că ea este încă fericită. Multe din ele au fugit din pricina pogromurilor. Cînd le auzi ce povestesc, ţi se face părul măciucă. Toţi pleacă în America şi nici unul n-are cu ce. Mulţi dintre ei au fost trimişi înapoi. Unora li se dă de lucru. Alţii sînt îndrumaţi spre Cracovia. Acolo ar fi, ci-că, adevăratul Comitet. Şi aici ce este? Nu ştiu nici ei. Li se spune să vină mîine, vin. Unde-i Comitetul? Atîta rău, dacă ştiu.

Intră unul înalt, ciupit de vărsat şi cu nişte ochi buni, zîmbitori.

— Uite, ăsta e unul din Comitet. E doctor!

Doctorul cu ochii lui buni, zîmbitori, se aşază la o masă. Mereu se apropie de el cîte un alt emigrant care-i vorbeşte. Doctorul îl ascultă şi-i răspunde, că el nu-i decît un biet om. El, singur, nu poate să facă nimic.

— Avem, zice el, un comitet de vreo treizeci de inşi, dar nici unul nu vrea să calce pe aici. Ce pot să fac eu, unul singur!

Emigranţii nu vor să înţeleagă că el nu-i decît

unul singur. Ei știu că pe aici nu pot să mai rămînă mult. Au mîncat tot ce au avut. Ori li se dau bilete pentru America, ori sînt trimiși înapoi. Doctorul zice că el nu poate să-i trimită decît pînă la Cracovia, dacă vor. Acolo e un Comitet. Poate să aibă Comitetul acela cum să-i ajute. Emigranții îl ascultă și-i răspund că deocamdată ei n-au nici măcar de o bucată de pîine. Doctorul scoate portofelul și le dă cîte un gologan. Emigranții se uită la ban și pleacă. Vin alți emigranți noi. Ei se plîng doctorului că le vine să se întindă pe jos de foame.

— Ce vreți? îi întreabă doctorul.

— Să mîncăm! răspund ei.

— Uite, mi s-a adus de mîncare! Mîncați!

Așa zice doctorul cu ochii lui buni, zîmbitori și le arată ce i s-a adus: cafea și niște chifle. Să nu creadă, zice el, că glumește cu ei. Le dă lor mîncarea. Ce poate să facă un om singur? Emigranții zic că nu cer pentru ei, ci pentru bieții lor copilași.

— Ei bine, aduceți copiii aici! zice el.

Apoi se întoarce către noi și ne face cu ochiul:

— Și voi, ce vreți?

3

Se apropie mama de doctor și începe iar povestea, de la început, cum că a avut un bărbat un cantor, care a bolit cît a bolit și apoi a murit — și că ea a rămas văduvă cu doi băieți... unul mai mare și celălalt încă un copil (asta mă crede pe mine). Pe cel mai mare l-a însurat... O afacere grozavă... Dar socrul a dat faliment și băiatul trebuie să stea la recrutare.

— Hai, lasă, mamă, că ai luat-o razna!

Așa zice frate-meu Eli și se apucă să înșire aceeași poveste, dar mai așa:

— Recrutare, nerecrutare, plecăm, care vra să zică în America... adică eu și mama și nevastă-mea și un frățior (asta mă crede pe mine)... și uite-l și pe tînărul ăsta (aici îl arată pe Pine)... pleacă și el cu noi, care vra să zică, în America... Și a trebuit să ne strecu-

răm peste graniță. Și cum pașapoarte, care vra să zică, n-avem... fiindcă amîndoi trebuie să stăm la recrutare...

— Lasă-mă pe mine! sare prietenul Pine și-l împinge la o parte pe frate-meu Eli, ca să înceapă aceeași poveste, dar ceva mai altfel.

Cu toate că Eli mi-e frate, trebuie s-o mărturisesc că Pine vorbește mult mai frumos decît el. Mai întîi, el nu te ia mereu cu „care vra să zică" al lui frate-meu Eli. Apoi știe foarte bine rusește. O mulțime de cuvinte de-ale lui sînt rusești... și toate, numai cuvinte alese pe sprînceană. Multe din ele nici nu le pricep, dar știu că sînt tare frumoase.

— Vreau să vă dau o scurtă descriere a întregii afaceri... și o să aveți o idee limpede asupra acestei chestiuni. Noi nu plecăm în America din motive războinice, cît din pricina civilizației, căci sîntem foarte înapoiați, cum spune Turgheniev...

Păcat! De-abia aici încep să curgă cuvintele cu adevărat frumoase. De-abia aici începe să i se dezlege limba prietenului Pine. De-abia acum se pregătește prietenul Pine să-și sumece mînecile ca să vorbească și să vorbească! Dar tocmai acum găsește doctorul să i-o taie la mijloc:

— Haide, spune ce vrei! îl poftește el pe Pine cu un zîmbet, sorbind din cafea.

Sare din nou frate-meu Eli la prietenul Pine:

— Ce-i obiceiul ăsta pe tine să-nșiri cai verzi pe pereți!

Asta-l supără, se vede, pe prietenul Pine, fiindcă-l văd că se dă la o parte și se răstește la Eli:

— Adică vorbești tu mai bine? Atunci n-ai decît să vorbești tu, dacă vrei!

Și frate-meu Eli o ia de la capăt, ca să povestească pe scurt toată afacerea.

4

— Am ajuns, care vra să zică, la graniță. Cum am ajuns la graniță, care vra să zică, am intrat în vorbă cu agenții. Și agenții știi doar și dumneata, sînt, care

vra să zică, niște șmecheri fără pereche. Și au năvălit peste noi, unul după altul, toți hoțomanii și toți pîrîtorii, pînă s-a strecurat printre ei, care vra să zică, o femeie, cumsecade, evlavioasă, cu frica lui Dumnezeu, care s-a înțeles cu noi și și-a luat sarcina să ne care pe toți dincolo, întîi pe noi, apoi lucrurile. Și ne-a dat femeia, care vra să zică, doi tîlhari să ne păzească...

— Ian te uită la el! Gata! A și ajuns la tîlhari!

Așa zice cumnată-mea Bruhă care-l împinge la o parte pe frate-meu Eli, ca să povestească ea cum s-a întîmplat. Aceeași poveste, numai că puțin mai altfel cum ne-a învățat femeia să mergem și să mergem pînă o să dăm de un delușor. Cum s-o luăm de la delușorul ăsta la stînga și să mergem și să mergem pînă o să ajungem la un alt delușor. Cum de la delușorul ăstălalt s-o luăm la dreapta și să mergem și să mergem pînă o să dăm de-o cîrciumioară. Cum să intre unul dintre noi în cîrciumioară, unde o să dea peste doi oameni de-ai ei care beau rachiu la o masă. Cum să se apropie de oamenii ăștia și să le spună doar un cuvînt: „Himova"... ca ei să știe despre ce este vorba și să ne treacă printr-o pădurice.

— Noroc că am obiceiul să leșin!

Zice doctorul:

— Știți ce v-aș spune? Că și eu am obiceiul să leșin. Spuneți-mi pe scurt, ce vreți?

Sare iar mama.

Mama: Vrei pe scurt? Ni s-au furat lucrurile!

Doctorul: Ce lucruri?

Mama: Așternutul: patru perne mari și încă două perne mari și trei perniță mici...

Doctorul: Asta-i tot?

Mama: Și trei plăpomi: două vechi și una nouă. Și îmbrăcăminte și o broboadă de mătase și...

Doctorul: Nu asta vă întreb. Altă nenorocire nu vi s-a întîmplat?

Mama: Ce altă nenorocire ai mai fi vrut?

Doctorul: Te întreb: ce vă lipsește?

Mama: Așternutul!

Doctorul: Asta-i tot?

Mama: Nu-ţi ajunge?

Doctorul: Da' bilete aveţi? Bani pînă la vapor aveţi?

Mama: Avem şi bilete de vapor şi bani pînă la vapor!

Doctorul: Atunci staţi bine! Slavă Domnului! Aş vrea să fiu eu în locul vostru! Ce ar fi să schimbăm? Fără glumă. Uite, n-aţi mîncarea mea, na-ţi emigranţii mei, na-ţi comitetul meu şi dă-mi bilete de vapor şi banii de drum pînă la vapor şi o şterg chiar azi în America. Ce pot să fac eu unul singur, cu atîţia săraci, să nu le fie de deochi?

Doctorul e cam aşa... nu ştim nici noi cum!

Aşa ne-am zis şi am hotărît să nu mai încurcăm locul pe aici, de pomană. Frate-meu Eli zice:

— Păcat de parale. Mai bine plecăm la Cracovia. O grămadă de emigranţi pleacă la Cracovia. Să ne închipuim că şi noi sîntem emigranţi!

— De vreme ce sîntem la Lemberg, trebuie să fim şi la Cracovia.

Aşa zice prietenul nostru Pine.

— Pesemne ca să iasă că am văzut Lembergul şi Cracovia! face nevastă-sa Taba.

Rămîneţi cu bine, plecăm la Cracovia!

XVI. CU EMIGRANŢII

1

Dacă vrei să pleci în America, să pleci numai cu emigranţii. Dacă pleci cu emigranţii îţi merge bine. Cînd vii într-un tîrg, nu mai e nevoie să cauţi un han. Hanul ţi s-a pregătit dinainte. Pentru asta este făcut Comitetul. Un comitet are grijă să găseşti toate de-a gata. Cînd am ajuns la Cracovia, am fost băgaţi peste noapte cu toţii într-un fel de casă, sau odaie, sau grajd, unde am stat pînă dimineaţa. Di-

mineața a venit unul de la Comitet și ne-a trecut numele pe-o hîrtie. La început, mama n-a vrut să spună cum ne cheamă. Se temea de recrutare. Emigranții au rîs și și-au bătut joc de ea. Ce are neamțul cu recrutarea noastră rusească? Apoi am fost duși cu toții într-un han mare. O casă întreagă, cu o mulțime de pătucuri — și emigranți peste emigranți.

Zicea cumnată-mea Bruhă către mama:

— Hai zău, mai bine să plecăm mai departe!

V-am mai spus o dată: femeile au obiceiul să nu le placă nimic. La toate găsesc cîte un cusur. Cracovia nu le-a plăcut din capul locului. Pînă și frate-meu Eli e supărat pe Cracovia. Cracovia, zice el, nu-i Lemberg. La Lemberg sînt cel puțin evrei. Pe cînd la Cracovia, nu sînt. Adică sînt ei evrei, dar parcă n-ar fi: pe jumătate evrei, pe jumătate polonezi, cu mustățile răsucite...

Așa zice frate-meu Eli. Dar prietenul nostru Pine găsește iar prilejul să spună că frate-meu Eli n-are dreptate. El zice că aici este mai multă „civilizație". Aș vrea să știu și eu ce este „civilizația" asta, fără de care văd că prietenul Pine nu poate trăi.

2

În hanul care ne-a fost pregătit de către Comitet, e grozav de bine, adică nu așa de bine, cît e de vesel. Cunoști mereu alți emigranți. Stai împreună cu ei, mănînci împreună cu ei și asculți la povești!... Ah, ce povești! Una mai frumoasă decît cealaltă. Minuni și minuni! Minuni despre pogrom. Minuni despre recrutare. Minuni despre graniță. Fiecare are de povestit o altă istorie despre agentul lui. Fiecare îl întreabă pe celălalt: cum era agentul dumitale? Roșu sau negru?... Și celălalt îi răspunde: Nici roșu, nici negru... ci un hoțoman fără pereche!

Bineînțeles, venim și noi cu minunea noastră și povestim cum ne-am strecurat peste graniță, cum ne-au năpădit agenții, cum ne-am încurcat cu o femeie,

cum ne-a tras femeia pe sfoară, cum oamenii ei ne-au dus în pădure şi ne-au cerut bani, că altfel ne taie. Noroc că Bruhă are obiceiul să leşine şi că mama a început să ţipe şi că s-au auzit împuşcături şi au fugit hoţii şi noi am putut s-o ştergem dincolo.

Toţi ascultă povestea noastră, dau din cap şi se minunează. Unul, un emigrant lung, cu o privire încruntată şi cu vată în urechi, ne întreabă: Cum arată femeia? Nu-i una cuvioasă, cinstită, cu perucă pe cap?

Cînd află că femeia arată chiar aşa, emigrantul cel lung sare la nevastă-sa, pe care o cheamă Sura:

— Sura! Auzi? E aceeaşi femeie!

— Arză-o-ar focu' s-o arză, cu toţi agenţii împreună. Dumnezeule!

Aşa zice nevastă-sa Sura şi începe să ne povestească şi ea ce a păţit cu femeia aceea care i-a jefuit din cap pînă în picioare şi a vrut să le vîndă cu sila bilete de vapor pentru America.

Cum aude „bilete de vapor", se bagă în vorbă un emigrant, un croitor cu ochii negri şi obrazul alb ca varul, şi zice:

— Bilete de vapor? Atunci staţi să vă povestesc şi eu ceva despre nişte bilete de vapor!

Şi croitorul vrea să-şi înceapă povestea. Dar se ridică un alt emigrant, unul Popolinsky, care zice că el ştie o poveste şi mai frumoasă despre nişte bilete de vapor. La el în tîrguşor, zice Popolinsky ăsta, este o „companie" care vinde, chipurile, bilete de vapor din Liban pînă în America. Şi a pus mîna „compania" asta pe un tînăr şi i-a luat şaizeci de ruble pentru o hîrtiuţă cu un fel de vultur pe ea. Ci-că bilet de vapor. Aiurea! Biletul nu făcea nici două parale!

3

Poveştile astea cu bilete de vapor au început să mă facă să casc. Mie-mi plac emigranţii. In tren, în drum spre Cracovia, m-am împrietenit cu un băiat de emigrant, cam de vîrsta mea. Îi zice Copel şi are

o buză spartă. I se trage dintr-o căzătură. S-a cățărat pe o scară și a căzut drept peste o bucată de lemn. Se jură că nici nu l-a durut, dar sînge i-a curs cu găleata. Și fiindcă n-ajungea, pesemne, că și-a spart buza, s-a mai repezit și tat'său la el și l-a burdușit zdravăn, să nu mai cadă a doua oară. Tat'său este emigrantul ăsta lung, cu privirea încruntată și cu vată-n urechi. Pe vremuri, zice Copel, au fost mari bogătași. Asta, nu de mult, ci chiar acu' cîtăva vreme, înainte de pogrom. Îl întreb:

— Ce-i asta un pogrom? Tot aud la emigranți... pogrom... pogrom... dar ce-i un pogrom habar n-am!

Zice Copel:

— Mă, da' prost mai ești! Cum, nu știi ce-i un pogrom? Un pogrom e ceva care-i azi peste tot! Se ia din nimic... și după ce începe, ține trei zile!

— Și ce-i asta? zic eu. Un iarmaroc?

— Frumos iarmaroc! Se sparg geamuri, se sfarmă lucrurile din casă, se rup pernele, de zboară fulgii pe sus, ca zăpada...

— De ce?

— Iaca și asta acu'... de ce! Uite așa! Un pogrom nu-i numai împotriva caselor. E și împotriva dughenelor. Se sparg prăvăliile, se zvîrle marfa în stradă, se pradă tot ce se poate prăda... și peste ce nu se poate prăda se toarnă gaz și se dă foc ca să ardă!...

— Ce vorbești!

— Dar ce? Crezi că te mint? Și după ce au isprăvit cu jaful, încep să umble prin case cu topoare și rîngi de fier și ciomege și poliția vine în urmă. Și cîntă și fluieră și strigă „Moarte jidanilor"... și bat și taie și împung cu țepi și omoară...

— Pe cine?

— Pe evrei!

— De ce?

— Iar de ce? Doar e pogrom!

— Și dacă-i pogrom?

— Hai lasă-mă, că ești prost al dracului! Nu mai vorbesc cu tine.

Așa zice Copel și mă îmbrînceșe să mă dea la o parte și-și vîră mîinile în buzunar, ca un om mare. Mie, treaba asta nu-mi place. Mor de necaz că se ține așa de fudul față de mine. Dar tac. Lasă, bre, că-mi încapi tu odată în mînă! Așa mă gîndesc și las să treacă cîteva minute. După aceea, mă apropii iar de Copel și intru în vorbă cu el. Nu despre pogrom, ci despre altele.

Îl întreb dacă știe nemțește. Rîde! Parcă cine nu știe nemțește! Nemțește e doar idiș.

— Așa! Atunci, spune-mi te rog: cum se cheamă „hrean" pe nemțește?

Copel, să moară de rîs!

— Ce-i asta „hrean" pe nemțește? Hrean e hrean!

— Dacă-i așa, atunci chiar nu știi!

— Zău! Ei, ia zi tu, dacă știi!

Parcă dinadins, tocmai acu am uitat cum se zice hrean pe nemțește. Am știut, dar mi-a ieșit din minte. Mă apropii de frate-meu Eli și-l întreb:

— Cum e hrean pe nemțește?

Zice frate-meu Eli că îmi arată el mie un hrean de o să-mi culeg toate măselele de pe jos. Frate-meu Eli e supărat, mi se pare. Ori de cîte ori umblă pe la buzunar, se înfurie. Prietenul Pine îl ia peste picior. Și iar încep să se întepe unul pe altul. Eu îmi caut un loc, pe dușumea, printre boccele și mă culc.

4

La Cracovia nu prea ne-a mers bine. La Comitet nu ne-am mai dus. Emigranții ziceau că-i păcat de vreme. Cînd vii la Comitet, zic ei, începe o întreagă bătaie de cap. Mai întîi, te întreabă cîți ani ai... După aceea, te trimite la doctor, să te vadă. După aceea, ți se spune să aștepți. După aceea, ți se spune să vii. Și cînd vii, te întreabă: de ce ai venit? Răspunzi: fiindcă ți s-a spus să vii, ai venit. Începe să te descoase de ce pleci în America. Întrebi tu:

— Dar unde să plec?

Zic ei:

— Unde scrie că trebuie să pleci?

Le spui despre minunea ceea cu pogromul.

Zic ei :

— Vinovați sînteți voi, nu alții ! Dovada, uite, feri un băiat, dintre ai voștri, a furat o pîine în piață !

Zici tu :

— Poate că i-a fost foame ?

Zic ei :

— De ce umblă mai toți emigranții voștri în zdrențe ?

Zici tu :

— Las' să li se dea haine bune și n-o să mai umble în zdrențe.

Pe scurt, știu să-ți ceară socoteală de toate, dar parale nu dau.

Așa ni se plîng emigranții. Ei zic că sîntem fericiți că n-a trebuit să ajungem la haita asta de oameni de treabă din Comitet. Mama zice că nici acuma nu s-ar gîndi să se ducă la ei, dacă n-ar fi așternutul la mijloc. Dacă nu ne prăda femeia la graniță, azi ar fi fost împărătească. Mi-aduc aminte de broboada ei galbenă, în care arăta cu adevărat ca o împărătească. Dar mama zice că după nimic nu-i pare așa de rău ca după așternut. Ce o să ne facem în America, fără așternut ?

Așa se vaietă mama și-și frînge mîinile și începe să plîngă. Frate-meu Eli se răstește la ea :

— Iar ? Iar te-ai apucat să plîngi ? Ai uitat, pesemne, că sîntem aproape de America și că trebuie să-ți feresti ochii !

Și voi credeți că sîntem chiar așa de aproape de America ? Doamne ferește ! Mai avem de călătorit și călătorit ! Pe unde, nu știm încă bine. Tot aud de la emigranți nume de orașe : Hamburg, Viena, Paris, Londra, Liverpool... Deocamdată, ne pregătim de Viena. Acolo ar fi, zic emigranții, un Comitet ! Dar ce Comitet ? Un adevărat Comitet.

Comitet, necomitet, pînă una-alta, plecăm la Viena. Ați auzit vreodată de orașul Viena ? Așteptați numai să ajungem la Viena — și o să vă povestesc și vouă despre tot ce se petrece acolo.

XVII. VIENA ESTE UN ORAŞ ŞI CEL-DE-SUS ESTE UN PARINTE BUN ŞI MILOSTIV

1

Viena este un oraş — ceea ce se cheamă un oraş! Aşa a hotărît frate-meu Eli. Şi prietenul Pine a adăugat:

— Şi încă ce oraş! Un oraş din ţara oraşelor!

Pînă şi femeile zic că Viena este un oraş. De dragul Vienei, mama şi-a pus broboada ei de zile mari şi cumnată-mea Bruhă s-a gătit ca de nuntă. Cu rochia de sîmbătă, cu peruca ei, cu cerceii ei lungi şi mari şi cu obrazul ei mic şi roşu, arată ca o pisică roşie într-un văl negru. Aţi văzut vreodată o pisică roşie într-un văl negru? Eu am văzut. Copiilor vecinei noastre, Pese, le place să facă tot soiul de năzdrăvănii cu pisica. Vă aduceţi aminte ce poreclă i-au dat ei pisicii? Feighiolă epitroapa! Odată i-au potrivit pisicii pe cap, cu două şireturi, o tichie şi i-au atîrnat de coadă o măturică. Tichia, pesemne, că nu era pe măsura ei, fiindcă mereu îi aluneca peste ochi, iar măturica o supăra. Şi a început Feighiolă epitroapa să alerge ca o smintită, să se catere peste tot şi să strice la oale prin vecini, ceva de speriat! Aoleo, ce bătaie au mîncat băieţii atunci! Dar mai rău decît toţi a fost scuturat Vaşti, adică Herşolă, cel cu gîlma pe frunte. Al dracului, Vaşti ăsta! Mi-e dor de el, mai mult decît de toţi ceilalţi. Se poate întîmpla să ne mai vedem în curînd în America. Am aflat că vecina noastră Pese şi cu bărbatu-său, Moişe legătorul, şi cu toată laia lor de copii pleacă azi în America. Înainte, tot rîdea de noi că de ce plecăm într-o ţară atît de îndepărtată... şi acu' chiar dumneaei singură pleacă acolo. Toţi pleacă azi în America. Aşa ne scrie cuscrul nostru, Ioină brutarul, care pleacă şi el în America. A şi ajuns la graniţă. Nu la graniţa noastră. Ci la o altă graniţă. O graniţă mult mai bună. La graniţa noastră ţi se fură aşternutul. Se fură aşternutul şi la alte

granițe, dar nu sar la tine cu cuțitoaiele să te omoare, așa cum au sărit la noi. Emigranții povestesc că sînt granițe unde te dezbracă în pielea goală și ți se ia tot, dar de bătut nu te bate. Nu ne-au bătut nici pe noi, dar au vrut să ne bată. Cît pe ce să murim de frică. Noroc că s-a tras cu pușca. V-am mai spus doar povestea. Am uitat-o de mult. Nu ne place să ne aducem aminte de asemenea lucruri. Drept că femeile mai povestesc și astăzi minunea cu așternutul. Dar se roagă de ele, bărbații — adică frate-meu Eli și prietenul Pine — să tacă din gură. Mai bine s-o povestească ei! Ascultă-mă! Pine zice că ar trebui să descrie asta într-o gazetă. Ba a și început s-o pună într-un cîntec. Știți doar că Pine scrie cîntece. Cîntecul despre graniță începe așa:

„Radzivill e un mic tîrgușor
Pe acolo este granița
Peste care pot să mă strecor!"

Asta-i de-abia începutul, zice Pine. Mai departe zice el, e și mai frumos. A făcut — zice el — și un cîntec despre Brod. Și despre Cracovia și Lemberg. Și toate în versuri. Pine e mare meșter în de-al de astea. Toate sînt la el în versuri. Frate-meu Eli îl pizmuiește pe Pine. El zice că în America, asta-i marfă, nu glumă. În America, zice el, Pine o să-și vîndă cîntecele ca pîinea caldă. O să se umple de bani în America. În America, zice el, sînt o mulțime de „gazete" și „ziare" evreiești. Pine zice că știe si el că în America va face treabă bună. Simte, zice el, că-i făcut pentru America, așa cum America-i făcută pentru el. Numai să se vadă o dată, zice el, pe vapor și să plutim pe apă. Deocamdată stăm pe uscat și ne aflăm la Viena.

2

Ce facem la Viena? Nimic! Batem străzile. Să vezi străzi! Să vezi case! Să vezi ferestre. Oglinzi, nu ferestre! Apoi lucruri! Mobilă! Haine! Bijuterii!

Aproape la fiecare fereastră ne oprim ca să prețuim din ochi cam cît poate să facă marfa cutare ori cutare. Noi, bărbații, facem prețul și femeile își urează să aibă măcar pe jumătate cît face orașul Viena cu casele, cu lucrurile, cu mărfurile, cu bijuteriile lui. Începe prietenul Pine să rîdă și zice:

— Ați putea să vă mulțumiți și cu a zecea parte și tot v-ar ajunge!

— Ce-ți pasă ție, dacă vor jumătate? Te doare pe tine?

Așa îi spune frate-meu Eli și-și mîngîie bărbița. De cînd sîntem în drum spre America, barba lui Eli a crescut deodată — și a crescut ca o mătură. Tare aș vrea să i-o zugrăvesc pe hîrtie. Deunăzi, l-am prins pe hîrtie și pe prietenul Pine. Și pe cumnată-mea Bruhă am făcut-o cu o bucățică de cretă pe masă. Și m-am ales cu o bătaie! Cînd s-a uitat cumnată-mea Bruhă ce-am făcut pe masă, parcă s-ar fi văzut în oglindă. L-a chemat și pe frate-meu Eli! Și ce palme și ce pumni mi-a mai tras frate-meu Eli! Dacă nu sărea mama, săraca, m-ar fi omorît! Ori de cîte ori mă vede că zugrăvesc, mă bate. Și mie-mi place asta de mic. Înainte îmi plăcea să fac oameni cu mangal negru pe pereții albi — și am mîncat bătaie. După aceea, cu cretă pe ușă — și iar am mîncat bătaie. Acuma, cînd zugrăvesc cu creionul pe hîrtie, iar vrea să mă bată.

— Tot nu te lași de „poze"?

Și nu mă bate atîta pentru „poze", cît mă bate că frămînt pîine. Îmi place să frămînt pîine moale și să fac din ea purcei. Cînd frate-meu Eli mă prinde, îmi dă peste degete. Prietenul Pine vrea să-mi ia apărarea.

— Ce ai cu el? Las' să frămînte, las' să zugrăvească! Poate-i este dat să fie odată zugrav.

Frate-meu Eli, numaidecît sare cu gura.

— Ce? Un zugrav? Un zmîngălitor de pereți? Să vopsească tinichelele de pe acoperișuri? Să umble cu mîinile murdare? Nu! Mai bine în cor, la un cantor! Cum ajungem, cu ajutorul lui Dumnezeu, în

America, îl tocmesc la un cantor. Are glas de soprano.

— Da' de ce nu la o meserie? În America toți sînt meseriași. În America toată lumea lucrează.

Așa zice prietenul Pine. Da' mama, furioasă:

— Cum? Meseriaș? N-o să ajungă dușmanii mei să-l vadă pe băiatul lui Peisi cantorul, meseriaș!

După cîte văd, mama are de gînd să înceapă iar să plîngă. Pine vrea s-o facă să înțeleagă:

— Nu știu ce fel de femeie ești dumneata! zice el. Nu spune în cărțile noastre sfinte, că învățatul rabi Iohanan a fost cizmar și că învățatul reb Iţhac a fost fierar? Și apoi, ce vrei mai mult: chiar unchiu-meu este ceasornicar și frate-meu este mecanic!

Pine crede că a izbutit. Cînd colo, în loc s-o dreagă, mai rău a stricat-o. Mama vărsa șiroaie de lacrimi.

— Mă întreb numai, zice ea, de ce a trebuit să fie bărbatu-meu cantor... om curat și cinstit... și să moară cu zile dacă-mi este scris să-l văd pe mezinul lui, doamne ferește, croitor, sau cizmar... și încă în America!

— Gata! Nu mai isprăvești odată cu plînsul? Ai uitat că în America ai nevoie de ochi?

Așa zice frate-meu Eli și mama își șterge ochii îndată și nu mai plînge.

3

Aș face orice, numai să ajung odată în America. Mă trage inima într-acolo, grozav. Mi-am jurat mie însumi că în America am să învăț trei lucruri: să înot, să scriu și să fumez. Toate astea le cunosc și acuma, da' nu așa de bine cum le-aș putea învăța acolo. La înot, știu că aș fi fost tare vrednic, dar n-aveam unde! În iazul de la noi, nu se poate, în iazul nostru, dacă te întinzi cu burta în noroi, rămîi cu picioarele afară. Și ăsta — iaz! În America se zice că este o mare. Acolo, dacă te bagi în mare, apa

te poate duce tocmai la mama dracului. Apoi știu să și scriu, cu toate că nu m-a învățat nimeni. Scriu litere ca în cartea de rugăciune — și le fac așa de bine că e greu să-ți dai seama că-s făcute cu mîna. E mai mult zugrăveală, decît scris. Dar aș vrea să scriu iute — și nu pot. În America aud că se scrie repede. Toate se fac acolo repede. În grabă. Acolo, se zice, n-ai vreme. Așa i-am auzit pe emigranți vorbind între ei. Cunosc aproape tot ce se petrece în America, încă înainte de a fi ajuns acolo. Acolo umblă sub pămînt, se chinuiesc ca vai de lume, dar o duc bine! Cum se face asta, încă nu știu. Dar sînt sigur că am să aflu repede. Prind orice, foarte repede. Îmi ajunge să văd un om o singură dată, ca să-l maimuțăresc după aceea întocmai, fără să-i lipsească nimic. Deunăzi m-am strîmbat așa de bine după prietenul Pine cum umblă țopăind și cum se uită cu ochii lui miopi și cum vorbește, parcă ar înghiți tăiței fierbinți, că Bruhă s-a ținut de coaste de rîs și mama, cît pe ce să înceapă să plîngă de rîs. Lui frate-meu Eli nu-i plac asemenea lucruri. Ce om și frate-meu Eli! Mă iubește, dar mă sminteșe în bătăi. Mama nu-l lasă să mă bată și-i zice:

— Mai întîi fă-ți tu copii și apoi n-ai decît să-i bați!

Dar ia să încerce un străin să mă atingă cu un deget măcar — că-i scoate ochii. Deunăzi, un băiat de emigrant mi-a pus un „guvernator". Știți cum se pune un „guvernator"? Stați să vă învăț cum: moi degetul gros în gură și-l repezi în 'cela, între coaste și pîntec, de vede stele verzi. Băiatul care mi-a pus un guvernator, are o pereche de labe — n-ar strica, zău, să i se usuce. Fiindcă voia să intre în vorbă cu mine, s-a apropiat și m-a întrebat cum mă cheamă. I-am zis:

— Motl!

Face el:

— Motl capotl, drobl, trotl, Iosif sotl, erez comotl?

Îl întreb:

— Ce-i asta?

Zice el:

— Asta se cheamă că tu eşti un bou, măcar că şi pe mine tot Motl mă cheamă! Poate ţi-e poită de un guvernator?

Zic:

— De ce nu?

— Atunci vino mai aproape şi am să-ţi arăt!

M-am apropiat şi mi-a arătat, că am căzut jos leşinat. Mama a văzut şi a început să facă tărăboi şi a venit frate-meu Eli şi i-a arătat el lui Motl, să-l ţină minte cît o trăi!

De atunci m-am împrietenit cu Motl. În afară de şmecheria asta cu guvernatorul, m-a învăţat încă multe altele. De pildă, cum să vorbesc din pîntece. Ce-i asta, n-aş putea să vă învăţ. Asta nu se învaţă. Trebuie să te fi născut pentru asta. Ţii gura închisă, rămîi ţeapăn şi latri ca un cîine, sau grohăi ca un porc, aşa ca toţi să caute sub masă. I-am speriat destul pe ai mei. Ştiţi doar că Bruhă are obiceiul să leşine. Toţi s-au băgat sub masă şi sub paturi — şi m-am aplecat şi eu după ei să caut cîinele, dar lătram mai departe. Nu mai întrebaţi ce a fost! Pînă ce, în cele din urmă, frate-meu Eli a simţit că asta-i o ispravă de-a mea. Şi bineînţeles, m-a bătut. De atunci, nu mai vorbesc din pîntece.

4

Am fi părăsit Viena de mult, dacă n-ar fi fost „Alianţa" la mijloc. Ce-i asta „Alianţa" — n-aş putea să v-o spun. Aud numai că se vorbeşte mereu de „Alianţă" şi „Alianţă" şi „Alianţă!" Toţi emigranţii sînt supăraţi pe „Alianţă". Ei zic că „Alianţa" nu face nimic. „Alianţa", zic ei, n-are milă de oameni. „Alianţa" îi urăşte pe ai noştri.

În fiecare zi frate-meu Eli şi prietenul Pine se duc la „Alianţă" şi vin înapoi de acolo, ca de la o baie de aburi.

— Arză-i-ar focu'! zice frate-meu Eli.

— Ca o lumînare să arză, să dea Dumnezeu, îi zice prietenu' Pine.

— Mai bine lăsați-mă pe mine, să mă descurc eu cu „Alianța“ ! zice mama și mă ia de mînă.

Ne ducem cu toții la „Alianță“, mama și cu mine și Eli și Pine și Bruhă și Taba. Ce am mai umblat noi în ziua aceea, pînă să dăm de „Alianță“ ! Cumnată-mea Bruhă zicea că dacă pe „Alianța“ asta ar ține-o un junghi în dreapta, așa cum o ține pe ea în stînga, poate nu s-ar mai fi băgat tocmai de partea cealaltă a orașului. Cu chiu, cu vai, am ajuns, în sfîrșit. O locuință, măcar de am avea noi una ca asta ! Dar fără ogradă. Vienezii nu țin la ogrăzi. Vienezii iubesc ferestre mari și uși cît casa. Dar țin ușile ferecate.

— Se tem pesemne, să nu-i fure cineva ! — zice cumnată-mea Bruhă.

Gata ! Nici de Viena nu-i mulțumită. Nu-i place că dacă te apropii de o ușă, mai întîi trebuie să suni. Ce-mi pasă mie că trebuie să sun ! Totu-i să-mi deschidă ! Dar „Alianța“ nu deschide ușa, cu una cu două. Poți să suni pînă îți ies ochii din cap. „Alianța“ nu se grăbește. Are vreme destulă. Credeți, poate, că sîntem singuri ? În afară de noi, mai stau și așteaptă aici și emigranți. Au și ei nevoie de „Alianță“. Emigranții se uită la noi cum sunăm.

— Mai sunați o lecuță. Poate o să vă deschidă. Poate aveți mai mult noroc decît noi.

Așa zic emigranții și rîd. Sînt veseli ! Pesemne că au pentru ce. Mereu vin emigranți noi, bărbați, femei și copii. Mie-mi place să văd lume multă. Dacă n-ar fi copiii, care strică totul cu scîncetele lor și dacă n-ar fi mamele lor care-i blestemă și le astupă mereu gura cu mîna, ar fi destul de vesel și aici.

În sfîrșit, a dat Dumnezeu și s-a deschis ușa. Toți dau buzna grămadă, să se strivească unul pe altul. Noroc că în ușă a ieșit unul în capul gol, cu un obraz roșu și cu un bot ras și a început să ne arunce afară, de unde am venit, pe unul cîte unul, ca pe niște cartofi. Pe o femeie cu un copil în brațe a îmbrîncit-o așa de rău, că dacă n-aș fi fost eu și frate-meu Eli, și-ar fi rupt gîtul. Las' că și așa, tot s-a dat peste cap de vreo trei ori, pe scară. Pînă am intrat în casă

cu toţii, a durat nu ştiu cît. Şi înăuntru, înăuntru a început o istorie... mamă, mamă! Toţi vor să vorbească mai întîi. Toţi se îndeasă spre masă, unde cîţiva oameni cu capetele descoperite şi cu bărbile rase, stau şi rîd şi fumează. Care dintre ei o fi „Alianţa", nu ştiu. Nu ştie nici mama.

— Spuneţi-mi vă rog, le zice ea, care din dumneavoastră e „Alianţa"? Am avut o pagubă mare. Am fost jefuită la graniţă de tot aşternutul... şi mai-mai să ne ucidă, pe mine şi pe copiii mei. Uite, ăştia sînt! Nişte bieţi orfani. Bărbatu-meu a murit de tînăr... a fost toată viaţa cantor...

Atît şi mai mult nu-i dă voie să scoată o vorbă. Unul o trage de şal şi-i arată uşa cu mîna. Vorbeşte într-o limbă pe care cu greu o pricepi. Mama nu vrea să se urnească din loc, pînă n-o să-i dea dreptul ei. Ea zice:

— Ce-mi vorbeşti pe nemţeşte? Vorbiţi-mi mai bine pe limba noastră, să-mi pot descărca inima faţă de voi... Care-i dintre voi „Alianţa"?

— Mamă soacră! Ascultă-mă pe mine! Hai să mergem! Dumnezeu ne-a ajutat pînă acuma şi fără „Alianţă" şi fără oraşul Viena şi o să ne ajute, desigur, şi mai departe. Dumnezeu e un tată bun şi milostiv!

Aşa zice cumnată-mea Bruhă şi mama îi răspunde:

— Ai dreptate, copila mea! Hai să mergem! Viena este un oraş şi Dumnezeu este un tată bun şi milostiv!

XVIII. MINUNI DE LA ANTWERPEN*

I

Aţi mai auzit vreodată, un oraş să se cheme Antwerpen? Uite că este pe lume un asemenea oraş şi noi plecăm într-acolo. De unde şi pînă unde la Ant-

* E vorba de oraşul Anvers (n.r.).

werpen? Pentru că socrul lui Eli, Ioină brutarul, pleacă prin Antwerpen, în America. Cum a auzit că tat'său este în Antwerpen, cumnată-mea Bruhă a început să rupă pielea de pe noi, să plecăm şi noi la Antwerpen. Înainte nici nu voia să audă de oraşul ăsta. Nu-i plăcea numele. Acuma s-a îndrăgostit de el. Prietenul Pine zice că va trebui să se despartă de noi. El ar vrea să plece de la Viena, de-a dreptul la Londra. Îl trage, zice el, Londra. Londra, zice el, începe să miroasă a America. Englezi, păr galben, pantaloni cadrilaţi — cu totul altă lume.

— Pleacă sănătos la englezii tăi cu păr galben şi cu pantalonii cadrilaţi... şi noi o să plecăm în America prin Antwerpen.

Aşa zice cumnată-mea Bruhă — şi Taba, nevasta lui Pine se bosumflă ca o curcă. Ăsta-i doar obiceiul ei: să se bosumfle şi să nu mai vorbească. O întrebă Pine:

— De ce eşti supărată?

Zice ea că nu-i iubeşte pe englezi.

Zice Pine:

— Parcă-i cunoşti! De unde ai văzut tu englezi?

Zice ea:

— Dar tu ai văzut?

Pe scurt, rămîne să plecăm cu toţii în America prin Antwerpen. Pentru mine-i totuna. Pot să plec pe oriunde o fi, numai să ajung în America. Noi doi, eu şi cu prietenul Pine, ardem de dorul Americii, mai mult decît toţi. Acolo, ştiu că o să ne fie cum nici nu se poate mai bine. Prietenul Pine e supărat pe frate-meu Eli. El zice:

— Tot plecăm şi plecăm şi n-ai ce să vezi! Mai mult stăm pe loc!

Zice frate-meu Eli:

— Ei! Şi cine te ţine? N-ai decît să pleci, să fugi, să zbori!

Zice Pine:

— Cum să zbor, dacă mama ta vrea să stea de vorbă cu toate comitetele de pe faţa pămîntului!

Mama aude şi-i spune lui Pine:

— Dacă ești așa de deștept, atunci dă-mi, te rog, un sfat cum să ajung în America fără așternut?

Aici, prietenul Pine nu mai are ce să răspundă și iarăși se împacă. Prietenul Pine nu poate să se despartă de noi. Și nici femeile nu pot trăi una fără alta. Se ceartă ele, nu-i vorbă și încă foarte des și de multe ori ajung să se ia chiar de păr, dar se împacă îndată. Dacă n-ar fi mama, de mult s-ar fi stricat prietenia dintre Taba și Bruhă. Toată ziua s-ar lua la bătaie. Mai cu seamă cumnată-mea Bruhă. Singură zice că-i un chibrit. Cînd o apucă, să te ferească Dumnezeu! Dar se moaie numaidecît și se face bună, s-o pui la rană, de bună ce este. Mie îmi face zile fripte, încă de a doua zi după nuntă... Ea știe că n-o iubesc. Dar mai rău decît toate, o doare că rîd de ea! Numai că i se pare că rîd! Ajunge să mă uit doar la ea, ca să se cheme îndată că rîd! Nu demult am făcut cu creta, pe jos, un picior. Dar un picior zdravăn, să ai la ce să te uiți. Să fi văzut ce a urmat! Cumnată-mea Bruhă s-a agățat că ăsta-i piciorul ei. De ce tocmai al ei? Fiindcă nimeni n-are niște picioare așa de mari ca Bruhă. Doar poartă galoși numărul treisprezece! Să vedeți ce galoși! Și m-a pîrît lui frate-meu Eli și frate-meu Eli a răcnit la mine, ca de obicei:

— Poze! Iar te-ai apucat de porcăriile tale de poze!

Să înnebunești nu alta, cu oamenii ăștia. Și parcă dinadins, pofta de a zugrăvi îmi crește pe zi ce trece mai mult.

Acuma am un creion colorat. Mi l-a dăruit un băiat de emigrant. Acela care m-a învățat să pun un „guvernator" și să vorbesc din pîntece. Motl! Dar lui îi zice Motl cel mare — și mie, Motl cel mic. Azi sîntem prieteni la cataramă.

Fiindcă mi-a dăruit creionul, l-am zugrăvit, cînd eram în tren, spre Antwerpen, din cap pînă în picioare, așa cum e el, cu obrajii lui umflați, cu tot. L-am pus să jure că n-o să arate „poza" la nimeni — fiindcă dacă află frate-meu Eli, e vai și amar

de ciolanele mele. Bineînțeles, cum i-am dat hîrtia cu poza, s-a și repezit la Eli să i-o bage sub nas.

— Asta trebuie să fie isprava lui Motl. Unde-i, să-l învăț minte să nu mai strice hîrtie!

Așa zice frate-meu Eli și mă caută și nu mă poate găsi. Stau pitit în spatele mamei și rîsul mă îneacă. Ascunzătoare mai potrivită decît poate fi mama nu găsești în lumea întreagă.

2

Slavă Domnului, ne aflăm la Antwerpen. Zdruncinați, cu oasele frînte, dar în sfîrșit, am ajuns.

Ce să vă spun — este Antwerpenul ăsta un oraș! Adică Viena, nu este el! Pînă la Viena, n-ajunge! Fiindcă Viena este mult mai mare și mai frumoasă. Și are și oameni mai mulți! Dar în schimb, Antwerpen este mult mai curat. Ce să te miri, dacă străzile sînt spălate, trotuarele frecate cu peria și casele spălate. Am văzut-o asta cu ochii mei. Casele sînt curățate cu săpun. E drept că nu peste tot. De pildă, hanul în care stăm la un loc cu toți emigranții este așa cum trebuie să fie. Adică numai noroi și fum și umezeală și înghesuială și un tărăboi — știți, cum îmi place mie! E vesel!

Cuscrul nostru, Ioină brutarul, încă n-a sosit. Nici vecina noastră Pese, cu laia ei de copii. Sînt încă în drum. Se tîrîie pe undeva prin Germania. În Germania e mai rău ca-n iad. Așa spun emigranții, care ne povestesc niște lucruri de ți se face părul măciucă. Nenorocirea noastră cu așternutul e floare la ureche pe lîngă nenorocirile ăstora. Cunoaștem aici în Antwerpen o femeie din Meșbiș, care nu-i văduvă, ci, dimpotrivă, are bărbat — și încă un bărbat care se și găsește în America. Ea se duce la bărbatu-său. De un an se bălăbănește pe drumuri, cu doi copii în spinare. A fost pe unde vrei și unde nu vrei. Nu-i oraș pe unde să nu fi poposit. S-a ciorovăit cu toate comitetele din lume. Cu chiu, cu vai, a ajuns

pînă aici la Antwerpen și vrea să se urce în vapor. Dar nu i se dă voie. Credeți poate pentru că ar avea ochii stricați? Doamne ferește! Dar e puțin cam sărită! Adică, așa, poți să stai de vorbă cu ea despre toate. Dar uneori îți trîntește cîte un cuvînt, că te apucă junghiul de rîs. De pildă, o întrebi:

— Unde ți-e bărbatul?

Zice ea:

— În America!

— Ce face în America?

Zice ea:

— E împărat!

Zici tu:

— Cum poate fi un evreu împărat?

Zice ea:

— În America ai voie!

Ei, poți să-i mai spui ceva? Apoi și-a mai băgat ceva în cap: să nu mănînce. Și ne îndeamnă și pe noi să facem la fel. Zice să nu ne atingem de mîncare de lapte, fiindcă mîncarea de lapte aici e mîncare de carne.

Zice mama:

— Și carnea?

Zice ea:

— Carnea nu este aici nici de lapte, nici de carne, ci de post!

Rîdem cu toții, în afară de mama. Mama nu vrea să rîdă. Mamei îi place mai bine să plîngă. Zice că e vai și amar de rîsul ăsta. Și începe să plîngă.

— Aha! De mult n-ai mai plîns! Vrei să ne mai trimită înapoi, din pricina ochilor tăi!

Așa zice frate-meu, Eli, și cît ai clipi, mama se oprește din plîns. Mai multă milă decît de femeia asta, îi este mamei de cei doi copii. Dar nu știu de ce-i plînge mama atîta. Copiii par destul de veseli. Cînd mama lor le spune prostii — ei încep să rîdă.

M-am împrietenit cu ei numaidecît. Mi-au spus că sînt trimiși înapoi, dar mama lor nu vrea să plece. Ea vrea să se ducă în America, la tatăl lor, la împăratul... hihihi!... Și aceia o înșală și-i spun că va

fi trimisă cu trenul în America... hihihi!... I s-a băgat în cap că de aici merge un tren de-a dreptul în America... hihihi...

3

Minunile pe care le vedem în fiecare zi aici, la Antwerpen, nu pot fi descrise. În fiecare zi vin oameni noi, cei mai mulți cu ochii stricați. „Trahoma" i se zice. America nu dă voie să intre „trahomiști". Poți să ai bolile cele mai rele. Poți să fii șchiop, sau mut, sau tot ce vrei. Numai să n-ai trahoma. De unde vine trahoma? Vine, că te molipsești de la altul. Citeodată se întîmplă să nu știi nici tu de unde ți s-a luat. Așa am auzit că se spunea chiar aici, la Antwerpen. O știu de la o fată, Goldița. E de vîrsta mea, poate mai mare cu un an! Am cunoscut-o la „Ezra". „Ezra" de aici, e cam același lucru, ca și „Alianța" de la Viena. A fost făcută pentru noi, emigranții. În sfîrșit, cum am ajuns la Antwerpen, ne-am dus de-a dreptul la „Ezra". „Ezra" nu se poartă cu tine cum se poartă „Alianța". „Alianța" îi alungă pe oameni ca pe niște cîini — pe cînd „Ezra" nu te alungă. Poți să vii s-o vezi cînd vrei — și să-i vorbești, ca să-ți ușurezi sufletul, cît îți place. Tot ce spui este trecut într-o carte. Stă acolo o fată — domnișoara Zaicik îi spune — și scrie. O fată tare cumsecade. M-a întrebat cum mă cheamă și mi-a dat bomboane.

Dar Goldița? Goldița e de la Kutno. A venit aici în toamna trecută cu părinții, frații și surorile ei. Și au petrecut, zice ea, sărbătorile, cum n-au mai petrecut niciodată. Adică, noroace n-au căutat și nici prea bine nu le-a mers. S-au tăvălit într-un han, laolaltă cu toți emigranții. Dar aveau bilete de vapor pînă în America și erau îmbrăcați ca niște prinți. Toți aveau cîte două cămăși și cîte o pereche de ghete întregi. Acuma Goldița a rămas cu o singură cămașă și fără ghete. Dacă n-ar fi domnișoara Zaicik, ar umbla azi desculță. Domnișoara Zaicik

i-a dăruit niște ghete de-ale ei. Niște ghete foarte bune.

Așa mi-a povestit Goldița și mi-a arătat ghetele pe care i le-a dăruit domnișoara Zaicik. Ghete foarte frumoase, dar cam prea mari pentru dînsa. Pe scurt, au trecut sărbătorile și a venit vremea să se urce în vapor. Li s-a zis să treacă pe la doctor. S-au dus la doctor. Doctorul i-a cercetat și i-a găsit pe toți sănătoși și le-a spus că pot pleca în America. Numai ea, Goldița, nu poate pleca, pentru că are trahomă. La început, ei nu și-au dat seama despre ce este vorba. Abia după aceea au înțeles. Asta înseamnă că toți pleacă în America și numai ea, Golda, trebuie să rămînă aici la Antwerpen. Și s-a pornit un plîns și un vaiet! Maică-sa a leșinat de trei ori, tat'său voia să rămînă aici, dar nu se putea. Toate biletele de vapor ar fi fost pierdute. Așa că, s-au înțeles ca ei să plece în America și Goldița să rămînă aici, pînă s-o face bine. Și uite, așa, e aproape un an de cînd fetița se îngrijește — și tot nu s-a lecuit încă. Domnișoara Zaicik zice că de asta nu i se vindecă ochii: fiindcă plînge mereu. Dar Goldița zice că din altă pricină nu i se vindecă ochii: din pricina creionului cu care-i unge doctorul ochii. Doctorul îi unge totdeauna ochii cu același creion cu care a umblat și pe la ochii celorlalți bolnavi. Dacă ar fi avut bani să-și poată cumpăra un creion cu care doctorul s-o ungă numai pe ea — ar fi fost sănătoasă de mult.

— Ei... și părinții? întreb eu.

— Sînt în America! Primesc mereu scrisori de la ei. Aproape în fiecare lună îmi vine o scrisoare de la ei. Na! Poți să le citești dacă vrei.

Și scoate din sîn un pachet întreg de scrisori pe care mi le dă să i le citesc cu glas tare. Eu aș face-o, desigur, cu dragă inimă, dar nu am învățat scrisul de mînă. Dacă ar fi de tipar, i-aș citi. Rîde Goldița de mine și zice că un băiat nu-i o fată. Un băiat trebuie să cunoască tot ce-i pe lumea asta. Și mă tem că are dreptate. Tare mi-ar place să știu să citesc cele scrise de mînă. Cum aș mai vrea să fiu

în locul lui Motl cel mare, care știe să scrie și să citească. Goldița i-a dat scrisorile pe care le primește din America — și el i le-a citit dintr-o răsuflare, fără să se poticnească o dată măcar. Scrisorile sînt aproape toate la fel: *„Scumpă Goldița, aragă Goldița, să trăiești! Cînd ne aducem aminte, aici în America asta, că fetița noastră ne-a fost smulsă din mîini și că tu te chinuiești acolo, printre străini, printre oameni necunoscuți, ne înecăm cu mîncarea. Zi și noapte plîngem și bocim după Goldița noastră, după steaua ochilor noștri...“* și așa mai departe.

Motl cel mare citește și citește și Goldița plînge și plînge și-și șterge ochii mereu. Cînd domnișoara Zaicik o vede că plînge, se răstește la noi că de ce o facem să plîngă și pe Goldița o mustră că nu se păzește și că-și nenorocește și rămășița aceea de ochi. Goldița rîde și lacrimile îi curg într-una:

— Ochii mi-i nenorocește doctorul cu creionul lui, nu eu cu lacrimile mele!

Ne luăm rămas bun de la Goldița și-i făgăduiesc că mîine pe vremea asta o să ne vedem iar.

— Cu ajutorul lui Dumnezeu! răspunde Goldița, cu un glas cucernic, ca de femeie bătrînă.

Și noi amîndoi — Motl cel mare și Motl cel mic — o pornim la plimbare prin Antwerpen.

4

Noi, adică eu, Motl cel mic și Motl cel mare, nu sîntem singuri. Mai avem aici un prieten. Un băiat de vreo treisprezece ani, pe care îl cheamă Mendel. S-a poticnit și el la Antwerpen, în drum spre America. Nu din pricina ochilor, ci pentru altceva. S-a rătăcit de-ai săi, cînd treceau prin Germania. Tot drumul își ținuseră sufletul numai cu scrumbii. Și-i era tare sete. Și într-o stație s-a dat jos după apă. Și a rămas și fără bilet și fără un gologan și fără o cămașă. Și fiindcă nu cunoștea limba, s-a prefăcut că-i mut. Și a umblat o lume întreagă, pînă

a dat de niște emigranți de-ai noștri. S-a apropiat de ei și le-a povestit pățania. Emigranților li s-a făcut milă de el și l-au luat cu ei, ca să-l aducă aici, la Antwerpen. Aici a răzbit la „Ezra". Și „Ezra" asta a trimis o scrisoare în America, poate s-o da de urma părinților săi... Acu', Mendel așteaptă un răspuns și un bilet de vapor. Adică jumătate de bilet. Fiindcă-i încă mic. Adică nu-i el chiar așa de mic, cît pare de mic. Se pare că a împlinit treisprezece ani, cu toate că, la rugăciune, încă nu-și pune „tfilimi",[1] așa cum se cuvine să pună un băiat la vîrsta asta. N-are „tfilimi"! Cînd au aflat emigranții treaba asta, au făcut o gălăgie de credeai că se răstoarnă pămîntul: că de ce nu i se face rost lui Mendel de „tfilimi"!

Zice Mendel:

— De ce nu mi se face rost de cizme?

Zice un emigrant, furios:

— Tu, neisprăvitule, nu ajunge că are lumea grijă de tine, mai ești și obraznic!

Și emigrantul ăsta furios nu s-a lăsat pînă ce nu i-a silit pe toți ceilalți să pună mînă de la mînă, ca să-i cumpere lui Mendel o pereche de „tfilimi"!

Tot ce vrei găsești în Antwerpenul ăsta! Și dacă-ți închipui că nu sînt și sinagogi pe aici, te înșeli. Și încă ce sinagogi! Una din sinagogile astea este turcească. Dar să nu credeți că se închină turcii acolo. Nu! În sinagoga turcească se roagă evrei ca și noi, dar pe turcește. Adică, pe dos. Nu pricepi o boabă din tot ce spun ei acolo. La sinagoga asta ne-a dus noul nostru prieten Mendel. Tustrei, eu, Motl cel mare și Mendel, nu ne mai despărțim unul de altul. Zile întregi hoinărim prin oraș. Cît am fost la Brod, la Cracovia și Lemberg, sau la Viena, mamei îi era frică să nu mă pierd și nu mă slăbea o clipă din ochi. Aici, în Antwerpen, nu se mai teme. Acolo, zice ea, se găsesc numai nemți. Pe cînd aici, în Antwerpen, zice ea, ne găsim între oameni. Aici mai auzim cîte un cuvînt evreiesc.

---

[1]. Filacterii. Obiecte de cult în religia mozaică (n. r.).

Mama îi crede pe emigranți. Trăiască emigranții! Printre emigranți te simți, cu adevărat, ca la tine acasă. Și mai ales printre neamuri. Acuși-acuși o să ne pice musafiri. Peste cîteva zile sosește Ioină brutarul cu toți ai lui. Azi-mîine o vedem și pe vecina noastră Pese, cu bărbatu-său Moișe și cu toată droaia lor de copii. De-abia de aici încolo începe să fie mare veselie pe aici.

XIX. VESELIE!

1

Cunoașteți doar mai demult pe vecina noastră Pese, pe bărbatu-său Moișe legătorul și pe cei opt copilași ai lor, fiecare cu cîte o poreclă a lui. Cel mai mic dintre toți, Vaști, cel cu gilma pe frunte, e de vîrsta mea. Țiu mult la Vaști. Îmi place, fiindcă nu plînge. Oricît l-ai bate, înghite bătaia ca un burete. Nu poți să scoți de la el nici un țipăt măcar. O dată a rupt cartea unui mușteriu de-al lui tat'său. Și tat'său l-a bătut cu scîndura pe care taie hîrtie. Vaști a zăcut după bătaie două zile la rînd. Nici să mănînce nu mai putea. N-ai mai fi dat pe el nici două parale. Mă-sa a și început să-l bocească, de parcă ar fi murit și tat' său umbla prin casă, de colo pînă colo, năuc.

Toți credeam că s-a isprăvit cu Vaști — gata! Cînd colo, nimic! A treia zi, Vaști a cerut pîine și a mîncat ca după post. La mîncare țin cu toții. „Cireada flămîndă" — așa le spune vecina Pese copiilor săi. Vecina Pese este o femeie foarte cumsecade, numai că e cam grasă. Are trei rînduri de guși. I-am făcut chipul de cîteva ori pe hîrtie. Odată Vaști a văzut ce fac și mi-a smuls hîrtia din mînă ca să i-o arate mă-si. Vecina Pese a rîs. Dar a aflat frate-meu Eli

și a vrut să-mi arate el mie „poze“ — așa cum îi este lui obiceiul. Noroc că vecina Pese nu l-a lăsat.

— Un copil! Ce vrei! Face și el prostii!... Nu trebuie să te necăjești pentru atîta lucru!

Dumnezeu s-o țină pe vecina Pese, că tare mult o iubesc. Numai cînd se pupă nu-mi place. Cînd a venit la Antwerpen, m-a luat în brațe să mă pupe, ca pe un copil de-al ei. Cu toată lumea s-a pupat. Se înțelege că, mai mult decît cu toții, cu mama. Mama, cînd a văzut-o, parcă l-ar fi văzut pe tata întors de la groapă. A izbucnit într-un asemenea plîns, încît frate-meu Eli a început să urle și să zbiere la vecina Pese că din pricina ei își bate joc mama de ochi și nu poate să meargă la doctor. Fiecare trebuie să meargă la doctor, cum sosește aici, la Antwerpen. Cel dintîi lucru pe care-l fac emigranții este să se întrebe unul pe altul:

— Ai fost la doctor? Ce ți-a spus doctorul?

Pînă și „Ezra“, cum vii la ea, te trimite la doctor. Cînd ne-am dus pentru întîia oară acolo, la „Ezra“, mama a și vrut să-și înceapă povestea: cum bărbatu-său, cît a trăit, a fost cantor la sinagoga măcelarilor, cum s-a îmbolnăvit și a zăcut la pat nu știu cît, cum a trebuit ea să vîndă totul din casă, numai să-l scape pe tata, cum a murit tata și cum a rămas ea văduvă cu doi orfani — cum pe unul din ei, slavă Domnului, l-a însurat, cum a vîndut casa și cum a pornit-o spre America. După aceea, cum ne-am strecurat peste granță, în spatele Brodului, cît pe ce să fim uciși într-o noapte în pădure și cum am pierdut toată averea noastră, tot așternutul. Ce o să facem noi acuma fără așternut, într-o țară așa de îndepărtată, cum e America?

Așa vorbește mama față de „Ezra“ și „Ezra“ ascultă și domnișoara Zaicik trece într-o carte fiecare cuvîntel de-al mamei. Și mama ar mai avea de povestit și de povestit, dar unul de la „Ezra“ îi spune:

— Care vra să zică, plecați în America?

Zicem noi:

— În America, desigur, că doar nu la Iehupeț!

Zice el:

— Dar la doctor aţi fost?
Zicem noi:
— Care doctor?
Zice el:
— Uite, aveţi adresa aici... Duceţi-vă pînă la doctor, să vadă cum staţi cu ochii.
Cum aude frate-meu Eli cuvîntul „ochi", îi aruncă mamei o privire speriată şi se face alb ca varul.
Ce-i spaima asta pe frate-meu Eli?

2

Gata! Slavă Domnului! Am fost la doctor cu toţii, în afară de mama. Mama o să se ducă mai tîrziu. Deocamdată, frate-meu Eli se teme. Prea a plîns mult mama în vremea din urmă. Doctorul ni s-a uitat în ochi şi a scris ceva pe o hîrtiuţă pe care a băgat-o într-un plic. La început, intrase spaima în noi. Am crezut că ne dă vreo doctorie pentru ochi. Îl întrebăm:
— Ce ne-ai dat?
Şi el ne arată uşa cu mîna. Ne închipuim că ne spune s-o ştergem de acolo. Ne ducem fuga la „Ezra", să-i arătăm bileţelul doctorului. Domnişoara Zaicik deschide plicul, citeşte hîrtia şi zice:
— Pot să vă dau o veste bună: doctorul găseşte că aveţi ochii sănătoşi!
Vă închipuiţi bucurie pe noi! Dar ce facem cu mama, că o tot ţine într-un plîns?
— Ce nu te mai astîmperi o dată? îi zicem noi. Ce te faci dacă doctorul nu-ţi găseşte ochii cum trebuie?
— Păi tocmai de asta şi plîng!
Aşa ne răspunde mama şi-şi pune la ochi o alifie. Alifia i-a dat-o un emigrant, un felcer. Un om tare pocit. Are nişte dinţi strîmbi, dar se crede! Poartă un ceasornic de aramă, cu un lanţ de argint şi are un inel de aur, pe deget. Şi nici numele lui nu-i prea frumos: Biber îl cheamă. A venit aici împreună cu vecina Pese şi copiii. S-au cunoscut în

drum — şi s-au strecurat peste graniţă, cu toţii grămadă. Nu s-a întîmplat cu ei nici o minune, aşa cum s-a întîmplat cu noi. Nimeni n-a vrut să-i omoare — şi nici aşternutul nu li s-a luat, dar s-au chinuit al dracului, pe drumuri. Numai necazuri şi necazuri. Parcă ar fi trecut, zic ei, printr-o baie de aburi, la Hamburg. Cîte n-ar avea ei de povestit despre Hamburg! Grozăvii, de ţi se face părul măciucă. Iadul e o jucărie faţă de Hamburg! Cei de acolo se poartă cu emigranţii mai rău decît se poartă la noi cu puşcăriaşii. Dacă n-ar fi fost felcerul ăsta Biber cu ei, s-ar fi prăpădit cu toţii pe acolo. Biber le-a stat în ajutor peste tot. E un mare obraznic! Biber ne povesteşte cum i-a luat pe nemţi în răspăr — ceva nemaipomenit! Şi cînd te gîndeşti că s-a răfuit cu ei nu în nemţeşte, ci în ruseşte! Ruseşte, zice el, ştie bine. Se pare că mai bine chiar decît prietenul Pine. Prietenul Pine zice că tot ce ne înşiră Biber ăsta ar fi tare frumos, dacă ar fi adevărat. Felcerul ăsta Biber, nu i-a plăcut lui Pine, de la începutul începuturilor.

3

Biber, felcerul şi-a luat sarcina să dreagă ochii mamei. El zice că nici un doctor de pe lume n-o să-i mai poată găsi vreun cusur. Mai întîi şi întîi, el cunoaşte şmecheria asta de acasă. El e doar felcer — şi un felcer e o jumătate de doctor. Şi în afară de asta a fost în Germania şi s-a uitat cu băgare de seamă să vadă ce se face cu emigranţii, ca să aibă ochi sănătoşi. El zice că din emigranţi aproape orbi, aceia fac oameni teferi. Îl întreabă Pine:

— Poate pe dos?

Biber se supără foc şi-l face pe prietenul Pine cu ou şi oţet. Zice că Pine al nostru e mare deştept. Prea mare deştept pentru America. În America nu au căutare nişte deştepţi ca Pine. America este o ţară care nu ştie de glumă. Acolo, cuvîntu-i cu-

vînt. America, zice el, e clădită pe adevăr, pe dreptate, pe omenie, pe cuvînt de cinste și pe milă. Îl întreabă Pine:

— Și pe mai ce încă?

Asta-l înfurie și mai rău încă pe felcerul Biber. Păcat că tocmai în toiul certei, vine să ni se spună că cineva întreabă de noi. Cine să fie? Ieșim — musafiri! Musafiri! Musafiri! Au sosit cuscrii. Ioină brutarul cu tot neamul lui... Mare veselie! Cumnată-mea Bruhă se sărută cu părinții... frate-meu Eli se pupă cu socru' și soacra. Prietenul Pine se ia după frate-meu Eli și se pupă și el cu Ioină brutarul și cu nevasta lui Ioină... Felcerul Biber se ia după prietenul Pine și se pupă și el cu Ioină brutarul și cu nevasta lui Ioină. Întreabă cuscrii:

— Cine-i ăsta?

Zice el:

— Eu sînt Biber!

Și-l pufnește rîsul pe prietenul Pine. Mama face ce face de obicei: plînge. Frate-meu Eli se uită la ea furios și-și smulge fire din barbă. Dar nu poate să spună nimic: e vorba doar nu de niște oameni străini... ci de rude, de cuscri... și încă niște cuscri din același tîrg cu noi! Cum să n-o lași să plîngă și ea puțin, la un prilej atît de rar cum e ăsta!

— Da' cu granița ce-ați făcut? Nu v-a jefuit nimeni?

Ăsta a fost cel dintîi lucru pe care am vrut să-l știm. Și cuscrii noștri încep să povestească munți de povești! Dar mie nu-mi arde de poveștile lor! Mă bag într-un colț cu sora mai mică a cumnată-mii Bruhă. Alta o cheamă, știți! fetița aceea cu două codițe răsucite la ceafă ca un covrigel, care mi-a fost vorbită ca logodnică, la nunta lui Eli. Pe atunci avea nouă ani. Acuma are zece pe unsprezece, ca Goldița. Îi povestesc Altei despre Goldița și despre ochii ei bolnavi și despre prietenul meu Motl cel mare și despre prietenul meu Mendel și despre „Ezra" și despre domnișoara Zaicik, care te trece

într-o carte şi despre doctorul care ţi se uită în ochi...

Şi-i mai povestesc — şi despre Viena şi despre „Alianţa", care nu-i iubeşte pe ai noştri şi despre Cracovia şi Lemberg şi despre chipul în care ne-am strecurat peste graniţă, că abia am scăpat cu viaţă de acolo. Nu las să-mi scape nimic. Alta mă ascultă cu ochii căscaţi. După aceea îmi povesteşte ce au păţit ei. Tat'său a vrut să plece mai demult în America, dar n-a vrut maică-sa. Şi nu atît maică-sa, cît neamurile. Neamurile zic că în America trebuie să munceşti din greu şi mama ei nu-i obişnuită cu aşa ceva. Mama ei avea o pelerină. Pelerina asta i-a cumpărat-o tat'său, încă pe vremea cînd îi mergeau treburile bine. Acuma, cînd lucrurile au început să-i meargă pe dos, a rămas să desfacă tot şi să plece în America. Dar cînd a venit rîndul pelerinei la vînzare, zice mama că ar vinde orice, numai pelerina nu. O întreabă tata:

— La ce-ţi trebuie pelerină? În America nu-ţi trebuie pelerină!

Zice mama:

— Ce-i asta, la ce-mi trebuie pelerină? Ani de-a rîndul, zice ea, m-am rugat lui Dumnezeu să apuc şi eu ziua aceea în care să mă văd cu pelerină şi acum, după ce mi-a ajutat Dumnezeu s-o capăt... să mă apuc s-o vînd?

Zi şi noapte numai de pelerină auzeai. Pelerină şi pelerină. Rudele mamei erau toate în păr acasă la Ioină. Cearta a ajuns aşa de departe, încît Ioină brutarul era gata-gata să se despartă de nevastă-sa. Şi asta numai din pricina pelerinei. Şi cine a cîştigat pînă la urmă? Mama, bineînţeles! Pelerina n-a fost vîndută. Mama a împachetat-o cum trebuie şi pînă a ajuns la graniţă, n-a mai fost pelerină...

Aşa-mi povesteşte Alta — şi mai mult nici nu vreau să aud. Eu voiam să ştiu numai dacă mai există sau nu pelerina. Cînd aud că nu mai e pelerină, sînt mulţumit. O iau la plimbare pe Alta. Îi arăt oraşul. N-o miră nimic. Ea zice că a văzut oraşe ceva mai mari decît Antwerpenul. Vă place

cît de măreață se ține? Mă duc cu ea pe la căminurile unde stau emigranții. Nimic n-o tulbură pe Alta. E fudulă, nevoie mare! A fost totdeauna așa. Mai tîrziu mergem cu toții împreună, ai mei și ai ei, la „Ezra". Acolo dăm peste vecina Pese cu toată droaia ei de copii. O găsim și pe Goldița acolo. Goldița vrea s-o cunoască pe Alta mai îndeaproape. Alta stă țeapănă. Goldița mă întreabă în șoaptă de ce se crede așa de grozavă fata asta, că nu-i dă mînă să stea de vorbă cu ea? Și-i povestesc că anul trecut, la nunta lui Eli, era vorba să mă logodesc cu Alta. Goldița se face roșie ca focul și se dă la o parte să-și șteargă ochii.

4

Cum vă place nenorocirea care a dat peste noi? Am fost cu mama la doctor. Doctorul i-a văzut ochii și nu i-a spus nimic. Și-a scris bilețelul, l-a băgat într-un plic și ni l-a dat să-l ducem la „Ezra". La „Ezra" nu găsim încă pe nimeni, în afară de domnișoara Zaicik. Mă întîmpină rîzînd. Așa rîde ea, ori de cîte ori mă vede. Și de fiecare dată, îmi dă vești despre Goldița și rîde. Deschide plicul, se uită la bilețel și deodată, nu mai rîde și începe să-și frîngă mîinile. O întreabă mama:

— Ce este?

Zice ea:

— Ce să fie! E rău! Doctorul zice că nu poți să pleci în America.

Cumnată-mea Bruhă, știți doar, are obiceiul să leșine. Și a leșinat îndată. Frate-meu Eli s-a făcut alb ca peretele. Mama a rămas înlemnită. Nu mai are putere nici să plîngă. Domnișoara Zaicik a dat fuga după apă. A trezit-o pe Bruhă, l-a mîngîiat cu vorbe bune pe Eli, i-a spus și mamei cîteva cuvinte și ne-a poftit să mai venim și mîine pe aici.

Pe drum, frate-meu Eli o mustră pe mama că toată vremea a plîns și-i amintește de cîte ori i-a spus să nu plîngă. Mama ar vrea să-i răspundă,

dar n-are cuvinte. Se uită la cer și se roagă lui Dumnezeu :

— Fă, Dumnezeule, o minune cu mine și cu copiii mei și ia-mă pe lumea cealaltă !

Prietenul Pine zice că de vină e numai Biber, lunganul acela de felcer.

Toată ziua și toată noaptea s-au certat între ei, pînă a venit ceasul să mergem iar la „Ezra". Ne dă „Ezra" un sfat : să încercăm pe la Londra. Poate că Londra o s-o lase pe mama să treacă în America. Și dacă nu în America, măcar în Canada. Unde-i Canada — nu știu ! Se zice că ar fi și mai departe decît America. Frate-meu Eli și prietenul Pine au deocamdată pe ce să se ia de păr. Frate-meu Eli îl întrebă pe prietenul Pine :

— Ia zi-mi ! Ce-i asta Canada ? Parcă ai fost cîndva un om cu geografie !

Zice Pine :

— Canada-i în Canada ! Adică nu în Canada, ci în America. Adicătelea Canada tot America se cheamă că este, dar tot nu-i America !

Îl întreabă frate-meu Eli :

— Cum se poate una ca asta !

Zice Pine :

— Uite, vezi !

Pînă una alta, trebuie să însoțim la vapor pe vecina Pese, pe bărbatu-său Moișe legătorul și toată ceata ei de copii. Ah, ah ! Ce se mai petrece la vapor ! Femei, bărbați, copii, boccele, perne, saci. Unul aleargă, altul zbiară, al treilea plînge, al patrulea asudă, al cincilea mănîncă, al șaselea înjură.

Deodată, se aude un răcnet de fiară : Huuuuuuuu ! Asta-i vaporul care dă lumii de știre că trebuie să-și ia rămas-bun. Și începe o goană și o pupăraie și o bocitorie, să te strici de rîs, nu alta ! Toți își iau rămas bun. Ne luăm și noi rămas bun. Toți se îmbrățișează. Mama o strînge în brațe pe vecina Pese și Pese îi vorbește mereu și o mîngîie și-o roagă să nu și-o ia prea tare la inimă, fiindcă o să se mai vadă cu ajutorul lui Dumnezeu, curînd, în America.

Mama îi face semne cu mîna şi-şi înghite lacrimile. În vremea din urmă, plînge mult mai puţin ca înainte. A luat o doctorie, să nu plîngă. Toată lumea e pe vapor. Noi stăm pe afară. Şi tare am mai vrea să fim în locul lor! Uită-te la Vaşti! Altădată, mă pizmuia el pe mine. Acum îl pizmuiesc eu pe el! Îmi stă cocoţat sus şi-mi scoate limba. Adică, el pleacă şi eu nu! Îmi vine să mor de necaz, dar mă ţin tare şi-i dau cu tifla: na, ţine! Adică: măcar de ţi-ar ieşi ţie ochii aşa, cum n-o să treacă mult şi o să mă vezi în America!

– A! Să n-aveţi nici o grijă. În curînd voi fi în America.

XX. EMIGRANŢII SE RISIPESC

I

Pe zi ce trece, mulţimea de emigranţi scade şi Antwerpenul începe să devină pustiu. Sîmbătă pleacă iar o grămadă de emigranţi — toţi spre America. O dată cu ei, pleacă şi prietenul meu Motl cel mare. Nu ştiu ce are cu el frate-meu Eli, că-l urăşte atîta! Eu cred că aici şi-a vîrît coada cumnată-mea Bruhă. Cumnată-mea Bruhă are obiceiul să tragă cu urechea la tot ce se vorbeşte, ca să afle de ce şi de cine se rîde. E treaba ei că noi rîdem. Poate rîdem de prietenul Pine, care scoate din buzunare mereu cîte o bucată de turtă dulce ori bomboane pe care le înfulecă pe nerăsuflate. Sau poate de felcerul Biber, cum taie la piroane, faţă de toţi emigranţii, că poţi să plesneşti de rîs! Acuma închipuiţi-vă ce-i în stare să facă Bruhă, mai ales cînd are dreptate, cum s-a întîmplat nu de mult, cînd ne-am bătut joc de mă-sa, Rivale brutăreasa cea cu pelerina. Zi şi noapte, nu-i mai tace gura o clipă, că tot de pelerină vorbeşte. Mama mea nu se mai poate ţine şi-i spune:

— Aoleo, cuscro! Dacă aș vorbi eu atîta de așternutul meu, de pernele care mi s-au furat mie la graniță, cît vorbești dumneata despre pelerina aceea...

Zice Rivale brutăreasa, cu glasul ei de bărbat:

— Nu zău! Se potrivește chiar, una cu alta!

Zice mama:

— Dar ce? Pernele mele sînt de furat?

Zice Rivale, brutăreasa:

— Că-s de furat, ori nu-s de furat, nu știu, că n-am fost de față cînd le-ai cumpărat!

Zice mama:

— Eu nu înțeleg, cuscro, ce vorbă-i asta!

Zice Rivale, brutăreasa:

— Cum îmi vorbești, așa-ți răspund!

Zice mama:

— Cuscro! Da' cu ce ți-am atins eu „onorul"?

Zice Rivale, brutăreasa:

— Da' parcă cine zice că mi-ai atins „onorul"?

Zice mama:

— Atunci de ce zici că nu se potrivește una cu alta?

Zice Rivale, brutăreasa:

— Se-nțelege că nu se potrivește! Cînd vorbesc eu de pelerina mea, hop, îmi sari dumneata cu așternutul dumitale, cu pernele dumitale!

Zice mama:

— Dar ce? Pernele mele sînt de furat?

— Că-s de furat, ori nu-s de furat, nu știu, că n-am fost de față cînd le-ai cumpărat!

Și încă o dată și iar o dată, mereu aceeași poveste.

2

Se înțelege că noi amîndoi, adică eu, Motl cel mic și prietenul meu, Motl cel mare, am și pus în aceeași seară la cale o șotie, să aibă ce rîde prietenii noștri. Știi ce? Hai să fiu eu Rivale brutăreasa și tu să fii maică-ta și să vorbim întocmai ca ele. Cu același glas și cu aceleași vorbe. Eu cu un glas

gros, ca Rivale brutăreāsa şi tu cu un glas plîngăreţ, ca maică-ta!

Ne-am pus unul o perucă şi celălalt o broboadă, ne-am adunat prietenii: Mendel, Alta, Goldiţa şi încă o grămadă de băieţi şi fete de emigranţi — şi am început:

Motl cel mic (cu glas plîngăreţ): Aoleo, cuscro! Dacă aş vorbi eu atîta de aşternutul meu, de pernele care mi s-au furat mie la graniţă, cît vorbeşti dumneata despre pelerina aceea...

Motl cel mare (cu glas bărbătesc): Nu zău! Se şi potriveşte chiar, una cu alta!

Motl cel mic: Dar ce? Pernele mele sînt de furat?

Motl cel mare: Că-s de furat, ori nu-s de furat, nu ştiu, că n-am fost de faţă cînd le-ai cumpărat...

Motl cel mic: Eu nu înţeleg, cuscră, ce vorbă-i asta?

Motl cel mare: Cum îmi vorbeşti, aşa-ţi răspund!

Motl cel mic: Cuscro! Da' cu ce ţi-am atins cu „onorul"?

Motl cel mare: Da' parcă cine zice că mi-ai atins „onorul"?

Motl cel mic: Atunci de ce zici că nu se potriveşte una cu alta?

Motl cel mare: Se înţelege că nu se potriveşte! Cînd vorbesc eu de pelerina mea, hop, îmi sari dumneata cu aşternutul dumitale, cu pernele dumitale!...

Motl cel mic: Dar ce? Pernele mele sînt de furat?

Motl cel mare: Că-s de furat, ori nu-s de furat, nu ştiu... că n-am fost de...

3

Cine şi-ar fi putut închipui că tocmai cînd ne-ām încălzit noi mai bine, o să se deschidă uşa şi o să dea năvală în odaie musafiri: cumnată-mea Bruhă şi mama ei, Rivale şi tat'său Ioină brutarul şi mama şi frate-meu Eli şi prietenul Pine şi nevastă-sa Taba şi Biber felcerul şi încă o grămadă de bărbaţi şi

femei! Cumnată-mea Bruhă m-a făcut de rîs și de batjocură, pentru că mă strîmb după toți — și a zbierat că vrea să vadă cum sar toți pe mine, să-mi rupă spinarea. Dar „toți" n-au vrut să-mi rupă spinarea... Mie-mi ajungea și frate-meu Eli. Frate-meu Eli are o mînă așa de uscată și grea, că dacă îți trage astă-seară o palmă, îți rămîn urme de degete pînă poimîine dimineață.

— Ăștia doi Motl trebuie despărțiți!

Așa a hotărît cumnată-mea Bruhă — și frate-meu Eli mi-a spus răspicat că dacă ne mai prinde împreună, face din mine armonică. Aș vrea să văd și eu cum poate face din mine o armonică. El uită, pesemne, că mai este o mamă pe lume — și că mama asta, mai curînd ar lăsa să i se scoată ochii ei bolnavi din cap, decît să facă cineva din mine armonică!

4

Cu ochii mamei nu-i tocmai bine. Asta înseamnă că nu-i bine de loc. Ni se spune că mama n-o să se poată urca pe vapor, nici măcar pentru un milion. Trebuie s-o ștergem de aici. Doctorii din Antwerpen sînt răi la suflet. Cum găsesc pe unul atins de trahomă, parcă-i apucă dracu'! Pentru ei nu este nici obraz, nici milă! Trebuie să plecăm în America pe alt drum. Pe ce drum, nu știu. Drumuri sînt destule, numai să ai cu ce să pleci. Se pare că în buzunarul lui frate-meu a început să sufle vîntul. Toți banii pe casă, ni s-au dus pe doctori și pe felceri, din pricina ochilor mamei. Am prins o vorbă de la frate-meu Eli și de la prietenul Pine:

— Măcar de ne-am putea tîrî pînă la Londra!

Eu aș vrea mai degrabă să plec de-a dreptul în America, decît s-o iau pe la Londra. Vecina Pese, cu bărbatu-său și copiii, se află de mult în America. Acolo își scot o bucată de pîine. Vaști se plimbă cu mîinile în buzunare și mănîncă semințe. Cuscrii noștri, Ioină brutarul, cu Rivale brutăreasa, cu băieții și cu logodnica mea Alta, n-au mai putut să aștepte

pînă o să-şi vindece mama ochii şi au plecat fără noi în America. Ah, ah, ce a mai fost în ziua aceea la Antwerpen! Pe mama n-am lăsat-o să se ducă la vapor, fiindcă la despărţirea de cuscri, iar o să plîngă desigur şi o să-şi strice şi mai rău ochii. Şi cu ce ne-am ales? Că a plîns mai cu foc. Dacă n-o lăsăm, zice ea, să-şi verse năduful din cînd în cînd, i se ia singura ei bucurie. Dar parcă cine o ascultă?

5

Ştiţi cine se bucură că ne-au plecat cuscrii? N-o să ghiciţi niciodată! Goldiţa! Cînd a auzit că cuscrii noştri nu mai vor să rămînă, îi venea să ţopăie de bucurie. De ce? N-o iubeşte pe Alta, pentru că-i fudulă. Goldiţa nu poate iubi pe cineva care se umflă în pene.

— Nu pot s-o văd în ochi pe logodnica ta, cu codiţe roşii! Prea face pe grozava!

Aşa-mi vorbeşte Goldiţa şi obrajii îi ard ca un cuptor încins.

— De unde ai văzut tu la Alta codiţe roşii, cînd ea are codiţe negre?

Aşa-i zic eu Goldiţei. Goldiţa se supără şi mai tare, plînge şi-mi zice:

— Roşii, roşii, roşii!

Pe Goldiţa, cînd e furioasă, trebuie s-o laşi în pace, pînă îi trece. După ce-i trece, e o bucăţică de zahăr. Cu mine se poartă de parcă mi-ar fi soră. Mi-e îmi povesteşte de toate: cum munceşte la han, cum mătură şi şterge praful, cum dă de mîncare păsărilor, cum adoarme copiii (hangioaica la care şade n-a avut niciodată copii — acuma a binecuvîntat-o Dumnezeu cu doi gemeni dintr-o dată). Apoi îmi povesteşte cum merge în fiecare zi la doctor să-şi îngrijească ochii şi cum doctorul o unge pe ochi cu acelaşi creion cu care-i unge pe toţi ceilalţi bolnavi.

— Ah, dacă Dumnezeu mi-ar da un creion de-al meu, poate aş mai ajunge să-mi văd părinţii!

Așa-mi spune Goldița cu lacrimi în ochi. Mi se frînge inima de mila ei. Nu pot s-o aud cum vorbește de părinți. Nu pot s-o văd cum plînge. Zic :

— Știi ce, Goldița ? Uite, eu plec în America ! Din cei dintîi bani pe care îi cîștig, îți trimit un creion.

— Spui drept ? Jură-te !

Așa-mi zice Goldița și eu mă jur că n-o să uit. Cum încep să cîștig, îi trimit un creion.

6

Acuma știu sigur că sîmbătă dimineața plecăm la Londra. Ne pregătim de drum. Mama și cumnatămea Bruhă și nevasta lui Pine, Taba, se duc din han în han să-și ia rămas bun de la emigranți. Nu atîta să-și ia rămas bun, cît să-și mai ușureze puțin inima. Și ce credeți că aflăm ? Că pe lîngă ceilalți emigranți, noi mai sîntem niște oameni fericiți ! Sînt printre emigranții ăștia niște nenorociți care se găsesc în asemenea hal, încît ar vrea să schimbe cu noi. Necazurile lor nici n-ar putea fi povestite. Toți au fost acasă niște gospodari de vază, toți au avut averi mari, toți întindeau la ei mereu masă mare pentru săraci — toți își urează să aibă ce au împrumutat și nu li s-a dat înapoi, toți s-au însurat cu cele mai bogate fete din tîrg. Azi, sînt săraci.

Mi s-a acrit să tot aud poveștile lor. Înainte, cînd se povestea de un pogrom, ciuleam urechile și căscam gura. Azi cînd aud cuvîntul „pogrom" — fug. Îmi plac mai degrabă poveștile vesele. Dar nu prea are cine să spună povești vesele. A fost unul singur, felcerul Biber, un omuleț vesel, cu toate că mare mincinos — dar acuma e și el în America.

— Acolo taie la piroane cu ridicata ! zice prietenul Pine.

— Acolo n-o să-l lase multă vreme să taie piroane ! Nici o grijă ! Americii îi este silă de asemenea oameni. În America un mincinos este mai rău văzut decît un hoț de codru.

Așa zice frate-meu. Și Bruhă îl întreabă.

— De unde știi tu?

Începe o nouă ciorovăială: eu și cu prietenul Pine ținem cu frate-meu Eli — Taba ține cu Bruhă. Ce spune unul, spune celălalt pe dos.

Noi, bărbații: America este o țară de oameni care spun numai adevărul adevărat!

Ele, femeile: America este o țară numai de mincinoși.

Noi, bărbații: America este clădită numai pe dreptate și milă!

Ele, femeile: Numai pe hoție, jaf și înșelăciune!

Noroc că se bagă mama la mijloc și spune:

— Copii, de ce să vă certați pentru America asta, dacă de-abia sîntem la Antwerpen?

Mama are toată dreptatea. Sîntem încă la Antwerpen. Dar nu pentru multă vreme. Acuși-acuși plecăm la Londra. Toți pleacă de aici. Toți emigranții! Ce o să se aleagă de Antwerpenul ăsta!

XXI. RAMII SANATOS, ANTWERPEN!

1

De nici un oraș nu mi-a părut așa de rău că mă despart, ca de Antwerpen. Și nu atît de oraș, cît de oameni. Și nu atît de oamenii din Antwerpen, cît de emigranți. Și nu atît de emigranți, cît de prietenii mei și prietenele mele. Mulți au plecat mai demult: Vaști, Alta, Motl cel mare, ăștia sînt azi de mult în America. Aici au rămas numai Mendel (Bruhă l-a poreclit „Mînzul"). Și a mai rămas și Goldița, fata cu ochii bolnavi. Altul nimeni. Ce o să se facă „Ezra" care-i ajută pe emigranți? Pe cine o să ajute? Îmi pare rău de Antwerpen. O să-mi fie dor de Antwerpen. Oraș cumsecade, oameni cumsecade! Toți fac afaceri cu briliante. Toți umblă cu pietre în buzunar.

Toți știu să taie și să șlefuiască. Pe cine întîlnești, este sau tăietor de pietre, sau șlefuitor. O mulțime de băieți de ai noștri au rămas aici, ca să se facă tăietori de pietre. Dacă nu ne-ar trage ața spre America, m-ar da și pe mine la lucru. Lui Eli îi place meseria asta! Și lui Pine. Dacă ar fi, zic ei, ceva mai tineri, s-ar apuca ei singuri să învețe să șlefuiască briliante. Bruhă rîde de ei. Ea zice că briliantele sînt bune să le porți, nu să le șlefuiești. Taba, nevasta lui Pine, zice la fel. Și Taba ar vrea să poarte briliante. Ele se duc în fiecare zi să se uite în ferestrele dughenelor, și nu se mai satură de atîtea briliante și diamante cîte stau îngrămădite acolo, de parcă ar fi coji de cartofi, nu pietre prețioase. Te apucă amețeala. Pine rîde de ele. El zice că toate pietrele astea îi par caraghioase și că acei care își bat capul cu e'e sînt niște nebuni. Și s-a apucat să-și bată joc de ei într-un cîntec!

2

Frate-meu Eli se ceartă cu prietenul Pine din pricina cîntecelor lui. Eli zice că dacă acei de la „Ezra" află că facem cîntece despre Antwerpen, ne alungă de acolo. Și noi ne-am pus toată nădejdea în „Ezra" asta, să ne ajute cu ceva la plecare. În fiecare zi mergem la „Ezra" unde vedem cunoscuți. Domnișoara Zaicik ne știe pe toți. Pe mine mă iubește ca pe un copil. Cu mama se poartă ca o soră. Dacă pînă și cumnată-mea Bruhă zice că domnișoara Zaicik e o fată de treabă! Toți emigranții s-au îndrăgostit de domnișoara Zaicik. Domnișoara Zaicik le vorbește în idiș, nu în nemțește. Încolo toți vorbesc la Antwerpen numai nemțește, măcar să-i ia dracu! Ba Pine zice că țara asta nici nu-i a nemților și că ai noștri ar putea vorbi idiș. N-ar plesni, dacă ar vorbi idiș. Dar toți ai noștri de pe partea astălaltă a graniței nu iubesc idișul. Pînă și calicii lor tot nemțește vorbesc.

— Să crape de foame, numai pe nemțește să fie.

Așa zice Bruhă și tot trage de noi să plecăm la Londra. I s-a făcut silă de Antwerpen și de limba lui.

Dacă pe unde te duci, pe unde te învîrți, auzi numai: briliante, diamante! Toți umblă cu buzunarele pline cu pachete întregi de briliante.

— Și zici — să se lipsească de noi măcar un singur briliant! Să piardă unul din ei niște pietre și eu să le găsesc!

Așa zice Bruhă și ochii îi ard. Nu pricep de ce se prăpădește atîta cumnată-mea Bruhă după diamante și briliante. Eu v-aș da toate pietrele prețioase din lume, pentru o singură cutie de vopsele și o pensulă pentru pictat. Nu demult am făcut cu un creion, pe hîrtie, un vapor plin de emigranți, claie peste grămadă. Poza am dăruit-o Goldiței. Goldița a arătat-o domnișoarei Zaicik. Domnișoara Zaicik a arătat-o „Ezrei" întregi. Ce mi-a mai tras frate-meu Eli, cînd a aflat.

— Poze! O să isprăvești odată cu pozele astea, ori nu?

De mult nu mi-a mai tras frate-meu Eli o bătaie ca asta! M-am apucat și i-am povestit Goldiței. S-a apucat Goldița și a povestit-o domnișoarei Zaicik. S-a apucat domnișoara Zaicik și i-a cerut socoteală lui Eli că de ce mă bate. Vedeam că-i tot arată hîrtiuța cu vaporul și-i vorbește și-i vorbește. Frate-meu Eli a stat și a ascultat-o și cînd a venit acasă, de-abia m-a bătut zdravăn. Frate-meu Eli zice că trebuie să-mi scoată odată din cap gărgăunii ăștia cu pozele.

3

Azi ne-am dus pentru cea din urmă oară la „Ezra". Ce am căutat noi acolo, habar n-am. Frate-meu Eli vorbea cu ei nu știu ce. Pine tot dădea din mîini. Cumnată-mea Bruhă s-a băgat la mijloc și ea. Mama plîngea. Cei de la „Ezra" ne-au spus ceva, bineînțeles pe nemțește. Erau trei. Și tustrei s-au luat la

întrecere, care știe mai bine nemțește. Degeaba mă întrebați ce au tot vorbit ei acolo, că eu eram cu gîndurile aiurea, la vapor, la mare, la Londra, în America. Și unde mai pui și pe Goldița care vine într-un suflet, să mă întrebe:

— Adevărat? Pleci?

— Plec.

— Cînd?

— Mîine!

— Încotro?

— La Londra!

— Și de acolo?

— În America!

— Și eu rămîn aici cu ochii mei bolnavi — și cine știe cînd o să-mi mai văd părinții!

Așa zice Goldița și plînge și plînge. Mi se sfîșie inima de mila Goldiței. Vreau să-i vorbesc — dar nu pot. Mă uit la ea și-mi zic: „Dumnezeule! Ce ai cu fetița asta? Ce ți-a făcut?" O iau de mînă. O mîngîi.

— Nu plînge, Goldița! Uite, plec în America și cum cîștig ceva bani, ai să vezi că-ți trimit un creion pentru ochi.. După aceea am să-ți trimit un bilet de vapor, o jumătate de bilet, că doar n-ai împlinit încă zece ani. Și ai să vii în America. Acolo o să te aștepte la „Kesti-Garti" toți ai tăi. Și am să te aștept și eu la „Kesti-Garti". Cînd o să ajungi cu vaporul în America, să mă cauți din ochi la „Kesti-Garti". Eu am să țiu creionul ăsta în mînă — tu vezi? Cînd ai să vezi în America un băiat cu un creion de ăsta în mînă să știi că eu sînt. Motl al lui Peisi cantorul! După aceea, cum ai să te dai jos din vapor, ai să-ți îmbrățișezi părinții. Da' nu o să te duci cu ei acasă. O să le dai numai lucrurile și o să mergi mai bine cu mine să vezi America. O să-ți arăt America întreagă, că doar eu o s-o știu pînă atunci bine de tot. După aceea am să te duc acasă la tine și o să stai la masă cu ai tăi... și o să mănînci bine...

Goldița n-a vrut să mă mai asculte ce-i spun. Mi-a sărit de gît și m-a sărutat. Și eu pe ea!

Bruhă asta are un obicei : unde n-o sameni, tocmai acolo răsare. Ea trebuie să-mi pice taman în clipa în care îmi iau rămas bun de la Goldiţa. Nu mi-a spus nimica. Nici o vorbă măcar. Ci a scos numai cu glasul ei bărbătesc un : „Aşa-a-a-a !“ fără sfîrşit.

După aceea şi-a strîns buzele cu răutate, a strîmbat din nas, a tuşit cu înţeles : „Ahîm !“ şi s-a dus glonţ la frate-meu Eli. Ce i-a spus, habar n-am. Atîta ştiu numai : că n-am apucat bine să ies de la „Ezra“, că frate-meu Eli mi-a şi tras o palmă, de mi-au ţiuit urechile.

— De ce ? îl întreabă mama.

— Ştie el de ce ! îi răspunde frate-meu Eli şi ne ducem cu toţii la han.

Aici ne aşteaptă treabă — nu joacă !

Trebuie să ne adunăm boarfele. Mie-mi place să văd cum se bagă toate în saci, în lăzi, în boccele.

La treaba asta se pricepe frate-meu Eli grozav. Cînd vine ceasul să se apuce de împachetat, îşi scoate caftanul şi începe să poruncească :

— Daţi-mi rufele murdare !... Mamă, ceainicul ! Pălăria ta, Bruhă, pălăria... hai mişcă-te ! Galoşii, Pine... hei, chiorule... nu vezi ? Uite galoşii colo... Motl, ce stai ca o vită !... Pune mîna şi tu !... Numai poze ştie să facă !... Poze !

Asta mă crede pe mine. Sar şi eu în ajutor şi încep să-i zvîrl tot ce-mi cade sub mînă. Se înfurie frate-meu Eli şi vrea să mă bată. Sare mama :

— Ce ai cu copilul ?

Nu-i place cumnati-mii Bruhă, că mama îmi spune „copil“ şi se ia la ceartă cu mama. Mama îi aminteşte că sînt orfan şi e gata-gata să plîngă.

Zice Eli :

— Plîngi, plîngi ! Plînge-ţi bucăţica de ochi care ţi-a mai rămas !

Peste cîteva ceasuri plecăm din Antwerpen.

Rămîi sănătos, Antwerpen !

1

De cînd sînt, n-am mai fost la un asemenea iarmaroc ca la Londra. Nu la Londra e iarmaroc, dar chiar Londra e un iarmaroc. Pocnește și sună și fluieră și trosnește și oamenii, ca furnicile, de mulți ce sînt. De unde atîția oameni — și încotro aleargă cu toții? Pesemne că li-e foame, ori sînt în ajun de plecare și trebuie să-și facă bagajele în grabă. Altminteri, ce rost are să te împingă așa, să te dea la o parte, cu cotul, să te răstoarne și să te calce în picioare? E vorba de prietenul Pine. Prietenul Pine al nostru e, după cum știți, scurt de vedere. Și apoi mai are și obiceiul să umble cu capul în sus și să calce strîmb, ca un om beat. Un zăpăcit. Mintea-i zboară aiurea. Cea dintîi porție a căpătat-o la gară. De-abia ne-am dat jos din tren că s-a și întîmplat o nenorocire. Cel dintîi, a zburat din vagon Pine, cu un pantalon sumecat, cu un ciorap căzut, cu cravata la ceafă, ca de obicei. Nu l-am văzut niciodată pe Pine așa de grăbit! Ardea ca-n friguri. Turna la cuvinte fără înțeles, cum îi este lui obiceiul: „Londra! Anglia! Disraeli! Istoria civilizației!"... Cu neputință să-l oprești. N-au trecut nici două minute, că l-am văzut pe prietenul Pine întins cît era de lung pe jos și lumea călca peste el, cum ai călca peste o scîndură. Noroc că nevastă-sa Taba a făcut gălăgie:

— Pine, unde ești?

S-a repezit frate-meu Eli și l-a scos pe prietenul Pine din grămadă, murdar și mototolit ca o pălărie veche.

Asta a fost numărul unu! A doua porție a căpătat-o Pine tot în ziua aceea, în oraș. Și încă în ulița evreiască, „Watșepel" îi zice — unde se vinde pește, carne, cărți de rugăciune, miere, cvas, turtă dulce, zaharicale, bucăți de scrumbie, talesuri, lămîi, ouă, pahare, oale, galoși, tăiței, mături, piper, frînghii —

întocmai ca la noi. Nici măcar cu un fir de păr mai puțin. Pînă și noroiul e ca la noi. Și de mirosit, miroase tot ca la noi. Uneori și mai rău. Ne-am bucurat din inimă, cînd am zărit „Watșepelul" ăsta. Pine s-a bucurat chiar olecuță prea mult.

— Bardicef! a strigat el. Săriți oameni buni! Aici nu-i Londra. Aici e Bardicef!

Aoleo, cu ce „Bardicef" s-a ales Pine al nostru. Credeam că o să mai trebuiască să-l ducem la spital. De atunci nu-l mai lasă Taba să se plimbe singur prin Londra, nici măcar de ici, pînă colo.

Mă uit la „Watșepel" și-mi zic: „Doamne! Dacă la Londra-i așa, cum o mai fi în America?"

Dar dacă stai de vorbă cu Bruhă, zice ea că mai bine ar fi luat foc Londra asta, încă înainte de a fi sosit noi aici. Londra nu-i place nici de frică. Asta, de la bun început.

— Parcă-i oraș, Londra asta? zice ea. Nu-i oraș, ci-i un iad! Măcar de-ar fi ars din temelii, încă din anul trecut!

Așa zice Bruhă. Și frate-meu Eli încearcă să apere orașul, să-i găsească adică și însușiri, nu numai cusururi. Dar își bate gura de pomană cu ea. Bruhă nu mai încetează să verse foc și pucioasă peste oraș. Taba, nevasta lui Pine îi ține parte. Mama zice:

— Poate s-o îndura de noi Cel-de-sus și o să fie Londra asta încercarea noastră din urmă!

Numai noi trei: eu și Eli și Pine, ținem la Londra. Nouă dimpotrivă ne place zarva și clocotul ăsta... Ce ne pasă nouă că orașul fierbe așa? Las' să fiarbă. Numai un lucru nu ne place: că umblăm fără nici o treabă pe aici. Căutăm un Comitet și nu putem da de urma lui. Pe cine întrebăm, sau nu știe, sau nu vrea să ne răspundă. Toată lumea e cu capul la dracu'! Aleargă! Numai că nouă ne trebuie un Comitet! Nu ne putem lipsi de Comitet! Nu de alta, dar pentru că n-avem cu ce să răzbim pînă în America. Buzunarul lui Eli s-a golit de tot. Banii ce-i aveam s-au risipit ca fumul. Pine rîde de Eli:

— Acuma ce ai să faci cu buzunarul?

Eli se înverșește de furie. Lui nu-i plac asemenea glume. El nu-i ca prietenul Pine. El le vede pe toate în negru. De asta îl iubesc eu pe Pine. Cînd îl prinzi, e vesel. Ba, de cînd sîntem la Londra, e și mai vesel încă. El zice că acolo la Cracovia, Lemberg, Brod, Antwerpen, Viena, trebuie să vorbești nemțește. Aici, la Londra, e o adevărată plăcere. Poți să vorbești idiș, ca acasă la tine. Adică, pe jumătate idiș, pe jumătate rusește.

Limba ăstora de aici e mai parșivă decît nemțească. Bruhă zice că ar putea să-i ia dracu' pe trei englezi, pentru un singur neamț.

— Unde s-a mai pomenit, zice ea, în lumea întreagă ca o stradă să se numească „Watșepel" și banii să se numească „aipenii", „tupenii", „tripenii"!

Mai este aici un cuvînt care are a face cu banii: îi zice „faif". Cu „faif" ăsta, am avut noi mare bucluc!

2

Știți doar că umblăm la Londra după un Comitet. Să cauți la Londra un Comitet, e ca și cum ai căuta un ac într-un car cu fîn. Dar fiindcă-i un Dumnezeu pe lumea asta — ne ducem noi o dată, așa, la plimbare, prin „Watșepel". Era cam pe înnoptate. Adică nu era pe înnoptate, ci ziua. La Londra nu-i niciodată ziuă, nici dimineață. La Londra e totdeauna pe înnoptate. Ne întîlnim cu unul care parcă ar căuta din ochi pe cineva.

— Aș putea să jur că sînteți evrei!

Așa zice el — și Pine îi răspunde:

— Și încă ce evrei! Din țara evreilor!

— Vreți să-mi faceți un bine?

Și Pine îi răspunde:

— De pildă?

— Se împlinește azi un an de cînd a murit tata. Dar nu pot să plec de acasă... Îmi mai lipsesc cîțiva oameni la rugăciune... Băiețașu' ăsta a împlinit treisprezece ani? Poate ar veni și el cu noi?

Asta mă crede pe mine.

Ne-am cățărat după el în beznă, pe niște scări și am pătruns într-o odăiță întunecoasă, înțesată de o droaie de copilași murdari, într-un fum de pește prăjit. N-am găsit nici un om pe-aici. Așa că mai lipseau încă șapte. Gazda ne-a poftit să ședem, și el s-a repezit din nou pînă în stradă, poate o să mai prindă pe vreo cîțiva de-ai noștri. Și așa s-a repezit el de cîteva ori pînă a adunat zece inși cîți trebuiau pentru rugăciune. În vremea asta am intrat în vorbă cu copilașii ceia murdari și tot trăgeam cu coada ochiului spre cuptor. În cuptor se prăjea pește. Dacă mi-ar da o bucățică de pește prăjit, și-ar face o pomană cu mine. Nici unul dintre noi n-a mîncat nimic toată ziua. N-am avut ce. Trăim de vreo cîteva zile numai cu o bucățică de scrumbie și ridichi. În „Watșepel" găsești niște ridichi negre foarte bune. Gazda ar face tare bine dacă ne-ar pofti să îmbucăm ceva. Dar pesemne că nici nu simte că am vrea să mîncăm. De unde o știu? Fiindcă de-abia am terminat cu rugăciunea, că omul cu peștele ne-a dat un păhărel de rachiu, ne-a mulțumit pentru osteneală și ne-a spus că putem să plecăm. Dar frate-meu Eli voia să se aleagă cu ceva de la el. Și a început să-l întrebe de Comitet. Vorbea de Comitet, dar se uita într-una la pește și înghițea în sec. Omul nostru, cu o mînă ținea mînerul ușii, iar cu cealaltă ne povestea despre Comitet, ceva nu tocmai vesel. Mai întîi, zice el, de Comitet nici pomeneală nu poate fi. Adică, un Comitet este, ba sînt chiar mai multe, dar Comitetele din Londra nu prea dau emigranților parale. Dacă vrei să fii ajutat de un Comitet de pe aici, trebuie mai întîi să alergi cu limba de un cot după martori și după hîrtii cum că ești emigrant și că pleci în America, fiindcă sînt mulți emigranți care zic numai că pleacă în America, dar adevărul e că nu pleacă. Apoi, după ce ai adus tot ce trebuie, Comitetul îți poate da numai ca să ai cu ce să te întorci, adică să pleci de unde ai venit. Asta, pentru că nici un Comitet din Londra nu iubește America. Frate-meu Eli, cînd a auzit asta, s-a făcut roșu de furie. Iar Pine a început să zbiere:

— Cum se poate una ca asta ? Ce drept au ei să ne spună să ne întoarcem acasă ? Cum nu le e ruşine să vorbească aşa, într-o ţară „civilizată“ ca Anglia ?

I-o taie la mijloc omul cu peştele :

— Îţi place, nu-ţi place... asta e ! zice el, dînd uşa în lături ca să putem pleca. Iaca, aveţi aici adresa unui Comitet !... N-aveţi decît să vă duceţi pînă acolo şi o să vedeţi că-i *„olrait“*.

3

Cînd am ieşit de acolo, ne mai urmărea mirosul de peşte prăjit. Ne gîndeam cu toţii la peştele ăsta, dar n-a suflat nimeni o vorbă, în afară de Bruhă. Bruhă l-a blagoslovit pe omul nostru, cum ştie numai ea să blagoslovească.

— Să dea Dumnezeu, zice ea, să-i stea în gît tot peştele pe care-l înfulecă !

Mamei nu-i plăcea să o audă cum blestemă :

— Ce ai cu oamenii ăştia ? Nu vezi cît de evlavioşi sînt ? Cu toate că stau într-un iad ca ăsta, dar cînd e vorba de rugăciune, tot se roagă, săracii de ei !

Şi Bruhă-i răspunde :

— Mamă soacră ! Lasă-i să ardă împreună cu peştii şi cu rugăciunile lor. Ăştii calea unor oameni străini, îi pofteşti să-ţi intre în casă, că doar ai nevoie de ei... atunci dă măcar copilului o bucăţică de peşte, de poftă...

Asta mă crede pe mine. Bine am ajuns, că Bruhă îmi zice „copil“ şi se mai şi îngrijeşte de mine.

Aşa mă gîndesc. Şi mergem toţi şase la Comitet. Trebuie să-i mulţumim omului nostru cu peştele că ne-a dat un sfat să nu mergem pînă acolo pe jos, ci să luăm mai bine tramvaiul. Dar tramvaiul de la Londra are obiceiul să nu oprească. Oricît i-ai face cu mîna el îşi vede de treabă : zboară ! Şi nu face să alergi după el, fiindcă-i degeaba ! Nu-l prinzi ! Noroc că s-a îndurat unul de noi... şi încă un englez cu mustăţile rase (dacă vezi cumva pe unul cu mustă-

ţile rase, să ştii că-i englez!) Englezul cînd a văzut că facem tramvaielor semne să oprească şi că tramvaiele ne zboară pe sub nas înainte, ne-a dus pînă la o biserică şi ne-a dat să înţelegem că e bine să stăm aici. Şi aşa a şi fost! N-a trecut nici o minută că a sosit un tramvai şi a stat pe loc. Ne urcăm cu toţii în el... eu şi frate-meu Eli şi prietenul Pine şi mama şi Bruhă şi Taba... şi o pornim. Se apropie conductorul şi ne cere să luăm bilete. Se apucă Pine şi-l întreabă, jumătate în rusește, jumătate în idiş:

— Cît?

Îi răspunde conductorul:

— *Faif!*

Adică în idiş ar veni: „fluieră!"

Îl întreabă Pine din nou: cît?

— *Faif,* îi răspunde conductorul din nou.

Se întoarce Pine către noi şi ne zice:

— Aţi auzit? Îmi cere să fluier!

Se apropie frate-meu Eli de conductor şi-l întreabă cu mîna:

— Cît?

Îi răspunde conductorul, de astă dată furios:

— *Faif!...*

Îl pufneşte rîsul pe Pine. Dar frate-meu Eli se înfurie şi el şi se răsteşte la conductor:

— Fluieră singur dacă-ţi place!

Îi sare conductorului ţandăra, trage de-o frînghie, opreşte tramvaiul şi ne zvîrle din tramvai cu atîta necaz, de parcă am fi vrut să-l înjunghiem şi să-i luăm geanta cu banii. Cînd colo, aflăm că la el „faif" e „cinci".

— Ei, ce spui de Londra? Să n-o ardă focu'?

Aşa zice Bruhă şi mergem pînă la Comitet pe jos.

4

La Comitetul londonez e veselie mare, ca la toate Comitetele. În curte, emigranţi grămadă. Şi înăuntru, în casă, nişte oameni care fumează ţigări şi-şi spun unul altuia:

— *Olrait... !*

Deosebirea e că pe cîtă vreme comiţoii nemţi poartă mustăţi răsucite în sus şi vorbesc nemţeşte — comiţoii englezi au bărbile rase, laolaltă cu mustăţile şi-ţi vorbesc „olrait". Să te strici de rîs ! Bărbaţii umblă raşi — şi femeile poartă toate peruci. Şi nu numai femeile, dar şi fetele îşi lipesc de păr cîrlionţi şi au dinţii mari şi sînt aşa de urîte, că ţi se face rău. Cu toate astea, îşi bat joc de noi pe faţă, ne arată cu degetul şi zbiară aşa de rău, că ţi-i mai mare ruşinea de ceilalţi.

Două fete ne-au oprit în mijlocul străzii şi s-au agăţat de frate-meu Eli, să se ducă la „barber şop". La început n-am înţeles ce înseamnă asta. Astăzi ştiu : să te duci la „barber şop" înseamnă să te tunzi şi să te razi. Deştepţi oameni ! Umblă cu plete pînă la umăr, mănîncă în stradă faţă de toţi un peşte prăjit, care te trăsneşte de la o poştă şi nu pot să sufere păr. Las' că nici să bea nu trebuie să-i înveţe nimeni ! Numai că nu se tăvălesc pe străzi ca la noi. Nu-i lasă !

— Ţara asta nu-i rea de loc, zice Bruhă, dar are un cusur : nu vrea să ardă !

— Şi ce o să-ţi iasă ţie, dacă o să ardă ?

Aşa o întreabă frate-meu Eli şi se alege, bineînţeles, cu un perdaf, de să nu-l mai poată spăla nici o mie de ape, Bruhă dacă vrea, poate ! Se întîmplă uneori să nu-ţi răspundă nimic şi să nu stea de vorbă cu nimeni, dar cîteodată ţîşneşte din gura ei un izvor de cuvinte, că-ţi vine să-ţi iei lumea în cap.

— Şi ce-mi aperi, te rog, aşa, Londra asta cu cerul negru ca moartea, cu boturile astea rase, cu „Watşepelul" ăsta chipeş, cu peştele ăsta prăjit, cu fetele astea bătrîne, cu părul lor răsucit, cu calicii ăştia care beau „djindjer-bir",[1] cu conductori care îţi cer să fluieri, cu evreii ăştia ai lor, care te iau din stradă să le faci un bine şi se ţigănesc pentru un pahar cu

[1] Bere de ghimber. — Băutură englezească (n. r.).

apă ? Un oraş ca ăsta, mai bine să ardă, să dea Dumnezeu !

Aşa zice Bruhă într-un răsuflu şi isprăveşte, cu mîinile împreunate la cer :

— Londra, de ce nu iei foc o dată ?

Doamne, Dumnezeule, cînd o să ajungem şi noi în America ?

POVESTIRI

CROITORUL FERMECAT

...Şi în Zlodeevca, tîrgușor pe undeva, prin împrejurimile Mazepovcăi, nu departe de Haplapovici şi Cozodoevca, între Iampoli şi Ştrişti, taman pe drumul spre Fiş-Iabede şi Tetrieveţ prin Fetşi-Hvosti, trăia unul, Şimin Eli, poreclit „Şimin Eli Şema Coleni" — adică „Şimin Eli ascultă Israele!" — pentru că atunci cînd se ruga în sinagogă Celui-de-sus, avea obiceiul să se zbată, să cînte şi să urle de-ţi lua piuitul. Şi de meserie era Şimin Eli ăsta al nostru, croitor — dar să nu credeţi, Doamne fereşte, croitor din ăia mari care coase după „carneţel", ori, după cum i se mai zice „carneţelului", „jurnal", ci un cîrpaci, dar un cîrpaci de mîna întîia. Fiindcă se pricepea Şimin Eli Şema Coleni tare bine să pună un petic, să ţese o gaură în aşa fel încît să nu mai ştii unde a fost, ori să întoarcă o haină pe dos şi s-o facă din veche, nouă. Să nu vă-nchipuiţi că e jucărie să faci, de pildă, dintr-un halat rupt, un caftan întreg şi din caftan o pereche de pantaloni, sau din caftan să scoţi o pereche de pantaloni şi din pantaloni, să cîrpeşti o flanea şi din flanea să scoţi cine ştie ce altă minune. Şi la treaba asta, Şi-

min Eli Şema Coleni era unul în lumea întreagă. Iar locuitorii Zlodeevcăi, întrucît erau prea săraci să le treacă vreodată prin minte să-şi facă haine noi, ţineau la Şimin Eli ca la ochii din cap.

Un singur cusur avea Şimin Eli al nostru : nu se prea avea bine cu bogătaşii. Îi plăcea grozav lui Şimin Eli să-şi vîre nasul în afacerile Comunităţii ; ţinea totdeauna parte nevoiaşilor ; îi făcea cu ou şi cu oţet pe burtă-verzii care se băgau în treburile obşteşti ; pe preşedinte îl săpunea oridecîteori îi cădea în mînă şi îi spunea de la obraz că e o lipitoare, un tîlhar, un om lipsit de omenie — iar pe hahamii şi rabinii care mergeau mînă-n mînă cu preşedintele, îi făcea albie de porci şi din hoţi, ucigaşi, şarlatani nu-i mai scotea... arză-i-ar focul să-i arză de găinari pînă la a şaptea spiţă, să dea Dumnezeu !

În rîndurile meseriaşilor, Şimin Eli Şema Coleni era socotit drept unul care „ştie să cînte“ — ceea ce pe limba lor se cheamă că e un om care ştie carte. Pasămite, Şimin Eli nu deschidea gura fără să arunce cîte o vorbă scoasă din Talmud — zicea el — dar adevărul e că era scoasă din mînecă şi se potrivea totdeauna ca nuca-n perete. De pildă : „o să fie bine...“ sau „vorba ceea...“, sau „las-o încurcată...“ sau „noroc să dea Dumnezeu...“ şi alte asemenea cuvinte înţelepte rostite în limba sfîntă — pe care nimeni nu le pricepea şi care tocmai de-aceea îi lăsau pe ceilalţi cu gura căscată. Şi mai avea Şimin Eli un glăscior, puţin cam piţigăiat, nu-i vorbă şi cam gîlgîit olecuţă, dar limpede, cum nu se poate mai limpede. Şi cunoştea Şimin Eli toate cîntecele pe de rost şi i se topea inima de plăcere cînd citea Tora de pe amvon şi mai era şi epitrop la sinagoga croitorilor şi încasa palme de-i mergeau fulgii, de obicei în seara de Simhath Tora, mă rog, cum e obiceiul în asemenea împrejurări.

Şimin Eli era de felul lui un om sărac lipit pămîntului, dar sărăcia nu-l făcea mai umil nici măcar cu atîtica. „Dimpotrivă, zicea el. Cu cît eşti mai calic, cu atît eşti mai viu şi mai sprinten. Cu cît eşti mai flămînd, cu atîta cînţi mai cu foc“. Şi o

dregea repede cu o vorbă din Talmud pe care numai el o știa : „Cum scrie la carte ? Cu cît ești mai sărac, cu atît ai chef să înfuleci mai mult !“

Pe scurt, Șimin Eli era ceea ce se cheamă : un „amărît vesel“.

Scund, sfrijit, scofîlcit, plin de ace în caftan și de bucăți de vată în părul lui negru și creț și în bărbiță — cu un nas turtit, cu buza de jos puțin despicată, cu niște ochi mari, negri și totdeauna zîmbitori. Șimin Eli umbla mereu țopăind și cîntînd : „Mai dă-le încolo de griji...“

Și avea Șimin Eli o casă plină de copii și mai mari și mai mărunței, de tot felul — și mai cu seamă fete și printre ele cîteva tocmai bune de măritat. Și pe nevastă-sa o chema Țipre Beile Reize — o muiere înaltă, roșcovană, zdravănă, un adevărat zdrahon. Îndată după cununie Țipre Beile Reize l-a luat în primire pe Șimin Eli și nu i-a mai dat drumul din mînă, fiindcă ea era aceea care purta pantalonii în casă, nu el. Șimin Eli se temea de nevastă-sa ca de dracu'. Cînd deschidea ea gura, Șimin Eli intra în pămînt. Și cîteodată, între patru ochi, cînd îi venea ei la îndemînă, îi mai cîrpea și cîte o pereche de palme. Șimin Eli băga palmele în buzunar, spunea cîte-o năzdrăvănie talmudică, se ștergea pe gură și încheia : „Mai dă-le încolo de griji...“

Și iată că într-o bună zi, intră Țipre Beile Reize în casă cu coșul sub braț și, supărată foc, zvîrle cît colo legăturile de usturoi și pătrunjel și cartofii și începe să urle :

— S-o ia dracu' de treabă ! Mi-e și lehamite să-mi tot sparg capul în fiecare zi... în fi-e-ca-re zi... ce să mai gătesc !... Trebuie să ai un cap de ministru, nu alta !... Iarăși tăiței cu fasole și încă o dată tăiței cu fasole, Dumnezeu să mă ierte !... Și o zdrențuroasă ca Nehume Bruhă... o calică nenorocită, acolo, ea, ea să aibă o capră... și eu, nu ! De ce ? Pentru că-l are de bărbat... pe Luzăr Șulăm... croitor și el, da, da' om, nu fleac ! Puțin lucru o capră ?... Cu o capră în casă, ai și un pahar de lapte pentru copii... și poți să le mai fierbi cîteodată și niște griș cu lapte, să le astupi gura

seara şi mai faci din cînd în cînd şi o oală de smîntînă şi o bucăţică de brînză şi unt... o plăcere!

— Ai, săraca, toată dreptatea, face Şimin Eli cu blîndeţe. Cum scrie la carte? „Fiecare om are nevoie de o capră".

— Iar îmi vii cu cartea? zbiară Ţipre Beile Reize. Eu zic capră, zice el carte. Îţi arăt eu ţie acuşi carte, că fac carte din tine, mă auzi? Numai cu cărţi mă hrăneşte nepricopsitul ăsta! Carte-mi lipseşte! Eu aş da bucuroasă toată cartea ta pentru un borş cu smîntînă.

Şi atîta îi dădu Ţipre Beile Reize „a înţelege", că Şimin Eli nu mai avu încotro şi se jură că ea poate dormi liniştită, că are el grijă să-i aducă o capră, cu ajutorul lui Dumnezeu, numai să n-o vadă amărîtă.

Din ziua aceea Şimin Eli începu să strîngă ban cu ban pentru capră. Se lăsă păgubaş de o mulţime de lucruri de care avea nevoie, îşi puse amanet caftanul de sîmbătă şi cînd îşi încropi cîteva ruble, hotărî să plece la Cozodoevca după o capră. De ce tocmai la Cozodoevca? Din două pricini: mai întîi Cozodoevca e ţara caprelor. I-o arată şi numele: Cozodoevca înseamnă „capre cu lapte". În al doilea rînd, Ţipre Beile Reize a auzit cum o vecină a ei, cu care nu mai vorbeşte de cîţiva ani, povestea că a auzit de la soră-sa că la Cozodoevca s-ar găsi un dascăl poreclit „Haim Hună Isteţul" pentru că e un mare nerod şi că acest Haim Hună Isteţul are o nevastă poreclită „Meite Ghitl Muta" pentru că nu-i mai tace gura o clipă şi că Meite Ghitl are două capre şi că amîndouă caprele astea dau lapte. Şi atunci, stai şi te întrebi: de ce i se cuvin ei două capre şi încă două capre cu lapte pe deasupra? Şi dacă n-ar avea nici una, ce-ar fi? Ar pieri lumea? Sînt slavă Domnului oameni destui care n-au nici măcar o jumătate de capră. Ei şi! Îi ia dracu'?

— Ai toată dreptatea! face Şimin Eli către nevastă-sa. Vezi, tocmai de asta scrie la noi la carte că...

— Hait! Iar îmi vine cu cartea! i-o taie nevastă-sa. Eu îi vorbesc de capră şi el hop! cu cartea! Mai bine vezi de fă o plimbare pînă acolo, la dascălul cela din Cozodoevca şi spune-i şi tu că ai auzit că ar avea două capre şi că amîndouă dau lapte. Ce-ţi trebuie dumitale două capre? Să le iei pe lumea cealaltă? Desigur că pe una din ele ai s-o vinzi! Atunci vinde-mi-o mie şi gata! Ce te doare? Aşa să vorbeşti şi cu el şi cu ea — m-ai înţeles?

— Am înţeles, de ce să nu înţeleg? zice Şimin Eli. Cu banii mei nu trebuie să mă rog de nimeni. Pentru bani găseşti pe lumea asta tot ce vrei. Cum spune la carte: „Argintul şi aurul împodobesc pînă şi pe porci"... Rău e cînd n-ai gologani, Doamne fereşte!... Vezi! Asta e rău. Cum spune la carte: „Fără degete, nu poţi să dai cu tifla".

— Iar carte şi încă o dată carte. M-ai omorît cu cartea asta, lovi-te-ar damblaua de nenorocit! răcneşte Ţipre Beile Reize la bărbatu-său, care se bagă la zece coţi sub pămînt, de frică. Apoi începe iar să-l muştruluiască, ca să ştie ce are de făcut... Mai întîi să încerce cu dascălul Haim Hună. Că n-o să vrea? De ce să nu vrea? De ce adicătelea i s-ar cuveni lui două capre şi încă amîndouă cu lapte? Sînt pe lume, slavă Domnului, destui care n-au nici măcar o jumătate de capră. Ei şi? Îi ia dracu'?

Şi tot aşa, dă-i şi dă-i mereu cu acelaşi cîntec, poate de o mie de ori.

*

Nu se făcu bine ziuă şi croitorul nostru se sculă, îşi făcu rugăciunea, îşi luă toiagul şi brîul şi o porni la drum, cu ajutorul lui Dumnezeu, pe jos.

Era într-o duminică. O zi frumoasă, limpede, luminoasă, călduroasă, de vară. De mult nu mai ţine minte Şimin Eli să fi apucat o zi atît de minunată. De mult n-a mai fost Şimin Eli pe cîmp, la aer curat. De mult n-au mai văzut ochii lui o pădure atît de verde, un covor atît de frumos şi de pestriţ colorat

cu tot felul de flori. De mult urechile lui n-au mai auzit un asemenea ciripit de păsărele, un fîlfîit atît de dulce şi gingaş de aripioare. De mult nasul lui n-a mai simţit mireasmă de iarbă verde şi de pămînt. Şimin Eli şi-a trăit toată viaţa într-altă lume. Ochii lui erau obişnuiţi cu alte soiuri de frumuseţi: o groapă neagră, închisă, lîngă uşă un cuptor, lopeţi şi vătraie şi o găleată plină ochi cu lături. Aproape de cuptor, cu găleata la cap, un pat din trei scînduri. Pe pat o droaie de copii, să nu le fie de deochi, unul mai mic decît celălalt, pe jumătate goi, desculţi, nelăuţi, neţesălaţi şi totdeauna flămînzi. Urechile lui au auzit întotdeauna altfel de ciripituri: Mamă, mi-e foame! Mamă, pîine! Mamă, mîncare! Şi peste toate strigătele astea ascuţite, glasul nevesti-sii: „Mîncare? Mînca-v-ar viermii să nu vă mănînce, cu el împreună, cu tatăl vostru, cu nenorocitul... Lua-v-ar dracu' să nu vă ia, cu el împreună" şi încă alte cîntece de soiul ăsta. Nasul lui era obişnuit cu alte mirosuri: miros de pereţi iarna umezi şi vara mucezi, miros acru de aluat şi tărîţe, de ceapă şi varză, de lut şi peşte crud, miros de haine vechi, care scot un abur de te îneacă sub fierul încălzit.

Smuls pentru o clipă din lumea aceea blestemată şi neagră, Şimin se simţea în lumea asta nouă, luminoasă şi frumos mirositoare, ca un om care, într-o zi de vară fierbinte, se aruncă în apa răcoroasă a pîrăului. Apa îl duce şi el nu mai poate de plăcere... Răsuflă cu nările larg deschise, ar înghiţi tot aerul şi toată apa... o minune... ca-n rai!

De pildă, ce i-ar păsa Celui-de-sus, se gîndea Şimin Eli, dacă fiecare meseriaş ar putea să iasă măcar o dată pe săptămînă, aici, pe cîmp, la aer şi să guste şi el puţin din lumea lui Dumnezeu? Ah, ce lume, ce lume!

Şi Şimin începu să-şi cînte pe nas, încetişor, cum obişnuia el, cînd cugeta: tu, Dumnezeule, ai zămislit lumea ta, de partea cealaltă a tîrgului şi pe noi, ovreiaşii, ne-ai pus să stăm acolo, în Zlodeevca, unul peste altul, claie peste grămadă, într-o zăpuşală, într-o înghesuială, să ne dăm sufletul, nu alta. Şi ne-ai

dat, Dumnezeule, necazuri ne-ai dat, dureri ne-ai dat, sărăcie ne-ai dat, friguri ne-ai dat, pe dracu' ni l-ai dat, în bunătatea ta cea maare, mare!

Așa-și cînta pe nas, încetișor, Șimin Eli și tare ar fi avut chef să se arunce aici, așa cum se găsește în plin cîmp, pe jos, în iarbă, ca să simtă și el ce înseamnă să trăiești! Dar numaidecît își aduse aminte că are treabă și-și zise: Ajunge Șimin Eli! Ai cîntat destul! Acu', ia-ți picioarele la spinare și zboară! Nu sta! De odihnit ai să te odihnești cu ajutorul lui Dumnezeu, la crîșma lui Dudi! Acolo găsești totdeauna un păhărel de rachiu... Cum scrie la carte? „O lecuță e foarte bine!"

Și Șimin Eli o porni voinicește înainte.

*

Tocmai la mijlocul drumului dintre Zlodeevca și Cozodoevca se găsește crîșma lui Dudi. Și crîșma asta parcă ar avea pe dracu-n ea: nu-i harabagiu sau călător în drum de la Cozodoevca la Zlodeevca și de la Zlodeevca la Cozodoevca să nu fie ispitit să se oprească la ușa ei măcar pentru cîteva clipe. Și nimeni habar n-are de ce. Cu toții știu însă un lucru: că la Dudi poți să găsești oricînd un păhărel bun de rachiu și o gustare cum rar întîlnești aiurea. Dudi era un om gras, păros, cu barbă mare, cu nas borcănat și un glas de bivol. Toate îi mergeau din plin. Bani cîștiga cu găleata. Văduv la bătrînețe, o ducea ca un om fără griji. Necioplit, fără un pic de carte, nu știa să deosebească un lucru care se cade, de unul care nu se cade. De aceea lui Șimin Eli îi era rușine că-i este rudă; nu-i stătea bine lui, unui Șimin Eli, om învățat și epitrop la sinagogă, să numere între neamurile lui un bădăran ca Dudi crîșmarul. De partea lui, Dudi nu era nici el încîntat că are ca rudă un croitor — și ce croitor! Un cîrpaci, Dumnezeu să mă ierte! Nu prea erau mîndri unul de celălalt. Totuși, cînd Dudi îl văzu pe Șimin Eli, îl primi cu un bună ziua grozav de fierbinte, fiindcă nu se temea el atîta de rudă, cît de gura rudei!

— A, musafir... ce musafir! Ce face Țipre Beile Reize? Ce fac copiii?

— De! Ce să facă! Nu știi? Cum scrie la carte: „O dată așa, o dată așa"! Bine că sînt sănătoși! Cum scrie la carte: „Sănătate să fie! Încolo"!... Dar tu, ce mai faci? Ce se aude pe aici prin sat? Îmi aduc aminte de colțunașii tăi de anul trecut și de rachiașul cela grozav!... Doar astea-s la tine lucrurile cele mai scumpe... Să-ți arunci ochii într-o carte ți-e silă! Ce-ți trebuie ție carte evreiască!... Hehe, reb Dudi, reb Dudi, dacă tatăl tău moș Ghidale Wolf, Dumnezeu să-l ierte, s-ar scula acuma din groapă și l-ar vedea pe Dudi al lui cît de bine se simte aici, între toți mojicii, ar muri din nou, de rușine. Ah, ce tată, ce tată ai avut, reb Dudi!... Un om tare... tare cumsecade! Numai că îi plăcea să bea dintr-o oală adîncă!... Ce să-i faci? Cum spune la carte: „Nu-i om fără cusur". Despre orice te-ai apuca să vorbești, tot cu moartea isprăvești! Dă-mi, te rog, niște rachiu, cum spune marele învățat Pimpom: „Caftanul să ți-l pui amanet și rachiu să-ți cumperi"!

— Aha! Ai început să mă amețești cu vorbele tale înțelepte! făcu Dudi care-i puse pe masă o sticluță și un păhărel. Ia spune-mi mai bine, Șimin Eli, unde pleci?

— Nu plec, zise Șimin Eli care dădu pe gît un păhărel. Mă duc pe jos! Cum spune la carte: „Ai picioare, că doar nu ești olog s-o iei pe jos"!

— Dacă-i așa, făcu Dudi, spune-mi te rog: încotro?

— La Cozodoevca! zise Șimin Eli care-și turnă iar un păhărel. Mă duc să cumpăr o capră, cum scrie la carte: „Capre să-ți cumperi"!

— Capre? întrebă Dudi mirat. De unde și pînă unde capre la un croitor?

— Vorba vine... capre! face Șimin Eli. Adevărul e că aș vrea să cumpăr o capră!... Poate îmi trimite Dumnezeu o capră... un chilipir... Dacă ar fi după mine, nici nu mi-ar trece prin minte să cumpăr capră dar nevastă-mea, Țipre Beile Reize... doar o cunoști cum e... dacă-și bagă ceva în cap, nu l-l mai poți

scoate nici cu ciomagul... Cum scrie la carte! „Vrea o capră!“ Și pe nevastă, se zice, trebuie s-o asculți! Așa scrie la carte! Ții minte cum scrie la carte, hai?

— Lucrurile astea, face Dudi, tu le cunoști mai bine ca mine. Tu știi doar că eu nu prea mă împac cu cartea... Și-apoi, Șimin Eli dragă, de cînd ai început să te pricepi tu la capre!

— De cînd, adicătelea, se pricepe un crîșmar să țină o carte de rugăciuni în mînă? Cu toate astea, cînd vin paștile, îi tragi de zor cu rugăciunile de Iom Kipur[1] că nu te mai ajunge nici dracu' din urmă...

Dudi crîșmarul simți că-l cam arde. Își mușcă buzele și-și spuse: Lasă, lasă, cîrpaciule, grozăvește-te tu cu știința ta de carte... O să ai tu o capră, că o să te scarpini la ceafă!

Șimin Eli îi ceru să-i mai toarne puțin din picăturile acelea de foc, care sînt leac bun la toate! Fiindcă, adevăru-i adevăr: lui Șimin Eli rachiul îi plăcea. Nu că ar fi fost, Doamne ferește, bețiv! Cum să fie, dacă niciodată n-a avut, Dumnezeu să mă ierte, de un pahar de rachiu!... Dar un cusur tot avea: cum lua puțin rachiu, trebuia numaidecît să mai ia încă puțin. Și după asta, îl apuca veselia. Obrăjiorii i se îmbujorau, ochii îi sclipeau, limba i se dezlega și începea să-i dea drumul, ca dintr-o cișmea:

— Că ce spuneai tu de breasla croitorilor... Breasla, fire-ar foarfeca a dracului... Poporul nostru, vezi dumneata, are o meteahnă: fiecare umblă după cinste!... Și cum scrie la carte? „Dacă te cinstești prea mult, ți se umflă ficatul“!... Cel din urmă ciubotar ar vrea să fie președinte măcar peste o găleată... Și le spun eu: frățiorilor! Ce-mi trebuie mie beleaua asta pe cap! Ducă-se dracului! Luați-vă un ciubotar de epitrop! Nu-mi trebuie cinste și nu-mi trebuie palme. Zic ei: Degeaba! Dacă breasla te-a pus, s-a isprăvit! Zic eu: Cum scrie la carte, vra să zică! „Palme să încasezi și epitrop să fii“! Dar... stai!...

[1] Sărbătoarea ispășirii păcatelor (n. r.).

M-am cam luat cu vorba! Am uitat că am o capră pe cap! Şi ziua nu stă pe loc!... Haj noroc, reb Dudi, fii sănătos şi fă colţunaşi cît mai mulţi!

— Nu uita, îi spune Dudi, la înapoiere să dai neapărat pe aici!

— Cu ajutorul lui Dumnezeu!... Mai e vorbă?... Se poate altfel? Cum spune la carte: „Doar oameni sîntem"... Dumneata să ai numai grijă să pregăteşti o masă cumsecade, aşa cum ne şade nouă bine, fire-ar foarfeca a dracului!

*

Şi Şimin Eli ieşi din crîşmă puţintel cherchelit şi vesel nevoie mare — şi ajunse, cu ajutorul lui Dumnezeu, sănătos la Cozodoevca. Cum intră în tîrg începu să întrebe unde şade pe aici reb Haim Hună Isteţul care are o nevastă, Teme Ghitl Muta şi două capre cu lapte. Mult nu trebui să întrebe ca să afle ce vrea, fiindcă tîrgul Cozodoevca nu e un oraş atît de mare încît să te poţi rătăci, ferească Dumnezeu, pe uliţele lui. Toată Cozodoevca îţi stă sub ochi ca într-o farfurie. Uite aici măcelăriile şi casapii şi cîinii flămînzi în jurul butucilor. Uite hala în care femei în ciorapi pipăie toate una şi aceeaşi pasăre:

— Ian ascultă, întreabă ele pe găinăreasă. Cît vrei pe găina asta?

— Asta nu-i găină! face găinăreasa. E cocoş!

— Las' să fie găină! Cît vrei pe găina asta?

La doi paşi mai încolo, în preajma sinagogii, femei bătrîne cu cîte o albie în faţă vînd pere, seminţe şi plăcinte — dascălii stau cu copiii peste o carte şi capre, capre fără şir, ţopăie, smulg paie de pe acoperişuri, ori stau culcate pe jos, cu bărbile linse, se încălzesc la soare şi rumegă. Iată apoi baia cu pereţii negri de fum şi balta acoperită de o pieliţă verde, plină de lipitori şi de broaşte care orăcăie într-una. Balta sclipeşte în soare ca nişte pietre preţioase şi pute înspăimîntător. Iar dincolo, pe malul celălalt, în afară de cer şi pămînt, nu mai este nimic. Cozodoevca s-a isprăvit.

Cînd croitorul intră la reb Haim Hună Isteţul, îl găsi cu talesul[1] larg desfăcut pe umeri şi cu tichia ascuţită în vîrful capului, în mijlocul învăţăceilor lui, care citeau, într-o gălăgie de te asurzea, din Buvă Camu[2]. „...Şi capra aceea a văzut un fel de mîncare sus pe butoi — şi capra s-a repezit la mîncare."

Face Şimin Eli Şema Coleni, cu vorbe înflorite:

— Bună ziua să intre în casa dumitale şi a învăţăceilor dumitale... Văd că ţii tocmai la cele ce m-au făcut să mă ostenesc să vin pînă aici, la prea cinstita dumitale nevastă, madam Ţipre Beile Reize — adică la capre. Drept să-ţi spun, eu n-aş cumpăra capre, dar nevastă-mea Ţipre Beile Reize şi-a băgat în cap o dată pentru totdeauna: capră! Cum scrie la carte? „Vrea o capră." Şi pe nevastă trebuie s-o asculţi... Doar aşa scrie la carte!... Ce te uiţi la mine aşa?... Nu te uita la pahar, mai bine uită-te la sticlă. Nu te uita la mine că nu sînt decît un biet meseriaş... Ferice de cel care-şi scoate o bucată de pîine din munca braţelor lui... Pesemne că n-ai auzit de mine! Eu sînt Şimin Eli, croitor în tîrgul Zlodeevca, om de seamă printre meşteşugari şi epitrop la sinagoga croitorilor, cu toate că-i dau dracului pe toţi cu chilipirurile lor... Nu-mi trebuie, le zic, nici cinste, zic, nici palme. Îmi zic ei: Degeaba! Dacă breasla a hotărît aşa, s-a isprăvit. Palme să primeşti şi epitrop să fii!... Dar m-am luat cu vorba şi am uitat să-ţi dau bună ziua!... Bună ziua, rebe!... Bună ziua, băieţi, bună ziua, oiţe sfinte... haimanalelor şi derbedeilor... mucoşilor şi obrăznicăturilor... aşa să aveţi chef să ţopăiţi pe maidane, cum vă arde vouă să învăţaţi carte!... Nu? Nu-i aşa că am nimerit?

La vorbele astea băieţii începură să se ciupească unul pe altul pe sub masă şi să pufnească în rîs. Cu toate astea ei erau foarte încîntaţi de Şimin Eli. Unde le dă Dumnezeu în fiecare zi cîte un musafir ca ăsta! Haim Hună Isteţul însă era mai puţin

---

[1] Îmbrăcăminte rituală (n.r.).

[2] Unul din cele 36 volume care alcătuiesc talmudul (n.r.).

mulțumit. Lui nu-i plăcea să-i pice un străin tocmai cînd învață cu copiii. O chemă pe nevastă-sa, pe Teme Ghitl Muta și se întoarse cu învățăceii lui la capra care s-a repezit la mîncare de pe butoi : ...„și Ruvu [1] a spus că trebuie să plătească toată paguba pentru mîncare și pentru butoi".

Și cînd Șimin Eli văzu că e păcat să-și piardă vremea cu dascălul, se agăță de nevastă-sa, căreia începu să-i înșire iar toată istoria cu capra :

— Eu sînt așa cum vezi, un meseriaș. Poate ai auzit de mine. Eu sînt Șimin Eli croitorul, om de seamă între meșteșugari și epitrop la sinagoga croitorilor, măcar că-i dau dracului pe toți cu chilipirurile lor. Nu-mi trebuie, le zic, cinstea voastră și zic, nu-mi trebuie palme... Și am venit pînă aici, să-ți iau una din capre. Dacă ar fi după mine, n-aș cumpăra capre. Dar nevastă-mea vrea. Și la carte scrie : ce zice dumneaei, asta să faci...

Teme Ghitl, o femeie scundă, cu un nas cît o fasole, pe care și-l șterge mereu cu amîndouă degetele, i-o tăie :

— Prin urmare, ai venit să cumperi una din caprele mele. Bine ! Acuma, ascultă ce-ți spun ! Mai întîi și întîi află că nu țin să vînd nici un fel de capră. Fiindcă, ce mai încolo-încoace ? De ce aș vinde-o ? De dragul banilor ? Ce sînt banii ? Banii sînt rotunzi. Banii se duc și o capră rămîne capră. Mai cu seamă o capră ca asta ! Parcă e o capră ? Un înger, nu capră ! Să vezi cît de blîndă e cînd o mulgi, să nu-i fie de deochi ! Și ce lapte dă ! Și apoi, ce mănîncă ? Parcă mănîncă ceva ? Pe dracu' mănîncă ! O singură dată pe zi, un terci de tărîțe... și încolo, numai fîn de pe acoperișul sinagogii... Dar nu-i nimic !... Dacă mi s-ar da și mie o sumișoară să mă aleg și eu cu ceva, da ! Aș face tîrgul... Cu bani mi-aș putea cumpăra altă capră ! Cu toate că o capră ca a mea e greu de găsit. Parcă e o capră ? Un înger, nu capră ! Da' ce să trăncănim de pomană ! Mai bine ți-o aduc... s-o vezi !

[1] Numele unui talmudist vestit (n.r.).

Şi Teme Ghitl se repezi pînă afară şi aduse capra în odaie.

— Uite, vezi, făcu Teme Ghitl arătîndu-i lui Şimin Eli o oală plină cu lapte. Lapte proaspăt. Muls chiar acu'.

Cînd văzu laptele, Şimin Eli începu să se lingă pe buze.

— Spune-mi, te rog, făcu el către Teme Ghitl, cîte parale? Cîte parale ceri pe capra asta a dumitale? Să ştii că dacă-mi ceri mai mult decît îmi dă mîna, n-o cumpăr. Nu-mi trebuie! Ducă-se dracului... Dar fiindcă nevastă-mea, să-mi trăiască... şi-a băgat în cap că vrea o capră...

— Ce înseamnă cît? i-o tăie iar Ghitl şi-şi şterse nasul. Spune dumneata cît! Să aud... Dar atîta pot să-ţi spun: oricît de mult ai plăti-o, iei un chilipir. Şi ştii de ce? Fiindcă dacă iei capra asta, ai o capră.

— Păi tocmai de asta o şi cumpăr! sări croitorul de colo. Fiindcă e o capră şi nu un ceaun. Adică eu n-aş cumpăra-o de loc... S-o ia dracu'! Dar nevastă-mea...

— Da' eu, parcă ce spun? Altceva? face Teme Ghitl.

Şi iar începe să-şi laude în fel şi chip capra. Dar nici croitorul nu se lăsă mai prejos şi începu să-i înşire şi el cîte şi mai cîte. Şi aşa se amestecară unul în vorba celuilalt şi limbile li se încurcară şi ieşi un miş-maş, o harababură... o capră... un înger, nu capră... un terci de tărîţe... nevastă-mea şi-a băgat în cap capre... că banii sînt rotunzi... să nu-i fie de deochi, cum se lasă ea mulsă... Ţipre Beile Reize adică... parcă mănîncă ceva... odată pentru totdeauna... fînul de pe acoperişul sinagogii... ce zice dumneaei, asta să faci... o capră? un înger, nu capră...

— Ce ar fi să isprăviţi o dată şi să nu vă mai căpriţi atîta? făcu furios Haim Hună Isteţul. Ai mai auzit aşa ceva? Noi ţinem aici tocmai unde e vorba de pagubă... şi ei capră, capră, capră, capră... Una din două: ori vinzi capra, ori nu vinzi capra! Capră,

capră, capră, capră! Mi-ați încăprit capul de atîtea capre!

— Adevărat! rosti Șimin Eli. Unde-i carte, acolo-i și minte. Așa e!... La ce s-o mai întindem atîta!... Eu cu banii, dumneata cu marfa... Zi-i o vorbă și gata! Cum scrie la carte!

— Ce-mi trebuie cartea dumitale? Mai bine spune-mi cît dai pe capră! făcu Teme Ghitl cu glasul scăzut, ștergîndu-și buzele.

— Auzi întrebare! îi răspunse Șimin Eli. Eu să zic!... Dar ce sînt eu? Zicător? Văd că mi-am pierdut vremea degeaba aici... Pesemne că azi n-am să cumpăr nici o capră la dumneata... Nu te supăra că ți-ai pierdut vremea degeaba cu mine.

Și Șimin Eli se făcu, chipurile, că pleacă.

— Uită-te la el! îl apucă Teme Ghitl de mînecă. Ce te grăbești așa? A luat foc balta?... Zi-i! Parcă îmi vorbeai mai adineauri de o capră...

Pe scurt, Teme Ghitl spuse cît vrea pe capră, croitorul îi răspunse cît dă el, ea mai lăsă din preț, el mai adăugă ceva și în cele din urmă bătură palma. Șimin Eli numără gologanii, luă capra de funie, Teme Ghitl scuipă banii, îi ură croitorului să-i fie capra cu noroc, dar numaidecît bolborosi nu știu ce, să n-o audă nimeni, toată vremea cu ochii ba la bani, ba la capră și-l însoți pe croitor cu o grămadă de binecuvîntări.

— Du-te sănătos și fii sănătos și să te folosești de ea sănătos și să dea Dumnezeu să se ție la dumneata așa cum s-a ținut la mine și să trăiască la dumneata, să trăiască ani fără șir și să fie lăptoasă... lăptoasă... să-i curgă laptele ca dintr-o cișmea...

— Să dea Dumnezeu, asemenea! făcu Șimin Eli și o porni spre ușă.

Dar capra nu voia să se urnească din loc. Dădu din coarne, se înfipse pe picioarele dindărăt și behăi ca un cantor tinerel care se urcă pentru întîia oară la amvon, parcă ar fi vrut să întrebe: încotro mă cari?

Atunci se ridică și Haim Hună Istețul în toată măreția lui și cu cureaua în mînă îl ajută pe Șimin

Eli să scoată capra din casă. Iar băieţii puseră şi ei umărul, ţipînd cît îi ţinea gura :

— Hi, capră, hi, capră !... Haida, capră, hi !

Şi croitorul îşi văzu de drum.

*

Şi capra nu voia să-l urmeze pe croitor la Zlodeevca nici în ruptul capului. Trăgea de funie din toate puterile, mereu, înapoi spre casă. Şimin Eli îi dădu a înţelege că degeaba se smuceşte şi saltă şi behăie ! Toate astea n-ajută la nimic ! Şi-i vorbi cam aşa :

— La noi la carte scrie : de nevoie duci sărăcia în spinare, fie că vrei, fie că nu vrei. Nimeni nu te întreabă. Altădată am fost şi eu o păsărică liberă, un tinerel, că aveai la ce să te uiţi... pieptănat, cu ghete cu scîrţ, mă rog, ca scos din cutie... Ce-mi păsa ? Ce-mi lipsea ? Numai dureri de cap ! Încolo aveam de toate ! Şi a spus Dumnezeu : ia, fă bine, Şimin Eli şi bagă-te în sac ! Însoară-te cu Ţipre Beile Reize. Fă copii ! Trage toată viaţa mîţa de coadă pînă o să-ţi iasă ochii din cap, fiindcă la carte aşa scrie: „De asta te-ai născut" — adică, de asta eşti croitor !

Aşa vorbi Şimin Eli cu capra şi apoi o luă la picior, parcă l-ar fi fugărit cineva din urmă. Un vînticel călduţ îi umfla poalele caftanului său peticit şi-i mîngîia bărbiţa. Pe la nas îi trecu o mireasmă ameţitoare de mentă, de romaniţă şi de atîtea şi atîtea flori de cîmp şi buruieni cu care nu prea era obişnuit. Şi de mare plăcere şi bucurie începu să cînte şi să-şi croiască o rugăciune de minha,[1] ca un cantor şi nu prea, ci cu totul altminteri. Dar ispita îi şopti în ureche tocmai atunci : Ascultă, Şimin Eli, ascultă, nătărăule ! Ce ţi-a venit să cînţi pe stomacul gol ! Acu' e noapte şi de azi de dimineaţă, în afară de cele două păhărele de rachiu n-ai băgat nimic în gură... Şi apoi, i-ai dat lui Dudi crîşmarul cuvîntul de cinste că la înapoiere, cu ajutorul lui Dumnezeu,

[1] Rugăciune care se oficiază la apusul soarelui (n.r.).

te oprești la el să îmbuci ceva! Vorba e vorbă! S-a isprăvit!

Așa că Șimin Eli intră în crîșma lui Dudi vesel și mai gălăgios ca oricînd:

— Bună-seara, dragă Dudi, bună-seara! Pot să-ți dau o veste bună! Să fie cu noroc! Am cumpărat o capră din țara caprelor. O capră cum neam de neamul nostru n-a mai avut o capră ca asta. Uită-te la ea și spune-mi, tu, care te pricepi la de-alde astea, cît face! Ești doar un om cu carte! Ia ghicește cît ar fi trebuit să dau pe ea?

Dudi își duse mîna cozoroc la ochi ca să se ferească de soarele care începea să apună, se uită la capră cu multă băgare de seamă ca un om într-adevăr priceput și spuse un preț de două ori mai mare decît a dat Șimin Eli. La care Șimin Eli începu să rîdă în hohote și-i dădu lui Dudi un pumn zdravăn în spate.

— Dragă Dudi, să fii sănătos, dar azi ai scrîntit-o! Atîția ani buni să avem noi amîndoi, cît...

Dudi crîșmarul țîțîi din buze a mare mirare și clătină din cap: Phihihi!... Ca și cum ar fi vrut să spună: Auzi chilipir de hoțoman!

Șimin Eli, cu capul aplecat pe umăr, își înfipse degetul mijlociu în vestă, parcă ar fi vrut să scoată de acolo un ac în care să bage repede o ață.

— Zi, reb Dudi, acu' ce mai spui? Ne pricepem la meseria asta, sau nu? Și dacă ai mai vedea și ce lapte dă, ai plesni de necaz!

— N-ai decît să plesnești tu! îi răspunse Dudi.

— Amin! Asemenea! făcu Șimin Eli. Și dacă ții la mine, vezi, te rog, reb Dudi, de capra asta și bag-o în șopron să nu mi-o șterpelească cineva, Doamne ferește... Pînă atunci eu îmi isprăvesc rugăciunea... Și după aceea, o să bem un păhărel de rachiu și o să-mi dai ceva să mănînc. Fiindcă la carte scrie: Înainte de masă, n-ai chef să țopăi! Ții minte cum scrie la carte, sau nu?

— De ce mă mai întrebi? face Dudi. Dacă tu spui că așa scrie, pesemne că scrie așa! Om cu carte ești doar tu, nu eu!

După ce-şi făcu rugăciunea, croitorul spune crîşmarului :

— Dacă durerile facerii sînt aşa de mari, cum spune cartea, atunci fă bine şi toarnă-mi cîteva picături din sticluţa ceea verde şi las' să fim sănătoşi ! Cum scrie la carte : „Sănătatea e totul" !

După ce bău puţin rachiu şi mîncă ceva, Şimin Eli începu să înşire la verzi şi uscate, despre Zlodeevca, despre treburile obştii şi ale sinagogii, despre croitori şi croitorie, în sfîrşit, făcu praf din Zlodeevca, din epitropi, din chiaburi şi se jură că să nu i se spună lui pe nume, dacă toţi ăştia n-ar trebui să fie aruncaţi pe toată viaţa în puşcărie.

— Auzi, reb Dudi ! îşi încheie el cuvîntarea. Cum spune la carte ! Cine sapă groapa altuia... Mă înţelegi ? Dar-ar boala în ei, în toţi filantropii ăştia ! Ei se pricep numai să sugă sîngele săracilor, să-i jupoaie, să ia şapte piei de pe ei !... Da' lasă ! Le vine şi lor vremea, o dată ! Nu-i nimic ! Dumnezeu nu le-a dat chitanţă la mînă... Nevastă-mea, să-mi trăiască, Ţipre Beile Reize, îmi spune mereu că sînt un păcătos, o mămăligă... fiindcă dacă aş vrea, aş avea pentru fiecare ac de cojocul lui... Dar parcă cine se ia după nevastă ? Mai am şi eu un cuvînt, nu ? În sfînta noastră Tora scrie : „Şi el să fie stăpîn" ! Cred că înţelegi ce vrea să spună cu asta !... Fiecare cuvînt în parte e dulce ca mierea. Ascultă numai aici : „Şi el — adică bărbatul — să fie stăpîn" ! Dar fiindcă tot ai început să torni, mai toarnă un păhărel. Cum scrie la carte ? „Dacă unul e bun, două sînt şi mai bune !"

Şi limba începu să i se împleticească din ce în ce mai mult şi ochii să-i sclipească tot mai des, pînă ce, răzbit de oboseală şi de rachiu, Şimin Eli se sprijini de perete ca să aţipească niţel, cu capul aplecat pe umăr, cu mîinile încrucişate pe piept şi cu trei degete în bărbiţa lui ascuţită. Şi cum stătea el aşa, părea un om cufundat în gînduri foarte, foarte adînci. Dacă n-ar fi fluierat pe nas, dacă nu şi-ar fi ţinut isonul cu gîtul şi n-ar fi suflat printre dinţi : tţ, tţ, tţ, nimeni pe lume n-ar fi îndrăznit să spună că doarme.

Dar cu toate că-l furase somnul, mintea lui lucra fără încetare. I se părea că e acasă, la lucru. Pe masă, stă întinsă în faţa lui un fel de haină, dar e greu de ghicit despre ce anume e vorba. Să zici că sînt nişte pantaloni, unde e cracul? Nici urmă de crac! Să zici că e un fel de vestă, de unde mîneci atît de lungi? Atunci ce? Dacă nici vesta nu e, nici pantaloni — atunci ce e? Că ceva doar trebuie să fie! Şimin Eli o întoarce pe dos — ce să vadă! Un halat! Şi încă ce halat! Unul nou-nouţ, neted, de atlaz. De cînd e încă n-a încăput sub acul lui un asemenea halat! Dar asta nu-i treaba lui! Aşa că, fără să mai stea mult pe gînduri, Şimin Eli îşi scoase binişor briceagul din buzunarul jiletcii şi caută o cusătură, ca să înceapă să descoasă halatul. Noroc că tocmai atunci se arată în prag Ţipre Beile Reize care începe să-l blesteme de mama focului.

— Pîntecele, maţele să ţi le spinteci, nu halatul... nepricopsitule, castravete stricat ce eşti, păcătosule! Asta e halatul tău de sîmbătă, pe care ţi l-am făcut din banii strînşi de pe urma caprei, nenorocitule!

Şi Şimin Eli îşi aduse aminte că are o capră, cu ajutorul lui Dumnezeu şi inima i se umplu de o bucurie nespusă. În viaţa lui n-a văzut o capră aşa de lăptoasă ca asta. Cîte boţuri de brînză! Şi unt, Doamne, cît unt! Şi unde mai pui atîta lapte acru şi smîntînă şi turte cu unt, turte care ţi se topesc în gură de bune ce sînt, turte fără şir — turte de toate felurile, presărate cu zahăr şi scorţişoară. Şi mireasma lor, mireasma lor!... O mireasmă ciudată... un miros cunoscut parcă! Pfui! Simte că-i umblă ceva pe gît, sub guler şi îndărătul urechii şi pe obraz şi ceva îl gîdilă şi-l înţeapă şi-l trăsneşte cu duhoarea... Se pipăie peste tot şi pune mîna pe o ploşniţă. Deschide un ochi, apoi celălalt, se uită pe fereastră, vai de capul lui... Dracu' l-a luat! A început să se crape de ziuă!

— Aoleu! Am adormit de-a binelea! îşi spuse Şimin Eli şi-şi frecă spinarea de perete.

Îl trezi pe crîşmar, dintr-un salt ajunse în ogradă, deschise staulul, luă capra de funie şi o porni în goană înspre casă, îngrijorat, ca omul care se teme să nu piardă cine ştie ce afacere grasă.

*

Şi cînd nevastă-sa, Ţipre Beile Reize, văzu că bărbatu-său întîrzie atîta, nu putu pricepe cam ce s-o fi întîmplat. Se gîndi speriată că poate în drum, să nu se fi năpustit asupra lui nişte tîlhari să-l jefuiască de cei cîţiva gologani pe care îi avea asupra lui şi să nu-l fi înjunghiat şi azvîrlit apoi în cine ştie ce şanţ! Şi acu', ce să se facă ea, o biată văduvă! ferească Dumnezeu, cu atîţia copii, să nu le fie de deochi! Să se arunce cu ei în apă şi atît! Cam asemenea gînduri au frămîntat-o pe biata Ţipre Beile Reize în noaptea aceea şi n-au lăsat-o să închidă ochii măcar o clipă. Şi n-au apucat bine cocoşii să înceapă să cînte, că Ţipre Beile Reize şi sări din pat, îşi puse fusta în grabă şi ieşi afară să se aşeze în prag, ca să-şi aştepte bărbatul. Poate, din mila lui Dumnezeu, o să vină. „Un nepricopsit se duce la drum" îşi zise ea şi se pregăti să-i tragă drept bună-dimineaţa, o săpuneală zdravănă, aşa cum i se cuvine. Dar cînd văzu capra după el, tot năduful i se topi ca prin farmec şi începu să-i vorbească frumos:

— Da' de ce ai întîrziat atîta, puişorul meu? Am crezut că te-a luat dracu', ori că ţi s-a întîmplat cine ştie ce nenorocire, ferească Dumnezeu!

Şimin Eli băgă capra în casă şi începu să-i toarne la poveşti, ca dintr-un sac:

— Auzi tu, nevastă, ţi-am cumpărat o capră, din ţara caprelor! E o capră, ceva-ceva! Lînă-n lînă! Atîta să mai trăiască toate balabustele de aici, dacă au văzut măcar în vis o capră ca asta! Că de mîncat, mănîncă pe dracu'. Nu mănîncă nimic. Doar un terci de tărîţe pe zi — şi încolo, paiele de pe acoperişul sinagogii.... Şi lapte dă, să nu-i fie de deochi, ca o vacă... şi de două ori pe zi... Am văzut cu ochii mei o cană plină cu lapte, aşa să te văd sănătoasă.

Parcă-i capră? Inger, nu capră. Așa spune adică Teme Ghitl. Un chilipir ca ăsta, mai rar! Să fi văzut cît m-am tocmit pînă am luat-o! Dacă nici prin minte nu i-a trecut să mi-o vîndă! De abia am izbutit s-o înduplec. O noapte întreagă am pisat-o!

Și în vremea asta, Țipre Beile Reize își zicea: „Arză-o-ar focu' s-o arză pe Nehume Bruhă! Da' ce-și închipuie ea? Că numai dînsa e gospodină? Că numai ea are capră și altul nimeni? Tare mă tem că o să-i iasă ochii cînd o să vadă că Țipre Beile Reize, nevasta lui Șimin Eli, are și ea o capră!... Dar Blime Zlote?... Și Haie Meite? Chipurile, prietene la cataramă! De li s-ar împlini lor măcar pe jumătate, din cîte îmi doresc ele mie... să le dea Dumnezeu"! Așa se gîndea Țipre Beile Reize care se apucă să facă focul în cuptor și să pregătească tăiței pentru masă, în timp ce Șimin Eli își puse talesul și începu să se roage lui Dumnezeu... dar cu ce poftă, cu ce plăcere! De mult nu s-a mai închinat Celui-de-sus ca acum! Cîntă *Aleluia* ca un adevărat cantor, cu atîtea floricele și pocni din degete atît de vesel, că ridică toată casa în picioare. Copiii, cum aflară de la mama că tata a adus o capră și că o să li se dea la masă tăiței cu lapte, săriră din așternut și numai în cămășuțe, se luară de mînă și începură să țopăie prin casă și să cînte un cîntec făcut chiar atunci, pe loc:

O capră, o capră, o căpriță,
Tata a adus o căpriță
Căprița o să ne dea lapte
Mama o să fiarbă tăiței.

Lui Șimin Eli îi crescu inima, ia, așa, cînd își văzu plozii cum dansează și cîntă. „Bieții copii! își zise el. Se topesc după puțin lapte! Nu-i nimic! Azi, cu ajutorul lui Dumnezeu, o să vă săturați, în sfîrșit... În fiecare zi un pahar cu lapte și griș cu lapte... Și-n ceai lapte... O capră e o adevărată fericire la casa omului... O capră îți dă sănătate... Ce-mi mai pasă acuma de președintele obștii? El și zăr-

pada de anţărţ... tot una mi-e! N-o să vrea să-mi dea carne, ci numai oase? N-are decît să se înece cu oasele lui. Ce-mi trebuie mie carnea lui, dacă eu am lapte, să nu-mi fie de deochi. Că e şi o sîmbătă la mijloc? Pentru sîmbătă cumpăr peşte! Unde scrie că trebuie să mănînci cu orice preţ carne? N-am văzut nicăieri o lege ca asta. Dacă lumea ar vrea să mă asculte, fiecare şi-ar cumpăra cîte o capră. Să văd atunci ce mutră ar face preşedintele nostru, casapul, cu pîntecul lui cît un butoi!... Ar intra în el boala copiilor, să dea Dumnezeu!

Şi, tacticos, Şimin Eli Şema Coleni îşi împături talesul, se spălă şi se pregăti pentru mîncarea cu lapte. Deodată, uşa se deschise şi Ţipre Beile Reize dădu năvală în casă, cu o ulcică goală în mînă. Roşie ca focul de mînie, se repezi la bărbatu-său şi o ploaie de înjurături şi blesteme se abătu peste capul lui Şimin Eli. Dar nu blesteme căzeau peste el, ci bolovani care se prăvăleau din cer. Foc şi pucioasă curgea din gura nevesti-si:

— Moartea să dea în tine, Dumnezeule!... Praf să se aleagă din ciolanele tale! Un glonţ să te nimerească, să dea Dumnezeu! Să te spînzure şi să te înece! Să te ardă şi să te frigă! Să te taie şi să te facă bucăţi-bucăţele! Du-te de vezi şi tu, banditule şi tîlharule, hoţule şi ticălosule, ce fel de capră mi-ai adus! Lovi-te-ar damblaua să te lovească, trăsni-te-ar să te trăsnească, arză-te-ar de viu să te arză. Dumnezeule!

Mai mult Şimin Eli n-a putut să audă. Îşi afundă şapca mai bine pe cap şi o zbughi afară, să vadă cu ochii nenorocirea care a dat peste el.

Afară, cînd văzu dobitocul legat de un stîlp, lîngă uşă, cum rumegă rece şi nepăsător, rămase înlemnit şi nu mai ştiu ce să facă! Unde să se ducă! Stătu cît stătu, cugetă şi-şi spuse: „Dracu' o să-i ia pe amîndoi — şi pe dascăl, şi pe nevastă-sa! Şi-au şi găsit ei, îţi spun drept, cu cine să facă glume! O să le arăt eu glume, că o să le tai şi văzul şi auzul. Aşa, dacă te uiţi la el, la dascălul ăsta Haim Hună, poţi să juri că e un biet omuleţ nevinovat care, chi-

purile, nici nu se amestecă în afaceri — şi cînd colo, ian te uită ce-mi face! Nu degeaba rîdeau băieţii de se stricau cînd dascălul m-a ajutat să scot capra din casă şi nevastă-sa îmi tot ura să am de pe urma caprei numai lapte şi lapte şi lapte... O să le arăt eu lapte acuma... că o să scot untul din ei, din şarlatanii, din mincinoşii, din şmecherii ăştia glumăcioşi din Cozodoevca.

Şi Şimin Eli Şema Coleni o luă iar înapoi spre Cozodoevca, furios şi hotărît să-i tragă o săpuneală dascălului şi nevesti-si, de să le piară pofta să mai facă glume a doua oară!

Ajuns în faţa crîşmei, îl văzu pe Dudi în prag, trăgînd din ciubuc — şi începu să rîdă.

— Da'ce noroc a dat peste tine, îl întrebă Dudi, că rîzi cu atîta poftă?

— Uită-te şi tu!... Poate o să rîzi şi tu ca şi mine! îi răspunse croitorul şi începu să rîdă şi mai tare, ca şi cum l-ar fi gîdilat zece strigoi. Ei, cum îţi place, reb Dudi, o pacoste ca asta! Unde-i o belea, trebuie să mă nimerească pe mine! Ai priceput? ...Şi nevastă-mea, Ţipre Beile Reize, să trăiască... nu mai întreba ce porţie mi-a dat!... Şi încă pe stomacul gol, mînca-l-ar viermii să-l mănînce pe Haim Hună, dascălul şi pe nevastă-sa! Cred că-ţi închipui că n-o să le-o iert! O să fie vai de pielea lor!... Mă socotesc eu cu ei, n-avea grijă!... Palmă pentru palmă! Glume de astea nesărate, nu-nghit. Şi acu', fiindcă tot sînt amărît, dă-mi un păhărel de rachiu să-mi clătesc gîtul şi să am putere să le vorbesc aşa cum trebuie. Noroc, reb Dudi! Oameni să fim! Cum scrie la carte! Mai dă-le încolo de griji!... Poţi să fii sigur că o să-i învăţ cum să se poarte de azi înainte cu un om ca mine! Le arăt eu cum se glumeşte!

— Dar cine ţi-a spus că e o glumă! făcu Dudi crîşmarul, ca prostul, trăgînd din ciubuc. Poate că nu le-ai vorbit destul de răspicat, ca să înţeleagă ce anume vrei să cumperi...

Şimin Eli sări în sus de necaz:

— Ce tot îndrugi acolo, reb Dudi? Știi ce vorbești? Am venit la ei să cumpăr o capră și le-am spus-o cum nu se poate mai limpede: o capră. Și tu vii să-mi înșiri nu știu ce...

Dudi pufăi din ciubuc, strînse din umeri, dădu din mîini, parcă ar spune: „Ce-i treaba mea? Eu n-am nici o vină".

Și Șimin Eli luă capra de funie și o porni spre Cozodoevca, cu inima și căpățîna în clocote.

*

Și dascălul își făcea meseria, adică stătea și învăța cu băieții mereu despre capră și zbieretele copiilor se auzeau pînă în uliță: ...„și capra a izbit o dată cu coada și a spart cana"...

— Bună-dimineața, rebe, bună-dimineața, copii zise Șimin Eli. Poți să te oprești puțin. N-o să se întîmple nimic. Capra n-o să fugă și cana spartă n-o să mai fie niciodată întreagă. Ce să mai întind vorba degeaba?... Mi-ai făcut una, știi!... Drept e că în glumă... dar vezi că mie nu-mi plac asemenea glume. Ai auzit, desigur, povestea cu cei doi prieteni care erau într-o vineri la baia de aburi, pe banca de sus? Zice unul către celălalt: „Na-ți măturica mea și bate-mă o lecuță pe spate!" Se apucă celălalt și începe să-l bată în lege, pînă la sînge. Zice cela bătut: „Uite ce este: dacă ți-a fost gîndul să te răfuiești cu mine cît stau întins aici gol și tu ai măturica în mînă, atunci ești în dreptul tău: dar dacă ai vrut să glumești, atunci te rog află că mie asemenea glume nu-mi plac".

— Și de ce mi-o spui mie asta? îl întrebă dascălul care-și scoase ochelarii și se scărpină cu ei în ureche.

— Ți-o spun, răspunde Șimin Eli, fiindcă e vorba chiar de dumneata și de capra dumitale deocheată, pe care mi-ai vîndut-o în bătaie de joc... Dar să nu-ți închipui că ai de-a face cu un nenorocit din ăia de trei la cinci parale!... Eu sînt Șimin Eli din Zlodeevca, fruntaș între fruntașii breslei croitorilor și epitrop al sinagogii... fire-ar foarfeca a dracului!

Şi la cuvintele astea, Şimin Eli se simţea gata-gata să sară în aer de furie. Dascălul îşi puse din nou ochelarii pe nas şi se uită cu multă băgare de seamă la croitor ca la unul care vorbeşte din fierbinţeală, în timp ce băieţii se înecau de rîs.

— Ce holbezi aşa ochii la mine? făcu Şimin Eli, de astă dată mînios de-a binelea. Vin la dumneata să cumpăr o capră... şi dumneata te apuci şi-mi bagi pe gît dracu' ştie ce!

— Nu-ţi place capra? îl întrebă dascălul liniştit.

— Capră, zici? Asta-i capră, cum eşti dumneata armăsar!

Toată odaia izbucni în hohote de rîs. Tocmai atunci intră Teme Ghitl Muta — şi o dată cu ea, tărăboiul abia începu. Şimin Eli vorbea şi Teme Ghitl nu-l lăsa să isprăvească. Dascălul stătea deoparte şi privea şi învăţăceii se tăvăleau de rîs. In sfîrşit, amîndoi, Şimin Eli şi Teme Ghitl, se ciorovăiră atîta pînă ce Teme Ghitl, scoasă din pepeni, îl apucă pe croitor de mînecă şi-l trase spre uşă.

— Hai, hai la rabin să ne judece. Incaltea să vadă lumea cum un croitor din Zlodeevca ştie să-şi caute pricină... şi să scornească o belea!...

— Haide! făcu Şimin Eli. Tocmai! Să vadă lumea cum nişte oameni cinstiţi, chipurile oameni cu carte, pun mîna pe un străin şi-şi bat joc de el... Haide şi dumneata, reb Haim Hună!

Haim Hună se supuse. Işi scoase şapca, îşi puse iarmuca şi tuspatru, adică: dascălul, nevastă-sa, croitorul şi capra, o porniră la rabin, pe care-l găsiră într-un halat de cit, ştergîndu-şi mîinile şi spunîndu-şi rugăciunea *Aşer iuţer* încetişor, cu plăcere, parcă ar fi supt fiecare cuvînt în parte. Cînd îşi isprăvi toată treaba, rabinul îşi strînse caftanul, se aşeză şi-i pofti să-şi spună păsul.

După ce ascultă amîndouă părţile, care nu se lăsară nici unul pe celălalt să vorbească, rabinul trimise după haham şi după ceilalţi fruntaşi ai tîrgului şi-i spuse croitorului:

— Te rog povesteşte încă o dată istoria de la în-

ceput şi pînă la sfîrşit şi după aceea o să vorbească şi dumneaei.

Croitorul se arătă gata să înşire încă o dată şi iar o dată toată pătărania de-a fir a păr, şi anume că pe el îl cheamă Şimin Eli, că e fruntaş între fruntaşii breslei croitorilor din Zlodeevca, om de seamă în tîrg şi epitrop al sinagogii, deşi le spune tuturor : ce-mi trebuie mie toate astea ? Vă las în dar cinstea şi nu-mi trebuie palme. Zic ei : palme să înghiţi şi epitrop să fii ! Pe scurt, el a venit aici la Cozodoevca după o capră. Adică, dacă ar fi după el, n-ar cumpăra nici o capră — o dă dracului de capră. Dar nevastă-sa, să-i trăiască, Ţipre Beile Reize adică, nu l-a lăsat să răsufle : dînsa vrea capră... Şi pentru că ce spune dumneaei, aşta trebuie să faci, a venit la reb Haim Hună să cumpere o capră. Aşa a fost vorba : o capră. Şi cînd colo, ce să vezi ? I s-au luat gologanii şi i s-a dat dracu' ştie ce, chipurile în glumă. Dar lui Şimin Eli nu-i plac asemenea glume. Aţi auzit, desigur, povestea celor doi prieteni care, într-o vineri, la baia de aburi...

Şi Şimin Eli croitorul povesti încă o dată ce s-a întîmplat la baia de aburi şi rabinul şi judecătorii rîseră cu toţii.

— Am ascultat una din părţi ! zise rabinul. Acuma să ascultăm şi cealaltă parte !

Aici se ridică Haim Hună şi începu :

— Povestea s-a petrecut aşa... povestea ! Eu stăteam şi învăţam cu băieţii... *Bava Cama* stăteam şi învăţam... şi-mi intră în casă omul ăsta din Zlodeevca, îmi intră... şi-mi spune că e din Zlodeevca, adică din tîrgul Zlodeevca îmi spune... şi-mi dă bună-ziua şi-mi înşiră o întreagă istorie, îmi înşiră că e din Zlodeevca, adică din tîrgul Zlodeevca — şi are o nevastă, zice că are, pe care o cheamă Ţipre Beile Reize, o cheamă... da, Ţipre Beile Reize... aşa mi se pare că o cheamă, nu ?

Dascălul se aplecă spre croitor şi croitorul carè se ţinea toată vremea de bărbiţă, stătea cu ochii închişi, cu capul puţin într-o parte, se clătina şi spunea pe limba lui :

— Adevărat! Țipre și Beile și Reize. Ăsta e numele care i s-a dat și așa o cheamă de vreo treizeci de anișori, de cînd o cunosc. Dar ia să auzim ce ai să spui mai departe, dragă „domnule"! Mai bine să aflăm ce am zis eu și ce ai zis dumneata... Cum spune regele Solomon: fără fleacuri!

— Eu nu știu nimic, eu! făcu dascălul speriat și o arătă cu degetul pe nevastă-sa. Ea a stat cu el de vorbă, ea s-a tocmit cu el s-a tocmit, ea... Eu nu știu nimic.

— Acu, zise rabinul, s-o ascultăm și pe ea!

Teme Ghitl își șterse buzele, se sprijini într-o mînă și cu mîna cealaltă începu să vorbească repede, fără să se oprească o clipă, în timp ce obrazu-i ardea ca în flăcări.

— Ascultați, oameni buni! Dumnealui de colo, croitorul ăsta din Zlodeevca, să mă ierte, e... e ori smintit, ori beat, ori nu mai știu nici eu ce. Ați auzit istorie! Vine la mine tocmai din Zlodeevca și se ține scai de poalele mele să-i vînd o capră... Aveam două... Si-mi toarnă o poveste că el n-ar cumpăra nici un fel de capră, dar are o nevastă, Țipre Beile Reize îi spune, care și-a băgat în cap capră! Și ce spune dumneaei, zice el, asta trebuie să faci, înțelegeți dumneavoastră? Zic eu: ce mă privește pe mine? Vrei să cumperi la mine o capră, ți-o vînd... adică, eu n-aș vinde o capră pentru tot aurul din lume... fiindcă banii ce sînt? Banii sînt rotunzi! Banii se duc, da' o capră rămîne capră și mai ales o capră ca asta! Parcă-i capră? Înger, nu capră! Mamă, nu capră! Să nu-i fie de deochi... cît de blîndă e cînd o mulgi și cît lapte dă și apoi ce mănîncă! Dumnezeu să mă ierte! Parcă mănîncă! O dată pe zi puțin terci de tărîțe și încolo, o lecuță de paie de pe acoperișul sinagogii. Da' îndată m-am răzgîndit: doar am două capre, să nu le fie de deochi și banii sînt ochiul Domnului... Pe scurt, aici s-a băgat în vorbă bărbatu-meu, să-mi trăiască, și am făcut tîrgul cu croitorul — da' cu cît credeți? Mai mult să n-apuce să aibă dușmanii mei, Dumnezeule! Și i-am dat capra pe mînă... Ce capră! Cui mi-e drag să-i dea Dumnezeu o asemenea

capră ! Parcă-i o capră ? Mamă, nu capră. Și-mi vine croitorul să se agațe de mine că nu-i capră, zice el. Stați, știți ce ? Uite-o, stă aici ! Dați-mi vă rog o cană și m-apuc s-o mulg de față cu dumneavoastră.

Și în mînă cu oala pe care i-o împrumută rabineasa, mulse capra în văzul tuturor, vîrî oala sub nasul fiecăruia în parte, mai întîi rabinului bineînțeles, apoi judecătorilor și, în sfîrșit, celorlalți. Și se stîrni în casa rabinului o zarvă, o gălăgie, că parcă s-ar fi prăbușit peste ei cerul. Unul spunea : croitorul ar trebui să fie pedepsit... să plătească rachiu ! Altul țipa : numai atîta, n-ajunge ! Ar trebui să i se ia capra ! Un al treilea spunea : nu, capra e capră, și să-i dea Dumnezeu să trăiască pînă la adînci bătrînețe cu ea împreună în bogăție și cinste ! Dar ar trebui să-i tragem croitorului o chelfăneală zdravănă, să n-o uite așa, cu una cu două, și să-l dăm afară cu capra, dracu' să-i ia pe amîndoi !

Cînd văzu cum stau lucrurile, Șimin Eli se strecură afară din casa rabinului și...

...și o luă la sănătoasa cu capra, parcă ar fi fugit dintr-o casă care a luat foc. Se uită împrejur să vadă dacă nu se ține lumea după el și-i mulțumi lui Dumnezeu că a scăpat, cum scrie la carte, viu și nevătămat, adică „fără palme".

Cînd trecu prin fața crîșmei lui Dudi, Șimin Eli își zise : „Măcar să plesnești și tot n-o să afli adevărul". Și nu suflă o vorbă despre toată afacerea, față de Dudi.

— Ei, ce se aude ? întreabă crîșmarul, curios chipurile.

— Ce vrei să se audă ? făcu Șimin Eli. Toată lumea îmi știe de frică. Nimeni nu îndrăznește să facă glume cu mine... Păi, dă-o dracului de treabă ! Că doar nu sînt un băiețaș, nu ? Știi ! După ce l-am făcut de două parale pe Haim Hună dascălul, m-am luat o lecuță la întrecere cu el, să vedem cine știe carte mai multă... Și i-am arătat eu ce înseamnă să știi ! Săracu' ! Pînă și curcile au început să rîdă de el !... Pe scurt, au umblat cu toții să mă împace și mi-au dat și capra ce mi se cuvine. Uite-o ! Asta e ! Ia-o te

rog pentru o clipă de aici și dă-mi un păhărel de rachiu.

„Nu-i destul că e fudul, mai e și mincinos pe deasupra", se gîndi crîșmarul. „Trebuie să i-o mai fac o dată. Să vedem ce o să mai spună după aceea".

Și spuse croitorului :

— Am pentru tine, Șimin Eli, un păhărel de vișinată veche... dacă-ți face plăcere !

— Ia s-o văd, zise Șimin Eli lingîndu-și buzele, și o să-ți spun dacă face parale. Știu că la tine trebuie să se găsească vișinată bună, dar nu oricine se pricepe la ea.

După ce bău un păhărel, lui Șimin Eli al nostru începu să i se dezlege limba.

— Spune-mi, te rog, dragă Dudi, că doar nu ești un nătărău și ai de-a face cu tot soiul de oameni... Spune-mi drept, tu crezi în farmece ? În vrăjitorii ?

— Adică ? îl întrebă Dudi, făcînd pe prostul.

— Adică, spuse Șimin Eli, un necurat, un strigoi, un duh rătăcit !...

— Și de ce, adicătelea, mă-ntrebi ? făcu Dudi, trăgînd din lulea, cu aceeași mutră neroadă.

— Doar așa, ca să știu ! zise Șimin Eli Șema Coleni și începu să deșarte un sac întreg de povești despre draci și strigoi și spiriduși și vîrcolaci și duhuri.

Dudi se făcu că ascultă cu multă băgare de seamă la tot ce-i spune Șimin Eli, trase din ciubuc, scuipă și-i răspunse cam așa croitorului :

— Vrei să știi ceva, Șimin Eli? Mi se pare că astănoapte o să-mi fie frică să dorm. Să-ți spun adevărul: de morți mi-a fost totdeauna frică, dar de azi înainte încep să cred și în draci și în strigoi...

— Și dacă n-ai să crezi, făcu Șimin Eli, parcă îți ajută la ceva ? Ia să văd să ți se strecoare în casă un strigoi și să înceapă cu giumbușlucurile lui : să-ți răstoarne de pildă, butoiul cu borș, să-ți verse apa pe jos, să-ți bea toate cănile cu rachiu, să-ți întoarcă toate oalele cu gura în jos, să-ți împletească toate franjurile talesului, să nu le mai poți deznoda, să-ți arunce un cotoi în pat și cotoiul să ți se așeze pe

piept și tu să nu te poți mișca și cînd te-i scula, cotoiul să ți se uite drept în ochi...

Crîșmarul scuipă, dădu din mîini și strigă:

— Ajunge! Ajunge! Tocmai acu', noaptea, ți-ai găsit să-mi vorbești de strigoi?

— Fii sănătos, reb Dudi și nu te supăra că ți-am bătut capul cu prostiile mele. Știi și tu că nu-i vina mea. Cum scrie la carte: „Dumnezeu i-a dat omului limbă"... Noapte bună!

*

Șimin Eli intră la el în casă îndîrjit și gata s-o i-a în răspăr pe nevastă-sa. Dar se ținu din răsputeri să nu-i spună nimic. „Ce pot să-i fac? își zise el. O muiere rămîne o muiere! Las' să treacă de la mine!" Și ca să nu fie ceartă — îi potcovi nevesti-si o minciună gogonată:

— Auzi, dragă Țipre Beile Reize! Pesemne că lumea tot îmi știe de frică! Că i-am săpunit cum scrie la carte pe dascăl și pe Teme Ghitl a lui, să mă țină minte cîte zile or avea, nu-i nevoie să ți-o mai spun! Le-am dat, dragă Țipre Beile Reize, cît a încăput în ei. Și abia după aceea i-am dus la rabin... și rabinul le-a tras un perdaf... aoleu... aoleu... pentru că dacă un Șimin Eli vine la niște oameni ca ăștia după o capră, ar trebui să fie pentru ei o cinste deosebită, pentru că acest Șimin Eli, zice rabinul, e un om care...

Dar Țipre Beile Reize nici gînd n-avea să asculte cele ce-i povestea Șimin Eli. Ea voia să dea ochi cît mai degrabă cu capra aceea adevărată pe care i-a adus-o bărbatu-său. Înșfăcă, care va să zică o oală și dădu fuga în ogradă. Dar nu trecu mult și Țipre Beile Reize se năpusti în casă, dar de astă dată fără cuvinte. Îl apucă pe Șimin Eli de guler și îl dădu afară cu capra lui cu tot. la dracu să-i ia pe amîndoi.

Și iată-l pe Șimin Eli în mijlocul uliței și roată împrejur o droaie de băieți, femei și copii care ascultau cu gura căscată ce povestea el despre capra lui necurată. Cică la Cozodoevca, numai acolo, zicea Șimin Eli, capra asta e capră și dă lapte, dar cum

vine cu ea aici, la Zlodeevca, s-a isprăvit! Nu mai e capră! Șimin Eli se jură cu atîta foc, că l-ai fi putut crede și pe un hoț de cai, că a văzut el, cu ochii lui, cum a fost mulsă capra în casa dascălului și că a dat o cană întreagă cu lapte... O mulțime de oameni se opriră să-l asculte pe Șimin Eli, se uitară la capră cu toată băgarea de seamă, îl descusură pe croitor pe dos și pe față și dădură din cap, tare, tare, tare mirați... Alții, cînd auziră povestea, începură să rîdă și să-l ia pe Șimin Eli peste picior. Și unii, în sfîrșit, scuipară și ziseră:

— Halal capră!... Capră... cum sînt eu cocostîrc!

— Atunci ce este!

— Un duh rătăcit... Un biet suflet care nu-și găsește locul! Se vede de la o poștă!

Cuvîntul trecu numaidecît din gură în gură și toată lumea se agăță de el și fiecare se luă cu celălalt la întrecere să povestească întîmplări care de care mai deocheate cu duhuri de astea rătăcite pe aici pe la Zlodeevca, sau pe la Cozodoevca, sau Iampoli, sau Fișî Iaboda, sau Haplapovici, sau Fețși-Hvosti — peste tot! Parcă cine nu cunoaște istoria cu căluțul lui Leizăr Wolf, care a trebuit scos afară din tîrg, omorît și îngropat în toată legea, înfășurat în giulgiu!... Sau cine n-a auzit despre sfertul acela de pui, care, cînd a fost adus sîmbătă la masă, în farfurie, a început să dea din aripi! Și încă atîtea alte istorii le fel de grozave!

Cînd Șimin Eli o porni mai departe, fu însoțit cu toată cinstea de o grămadă de copii de școală, care urlau de te asurzeau:

— Ura, Șema Coleni! Ura, trăiască Șimin Eli croitorul, Șimin Eli lăptarul, Șimin Eli care se mulge și dă lapte.

Și tot tîrgul se prăpădea de rîs! De data asta, însă, îl apucă pe Șimin Eli la inimă. N-ajunge că l-a lovit o asemenea pacoste, îl mai ia și lumea în batjocură! Și se repezi într-un suflet la sinagogă să-și găsească tovarășii de breaslă și făcu acolo un tărăboi fără pereche: Cum? De ce nu se mișcă nimeni? De ce tac cu toții din gură? Și le povesti cu de-amănuntul tot

ce a pățit la Cozodoevca și le arătă capra! Tovarășii de breaslă trimiseră îndată după rachiu și se înțeleseră între ei ca toată lumea să meargă la rabin, și la judecători și la toți fruntașii tîrgului, să se plîngă, să țipe, să răstoarne pămîntul... Fiindcă unde s-a mai pomenit o asemenea ticăloșie... Auzi! Ziua în amiaza mare să bagi mîna în buzunarul unui biet croitor nevoiaș... să-i iei singurii gologani pe care-i are și-n loc de capră să-i dai dracu' știe ce o fi... că numai capră nu e! Și să-și mai bată joc și a doua oară de el.

Și tovarășii de breaslă se înfățișară la rabin și la judecători și la toți fruntașii tîrgului și se plînseră și țipară și răsturnară pămîntul: fiindcă unde s-a mai pomenit o asemenea ticăloșie!... Auzi! Ziua în amiaza mare să bagi mîna în buzunarul unui biet croitor nevoiaș... să-i iei singurii gologani pe care îi are și-n loc de capră să-i dai dracu' știe ce o fi... că numai capră nu e! Și să-și mai bată joc de el și a doua oară! Și rabinul și judecătorii și toți fruntașii tîrgului ascultară cu toții plîngerea și se adunară seara la rabin, unde, după ce stătură la sfat, hotărîră să facă pe loc, fără cea mai mică întîrziere, o scrisoare bine simțită către rabinii, judecătorii și fruntașii din Cozodoevca. Și rabinii, judecătorii și fruntașii Zlodeevcăi se apucară să scrie rabinilor, judecătorilor și fruntașilor Cozodoevcăi o scrisoare într-o limbă foarte frumos încîlcită:

„Cinste rabinilor, judecătorilor, înțelepților, învățaților, suflete înalte ale lumii pe care se sprijină toată casa lui Israel! Mai întîi să vă fie vouă și mai întîi să fie tuturor celor din sfînta obște a Cozodoevcăi tot binele și pacea să cadă pe capul vostru, amin!

Apoi, urechile noastre au făcut să audă că s-a făcut să pățească un mare bucluc unul din tîrgul nostru, Șimin Eli al lui Bendit Leib, zis Șimin Eli Șema Coleni, adică: doi din ai voștri, dascălul Haim Hună și nevastă-sa, Teme Ghitl au stors cu înțelepciune la croitorul nostru bani, pe care i-au băgat în buzunarul lor și și-au șters buzele și spun: noi n-am făcut nici o nedreptate — și așa nu se face între oameni. Noi toți,

care stăm jos iscăliți, dăm mărturie că Șimin Eli croitorul e un meseriaș sărac, cu o casă grea de copii, care se hrănește cinstit din munca lui, și regele David a spus de mult în Psalmi : *osteneala mîinilor tale, dacă vei face să mănînci, îți va fi plăcut și bine : zic înțelepții noștri : înțelesul e acesta : plăcut pe lumea asta și bine pe lumea cealaltă. Facem, așadar, să vă rugăm să chemați la ascultare ca să auziți ce s-a întîmplat și hotărîrea voastră să iasă ca soarele și să hotărîți una din două : sau să i se dea croitorului banii înapoi în bună înțelegere, sau să i se dea capra pe care a cumpărat-o, fiindcă asta pe care a adus-o acasă nu e capră !... Asta poate tot tîrgul să facă să se ducă să jure ! Și să fie pace între noi cum au spus înțelepții noștri : nu e un dar mai binecuvîntat pentru evrei decît pacea. Pace să fie la voi, pace la cel mai îndepărtat și cel mai apropiat, pace tuturor. Amin !*

De la noi, robii voștri, al căror cel mai mic deget al vostru este mai gros decît coapsele noastre.

Burăh Capotă, Zurăh Pipiki, Fișel Fikidolă, Haim Kvetci, Nisel Kacin, Motel Sulăht... și alții.

*

În noaptea aceea luna, plină și sclipitoare, își arunca privirile asupra tîrgului cu bordeiele lui pe jumătate la pămînt, înghesuite unul în altul, fără nici un petic de ogradă, fără urmă de copăcel, fără nimic. Noaptea, Zlodeevca pare un cimitir vechi, cu morminte stricate, cu pietre multe care abia se țin pe picioare și cu altele care s-ar fi răsturnat mai de mult dacă nu s-ar propti în niște butuci. Și cu toate că mirosurile din piață nu prea erau plăcute și praful gros plutea peste tot ca un nor negru — locuitorii tîrgului ieșiră din casă ca gîndacii din găuri, bărbați și femei, bătrîni și copii, „să ia puțin aer" — după o zi de zăpușeală înfricoșătoare.

Oamenii se așezară în prag să mai schimbe o vorbă, să mai flecărească puțin, ori să se uite doar așa, la cer, să urmărească luna și miile și milioanele

de stele, pe care nu le poți număra nici chiar dacă ai avea optsprezece capete.

In noaptea aceea, Șimin Eli se plimbă singur-singurel prin toate ulicioarele dosnice, trăgînd după el chilipirul pe care îl tîrguise la Cozodoeva plin de teamă să nu-l vadă cineva. Își pusese de gînd ca dis-de-dimineață s-o pornească iarăși la drum. Pînă una alta, însă, intră la Hudel să ia de necaz un păhărel de rachiu, să-și verse năduful și să-i ceară crîșmăriței un sfat cum să scape de beleaua care a dat peste el.

Hudel crîșmărița, o văduvă cumsecade, avea „un cap de bărbat" și era prietenă la cataramă cu toți meseriașii din tîrg. Șimin Eli își descărcă sufletul față de ea și o rugă să-i spună : ce să facă ?

— Ce să fac ? Ești doar, să nu-ți fie de deochi, ceea ce spune regele David în *Cîntarea cîntărilor :* „și deșteaptă și frumoasă"... Zi-mi : ce să fac ?

— Ce să faci ? spuse Hudel și scuipă. Nu vezi că-i necuratul ? Ce să te ții cu pacostea asta ? Alung-o dracului undeva... și gata ! Altfel. ai putea s-o pățești, Doamne ferește, la fel cum a pățit-o mătușa-mea Perl, Dumnezeu s-o ierte, că-i pe lumea cealaltă acuma.

— Adică, ce ? făcu Șimin Eli speriat.

— Adică, făcu Hudel cu un oftat, mătușa mea Perl, Dumnezeu s-o ierte, era o femeie cumsecade, o femeie cinstită. Tot neamul meu e numai neam de oameni cinstiți. Cu toate că aici, în păcătosul ăsta de tîrg, arză-l-ar focu', fiecăruia îi place să-l vorbească de rău pe celălalt, cînd nu-i acela de față firește... dar așa, numai să te lingușească, bătu-i-ar Dumnezeu să-i bată ! Pe scurt, mătușa-mea Perl, Dumnezeu s-o ierte, într-o zi cînd se duce la piață... zărește pe jos un mosorel de ață. Își zice ea : un mosorel de ață e totdeauna bun la ceva ! Se apleacă, îl ridică și-și vede mai departe de drum. Deodată, mosorelul îi sare în obraz și iar cade jos. Mătușa-mea, Dumnezeu s-o ierte, să apleacă iar și iar îl ridică și iar îi sare mosorelul în obraz și iar cade jos. Mătușa-mea Perl, Dumnezeu s-o ierte, iar se apleacă, iar îl ridică și iar îi sare mosorelul în față și iar cade jos... Mă-

tușa-mea scuipă mosorelul și vrea s-o ia înapoi, spre casă. Întoarce capul, mosorelul se rostogolește după ea. Mătușa-mea, Dumnezeu s-o ierte, dă să fugă, mosorelul după ea! Ce să-ți spun? A venit acasă mai mult moartă decît vie, a ținut-o numai într-un leșin și a bolit după aceea poate un an. Ei, acu' ce-ți închipui că a fost? Ia ghici.

— Ei! Vorbești ca toate femeile!... Astea-s povești pentru muieri... Prostii... Sperietori pentru copii... Dacă s-ar lua lumea după cîte știți voi să pălăvrăgiți, fiecăruia ar trebui să-i fie frică și de umbra lui... Cum scrie la carte? Femeile sînt niște gîște! Noapte bună!

Și Șimin Eli ieși iar în uliță.

Luna se plimba printre norii care păreau niște munți înalți și negri cu creasta argintie. Luna privea cu un singur ochi tîrgul, cufundat acuma într-un somn adînc. Unii dintre gospodari, care se temeau de ploșnițe, își căraseră așternutul afară, își trăseseră cearșafurile lor galbene peste cap și acuma sforăiau cu poftă, legănați de visuri cum nu se poate mai dulci... Dumnezeu știe ce... cai verzi pe pereți... vînzare multă în prăvălie, cîștiguri ceva mai grase ca de obicei... un boier cumsecade, o bucată de pîine cinstită... și cinste, doar așa, numai pentru cinste... în sfîrșit, visuri de toate felurile. Nu vezi țipenie de om pe stradă. Nu auzi nici o mișcare, nici o șoaptă măcar. Pînă și cîinii de măcelărie care toată ziua au lătrat și s-au bătut între ei pînă la sînge, s-au strecurat lîngă butuci, și-au băgat botul între labe și ssst!... Rar de tot îi scapă unuia dintre ei un hămăit scurt... Visează săracu' și el un ciolan pe care ceilalți ar vrea să i-l sufle, ori i se pare că o muscă i s-a strecurat în ureche și-i bîzîie necontenit. Pînă și paznicul tîrgului, care de obicei umblă toată noaptea pe străzi și păzește dughenele, s-a apucat în noaptea asta, parcă dinadins, să bea și acuma stă sprijinit de un perete și doarme buștean. Și în noaptea asta tăcută se plimba unul singur din tot tîrgul, Șimin Eli croitorul care nu știa dacă să umble, ori să stea, ori să se așeze... Și în vreme ce bătea străzile, își zicea:

— Dar-ar moartea în capra asta... Hahaha! O capră!

Şi rîse în hohote şi chiar el se sperie de rîsul lui. Tocmai atunci trecea prin faţa „sinagogii albe" renumită pentru morţii ei care în fiecare sîmbătă seara fac acolo rugăciunea îmbrăcaţi în caftane albe şi în talesuri — şi i se păru că aude un fel de cîntec: ai-ai-ai!... ca vîntul care suflă iarna în coş... Şimin Eli grăbi pasul şi intră în uliţa creştină, cînd auzi dinspre biserică un glas: Pfţsss! Pfţsss! Era o cioară care se cocoţase tocmai în vîrful clopotniţei. Şi îl cuprinse pe Şimin Eli o spaimă — că îşi închipui că se sfîrşeşte cu el. Dar se ţinu cu dinţii să nu cadă jos — şi încercă să bolborosească vreo cîteva vorbe înţelepte din carte, pe care le pomeneşti de obicei noaptea, ca să nu-ţi fie frică. Numai că spune dacă poţi! Uitase totul! Şi nu-şi putea aduce aminte o vorbă măcar! În schimb, începură să i se arate în faţa ochilor tot soiul de chipuri înfricoşătoare de-ale cunoscuţilor, care trecuseră de mult pe lumea cealaltă. Şi-şi aminti de toate poveştile îngrozitoare pe care le auzise în viaţa lui. Poveşti cu diavoli, care au intrat în trupul unor viţei. Poveşti cu spiriduşi care aleargă ca pe nişte roţiţe. Poveşti cu nişte arătări care merg în mîini ori se uită cu un ochi. Poveşti cu morţi care îmbrăcaţi în giulgiuri umblă aiuriţi de colo pînă colo. Lui Şimin îi veni să creadă că dobitocul care se ţine după el nu e capră, ci un strigoi, sau poate diavolul, care acuş-acuş o să-şi arate o limbă de zece coţi... şi i se păru că fîlfîie din aripi şi scoate un croncănit care asurzeşte tot tîrgul. Şimin Eli simţi că toată ţeasta începe să-i joace. Se opri şi lăsă funia din mînă. Ar fi vrut să scape de belea. Dar degeaba! Dobitocul nu se urnea din loc. Şimin Eli încercă să facă vreo cîţiva paşi, dobitocul se ţinea după el. O porni la dreapta — capra după el. O apucă la stînga — capra nu-l slăbea.

— Şema Israel!... Ajutor! urlă Şimin Eli cu un glas care parcă nu mai era al lui şi o luă la goană. Şi aşa cum alerga, i se păru că cineva cearcă să-l

ajungă din urmă și behăie și că-i vorbește pe un glas subțirel de capră ca un om și cîntă ca un cantor:

— Dum... neeeezeu... ca... reee... uuu... ciii... deeee... și... dăă... viiii... aaa... țăăăă...

*

A doua zi dimineața, cînd gospodarii merseră la sinagogă, gospodinele în tîrg și fetele la păscut gîștele și vitele, Șimin Eli fu găsit stînd pe jos și lîngă el capra care, cu picioarele îndoite sub ea, rumega și clătina din barbă. Lumea se apropie de croitor și încercă să-i vorbească, dar el nu scotea o vorbă. Ședea nemișcat, ca o bucată de lemn. Cît ai clipi din ochi, tot tîrgul se adună în jurul lui... și se iscă o larmă, un tărăboi, ca la un adevărat iarmaroc: Șimin Eli... capra... Șema Coleni... diavolul... morți... strigoi... lumea cealaltă... a umblat călare toată noaptea... Și în vremea asta începură să zboare și minciunile: fiecare l-a văzut, chiar cu ochii lui, cum te văd și cum mă vezi, călare astă-noapte...

— Cine pe cine a călărit? își vîrî unul capul în mulțime. Șimin Eli a călărit pe capră, sau capra pe Șimin Eli!

Toată lumea izbucni în rîs.

— Vai de capul vostru că vă mai arde să rîdeți! făcu un altul, un meseriaș. Sînteți coșcogea oameni cu barbă! Cu neveste! Cu copii! Mă mir că nu vă plesnește obrazul de rușine! Ce v-ați adunat aici să rîdeți? Nu vedeți că bietul om abia își mai trage sufletul? Mai bine l-ați duce acasă și l-ați chema pe felcer, decît să stați aicea, să vă arătați colții, arză-v-ar focul să vă arză!

Cuvintele astea parcă ar fi fost trase dintr-o pușcă: mulțimea nu mai îndrăzni să rîdă. Unul fugi după apă, altul se repezi să-l cheme pe Idel felcerul și cîțiva îl luară pe Șimin Eli de subsuori, îl duseră acasă și-l băgară în pat. Idel felcerul veni numaidecît cu toate sculele lui, îi puse ventuze, îi puse lipitori, îi luă sînge... sînge fără șir.

— Cu cît i se ia mai mult sînge, spunea însuși fel-

cerul, cu atît e mai bine... fiindcă toate bolile vin dinăuntru... de la sînge...

Așa îi împărtăși Idel pe ceilalți din tainele înțelepciunii doctoricești și făgădui că deseară, cu ajutorul lui Dumnezeu, va veni iar.

Și cînd își văzu bărbatul cum zace, ca vai de el, pe patul acela stricat, înfășurat într-o mulțime de cîrpe, cu ochii în tavan, cu buzele uscate... și îl auzi cum aiurează, aiurează într-una... o vorbă să zici să se potrivească cu cealaltă... Țipre Beile Reize începu să-și frîngă mîinile, să se bată cu pumnii în cap, să plîngă, să facă gălăgie și să bocească și să se vaicăre ca după mort:

— Vai de mine și de mine și de viața mea și de zilele mele... În seama cui mă laaași... cu bieții copiiiii, cu cine mă laaași, vai de mine?

Și copiii, goi și desculți, săracii de ei, se adunară în jurul mamei lor nenorocite și o ajutară să plîngă. Cei mai mari plînseră pe înfundate și, cu obrazul ascuns în mîini, își înecară lacrimile; iar cei mai mici, care nu știau despre ce este vorba, plîngeau într-un glas, doar așa, de dragul plînsului... cu cît mai tare, cu atît mai bine... Iar cel mai mititel dintre ei, un băiețaș de vreo trei anișori, cu obrăjorul galben și chinuit, cu picioarele strîmbe și cu pîntecul umflat, se ghemui în maică-sa și începu să plîngă cît putu el mai tare:

— Mamă, mi-e foame!

Și desigur că unui străin i-ar fi fost cu neputință să asculte toată muzica asta, fără să se cutremure. Cine intra la croitor în casă, fugea numaidecît, tulburat, amărît, cu inima însîngerată. Cîteva vecine bune, însă, nu se mișcară toată vremea de acolo, cu obrazul plîns, cu nasurile roșii, și se uitau la nevasta croitorului drept în ochi și aveau grijă să-și pocească gura a plîns și să clipească din ochi ca să-și mai stoarcă o lacrimă și să dea din cap, ca și cum ar spune: vai de capul tău!

Să vezi și să nu crezi! Cincizeci de ani a trăit Șimin Eli în Zlodeevca lui, ca un vierme sub pămînt, în cea mai neagră sărăcie și nimeni nu l-a știut,

nimeni nu l-a pomenit, nimeni habar n-avea ce fel de om e! Şi acuma cînd a căzut la pat bolnav de moarte, deodată lumea a aflat cu cît de multe însuşiri l-a înzestrat Dumnezeu. Ce suflet mare avea... cum îşi rupea bucăţica de la gură şi o dădea săracilor... şi cum se lua de păr pentru ei, cu toţi chiaburii... în sfîrşit, cîte lucruri frumoase nu s-au spus despre bietul croitoraş, ca şi cum ar fi fost gata mort şi dus la groapă. Şi tot tîrgul veni să-l vadă şi căută din toate puterile să nu-l lase să moară, Doamne fereşte, înainte de vreme.

*

Şi meseriaşii din tîrgul Zlodeevca s-au strîns la sfat, la Hudel cîrciumăreasa, au băut rachiu, au zbierat, au făcut gălăgie şi i-au înjurat pe bogătaşi, cum le era obiceiul cînd nu se găseau bogătaşii de faţă. Zlodeevca, şi ăsta oraş... arză-l-ar focu'... De ce stau chiaburii şi nu fac nimic, hai?... Fiecare burtă-verde se scaldă în sîngele nostru şi nimeni nu ne ia apărarea! Bani pentru obşte, cine plăteşte? Noi! Pentru orice belele, orice pacoste, orice bucluc... o baie... un haham... cine e jumulit? Noi! Ce staţi degeaba, oameni buni? Să mergem la rabin, la judecători, la fruntaşii tîrgului şi să le scoatem maţele... Auzi! Ce-i porcăria asta să lase să se prăpădească o casă întreagă de oameni!

Şi s-au repezit meseriaşii la rabin şi au început să facă un tărăboi nemaipomenit. Şi rabinul luă de pe masă o scrisoare şi le citi răspunsul pe care îl primise, printr-un harabagiu, de la rabinul din Cozodoevca. Iată ce spunea rabinul din Cozodoevca în cuvinte cît se poate de frumos împletite:

„Cinste rabinului, sfatului şi fruntaşilor — munţi să vă aducă pace candelabrelor de aur pentru Zlodeevca. Amin! Îndată am primit cuvintele care erau cu mierea la gura noastră şi cu toţii ne-am adunat şi am cercetat lucrul întocmai şi am găsit că degeaba a fost învinuit unul de-ai noştri: Nu poate fi altceva decît că Şimin Eli croitorul e un buclucaş şi a născocit o năpastă şi a stîrnit zîzanie între obştiile noastre. Tre-

buie să fie pedepsit! Noi care sîntem iscăliți jos, putem să ne dăm mărturie și să mergem să jurăm că am văzut cu ochii noștri cum capra a dat lapte... măcar de ar da toate caprele noastre atîta lapte. Nu-i dați ascultare croitorului care o să vă spună minciuni. Pace vouă și pace în vecii vecilor! Cuvintele fraților noștri mai tineri care se tăvălesc în praful picioarelor voastre..."

Rab... Rab... Henăch Gorghil, Ikișil Șmarovidle, Șepsel Cartofel, Fișel Cacilke, Berl Bronfin, Leib Vorăcioc, Eli Petileli.

Cînd rabinul isprăvi de citit, meseriașii se aprinseră și mai rău:

— Aha! Nerușinații ceia din Cozodoevca își mai și bat joc de noi? Trebuie să-i învățăm minte!

Și îndată s-au adunat iar la sfat, au trimis după rachiu și s-au înțeles să ia podoaba ceea de capră și să meargă cu ea de-a dreptul la Cozodoevca și să le dea la cap tuturor... și dascălului și nevesti-si și întregului tîrg!

Zis și făcut!

S-au strîns vreo șaizeci de croitori, cizmari, tinichigii, potcovari, casapi — toți niște vlăjgani unul și unul, înarmați care cu o bîtă, care cu o mașină de călcat, sau cu un ciocan, ori cu un satîr, sau cu cîte un lucru de al gospodăriei: un făcăleț, un clește, un cuțit de tocat și au hotărît s-o pornească la război cu Cozodoevca. Praf să se aleagă de tîrg... și să se isprăvească o dată.

— Stați! zbieră deodată unul din mulțime. Sînteți gata să faceți și să dregeți!... Dar capra? Unde e capra?

— Da! Unde e strigoiul?

— S-a topit! L-a luat vîntul!

— Zău, nu-i prost de loc duhul ăsta rătăcit! S-a rătăcit că nu-i mai poți da de urmă!... Unde o fi fugit?

— Acasă, la dascăl!... De ce nu pricepeți?

— Ce, ai înnebunit? Vorbești ca un nătărău!

— Nătărău ești tu!
În sfîrșit, ce mai încolo-încoace... capra nu-i!

*

Dar ce s-a făcut cu bietul dobitoc?

Cînd a văzut ce zarvă s-a pornit în tîrg, și-a spus: ce-i trebuie lui toată afacerea asta? Ce nevoie are el să fie legat de croitor, să se care toată vremea după nenorocitul ăsta, ba în sus, ba în jos... și să crape de foame!

Mai bine s-o pornească în lumea largă, încotro l-or duce picioarele! Și dobitocul o luă la sănătoasa, ca un nebun, sări peste bărbați și peste femei și péste tarabe și peste mesele cu covrigi și cu turte, și peste albiile cu vișine și pomușoară și peste grămezile de oale și sticlărie... răsturnă și strivi și rupse și sparse tot ce întîlni în cale și ridică în urma lui o furtună de zbierete și urlete și văicăreli. Vai de mine! Cine e?... Strigoiul! Dracul!... Vai de capul meu! Ce nenorocire!... Prindeți-l! Apucați-l! Unde e?... Strigoiul!... Puneți mîna pe el!

Și, speriați, toți bărbații cu mînecile sumecate și toate femeile cu poalele în brîu începură să alerge ba încolo, ba încoace ca orbeții și să cadă unul peste altul, ca să prindă strigoiul. Dar degeaba! Dobitocul simțise ce-i libertatea... și acuma fugea, de nu-l mai putea prinde nici dracu'!

Și croitorul? Croitorul făcu așa cum scrie la carte: muri!

ŞAPTEZECI ŞI CINCI DE MII

Dumneata zici „belea"! Toate celea se cheamă la dumneata „belea"... Mi se pare că de cînd a făcut Dumnezeu lumea, încă nu s-a mai auzit şi nu s-a mai văzut belea ca a mea... Dacă nu te grăbeşti, atunci dă-te mai încoa' te rog şi destupă-ţi bine urechile, fiindcă vreau să-ţi povestesc o istorie despre un şaptezeci şi cinci de mii de ruble... Uite, numai cît îmi aduc aminte, simt că mă înăbuş, că mă strînge ceva, că mă arde ca un jeratic... Mă-nţelegi ori nu? Numai că un lucru aş vrea să te rog: dacă o să mă opresc, ori o s-o iau razna, cine ştie unde, la mama dracului, să-mi aduci aminte unde o ţin, fiindcă de cînd cu pătania asta, adică de cînd cu ăşti şaptezeci şi cinci de mii... a început să-mi zumzăie şi să-mi vîjîie uite aici, în căpăţînă şi de multe ori mi se-ntîmplă să-mi pierd şirul... Mă-nţelegi ori nu? Spune-mi te rog, n-ai cumva la dumneata un şaptezeci şi cinci de mii... Ptiu!... iar am început... vreau să zic, n-ai cumva o ţigară?

Care va să zică, unde ziceam că am ajuns?... La şaptezeci şi cinci de mii!... Aşa!... De 1 mai anul trecut am cîştigat şaptezeci şi cinci de mii de ruble...

Desigur, nu-i cine ştie ce mare minune!... Parcă numai unul cîştigă parale! De pildă, uite un negustor din Nikolaevsk, cică ar fi cîştigat două sute de mii, ori un tînăr de la Odesa, contabil într-un birou, a cîştigat patruzeci de mii... şi ssst!... gura!... nimic... parcă nici n-ar fi fost! Drept e că după cîştigurile mari aleargă cu limba scoasă o lume întreagă. O sută treizeci şi şase de milioane de oameni se uită la noi cu nişte ochi, să ne înghiţă, nu alta... Mă înţelegi ori nu? Numai că un cîştig nu se prea potriveşte cu altul. Povestea celor şaptezeci şi cinci de mii de ruble este o poveste încîlcită, o poveste cu moţ, o poveste din ţara poveştilor, povestea poveştilor... Trebuie, mă-nţelegi, ori nu, să fii numai urechi ca să asculţi... şi să-ţi spargi bine-bine de tot capul ca să-nţelegi despre ce este vorba.

Mai întîi şi întîi, să-ţi spun cine sînt. N-o să mă apuc acum să mă laud faţă de dumneata că aş fi cine ştie ce mare învăţat, ori cine ştie ce mare bogătaş, ori mare deştept... Aşa cum mă vezi, sînt un om ca toţi oamenii, un gospodar ca oricare altul, adică, am casa mea şi o lecuţă de nume în tîrguşorul meu... mă-nţelegi ori nu?... E adevărat că pe vremuri aveam şi parale, chiar multe parale... adică ce-nseamnă multe?... Brodski are desigur mai multe, poţi să mă crezi!... Da-n sfîrşit, cîteva mii de rublişoare, acolo, tot mai aveam... Şi s-a îndurat Dumnezeu de mine şi mi-a venit cheful să mă pricopsesc dintr-o dată şi dracu' m-a pus să fac nişte negoţ cu grîne... şi am rămas, să mă ierţi, fără o para chioară... Noroc că n-am mai ieşit şi dator! Acu', dumneata mai eşti în stare să-ţi închipui că dacă mi-am pierdut gologanii, mi-am pierdut şi capul şi că mă simţeam nenorocit!... Atunci nu mă cunoşti... La mine, mă-nţelegi, banul preţuieşte atîta, cît... ce să-ţi spun? Cît scrumul ăsta de ţigară... Nimic, dar ştii, nimic!... Şi încă ce nimic!... Banul e, nu-i vorbă, un lucru destul de bun, dar să te baţi pentru el, să-ţi pui de dragul lui viaţa-n joc, asta nu!... Prost e numai că n-ai totdeauna ce-ţi trebuie, că nu poţi face faţă nevoilor, că nu poţi să te arăţi între oameni aşa cum

se cuvine şi că nu poţi să dai de pomană cu mîna largă, aşa cum ai vrea. Poţi să mă crezi că-mi vine să intru în pămînt de ruşine cînd văd că altuia i se cere să dea pentru Comunitate şi mie nu. Mă-nţelegi, ori nu? Mai bine să-mi tragă nevasta o săpuneală că nu i-am adus bani pentru coşniţă, decît să nu-i dau unui sărac de pomană, cîtă vreme mi se mai învîrte un ban prin buzunare... Mă-nţelegi, ori nu? Uite, aşa-s eu... Nebun!... Spune-mi, te rog, n-ai la dumneata un ban... ptiu!... vreau să zic un chibrit, să-mi aprind ţigara?

Care vra să zică unde ziceam că am ajuns? Am pierdut toţi gologanii şi am rămas tinichea... Şi după ce mi-am pierdut toţi gologanii şi am rămas tinichea, îi zic eu într-o bună zi nevesti-mi:

— Auzi, Ţipre! Sîntem pe drojdie!

Îmi zice ea:

— Ce se cheamă că sîntem pe drojdie?

Zic eu:

— Se cheamă că nu mai avem nici un sfanţ!

Da' ea, muiere tot muiere, bineînţeles, începe să se vaicăre:

— Vai de mine şi de mine... vai de viaţa şi de zilele mele... ce-mi tot îndrugi tu acolo, Iankev-Iosl... unde ţi-s banii?

— Taci, taci o dată! zic eu. Ce faci atîta gălăgie? Unde scrie că sînt banii mei? Unde scrie, zic, că Iankev-Iosl trebuie să şadă în patru odăi şi să ţină două slujnice şi să iasă în tîrg numa' în haine de sărbătoare? Şi dacă sînt, zic, oameni care mor de foame... ei şi, tu crezi chiar că mor?... Dacă ai sta, zic, şi te-ai da cu capul de pereţi ba pentru una, ba pentru alta, unde ar mai ajunge lumea?

Şi i-am tot tocat într-una cuvinte de astea înţelepte, pînă ce dumneaei, nevastă-mea adică, şi-a dat seama că am dreptate... mă-nţelegi, ori nu? Trebuie să ştii că am o nevastă cu care n-am de ce să-mi fie ruşine, Doamne fereşte... Nu-i proastă de loc... Multe n-am nevoie să-i înşir, ca să priceapă despre ce este vorba... Aşa că repede-repede a curmat-o cu gălăgia şi cu văicăreala, ba s-a mai apucat ea să

mă mîngîie pe mine, că pesemne aşa a fost să fie, că Dumnezeu e mare şi că toate or să fie iar bune în curînd... Şi nici una, nici două, am dat cu chirie casa în care şedeam, ne-am mutat într-o odăiţă cu o bucătărie, am dat drumul la servitoare, nevastă-mea şi-a sumecat mînecile şi s-a apucat ea singură să gătească... iar eu m-am trecut singur, fără să mă poftească nimeni, în rîndul calicilor... Ce-i asta calic? Sînt, desigur, calici mai mari decît mine. La urma urmei, tot ne-a mai rămas o casă din care-mi mai iese ceva chirie. Toată nenorocirea e că într-o lună sînt patru săptămîni... Dacă într-o lună n-ar fi decît două săptămîni, poate am mai scoate-o la capăt. Dar aşa, rămîn mereu două săptămîni pe seama lunii următoare... Şi atunci, desigur, că nu-i tocmai bine, ce să-ţi mai spun!... Da' ştii, vorba ceea: te obişnuieşti cu necazurile... Şi apoi, nimic mai bun şi mai plăcut pe lumea asta decît să fii calic. Scapi, mă-nţelegi, de bătaie de cap, de plăţi, de împrumuturi, de alergături şi de cîte şi mai cîte... Da' vezi că mai e şi un Dumnezeu pe lumea asta care-mi zice: „La ce-ţi trebuie, bre, Iankev-Iosl, să-ţi duci viaţa-n linişte, fără necazuri? Bilet de loterie ţi-ai luat? Na, ţine un şaptezeci şi cinci de mii de ruble şi usucă-te bine!" Mă-nţelegi, ori nu?... N-ai cumva la dumneata un bilet... ptiu!... vreau să zic o ţigară?

Care va să zică, unde ziceam că am ajuns? La bilet!... Un bilet!... Crezi dumneata că aşa de uşor îşi ia cineva un bilet şi cîştigă şaptezeci şi cinci de mii de ruble?... Mai stai o lecuţă!... Mai întîi de ce îşi cumpără unul ca mine un bilet?... Ca să-l poată pune amanet şi să ia parale pe el. Dar dacă e aşa, atunci du-te, nătărăule, cu biletul la bancă şi amanetează-l acolo!... Da! Numai că în tîrguşorul nostru nu-i nici o bancă şi în al doilea rînd, ce crezi că e o bancă? Cu o bancă parcă eşti sigur? Parcă o bancă nu poate să dea faliment dacă vrea?... Şi apoi nimeni nu se bate pentru biletul meu! Cine să aibă nevoie de biletul meu? Mă-nţelegi ori nu? Aşa mă gîndeam eu şi poate că nici nu m-am gîndit de

loc... și mi-am zis: am un vecin, chiar chiriașul meu, un tînăr foarte cumsecade, un tînăr cu carte, mă rog, un tînăr subțire!... De ce n-aș amaneta biletul la el?... Las' să-mi dea două sute de ruble și sînt gata să le primesc! De ce să nu le primesc? Și intru la vecin — Birnboim îl cheamă — și-i zic:

— Pani Birnboim, poate mi-ai da două sute de ruble pe biletul meu?

Zice el:

— Am să-ți dau două sute de ruble pe biletul dumitale!

Zic:

— Și ce procente ai să-mi iei?

Zice el:

— Ce procente să-ți iau?

Zic:

— Știu eu ce procente să-mi iei? Ia-mi cît mi-ar lua și o bancă!

Zice el:

— Am să-ți iau cît ți-ar lua și o bancă!

Pe scurt, am căzut la învoială cu procentele, i-am dat biletul pe cinci luni și am luat cele două sute de ruble. Mă-nțelegi, ori nu?... Dar dacă e așa, nătărăule, cere-i omului o chitanță că ai la el biletul cutare și cutare, din seria cutare și cutare, cu numărul cutare și cutare!... Nu... În loc să-i cer eu lui Birnboim o asemenea chitanță — se apucă Birnboim ăsta și îmi cere el mie o chitanță cum că mi-a împrumutat pe cinci luni două sute de ruble pe biletul cutare și cutare, cu numărul cutare și cutare din seria cutare și cutare — și dacă nu-l plătesc în ziua cutare și cutare cele două sute de ruble, atunci biletul cutare și cutare, cu numărul cutare și cutare, din seria cutare și cutare, rămîne al lui și eu nu mai pot avea de la el nici un fel de pretenție... Mă-nțelegi, ori nu? Eu, ce mă gîndeam? Mă gîndeam așa: de ce să-mi fie frică? Dacă se-mplinește ziua și-i plătesc cele două sute de ruble, atunci s-a isprăvit! Iar dacă nu — o să-i plătesc iar procentele ce i se cuvin și omul o să mă mai îngăduie... De ce

să nu mă îngăduie? Ce-i pasă lui, de vreme ce-şi încasează procentele? Mă-nţelegi, ori nu?

In sfîrşit a venit şi ziua plăţii şi eu, bineînţeles, nu mi-am răscumpărat biletul. Au trecut astea cinci luni şi alte cinci luni şi aşa, încet-încet, am întins-o doi ani şi cinci luni. Procentele, firește, i le plătesc... adică o dată i le plătesc şi altă dată nu... Ce să mă tem? O să-mi vîndă biletul? Nu-mi vinde el biletul! De ce să-mi vîndă biletul? Aşa mă gîndeam eu şi poate că nici nu m-am gîndit de loc... Şi vremurile sînt grele şi treabă nu-i şi tot mai sînt în fiecare lună două săptămîni de prisos... necazuri multe, ale dracului, ce poţi să-i faci?... Vorba ceea, zile să ai, că belele curg... Pînă ce a dat Dumnezeu şi a venit şi paştele ăsta.

Acu', în ajun de paşti, mi-a trimis Dumnezeu o afacere: am învîrtit-o cu cîteva vagoane de orz... c-a început să se caute orz pe piaţă... şi am vîndut orzul şi am cîştigat la el, să nu-mi fie de deochi, parale frumuşele şi am avut un paşti, poţi să mă crezi că pînă şi Brodski... Brodski părea o nimica faţă de mine!... Ce! Crezi că glumă e asta — să nu fi dator nimănui nici măcar o para şi să ai ale tale cîteva sute de ruble!... Mă-nţelegi, ori nu?... Dar dacă-i aşa, atunci, dă-i, mă nătărăule, lui Birnboim, cele două sute de ruble şi ia-ţi biletul înapoi!... Nu!... Fiindcă eu ce-mi zic: ce-i graba asta pe mine? Birnboim doar n-o să fugă cu biletul. Am timp să-mi răscumpăr biletul şi după paşti, iar dacă nu, n-am decît să-i plătesc procentele ce i se cuvin şi să iau pe bilet o chitanţă... Aşa mă gîndeam eu pe atunci, sau poate că nu m-am gîndit de loc... Mă-nţelegi, ori nu?... Şi mă apuc să cumpăr pe banii ce-i aveam nişte saci şi bag toţi sacii în hambar... Dar iacătă că face Dumnezeu o minune!... Nişte hoţi sparg lacătul de la uşa hambarului — asta s-a întîmplat acu', după paşti — şi-mi fură toţi sacii şi rămîn iar pe drumuri!

— Ţipre, zic eu nevestei, vrei să afli o noutate?... Sîntem iar pe drojdie!

— Ce se cheamă, zice ea, că sîntem iar pe drojdie?

— S-a isprăvit cu sacii! zic. Nu mai avem nici măcar unul, de leac!

— Cum se face una ca asta? zice ea. Da' unde sînt sacii?

— Mi-au fost furați, zic, azi noapte.

Și bineînțeles că iar începe dumneaei să se vaicăre și să dea din gură, așa cum îi șade bine unei muieri.

— Da' mai taci o dată, femeie! zic. Nu mai urla așa... că doar nu ești singură la Dumnezeu!... Las' să ți se pară, zic, că a luat foc casa și că am scăpat în pielea goală de acolo, așa cum ne-a făcut mama... Ei, ți-ar fi, zic, mai bine așa?

— Se potrivește ca nuca în perete! zice ea. Și adică pentru asta trebuie să ți se fure sacii?

— Tu zici că nu se potrivește una cu alta? zic eu. Atunci să ții minte ce-ți spun: o să mai pun mîna pe saci.

— De unde, zice ea, ai să-i iei? Hoții o să-ți aducă înapoi sacii furați fiindcă pe tine te cheamă Iankev-Iosl? Și altă treabă n-au?

— Aoleu, da' neroadă mai ești! zic. Ce e Dumnezeu în stare să facă, nici nu poate trece vreodată prin mintea cuiva.

Și așa a și fost. De saci, bineînțeles, nici vorbă nu mai putea fi. Parcă ar fi intrat în pămînt. Ce saci? Care saci? Am alergat de colo pînă colo ca un nebun, m-am dus și pe la poliție, am scotocit prin toate ungherele și prin toate găurile de șoareci... Prostii! ... Mofturi!... Nimic! Mă-nțelegi, ori nu?... Amărît, nenorocit, flămînd, aiurit — stau așa, la noi în tîrg, la Bursă, adică la farmacie — și deodată mă străfulgeră un gînd... asta s-a întîmplat dimineața cam pe la douăsprezece: aoleu, doar e zi mare azi... 1 mai... Tragerea!... Și-avem doar un Dumnezeu bun pe lume! Și dacă Dumnezeu vrea, nu-i mare lucru la el să mă facă fericit cu nevasta și copiii... Și iar îmi aduc aminte de pagubă și iar uit că-i 1 mai și că am un bilet de loterie și iar încep să alerg să-mi caut sacii furați, fiindcă a venit unul să-mi spună că s-ar fi dat de urma lor... și așa mă zbat toată ziua și toată noaptea pînă a doua zi. Aiurit, cu șalele frînte,

nemîncat și nedormit de douăzeci și patru de ore, a doua zi cam pe la amiază, leșinat de foame... mă-nțelegi, ori nu?... vin acasă. Cum deschid ușa, tabără pe mine nevastă-mea:

— Ce-ar fi să te speli și să îmbuci ceva și să te mai lași păgubaș de sacii ăștia o dată? Numai saci și saci, că mi s-a făcut lehamite să tot aud de saci și de saci! Trebuie să-ți scurtezi zilele din pricina sacilor? Cum e cu saci, așa e și fără saci. Saci-saci, saci-saci!... Da' mai ducă-se dracului sacii ăștia nenorociți!

— Știi ce, dragă nevastă? zic. Ce ar fi să isprăvești o dată cu sacii? Îmi huruie și așa destul capul de atîtea necazuri, mai vii și tu să-mi torni sare pe rană: saci-saci, saci-saci...

Mă-nțelegi, ori nu? Poate se mai găsește la dumneata un sac... Ptiu!... voiam să zic o țigară!

Care va să zică unde ziceam că am ajuns? La saci, adică... Acuma, că i-am pierdut, fie!... Ce pot să fac! Să te spînzuri pentru atîta lucru? Mă spăl și mă așez la masă... Dar degeaba! Numai de masă nu-mi arde! Care masă! Ce masă!... Că nici nu-mi intră mîncarea pe gît!

— Ce-i cu tine, Iankev-Iosl! mă întreabă nevastă-mea, să-mi trăiască. Ce ți s-a întîmplat azi, că te simți mai rău ca întotdeauna?

— Nu mai știu nici eu ce-i cu mine! zic și mă ridic deodată de la masă, ca să mă întind puțin pe canapea.

Dar cum mă-ntind, mi-aduce poștarul gazeta. Dacă-i așa, atunci apucă-te, nătărăule de Iankev-Iosl și uită-te în gazetă... că doar azi e în 2 mai... să vezi, poate a cîștigat ceva biletul tău!... Aiurea!... Nici prin minte nu-mi trece... 2 mai sau 22 iunie, sau 14 septembrie, pentru mine e totuna... Mă-nțelegi, ori nu? Și iau gazeta și încep s-o citesc ca de obicei de la început... Care va să zică stau așa, culcat și citesc toate noutățile: împușcați, spînzurați, înjunghiați, gîtuiți, englezii cu burii... și toate, bineînțeles, îmi intră pe o ureche și-mi ies pe cealaltă... Ce-mi trebuie mie englezi... ce-mi trebuie mie buri...

cînd mie mi s-au furat sacii... Ducă-se dracului toți englezii și toți burii, pentru sacii mei! Așa mă gîndeam eu și poate că nici nu mă gîndeam de loc și-mi întorc gazeta de pe o pagină pe cealaltă, de pe cealaltă pe a treia... mă uit: tragerea! Și mă străfulgeră deodată un gînd: poate biletul meu a cîștigat măcar cîteva sute de ruble. Asta s-ar potrivi cu sacii mei de minune! Mă uit de jos în sus la toate cîștigurile de cîte o sută sau cîteva sute — nimic!... La cîte o mie — nimic!... La cîte cinci mii, opt mii, zece mii... iar nimic!... Și caut și caut... pînă ajung la șaptezeci și cinci de mii. Și cînd ajung la șaptezeci și cinci de mii, parcă mi-ar fi dat cineva cu un par în cap... Seria 2289... numărul 12... Aș putea să jur că e numărul meu!... Da' știu eu!... Ce caută la un nenorocit ca mine un cîștig atît de mare... Mă uit bine-bine de tot la cifre... Dumnezeule! E numărul meu!... Vreau să mă scol, nu pot!... Parcă aș fi bătut în cuie... Vreau să strig: „Țipre!"... iar nu pot. Mi s-a lipit limba de cerul gurii... În sfîrșit, mă străduiesc din răsputeri și izbutesc să mă ridic și să mă apropii de scrin. Deschid sertarul, mă uit în registru: da! Cum mă vezi și cum te văd: seria 2289, nr. 12!

— Țipre! zic eu către nevastă-mea și mîinile îmi tremură și dinții îmi clănțănesc în gură. Știi!... S-au găsit sacii furați!

Se uită la mine nevastă-mea ca la un nebun.

— Ce tot îndrugi acolo?

— Ce auzi! zic. Dumnezeu ne-a dat sacii înapoi, cu vîrf și îndesat... Biletul nostru a ieșit și am cîștigat, zic, o căciulă plină cu parale.

— Adevărat, Iankev-Iosl, ori îți bați joc de mine?

— Cum îți trece prin minte, zic, așa ceva? Am să-mi bat eu joc de tine, Țipre? zi mai bine să fie într-un ceas bun... Am cîștigat parale, o grămadă!

— Și cîte parele am cîștigat, face ea către mine și mi se uită drept în ochi, ca și cum ar vrea să-mi spună: „Ei, hai, să dea Dumnezeu să mă minți, că o să fie vai de ciolanele tale!..."

— Ei, ia să vedem, cam cît crezi tu că am cîştigat ?...

— Ştiu eu ! zice ea. Desigur vreo cîteva sute de ruble.

— De ce nu, zic, cîteva mii ?

— Ce se cheamă, zice ea, cîteva mii ! Cinci mii ?... Şase mii ?... Ori, ştiu eu, poate chiar şapte mii ?

— Şi mai mult, zic eu, pesemne că n-ai vrea, ai ?

— Zece mii ! zice ea.

— Te rog nu fi proastă, zic, şi mai pune ceva !

— Cincisprezece mii !

— Încă !

— Douăzeci de mii ! Douăzeci şi cinci de mii !

— Încă !

— Iankev-Iosl, zice ea, spune-mi o dată cît şi nu mă mai necăji.

— Ţipre, zic, şi-o apuc de mînă. Am cîştigat o mulţime de bani... Am cîştigat o avere... Am cîştigat atît de multe parale, cum nu ţi-ai închipuit tu nici în vis !

— Ei hai, zi, zi o dată, cîţi bani am cîştigat, Iankev-Iosl, şi nu-mi scoate sufletul !

— Am cîştigat, zic, un munte de bani... o cămară... Ştii cît ? Şaptezeci şi cinci de mii de ruble... Auzi, Ţipre ! Şaptezeci şi cinci de mii de ruble !

— Mulţumescu-ţi, ţie, Doamne ! zice ea şi începe să alerge de colo pînă colo prin odaie, frîngîndu-şi mîinile. Lăudat să-ţi fie numele, că te-ai îndurat şi de noi şi ne-ai făcut fericiţi ! Slavă ţie, Doamne, că am scăpat de sărăcie... Da' te-ai uitat bine Iankev-Iosl, să nu cumva să te înşeli ?... Slavă ţie, Doamne !... Mulţumescu-ţi ţie, Doamne, că te-ai milostivit de nişte bieţi oameni ca noi ! Toate neamurile noastre o să fie fericite... Şi prietenii buni o să se bucure şi duşmanii noştri o să plesnească... Auzi, auzi !... Atîţia bani, să nu ne fie de deochi !... Cît ziceai, Iankev-Iosl ? Şaptezeci şi cinci de mii ?

— Şaptezeci şi cinci de mii ! Dă-mi caftanul, Ţipre, că trebuie să mă duc în tîrg.

— Unde să te duci acuma ?

— Cum asta, unde? Vreau să intru la Birnboim... Am pus doar biletul la el, amanet... Şi n-am nici o chitanţă!

Cum i-am spus vorbele astea, nevastă-mea a început să facă feţe-feţe. Şi m-apucă de amîndouă mîinile şi-mi spune:

— Iankev-Iosl, nu te du de-a dreptul la el! Mai întîi chibzuieşte bine ce ai de făcut şi cum să-i vorbeşti! Nu uita că sînt şaptezeci şi cinci de mii de ruble la mijloc!...

— Vorbeşti ca o muiere, zic. Şi dacă sînt şaptezeci şi cinci de mii de ruble, ce? Adică ce sînt eu? Un băieţaş, să mă ducă de nas?

— Ascultă-mă pe mine, ce-ţi spun, zice ea. Mai întîi gîndeşte-te bine... Şi mai sfătuieşte-te şi tu cu un prieten de al tău... Nu te du de-a dreptul la Birnboim... Nu te las!...

Ce să-ţi mai spun că asta o ştii doar şi dumneata: dacă o femeie îşi pune în minte ceva, tot pe al ei trebuie să iasă. L-am chemat pe un bun prieten de al meu şi i-am povestit toată istoria. Prietenul meu, după ce a ascultat pînă la capăt, zice că ea, adică nevastă-mea, are dreptate, fiindcă şaptezeci şi cinci de mii de ruble nu sînt o jucărie. Pînă una alta, biletul se află la Birnboim... şi eu n-am nici o chitanţă la mînă... Şi banii, ce mai vorbă! Sînt doar ochiul dracului... Cine ştie ce gînd rău îi trece prin minte... E doar vorba de şaptezeci şi cinci de mii de ruble, nu de-o copeică!

Mă-nţelegi, ori nu? Şi ce să-ţi mai spun, m-au băgat atît de rău în sperieţi, încît am început să mă bat eu singur cu gîndul cum s-o scot mai bine la capăt!... Ce-i de făcut? Şi ne-am înţeles să iau două sute de ruble (banii, mă înţelegi, au răsărit ca din pămînt dintr-o dată, fiindcă dacă cîştigi şaptezeci şi cinci de mii de ruble, începi să fii bun de plată!) şi să mă duc la Birnboim, dar nu singur, ci însoţit de un prieten, care să rămînă deocamdată afară şi să tragă cu urechea, îndărătul uşii... iar eu să încep vorba cu Birnboim al meu despre bilet, să-i plătesc datoria şi procentele şi să cer biletul înapoi.

Aici e aici! Dacă îmi dă biletul înapoi, atunci e bine, firește! Dacă nu, să am cel puțin un martor! Mă-nțelegi, ori nu? Toate ar fi bune, mă gîndesc, dacă Birnboim ăsta, încă nu știe că biletul a cîștigat șaptezeci și cinci de mii de ruble. Ce mă fac, însă, dacă s-a uitat și el în gazetă și a văzut și el că numărul meu a cîștigat șaptezeci și cinci de mii de ruble? Ce se întîmplă, dacă el, de pildă, îmi vorbește întocmai ca femeia aceea cu ulciorul: mai întîi și întîi, ți-am dat biletul înapoi mai demult! În al doilea rînd, numărul dumitale nici nu-i numărul dumitale. Și în al treilea rînd, n-am luat de la dumneata niciodată un bilet!... Mă-nțelegi, ori nu?... Doar dacă Dumnezeu a făcut minunea și Birnboim încă n-a aflat de cîștig.

— Scoate-ți bine ochii, Iankev-Iosl! Asta nu-i jucărie... sînt șaptezeci și cinci de mii de ruble în joc! Să nu ți se citească pe obraz că ai cîștigat banii ăștia... Și orice ți s-ar întîmpla, să nu uiți că viața este de șaptezeci și cinci de mii de ori mai scumpă, decît șaptezeci și cinci de mii de ruble!

Așa îmi vorbește nevastă-mea și m-apucă de amîndouă mîinile, și-mi cere să-i dau cuvîntul de cinste, că o să mă țin cu dinții să nu-mi ies din fire... Să nu-mi ies din fire!... Mă-nțelegi, să nu-mi ies din fire dacă sîngele clocotește în mine și capul mi-e plin de gînduri care se bat între ele. Un lucru nu pot să-mi iert: „Cum mă, nerodule, te apuci să dai din mînă un bilet de șaptezeci și cinci de mii de ruble, unui Birnboim, unui străin și nu-i ceri nici chitanță, nici iscălitură, nimic!" Mă-nțelegi, ori nu!... Nu cumva ai o iscălitură, ptiu!... vreau să zic, o țigară?

Care va să zică, unde ziceam că am ajuns? Prin urmare la Birnboim. Ar fi tare frumos, mă gîndesc, ca Birnboim să-și fi aruncat ochii de mult pe gazetă și acuma să știe de cele șaptezeci și cinci de mii de ruble ca și mine, și poate încă înaintea mea, și eu să vin la el și să-i spun:

— Să trăiești, pani Birnboim!

— Bună ziua!... Ce vînt te aduce pe la mine?

— Unde mi-e biletul, pani ?

— Care bilet ?

— Biletul seria 2289, nr. 12, pe care l-am amanetat la dumneata !

Şi să se uite la mine cu nişte ochi, ca şi cum ar fi căzut din lună.

Uite, asemenea gînduri îmi zboară prin minte şi simt că mă strînge aici... că mă înec... că-mi pierd răsuflarea !

Da' la urmă, ce crezi că se întîmplă ? Vin la Birnboim, unde e Birnboim ?... Îmi zice slujnica : Doarme !... Doarme ?... Asta înseamnă că habar n-are de nimic... Slavă ţie, Doamne !

Intru în casă, o găsesc pe nevastă-sa, Feigheole îi spune, în bucătărie. O fumăraie şi o căldură de-ţi vine să-ţi iei lumea în cap !

— Bună ziua, face Feigheole. Ce musafir pe la noi !

Şi mă poftеşte să intru în casă şi-mi dă un scaun şi mă întreabă că de ce nu mă mai arăt pe la ei.

— Ştiu eu ? Habar n-am nici eu ! zic şi între timp mă uit drept în ochii ei şi mă întreb : ştie, ori încă nu ştie ? Se pare că încă nu ştie ! Ori poate că ştie !

— Şi altceva, ce mai faci, reb Iankev-Iosl ?

— Ce să fac ? zic. Pesemne că ai auzit de beleaua mea !

— Care belea ?

— Cum, încă nu ştii de păţania cu sacii furaţi ?

— Asta e beleaua ? zice ea. Poi asta e poveste veche ! Credeam că ţi s-a întîmplat ceva nou ?

— Ceva nou ? zic.

Şi mă întreb dacă nu cumva se gîndeşte la cele şaptezeci şi cinci de mii de ruble şi mă uit drept în ochii ei, dar ochii ei nu spun nimic, dar nimic, nici măcar atîtica.

— Poate vrei să bei un pahar de ceai, reb Iankev-Iosl, pînă o să se trezească bărbatul meu ?

— Un pahar de ceai ? Cu plăcere, de ce nu ? primesc eu.

Şi inima îmi stă în loc, mă înec, nu pot să răsuflu şi gura mi-e uscată şi e cald în odaie al dracului...

Curge sudoarea de pe mine... Şi ea, Feigheole, adică, îmi vorbeşte... atîta rău pe mine dacă ştiu ce-mi vorbeşte! Cum să ştiu dacă tot gîndul mi-e acolo, în odaia de alături, unde Birnboim doarme şi sforăie cu atîta poftă... mă-nţelegi, ori nu?

— De ce nu bei? mă-ntreabă Feigheole.

— Da' ce fac?

Şi tot învîrt şi învîrt linguriţa în pahar.

— Văd că învîrţi linguriţa de un ceas... da' de băut nu bei!

— Mulţumesc, zic, da' nu beau ceai rece, vreau să zic, ceai fierbinte... Îmi place, zic, ca ceaiul să stea şi să se încălzească bine de tot, vreau să zic, să se răcească adică, să fie tare fierbinte, adică tare rece...

— Nu prea îmi pari în apele dumitale, reb Iankev-Iosl! face Feigheole. Eşti aşa de tulburat, încît nici nu ştii ce vorbeşti. Şi dacă i se fură cuiva nişte saci, trebuie să fie atît de nenorocit? Dumnezeu o să-ţi ajute şi o să-ţi mai găseşti sacii... Am auzit că s-ar fi dat de urma lor... Ssst!... Aud pe bărbatu-meu că se mişcă... S-a trezit... Uite-l că vine!

Şi-mi intră Birnboim în odaie, încă buimac de somn, cu o tichie de mătase pe cap, îşi freacă ochii şi se uită la mine chiorîş...

— Ce mai faci reb Iankev-Iosl?

Cel dintîi gînd al meu este: Ştie sau nu ştie? După cîte se pare, nu ştie, ori poate că ştie!

— Ce să fac? zic. Cred că ai auzit de nenorocirea mea cu sacii?

— Poi de cînd ştiu eu povestea asta, i-a crescut barbă... Mai bine mi-ai spune ceva nou. Feigheole, n-ai cumva nişte dulceaţă să-mi dai? face Birnboim şi se strîmbă ca şi cum i-ar fi greaţă.

Bun! Dacă lui îi este de dulceaţă, asta e semn că încă nu ştie nimic! mă gîndesc şi încep să trăncănesc cu el vrute şi nevrute, dracu' mai ştie despre ce, că nu se lipeşte o vorbă de cealaltă. Maţele mi se încurcă în burtă, un nod cît pumnul îmi stă în gît... simt că mă sfîrşesc, uite, acuş cad... acuş încep să urlu cît mă ţine gura: Ajutor! oameni buni! Şap-

tezeci și cinci de mii !... Mă-nțelegi ori nu ? Pînă a dat Dumnezeu și a venit vorba despre procente.

— Aș putea, zic, pani Birnboim să-ți dau o lecuță de procente, adică să-ți plătesc procentele ce ți se cuvin pe bilet !

— O, cu cea mai mare plăcere ! Poftim ! face el și înfulecă o linguriță de dulceață.

— Cîte procente ți se cuvin, pani Birnboim ?

— Vrei să știi doar socoteala, zice el, sau vrei să-mi plătești ?

— Nu, zic, vreau să-ți plătesc bani peșin !

— Feigheole, ia adu-mi registrul !

Cînd aud asta, parcă m-am sculat din mormînt ! Săracu' de el, habar n-are de nimic !

După ce i-am plătit banii pe procente, zic :

— Treci te rog, pani Birnboim, în registrul dumitale, că ai primit de la mine procente pentru un bilet seria 2289, nr. 12.

— Scrie, zice el, Feigheole, biletul seria 2289, nr. 12.

Nu știe nimic ! mă gîndesc și încep să-i dau a înțelege că la urma urmei nici nu-ți dă mîna să ai un bilet și să plătești procente pe el... și apoi zic, aș vrea să știu ce o să se întîmple cu biletul de acuma încolo...

— De ce mi-o spui, adică ? face Birnboim și se uită la mine nu știu cum.

Căutătura lui mi se înfige în inimă ca un cuțit. Nu-mi place cum se uită la mine, mă-nțelegi ori nu ? Dar mă liniștesc numaidecît și-i răspund :

— Ți-o spun, pani Birnboim, fiindcă am cheltuieli prea mari cu biletul. Ai putea, zău, să-mi iei de acu'înainte mai puțin cu unu' la sută... Ce dracu, la urma urmei, sîntem, nu-i așa ?... niște vechi cunoscuți și încă și vecini pe deasupra !

— Nu ! zice el. Toate da, numai asta, nu ! Vrei așa, bine, dacă nu, plătește-mi biletul și amanctează-ți-l unde-ți place !

— Chiar astăzi ? zic și inima îmi bate ca un ciocan : tic-tic-tac, tic-tic-tac !

— Chiar și acu' ! zice el.

— Atunci ține-ți banii! și-i pun pe masă cele două sute de ruble și inima e gata-gata să-mi sară din loc.

— Feigheole! îi spune el nevesti-si. Ia banii!

După aceea, Birnboim începe să soarbă din ceai și apoi își ia o linguriță de dulceață. După linguriţa asta, mai ia o linguriță și încă o linguriță și încă o linguriță și iar o linguriță. Aș vrea să ajung o dată să-mi văd biletul — da' el, își mănîncă dulceața în liniște. Îmi vine să mor!... Da' nici prost crescut nu poți să fii. Dacă omului îi place dulceața, să-i fie de bine! Să rup pielea de pe el, nu șade frumos!... Trebuie, care va să zică, să stau și să aștept pînă o să isprăvească el cu dulceața... Mă-nțelegi ori nu?... N-ai cumva la dumneata o dulceață... Ptiu!... Vreau să zic o țigară?

Care va să zică unde ziceam că am ajuns? Da! La dulceață! Birnboim al meu se îndoapă cu dulceață. Iar după ce isprăvește cu toată dulceața, se șterge la gură și-mi zice:

— Reb Iankev-Iosl, banii pe bilet i-am primit... procentele mi le-ai plătit... acu' trebuie, care va să zică, să-ți dau biletul înapoi!

— Pesemne că așa o fi! zic, chipurile fără să-mi pese, dar gata să leșin de bucurie.

— Numai că, zice el, din păcate, azi nu pot să-ți dau biletul.

N-apucă bine să spună vorbele astea și simt că ceva mi se rupe, aici, în piept. Cum n-am căzut leșinat de pe scaun, în clipa aceea, nu pot să pricep.

— Da' de ce, pani Birnboim, nu poți să-mi dai biletul?

— Fiindcă, zice el, nu-l am la mine.

— Adică ce vrei să spui cu asta, zic, că nu-l ai la dumneata?

— Îl am, zice el, la bancă, în contul meu!

Ei, dacă-i așa, nu trebuie să mă sperii peste măsură, îmi spun eu, dus pe gînduri.

— Ce-ai rămas așa pe gînduri? mă întreabă.

— Nimic, zic, stau și mă întreb ce-i de făcut.

— Nu-i de făcut cine ştie ce mare lucru ! zîce el. Mă reped mîine pînă în oraş şi-ţi aduc biletul.

— Bun şi asta ! zic şi mă îndrept chipurile spre uşă să plec, dar mă întorc deodată spre el :

— Cum îţi place, pani Birnboim, ce fel de negustor sînt ! Banii pe bilet ţi i-am dat, procentele ţi le-am plătit, biletul se mai găseşte la dumneata şi n-am nici o chitanţă... Ce-ar fi să-mi dai o chitanţă ?

— La ce-ţi foloseşte chitanţa ? zice el. Nu sînt bun la dumneata pentru două sute de ruble şi fără chitanţă ?

— Poate ai dreptate ! fac eu şi iar dau să ies şi iar mă întorc.

— Nu ! zic. N-are nici un Dumnezeu... Nu-i negustoreşte de loc. Dacă i-ai dat cuiva un bilet, trebuie să iei o chitanţă. Ascultă-mă pe mine, pani Birnboim, dă-mi o chitanţă. De ce să nu-mi dai o chitanţă ?

Deodată se ridică de la masă Birnboim al meu, trece în odaia de alături şi-şi cheamă nevasta.

— Pani, strig eu, ştiu de ce o chemi pe Feigheole. Ca să trimită servitoarea să cumpere gazeta. Azi e 2 mai şi vrei să vezi dacă biletul meu a cîştigat ori n-a cîştigat. Ce să te mai oboseşti degeaba ? Mai bine îţi dau eu singur vestea cea bună : biletul meu a cîştigat, slava Domnului, parale frumuşele !

Birnboim face nişte ochi, ce să-ţi spun !

— Adevărat ? zice el. Dumnezeu să-ţi ajute ! Şi cîte parale au ieşit ?

— Au ieşit, zic, parale destule... Nu mă mai întreba !... Şi tocmai de asta vreau de la dumneata o chitanţă. Mă-nţelegi ori nu ?

— Da' ţi-am mai spus-o o dată ! face el. Las' să-ţi ajute Dumnezeu şi să-ţi iasă două sute de mii de ruble ! Ţi-o doresc din toată inima ! Poţi să mă crezi !... Da' oricum, tot aş vrea să-mi spui : cît a ieşit pe bilet ? Ce ţi-e frică să-mi spui ?

— Pani Birnboim, zic. Ce să mai lungim vorba de pomană ! Biletul meu a cîştigat şaptezeci şi cinci de mii de ruble şi se găseşte în mîna dumitale !... Procentele ţi le-am plătit... Banii pe amanet ţi i-am îna-

poiat... Te rog dă-mi biletul! Zici că biletul nu-i la dumneata... că-i la bancă? Dă-mi atunci o chitanță și gata!

Ce să-ți spun? Deodată, ochii lui Birnboim al meu încep să sticlească și obrajii să-i ardă ca-n flăcări. Văd că nu stau cu el bine de loc. Îl iau atunci deoparte, îl apuc de mîini și-i spun:

— Dragă prietene! Ai milă de mine și de dumneata și spune-mi ce vrei! O să ne înțelegem!... Nu mă mai chinui atîta, că abia mă mai țin pe picioare!... Spune-mi cît vrei și dă-mi o chitanță... Fără chitanță nu mă mișc de aici... fiindcă aici nu-i vorba de o rublă! Sînt șaptezeci și cinci de mii de ruble la mijloc!

— Bine! zice el și ochii îi ard ca niște tăciuni. Să mergem la judecată, între oameni... Cum o să hotărască ei, așa să rămînă!

— La ce ne trebuie oameni? zic eu. Mai bine să ne omenim noi singuri. Ascultă-mă, Birnboim, pentru numele lui Dumnezeu, spune-mi ce vrei... să n-ajungem de rîsul și de batjocura lumii!

— Numai între oameni, zice el. Ce-o să spună oamenii, așa să rămînă.

Fiindcă văd că nu pot s-o scot la capăt cu el, deschid ușa și-i strig omului meu de afară care stă dincolo de ușă și trage cu urechea la ce se întîmplă.

— Zeidl, acu poți să pleci!

Zeidl al meu își ia picioarele la spinare și cît ai bate din palme tot tîrgul află că biletul lui Iankev-Iosl a cîștigat șaptezeci și cinci de mii de ruble, că biletul ăsta norocos se află la Birnboim și că Birnboim nu vrea să-i dea lui Iankev-Iosl biletul înapoi. Mă-nțelegi, ori nu? Mai mult nici nu trebuie. Nici o jumătate de oră nu trece și se adună atîta lume, încît se umple și casa lui Birnboim și ulița întreagă de bărbați și femei care dau din mîini și din picioare, într-o gălăgie și o hărmălaie de te asurzește! „Bilet"... „Iankev-Iosl"... „Birnboim"... „șaptezeci și cinci de mii"... Mulți îmi țin parte și se găsesc unii chiar care bat cu pumnul în masă, și alții care zbiară că o să-i tragă palme lui Birnboim, că o să-i rupă ciolanele,

că o să-i facă praf din casă și asta pe-adevăratelea, nu în glumă... Da-n cele din urmă cădem la învoială să mergem la chiaburul tîrgului. Cum o să hotărască chiaburul, așa să rămînă. Și o pornim cu toții grămadă spre casa chiaburului.

Chiaburul nostru, trebuie să știi, e un om la locul lui, liniștit și tare cumsecade. De obicei, lui nu-i plac toate istoriile astea cu judecăți. Dar dacă tot orașul dă peste el buzna și strigă: Ajutor! că altminteri i se răstoarnă casa cu fundul în sus, omul nu mai are încotro și trebuie să-și ia sarcina să descurce pricina care ne aduce la el. Iscălim, care va să zică, așa cum se cere, că ne dăm cu totul pe mîna chiaburului... și tot pe numele chiaburului trece Birnboim, săracu', biletul... și ne înțelegem ca a doua zi, cu ajutorul lui Dumnezeu, să plecăm cu toții la oraș să scoatem de la bancă biletul și cît o să spună chiaburul că trebuie să-i dau lui Birnboim, atîta o să-i dau. Mă înțelegi ori nu?

Acu', dumneata îți închipui, desigur, că s-a isprăvit. Oho! Mai așteaptă! De abia acum începe adevăratul bucluc. La bilet, am, mă-nțelegi, un tovarăș. Unde ai mai pomenit dumneata pe unul ca mine, să aibă el singur, un bilet întreg? Și cine-i tovarășul ăsta al meu? Tovarășul ăsta este un frate de-al meu, Eineh îi zice, care trăiește într-un tîrgușor nu departe de noi. Și din pricina lui, am pus amanet biletul la Birnboim, vreau să zic, dimpotrivă, din pricina mea a amanetat fratele ăsta al meu, biletul la Birnboim. Mă-nțelegi ori nu? Dar ca să poți înțelege despre ce este vorba trebuie să asculți toată povestea.

Că am un frate, Eineh, să-mi trăiască și să-mi fie sănătos pînă la o sută douăzeci de ani, ce să-ți spun? Nu face să-l vorbești de rău chiar pe un frate de al tău! Vorba aceea: „Ciupește-ți obrazul, numai rumen să fie"... Dar nu-i nimic, las' să fie și așa. Nu prea ținem unul la altul, mă-nțelegi ori nu... Cît am făcut eu pentru el, să-mi ajute mie Dumnezeu!... Atîta pot să-ți spun: că eu l-am pus pe picioare... N-am nevoie să mă laud față de dumneata, mă-nțe-

legi ori nu ? Care va să zică, dacă el îmi trimite mie un bilet şi mă roagă să-l vînd, ori să-l pun amanet şi să iau pe el două sute de ruble şi banii să-i trimit lui, am voie s-o fac, ori n-am voie ?... Parcă pe el ce-l doare ? Bilet ? Care bilet ?... Mă-nţelegi, ori nu ? Aibi în grijă biletul, amanetează-l, plăteşte-i procentele, lui ce-i pasă ? Şi dacă dă Dumnezeu că biletul cîştigă, cine se ia de păr cu Birnboim ? Pe cine mai-mai să-l ia dracul pînă a ajuns să cadă cu el la un fel de învoială ? Şi la urmă, cînd ajungi să-l descurci... îmi mai vine dumnealui cu pretenţii :

— Cine te-a poftit să te zbaţi atîta pentru biletul meu ?

Ei, îţi place cum e în stare să-ţi vorbească un bădăran ?... Bineînţeles, cuvintele lui mă cam ustură şi-i zic :

— Bun ! Dacă te porţi ca un porc... atunci spune-mi, te rog, unde scrie că biletul e al tău ?

— Dar al cui e biletul ? zice el.

— Al cui este — este ! zic. Pînă una alta, trebuie scos din ghearele lor, fiindcă nu e o jucărie ! zic. Sînt şaptezeci şi cinci de mii de ruble !

Mă-nţelegi ori nu ? Şi dacă i-am vorbit aşa, ce ? Trebuie să-mi facă scandal ?... Să-mi bată cu pumnul în masă ?... Să-mi spargă scaunele ?... Vrei să-ţi spun ceva ? Dacă lumea zice că din coadă de cîine sită de mătase nu se face, pesemne că aşa o fi... Şi-mi zic : Ce să mă ciorovăiesc de pomană cu frate-meu ? O sută treizeci şi şase de milioane de oameni se uită la noi cu necaz din pricina celor şaptezeci şi cinci de mii de ruble... şi cînd colo, noi, ăşti doi fraţi, ne certăm între noi ca nişte cîini : biletul meu, biletul tău... Pfui ! Ţi se face silă... Mai întîi şi întîi să punem biletul la adăpost... Asta cred că trebuie să fie grija noastră cea mai de seamă. A ? Ce spui ?... Nu-i aşa ?... Dar poftim de vorbeşte dacă poţi cu un necioplit... Îl cred chiar pe frate-meu, Eineh, Dumnezeu să mă ierte... Fiindcă dacă mi-ar fi spus mai din vreme cam ce anume îl doare, dacă m-ar fi lămurit că ăsta nu-i doar, aşa, un bilet ca toate biletele, ci că este un bilet cu moţ... aş fi ştiut ce trebuie să fac !... Dar cînd crezi

dumneata că s-a trezit frate-meu Eineh să-mi spună adevărul?... Ehei, tocmai cine ştie cînd, mai tîrziu, cînd biletul trecuse de mult pe numele chiaburului şi după ce judecătorul pusese un sechestru la bancă asupra biletului şi ne-a luat la descusut pe fiecare în parte, vreau să zic, după ce judecătorul ne-a poftit la el şi ne-a rugat să fim aşa de buni şi să-i povestim de-a fir-a-păr, toată istoria cu biletul.

— De unde, mă întreabă el, ai dumneata biletul? Şi ce cumătru e Birnboim în afacerea asta? Şi ce caută chiaburul aici?

Un adevărat balamuc... Mă-nţelegi ori nu? Şi ce-şi bagă judecătorul nasul în daravera asta?... Uite, vezi, aici e toată buba. Beleaua de aicea începe... Şi începe cu un dentist! Mă-nţelegi ori nu? Acolo unde şade frate-meu, se găseşte un dentist, cu care frate-meu lucrează de ani de zile pe cuvînt... Împrumută de la el parale şi-i vinde marfă... şi trăiesc între ei ca cei mai buni prieteni.

Şi iată ce se întîmplă — aşa cel puţin povesteşte dentistul şi trebuie să-l crezi pe cuvînt! Într-o bună zi, frate-meu intră în casă şi-i spune:

— Ascultă! Aş avea nevoie pentru cîteva zile de nişte parale, că-i iarmaroc.

Şi-i răspunde dentistul:

— De unde să-ţi dau parale, dacă n-am bani în casă?

— Nu se poate! zice frate-meu. Am nevoie de două sute de ruble, ca ochii din cap.

— Mă, ce om eşti şi tu! zice dentistul. Ţi-am mai spus-o doar, că n-am parale... Pot să-ţi împrumut, dacă vrei, un bilet. N-ai decît să te dai peste cap şi să iei parale pe el!

Mă-nţelegi ori nu? Şi ăsta e tocmai biletul care a cîştigat cele şaptezeci şi cinci de mii. Aşa zice dentistul, pe cuvîntul lui de cinste, că s-ar fi întîmplat. Acuma, cînd biletul a ieşit, vine dentistul într-un suflet la frate-meu şi-i spune aşa şi aşa: biletul a cîştigat, slavă Domnului, parale frumoase...

Îi zice frate-meu:

— Da, ci-că ar fi cîştigat!

Îi răspunde dentistul :

— Ei, acu-ce-o să fie ?

Zice frate-meu :

— Ce vrei să fie ?

Şi aşa, unul zice una, altul zice alta, mă-nţelegi ori nu ? Negru pe alb, pe hîrtie... mă-nţelegi, ori nu ?... n-are nici unu'. Cel puţin frate-meu are un bilet, dar dentistul ce are ? Pe dracu' are. Ce să-ţi mai spun, dentistul se apucă şi începe să-l roage pe frate-meu să-i dea măcar cîteva mii de ruble. Dacă e aşa, apucă-te atunci, necioplitule — pe frate-meu Eineh îl cred — şi astupă-i gura cu cîteva mii de ruble, să nu se mai agaţe cela de tine...

Da' frate-meu, nu !... El, ce zice ?

— De ce să-i dau ? zice el. Biletul doar e al meu ! Aşa să-mi ajute Dumnezeu că i l-am cumpărat încă de acu trei ani !

Toate lucrurile s-ar fi oprit aici. Dar vezi că ai noştri se bagă la mijloc... Fiindcă şi tîrguşorul lui frate-meu e şi el un tîrguşor de oameni tare cumsecade... Poate ai auzit de el ! „Fişi Iaboda" îi zice... Un tîrguşor de iabodnici, adică de pîrîtori, arză-i-ar focu' să-i arză. Ce să-ţi mai spun. Pîrîtorii ăştia dau fuga cu toţii la dentistul cu pricina şi-i deschid capul că aici e rost de parale şi îl învaţă să nu facă vorbă multă şi să se ducă la oraş şi să dea o plîngere la judecător cum că Eineh al meu i-a scos biletul prin înşelăciune şi că biletul a cîştigat şaptezeci şi cinci de mii de ruble şi că Eineh nu vrea să-i dea biletul înapoi. Mă-nţelegi ori nu ?... Ce să-ţi mai spun ? Dentistul nu se lasă mult rugat şi face tot ce trebuie şi chiar mai mult decît trebuie şi vine judecătorul şi pune sechestru pe bilet şi încetul cu încetul iese de aicea o încurcătură, da' încurcătură, nu glumă... Ştii ?... Numai asta îmi mai lipsea. Poate n-am destule necazuri şi aşa. Şi între timp, frate-meu se înţelege cu dentistul mai întîi pentru zece mii... apoi pentru cincisprezece mii de ruble... dar dentistul se răzgîndeşte mereu. Îl zăpăcesc atîta, mă-nţelegi, ceia din tîrguşorul lui, încît nu ştie nici el ce să mai vrea...

Care va să zică unde ziceam că am ajuns? La belea! Dumnezeu ne-a blagoslovit cu o belea, ce să-ți mai spun! Că habar n-aveai pe ce lume te afli... Nu erai, vorba ceea, nici în car, nici în căruță... Dar e un Dumnezeu mare pe lume, un Dumnezeu mare de tot, care cu o mînă te pedepsește și cu alta te ajută. Așa că s-au găsit prieteni, cuscri, cunoscuți, care s-au băgat la mijloc, s-au sucit, s-au învîrtit, au încercat în fel și chip să împace lucrurile, au alergat de la unul la altul... de la frate-meu la dentist, de la dentist la frate-meu... de la Birnboim la mine... de la mine la Birnboim... și de la noi amîndoi la frate-meu... și de la noi tustrei iar la dentist... o zăpăceală, o alergătură, o gîlceavă — pe scurt, cu chiu cu vai, cădem la învoială cu toții. Ce se cheamă învoială? Ce fel de învoială? Nu mai întrebați! Bine că se cheamă învoială și atît... că ne-am și cinstit cu cîte un păhărel de rachiu și ne-am pupat... eram, mă rog, mulțumiți...

Mulțumiți!... Poți să fii mulțumit, așa, cu una cu două?... Cum să fii mulțumit, dacă fiecare dintre noi, mai-mai să înhațe cele șaptezeci și cinci mii de ruble și le scapă din mînă... Pfiii!... Și vrei să știi cum?... Uite o socoteală băbească: Mă rog, de mine, să nu mai vorbim!... Nu am cele șaptezeci și cinci de mii de ruble, ducă-se dracului! Dar te întreb: ce-ar fi făcut, de pildă, frate-meu Eineh, dacă nu i-aș fi trimis o depeșă că biletul nostru a cîștigat șaptezeci și cinci de mii de ruble? Un altul să fi fost în locul meu, dacă i-ar fi picat un asemenea cîștig, știi ce făcea? Și-ar fi ținut gura... și gata!... Ce frate?... Care frate?... El n-are decît să-și închipuie că am vîndut biletul, sau că l-am amanetat la Birnboim și că nu l-am răscumpărat la timp... Și fiindcă Birnboim are de la mine o hîrtie că i-am dat un bilet, așa și așa... din seria cutare și cutare și că dacă nu-l răscumpăr la vreme, s-a isprăvit... ce mai putea să-mi facă frate-meu? Mă înțelegi ori nu?... Dar vezi că nici prin minte nu mi-a trecut să fac un asemenea lucru, uite, să fiu al dracului, dacă te mint!... Fiindcă așa cum mă vezi, sînt un om pentru care banii nu

sînt cine ştie ce mare lucru. La urma urmei, ce sînt banii? Banii sînt noroi... Numai Dumnezeu să-ţi ajute — cum zice nevastă-mea, să fie sănătoasă — şi să ai tot ce-ţi trebuie!... Da' oricum, necaz tot îţi este... nu-i aşa? Sînt doar şaptezeci şi cinci de mii de ruble la mijloc! Mă-nţelegi ori nu?

Acu, ia-l pe Birnboim... Birnboim ăsta este, într-adevăr, cu totul nevinovat... El, săracu', e un om cumsecade, un om cinstit, cum nici nu se poate mai cinstit. El vrea doar atîta: „oameni"! Să venim între „oameni"! Ce o să spună „oamenii"... mă-nţelegi ori nu?... aşa să rămînă. Încolo, el este în toată afacerea asta, curat ca un copil nou-născut, fiindcă el are de la mine o chitanţă cum că dacă nu răscumpăr biletul la vreme, atunci biletul cutare şi cutare, din seria cutare şi cutare... mă-nţelegi ori nu?... Şi uite că biletul ăsta cîştigă tocmai cele şaptezeci şi cinci de mii de ruble! Ei, te-ntreb, să nu plesnească fierea în bietul Birnboim?... Ai prin urmare, pînă acuma, doi nenorociţi care au pierdut din buzunar fiecare, cîte şaptezeci şi cinci de mii de ruble!

Al treilea este frate-meu Eineh, săracul. El umblă toată vremea hai-hui, parcă şi-ar fi ieşit din minţi şi se împleteceşte ca o găină cu gîtul tăiat... Săracu' de el!... Ţi se rupe inima de mila lui! Auzi! Să primească atît de puţin, cînd el este obişnuit doar ca în fiecare an şi poate chiar de două ori pe an, biletele să cîştige cîte şaptezeci şi cinci de mii de ruble, nici o leţcaie mai puţin!... De asta, îmi şi umblă el aşa de zăpăcit şi strigă într-una: „Ce s-au pus cu toţii pe capul meu. De ce vor să mă jefuiască?... Parale? Fiecare, să-i dau parale? Dentistului dă-i... lui frate-meu, dă-i... lui Birnboim, dă-i!... O să mă lase pe drumuri!" Mă-nţelegi ori nu?

Al patrulea, adică dentistul, e şi ăsta un nenorocit! El se jură şi trebuie să-l crezi pe cuvînt, că nu înţelege de ce alţii să-şi împartă între ei banii lui.

— Eineh, mă rog, zice el, poate o fi el pungaş cum o fi şi i s-ar cuveni să fie închis la puşcărie, despre asta nici vorbă!... Dar la urma urmei, tot se cheamă

că e un vechi și bun prieten de al meu!... Dar ceilalți... ce cumetri sînt ceilalți cu biletul meu?

Mă-nțelegi ori nu? Dar cum poți să stai de vorbă cu un dentist și să-l faci să priceapă ce se cheamă să fii om cinstit: că unul ți-e frate și un frate poate să-și bage toți banii în buzunar fără ca cineva să afle vreodată... că celălalt e un tînăr cum nici nu se poate mai cumsecade, care are de la mine o hîrtie, că biletul cutare și cutare, din seria cutare și cutare... mă-nțelegi ori nu?... Parcă vrea ceva Birnboim? Parcă cere parale? Parcă are pretenții?... L-a ferit Dumnezeu!... El vrea numai să mergem între oameni!... Ce-o să spună oamenii, așa să rămînă... Vezi că el e un om care iubește oamenii... un om de omenie... Mă-nțelegi ori nu?

Așa că vezi, patru oameni au cîștigat cîte șaptezeci și cinci de mii de ruble fiecare în parte și patru oameni au pierdut cîte șaptezeci și cinci de mii de ruble.... Patru oameni nenorociți!... Dar s-a isprăvit!... Ne-am învoit! Gata! Acu ce ne mai rămîne să facem? Acu rămîne numai să ne împărțim cu biletul, adică să mergem tuspatru la bancă, să scoatem biletul, să punem mîna pe bani, să ne luăm fiecare partea ce i se cuvine, să ciocnim un păhărel de rachiu și să dea Dumnezeu să fie într-un ceas bun! Nu-i așa?...

— Da!!... Dar te rog, nu te grăbi! Las-o mai moale!... Mai întîi se găsește pe bilet o iscălitură a judecătorului... Așa că înainte de toate trebuie să scoatem biletul de sub sechestru... Numai că aici dentistul este împotrivă. El nu vrea să facă nimic pînă ce nu este sigur de partea lui. Mă-nțelegi ori nu? Dar cum să-l faci să fie sigur? El cere ca biletul care se găsește la bancă pe numele și în contul chiaburului nostru, să fie trecut pe numele și în contul fratelui meu și al dentistului. Dar despre asta chiaburul nici nu vrea s-audă. Fiindcă chiaburul zice — și are dreptate:

— Ce-am eu cu un bilet străin? Cum pot să cer eu să fie trecut pe alt nume un bilet străin de șaptezeci și cinci de mii de ruble, pe care s-a pus un sechestru,

dacă nu știu al cui bilet este ? Mai întîi a fost al lui Birnboim și al lui Iankev-Iosl. Azi, aud că e al unuia Einch și al unui dentist... Mîine, poate să-mi răsară cine știe ce alți draci... alți Einehi și alți dentiști... și atunci ce mă fac, dacă fiecare în parte o să-mi ceară cîte șaptezeci și cinci de mii de ruble ? De unde să iau, oameni buni, atîția bani să plătesc !... Doar nu sînt Brodski !

Mă-nțelegi ori nu ? Și a început o nouă harababură : avocații. Și avocații sînt doar întocmai ca doctorii : ce spune unul, spune celălalt tocmai pe dos. Bani iau cu toții și dau sfaturi, fiecare cîte un alt sfat. Un avocat zice că chiaburul nostru poate foarte bine să treacă biletul pe numele cui vrea, fără nici o grijă... Celălalt avocat zice că nu are voie s-o facă, fiindcă, să treci biletul pe numele altuia înseamnă că... vine un al treilea și i-o taie și zice că chiaburul trebuie să treacă biletul pe numele altuia, că dacă nu, își ia pe cap un bucluc de care să nu mai poată scăpa niciodată. Vine încă un avocat, și zice : las' să se scuture chiaburul fără multe marafeturi de bilet și mai mult nici nu trebuie ! Sare încă unul și zice : Doamne ferește !... Dacă se scutură bogătașul de bilet, rămîne biletul atîrnat în vînt și atunci poate să se aleagă chiaburul cu cine știe ce pacoste... Vine iar un altul și zice : dimpotrivă, de abia dacă nu se scutură poate să iasă un bucluc... Vine încă unul cu o nouă lege : chiaburul poate să se scuture, poate să nu se scuture, tot una e, fiindcă de bucluc tot nu scapă... Mă-nțelegi ori nu ?... Numai că mie mi se pare, că și așa, chiaburul are un bucluc destul de mare pe cap, fiindcă nu numai că este tras de poale la tot pasul, dar în fiecare săptămînă se vede silit să plece la oraș și să alerge de la un avocat la altul și să scoată la parale într-una și să se roage de ei să aibă milă de el și să-i dea un sfat cum să se descotorosească de pacostea asta ! Drept să ți-o spun, ți-e mai mare milă de el ! E o adevărată rușine să iei pe un biet om, un om cinstit, cuminte, care nu e în stare să facă nici un rău măcar unei muște și să-l atîrni o piatră de gît — și ține-te cu ea, sănătos, poate

știi dumneata pentru ce!... Nu, zău! De ce i se cuvine, mă rog? Fiindcă s-a băgat lumea la mijloc și a vrut să facă bine unui om... mă-nțelegi, ori nu!... trebuie ca bietul chiabur să umble cu o piatră de gît?... N-ai cumva la dumneata o piatră de gît!... Vreau să zic o țigară?

Care va să zică unde am ajuns? La piatra atîrnată de gîtul chiaburului nostru. Acu', ai vrea să știi, desigur, ce se aude cu ea!... Nimic, deocamdată atîrnă de gîtul chiaburului, care în fiecare săptămînă trebuie să se repeadă la oraș, la avocat!... Și avocații iau parale, dau sfaturi... unul așa, altul așa, al treilea nici așa, nici așa, ci dimpotrivă, mă rog, ca deobicei!... Cum o să se sfîrșească toate astea, numai bunul Dumnezeu știe, fiindcă nici o minte omenească nu poate să-și dea seama, ce-o să iasă de aici. Dacă, Doamne ferește, ajungem la judecată, nu poți să știi ce întorsătură o să ia lucrurile astea... Mă-nțelegi ori nu? Deocamdată, cui îi este vai și amar de zilele lui? Lui Iankev-Iosl... Tîrgul — ce zic tîrgul? — toată lumea se leagă de mine. Fiecare mă arată cu degetul: „Uite, vin cele șaptezeci și cinci de mii de ruble!..."

De afaceri nici nu mai poate fi vorba!... În buzunar n-am o para chioară... Mai rău chiar ca înainte... Nevesti-mi îi este rușine să se arate în piață... I se zice: „noua bogătașă". Mie mi s-a și făcut socoteala cît trebuie să dau Comunității, cît am de împărțit rudelor sărace și ce-o să fac cu banii care o să-mi rămînă. Unul zice că vreau, desigur, să mă fac cămătar... Altul zice că mai degrabă o să fac negoț cu grîne, așa cum am mai făcut și altădată... Un al treilea crede că cel mai bun lucru pentru mine ar fi să deschid o bancă. Cu o bancă, zice el, aș face cele mai bune afaceri în tîrgușorul nostru, fiindcă îți închipui: cine mai are la noi, dintr-o dată, un capital de șaptezeci și cinci de mii de ruble, în afară de mine?... Mă-nțelegi ori nu?... Vezi că ai noștri din tîrgușor nu prea cred în nimic. De asta nimeni nu crede, nici că s-ar putea găsi cineva care să aibă mai mult de șaptezeci și cinci de mii de ruble... Tîrgușorul nostru, trebuie să știi, este și el — ce să-ți

spun ? — o adevărată podoabă... că ar putea să-l ia dracul !... E un tîrguşor, mă-nţelegi, dintre tîrguşoarele acelea de care duce lumea lipsă mare ! E plin de nişte pierde-vară care n-au nici o treabă şi care toată ziua nu fac altceva decît să bîrfească pe cine vrei şi pe cine nu vrei. Altfel nici nu s-ar putea... Şi de vreme ce afaceri, singur, nu faci, trebuie să te bagi în afacerile altuia... Şi mi se adună cu toţii în piaţă, la farmacie, adică la „Bursă", cum i se zice şi nu mai obosesc să-ţi poarte de grijă... Le estè tare frică că poate o să cîştigi şi tu o para... Iar cînd află că eşti în pagubă, îşi freacă mîinile de bucurie... Acu', mă-nţelegi ce amărît a fost tîrguşorul nostru cînd a auzit de cele şaptezeci şi cinci de mii de ruble... Din ziua aceea nu i-a mai tăcut gura o clipă de dimineaţă pînă seara... Numai glume şi înţepături şi cuvinte de batjocură... care să facă să crape fierea în tine...

— De ce n-ai pus mîna pe cele şaptezeci şi cinci de mii de ruble ? Că doar ţi-ar prinde grozav de bine acum !

— De ce nu le iei dumneata ! Dumitale ţi-ar prinde mult mai bine, decît mie.

Pentru ca să-i facă pe ceilalţi să moară de ciudă, unul, priceput în socoteli, m-a scos drept cel mai mare bogătaş din tîrg... Uite !... Şaptezeci şi cinci de mii de ruble mi-au ieşit de pe urma biletului... Vreo şase-şapte mii de ruble face casa mea... Ai dintr-o dată optzeci şi cinci de mii de ruble... Ei, şi cînd un om are o avere de o sută de mii de ruble, cred că ai tot dreptul să spui despre el că are două sute de mii, fiindcă dacă îl preţăluieşti pe unul la două sute de mii de ruble, atunci poţi să fii sigur că n-are nici măcar o sută de mii... Aşa că, de vreme ce am o avere de două sute de mii de ruble — sînt sau nu sînt cel mai mare bogătaş din tîrg ? Că or fi bogătaşi mai mari decît mine ? Parcă de unde poţi să ştii ? Cine le cunoaşte buzunarul şi cine le-a numărat gologanii ? De unde eşti sigur că nu sînt datori pînă în gît ?... Mă-nţelegi ori nu ?...

Mulţi îşi muşcau degetele de necaz... Era peste puterile lor... De unde şi pînă unde vine, aşa deodată,

un parşiv de Iankev-Iosl să pună mîna fără nici o durere de cap pe o avere de şaptezeci şi cinci de mii de ruble! În tîrguşorul nostru se găseşte un holtei bătrîn, bogat şi zgîrcit. Şi s-au apucat nişte golani şi l-au trimis dinadins pe unul de al lor, pe unul Mendolă-Barbă, să-i ducă vestea cea bună că Iankev-Iosl a cîştigat şaptezeci şi cinci de mii de ruble. I s-a făcut nenorocitului aşa de rău, încît toţi credeau că s-a isprăvit cu el! Cîteva zile la rînd a umblat, bietul om, mai mult mort decît viu. Şi nu şi-a putut reveni decît abia acuma, cînd a auzit istoria cu frate-meu şi cu dentistul. Mă-nţelegi ori nu?...

Acu' dumneata poate îţi închipui că rudele mele cele mai apropiate sînt mai de treabă. Atîta să mai trăiască ele!... Dacă ar putea să mă strîngă de gît, ar face-o cu bucurie!... Bineînţeles, dacă mi-ar fi picat în mînă cele şaptezeci şi cinci de mii de ruble, neamurile mele mi-ar fi vorbit cu totul altfel! Atunci, desigur, s-ar fi bucurat din inimă... Ce mai vorbă! Rude, străini, totuna!... Dar dacă s-a întîmplat aşa, atunci ia să întoarcă foaia şi ei. Nu-i nimic!... Neamurile mele n-au decît să-şi pregătească un sac mare, că la frate-meu Eineh o să tot aibă să ia. Frate-meu Eineh, să-mi trăiască, are o mînă largă, largă de tot, ce să spun?... El cînd o să înceapă să dea, o să ai ce să vezi... Ci-că s-ar fi apucat să rupă din bani vreo şaptezeci şi două de ruble, ca să-şi mărite o soră săracă. Şi bătrînului, adică tatii, i-a făgăduit un sutar mare şi lat... Las' să ştie bătrînul, că băiatul lui a cîştigat şaptezeci şi cinci de mii de ruble. Mă-nţelegi ori nu?... Astea sînt rudele cele mai apropiate.

Cît despre cei care au venit tocmai de la mama dracului să mă năpădească fiecare, ba cu beleaua cutare, ba cu beleaua cutare... mulţi dintre ei s-au şi apucat să-şi mărite fetele pe socoteala banilor pe care am să-i primesc pe bilet. Alţii s-au despărţit de neveste, fiindcă sînt siguri că o să le dau atîtea parale încît o să poată să facă o partidă mai bună... Dar, în sfîrşit, cel puţin ăştia îmi sînt neamuri... De la neamuri trebuie să rabzi... Mă-nţelegi ori nu?... Dar de la străini, străini cu care n-am nici în clin

nici în mînecă, de ce aş fi dator să sufăr ? De ce mi se cuvine treaba asta ? Cu ce am păcătuit ?... Unde am un duşman, auzi dumneata, îi doresc să cîştige şaptezeci şi cinci de mii de ruble !... Poţi să mă crezi pe cuvînt, că toate strîngerile astea de mînă şi toate urările şi toate zîmbetele şi vorbele linguşitoare ale fiecăruia în parte, îmi stau în gît, ia, aici !... Oameni pe care în viaţa mea nu i-am văzut, au început să vină la mine, să le dau sfaturi.

— Am auzit, zic ei, despre dumneata, reb Iankev-Iosl, de mult, că eşti un om deştept. Să nu-ţi închipui că ţi-o spunem fiindcă Dumnezeu te-a ajutat şi ai cîştigat cele şaptezeci şi cinci de mii de ruble. Doamne fereşte !... Ci doar aşa, am venit la dumneata să ne mai uşurăm puţin sufletul !

Mă-nţelegi ori nu ? Vine într-o zi unul, de undeva, din nu ştiu ce tîrguşor, că i-am şi uitat numele, de departe, unde neam de neamul meu n-a călcat vreodată, îmi intră pe uşă, îşi pune bocceaua pe jos şi foarte vesel, îmi spune :

— Bună ziua !

— Bună ziua !

— Dumneata eşti Iankev-Iosl ?

— Da ! Eu sînt Iankev-Iosl !

— Care va să zică eşti chiar dumneata... Iankev-Iosl... care a cîştigat cele şaptezeci şi cinci de mii de ruble ? Vezi că eu am venit anume pînă aici... Vreau să zic, în drumul meu, am trecut şi prin tîrguşorul ăsta şi am auzit de povestea cu cele şaptezeci şi cinci de mii de ruble şi mi-am zis : Ia hai să ma opresc aici pentru o zi... să-l văd şi eu cu ochii mei pe norocosul ăsta, care a cîştigat şaptezeci şi cinci de mii de ruble... Că doar nu-i fleac... e vorba de şaptezeci şi cinci de mii de ruble !...

Mă-nţelegi ori nu ? Apucă-te de povesteşte fiecăruia în parte povestea cu Birnboim care vrea numai „oameni" şi iar „oameni"... şi cu un frate pe care-l cheamă Eineh... şi cu chiaburul şi cu avocaţii... şi cu toţi dracii să-i ia. Aşa să-mi ajute Dumnezeu, auzi, că mult mai bine îmi era înainte de astea şaptezeci şi cinci de mii de ruble decît acuma, după... Vrei

să-ți spun adevărul? Acuma nu mă mai simt sigur nici cu viața măcar! Uite, nu de mult mă dusesem la oraș, pe la avocați... și mă poftește unul ca să vin la el pe sub seară, chipurile să bem un ceai împreună... Vin la el... se înnoptase bine... și găsesc acolo pe încă unul, cu o barbă deasă, frumoasă, grozav de adîncit într-o carte. Îmi dă omul bună ziua, se ridică să-și aprindă o țigară, stinge lampa și rămînem în întuneric... Mă-nțelegi ori nu? N-ar strica, zău, dacă n-ar fi atît de tîrziu și nu te-ai grăbi, să-ți povestesc și istoria asta... și după istoria asta, colac peste pupăză, altă istorie... Mă-nțelegi ori nu?

Care va să zică unde ziceam că am ajuns? La sfîrșitul poveștii... Sfîrșit, asta s-o crezi dumneata! Nu te grăbi, că de abia sîntem la început... Ce zic la început? Nici măcar început nu începe să fie... Și din vina cui crezi? Chiar din a mea! Da!... Să știi! Dacă e cineva vinovat în toată afacerea asta, acela sînt eu!... Vinovat... Mă rog! Așa vine vorba. E ușor să spui: vinovat!... Dar cu ce aș fi vinovat! Știu eu? Că doar mai mult decît un biet om nu sînt nici eu. Și dacă ți-e scris să ți se întîmple o nenorocire, ce poți să-i faci? Cu ce sînt eu vinovat, de pildă, dacă... Da' mai bine... ssst!... mai bine să nu mă pripesc și s-o iau mai domol și să-ți spun toată istoria de la început, adică nu de la început, ci de la coadă!... Început se cheamă ceea ce crezi dumneata că este sfîrșit!...

A dat Dumnezeu, care va să zică și am ajuns, după multe ciorovăieli și necazuri și bătaie de cap, să împărțim biletul între noi și ne-am înțeles cît are de primit fiecare în parte... Firește, lucrurile n-au mers chiar atît de ușor... Fiindcă și după aceea, tot ne-am certat... Dentistul, de pildă, îi dădea zor într-una că de ce mi s-ar cuveni mie și lui Birnboim parale, de pe urma biletului?... Și frate-meu Eineh, care ținea să-mi bage în cap că trebuie să-mi pun toată nădejdea în cinstea lui, în bunăvoința lui și în înțelepciunea lui... Cît despre Birnboim, ăsta striga mereu că el nu vrea nimic... El vrea numai oameni... Să audă ce spun oamenii!... Mă-nțelegi ori nu? Și s-au

mai băgat în afacerea asta și niște misiți... și încă trei dintr-o dată... În sfîrșit, gata! Și a rămas... Ce a rămas care va să zică? A rămas ca tuspatru să plecăm la oraș, să scoatem biletul, să punem mîna pe sărăcia ceea de gologani, să ne luăm fiecare dreptul nostru... na ție, na ție, na ție, na și ție!... bună ziua și fiecare să se ducă în treaba lui...

Da! Toate ar fi bune, dacă am putea pune mîna pe bilet! Dar dacă nu poți pune mîna pe el? Fiindcă unde e biletul? Biletul se găsește undeva la o bancă, bătut în cuie, pe numele altuia și pe deasupra, pe bilet adică, se mai află — să mă ierți de cuvînt — și un sechestru pus de judecător! Ei, cum poți să scoți un bilet ca ăsta? Ce-i de făcut, prin urmare? Mai întîi și întîi trebuie să facem așa, să nu mai rămînă între noi urmă de pricină. După ce n-o mai fi nici un fel de pricină, o să vedem noi ce e de făcut mai departe... Mă-nțelegi ori nu?... Dar cine trebuie să înlăture pricina, ca să nu mai fie pricină? Se-nțelege că asta e treaba dentistului! Dar dentistul, zice, dacă ți-aduci aminte, că el vrea să fie sigur de partea lui... De asta cere să se treacă biletul pe numele său. După aceea o să vadă, ca pricina să nu mai fie pricină...

Ne ducem atunci la chiabur și-l rugăm să fie atît de bun și să treacă biletul pe numele dentistului și să isprăvească o dată cu toată povestea... Dar chiaburul e greu de urnit. Și are dreptate.

— Ce aveți cu mine? Ce m-ați băgat într-o afacere care nu mă privește?

Și noi îi răspundem:

— Zău că ai dreptate! Dar ce să facem, dacă fără dumneata nu putem să punem capăt pricinii?

Zice el:

— Dar ce sînt eu de vină? N-aveți decît să puneți capăt pricinii, ori să nu puneți capăt pricinii... dar nu-mi puneți mie capăt zilelor!

Mă-nțelegi ori nu?... N-ai cumva la dumneata o pricină... ptiu!... vreau să zic o țigară?

Care va să zică unde ziceam că am ajuns? La pricină... Sfaturi încolo, sfaturi încoace și a rămas înțeles: judecată. Dar dacă-i vorba de judecată, tre-

buie să auzim şi ce spune un avocat. Şi de îndată ce trebuie să întrebi pe un avocat, trebuie să pleci la oraş.

Şi iar începe o istorie: la care avocaţi să ne ducem? Zice unul să ne ducem la avocatul cutare — altul zice să ne ducem la avocatul cutare. Bineînţeles, ne ducem la amîndoi avocaţii — parcă ai încotro? Şi avocatul cutare spune, firește, una — iar avocatul cutare ne spune tocmai pe dos. Cît despre avocatul al treilea ăsta ne înşiră cai verzi pe pereţi... Care va să zică e rău! Mergem atunci la un al patrulea... În sfîrşit parcă ce trebuie să-ţi mai spun dumitale cine sînt avocaţii!... Mă-nţelegi ori nu?... Dacă un avocat ne spune să facem o plîngere împotriva băncii şi a bogătaşului, cum că nu vor să ne dea biletul — cred că sfatul e bun, nu?... Vine celălalt avocat şi spune: că plîngerea trebuie s-o facem numai noi doi, eu şi Birnboim — şi numai împotriva bogătaşului, fiindcă nu putem cere băncii să ne dea biletul. După cîte mi se pare, nici sfatul ăsta nu-i rău! Ce spui?... Dar vine al treilea avocat şi-mi spune: ce am eu cu banca? Parcă ce? Banca mă cunoaşte măcar? Banca a avut de-a face cu mine? Plîngerea s-o facă numai Birnboim — şi nu împotriva băncii — ci împotriva bogătaşului, fiindcă ce vină are banca, dacă însuşi Birnboim a cerut nu de mult băncii să treacă biletul care se afla pe numele său — pe numele bogătaşului! Cred, prin urmare, că şi ăsta a vorbit ca un adevărat înţelept... Nu!... Fiindcă mai vine unul şi spune că plîngerea nu trebuie s-o fac nici eu, nici Birnboim, ci numai dentistul şi frate-meu Eineh. Ar fi, prin urmare şi asta o cale nu tocmai proastă, ce crezi dumneata? Dar iacătă că mai vine încă unul — un avocat, bine înţeles — şi zice că nici nu trebuie să ne judecăm, fiindcă, ia să vedem, zice el, de unde şi pînă unde a ajuns biletul pe numele chiaburului? Birnboim l-a adus la bancă. De unde a luat Birnboim biletul? De la Iankev-Iosl, adică de la mine! De unde am luat eu biletul? De la frate-meu Eineh! De unde l-a luat frate-meu Eineh? L-a împrumutat, vreau să zic l-a

cumpărat de la dentist. El zice „cumpărat", dentistul zice „împrumutat", dar totuna e, fiindcă aicea afacerea e lămurită. Așa că, zice avocatul, dentistul să ceară biletul lui frate-meu Eineh, frate-meu Eineh să mi-l ceară mie, eu să i-l cer lui Birnboim — și Birnboim, cui?... Birnboim, băncii!... Acuma că banca zice că ea nu-l mai cunoaște pe Birnboim, ci numai pe bogătaș? Bine! Atunci Birnboim să ceară bogătașului și bogătașul să ceară băncii, biletul. Că bietul chiabur se teme. Doamne ferește... nu știu de ce... c-o să fie dat în judecată? Atunci uite ce e de făcut: Birnboim să dea chiaburului un bilețel... sau, cum i se mai zice, o „descărcare"... eu să dau o descărcare lui Birnboim, frate-meu Eineh să-mi dea mie și dentistul să dea lu' frate-meu. Ei, cum îți place?... Se găsește atunci un alt deștept de avocat și strigă: stați! De unde știm că biletul se isprăvește cu dentistul? Poate se mai găsește ascuns pe undeva, într-un pod, încă un mușteriu care o să se trezească mîine și o să aducă martori și hîrtii și o să urle... Biletul este al meu! Oameni buni, unde e biletul meu?... Și atunci, ce se întîmplă? Fiindcă el n-o să mai ceară biletul, ci șaptezeci și cinci de mii de ruble. La cine? La nimeni altul decît la bogătaș. Că bogătașul are o hîrtie de la Birnboim și Birnboim de la mine și eu de la frate-meu și frate-meu de la dentist? N-are decît chiaburul... zice el, să se judece după asta cu Birnboim, Birnboim, cu mine, eu cu frate-meu, frate-meu cu dentistul... întocmai ca în poveste: capra cu pisica, pisica cu cîinele, cîinele cu bățul, bățul cu focul, focul cu apa, apa cu viețelul, viețelul cu măcelarul... Mă-nțelegi ori nu?

Care va să zică iar nu-i cum trebuie! Atunci ce-i de făcut? Trebuie să mergem la un alt avocat... și de la avocatul acela la un alt avocat. Ce să-ți mai spun? Nu ne-a scăpat un singur avocat. Ne-am avocățit atîta capul cu avocații ăștia, că ori unde stăteam și ori unde umblam, puteai să auzi numai avocați și avocați... N-ai la dumneata un avocat... ptiu!... vreau să zic o țigară?

Care va să zică, unde ziceam că am ajuns? La avocaţi. În sfîrşit, ne-a ajutat Dumnezeu şi avocaţii au găsit leacul... că doar avocaţi sînt! Şi care-i leacul ăsta? Uite care! Eu şi cu Birnboim, adică noi amîndoi, să depunem înainte de toate la notariat o „plîngere" cum că n-avem nici cea mai mică legătură cu biletul şi că biletul ăsta mi l-a trimis fratemeu Eineh, care l-a luat, adică l-a cumpărat de la dentist, ca să-l amaneteze şi că eu l-am amanetat la Birnboim şi că am luat pe el două sute de ruble — adică întocmai aşa cum s-a petrecut toată povestea... adevărul drept, curat, adevărat, fără înconjur, fără marafeturi, fără chichiţe... fiindcă ce poate fi mai bun decît adevărul? Dar vezi că pînă acum tocmai la el nu s-a gîndit nimeni!... Mă-nţelegi ori nu?

Dar stai, încă nu eşti gata. Că se cheamă că eu şi cu Birnboim să facem o plîngere chiar împotriva noastră? Ce-o să rămînă cu partea ce ni se cuvine? Ce ne facem dacă după aceea, ni se arată cotul? Să-mi pun nădejdea în cinstea lui frate-meu şi în cuvîntul dentistului? Că am făcut între noi o hîrtie şi am ciocnit un pahar de rachiu? Asta e moft!... O coală de hîrtie costă un gologan şi un păhărel de rachiu, poţi să bei în fiecare zi, numai, vorba aceea, să se găsească rachiu! Care va să zică ce am fi vrut noi amîndoi, eu şi cu Birnboim? O „garanţie", ca să fim siguri cu ceea ce ni se cuvine. Mă-nţelegi ori nu?

Şi abia acuma începe adevăratul bucluc: Garanţie! De ce să ni se dea garanţie? N-ajunge că ni se dau bani de pomană? Să ni se mai dea şi garanţie?

Uite, vezi, asta ne-a ars la ficaţi! Poi cum! Nu ni se cuvine garanţie pentru cinstea noastră, voi aşa şi pe dincolo? După ce vă facem un bine ca ăsta, că doar puteam să vă luăm toate cele şaptezeci şi cinci de mii de ruble, să nu mai ştie de ele nici dracu'... tot voi mai faceţi gură?

— Care va să zică vi se mai cuvin şi mulţumiri, nu?

Aşa îmi vorbeşte frate-meu Eineh. Şi asta mă face să sar în sus de necaz. O vorbă eu, o vorbă tu,

trosc-plosc, ca de obicei, între fraţi... Pe scurt, am izbutit: o să ni se dea o garanţie!... Ce fel de garanţie? O chitanţă? O chitanţă nu face nici două parale. O poliţă? Păcat de hîrtia de poliţă. Atunci ce? Bani peşin. Dar de unde să iei bani peşin, dacă în ziua de azi nimeni n-are o leţcaie. Adică vorba vine că nimeni, bani sînt şi încă mulţi, dar la Brodski... In sfîrşit, vorbe de clacă. Pînă n-o să mi se dea garanţie, nu iscălesc!

— Ce fel de garanţie?

— Ori ce garanţie vrei, numai garanţie să fie, ca lumea să nu rîdă de mine după aceea şi să spună că Iankev-Iosl a fost un nătărău. Mă-nţelegi ori nu?

Pe de altă parte, Birnboim nu mai contenește să tot zbiere într-una: „oameni"!... Să venim între oameni. Fiindcă, zice el, înainte de a da o dată pentru totdeauna o hîrtie ca asta, el vrea să mergem între oameni... Ce-o să spună oamenii, aşa să rămînă.

— Iar oamenii? zic eu. Doar am isprăvit o dată cu asta. Ce-ţi mai trebuie oameni?

— Eu vreau, zice el, să-i întrebăm pe oameni, poate o să găsească ei de cuviinţă că nu mi se cuvine nimic... şi atunci de ce să iau bani degeaba? Mă-nţelegi ori nu? Eu strig „garanţie" şi Birnboim zbiară „oameni".

— Garanţie, zice el, o să luăm după aceea. Mai întîi să-i întrebăm pe oameni!

— Iar te-ai „omenit"? zic. De cînd tot cu oamenii ăştia, a început să mi se „omenească" în cap! Mai bine ai avea în grijă, zic, garanţia. Garanţia înainte de toate!

Care va să zică, unde ziceam că am ajuns? La garanţie! Ni s-a dat garanţie. Ne-am legat unul de altul, aşa cum se cuvine, în scris, cu tot felul de hîrtii — şi încă hîrtii la notariat — şi am înaintat toate hîrtiile astea acolo unde trebuie şi am început să mergem pe la avocaţi şi să scriem iar hîrtii şi hîrtii... hîrtia cutare şi hîrtia cutare... şi ne-am repezit mereu, la fiecare două zile în oraş, am făcut cheltuieli, am dormit în paturi cu ploşniţe, bine că se cheamă că-i „hotel" — („han" nu-i dădea mîna

să-şi spună), am mîncat nişte gîndaci prăjiţi (bine că se chema „friptură“, „rasol“ nu-i dădea mîna să-şi spună), am asudat ca într-o baie cu aburi, am ros caldarîmul, am asurzit de atîta gălăgie... poate ştii dumneata pentru ce! Mare chilipir pe capul nostru! Şaptezeci şi cinci de mii de ruble!... Dracu' s-o ia, să se isprăvească o dată, cum spune nevastă-mea, să trăiască: „Astea şaptezeci şi cinci de mii de ruble ale tale, mi-au făcut şaptezeci şi cinci de mii de găuri în inimă. M-aş lăsa păgubaşă de bucuria asta, că n-am nevoie de ea“.

— Ei, zic, eşti o muiere şi o muiere tot muiere rămîne.

Aşa-i vorbesc eu nevesti-mi, dar simt că tot ea are dreptate. Fiindcă ce-mi iese mie din toată afacerea asta, dacă de pe urma ei nici măcar o ceapă nu pot cumpăra! Mi-am făcut duşmani de pomană. Cutăruia îi ies ochii, doar aşa! Altuia-i plesneşte fierea de teamă că poate pun mîna pe bani... De ce să ia un Iankev-Iosl atîţia bani, mă-nţelegi ori nu?

Ce să-ţi mai spun, m-am uscat bine de tot pînă am ajuns să aud vestea cea bună că pricina nu mai e pricină... că s-a isprăvit cu pricina! Şi ne-a ieşit destul limba de un cot, pînă a dat Dumnezeu şi am văzut într-un ceas bun, biletul! Dumneata îţi închipui, desigur, că aşa de repede am şi dat ochi cu el! A, nu! Ia-o mai uşurel o lecuţă! Mai întîi a trebuit să treacă vremea, adică o lună de zile... că poate se iveşte vreunul care să spună că nu e mulţumit cu judecata. În toată luna asta, nu ştiu dacă am închis ochii măcar o singură noapte. Tot îmi umblau prin cap o grămadă de visuri urîte, şi nu o dată mă trezeam... mă-nţelegi ori nu?... în mijlocul nopţii, că strig ca un ieşit din minţi:

— Ţipre, zbor!

— Unde zbori? făcea speriată, nevastă-mea. Ce-i zborul ăsta pe tine? Scuipă de trei ori şi povesteşte-mi ce-ai visat?

— Am visat un vis frumos. Am visat că am aripi şi că zbor... şi că după mine zboară o mulţime de

arătări cu chipuri sălbatice... şerpi şi draci, care vor să mă-nghită.

Asta mi s-a întîmplat o dată. Altă dată am visat că stau pe un sac mare şi umflat. Era un sac roşu, pe care scria cu cifre mari: „Şaptezeci şi cinci de mii"... E sîmbătă după masă, e zi de vară... mă-nţelegi ori nu?... tot tîrgul se plimbă pe uliţe, se opreşte şi se uită la mine cu nişte ochi... Deodată... prrr!... se aude o trosnitură. Sacul s-a rupt şi eu mă răstorn şi încep să zbier:

— Ţipre, a plesnit!

— Cine a plesnit? Las' să plesnească duşmanii mei! sare nevastă-mea şi mă trezeşte din somn.

Apoi se apucă să-mi tălmăcească visul în bine, aşa cum obişnuieşte o nevastă.

Pe scurt, care va să zică, unde ziceam că am ajuns? La bilet! Să scoatem biletul. Cînd a venit vremea să mergem să scoatem biletul, începe o nouă istorie. Cine, adică, trebuie să meargă? Fiecare în parte se simte el omul potrivit. Dar nici să ai cu totul încredere în oricine nu s-ar putea fiindcă nu-i vorba de un fleac, ci de şaptezeci şi cinci de mii de ruble... Mă-nţelegi ori nu? Şi ne-am înţeles între noi, că tu nu mă crezi pe mine, eu nu te cred pe tine, aşa că mai bine mergem cu toţii grămadă. Adică, ce se cheamă cu toţii grămadă? Cam la vreo zece. De unde au ieşit ăştia zece? N-ai decît să socoteşti şi ai să vezi: eu unul, Birnboim doi, dentistul trei, frate-meu patru, trei avocaţi (unul din partea dentistului, unul din partea lui frate-meu şi unul din partea mea şi a lui Birnboim). Ai prin urmare şapte la număr. Apoi cei trei misiţi care s-au băgat şi ei la mijloc şi ne-au împăcat... Iaca ai tocmai zece. Din pricina asta chiar, la început, lucrurile iar s-au încurcat. Frate-meu Eineh se zbătea şi urla ca din gură de şarpe, că de ce merge atîta lume la bancă?

— Ar fi de ajuns, zicea el, să merg numai eu cu dentistul!

Pesemne că-i venea cam peste mînă că nimeni nu voia să pună nădejdea în cinstea lui şi în cuvîntul dentistului. Dar nouă ăstorlalţi ne păsa de ce spune

el, întocmai ca de ciubotele lui bunicu-meu... fiindcă fiecare avea cîte o pretenţie şi fiecare avea dreptate. De pildă, eu am dovedit că trebuie să merg pentru că sînt frate — asta nu doar pentru că aş pune la îndoială cinstea lui frate-meu, dar pentru că un frate poate oricînd să-l tragă pe sfoară pe frate-său şi după aceea poftim de fă-i ceva, dacă poţi! Ce să-i fac? Să-l dau în judecată? Doar mi-e frate!... Frate-meu zicea şi el că dacă un frate nu vrea să-l creadă, nu poate nici el să aibă încredere în oricine o fi şi oricît de cinstit o fi... şi cred că nu poţi să spui că n-avea în felul său dreptate, frate-meu Eineh!... Cei trei avocaţi nici nu mai încape vorbă că trebuie să fie de faţă, fiindcă o să mai fie nevoie, zic ei, să se scrie hîrtii, zic ei, şi să se scrie şi să se tot scrie... Şi după aceea, misiţii. Dar şi misiţii strigă cu toţii într-un glas, că trebuie să meargă şi ei... şi încă tustrei laolaltă, fiindcă, ei sînt, zic, nişte cai bătrîni şi ştiu ce e viaţa. Ei zic că au urmat o şcoală bună de tot... Ei au isprăvit învăţătura la bursa de la Iehupeţ şi ştiu ce se cheamă să iei bani pe misitie... Aştia sînt bani pe care trebuie să pui mîna numaidecît, fără să laşi să treacă o clipă măcar. Altminteri... Mă-nţelegi ori nu?

În sfîrşit, mergem, cu toţii! Ne-am înţeles, însă, ca măcar atîta lucru să facem: să nu ne adunăm grămadă în acelaşi loc, dintr-o dată, ci unul cîte unul. Dar cum fiecare în parte ţinea să fie el cel dintîi, am venit la bancă toţi zece, cînd nici nu se crăpase bine de ziuă şi ne-am învîrtit pe afară o bună bucată de vreme, pînă ni s-a deschis uşa şi am intrat să ridicăm biletul.

Acu nu-ţi mai povestesc ce se cheamă o bancă. Unei bănci nu-i place să te pripeşti. Banca are vreme. Ce-i pasă ei de bilet, de Iankev-Iosl, de şaptezeci şi cinci de mii, de dentişti, de fraţi, de Birnboim, de misiţii care vor să cîştige şi ei un biet gologan, acolo... Un funcţionar îşi aprinde o ţigară, altul stă la taifas cu un al treilea, un al patrulea citeşte o gazetă fără să ridice ochii, măcar să-l ia dracul!... Ne învîrtim de colo pînă colo, căscăm, tuşim... am vrea să ajungem

să trăim şi clipa aceea o dată... dar vezi că lipseşte contabilul. Vine în sfîrşit contabilul... nu-i casierul! Vine casierul, nu-i directorul! Unde e directorul?... Mai doarme!... Stăpînul băncii, adică, mai stă în pat şi doarme. Ce-i pasă lui de bilet, de Iankev-Iosl, de şaptezeci şi cinci de mii, de dentişti, de fraţi, de Birnboim, de misiţii care vor să cîştige şi ei un biet gologan, acolo!... Cam cîtă leafă, adică, ar putea să ia, aici, un asemenea director? Vreo şase mii de ruble cred, poate şi opt... Şi de ce adică nu chiar zece mii? Nu munceşte destul, săracu' de el? Eu m-aş tocmi aici director pentru jumătate de preţ, zău... pentru o treime... Şi poate aş munci mai mult decît el şi cu mai multă tragere de inimă!

Aşa stau eu şi mă gîndesc şi poate că nici nu mă gîndesc... Mă-nţelegi ori nu?... În sfîrşit, iacătă-l, şi pe director! Cum îl vedem pe director, ne repezim, bineînţeles, cu toţii buluc peste el, că omul s-a şi speriat o lecuţă şi a făcut un semn cu mîna. Atunci s-au apropiat de el numai avocaţii, tustrei şi dentistul şi i-au întins hîrtiile. Mă-nţelegi ori nu? Directorul se închide la el în odaie cu toate hîrtiile astea şi noi stăm şi aşteptăm şi aşteptăm şi aşteptăm... pînă ce dă Dumnezeu şi iese directorul şi se aşază, să mă ierţi, cu spatele la noi şi începe să vorbească şi să vorbească... Ce-i pasă lui de bilet, de Iankev-Iosl, de şaptezeci şi cinci de mii, de dentişti, de fraţi, de Birnboim, de misiţi care vor să cîştige şi ei un biet gologan, acolo!... Deodată se întoarce cu faţa la noi:

— Hîrtiile sînt gata! Treceţi la casă!

Şi adică asta n-a putut să ne-o spună mai înainte?... Mă-nţelegi ori nu?

Înşfăcăm hîrtiile şi ne repezim la casier să i le dăm — siguri că acum... gata! Am isprăvit! Cînd colo? Ce? Cum? Nici pomeneală! Casierul are treabă, numără bani, hîrtii, sute şi mii, ca gunoiul, şi aur, aur, grămăjoare întregi de aur, o masă plină cu aur... Cam cîţi bani poate să fie aici? Vai de capul meu!... Dacă aş avea măcar a zecea parte, mi-aş bate joc de bilet şi de tot... Uite, aşa stau eu

şi mă gîndesc şi poate că nici nu mă gîndesc... şi casierul numără într-una, fără să ne arunce măcar o privire. Ce-i pasă lui, adică, de bilet, de Iankev-Iosl, de şaptezeci şi cinci de mii, de dentişti, de fraţi, de Birnboim, de misiţii care vor să cîştige şi ei un gologan, acolo !... Aurul îi zboară în mînă, cu un zornăit care te pătrunde în oase, mă rog, aşa cum ştie să zornăie aurul... Mă-nţelegi ori nu ?

Care va să zică unde ziceam că am ajuns ? La aur. După ce-şi numără aurul, casierul îşi ridică ochelarii spre noi, ne ia hîrtiile şi le răsfoieşte, ca şi cum ar număra nişte bani, sutare, de pildă, cu o plesnitură din degete... Deschide un plic, îl rupe, scoate de acolo biletul, biletul cu pricina şi ne întreabă :

— Cine-l ia ?

Şi se întind deodată zece perechi de mîini.

— Nu ! zice casierul. Nu pot să dau biletul la toţi ! Alegeţi pe unul dintre voi !

Alegem pe unul dintre noi, pe cel mai bătrîn dintre avocaţi. Cel mai bătrîn dintre cei trei avocaţi ia biletul încetişor, cu amîndouă mîinile, cum ai lua un copil ca să fie tăiat împrejur, se apropie cu el de dentist, apoi de frate-meu Eineh, apoi de mine şi de Birnboim, ca să vedem dacă ăsta este sau nu este biletul ! Dentistul zice că l-a recunoscut de departe, cînd se mai găsea încă în mîna casierului. A făcut pe el un semn foarte bun !... Ce fel de semn, nu vrea să spună... Şi frate-meu Eineh se jură pe tot ce are mai scump, că dacă l-ar fi trezit cineva noaptea din somn şi i s-ar fi arătat biletul, îl recunoştea în întuneric... Mă-nţelegi ori nu ? Dar eu şi cu Birnboim nu ne-am dat seama bine dacă, într-adevăr, ăsta-i biletul !... De ce să spunem o minciună atît de gogonată ? Nu l-am recunoscut. Grija noastră a fost să vedem dacă biletul are seria nr. 12. Ăsta e doar lucrul cel mai de seamă, nu ?

De la bancă o pornim cu toţii în goană la Loteria de Stat ca să încasăm cele şaptezeci şi cinci de mii de ruble. Bineînţeles, ne ducem iarăşi cu toţii grămadă. Şi încă pe jos, cu toate că Loteria e cocoţată

tocmai sus, în deal. Cel mai în vîrstă dintre avocați, ține strîns zdravăn biletul cu amîndouă mîinile, ca să nu-l piardă cumva, sau ca să nu se creadă că ar vrea să facă cine știe ce farmece și să-l schimbe c-un altul... Mare lucru, îți spun drept, să i se întîmple ceva unui bilet ca ăsta, atît de plin de belele! Mă-nțelegi ori nu? Și ne ducem nu numai noi ăștia zece, ci douăzeci. De unde ne-am înmulțit atîta, să nu ne fie de deochi? Ce să te miri! Atîția prieteni buni din tîrgușorul meu care se găseau tocmai în ziua aceea în oraș și care, cînd au văzut că mergem, în sfîrșit, cu biletul la Loteria de Stat ca să ridicăm cele șaptezeci și cinci de mii de ruble, s-au gîndit să ne însoțească puțin și cu prilejul ăsta să vadă și ei cum se încasează cîștigul cel mare, fiindcă așa ceva nu se poate vedea în orice zi.

La Loterie, ce să-ți spun? Am avut o primire cum nici nu se poate mai frumoasă. Cela care stătea la ușă, la început s-a cam speriat el puțin, cînd a văzut deodată atîta lume. Cu toate astea ne-a primit pe toți foarte bine și ne-a poftit să intrăm unul cîte unul. Ne-am apropiat de un slujbaș, care ne-a dat pe mîna unui alt slujbaș cu o chelie albă, lucioasă ca o farfurie și i-a șoptit la ureche — ce, nu știu! Funcționarul cu chelie, care stătea dincolo de gratii, a luat biletul, a ridicat ochii, ne-a aruncat o privire ascuțită prin ochelari și și-a văzut mai departe de treabă. Ținea în mînă un cuțitaș, cu care zgîria în registru... și zgîria, zgîria mereu fără să se oprească o clipă... El zgîrie și noi stăm ca pe jeratic și ne uitam cum zgîrie și toată lumea dimprejur se uită la noi și ne măsoară din cap pînă în picioare, dar el, slujbașul cu chelia, tot zgîrîie mereu hîrtia și de jur împrejur, la toate mesele, stau funcționari și numără bani, dar cum crezi bani? Ca gunoiul! Aur, uite așa!... Ți se învîrte capul nu alta, îți huruie în urechi și-ți ia ochii... Cine o mai fi născocit și banii, îmi zic, că din pricina lor e vai și amar de capul oamenilor care sînt gata să se înghită unul pe altul!... Nu-i frate, nu-i soră, nu-i tată, nu-i copil, nu-i prieten, nimic scump pe lume nu-i, numai bani

și bani și bani... Așa mă gîndesc și poate că nici nu mă gîndesc... Mă-nțelegi ori nu ? Și cela cu chelia, nu mai obosește să zgîrie fiindcă ce-i pasă lui de bilet, de Iankev-Iosl, de șaptezeci și cinci de mii, de dentiști, de frați, de Birnboim, de misiții care vor și ei să cîștige un biet gologan, acolo !...

Dar toate își au pe lumea asta un sfîrșit. Dumnezeu s-a îndurat de noi și slujbașul s-a hotărît să nu mai zgîrie în registru. Și-a închis, care va să zică, briceagul, și l-a băgat în buzunărelul de la vestă, și-a scos o batistă albă ca zăpada și și-a suflat bine nasul, așa cum se cuvine. După aceea, a luat biletul iar în mînă, cum ai lua orice petic de hîrtie și a început să se uite și să se uite... ba în registru, ba la bilet, ba la bilet, ba în registru. Îi este frică pesemne, deșteptului ăsta, că biletul e făcut ! Așa mă gîndesc !... N-ai decît să te uiți, pînă ți s-o face lehamite !... E un bilet adevărat, nu unul fals !

Deodată, văd cum ia biletul și ni-l zvîrle în obraz:

— Cine v-a spus că biletul ăsta a cîștigat șaptezeci și cinci de mii de ruble ? se răstește el la noi. Mă-nțelegi ori nu ? Cine ne-a spus ! Ei, cum îți place una ca asta ?

— Ce se cheamă, zicem noi, cine ne-a spus ? Chiar biletul singur ne-a spus că a cîștigat șaptezeci și cinci de mii de ruble !... Ăsta e doar biletul seria 2289, nr. 12 !

— Da, ne răspunde slujbașul, fără să clipească din ochi. Asta e adevărat. Seria 2289 nr. 12, a cîștigat chiar cele șaptezeci și cinci de mii de ruble. Dar biletul vostru nu este seria 2289 nr. 12, ci este seria 2298 nr. 12... Așa că e o mică greșeală la mijloc !

Îți place noutatea asta ? Acu ce să-ți mai spun ? La început, cînd l-am auzit pe slujbașul cu chelie că ne vorbește așa, ne zăpăcisem cu toții. Ne gîndeam : ori e el tîmpit, ori sîntem noi nebuni, ori visăm. Și am început să ne uităm unul la altul. Abia după aceea ne-a venit în minte să vedem și ce spune biletul... Da ! Așa este !... Seria 2298, nr. 12... Mă-nțelegi, ori nu ?

Ce să-ţi spun mai departe, dragă prietene? Nu ţi-aş putea povesti nici a zecea parte măcar şi nu şi-ar putea închipui nimeni ce s-a petrecut cu noi, cînd am rămas cu toţii cu glasul tăiat şi ne uitam unul la altul. Pe chipurile noastre se putea citi... ştiu eu? Nici nu mai erau chipuri de oameni... Mă-nţelegi ori nu?... Ci chipuri de fiare şi vite. Dacă ar fi putut să se înjunghie unul pe altul, cu privirea l-ar fi înjunghiat. Dar de ce? Ce ţi-am făcut? Ai visat că ai cîştigat şaptezeci şi cinci de mii de ruble? Ei şi? Trebuie să faci moarte de om pentru asta? Viaţa nu mai are nici un preţ, afară de bani?... Mă-nţelegi ori nu? Nebuni! Pe nimeni nu aveam atîta necaz ca pe Birnboim! Ceilalţi, mă rog, au încercat să se dezvinovăţească şi să arunce vina unul pe celălalt. Dentistul zicea că vinovat este frate-meu Eineh. Eineh zicea că nici nu s-a gîndit vreodată la şaptezeci şi cinci de mii de ruble şi nici n-ar fi ştiut vreodată de şaptezeci şi cinci de mii de ruble, dacă eu Iankev-Iosl, nu i-aş fi trimis o depeşă cum că să fie într-un ceas bun... Mă-nţelegi ori nu?...

— Bine te-ai mai uitat, zice el, în gazetă!

— De ce zic, nu te-ai uitat tu?

— Biletul a fost doar la tine, zice el. Adevăratul stăpîn al biletului eşti doar tu, nu altul!

Ai auzit vorbă? Mai înainte, cîtă vreme erau încă cele şaptezeci şi cinci de mii de ruble în picioare, au vrut să se scuture de mine cu totul — şi acuma, cînd cîştigul a căzut în apă, am ajuns adevăratul stăpîn al biletului... Dar nu-i nimic! Eu Iankev-Iosl, ţapul ispăşitor, iau asupră-mi toată ruşinea. Las' să rămînă aşa cum spun ei: singurul vinovat sînt eu!... Dar voi de ce n-aţi căscat ochii, boilor?... Aţi văzut doar la fel ca şi mine de nu ştiu cîte ori toate hîrtiile şi toate chitanţele şi toate registrele în care scria negru pe alb: „seria 2298 nr. 12" cînd nu biletul ăsta, ci biletul cu seria nr. 2289 nr. 12 a cîştigat! De ce nu v-a trecut prin minte să vă uitaţi că 9 stă înaintea lui 8? Apoi cînd biletul se găsea în mîinile voastre, doar n-aţi fost chior să mai aruncaţi

o dată o privire pe tabelă ca să vedeţi ce scrie a cîştigat cele şaptezeci şi cinci de mii de ruble : seria 2298 sau 2289 ? Dar la bancă nu v-a venit greu de loc să mergeţi grămadă... de ce ? Aţi crezut că iaca, puneţi mîna pe bani !... Mă-nţelegeţi ori nu ?

Dar de nimeni nu-mi pasă atîta ca de Birnboim. Făcea să te uiţi la el cum stătea de o parte, parcă ar fi fost străin de toate, ca şi cum n-ar avea nici un amestec în toată afacerea asta. Abia mai odinioară urla : „Oameni !... Oameni !"... El vrea să meargă între „oameni". Şi acum stă nevinovat ca un mieluşel şi nu scoate o vorbă. Asta m-a pişcat, mă-nţelegi, la inimă şi m-am gîndit : Hai cel puţin să-mi vărs năduful pe el, că destul m-a chinuit în ziua aceea cînd mă rugam de el, cum îl rogi pe un ucigaş, să-mi dea biletul înapoi :

— Pani Birnboim, zic. Acuma ai tot răgazul să te duci între oameni ! Uite, se găsesc aicea oameni la bancă, să nu le fie de deochi, destui ! De ce taci ? Nu mai vrei oameni ? S-a isprăvit cu oamenii ?

Toată lumea care stătea acolo nu mai putea de bucurie. De ce se bucura, n-aş putea să ţi-o spun ! Se bucura că-l chem pe Birnboim al meu între oameni ? Ori se bucura, doar aşa, că din cele şaptezeci şi cinci de mii de ruble nu ne-am ales cu nimic ?... Pot să-ţi spun... mă-nţelegi ori nu ?... şi să ţi-o jur pe tot ce vrei... că nici nu-mi pasă de bani, arză-i-ar focu' să-i arză. Numai un lucru mă doare; de ce pe vremea cînd lumea credea că Iankev-Iosl are şaptezeci şi cinci de mii de ruble, Iankev-Iosl era „reb" Iankev-Iosl ; şi acum, cînd s-a aflat că Iankev-Iosl are, să mă ierţi de cuvînt, pe dracu' şi nu şaptezeci şi cinci de mii de ruble, s-a isprăvit ! Nu mai e „reb" Iankev-Iosl... Ce-i asta, golanilor, trăsni-v-ar Dumnezeu să vă trăsnească ? Ce v-am făcut ? Că am sau nu am şaptezeci şi cinci de mii de ruble, ce-i treaba voastră ?..,

Ştii ce aş vrea să-ţi spun, dragă prietene ! Poţi să te lauzi cu omenirea asta a dumitale... Ptiu ! O lume urîtă !... O lume de oameni prefăcuţi... O lume de

proşti... Şi acuma, să nu-ţi fie cu supărare, după ce ţi-am împuiat capul cu cele şaptezeci şi cinci de mii de ruble ale mele... să-mi fii sănătos şi să-ţi dea dumnezeu afaceri mai bune decît să stai să mă asculţi.

CUȚITAȘUL

La nimic pe lumea asta n-am rîvnit, ca la un cuțitaș...

Tare aș fi vrut să am și eu un briceguț mititel, pe care să-l pot scoate din buzunar ori de cîte ori mi-o veni pofta, să tai cu el tot ce mi-o place, să nu mai poată băieții de ciudă.

N-am început bine să umblu la școala lui Iosl dascălul și mi-a și dăruit Cel-de-sus un cuțitaș, adică ceva care mai-mai să semene a cuțitaș. Îl întocmisem cu mîna mea. Am luat o pană de gîscă, am retezat-o la un capăt, am ascuțit-o la celălalt... și mi-am băgat în cap că e un cuțitaș și că taie.

— Ce-i cu penele astea pe tine? m-a întrebat tata, un om ros de boală, cu chipul galben și supt, gata mereu să tușească. Pene-i trebuie! Jucării! Khăhăhă!

— Ce-ți pasă ție că se joacă băiatul? i-a răspuns mama, o femeie scundă, cu testemea neagră pe cap. Numai așa... să-ți spargi pieptul de pomană, cu zbieretele.

Cîteva luni mai tîrziu, am avut în sfîrșit și un cuțitaș. Vreau să zic, cît pe ce un cuțitaș — bineînțeles, meșterluit tot de mine. Am smuls din corsetul mamei

o „balenă", am înfipt-o într-o surcea și am frecat-o de gura unei oale, ca s-o ascut. Cît am avut de pătimit și cum au mai sîngerat degetele mele — săracele — nu-i nevoie să vi-o mai povestesc. Vi-o închipuiți și singuri!

— Ian te uită cum ți s-a umplut odorul de sînge! a început tata să zbiere. Un copil... halal să-i fie!... Khăhăhă!

Și nici una, nici două, tata m-a înhățat și m-a scuturat cu atîta necaz, că au început să-mi pîrîie oscioarele!

— Vai de mine și de mine, a strigat mama speriată.... Cu ce s-a tăiat? Dă-mi cuțitul... să se isprăvească o dată cu el, vai de viața și de zilele mele!

Și fără să-i pese că plîng de necaz, mi-a luat „cuțitașul" și mi l-a zvîrlit în foc.

Dar n-a trecut mult și mi-a încăput pe mînă un alt cuțitaș. De astă dată, un cuțitaș sadea, din țara cuțitașelor — care se închide și se deschide... uite așa... și cu o prăsea gheboșată, rotunjioară, pîntecoasă ca un bolobocel.

De unde și pînă unde cuțitașul ăsta, la mine?

L-am cumpărat de la Șloimale cu zece parale bani gheață și cinci pe datorie. Dar de unde gologanii? Îi aveam strînși din ce mi se dădea în fiecare zi pentru covrigi.

O! Dacă ați ști cît de drag mi-era cuțitașul ăsta!... Țineam la el ca la ochii din cap!

Îmi plăcea să-l mîngîi ca pe un copil mic și abia după aceea să mă joc cu el. Cum? Tăiam cîte un petic de hîrtie, ori ascuțeam un fir de pai, ori ciopîrțeam o felie de pîine în bucăți-bucățele, pe care le băgam în gură, una cîte una, cu vîrful briceagului. Cînd venea vremea să mă duc la culcare, mă apucam să curăț cuțitașul cu multă băgare de seamă, să-l șterg, să-i dau lustru și să-l ascut de o piatră peste care dădusem în pod. Trebuia să ascut cuțitașul, să-l ascut, să-l ascut!

Tata, cu tichia pe cap, aplecat peste o carte, citește și tușește, tușește și citește. Mama se învîrte

în bucătărie, pe la cuptor, să vadă cum creşte pîinea, şi eu nu mă mai satur să ascut cuţitaşul, să-l ascut, să-l ascut!

Deodată, îl văd pe tata cum tresare, ca din somn.

— Ce-i acolo... cine umblă pe acolo?... Ce faci tu aici, obrăznicătură?

Se apropie de mine, se uită la piatră şi izbucneşte, înecat de tuse:

— Aha, cuţitaşul... khăhăhă! Şi un golan ca tine adică, nu poate să ia o carte în mînă în loc să se joace... khăhăhă?

Şi-mi smulge din mîini şi piatra şi cuţitaşul. Eu încep să bocesc cît mă ţine gura. Tata îmi drege plînsul cu cîteva palme, iar mama, speriată, dă năvală din bucătărie, cu mînecile sumecate:

— Ce este, ce s-a întîmplat, vai de mine? Ce ai cu copilul, vai de zilele mele?

— Cuţitaşul! zbiară tata. Uită-te la el, puişorul mamei. Gogeamite găligan, că-mplineşte opt ani acuşi... în loc să-şi arunce ochii pe o carte... Am să-ţi arăt eu ţie... cuţitaşe!... Khăhăhă... nici una, nici două, cuţitaşe... Khăhăhă...

Pentru Dumnezeu! Ce tot are tata cu cuţitaşul meu? Cu ce a păcătuit cuţitaşul, săracul de el, că-l urăşte atîta?

Şi cuţitaşul a fost aruncat, Dumnezeu ştie unde, că eu l-am căutat opt zile la rînd şi nu i-am mai putut da de urmă! Parcă l-ar fi înghiţit pămîntul!

A trecut un an, poate un an şi jumătate. Uitasem aproape cu totul de cuţitaşul meu pîntecos.

Dar mi-a fost, pesemne, scris să-mi irosesc toţi anii copilăriei în ponoasele ce le trăgeam de pe urma cuţitaşelor. Aşa că, spre marea mea nenorocire, mi-a trimis Cel-de-sus încă un briceag... dar ştiţi? — unul nou-nouţ, o bomboană, o bijuterie... un cuţitaş... v-o jur... cum nu s-a mai născut cuţitaş ca ăsta, de cînd lumea. Şi avea cuţitaşul ăsta al meu două lame grozave, de oţel, tăioase ca briciul, cu prăsele albe, de os, cu ţintişoare roşii, de aramă, mă rog, o minune a minunilor.

Cum am dat eu peste un asemenea briceag, care numai de nasul meu nu era — e o întreagă istorie, pe cît de tristă, pe atît de frumoasă. Ascultați!

Vă-nchipuiți desigur și voi, cam ce mutră putea să aibă în ochii mei omul ăla umflat ca un harbuz, care stătea în gazdă la noi. Îi zicea Herț Herțenherț, vorbea un idiș pe care-l înțelegeam cu greu, umbla tuns chilug și fără barbă și — să mă iertați de cuvînt — într-o haină tăiată scurt.

Dar asta s-a întîmplat numai la început, cînd abia venise la noi. Mai tîrziu, după ce l-am cunoscut mai îndeaproape pe acest Herț Herțenherț (a stat la noi un an întreg) l-am îndrăgit atîta, încît nici nu-mi mai păsa că nu-și face în fiece zi rugăciunea, ori că nu-și spală mîinile cînd se așază la masă. Odinioară, însă, nici nu putea să-mi intre în cap cum îl rabdă Dumnezeu pe pămînt, cum nu i se oprește mîncarea în gît, cum nu-i năpîrlește părul de pe căpățîna lui tunsă pînă la piele.

Mai cu seamă un lucru nu puteam să pricep: de ce tata, un om atît de evlavios și cu frica-n Dumnezeu, îi dădea lui Herțenherț un loc de frunte la masă. Și nu numai tata, ci toți cei care intrau la noi se-ntreceau în temenele față de el:

— Șalom aleihem, reb Herț Herțenherț... bine v-am găsit, reb Herț Herțenherț... ședeți, reb Herț Herțenherț...

Odată, mi-am luat inima în dinți și l-am întrebat pe tata de ce toate astea. Tata m-a îmbrîncit la o parte și mi-a răspuns răstit:

— Hai, pleacă!... Nu-i treaba ta!... Ce te tot învîrți dracului pe aici?... Nu poți să pui mîna pe o carte?... Khăhăhă!

Iar carte, Dumnezeule! Vreau să văd și eu ce spune Herț Herțenherț al nostru!

Mă strecor iar în casă și mă tupilez într-un colț de unde pot să trag cu urechea, să-l aud și să-l văd pe Herț Herțenherț cum rîde în hohote și cum scoate fum dintr-o țigară groasă și neagră, care miroase strașnic. Deodată se apropie tata de mine și-mi cîrpește o palmă:

— Iar aici ticălosule? Ce o să se aleagă de tine, ha?... Ce o să se aleagă... Khăhăhă...

Domnul Herț Herțenherț îmi ia apărarea:

— Da' mai lasă-l frate, în plata Domnului!... Dă-i drumul!

Dar degeaba își strică el gura, fiindcă tata tot mă dă pe ușă afară. Pun mîna pe o carte... aș! Citește dacă poți! Ce-i de făcut? Umblu de colo pînă colo... pînă ajung în odaia lui Herț Herțenherț. Ah! Cît de minunată, cît de luminoasă este odaia lui Herț Herțenherț! Lămpile ard, oglinzile sclipesc, pe masă o călimară de argint cu niște condeie nemaipomenit de frumoase și oameni călare pe călușei și o grămadă de oscioare, pietricele, zorzoane... și între ele... un cuțitaș.

Doamne, ce cuțitaș! Dac-aș avea, de pildă, eu, un cuțitaș ca ăsta, ce fericit aș fi și ce minuni aș scoate din el! Da, da! Ia să-l încercăm, dinadins, să vedem: e ascuțit? Ah! Taie firul de păr, numai cît îl apropii de el. Ce cuțitaș! Dumnezeule, ce cuțitaș!

Și fără să-mi dau seama cum, mă trezesc că țin strîns în mînă briceagul. Mă uit împrejur, să văd dacă nu-i nimeni pe acolo. Aș vrea să-l bag în buzunar măcar pentru o clipă. Îmi tremură mîna și îmi bate inima așa... că aud cum face tic, tic, tic!... Ssst. Cineva umblă! Îi scîrțîie ciubotele! E el... domnul Herț Herțenherț! Vai, Doamne! Ce-i de făcut? Nu! Cuțitașul să rămînă deocamdată la mine, după aceea... îl pun eu la loc. Pînă una alta, trebuie să scap de aici, să fug!

Seara, la masă, nu mai mi-e foame. Mama îmi pipăie fruntea, iar tata îmi aruncă priviri furioase și mă trimite la culcare.

Să dorm? Parcă cine poate să doarmă? Mă simt pierdut! Ce-i de făcut cu cuțitașul! Cum să-l pun la loc?

A doua zi, tata mă strigă:

— Ia-n vino-ncoa', odorul mamei. Nu cumva ai dat tu de cuțitaș?

Am crezut că se prăvălește cerul peste mine. Mi se părea că el știe... că toată lumea știe!... Cît pe ce

să mă dau de gol și să-mi scape cuvîntul din gură.

— Cum ?... Cuțitașul ?... Uite-l !

Cu un nod în gît și tremurînd ca varga am bîiguit :

— Ce... ce fel de cuțitaș ?

— Ce... ce fel de cuțitaș ? se strîmbă tata după mine. Cuțitașul de aur, cuțitașul găzdarului nostru...

— Ce te agăți de copil ? se amestecă mama. Sărăcuțul de el, nici n-a visat de cuțitaș... și tu-i bați capul... cuțitaș... cuțitaș... cuțitaș !...

— Cuțitaș, cuțitaș ! se strîmbă iar tata, de astă dată după mama. A auzit doar de dimineață cum se tot strigă : cuțitaș... cuțitaș... de se răstoarnă casa... și dumneaei mă mai întreabă ce fel de cuțitaș ! Hai, marș de te spală, măgarule, ticălosule, nătărăule... khăhăhă...

Mulțumescu-ți ție, Doamne, că nu m-a căutat tata prin buzunare. Dar ce-i de făcut ? Trebuie neapărat să ascund cuțitașul într-un loc unde să nu dea nimeni de el. Unde ? A, am găsit ! În pod !

Scot cuțitașul din buzunar și-l bag în cizmă. Mănînc, fără să-mi dau seama ce. Mă înec !

— Ce înfuleci așa ? mă întreabă tata. Ce-i graba asta pe tine ?

— Trebuie să mă duc la școală ! îi răspund eu, cu obrajii în flăcări.

— Ian te uită la el ? L-a apucat hărnicia ! Cum îți place ? mormăie el, furios.

Cu ajutorul lui Dumnezeu am isprăvit și cu masa.

— Ei, de ce nu te duci la școală, vrednicia tatii ? se răstește tata la mine.

— Ce-l alungi așa ? face mama. Lasă-l să mai răsufle.

M-am repezit în pod. Cuțitașul se afla într-un colț, sub o grindă.

— Ce te-ai cocoțat, mă, pierde-vară, acolo... în pod ? strigă tata.

— Caut ceva, răspund eu, mort de frică.

— Ceva ? Ce fel de ceva ?

— O... carte... o... o... o...

— Ce ? O carte în pod, ticălosule, nepricopsitule !

Dă-te jos, că-ţi arăt eu ţie, răule, măgarule, dobitocule... khăhăhă!

Nu mi-e atît de ţipetele tatii, cît mă tem să nu dea cineva peste cuţitaş. Te pomeneşti că tocmai astăzi se curăţă coşul, sau se întind rufe în pod. Trebuie să iau briceagul numaidecît de acolo şi să-l ascund într-un loc mai potrivit. Mă scutură frigurile de spaimă. Fiecare privire a tatii mă face să cred că ştie totul... şi că iaca-iaca mă prinde cu cuţitaşul chiriaşului.

Am găsit în cele din urmă, un loc, cum nu se poate mai bun. Ştiţi unde? În pămînt, lîngă perete, într-o groapă bine acoperită cu o mînă de paie...

Vară.

Toată lumea doarme. O linişte desăvîrşită domneşte peste tot. Mă tîrîi, încet-încetişor, pe nesimţite. ca o pisică, spre groapa în care am ascuns cuţitaşul. Scot din pămînt cuţitaşul şi-l privesc în lumina lunii. Sclipeşte ca aurul... Ridic ochii şi văd cum luna se uită drept la mine, drept la cuţitaşul meu.

Ce are luna, de mă priveşte aşa? Îi întorc spatele, dar ea se ţine de mine şi mă priveşte mereu. Ascund briceagul în cămaşă... dar luna nu mă slăbeşte o clipă din ochi. A mirosit, pesemne, cam ce neam de cuţitaş e ăsta şi de unde l-am luat.

Luat? Ce luat? L-am furat! Da! Asta e! L-am furat de-a binelea.

Pentru întîia oară de cînd mi-a încăput cuţitaşul pe mînă, îmi trece prin minte gîndul ăsta înfricoşător. Furat? Sînt adică un hoţ! Un hoţ şi atît! Şi în cele zece porunci scrie doar cu slove mari:

SĂ NU FURI!

Şi eu am furat!

Doamne, Dumnezeule!

Ce cazne o să-ndur în iad, pentru asta! O să mi se taie mîna, desigur, mîna care a furat, o să fiu bătut cu vergi de fier, o să fiu fript pe o frigare înroşită... Voi arde în vecii vecilor... Nu, nu!...

Trebuie să dau cuţitaşul înapoi, trebuie să-l pun

cît mai degrabă la loc. N-am nevoie de un cuțitaș de furat!

Mîine îl pun de unde l-am luat.

Așa mă bat eu cu gîndurile și strîng cuțitașul la piept și simt că mă arde, mă frige. Nu! Cuțitașul trebuie iarăși ascuns, pînă mîine — și luna mă urmărește mereu. Ce mă tot iscodește cu privirea ei rece? Mă tîrîi la loc în casă, în culcușul meu și încerc să adorm. Mă strădui degeaba. Mă zvîrcolesc încolo și-ncoace — și nici gînd să aținesc. Somnul nu se lipește de mine.

Tocmai înspre ziuă am închis ochii și am visat numai cuțitașul și iar cuțitașul!

Dis-de-dimineață m-am trezit, mi-am făcut rugăciunea, am mîncat la repezeală, grăbit să ajung la școală.

La școală, dascălul mă dojenește:

— Ce-mi vii așa de tîrziu, hai?... Ian te uită puțin încoace!

Și îmi arată cu degetul pe prietenul meu Beirl, care stă la colț, cu capul în piept.

— Să știi, face dascălul iar, către mine, că de azi înainte nu-l mai cheamă Beirl al Roșcovanului... nu! De acu încolo, are un nume mai frumos... Îi zice Beirl Hoțul... Strigați copii: Beirl Hoțul, Beirl Hoțul!

Dascălul lungește cuvintele astea cu un glas cîntat — și toți băieții după el:

— Beirl Hoțul, Beirl Hoțul!

Rămîn nemișcat, ca de piatră. Mă trec nădușelile. Nu sînt în stare să pricep nimic din tot ce se întîmplă în jurul meu.

— Ce taci, obrăznicătură! se răstește dascălul la mine și-mi trage o palmă. Ce taci, nepricopsitule! N-auzi cum cîntă ceilalți?... Cîntă și tu la fel ca toată lumea... Beirl Hoțul... Beirl Hoțul!

Mîinile și picioarele îmi tremură, dar cînt și eu:

— Beirl Hoțul, Beirl Hoțul!

— Gata! Ajunge! face deodată dascălul, cu pumnul în masă. Acu', să-l judecăm!... Beirl Hoțul, ia vino-ncoace! Hai, mișcă mai repede... mai repede o leacă!... Spune, băiețaș, cum te cheamă?

— Beirl !
— Şi mai cum ?
— Beirl... Beirl Hoţul !
— Iaca aşa, dragă băiete !... Aşa, eşti un copil cumsecade... Acu' Beirl dragă, scoate-ţi, te rog, hăinuţele... aşa... aşa. Ei hai, mai repede, te rog, mai repede... Aşa, Beirală dragă !

Beirl, săracul, gol cum l-a făcut mama, stă cu ochii în jos, galben ca ceara şi ţeapăn ca un mort... Un mort ca toţi morţii... Dascălul cheamă pe unul dintre băieţii mai măricei :

— Herşală, ia ieşi din bancă şi vino la mine !... Aşa !... Acu' povesteşte-ne întocmai cum a ajuns Beirl un hoţ... Ascultaţi, copii, cu băgare de seamă !...

Şi Herşală începe să ne arate cum Beirl a umblat la cutia aceea închisă cu un lacăt, în care mama lui arunca în fiece vineri, înainte de aprinsul lumînărilor, un ban-doi, pentru săraci şi cum Beirl a scos toţi gologanii, pînă la unul, cu un pai muiat în smoală. Şi mai povesteşte Herşală apoi, cum Zlote răguşita, mama lui Beirl, a deschis cutia şi a dat peste paiul cu pricina, cum Zlote răguşita l-a pîrît dascălului pe Beirl şi cum după ce dascălul i-a tras cîteva palme, Beirl i-a mărturisit că un an întreg a furat din cutie gologanii cu care îşi cumpăra în fiece duminică două bucăţi de turtă dulce şi o roscovă.

— Acu', băieţi, judecaţi-l ! Ştiţi cum ! Doar nu-i pentru întîia oară ! Fiecare să spună ce i se cuvine unui copil care şterpeleşte mărunţişul străin din cutia cu pomeni... Tu, Herşală, ia zi-i... să auzim şi noi... ce trebuie să faci unui hoţ care fură cu paiul, banii adunaţi în cutia săracilor.

Şi Maţe-Pestriţe, cu capul aplecat peste umărul drept, cu urechea spre Herşală, închide ochii şi aşteaptă. Herşală răspunde în gura mare :

— Un hoţ care scoate banii dintr-o cutie... trebuie... trebuie să fie bătut pînă la sînge !

— Bun ! face dascălul. Dar tu Moişală, ce spui ? Ce i se cuvine unui pungaş care goleşte cutia săracilor ?

— Unui hoţ care fură banii pentru pomeni, răs-

punde Moişală cu un glas plîngăreţ, i se cuvine... ca doi băieţi să i se aşeze pe cap... doi pe picioare... şi doi să-l bată cu nuiele sărate.

— Bun! Dar tu, Topolă Tuturitu... ce crezi că i se cuvine unui bandit care bagă în buzunar paralele din cutia pentru pomeni?

Copel Cucurigu, care nu ştia să spună pe *c* şi pe *g*, îşi şterge născiorul cu mîneca şi ţipă:

— Unui hoţ tare stoate parale dintr-o tutie pentru sărati... i se tuvine ca toţi băieţii să se apropie de el şi să-i strite în obraz de trei ori, în tura mare: „puntaşule, puntaşule, puntaşule!"

Toată clasa se cutremură de rîs. Dascălul îşi pune degetul gros sub bărbie şi mă cheamă aşa cum cheamă cantorul un mire în faţa Torei:

— *Jahamoid a husen Şulem ben reb Nuhem, mafter*[1]. Dar tu Şulem dragă, tu ce crezi?

Vreau să răspund, dar mi-e limba lipită de cerul gurii. Tremur ca-n friguri. Mă-nec. O sudoare rece îmi scaldă tot trupul. Urechile îmi ţiuie. Înaintea mea nu mai văd nici pe dascăl, nici pe Beirl Hoţul dezbrăcat pînă la piele, nici pe ceilalţi băieţi, ci doar cuţitaşe. Cuţitaşe fără şir. Cuţitaşe albe, deschise, cu lame multe şi acolo, în uşă, luna care-mi zîmbeşte în batjocură, parcă ar fi un om în carne şi oase. Toată clasa, cu masa, cărţile, băieţii şi luna atîrnată pe prag... toţi şi toate mi se învîrt înaintea ochilor. Mi se taie picioarele... încă o clipă şi mă prăbuşesc pe podea. Mă ţin din răsputeri să nu cad.

Seara, cînd mă-ntorc acasă, simt cum îmi ard obrajii şi-mi vîjîie urechile. Mi se vorbeşte... dar ce anume, nu ştiu. Tata spune ceva, se răsteşte la mine, vrea să mă bată... dar mama mă apără cu şorţul cum îşi apără cloşca puii cu aripile. Nu aud, nu vreau să aud nimic. Aş vrea numai să se facă noapte mai repede, să pot isprăvi cu cuţitaşul o dată. Ce-i de făcut? Să mă spovedesc lui Herţ Herţenherţ şi să-i dau briceagul înapoi? O s-o păţesc ca şi Beirl. Să-l pun la loc?

[1] Să vină mirele Şulem al lui Nusem, la mine. În limba ebraică în original. (n. r.)

Poate mă prinde. Mai bine să-l arunc undeva ! Dar unde aș putea să-l azvîrl, ca să nu mai dea nimeni de el, niciodată. A, acum știu ! Am găsit un loc potrivit ! În apă !... În apă, adică în fîntînă... chiar aici... în curte la noi.

Și fără să mai stau mult pe gînduri, scot cuțitașul și dau fuga drept la fîntînă. O clipă, mi se pare că țin între degete ceva necurat... O dihanie spurcată, de care vreau să mă scap mai degrabă. Îmi vine să plîng de necaz. Cît am suferit fără rost... Păcat ! Îmi iau inima în dinți și dau drumul în fîntînă briceagului... Pleosc... mai mult nu aud ! S-a isprăvit cu cuțitașul.

Mai rămîn o clipă pe loc și trag cu urechea. Tăcere !... Am scăpat !... Slavă Domnului !... Dar îmi pare grozav de rău după cuțitaș. Asta a fost cuțitaș, nu glumă !

Mă strecor îndărăt la culcușul meu... Luna se uită iar după mine. Cred că mi-a văzut toată isprava și parcă aud cum îmi strigă : Degeaba ! Tot hoț rămîi!... Puneți mîna pe el !... Bateți-l zdravăn ! E un hot !

Intru fuga în casă și mă-ntind în așternut. Visez toată noaptea că fug, că plutesc, că zbor, cu cuțitașul în mînă și că lumea strigă după mine :

— Prindeți-l, bateți-l... e un hoț !... Hoțul !... Puneți mîna pe el !

Un somn lung, lung. Un vis greu de tot. Pieptul îmi arde. Capul îmi huruie. Văd numai roșu. Mă zvîrcolesc în sînge. În jurul meu, șerpi și balauri, cu gurile căscate, gata să mă-nghită. Cineva îmi urlă în urechi :

— Tikiu — tu... svurim... tu-tu ! Trua — tu — tu — tu ![1]

Și altul :

— După el... bateți-l ! Dați în el !... E un hoț !

Și eu strig cît mă ține gura :

— Luați luna de pe mine. Da-ți-i înapoi cuțitașul !... Ce aveți cu Beirl, săracu ! El nu-i vinovat !... Hoțul sînt eu ! Eu am furat !...

[1] Imită sunetele cornului, instrument folosit în anumite zile de sărbătoare (n.r.).

Mai mult, nu-mi pot aminti.

Deschid un ochi, apoi pe al doilea. Unde mă găsesc? Mi se pare că în pat! Ce caut aici? Şi cine şade pe scaun lîngă mine!

— A! Tu eşti mamă!

Dar mama nu mă aude.

— Mamă, mamă, mamă!

— Ce-i asta? Mi se pare că strig destul de tare! Ssst! Ascult!

Mama plînge, plînge încetişor. Lîngă ea tata, cu obrazul lui galben şi bolnăvicios, stă aplecat peste o carte, bolboroseşte ceva, tuşeşte, oftează şi geme. Se vede că eu am murit! Sînt mort! Simt că mi se face lumină înaintea ochilor. Deodată, îmi vine să strănut: hapciu!

— Noroc, sănătate, la mulţi ani... Slavă Domnului! Bine că strănuţi!... Cu ajutorul lui Dumnezeu, te faci curînd sănătos!... Chemaţi-o pe Minţe a hahamului, să-l descînte de deochi!

— Mai bine să vină doctorul.

— Doctorul?... La ce doctor!... Asta-i curată prostie! Cel-de-sus e doctor! Cel mai bun doctor!... Hai, plecaţi oameni buni... pentru numele lui Dumnezeu, plecaţi!... E prea cald aici!

— A! V-am spus eu că trebuie descîntat cu ceară! Ei, acu', cine are dreptate?

Şi mai multe glasuri dintr-o dată:

— Slavă Domnului, slavă Domnului!

Mereu se apropie de mine altcineva şi-mi pipăie fruntea, mă descîntă şi mă scuipă de deochi. Mama îmi toarnă în gură supă fierbinte şi mă îndoapă cu linguriţe de dulceaţă.

Toţi stau lîngă mine, mă păzesc ca pe ochii din cap, mă hrănesc cu supişoare şi cu răţuşte, ca pe un copil mic şi nu mă lasă singur o clipă. Mama nu se mai dezlipeşte de mine şi îmi povesteşte încă o dată şi iar o dată cum am fost culeş de pe jos, mai mult mort decît viu, cum am zăcut două săptămîni la rînd într-o fierbinţeală grozavă şi cum aiuram şi vorbeam numai despre bătăi şi cuţite, că nimeni nu mai dădea

pe mine două parale... și cum deodată am strănutat de șapte ori și am înviat.

— Acu văd și eu că Dumnezeu e cu adevărat mare și bun! sfîrșește mama înecată în plîns. Cîte lacrimi am vărsat și eu și tata pînă s-a îndurat de noi Cel-de-sus. Cît pe ce să te pierdem, ferească Dumnezeu! Și pentru ce? Pentru un băiat de nimica!... Un hoț... Un Beirală acolo... pe care dascălul tău l-a bătut pînă la sînge! Ce bandit dascălul ăsta, bătu-l-ar Dumnezeu!... Nu, copilul meu, dacă o să trăim și o să te faci sănătos, cu ajutorul Celui-de-sus, te dăm la un alt dascăl, mai bun... nu la un bătăuș ca Mațe-Pestriță, lua-l-ar dracu să-l ia!

— Mamă, mamă dragă!

Tata se apropie de mine încetișor, îmi pune mîna lui galbenă și uscată pe frunte și fără nici o supărare în glas, îmi spune:

— Rău ne-ai mai speriat, șolticule... Khăhăhă!...

Iar Herr Hert Hertenhert, cu o țigară în dinți, își apleacă obrazul lui ras peste pătucul meu, mă mîngîie pe obraz și-mi spune în nemțește:

— Gut, gut... gesund, gesund![1]

Peste cîteva săptămîni, după ce m-am făcut sănătos, tata îmi spune:

— Ei, băiețașul meu, acuma du-te la școală și nu te mai gîndi la cuțitașe și la fleacuri. E vreme să te faci om! Împlinești zece ani... Khăhăhă!

Cu vorbele astea dulci mă trimite la școala lui Haim Motanul. Pentru întîia oară de cînd îl cunosc, îmi vorbește tata atît de frumos. Uit, cît ai clipi, toate înjurăturile lui, toate zbieretele și palmele lui. Mai-mai că i-aș sări de gît să-l sărut. Dar mi-e rușine. Cum poți îndrăzni să săruți, Doamne ferește, un tată!

Mama îmi dă un măr întreg, iar Hert Hertenhert îmi bagă în palmă cîțiva gologani, mă ciupește de obraz și-mi spune pe limba lui:

---

[1]Bine, bine... sănătos, sănătos. In limba germană în original. (n.r.).

— Hibșer Knabe... gut, gut! [1]

Iau cartea subsuoară și mă duc vesel la școală. Mă simt ca un nou-născut... cu inima curată, ușoară și mintea limpede, plină de gînduri bune, cinstite. Soarele îmi dă bună ziua cu razele lui calde, un vînt ușurel se joacă cu buclele mele și păsările toate ciripesc... cirip, cirip, cirip... Zbor, plutesc, aș vrea să alerg, să salt, să țopăi! Ah! ce bine e să trăiești cînd ți-e cugetul curat ca-n palmă...

Strîng cartea la piept, tare, tare și fug înspre școală, voios, voios și-mi jur că niciodată, dar știi, niciodată n-o să mă ating de un lucru străin, niciodată, dar știi!... niciodată n-am să fur nici măcar un ac — și nici n-am să mint și că întotdeauna voi fi om cinstit, cinstit, cum nici nu se poate mai cinstit.

[1] Băiat drăguț, bine, bine. In germană incorectă în original. (n.r.).

BUCURII

Cine știe ce mare bogătaș, mă-nțelegi, nu sînt. Dimpotrivă !... Da-n sfîrșit ! Un gospodar... cu o casă pe care nu sînt dator nimic... Cu toate că la noi evreii, Dumnezeu să mă ierte, o casă... știu eu ! Nu-i prea mare ispravă, poți să mă crezi !... Dar bucurii de pe urma copiilor am, slavă Domnului, mai mult decît cel mai mare bogătaș din Casrilifca... Cînd mi se adună, de sărbători, mă-nțelegi, copiii... băieții și fetele, nurorile și ginerii, cu toți nepoțeii, nimeni nu-mi mai e de-o seamă ! Nimeni !

De pildă, de purim seara.

Ce gust are tot purimul, dacă te așezi singur cu nevasta la masă !

Închipuiește-ți că am înghițit și peștele și supa și tăițeii și compotul și asta și ceea, ei și ? Nimic cu nimic. Și un cal, să mă ierți, știe să mănînce. Dar un om nu-i un cal ! Și mai cu seamă un om ca mine ! Și mai cu seamă de sărbători ! Și mai cu seamă într-o zi de sărbătoare ca purimul ! Și mai cu seamă cînd ai copii.

Și eu am opt să nu-mi fie de deochi ! Opt, să-mi trăiască... și toți căsătoriți !... (Au fost doisprezece,

dar patru, Dumnezeu să-i ierte, s-au dus!...) Jumătate băieți, jumătate fete! Patru gineri și patru nurori. Ai vra să zică, la un loc, șaisprezece.

Acu', unde pui nepoții, să-mi fie sănătoși! Fiindcă toate fetele și toate nurorile nasc în fiecare an! Unele au unsprezece, altele nouă, altele șapte copii. Să fie vreuna care să n-aibă nici un copil, asta, slavă Domnului, nu mi se întîmplă.

Numai cu un băiat de-al meu, cu cel mijlociu, am avut o lecuță de furcă; cîtăva vreme noră-mea n-a avut copii. Nu și nu!

Și a început o întreagă istorie: rabin, doctori, medicamente... nimic! Toate-s degeaba.

Ceartă, plînsete, ne-am înțeles: rămîne să se despartă.

Dacă-i să se despartă, să se despartă. Dar cînd să vină la despărțire, cine? Ce? Ea nu vrea!

Ce se cheamă că nu vrea? Nu vrea, zice el, fiindcă-l iubește! Nătărăule! zic. Ce-ți pasă ție că ea te iubește? Zice el: ba-mi pasă, fiindcă și eu o iubesc. Ei, cum îți place deșteptul ăsta? Eu îi spun lui: „copii" — îmi răspunde el: „dragoste". Ai mai văzut nerod ca ăsta?

Ce să-ți spun? Nu s-au despărțit. Și s-a îndurat Cel-de-sus... și de vreo șase ani încoace a început să-i toarne la copii. În fiecare an un copil, în fiecare an un copil. Am vrut nepoței, mă blagoslovește cu nepoței!

Și să vezi la mine, nepoței! Toți izbutiți. Unul mai frumos decît celălalt... Îți iau ochii, nu alta...

Și-apoi, cum învață! Cum știu ei să citească și să scrie și idiș și rusește și franțuzește... și... și... și...

Dacă trebuie cîteodată să citesc o scrisoare, sau să scriu o adresă, sau cine știe ce altceva, se iau de păr între ei: „Bunicule, lasă-mă pe mine!... Bunicule, eu vreau!"...

Acuma, o să mă întrebi dacă ai mei au din ce să trăiască, ce să-ți spun? E un Dumnezeu mare pe lumea asta! Fiecare din ei o scoate la capăt! O dată așa, o dată așa! O dată mai bine, o dată mai prost! Ba de cele mai multe ori o duc mai prost decît bine!

Se zbat, ca vai de lume, dar în cele din urmă... bine că sînt sănătoşi, nu-i aşa ?

Celui mai mare din băieţi nu i-a mers rău. Şedea într-un sat, în Zlodeevca şi cîştiga destul de bine. Dar cînd a ieşit ucazul de la 3 mai, l-au poftit s-o ia din loc. Bineînţeles că lui nu i-a făcut mare plăcere treaba asta şi a încercat să le arate, cu dovezile în mînă, că el nu-i un venetic oarecare, că el şade în Zlodeevca, hehei! Dumnezeu ştie de cînd!... Da' şi-a răcit gura de pomană, fiindcă în cele din urmă tot a fost alungat de acolo... şi de atunci nu mai are ce face şi şade la mine cu nevasta şi copiii. Ce să-i faci ?

Cît despre celălalt fiu al meu... treaba nu merge de loc ! Tot ce face, îi iese pe dos. Cumpără vite — crapă vitele ! Cumpără grîne — scade preţul ! Cumpără lemne — dă peste noi o iarnă călduroasă ! Dacă s-ar uita în iaz, ar pieri toţi peştii ! Şi i-am spus : „Ştii ce ? Fă-ţi bagajul şi mută-te la mine cu nevastă şi copii !" Şi m-a ascultat !

Cel de-al treilea o ducea destul de bine, dar cînd a ars tîrgul în care trăia, abia a scăpat cu viaţă, fără o cămaşă pe el... da-n schimb c-o mare belea... un denunţ... necazuri... tribunal... nu mai întreba... e bine ! Acu' locuieşte la mine cu toată familia !... Da' ce ?

Numai celui mai mic dintre băieţi, să nu-i fie de deochi, îi merge mai bine. Zic şi eu : mai bine ! Bani n-are ! Dar are un socru bogat ! Adică nu chiar atît de bogat... dar cîştigă... Cîştigă din gros ! Are o grămadă de afaceri !... Ştie să învîrte atîtea, că ajunge să se învîrte şi pe el. E drept, însă, că ştie să iasă din toate basma curată, ticălosul ! Nu o dată şi-a mîncat şi banii lui şi ai copiilor. Îi zic : „Ce ai avut cu banii băiatului meu ?" Zice el : „Ai băgat mult în afacerea asta ?" Zic : „Băiatul meu e deocamdată copilul meu !" Face el : „Da' fii-mea, nu-i şi ea copilul meu !" Zic eu : „He !" Zice el : „Be !" Zic eu : „Fie !" Zice el : „Mă rog !" Şi ce mai calea-valea, l-am luat deoparte pe mezinul meu şi i-am spus : „Ştii ce ? Scuipă-l în obraz pe socru-tău, bogătaşul, şme-

cherul, găinarul... şi vino de stai la mine... Cum o da Dumnezeu, numai să fim împreună".

Vezi, însă, că la gineri nu prea am noroc. Dar ştii! Nici măcar atîtica... Asta nu înseamnă că mi-e ruşine cu ei! Dimpotrivă, am nişte gineri, poţi să mă crezi, cum nu are nici cel mai mare bogătaş! Nişte oameni gingaşi. De soi! Subţiri! Deştepţi!

Unul dintre ei e un băiat de neam mare, foarte înzestrat şi foarte învăţat. Şade şi învaţă. Îl ţin la mine, cu casă şi masă, încă de la cununie, fiindcă dacă l-ai cunoaşte, ai spune şi dumneata că-i păcat să laşi un copil ca ăsta în lume, la voia întîmplării... fiindcă praful s-ar alege de el!

Celălalt ginere vine dintr-o casă nu chiar de mîna întîia, dar am de ce să mă laud cu el. Ştie să scrie şi să citească şi să socotească şi să cînte şi să danseze şi ce vrei şi nu vrei ştie! Şi apoi joacă şah... să-i sărutaţi mîinile, nu alta! Cu toate astea, dacă nu ţi-e scris!... Cum spune regele Solomon? Toţi deştepţii umblă fără ciubote!... L-am încercat pe toate feţele: a fost şi arendaş şi crîşmar şi dascăl şi peţitor... nu-i merge! Taie-l şi spînzură-l... nu-i merge şi gata! Şi acuma şade cu copiii la mine. Că doar n-o să-mi arunc fata pe drumuri!

Şi mai am un ginere, mai puţin învăţat decît ceilalţi... dar nici el nu-i de zvîrlit la gunoi! Un cap isteţ şi un scris frumos... şi carte destulă... şi o gură... să-l auzi cum vorbeşte!... o gură de aur! Un singur cusur are: prea e gingaş, prea pirpiriu, vreau să spun că nu-i sănătos peste măsură. Adică, dacă te uiţi la el aşa, nu pare să aibă nimic... Numai că, să vezi cum năduşeşte!... Şi mai ales după tuse. Fiindcă de la o vreme l-a binecuvîntat Cel-de-sus cu o tuse atît de parşivă, că-şi pierde răsuflul. Doctorii îi spun să plece la Boiberic, la aer. Acolo, zic ei, se duc toţi bolnavii. Acolo ar fi, ci-că, o pădure care lecuieşte tusea numaidecît. Aşa că mă gîndesc ca în vara viitoare, dac-om fi sănătoşi şi-om trăi, să plec cu el la Boiberic. Deocamdată, pînă o să se facă, Dumnezeu ştie cînd, sănătos, şade cu nevasta şi copiii pe spinarea mea, bineînţeles! Se poate altfel?

Şi-n sfîrşit, mai am un ginere, de astă dată un om de rînd, care munceşte din greu... Adică, să nu crezi, Doamne fereşte, că ar fi vreun meseriaş oarecare... Nu! Ginere-meu nu-i nici croitor, nici cizmar... dar nici băiat cu carte nu-i! E pescar. Face negoţ de peşte! Tat'său face negoţ de peşte şi bunicu-său a făcut negoţ de peşte... tot neamul lui nu ştie decît de peşte şi peşte şi iar peşte!... Asta nu înseamnă că n-ar fi cu toţii oameni foarte cumsecade. Nimic de zis! Numai că sînt nişte bădărani.

O să mă întrebi dumneata : cum m-am putut pricopsi tocmai eu cu un ginere ca ăsta? Păi, ce să te miri? Într-o baltă se găsesc tot felul de ştiuci. Pesemne i-a fost scris fetei mele să aibă de bărbat pe unul ca el!

Drept să-ţi spun, n-am de ce să mă plîng! Fiicămea duce cu el o viaţă foarte-foarte fericită. E un băiat bun, cu un suflet de aur... tot ce cîştigă îi aduce ei... şi-i mai ajută şi pe băieţii mei... şi pe ceilalţi gineri, cu cît îi stă în puteri. Ce să-ţi spun? Aproape toată munca lui i se duce pe noi şi cu fiecare în parte e cum nici nu se poate mai cuviincios. Fiindcă ştie foarte bine, mă-nţelegi dumneata, cine-i el şi cine sîntem noi. El e el şi noi sîntem... de! tot noi! Şi asta n-o poţi uita cu una, cu două... De pildă, dacă se întîmplă se ne găsim împreună cu alţii şi copiii mei încep să încingă vorba despre cine ştie carte şi despre cine ştie ce mari înţelepţi de ai noştri, el săracu', ginere-meu, pescaru', trebuie să stea şi să tacă din gură, fiindcă toate astea sînt pentru el o taină. Ei, nu trebuie să fie el mîndru că are asemenea cumnaţi şi că poate munci pentru ei? Ce spui? Nu-i aşa? Aud?

Acuma, că-i cunoşti puţintel pe ai mei, poţi să-ţi dai seama ce veselie e în casă la mine şi cît de fericit mă simt într-o zi de sărbătoare ca purim, de pildă... Îţi dai seama ce-i asta?... Seara, mă aşez la masă cu toţi copiii şi toţi nepoţeii, să nu le fie de deochi... şi începem să înfulecăm din pîinea ceea cu stafide, din peştele acela piperat şi îndulcit, din supa aceea cu tăiţei galbeni şi gustoşi... din vinul acela

grozav... şi-i tragem un cîntec şi încă unul şi iar unul şi toţi copiii împreună şi nepoţeii după noi, ce să-ţi spun ? În clipele astea, nimeni nu se poate pune deopotrivă cu mine ! Cine mi-e Brodski ? Cine mi-e Rotschild !... Nici n-am auzit de numele lor... Mare sînt eu, aşa cum mă vezi !... Un împărat, aşa să trăiesc, un împărat !

Cine ştie ce mare bogătaş nu sînt, dar bucurie din partea copiilor am, slavă Domnului, mai multă decît cel mai mare bogătaş din Casrilifca !

CASRILIFCA

TRAMVAIUL DIN CASRILIFCA

În Casrilifca sosesc cu trenul — umblă, în sfîrşit, un tren şi pe aici — într-o dimineaţă de toamnă. Curge o ploaie măruntă şi deasă care aşterne pe jos un noroi subţire ca laptele. În gară dă peste mine năvală o trupă întreagă de oameni de serviciu, cu bărbi galbene, cu caftane galbene şi cu feţe galbene sub şepcile lor galbene, ieşite la soare.

— Hei, ascultă! Grand Hotel!

— Hotel Franţa, nene!

— Hei, ascultă! Portugalia!

— Hei, ascultă! Tercalia!

După ce mă strecor cu ajutorul lui Dumnezeu, teafăr, printre oamenii de serviciu, mă trezesc în mijlocul harabagiilor, cu cizme mari şi bice lungi. Aştia mai-mai să mă rupă în bucăţi. Unul dintre ei, un găligan cît toate zilele de lung, îmi smulge geamantanul din mînă. Speriat, încep să ţip: „Hîrtiile mele! Hîrtiile mele!“ Alţi doi harabagii îmi ţin partea şi vor neapărat să mă aibă de muşteriu. Şi se încinge bineînteles între ei o păruială în lege. Înşfac

geamantanul şi-o iau la goană de-a dreptul spre staţia de tramvai.

— Aici, fraţilor, aici! Un gologan un drum în oraş! Un gologan de căciulă! De aici pînă la capăt un gologan! Cinci copeici de om!

Astea le strigă însuşi conductorul, un tînăr cu o bărbiţă galbenă, cu un glas răguşit, cu o geantă de gît şi cu un nasture în mijlocul şepcii. Lîngă ei mai stă unul cu un caftan rupt şi cu un bici în mînă. E vizitiul tramvaiului. Amîndoi îmi arată cu mîna spre un fel de căruţă cu geamurile sparte, care stă aplecată puţin într-o parte şi căreia i se zice: „vagon". De vagonul ăsta e înhămat un căluţ alb şi deşălat, care stă cu botul în jos şi moţăie.

— Ia seama, îmi spune conductorul, să nu cazi. Lipseşte o scîndură din duşumea... Se drege tramvaiul.

Intru încetişor în vagon, mă aşed, pun geamantanul lîngă mine şi aştept. E puţin cam răcoare. Îmi bat un picior de celălalt ca să mă mai încălzesc.

— Domnule conductor! zic tînărului cu geanta. Pornim o dată de aici, sau nu?

— Cu ajutorul lui Dumnezeu! îmi răspunde conductorul.

— Ia dă-mi puţin tutun, Iosi! face către el vizitiul.

— N-ai decît să fumezi şi păr de păpuşoi, reb Casriel, că n-o să te ia dracu'! îi răspunde conductorul. De la tutun bun poate să te mai apuce, ferească Dumnezeu, durerea de cap.

— Ia nu mai fă pe nebunu', mucosule... şi dă-mi o ţigară de tutun! zice Casriel vizitiul.

Şi conductorul şi vizitiul îşi răsucesc cîte o ţigară.

— Cînd plecăm de aici? îl întreb iar pe conductor.

— Azi! îmi răspunde el, fără să se zăpăcească de loc şi-şi aprinde ţigara.

Aştept şi aştept, pînă ce începe să se adune lume puţin cîte puţin. Mai întîi se caţără unul cu un palton

așa de zdrențuros, încît mi-e greu să ghicesc din ce fel de blană o fi : de vulpe — e albă ! De pisică — e roșie ! După călătorul ăsta cu blana ruptă, se mai urcă unul, fără blană, înghețat, săracu' de el, care se uită în toate părțile, oftează, își caută un loc și se așază lîngă ușă, într-un colț. După omul ăsta degerat, se urcă un coș cu mere — și numaidecît după coș, o femeie încotoșmănită în trei șaluri, dar toate trei așa de rupte și găurite, încît vezi de la o poștă că nenorocita moare de frig.

— Haide, reb Casriel ! O pornim ! Pfiiit ! fluieră Iosl conductorul către Casriel, vizitiul.

Și tramvaiul se urnește din loc. Face cîțiva pași și se oprește. Ușa vagonului se deschide și cineva își bagă capul înăuntru.

— Moișe nu-i pe aici ?

— Care Moișe ? întrebă Iosl conductorul.

— Unul cu șapcă ! răspunde capul.

— Care-i în slujbă la un băcan ? întrebă conductorul.

— Da, la o băcănie ! răspunde capul.

— Îl cunosc ! face Iosl conductorul și fluieră către vizitiu. Pfiiit ! Reb Casriel, haida ?

Și o pornim mai departe.

— Un bilet ? face către mine conductorul. Parcă nu te cunosc pe dumneata ! Pesemne că nu ești de pe aici ! Ai de gînd să rămîi mult pe la noi ?... Aș putea să te duc undeva, să stai... nu la hotel !... ci într-o casă curată, fără ploșnițe ! Și dacă vrei să mănînci bine, îți arăt un loc și ieftin și bun.

Îi mulțumesc din inimă și-i spun că am pe aici cunoscuți. Mă întreabă el : cine sînt, ce sînt și ce treabă anume învîrt ei ? Îi spun un nume oarecare și mă scutur de el cum pot. Iosl, conductorul mă lasă în pace și se apropie de omul cu blană, ca să-i dea un bilet. Omul cu blană se strîmbă :

— De unde să-ți iau bilet ? Parcă am o para chioară la sufletul meu ?

— E pentru a treia oară în săptămîna asta că mergi fără bilet ! îi spune Iosl conductorul cu năduf.

— Şi ce vrei ? S-o iau pe jos... ori să mă duc să fur, pentru tine ? îi răspunde omul cu blană, tot cu năduf.

Iosl conductorul dă din mîini, plictisit — şi se apropie de omul fără blană. Dar ăsta se preface că doarme.

— Hei, ascultă, fii bun, te rog... un bilet !

Omul se face, chipurile, că se trezeşte din somn şi-şi freacă o mînă de alta.

— Un bilet ! îi spune iar Iosl conductorul.

— Ştiu, face omul fără blană şi-şi suflă în pumni, ca să se mai încălzească.

— Ce-mi pasă mie că ştii sau nu ştii ! îi răspunse Iosl conductorul, mînios. Scoate gologanul, te rog... şi na-ţi un bilet !

— Gata, gata... ajunge ! zice omul fără blană. Ce te necăjeşti aşa ?... Uită-te la el ce gălăgie face !...

— Lasă prostiile, face Iosl conductorul, şi dă gologanul.

— Nu, zău ! Cred că mie o să-mi laşi mai ieftin !

— Necazurile mele o să ţi le dau mai ieftin ! zice conductorul.

— Ţine-te sănătos cu ele ! îi răspunde omul cu blană. Am ale mele, destule.

— Dacă nu plăteşti, te rog dă-te jos din vagon !

Şi către vizitiu :

— Reb Casriel... opreşte !

Casriel vizitiul opreşte tramvaiul foarte bucuros... şi căluţul de asemenea.

— Hai, fii bun... şi calcă cu dreptul ! face Iosl conductorul către omul fără blană.

Ăsta însă, şade mereu, îşi bate picioarele de duşumea, îşi freacă mîinile şi nici n-are de gînd să se ridice.

— Ce aştepţi ? strigă conductorul. Vrei să te apuc de guler şi să te azvîrl afară ?... Las' să vină numai Velvel controlorul, care-i acuma la casierul nostru... la nuntă... şi să vezi ce-o să păţeşti !... Reb Casriel, haide ! Pfiiit !...

Şi tramvaiul se pune din nou în mişcare.

— Nu-i dreptate pe lumea asta! face deodată femeia cu merele. Zău, nu-i dreptate! De ce omul ăla, de colo, are voie să umble fără bilet şi ăsta nu?... Fiindcă ăla poartă blană... şi ăsta umblă gol?... Ce? O să-ţi mănînce o bucată de bancă? Sau crezi poate că o să ţi se dea pentru asta o medalie?

— Cine te roagă să te amesteci? îi răspunde Iosl conductorul. Ce se potriveşte ăsta cu ăla? Pe ăla îl cunosc... E un fost negustor, care azi o duce prost, săracu' de el! Pe cînd ăsta nici nu ştiu cine e?... O sărăcie... acolo!...

— Ei, şi?... Şi dacă-i o sărăcie, ce este? sare femeia cu merele. Trebuie să-ţi baţi joc de el!... Parcă ţi-ar fi făcut cine ştie ce! Auzi!... Calul şi aşa... tot merge în tîrg... Închipuieşte-ţi că ai mai fi luat un gologan, ei şi!...

— Da' nu înţelegi că nu-ţi cere nimeni sfatul! face Iosl conductorul. Mai bine, dă'ncoa gologanul dumitale şi n-aţi un bilet!

— Aoleu!... Oameni buni! sare iar femeia şi se bate cu palma peste obraz. Am ştiut că o să se agaţe şi de mine acuşi!... Aşa să-mi ajute Dumnezeu că am ştiut!

— Da'ce? întrebă Iosl conductorul. Ai crezut c-o să te duc de pomană!

— Ce se cheamă că o să mă duci? face femeia. Tramvaiul mă duce, nu tu mă duci. Poftim! Şi-a cusut un nasture de aramă şi acu stă şi-mi porunceşte! Eu te ţin minte încă de pe vremea cînd erai ajutor la Leizer Herş belferul... şi duceai copiii în spinare la şcoală, pentru o ulcică de mîncare... şi acu', vii să-mi baţi capul cu „bilet-şmilet"!

— Ei, cum îţi plac noroacele mele? îmi spune conductorul şi se aşază lîngă mine. Uite, aşa cum îi vezi pe ăştia... sînt toţi la fel... Cine are parale şi poate plăti, merge pe jos... Şi cine n-are şi nu poate plăti, umblă cu tramvaiul... Acu', poftim de trăieşte cu o mamă bătrînă şi o soră văduvă. Vezi ciubotele mele?... Cer de mîncare!

Deodată se aude un trosnet, o pocnitură, un nechezat şi un fornăit de cal. S-au întîlnit două va-

goane pe o singură linie, unul încolo, altul încoace. Şi înjurăturile zboară :

— Holera şi tifosul !... Arză-te-ar focu' să te arză şi pe tine şi pe mă-ta şi pe tat'tău !...

— Strîmba-ţi-s-ar gura de dobitoc !... Mai bine ar da boala în tine şi în tot neamul tău !

— Da' ce... eşti chior ? Cînd vezi că merg pe dreapta, de ce n-o apuci pe stînga ?

— Da' unde scrie, chelbosule, că tu trebuie s-o iei pe dreapta şi eu pe stînga ? Poate e tocmai pe dos ?

— Boule, doar de asta sînt două linii : una încoace şi alta încolo !

— Bou eşti tu ! Unde scrie că eu trebuie să merg încolo şi tu încoace ?

— Ştii ce ! Să-i ia dracu' pe toţi cu liniile lor şi cu vagoanele lor şi cu tramvaiul lor cu tot ! Mai bine dă-mi, Casriel dragă, o ţigară... poate ai ! Să-i ardă focu', să dea Dumnezeu, cu tramvaiul lor împreună !... Ce-ţi mai face bătrînica ? Tot atîta vorbeşte, ori s-a mai astîmpărat niţel ?

— Dînsa ? Atîta să mai mănînce ! Dînsa tace numai cînd doarme. Da' la tine ce se aude ?

— Ce să se audă ?

Şi încep să se întindă amîndoi vizitiii la vorbă, pe limba surugiilor, parcă ar fi cei mai buni prieteni din lume. Şi cei doi conductori fac la fel, pînă soseşte Velvel controlorul, puţin dres şi vesel, ca de la nuntă şi începe să zbiere :

— Trăsni-v-ar Dumnezeu de vite ! Iar aţi încurcat-o ' Norocul vostru că vin de la nuntă... Auziţi măi, oameni buni, a făcut casierul ăsta al nostru o nuntă... crăpa-i-ar ochii să-i crape !... Nu degeaba stă el la casă ! Aş vrea şi eu să fiu în locul lui !... Mult mai bine decît să fii controlor şi să alergi după vagon ca un cîine... Ei ! şi acu, ce s-a întîmplat aici ?... Iar o nenorocire ? Iar o ciocnire ?... Da' ce ? Sînteţi chiori ?... Bine că n-aţi stricat vagoanele !... In sfîrşit !... Trebuie să vă mişcaţi din loc !... Reb Casriel dragă... Deshamă calul şi întoarce-te la gară. Reb Isruel o să vină din urmă...

— Da' de ce tocmai eu ? zice Casriel. Las' să desha-

me Isruel calul și s-o ia el înapoi înspre tîrg și să vin eu după el!

— Reb Isruel, face controlorul, ia te rog și deshamă căluțul și întoarce-te în tîrg.

— Nu! răspunde Isruel. Să deshame Casriel și să se întoarcă la gară, că doar n-o să crape...

— Să știu de bine că mor aici pe loc, zice Casrie, și nu mă întorc.

— Și eu să știu că plesnesc, face Isruel, și nu mă urnesc de aici.

— Ptiu! Păcătoșilor! Bătu-v-ar Dumnezeu să vă bată! țipă femeia care ia coșul și se dă jos din tramvai. Halal drum!... Gologani, da! Asta știu să cearăl Dacă aș fi mers pe jos eram pînă acum de șase ori în oraș... Un „trambalai" și-au găsit să facă în Casrilifca... plesni-le-ar mațele, să dea Dumnezeu!

Pesemne, îmi zic, că altceva nu-mi mai rămîne să fac de cît s-o iau și eu pe jos.

Imi înșfac geamantanul și cobor. Dar în clipa asta aud în spatele meu fluierături și înjurături și rîsete:

— Aha! N-ai vrut să pleci cu harabaua! De „trambalai" îți ardea! Noroc că ai ieșit întreg și că nu te-au făcut terci!... Hai, urcă-te, nene, aici, cu geamantanul... Hiii!... Hiiii!...

Mă urc cu geamantanul într-una din harabalele care se întorc goale de la gară și intru în tîrg cu tămbălău, ca la nuntă!

HOTELURILE DIN CASRILIFCA

— Dacă vrei și ieftin și bun, te duc la un hotel, cum nu găsești al doilea! îmi zice harabagiul care se oprește în fața unei case în două caturi cu pereții văruiți pe care scrie cu niște litere de-o șchioapă: „Hotel Tercalia". Harabagiul bate cu biciul în ușă și zbiară cît îl ține gura:

— Hei! Unde dracu' te-ai băgat! Deschide! Ți-am adus un mușteriu gras!

Ușa se deschide și în prag se arată „portarul" hotelului, care fără să mă întrebe nimic îmi apucă geamantanul și începe să urce scările spre etajul de sus. Deodată, se oprește și mă întreabă :

— Cam ce număr ai vrea ? Cu cîntec, sau fără cîntec ?

— Ce fel de cîntec ?

— De la „actiori" ! La noi stau actiorii de la teatrul evreiesc și în față un cantor din Lituania cu doisprezece băieți din cor. Au picat aici sîmbătă. Se zice că ar fi un cantor destul de bun.

— Se poate să fie un cantor foarte bun, zic, dar te rog să mă ierți !... Mie dă-mi mai bine o odaie fără cîntec.

— Cum poftești ! face portarul. Pot să-ți dau un alt număr... Voia e la dumneata !... Dar dacă acolo n-o să te simți cine știe ce bine, să n-avem vorbă !

— Ce înseamnă „cine știe ce bine" ?

— De pildă, zice el, poate o să te muște...

— Cine, zic, o să mă muște ?

— Cine o să te muște ? zice el. Eu n-am să te muște, fii sigur ! O să se găsească cine să te muște, n-avea grijă ! Nu de mult, în ajun de paști, am făcut curățenie pe aici, dar tot degeaba e !

— Dacă-i așa, zic, atunci las'să fie cu cîntec.

Și portarul mă duce într-o odaie unde mă izbește o duhoare de blană proaspătă, abia jupuită, de castraveți acri și de mahorcă. N-apuc bine să văd pe ce lume mă aflu, că-l văd pe portar cum apucă un luoru nedeslușit în mînă și începe să-l bată cu palmele, așa cum bați o pernă înainte de te culci. Și în timpul ăsta, portarul vorbește și înjură :

— Mă', nenorocitule, mă ! Mă, pisică plouată ! Mă', vită încălțată ! Îți dau acuș una peste muzicuță, că-ți culegi măselele de pe jos ! Toată lumea vine de la gară și el mi se întinde cu ciubotele în pat, ca la mă-sa pe cuptor... mînca-l-ar mînca tifosul. Halal om de serviciu... Ți-ar fi căzut mîinile dacă deschideai pînă acum obloanele ! Ori să pui samovarul ! Ori să văcsuiești ciubotele actorilor ! Ori să mături la cantor, în odaie !... Bătu-te-ar Dumnezeu de puturos !...

De abia acuma văd un băietan zdravăn, cu niște ciubote mari pline de noroi și încep să pricep de unde vine mirosul ăsta ciudat. Vlăjganul înghite palmele fără să clipească măcar din ochi, se șterge pe bot, ca și cum n-ar fi vorba de el, deschide obloanele, se uită la mine și izbucnește într-un hohot de rîs.

— Ian te uită la el! face către mine portarul. Poate știi dumneata de ce l-a apucat rîsul ăsta! Îi pare bine, pesemne, că a mîncat palme pe stomacul gol... Lua-te-ar dracu' de păcătos!... Tîmpitule!... Boule!...

Și cu o palmă, care ar fi putut să doboare și un bivol, portarul îl zvîrle pe băiatul de serviciu de partea cealaltă a ușii.

— Un băiat foarte cinstit! îmi spune portarul, după aceea. Puțin cam leneș și are un somn greu al dracului... Fără palme nu poți să-l trezești nici mort! Muncește, săracu' de el, ca un catîr! Tot ce cîștigă îi dă soră-si. Cu chiu cu vai, l-am înduplecat să-și facă o pereche de cizme... Ce-ai vrea să-ți dau la ceai? Turte proaspete cu nuci, covrigi, un corn cu mac, sau franzeluțe de Casrilifca?

Și portarul îmi întoarce spatele și dispare.

— Ascultă, ți-ai făcut rugăciunea? mă întreabă cineva care-și bagă capul pe ușă.

— Da' ce-i treaba dumitale? îl întreb.

— Am o rugăminte la dumneata! zice el.

— Da' cine ești?

— Un străin, nu unul de pe aici. Aș fi vrut să te rog să-mi împrumuți pentru cîteva minute talesul dumitale, fiindcă pe al meu mi l-au furat abia ieri, aici, în hotel.

Ușa se deschide mai larg și văd un alt cap, de astă dată fără pălărie, care-mi vorbește:

— Am ciorapi de vînzare! Cumpără-ți măcar o jumătate de duzină... Să-ți dea Dumnezeu sănătate!... Mănuși bune nu vrei?... Foarte călduroase!... Eu am fost pe vremuri, așa cum mă vezi, un negustor cu vază și mă duceam la iarmaroacele cele mai mari... la Iarmelineț, la Proscurov, la Poltava!... Și altceva nu vrei? O bucățică de săpun! Un pieptănaș! Nu! Poate vrei totuși o perie bună? Sau poate o cravată

frumoasă ! Sau poate încă o jumătate de duzină de ciorapi... Ţi-i las mai ieftin ! Nu ?... Nu vrei ?... Atunci, bună ziua !

Şi iese, ca să facă loc altuia cu pălărie pe cap :

— Nişte ciorapi buni am... nişte ciorapi faini ! Ia nişte ciorapi de la mine !

— N-am nevoie de ciorapi ! zic eu. Iţi mulţumesc !

— Cum adică n-ai nevoie de ciorapi ? face el. Da' la ăstălalt cum ai cumpărat o jumătate de duzină de ciorapi ? Sînt şi eu om şi încă om sărac... cu o casă grea de copii... Iţi mulţumesc. Fii sănătos ! Dumnezeu să-ţi dea sănătate !

După ăsta, intră altul. Unul înalt, sfrijit, cu o mutră speriată.

— Dacă vrei să-ţi faci o pomană... o să-ţi ierte Dumnezeu toate păcatele... Cumpără te rog rămăşiţa asta de marfă, în preţ de cost. Mi-au mai rămas cîteva duzini de ciorapi.

— Nu-mi trebuie ciorapi ! zic eu. Am ciorapi destui !

— Ţi-i dau sub preţ ! zice el. Nici nu mă tocmesc cu dumneata. Cît o să-mi dai să-ţi dea Dumnezeu sănătate !... Am un băiat la gimnaziu... Isprăveşte anul ăsta... şi vrea să se facă doctor ! „Tată, zice el, n-o să mai fii silit să munceşti atîta ! O să muncesc numai eu... şi tu, zice el, o să te odihneşti !"... Aşa-mi vorbeşte fecioru-meu ! Dar pînă una alta trebuie să-l mai ţin cu cîte un gologan, cu toate că a şi început să cîştige, să nu-i fie de deochi, cam la vreo zece ruble pe lună... Fii sănătos şi noroc să-ţi dea Dumnezeu !

După ăsta, îmi intră o femeie cu un şal turcesc pe umeri :

— Dumneata eşti, zice ea, musafirul de la Iehupeţ ?

— Da ! Da' ce este ?

— Am auzit că ai venit la Casrilifca să cumperi ciorapi şi ţi-am adus cîteva duzini de ciorapi, ca mostră. Eu am o fabrică de ciorapi. De zece luni lucrez ciorapi !

— Cine ţi-a spus că eu cumpăr ciorapi ? N-am venit aici după ciorapi... Nu cumpăr ciorapi !

Dar femeia n-ascultă ce-i spun şi-şi macină mai departe cuvintele, ca o morişcă :

— Ciorapii mei sînt vestiţi în toată Casrilifca. Ia uită-te aici, ce ciorapi ! Ce spui de ciorapul ăsta ?

— Dar pentru Dumnezeu ! strig. Nu cumpăr ciorapi. N-am nevoie de ciorapi !

— Cum n-ai nevoie de ciorapi, cînd văd aici pe pat o mulţime de ciorapi ?

— Pe ăştia i-am adus aici, să-i vînd ! zic şi o scot pe femeie afară din odaie.

Deodată aud nişte bătăi în uşă.

— Cine bate acolo ?

— Eu sînt ! mi se răspunde de afară.

— Care „eu" ? şi mi-e frică să deschid, să nu mă trezesc iar cu un negustor de ciorapi.

— David ! îmi răspunde glasul de afară.

— Care David ?

— David Şpan !

— Care David Şpan ?

— David Şpan comisionarul !

— Ce vrei ? îl întreb. Poate ciorapi ?

— Ai nevoie, zice el, de ciorapi ? Uite, dau o raită pe la prăvălii şi-ţi aduc îndată ciorapi.

— Nu, nu ! strig eu. Nu-mi trebuie ciorapi.

Deschid uşa şi-mi intră portarul, încărcat cu pîinişoare, cu covrigi, cu cornuri, cu turte, cu franzeluţe.

— Pentru cine ai adus alîtea ? îl întreb.

— Ce-ţi pasă ? îmi zice. Cîinilor n-o să le aruncăm, ferească Dumnezeu ! Este, să nu-i fie de deochi, cine să le mănînce. Numai eu am şapte guri de hrănit... şapte băieţi şi fete să-mi trăiască... în afară de două orfane, săracele !... Spune-mi te rog... nu înţeleg ce fel de om eşti ! Ai avut nevoie de ciorapi, n-ai putut să-mi spui mie, nu lui David Şpan ?

— Da' cine l-a poftit ? întreb eu.

— Nu ştiu cine l-a poftit. Oricum, nu eu ! Las' c-o să-ţi aducă David găinarul nişte ciorapi... c-o să te lingi pe degete !

La cuvintele astea, uşa se deschise şi intră un omuleţ îndesat, cu obrajii rumeni şi asudaţi şi cu o lulea în gură. Fără să mai aştept să-mi vorbească, îl iau de mînă şi-i arăt uşa.

— Du-te sănătos, în plata lui Dumnezeu, cu ciorapii dumitale. N-am nevoie de ciorapi.

— Pentru Dumnezeu! strigă portarul. Ce-l dai afară! E doar stăpînul hotelului.

— Aşa? Atunci te rog să mă ierţi! zic eu şi-i întind un scaun. Credeam că eşti ăla care a fugit în oraş să-mi aducă ciorapi. M-am umplut de ciorapi. Un potop de ciorapi! Şezi, te rog!

— Mulţumesc! îmi răspunde stăpînul hotelului, care se aşază şi pufăie din lulea. De unde vii dumneata? De la Iehupeţ? Am acolo un cunoscut. Adică nu mai şade în Iehupeţ!... A plecat de acolo cam de vreo optsprezece ani, dacă nu chiar de nouăsprezece... Se zice că s-ar fi mutat la Odesa. Are la Odesa rude care ţin un depozit de grîne... Două depozite: unul la Odesa şi al doilea la Nikolaev! La Odesa le merge destul de bine, dar la Nikolaev treburile stau mai prost, din pricina Feodosiei, din pricina portului care s-a făcut la Feodosia. A ajuns Feodosia asta un oraş în toată legea. Am şi la Feodosia cunoscuţi... Straşnic oraş Feodosia!...

Văd că omul ăsta-i vorbă lungă şi i-o tai iar:

— Ce voiam eu să te întreb? Da! De ce ai dat hanului dumitale numele de „Hotel Tercalia"?

— Mai ţin minte Feodosia, îmi răspunde el, încă de pe vremea cînd era un mic tîrguşor... Eu, de felul meu, sînt de prin părţile acelea... fiindcă sînt basarabean, din Basarabia... dintr-un tîrguşor, Dubosari... Adică de născut, m-am născut la Bălţi... Ai fost vreodată la Bălţi?... Straşnic oraş Bălţi! Dar nu se potriveşte nici pe departe cu Chişinău!...

— Surdul n-aude, dar o potriveşte! se bagă în vorbă portarul. Poţi să vorbeşti cu dumnealui, îmi spune el, arătîndu-mi-l pe hangiu, ceva mai tare, fiindcă e cam fudul de ureche.

Mă apropii de hangiu şi-i zbier în ureche:

— Te întreb de ce ai dat hanului dumitale numele ăsta caraghios de „Hotel Tercalia“ ?

— De ce ţipi aşa ? mă întrebă hangiu. Doar nu sînt surd ! Caraghios, ai spus ? Da' de ce caraghios ? Şi „Intalia“ e mai bun ? „Portugalia“ e bun ? şi „Tercalia“ nu-i bun ? Ceilalţi mi-au luat-o înainte cu numele aştea... Aşa că mi-am botezat hotelul după turc... Da, da ! Unde ţiu ?... La Chişinău ! Şi oamenii de de acolo ! La noi în Basarabia, auzi, sînt cu totul altfel de oameni. La noi în Basarabia se şi mănîncă altfel... La noi în Basarabia, dacă te aşezi la masă, ţi se dă mai întîi, auzi, nişte peşte grozav... După care ţi se dă, pe o farfurie mare, o bucată de mămăligă de toată frumuseţea, pe care o tai cu aţa de-a latul. După aceea ţi se dă nişte tocană proaspătă şi caldă... şi toate astea le stropeşti cu vinul acela nemaipomenit de Basarabia... Apoi ţi se dă năhut...

Şi în timp ce vorbeşte, hangiul îşi linge buzele şi-mi stîrneşte şi mie o poftă de mîncare grozavă. Iar din odaia din dreapta, o dată cu lista de mîncăruri basarabene, aud glasul cantorului care cîntă cu un glas tremurat şi răsucit şi piţigăiat şi corul îi ţine isonul, împărţit în două grupe. Jumătate spune :

Tirarira ! Tirarira !
Tirarira ! Tirarira !

Şi cealaltă jumătate :

Pim-pam
Pim-pam
Pim-pam

Şi tocmai cînd e cîntecul ăsta sfînt în toi, aud din odaia din stînga pe „actiori“ :

Pi-cio-ru-şe !
Şi pi-cio-ru-şe !
Şi sprintene
Pi-cio-ru-şe !

Iar omul de serviciu, care văcsuieşte nişte cizme în faţa uşii mele, scuipă mereu în perie şi cîntă :

Am o soacră
Care are un ginere
Care dacă-şi bate nevasta
Se cutremură podul!

Si mai aud un cîntec: e glasul unei femei care-şi înjură bărbatul. E nevasta hangiului. Îşi caută soţul prin toate odăile şi nu mai conteneşte cu blestemele, pe care le înşiră ca pe o listă de bucate:

Holera! Scarlatina!
Tifosul! Anghina!
Tusea! Damblaua!
Focul şi junghiul!

Şi aşa mai departe.

— Vrei să stai la masă cu stăpînul şi cu stăpîna, mă întreabă portarul, sau vrei să te duci să mănînci într-o „restauraţie"?

— Intr-o „restauraţie"! zic. Intr-o „restauraţie"!

RESTAURANTELE DIN CASRILIFCA

„Cuşer! Se mănîncă proaspăt şi ieftin! Sura Indik!"

Citesc inscripţia asta şi mă caţăr pe nişte trepte lunecoase, la etajul al doilea al unei case roşii, cu pereţii scorojiţi. De pe scară mă întîmpină nişte mirosuri care mă trăsnesc. Dar un stomac flămînd nu alege.

— Unde e Sura Indik? întreb pe un bătrîn cu faţa gălbuie, care şade pe jos şi drege o rogojină ruptă.

— Departe! face bătrînul dînd cu palma în rogojina din care iese un praf verzui.

— A plecat? îl întreb.

— A plecat! face bătrînul şi dă din cap. A plecat pentru totdeauna...

— A murit? Dumnezeu s-o ierte! zic şi vreau s-o şterg.

— Da! zice el. A murit! De paşti se împlinesc şase ani de cînd a murit. Crede-mă că n-am uitat-o nici măcar o clipă. Cum poţi să uiţi aşa ceva? Cum se pricepea ea să gătească, să se poarte cu lumea, să stea de vorbă cu un om şi să-mi intre în voie! Dar ce să-ţi mai spun toate astea? Cred că ai cunoscut-o şi dumneata, nu?

— De unde zic, s-o fi cunoscut, dacă vin pentru întîia oară în Casrilifca?

— Auzi! zice el. Atunci de ce întrebi de Sura?

— Dar nu întreb de Sura! zic. Am întrebat numai dacă aici e restaurantul „Sura Indik", cum scrie pe perete, afară! Aş vrea să mănînc ceva!

— Să mănînci ceva? face el uimit. Auzi! Atunci de ce taci din gură? Ruhel! Ruhel!

Şi-n prag răsare o femeiuşcă oacheşă, cu nişte ochi negri şi veseli, cu mînecile sumecate şi plină de făină pe braţe, pe şorţ, pe obraji.

— Iar mă strigi? face femeia ştergîndu-şi nasul cu cotul acoperit de mînecă. Nu mă mai laşi odată să cern făina... Tot mereu: Ruhel! Ruhel!

— Dumnealui vrea ceva de mîncare! face bătrînul care bate într-una rogojina cu palma.

— Ceva de mîncare? întrebă femeia. Ce vrei să mănînci?

— Ce ai? zic.

— Ce vrei?

— Ce vreau? zic. Hm! Peşte umplut, ai?

— Peşte... acuma? zice ea. Auzi istorie!

— Bine! Las-să fie borş, zic, dacă n-ai peşte!

— Unde ai văzut, zice ea, borş la prînz? Borşul trebuie să fiarbă, nu?

— Orice, zic, trebuie să fiarbă.

— O dată ce ştii, zice, e foarte bine!

— Ei! zic. Nici rasol n-ai?

— De unde să-ţi iau rasol? zice ea. A fost un rasol şi s-a mîncat.

— Atunci... poate o supă!

— Cu ce vrei să fie supa? zice ea.

— Las' să fie cu ce-o fi, zic, numai supă să fie!

— Și pe cînd vrei, zice ea, să ai supa asta ?

— Ce înseamnă pe cînd ? Acuma !

— Ce înseamnă acuma ? Dumneata vrei, desigur, ca supa să fie de pasăre ! Ce gust are supa fără pasăre ? Și pasărea trebuie mai întîi s-o prinzi, s-o trimiți la haham, s-o jumulești, s-o cureți, s-o sărezi, s-o treci prin cîteva ape și s-o pui la fiert. Așa că poate să fie gata tocmai deseară.

— Dacă-i așa, zic, atunci dă-mi ori ce-o fi : o bucățică de carne, niște ouă, sau ceva sărat, dacă ai !

— Ce om e dumnealui ! face ea, fără să se uite la mine. De toate ar vrea !... O scrumbie dacă vrei, pot să-ți fac !

— Las' să fie o scrumbie, zic, dar dă-mi-o o dată !

— Și cum o vrei ? zice ea. Cu ceapă ?

— Cu ceapă !

— Și cu oțet ?

— Și cu oțet !

— Și cu untdelemn ?

— Și cu untdelemn !

Își scutură iar șorțul, își dă jos mînecile și dă să plece după o scrumbie, dar se întoarce din drum.

— Cum îți place scrumbia, mă întrebă ea. Cu lapți sau cu icre ?

— Las' să fie cum o fi, zic, numai să fie !

— Da' scrumbie afumată mănînci ?

— De ce nu ! zic.

— Și chefali de Odesa ?

— Cu cea mai mare plăcere.

— Da ? zice ea. Dar nu știu dacă au venit. Mi se pare că încă n-au venit !... Sau poate au venit !... Nu ! E încă prea devreme. Da' eu tot am să mă duc să văd dacă au venit.

Și Ruhel o ia spre ușă, dar iar se întoarse din drum.

— Da' salam evreiesc îți place ?

— O ! zic eu. Hai să te văd !... Cumpără salam evreiesc ! Îmi place grozav !

— Crezi, desigur, salam de Varșovia ?

— Da, bineînțeles! zic. Salam de Varșovia.

— Așa? zice ea. Atunci fă bine și pleacă la Varșovia... Acolo o să mănînci salam de Varșovia pîn-o să ți se facă lehamite... La noi se mănîncă salam de Casrilifca... făcut chiar aici... Da' trebuie să ai niște dinți de oțel, ca să-l poți mesteca!... Să-l tai cu cuțitul nu merge... Doar să dai în el cu toporul... Dracu' știe ce bagă ei înăuntru, că-i așa de tare! Nu de mult a spart cineva un salam cu toporul și a găsit în el un piron!... Se vede că bagă piroane dinadins, ca să cîntărească mai greu!

— Ce ar fi să nu mai dai atîta din gură? face bătrînul. Du-te de adă... și isprăvește odată!

— Ce-i asta să aduc? Trebuie să știu doar ce să aduc! Fiecare cu nebuniile lui! Uite, ție, de pildă, îți place pește prăjit! Și altora nu le place prăjit, ci numai fiert! Unii mușterii îmi cer să le fac rinichi tocați cu ceapă și cu untură... Sau alții, care și-ar da sufletul pentru un cîrnat umplut cu tăiței... Și mulți, să-i aurești și tot n-ar mînca tocană de miel...

— Te rog, zic, adu-mi orice... că sînt mort de foame! Ruhel iese și bătrînul îmi zice:

— Vorbă lungă mai e!

— E fiica dumitale?

— Care fiică? zice el. E nevastă-mea. Nevastă-mea de a doua. Ah, ah!... Nu-i ca cealaltă... Cealaltă, Dumnezeu s-o ierte, era o femeie, cum nu găsești a doua... Adică n-am nici cu asta nimic... Muncește și asta cu tragere de inimă!... Vai de viața ei!... Uite, vezi, rogojina asta e tot așternutul nostru... și pe deasupra mai sînt și bolnav și plin de toane... Ca să-mi rabde cineva nebuniile, trebuie să fie mai tare ca fierul!... Adică, rău nu sînt din fire, dar dacă îmi stă cineva împotrivă, cît de cît... cu un cuvîntel măcar... e vai de pielea lui! Nu-i sigur cu viața... Îi arunc în cap tot ce-mi cade sub mînă. Așa sînt eu! Și crezi poate că nu i-am spus-o și ei, înainte de a o lua de nevastă? „Să știi — i-am zis — că la mine să nu te aștepți la cine știe ce bogăție! Să fii mulțumită

că o să fie o bucăţică de pîine în casă... Despre carne şi lapte, nici vorbă nu poate fi!" Şi i-am mai spus că va trebui să muncească la mine, cît trei...

— Atunci de ce te-a luat? întreb.

— Cum adică, face el mirat, „de ce"? Da' casa? Casa nu înseamnă la dumneata nimic?

— Care casă? zic. Clădirea asta e a dumitale?

— Nu! face el rîzînd. Cred „restauraţia" pe care o am. E o afacere pusă pe picioare de ani de zile. Uite, aşa cum merg treburile prost acuma, cu toate astea casa-i casă!... Dacă ai vedea-o pe Ruhel a mea cînd se îmbracă şi iese la plimbare, ai putea crede că e o prinţesă. E, să nu-i fie de deochi, tare frumoasă. Acuma e puţin cam trecută. Dar trebuia s-o fi văzut cu ani în urmă.

— Cîţi copii ai? îl întreb.

— Copii? zice el. Aici e toată nenorocirea, că n-am copii! Nişte rachiu vrei?... Să-ţi dau un păhărel de spirt.

— Da, zic. Cum să nu!... Cu cea mai mare plăcere.

— Stai că-ţi dau!

Şi bătrînul scoate din buzunarul dinăuntru al surtucului o sticlă şi o ulcică şi-mi toarnă puţin rachiu. Bineînţeles, rachiul mă face să văd stele verzi de foame. Simt că m-apucă leşinul.

In sfîrşit, Ruhel soseşte cu scrumbia. Dar de abia intră în odaie şi se loveşte cu palma peste pestelcă:

— Vai de mine! Unde mi-a fost capul! Am uitat că în casă nu-i o bucăţică de pîine. Ce-ţi place? Pîine împletită, franzelă, sau pîine de secară?

— Ce o să găseşti mai degrabă, zic, asta să iei. Te rog să nu mă mai întrebi ce-mi place! Imi place orice.

— Aoleu! Da' sucit om mai e!... Mai al dracului decît bărbatu-meu. Bărbatu-meu ar avea chef de pîine proaspătă în fiecare zi... Pîine veche nu-i place... De unde să-i iau? Parcă poţi să capeţi în fiecare zi pîine proaspătă... Trebuie să fii Rotschild!

— Ei hai, du-te o dată! face bătrînul. Vezi doară că omul leşină de foame.

Cum iese Ruhel din odaie, intră o femeie lungă, cu un singur ochi, cu o mînă în sîn şi cu cealaltă scărpinîndu-se în ureche.

— Ce-i de făcut, Reb Moişe Ianchel! zice femeia. Dă-mi un sfat! Lui Şmilichel al meu iar nu-i e bine cu urechea.

Vine şi Ruhel cu pîinea şi-mi pregăteşte scrumbia şi în vremea asta femeia cea lungă povesteşte mereu cum îi curge din ureche lui Şmilichel al ei. Se teme să nu fie silită să se ducă iar la felcer cu el... Numai că nu ştie la care felcer să se ducă! Asta-i toată nenorocirea! Lă oricare s-ar duce, ştie mai dinainte că sînt bani aruncaţi pe fereastră, fiindcă felcerii din Casrilifca, lua-i-ar dracu' să-i ia, sînt toţi nişte şarlatani şi nişte lipitori. Unui doctor din Casrilifca dacă-i dai, ferească Dumnezeu, mai puţin de o rublă, îţi zvîrle gologanii în obraz. Dar-ar boala în toţi doctorii ăştia!

— Fă-ţi pomană cu un bolnav! aud pe un bătrîn cu obrazul vînăt, care-mi întinde o mînă mică şi uscată, dinadins lăsată de Dumnezeu să-i crească aşa, ca să aibă pentru ce să ceară de pomană.

— Aibi milă de un ciung nenorocit! se îndeasă în mine unul care merge pe mîini şi care-şi ţine picioarele încolăcite sub el.

— Fă-ţi pomană cu un ofticos!...

Şi aşa mai departe pînă am izbutit să fac plata şi să fug, bineînţeles, fără să mai mănînc nimic.

CIRCIUMILE DIN CASRILIFCA

După o asemenea masă, mi-am zis, n-ar strica să beau un pahar de vin!

Şi cobor într-un beci întunecos, între butoaie şi butoiaşe, sticle şi balerci. În fund, un băietan zdravăn, cu o falcă umflată şi înfăşurată într-o grimea, stă peste o albie şi pisează nişte stafide cu tocătorul.

— Unde-i stăpînul? întreb.

— Stăpînul ? îmi răspunde băietanul care își bagă un pumn de stafide în gură. Stăpînul e în cămară ! Face vin de stafide !

— Ce se cheamă că face vin de stafide ?

— Vrei să știi, zice băietanul, cum se face vin de stafide la noi în Casrilifca ? Iei stafide și le toci și le toci și le arunci apoi într-un butoi mare. Torni pe deasupra apă și mai bagi înăuntru și niște ovăz... Începe atunci toată amestecătura asta să dospească și cînd a dospit bine, se face o duhoare că-ți vine să-ți iei lumea în cap ! Atunci iei cîteva kile de spirt, torni înăuntru un fel de praf... două prafuri, o rublă... și verși totul în butoi. După aceea, strecori vinul printr-o cămașă țărănească și scrii cu creta pe butoi : „Vin de Akerman". Și dacă vrei ca vinul să fie roșu, torni în butoi o vopsea roșie și scrii cu creta : „Bordo de Feodosia" sau „Malaga unguresc"... Și băutorii noștri pricepuți din Casrilifca dau pe gît poșirca asta și-și ling buzele de plăcere... Uite-l pe stăpîn, că iese din cămară... ieși-i-ar ochii să-i iasă !

Cum îl vede pe stăpîn, băietanul se apucă să dea cu tocătorul în stafide, cît îl țin puterile.

— Ce vrei dumneata ? mă întreabă stăpînul, un om mai mult scund, roșcovan, cu un glas răgușit și cu un ochi pe care, chiar cînd doarme, trebuie să-l țină, pesemne, tot deschis.

— Un păhărel de vin ! zic.

— Un păhărel de vin cu bucata, sau cu ridicata ?

— Cu bucata ! zic.

— Atunci, face el, de ce te-ai coborît în beci... Și nu te-ai dus sus ? Cațără-te sus și ia-o, te rog, la dreapta !

Urc și nimeresc într-o încăpere întunecoasă, plină de fum și de noroi. Pe niște scaune șchioape stau o grămadă de mușterii care fumează și beau. Nu cîntă, nu zbiară, nu bat cu pumnul în masă ! Dar ce fac ? Stau și sorb vinul din pahare, își aprind cîte o țigară, oftează și gem și vorbesc cu glasul scăzut. La o măsuță stau doi inși, cu capul în piept. Se vede că le-au secat cuvintele. În sfîrșit, unul dintre ei se trezește :

— Ce spui, Șimin David, de vinul ăsta ?

— Ce să spun de vinul ăsta ? se trezeşte şi celălalt ca din somn. E un vin dumnezeiesc !

— Ar trebui să-i întrebăm dacă o să mai aibă, cu ajutorul lui Dumnezeu, din vinul ăsta şi de paşti !

— Gata ! Numai paştile îţi stau pe cap ! Pesemne că alte griji nu mai ai ! Doar vinul de paşti îţi mai lipseşte... Încolo, ai de toate !

— Desigur... vai de capul şi de zilele mele !

— Cred şi eu că-i vai de capul şi de zilele tale, dacă tu trebuie să stai aici toată ziua să te ascunzi de nevastă-ta, ca să nu-ţi ceară de cheltuială.

— Nu-mi aminti, te rog, de nevastă-mea ! Mai bine trage-mi cu pistolul în inimă ! Ce pot să-i dau ? Pe dracu' pot să-i dau, vai de capul şi de zilele mele !

— Crezi poate că mie îmi merge mai bine ? Vai de capul şi de zilele mele !

— Ştiu că nici ţie nu-ţi merge mai bine, vai de capul şi de zilele noastre ale amîndurora ! Hai noroc să dea Dumnezeu !...

Alţi doi stau la o măsuţă, ceva mai încolo, unul cu un caftan întreg, altul cu un caftan rupt. Cel cu caftanul întreg vorbeşte şi cel cu caftanul rupt i se uită drept în ochi şi clatină din cap mereu.

— Acuma înţelegi cum învîrte Levi Iţhoc o afacere ? Face ce face, o sucşte şi-o învîrteşte şi la urmă tot o scoate la capăt ! Pe cînd eu, dacă vreau să fac o afacere... mă uit cu zeci de ochi... stai, încetişor, nu te grăbi... Şi după ce văd despre ce este vorba şi unde ţin, abia încep s-o întorc pe toate părţile... asta, ceea, poveşti, poate-i aşa şi poate-i altminteri... şi cum nu-mi place cutare sau cutare lucru, un moft, o nimica... mă dau la o parte ! Nu-mi trebuie ! Las' să se facă şi fără mine... Dacă mi-e dat s-o fac, se face şi aşa... şi dacă nu, nu !

Alţi cîţiva inşi cu caftane şi şepci de toate felurile stau la o măsuţă şi vorbesc toţi dintr-o dată, într-un miş-maş şi o harababură fără pereche, despre politică, despre băutură, despre negustorie, despre vremurile de altădată, despre copiii de azi, despre doctori, despre tramvai, despre impozite, despre dar-ar-holera-în-bogătaşi, despre tot ce vrei şi nu vrei. Şi ceva mai

încolo, stau în picioare cîțiva oameni, cu totul străini, care n-au intrat în crîșmă să bea, ci numai așa, ca să mai audă ce se vorbește și cu prilejul ăsta să se mai încălzească puțin.

Într-un colț, cîțiva stau în jurul paharelor golite și cîntă — dar încetișor, fără gălăgie, cu un ton trist, plîngăreț, parcă ar spune psalmi.

— Sînteți niște nătărăi cu toții! strigă deodată un roșcovan, care vorbește tărăgănat, cu gura strîmbată de un zîmbet. Sînteți niște măgari! Da! Să fiu al dracului dacă nu sînteți toți niște măgari. Stau și tac și ascult tot ce trăncăniți voi aici... și văd că nici unul habar n-are ce spune! Dacă vreți, vă arăt eu cam despre ce este vorba... Prin urmare... Dar să ascultați bine la tot ce vă spun!...

Își vîră vîrful bărbiței în gură, cade pe gînduri și se gîndește, se gîndește, apoi deodată tresare ca dintr-un somn adînc și-l strigă pe stăpînul crîșmei:

— Ascultă!... Spune să mi se mai dea o sticlă!

TEATRUL DIN CASRILIFCA

Ies din crîșmă și văd un afiș în idiș cu litere mari, pe care scrie următoarele:

PENTRU INTIIA OARĂ IN CASRILIFCA!
TEATRUL EVREIESC!
ADEVĂRATUL ADLER DIN AMERICA!
CEL MAI MARE COMIC DIN LUME!
O SĂ VĂ TOPIȚI DE RIS!
O „BOBĂ IAHNE" CA LA NOI N-A FOST INCĂ, DE CIND LUMEA!
UN HOȚMEH CA LA NOI INCA NU S-A NĂSCUT!
AZI SE JOACĂ O OPERĂ NOU-NOUȚĂ:

MOIȘE, WI KRIHST' DI[1]

OAMENI BUNI! AMANETAȚI-VĂ TOT CE AVEȚI!
OAMENI BUNI! DUCEȚI-VĂ LA TEATRU!
OAMENI BUNI! O SĂ AVEȚI O BUCURIE NESPUSĂ!
OAMENI BUNI! CUMPĂRAȚI BILETE!
GRĂBIȚI-VĂ! NU AȘTEPTAȚI!

[1] Moișe, unde te cațeri? (n.r.)

Afișul e semnat: *Regizorul.* Regizorul și antreprenorul — adică însuși Adler, adevăratul Adler din America, cel mai mare comic din lume.

— Nu știi unde-i pe aici Teatrul evreiesc? îl întreb eu pe unul care trece pe lîngă mine în goană, cu o legătură de marfă sub braț.

— Ce teatru? face el și se oprește ca să mă măsoare de sus pînă jos.

— Teatrul evreiesc! zic.

— Ce fel de teatru? zice el.

— Teatru, zic, în care se joacă.

— Da' cine joacă acolo? mă întreabă el.

— Adler, zic, joacă acolo!

— Care Adler? face el.

— Adler, zic, adevăratul Adler.

— Da' de unde e Adler ăsta? zice el.

— Din America! zic.

— Din America! face el. Atunci ce caută el aici?

— Joacă, zic, la Teatrul evreiesc.

— Și ce joacă? zice el.

— *Moișe wi krihst'di* îi răspund și dau să plec.

Dar omul cu pachetul nu mă lasă. Vrea cu tot dinadinsul să-i povestesc ce este asta „un teatru" — și ce este *Moișe wi krihst'di* și cine-i Adler ăsta care a venit din America? Și eu stau și-i povestesc și-l fac să înțeleagă cît pot mai bine ce este un teatru și ce este *Moișe wi krihst'di* și cine este Adler. Omul meu ascultă cu multă băgare de seamă la tot ce-i spun, se apleacă, scuipă și-și vede de drum fără să-mi mai dea bună ziua.

—Hană Beile! Incotro alergi așa? țipă o femeie către alta, de la capătul celălalt al uliței.

— La teatru! Da' tu, nu te duci și tu la teatru?

— Eu, să mă duc... ducă-s-ar bogătașa mea unde știu eu!... Tocmai azi și-a găsit să-i fac gîsca, facă-i-s-ar bube pe limbă... să dea Dumnezeu!... Și să-i topesc untura, topi-i-s-ar grăsimea de pe ea, Dumnezeule! Toată lumea se duce la teatru, numai eu trebuie să stau legată de casă, s-o lege și s-o ducă la balamuc, cît de curînd, să dea Dumnezeu!

—Da' de ce o asculți? întrebă cealaltă. Pentru banii tăi poți să te duci oriunde!

— Ba pe dracu' am s-o ascult! Dau fuga acasă, mă schimb și vin și eu la teatru, măcar de-ar plesni de o mie de ori.

Femeile se despart și eu mă iau după aceea care merge la teatru. Femeia întoarce mereu capul, vede cum mă țin după dînsa, se oprește o clipă și o ia la dreapta. Eu după dînsa. O ia la stînga — eu după dînsa. Merge încet — merg și eu încet. Speriată, femeia începe să alerge, parcă ar goni-o cineva cu biciul.

— Ce s-a întîmplat? o întreabă lumea. De ce fugi așa?

— Dracu' să-l ia! zice femeia și mă arată cu degetul. Mă urmărește de aproape un ceas. Nici nu știu cine e!

Cît ai clipi din ochi se adună în jurul nostru bărbați, femei, copii — și toți cască ochii la mine. Tocmai atunci trece o birjă. Sar în ea și-i spun birjarului să mă ducă la teatru.

În fața teatrului găsesc o grămadă de fete și băieți care vorbesc, fac glume și rîd.

— Lăsați-l pe coconașu' să treacă!

— Încetișor, să nu-i turtiți, ferească Dumnezeu, pălăria! strigă un altul.

Cu chiu cu vai, răzbesc printre valurile de fete și băieți pînă la casă și întreb dacă pot căpăta un bilet. În vremea asta, fetele și băieții se îndeasă în mine, să mă strivească nu alta.

— Ce fel de bilet vrei? mă întrebă casierul, un tînăr uscat, cu gîtul lung.

— Ce fel de bilete ai? întreb eu.

— Sînt, zice el, bilete de o rublă, de două ruble și de trei ruble.

— Și mai scumpe nu ai? întreb eu.

La cuvintele astea, sare casierul de pe scaun, își scoate capul pe fereastră și zbiară la băieții și fetele care fac gălăgie:

— Arză-v-ar focu' să vă arză! Nu vreți să plecați la dracu' de aici? Acuș îl trimit pe reb Leizăr

sergentul, cu o pompă de apă ! Poftim înăuntru ! face el către mine.

Băieţii şi fetele se împrăştie pentru o clipă şi eu mă strecor prin portiţă în curte. Aici, dau de un fel de şopron, printre scîndurile căruia răzbate o larmă asurzitoare. Uşa şopronului e dată la o parte. Doi tineri stau în prag şi păzesc intrarea ca să nu se strecoare vreunul fără bilet.

— Oameni buni ! Numai cîte unul, intraţi numai cîte unul ! zbiară un om cu o jumătate de barbă şi cu o sabie la şold.

Pesemne că ăsta e reb Leizăr, sergentul. Dar lumea, bineînţeles, se face că nici nu-l aude. Fiecare vrea să intre el mai întîi şi toţi vor să se bage dintr-o dată.

— Lasă-mă să trec, hei, tu ăla cu sabia ! Nu vezi cine sînt eu ? strigă unul care se împinge şi zbiară într-una şi-i înjură pe actori.

Mă uit să văd cine e. Parcă-l cunosc de undeva. Da ! E Noeh, portarul hotelului „Tercalia". După el se ţine o bandă întreagă de femei, băieţi şi fete.

— Da' cine e dumneaei ? îl întrebă unul dintre actori arătîndu-i o femeie.

— Asta-i nevastă-mea ! răspunde Noeh. N-o cunoşti pe Sură Perl a mea ?

— Şi asta ?

— Asta e soacră-mea !

— Şi astalaltă ?

— Asta e o soră a nevesti-mi !

— Da' băiatul ăsta cine e ?

— Ăsta e mirele ei.

— Şi fata asta ?

— Asta e sora mirelui !

— Şi băiatul ăsta ?

— Ăsta e mirele surorii mirelui !

— Da' fata asta ?

— Asta e soră-sa, adică sora mirelui surorii mirelui !

— Da' mare familie mai ai, reb Noeh !

— Sare în ochi şi piatră de moară pe inimă să-ţi dea Dumnezeu ! îi răspunde reb Noeh. Spune măcar :

„să nu-ți fie de deochi", nenorocitule ! Ursarule ! Actior nehalit !

In urma lui Noeh portarul se îndeasă omul de serviciu cu cizmele mari. Unul din cei doi actori îi dă un brînci şi-l bagă în teatru.

O mulțime de lume vrea să intre, în cea mai mare parte, bineînțeles, fără bilete. Recunosc în mulțime pe proprietarul hotelului „Tercalia", cu o femeie cît zece, care se clatină ca o rață.

— A ! Şi dumneata eşti aici ? zic către hangiu şi uit că e surd.

— Nu-i nimic ! îmi răspunde el în gura mare, ca şi cum surdul aş fi eu. Ăştia cîntă destul de bine.

— Vii pentru întîia oară aici ?

— Asta e grajdul lui reb Lipe ! îmi răspunde el. Tot anul ține aici vaci sau cai.

— Hai, vino o dată ! îl apucă nevastă-sa de mînecă şi-l trage după dînsa ca să se aşeze pe nişte scaune drept în fața scenei.

— Ian ascultați, hei actorilor ! Unde v-ați ascuns ! strigă o damă cu o pălărie, cu o pană albă şi cu briliante, însoțită de un cavaler cu pălărie şi cu barba tunsă.

La strigătele damei, vine în grabă un actor, cu surtucul scurt, cu cămaşa murdară şi cu o față suptă de foame.

— Ce ați dorit madam ?

— Cum, ce-am dorit ? răspunde dama cu briliante. Noi am cumpărat doar bilete ! De ce nu ni se dau locurile noastre !

Actorul îi duce înspre băncile din față, le caută locurile — dar nici un scaun nu este liber.

— Ascultă, nu v-ați aşezat pe locurile voastre ! face actorul către un tînăr şi o fată, care sparg alune dintr-un cornet.

— Cine ți-a spus că nu stăm pe locurile noastre ? întreabă băiatul, care-şi vede mai departe de treabă.

— Arată-mi biletele ! face actorul, care le ia biletele şi le arată că locurile lor sînt mult mai în urmă.

— Cum asta ? face băiatul. Dumneata vrei să-mi

spui mie unde să mă așez? Da' ce-i aici? Un loc sfințit? O sinagogă, sau ce?

Și între actor și tînăr începe cearta, ca de obicei. Băiatul și fata nici n-au de gînd să se ridice și sparg într-una alune. Actorul încearcă apoi să-i ridice pe alții, dar toată lumea se ține țeapănă pe scaune. Nimeni nu vrea să-și părăsească locul, măcar să-l omori.

Dama cu pana albă și cu briliante se răstește:

— Ce adunătură de bădărani în teatrul ăsta!

Și urlă să i se dea înapoi banii pe bilete. Unde-i Leizăr sergentul!

În sfîrșit, i se aduc două scaune extra și dama se mai potolește nițel.

Una cîte una se aprind lămpile care miros grozav a gaz. Unul cîte unul se arată lăutarii în fața cortinei făcute dintr-un cearșaf. Cel dintîi vine basul, o namilă de om, cu niște ochi încruntați, ca de bandit. Îndată după el vine toboșarul, chel și cocoșat. După ăsta vine trompetistul, scund, cu buze groase, flautistul cu o față ofticoasă, vreo doi băieți cu viori și tocmai la urmă primul viorist, cel mai bătrîn dintre lăutari, dirijorul, un roșcovan cu manșete albe de hîrtie, cu o haină scurtă și cu părul strașnic de pomădat. Se așază cu fața la public, își pocnește toate degetele și zîmbește unei fete cu mănuși albe. Lăutarii se așază și încep să-și încerce instrumentele. Mai întîi, bate dirijorul cu arcușul peste vioară și trompetistul cu buzele groase scoate un ton; ceilalți se iau după el și încep instrumentele să se ia la harță între ele: vioara plînge în hohote, trompeta face ca un curcan întărîtat, basul mormăie ca un urs și flautul îi fluieră pe toți. Și iese din toate un talmeș-balmeș și o gălăgie de parcă s-ar fi luat la sfadă cîteva duzini de femei la un iarmaroc.

În clipa asta se arată un tînăr cu un caftan verde, care, într-o mînă cu un sul de hîrtii și în cealaltă cu o jumătate de pîine și o bucată de scrumbie, se așază pe un scăunel, în fața scenei și începe să înfulece.

— Cine-i ăsta? o aud pe dama cu pana albă, cum îl întreabă pe cavalerul ei.

— Ăsta-i suflerul lor! îi răspunde cavalerul.

— Ce înseamnă sufler? întreabă dînsa.

— Unul care le suflă! răspunde cavalerul.

Şi de dincolo de cearşaf, se aude limpede de tot ce-şi spun actorii între ei:

— Unde-i Fradel primadona? dar-ar boala în ea!

— S-a dus la cizmar! N-are cu ce să iasă în scenă. I-a sărit o pingea!

— Şi ziua n-a putut, dobitoaca, să facă treaba asta?

— Avrame, dragă, scoate-ţi pantalonii!

— Da' ce-ţi strică pantalonii mei?

— Straşnică bobă lahnă... cu pantaloni!

— Păi nu-mi pun o rochie pe deasupra?

— Ştiu că-ţi pui o rochie... Dar cînd te aruncă în foc nu trebuie să zbori cu picioarele în sus şi cu capul în jos?... Şi atunci ce te faci? N-o să ţi se vadă pantalonii?

— Mai bine dă-mi o ţigară, tăticule!

— Hoţmăh! Unde ţi-e barba? De ce nu-ţi lipeşti barba?... Rîche! Mînjeşte-ţi obrazul cu cretă! Manaşcule, fă-ţi o cocoaşă...

Deodată începe o gălăgie în teatru, de te asurzeşte. Unul din actori trece în goană cu un clopoţel şi sună într-una. După cîteva minute publicul începe iar să strige şi să bată din picioare. Actorul începe iar să alerge cu clopoţelul şi publicul iar se liniştește şi iar începe gălăgia şi iar îi trage actorul cu clopoţelul, pînă ce vioristul roşcovan se ridică, dă din cap de cîteva ori în sus şi în jos, îşi drege gulerul, loveşte cu arcuşul în vioară — şi lăutarii cîntă o bucată. Începe lumea iar să zbiere şi să dea din picioare şi lăutarii iar cîntă ceva. Şi nu se face linişte, pînă nu se ridică cearşaful şi începe reprezentaţia.

Mai întîi apare o fată cu rochia de dedesubt şi cu părul despletit, ca şi cum abia-abia a scăpat din mîna unuia care i-a tras o chelfăneală zdravănă — şi începe să cînte un cîntec trist în care-i vorba de o orfană săracă: „o orfaaană, o orfaană!“ Şi tot publicul

după ea: „o orfaaană, o orfaană!“ la început mai încetişor, apoi din ce în ce mai tare, aşa că nu mai cîntă fata, ci publicul. Sare pe scenă un actor şi strigă „să fie linişte!“ Publicul tace din gură, dar nu pentru multă vreme. Cum începe fata să cînte „o orfaaană! o orfaană!“ publicul începe iar să cînte după ea.

Mai sare o dată actorul şi înc-o dată, pînă ce, scos din sărite, se răsteşte la lume:

— Nu vreţi să amuţiţi? Acuş îl chem pe Leizăr sergentul... şi dă dracu'n voi toţi!

Publicul se lasă în sfîrşit păgubaş şi nu mai cîntă, dar fiecare îşi dă cu părerea. Unul spune că fata are un glas de „privighetoare“, iar altul, că dacă cineva i-ar da o bucăţică de pîine, şi-ar face o pomană cu ea. Băncile din fund ţipă să fie linişte! Dar degeaba! Pînă ce se repede în scenă Hoţmăh cu un fel de tichie pe cap, cu o jumătate de barbă, cu perciuni lungi aproape pînă la brîu, cu ciorapi şi ghete, cu ochii daţi peste cap şi cu o cocoaşă cît toate zilele. Hoţmăh ţine în mînă un coş cu marfă, aleargă de colo pînă colo pe scenă, ca un nebun şi înşiră tot ce are de vînzare: „biciuşti, beţişoare, chibrituri, cuţitaşe! ciorapi de hîrtie! rochii de cristal! Spelci, mosorele de aţă! Cumpăraţi, cumpăraţi!“ şi se apucă mereu de picior şi sare şi strigă:

— Hoţmăh! Dracu să mă ia!

Şi publicul vesel, rîde şi rîde... o jumătate de oră şi aplaudă şi strigă: „Bravo, Hoţmăh, ura!“ Toţi bat cu beţele în bănci sau tropăie din picioare. Hoţmăh încearcă să liniştească publicul. Se aşază în faţa scenei şi începe să dea din mîini. Publicul, bineînţeles, se apucă să zbiere şi mai tare: „Hoţmăh, un dans! Hoţmăh! Hoţmăh!“

Deodată, cu un fîlfîit din aripi, zboară ceva de sus şi cade de-a dreptul pe pălăria cu pana albă a damei cu briliante. De frică, dama leşină şi în teatru se porneşte o furtună de zbierete: „Ajutor, oameni buni! Aoleu, ajutor!“ Unul ţipă: „Arde!“ Mai mult nu trebuie. Bărbaţi şi femei încep să sară unul peste altul şi să dea buzna înspre uşă: „Hesi, unde eşti?...

Iankl, vino aici! Rifche, ţine-te!... Motl, mor!... Bruhă, nu ţipa!... Beni, unde-i Ientl?... Sînt aici, mamă!"

Încă cîteva minute şi ar fi fost vai de noi. Noroc că Noeh portarul ne vine în ajutor şi ne scapă de la moarte. Sare pe un scaun şi strigă către public, cît îl ţine gura:

— Nerozilor! Dobitocilor! Nătărăilor! Boilor! Curci plouate! Nenorociţilor! Ce ţipaţi aşa? Unde fugiţi? Vitelor! De ce v-aţi speriat aşa? De-o găină! Aţi văzut doară că n-a fost decît o găină care a zburat din pod! Reb Leizăr, ce stai? Pune mîna pe ciomag! Lăutari! Lovi-v-ar damblaua! Daţi-i drumul... ceva vesel... Trai-dirididada!

Lăutarii încep să cînte „ceva vesel" şi lumea se aşază iar pe scaune. Eu mă strecor pe furiş afară din teatru, iau o trăsură şi mă duc înapoi la hotelul „Tercalia". Birja mă scutură bine pe pietre şi se opreşte la tot pasul, pentru ca după aceea să înceapă iar să mă salte.

— Ce tot te opreşti mereu? îl întreb pe birjar.

— Dracu-i ştie! îmi răspunde birjarul. Hiii! S-au apucat să lumineze noroiul nostru din Casrilifca şi au născocit un fel de luminaţie... nişte lanterne... Şi astea fac tot buclucul... Din pricina lor se sperie caii. Nu prea sînt obişnuiţi la noi cu lumina... Hiii! De fiecare dată, născocesc o nouă nenorocire: Mai întîi un trambalai, arză-l-ar focul! Hiii!... După aceea lanterne ca să sperie caii. Şi acuma n-o să-ţi mai dea voie să bei apă din iaz! Hiii! Dar degeaba îşi pierd vremea, fiindcă aparii spun că să ştie de bine că-i ia dracu' pe toţi şi nu vor lăsa ca lumea să bea apă din cişmele. Hiii!... Nu mai ştiu ce să scornească, bogătaşii, trăsni-i-ar! Toate necazurile astea vin numai de la Iehupeţ. Se vede că bogătaşii din Iehupeţ n-au alte griji, mînca-i-ar boala să-i mănînce!... Hiii! Ei stau şi-şi sparg capul cum să ia omului pîinea de la gură... lua-i-ar să-i ia, de hoţomani!... Hiii, copii, hii!

Toată noaptea m-am luptat cu niște dușmani fioroși care m-au năpădit, ca să se răzbune pe mine fiindcă nu am vrut să mă culc cu ei în pat și m-am întins pe canapea.

— Ce ispravă ai făcut? mi-au spus ei în bătaie de joc. Nu numai că o să te găsim și aici și o să te mușcăm, dar o să te mai scoli cu gîtul strîmb din pricina canapelei.

Deodată aud un zgomot ciudat: Bam, bam, bam! Și numaidecît după asta, aud oameni care aleargă și țipă: „Arde, arde!"

Mă scol și mă apropii de fereastră: văd o jumătate de cer roșu ca focul, și cealaltă jumătate, neagră. O jumătate de tîrg e luminată ca ziua, cealaltă înecată într-o beznă înfricoșătoare. Mă îmbrac și dau fuga afară în stradă. De departe se aude o gălăgie îngrozitoare. Oamenii gonesc într-acolo, somnoroși, căscînd și tremurînd de frig. Fiecare are de povestit cîte ceva: cine a auzit mai întîi — și cum a auzit mai întîi și așa mai departe, și fiecare încearcă să ghicească „cine" arde. Unul spune: „e Iosl!" Altul: că „e Menașe!" Al treilea: „nu-i nici Iosl, nici Menașe, e Sură Zisl!"

— De unde Sură Zisl? întreabă unul. Casa Surii Zisl e în tîrgul nou și focul e în tîrgul vechi.

— Atîta rău dacă arde în tîrgul vechi! răspunde un altul. Nu vezi că-i lîngă baie?

— Oho, de ce să vă certați! face un al treilea. Mai bine haideți pînă acolo și vedem noi unde arde!

Și toți se duc într-acolo și eu, după ei.

Dintr-o căsuță țîșnesc limbi subțirele de foc. Acoperișul e ars. Nu mai e. Grinzile trosnesc, ferestrele țiuie și un fum gros se ridică în rotocoale negre spre cer și se vede departe, departe, deasupra caselor și cocioabelor. Se aude un vaiet de femei, care jelesc din pricina nenorocirii care a dat peste ele în toiul nopții și un plînset de copii micuți și goi care tremură de frig și se încălzesc la foc. Colo stau niște copii îngrămădiți pe niște perne care de abia au putut fi

scoase din casă — și ici o femeie cu o ulcică în mînă povestește cum a început focul.

— A început, vai de capul meu, de la Șimin Stoleru... Pesemne că a umblat cu o lampă, vai de mine, în mijlocul nopții... Sau poate de la un chibrit, vai de zilele mele, sau o țigară, vai de viața mea... parcă știu ce a fost?... Dar pînă una alta au rămas sărăcuții de ei, pe drumuri... Și s-au trezit goi în stradă așa cum i-a fătat mama, vai de soarta mea nenorocită... Întreabă-mă de ce stau aici cu ulcica în mînă... că habar n-am nici eu! Poate știi dumneata!

— Aoleu, ce pacoste, ce pacoste! se vaicără o femeie și-și frînge mîinile. Ce o să mă fac acuma? Nici măcar un fir de ață n-am scos din casă! Unde o să mă tăvălesc acuma, aoleu, aoleu!... Ce o să se aleagă de mine și de copilașii mei, ceee?

Ca niște diavoli se reped și ies fuga din casă în flăcări, cei care au locuit în ea pînă acum. Tinerii se aruncă în foc și scot afară ce pot: un picior de scaun, o mătură, o scîndură.

— Unde-i Eli cu tulumba? strigă unul din cei care încearcă să stingă focul.

— Sînt aici, sînt aici! răspunde Eli, un omuleț care se necăjește cu tulumba.

— Ce faci acolo? Ce tot bîjbîi la tulumba ceea?

— Vreau s-o cos, că s-a rupt! zice Eli.

— Unde-i Fișl cu gălețile? strigă unul cu caftanul ferfeniță și cu glasul răgușit.

— Fișl, Fișl! îl ajută cu toții să strige.

— Ce tot mă fișeliți atîta? face unul, se pare că chiar Fișl. Ian te uită cum îi tot dau zor cu Fișl! Fișl în sus, Fișl în jos!

— Unde-ți sînt gălețile? îl întreabă ceilalți.

— Gălețile sînt aici! zice Fișl. Da' ce o să faceți cu ele, dacă n-a venit încă Gherșn cu butoiul!

— Ce ar fi să te dai peste cap... și să faci rost deocamdată de cîteva găleți cu apă, de pe la vecini?...

— Da' de ce eu? face Fișl. Las' să se ducă Eli.

— Eli! Apucă o găleată și dă fuga după apă!

— Nu vezi că am treabă cu tulumba? Las' să se ducă Motl!

— Motl, ia caută de undeva o găleată cu apă!

— Unde să mă duc, dacă nu cunosc pe nimeni de pe aici! Las' să se ducă Ancel!

— Ancel, ia să te vedem! Adă o găleată cu apă!

— Eu? Eu nu mă pricep la de-alde astea! Las' să se ducă Duvid!

— Stați, stați!... uite-l pe Gherșn cu butoiul! Vine!... Vine!...

Și toți se aruncă asupra butoiului, să ia apă — dar mai mult decît toți, Eli cu tulumba. Gherșn calcă foarte liniștit, fără nici o grabă, cu poalele sumecate — și după el se tîrîie un căluț, numai piele și oase. Și Gherșn și calul, dorm amîndoi de-a-mpicioarelea!

— Bine ai venit! Și noi care credeam că n-o să mai apuci, Doamne ferește, să ajungi pînă aici!

— Da' zău! face Gherșn. Și cine vrei să vină, dacă nu eu? Ce sînt eu? Un băiețaș? Cum am auzit clopotul, m-am și repezit la cai. Bătrînica mea, săraca, nici nu voia să mă lase să ies din casă: „Unde, zice ea, o să te tîrîi în noroiul ăsta? Îi-e mai mare mila, zicea ea, de bietul căluț! Cît e ziulica de mare, zice ea, trage la căruță și acuma iar îl cari cine știe unde!"... Dar parcă cine o ascultă?... Pe mine nu mă rabdă inima să nu sar cuiva în ajutor... mai cu seamă cînd e vorba de niște oameni săraci! Auzi! Oameni săraci care ard! Glumă-i asta?

— Dumnezeu să-ți dea sănătate, reb Gherșn! Aici ne ia dracu' după o lecuță de apă... Pe la toți vecinii nu se găsește o picătură măcar!

Și banda de „pompieri" se înghesuie cu gălețile și cofele în jurul butoiului. Dar mai mult decît toți Eli cu tulumba. Încep oamenii să pompeze apa — dar ia apa de unde nu-i!

— Ce-i asta, reb Gherșn? Ai înnebunit, sau ce? Ne-ai venit cu butoiul gol?

— Cum asta, cu butoiul gol? spune Gherșn. Chiar eu, cu mîinile mele am umplut butoiul, că a început să curgă și pe de lături... Și acuma-mi spui că-i gol?

— N-ai decît să te uiți ! E gol ca o darabană !

— Nu se poate ! face Gherșn și se uită lung la butoi. Îmi vorbești turcește, dumneata... Nu știi ce spui !... Auzi ! Ci-că-i gol ! Las' să fie goi dușmanii mei, să dea Dumnezeu !

Și Gherșn bate cu degetul în poloboc, se învîrte de jur împrejur și vede deodată că lipsește cepul.

— Da, să fiu al dracului, așa e !... Ai dreptate ! E gol !

Și se apucă de cap și începe să înjure :

— Holera ! Oftica ! Anghina ! Cînd a putut să sară cepul, trăs-ni-l-ar... Și unde a rămas ? Arză-l-ar focu' să-l arză !

Și Gherșn își varsă tot năduful pe bietul căluț pe care-l lovește cu codirișca biciuștii. Căluțul clipește din ochi, lasă botul în jos, se uită într-o parte și-și zice : „Adicătelea de ce mi se cuvine asta ? Mare ispravă să iei un cal, un dobitoc care nu știe să vorbească și să-l bați de pomană."

— Lua-te-ar dracu' să te ia ! își vorbește reb Gherșn. Acu' văd ce s-a întîmplat : torn și torn... și torn și torn ! Acu' înțeleg : butoiul n-avea cep încă de-acasă !... Ptiu !... Bătu-l-ar Dumnezeu să-l bată !... Praf să se aleagă de el !.

— Apă ! Apă ! strigă oamenii care încearcă să mai scape cîte ceva din casă. Mai repede, mai repede ! Aduceți gălețile !... Apă !

— Ce găleți ? Ce apă ? strigă „pompierii". Nu vedeți că nu-i o picătură de apă ?

— Ce înseamnă că nu-i apă ?

— Da' unde-i apa ?

— S-a scurs toată apa din butoiul lui reb Gherșn... și atît !

Deodată se aude iar clopotul : bam, bam, bam ! și se luminează și cealaltă jumătate a tîrgului.

— Iar arde ! Și încă în tîrgul cel nou !

Și toată mulțimea, în frunte cu „pompierii" aleargă într-acolo.

— Două focuri într-o singură noapte, face Gherșn, nu ! Asta... e prea mult pentru mine !... Am și eu nevastă și copii ! Bani pentru treaba asta nu iau ! Vreau,

duc apă, nu vreau, nu duc! Şi nici calul nu-i de fier! O biată făptură nevinovată... După ce munceşte toată ziua din greu, trebuie să-l mai chinuiesc şi noaptea... Ajunge!... Nimeni nu mă poate sili să mai stau!... Capu' lor de pereţi! Hai, frate! zice el calului. Hai să mergem acasă!

HOŢII DIN CASRILIFCA

Mă întorc acasă de la foc mult după miezul nopţii. Cum deschid uşa, rămîn mut de mirare şi de spaimă. Trei inşi, cu totul necunoscuţi, se învîrtesc cu o lumînare în mînă prin odaie. Patul răscolit, dulapul deschis, geamantanul zvîrlit în mijlocul odăii şi hîrtiile mele răvăşite şi risipite pe duşumea.

— Ce-i asta? Cine sînteţi? Ce faceţi aici! întreb eu pe unul cu o barbă roşie şi cu un neg vînăt pe nas.

— Tescoa gulceabri să-l riispe! face un altul pe o limbă foarte ciudată către roşcovanul cu negul.

Roşcovanul, fără să răspundă un cuvînt, încuie uşa, se apleacă, şi scoate din cizmă un cuţit de măcelărie lung şi ascuţit, şi mi-l trece o dată pe sub nas încolo şi încoace, ca un scamator.

— Cine sîntem? Sîntem bandiţi de pe aici! îmi spune unul negricios, cu o gîlmă pe un ochi.

Şi cînd spune cuvîntul „bandiţi", îşi încruntă grozav ochiul cel sănătos şi scrîşneşte din măsele, ca un adevărat bandit.

— Iărutucs eleranuzub! face al doilea pe limba ceea curioasă.

— Banii! Dă banii! strigă al treilea din bandă, unul înalt, cu glasul răguşit, care mă apucă de reverul hainei şi începe să mă scuture.

— Parale, zic, vreţi? La mine parale? De unde să am eu parale? Dumnezeu m-a ferit de parale!

— Minţi! face banditul care mă scutură. Dă-mi îndată banii pe care îi ai, dacă nu... te curăţ. Iţi dăm două minute să te gîndeşti şi un minut să-ţi iei rămas bun de la viaţă.

Şi ca să nu-mi închipui că-i vorba de o glumă, se apropie de mine roşcovanul cu negul şi-mi trece iar cuţitul pe la nas în sus şi în jos, de cîteva ori.

— Ce itaţs ca nişte iob! Liţagel de iniîm şi de eraoicip! strigă lunganul cu glasul răguşit pe limba lui tainică şi isprăveşte pe limba noastră:

— Unde sînt frînghiile! Hai să-l legăm!

— De ce să vă mai osteniţi? zic. Mai bine, poftim... vă dau tot ce am... portofelul cu cîteva ruble şi lăsaţi-mă în pace! Ce aveţi cu mine? Sînt tată de copii, să nu-mi fie de deochi, patru fete şi doi băieţi... Cel mai mic n-are nici măcar o lună.

Cei trei banditi îşi vorbesc între ei pe limba lor banditească, numără cele cîteva ruble pe care le găsesc în portofel şi după aceea mă iau la rost:

— De unde eşti?

— Din Iehupeţ!

— Cum te cheamă?

— Şalom Alehem!

— Şalom Alehem! Cum te cheamă te întreb!

— Şalom Alehem! Te întrebăm cum te cheamă?

— Şalom Alehem — aşa mă cheamă!

— Al dracului nume! Ce meserie ai?

— Sînt scriitor.

— Te întrebăm ce meserie ai, cu ce-ţi cîştigi pîinea?

— Sînt scriitor!

— Şi ce scrii? Cereri? Acte? Denunţuri?

— Foiletoane, cărţulii de poveşti pentru copii.

— Eşti va să zică unul care face cărţi?

— Unul care face cărţi!

— Şi ce cauţi aici?

— Am venit să văd Casrilifca.

— Şi altceva nimic?

— Altceva nimic.

— Nici o afacere?

— Nici o afacere!

— Şi pentru asta cheltuieşti parale?

— Pentru asta cheltuiesc parale.

— Şi la ce-ţi foloseşte treaba asta?

— Ca să am ce să scriu după aceea.

— Unde să scrii ?
— În gazete.
— Ce fel de gazete ?
— Gazete evreieşti !
— Sînt gazete evreieşti ?
— Desigur !
— Ce fac ele ?
— Se tipăresc !
— Unde se tipăresc ?
— La Varşovia !
— Şi la ce sînt bune ?
— La citit.
— Cine le citeşte ?
— Ai noştri ! Evreii !
— Şi-ţi plăteşte cineva pentru cele ce scrii ?
— Bineînţeles !
— Atunci vorbeşte aşa ! Şi, mă rog, cît îţi iese dumitale ? Cît cîştigi pe săptămînă ?... Fumezi ? Unde-ţi sînt ţigările ?

Scot tabacherea şi o întind fiecăruia în parte.

— Băltreaîn iăcad de tnigra ! face din nou unul, pe limba lor.

— E de argint ? mă întreabă cel cu gîlma, cîntărind tabachera în mînă. De argint... sau de tinichea ?

— De tinichea ! zic.

Şi ne aprindem fiecare cîte o ţigară.

— Păielpi la nicsorcea ! vorbeşte banditul pe păsăreasca lui.

— Unde-i ceasornicul dumitale ? mă întreabă cel cu gîlma şi mă pipăie pe la toate buzunarele. Ce ? N-ai ceasornic ?

— Am zic, un ceasornic, şi încă unul bun, de aur, dar l-am amanetat la Iehupeţ !

— Păcat ! face răguşitul. Acuma ne-ar fi fost de mare folos. Avem nevoie de un ceasornic de aur, cum are cineva nevoie de sănătate !

— La ce vă trebuie aşa de mult, zic, un ceasornic de aur ?

— Un ceasornic de aur ? zice el. Poţi să-l vinzi şi să iei parale bune pe el.

— Liţasăl în plata lui mnudo! E un cilac ca şi noi!

— Bună seara! îmi zic banditii gata să plece. Altă dată, cînd pleci de acasă, să încui uşa şi să nu te mai încrezi în paza Celui-de-sus şi în cinstea hoţilor din Casrilifca. Să nu-ţi fie cu supărare... că am venit la dumneata nepoftiţi!

— Nu-i nimic! zic. Să nu vă fie nici dumneavoastră cu supărare, că v-aţi ales cu atît de puţin...

Şi vreau să-i însoţesc pînă afară, dar răguşitul îşi pune degetul la gură şi-mi spune:

— Şi sssst!

Iar roşcovanul scoate cuţitul şi mi-l învîrte deasupra capului de cîteva ori, ca şi cum ar zice „Dacă scoţi o vorbă, te-ai curăţat!"

. . . . . .

— Ajutor! Ajutor! Săriţi! încep eu să zbier de îndată ce pleacă banditii şi ridic casa în picioare. Toată lumea din hotel se îngrămădeşte la uşa mea, în cămaşă, în izmene, care cum a apucat să sară din pat. Toţi cred că arde.

— Iar foc?

— Iar arde?

— Cine arde?

— Unde arde?

— Tăcere, tăcere, nu arde nimeni! strigă Noeh portarul.

Şi către mine:

— Ce ţi-a venit să zbieri aşa ca un viţel turbat? Ce tot strigi aşa după ajutor? O să-i mai trezeşti din somn, ferească Dumnezeu, pe actieri!

— Banditii! strig. Ucigaşii!... Au năvălit hoţii peste mine şi m-au prădat.

Cînd aud de „banditi", îi apucă pe toţi o spaimă nebună — şi cu toţi încep dintr-o dată să strige:

— Banditi?

— Cîţi banditi?

— Cum arătau?

— Doi tineri, unul bătrîn!
— Aveau cuțite la ei?
— De ce ai tăcut?
— Ți-a fost frică să strigi?
— Poftim! Iaca bandiți acuma!... Doamne ferește, Doamne ferește!
— Și aseară au fost în ograda de alături niște bandiți... și au strîns de gît o bătrînă... S-a găsit o bucată de fier...
— Ți-e frică să mai rămîi singur în casă.
— Acu' o să mai trebuiască să fugi din Casrilifca din pricina lor!
— Numai bandiți ne lipseau! Nu ne ajunge, pesemne, cîte necazuri avem și așa.
— Puneți mîna pe ei! Puneți mîna pe ei! se aude deodată de afară un glas de femeie și un tropot de oameni care fug. Puneți mîna pe ei! Puneți mîna pe ei!
— I-au prins!
— L-au prins pe unul!... Au prins doi!
— Legați-i! Îl aveți și pe al treilea? Legați-l și pe el!
— Legați-i, dar nu de cap! De picioare!
— Zeide, dă-mi broboada, Zeide!
— Auzi? I-au prins! face Noeh portarul care se repede afară cu lanterna și noi după el.
— Ei, ce se aude? strigă Noeh în întuneric. I-ați prins?
— I-am prins, i-am prins! îi răspunde un glas.
— Și i-ați legat?
— I-am legat, i-am legat!
— Pe tustrei?
— Pe tustrei, pe tustrei!
— Ia, ia să-i vedem măcar cum arată la față! face Noeh portarul și-i cheamă după el pe toți ceilalți.

Ne apropiem cu lanterna și vedem culcați la pămînt trei curcani.

Curcanii, cu ciocurile în pămînt, clipesc din ochișori din pricina lanternei și femeile, pe jumătate goale, povestesc cum curcanii au ieșit din cușcă, nu

se știe pe unde și cum... Ori au fost niște hoți, ori i-a speriat vreun dobitoc... cine știe! Dar, vorba ceea! Slavă Domnului! Bine că i-a prins...

— Ptiu! face Noeh scuipînd cu năduf. Fire-ați ai dracului să fiți cu tot neamul vostru curcănesc!

Și Noeh nu mai contenește să toarne la înjurături, cu găleata, în timp ce lumea, moartă de somn, începe să se împrăștie.

UN ZĂPĂCIT

— Ce știi dumneata ce-nseamnă zăpăcit! Să vezi, la noi în Casrilifca... auzi sau nu?... e unul... un zăpăcit... Șulim îl cheamă, dar lumea îi zice: „Șulim-învîrte-te“ tocmai pentru că-i așa de zăpăcit!... Zăpăcit, de să te ferească Dumnezeu!... Aoleu, aoleu!... Dacă ai ști cîte povești și anecdote se povestesc pe socoteala lui Șulim ăsta... nici nu ți-ar veni să crezi!... De pildă, ce-a pățit Șulim-învîrte-te într-un ajun de paști, ai auzit? Nu! Atunci, stai să-ți povestesc! Șulim-învîrte-te ăsta e un misit care a dus-o toată viața lui ca vai de lume. Da' o dată i-a pus Dumnezeu și lui mîna-n cap — și pentru întîia oară de cînd e misit, a izbutit să încheie o afacere din care să se aleagă și el cu ceva. Vreau să zic, misitia au făcut-o alții. Fiindcă la împărțeală, se părea că cel care a învîrtit toată afacerea n-a fost Șulim, ci Drabkin, un misit din gubernia Minsk, un șmecher de mîna întîia, care, împreună cu cei doi frați ai lui e băgat pînă-n gît în vînzări și cumpărări de păduri și moșii. Și a ieșit bineînțeles o întreagă istorie. Auzi, un om stă și-nvîrte și-nvîrte o afacere și cînd Dum-

nezeu îl ajută s-o învîrte în sfîrşit, vin alţii şi-l dau la o parte! Şulim, firește, nu se lasă cu una cu două. Şi începe să facă gălăgie, să se judece, să-l cheme pe Drabkin la rabin... şi abia-abia izbutește, cu chiu cu vai, să ciupească şi el ceva din afacerea asta.

Cum capătă gologanii, Şulim-învîrte-te îi trimite nevesti-si o bună parte din ei să-şi plătească datoriile, să mai alunge o lecuţă sărăcia din casă, să facă de sărbători niște hăinuţe copiilor şi să se pregătească de paşti. Iar cu ce îi mai rămîne, Şulim îşi face şi el un rînd de haine şi cumpără cîte ceva nevestei şi copiilor, aşa cum se cuvine de sărbători... Dar vremea nu stă pe loc! Acuş-acuş e paştile... Aşa că Şulim dă fuga la poştă şi trimite o telegramă acasă: „Sosesc negreşit acasă de paşti". Ai înţeles! De paşti, să tune şi să fulgere, omul va fi acasă. Dar ţi-e uşor să spui „sosesc" şi încă „negreşit" cînd lucrurile merg ca lumea. Dar ia încearcă, te rog, s-o porneşti la drum spre Casrilifca noastră, cu trenul cel nou cu care ne-a binecuvîntat Cel-de-sus... şi-o să vezi cum te simţi!... Cîte zile ei avea n-o să-l mai uiţi... şi o să-ţi blestemi ceasul în care te-ai urcat în el! Fiindcă, pînă ajungi la Zlodeevca, mai merge! Incaltea ştii că umbli cu trenul! Dar cînd ajungi la Zlodeevca, s-a isprăvit! Aici ai o „transbordare"... adică trebuie să te dai jos din trenul ăsta şi să te urci în trenul cel nou care te duce la Casrilifca. Şi pînă să te urci, trebuie să aştepţi vreo cîteva ceasuri, dacă trenul nu întîrzie! Şi cînd? Tocmai după miezul nopţii, cînd te trage mai rău la somn. Şi parcă dinadins, n-ai unde să-ţi pui capul! Nu degeaba spun deştepţii noştri din tîrg că fără tren era parcă mai bine decît cu tren.

În sfîrşit, Şulim-învîrte-te, care nu mai dormise de două nopţi, sosește cu geamantănaşul lui în Zlodeevca, gata să îndure chinurile iadului, adică să aştepte trenul o noapte întreagă! Ce să facă? Şi se apucă omul să caute un loc unde să se aşeze. Dar de unde loc? Ce loc? Care loc? Dacă nu-i loc nici pentru un chibrit! Fum, scuipat, întuneric beznă...

Cu chiu, cu vai, găsește un locșor pe o bancă, unde să-și sprijine capul, dar numai să-și sprijine capul, fiindcă pe toată banca a pus mîna un boier în uniformă, care stă întins cît e de lung și doarme dus. Cine e boierul ăsta în uniformă, de unde vine și încotro pleacă — asta Șulim-învîrte-te nu mai știe. Dar după cîte își dă el seama, boierul ăsta trebuie să fie un om mare. Unul mare de tot. Asta se vede după șapcă. O șapcă militară, cu un cozoroc roșu și cu o cocardă. Poate e un ofițer, sau poate unul de la poliție. Șulim n-are de unde să știe! Desigur că a venit aici cu trenul, a mîncat bine și a băut bine și s-a întins ca la mă-sa pe cuptor pe bancă și doarme. Și Șulim-învîrte-te se bate cu gîndul dacă să se așeze aici lîngă boier, sau mai bine să-și vadă de treabă! Îți dai seama, în vremurile de azi... Mai ales că nu știi cine e!... Dacă ar fi doar un subcomisar oarecare, mai treacă-meargă. Dar ce te faci dacă e un coșcogea polițai? Sau un prefect? Sau poate unul și mai mare? Sau chiar Purișchevici, în carne și-n oase, arză-l-ar focul să-l ardă!... Așa că mai bine lasă-l să încapă pe mîinile altuia!... Și la gîndurile astea îl trec sudori reci pe Șulim-învîrte-te!... Totuși, Șulim nu se poate hotărî să plece de-acolo. Și ce e dacă ăsta poartă uniformă?... Și unde scrie că e Purișchevici?... Și-apoi, la urma urmei, ce? El nu-și plătește biletul ca și Purișchevici?... Adicătelea, ce? Așa trebuie să meargă totdeauna: unul ca ăsta să aibă parte de tot și el de nimic? Boierul doarme parcă ar fi numai el pe lumea asta!... De ce să nu se așeze și Șulim măcar pentru o clipă?... Doar nu-i decît un biet om. De două nopți n-a închis ochii. Ce să-ți spun? Mai mult nu stă pe gînduri Șulim-învîrte-te și mi se așază pe un colț de bancă și-și sprijină capul, nu ca să doarmă, Doamne ferește, ci doar ca să ațipească puțin. Dar tocmai atunci își aduce aminte că se duce acasă de paști și că mîine e ajunul... și poate, Doamne ferește, adoarme de-a binelea și pierde trenul?... Ce-i de făcut? Și-l cheamă Șulim pe străjerul stației, pe care-l cunoaște și se înțelege cu el să vină să-l trezească, de îndată ce intră trenul în

gară. Cum îi vorbește îi și bagă bacșișul în mînă. Șulim-învîrte-te, liniștit, își ia geamantănașul în brațe, ca să nu i-l fure cineva și se așază cum poate mai bine pe colțul lui de bancă, închide o jumătate de ochi, după aceea îndoaie un picior, apoi celălalt... și uite-așa, încet-încetișor, bietul om adoarme! Dar cum adoarme? Ca un mort! Să tai lemne pe el! Și-n timpul ăsta, șapca începe să-i lunece puțin cîte puțin de pe cap pînă cade jos, sub bancă. Dar Șulim, ce știe el! Șulim sforăie de ți-e mai mare dragul! Ce să te miri, dacă de două nopți n-a dormit, săracu' de el!... Și cum doarme el așa, are un vis ciudat: i se pare că pleacă acasă de paști, dar nu cu trenul, ci cu căruța unui țăran pe care-l cunoaște. Ivan Zlode îi spune. Caii mai mult se tîrîie decît umblă. Abia își mișcă picioarele. Șulim, necăjit că n-o să ajungă acasă la vreme, îl tot îndeamnă din spate pe Ivan: „Ce-i asta, Ivane? Nu vezi că stăm pe loc! Cînd o să fim acasă?" O dată, de două ori, de trei ori. Țăranul, bineînțeles, tace el cît tace, și deodată dă un șfichiu cailor, da' știi, unul din toată inima... și caii o iau la goană! Ce goană!... Zboară, nu alta! Ca niște draci!... Trec ca vîntul peste văi și peste dealuri că-și pierde Șulim și șapca! Încă o clipă și praf se alege din tot! „Ivane dragă, mai ține caii o lecuță"! strigă Șulim care se apucă de cap și se plînge că și-a pierdut șapca. Cum să intre fără șapcă în tîrg? Dar degeaba strigă! Ivan gonește caii și caii zboară mereu. Deodată!... trrrr!... căruța se oprește chiar în mijlocul cîmpului. Ce s-a întîmplat? Nimic! „Scoală, îi zice străjerul. Trenul e în gară!" Care tren? Ce tren? Șulim, buimac de somn, nu pricepe nimic. Sare de pe bancă, se freacă pe ochi și vrea s-o pornească, dar simte că-i în capul gol. Șapca i-a dispărut. Pesemne că visul n-a fost vis. Dar atunci, ce caută el aici? Nu trece însă mult și Șulim își vine în fire, îl recunoaște pe cel care l-a trezit din somn, vede că nu-i Ivan Zlode, ci străjerul stației și-și amintește că e în Zlodeevca, în gară și că e în drum spre casă, de sărbători și că mai trebuie să se repeadă la ghișeu, după bilet. Dar șapca? Geamantănașul e — și șapca nu!

Unde dracu' să fie şapca ? Şi umblă în beznă cu mîinile pe jos şi caută pînă dă de o şapcă ! Era şapca boierului. Şulim, însă, fără să aibă habar de nimic, şi-o pune pe cap — şi dă fuga la casă, să-şi ia un bilet. Acolo, o înghesuială fără pereche. Şulim, săracu', se teme să nu se vîndă toate biletele... şi se îndeasă şi el cum poate, să ajungă mai repede la ghişeu. Vede lumea şapca aceea cu cozoroc roşu şi cocardă — şi se dă la o parte cu teamă, ca să-i facă loc lui Şulim. „Ce bilet doreşte Înălţimea Voastră ?" îl întreabă casierul pe Şulim. Se miră Şulim: Ce-i asta „Înălţimea Voastră ?" Şi-l cam ustură puţin : de ce să-şi bată joc casierul de un jidan ? Şi-i răspunde casierului că vrea un bilet pentru Casrilifca. Casierul mereu cu ochii la şapcă, îl întreabă : „Ce clasă, Înălţimea Voastră ?" Asta îl înţeapă şi mai rău pe Şulim care ar avea mare chef să-l înjure pe casier, să se învete minte a doua oară să nu mai ia lumea peste picior. Dar îşi aduce aminte numaidecît că-i jidan — şi că trebuie să tacă şi să înghită. Şi-i spune casierului să-i dea un bilet de clasa a treia. Casierul uimit deschide nişte ochi mari, şi-l mai întreabă o dată : Ce clasă ? De data asta Şulim se înfurie de-a binelea şi-i spune oţărît : „A treia !" Casierul n-are încotro : a treia-e a treia !

Cu biletul în mînă, Şulim îşi face loc prin mulţime şi începe să alerge pe peron să caute vagonul de a treia. Toţi călătorii, respectuoşi, se dau la o parte din calea lui. Şulim se minunează mereu, dar îşi vede mai departe de drum, pînă dă de un conductor, care iese dintr-un vagon cu o lanternă în mînă : „Aici e clasa a treia ?" întrebă Şulim, care şi-a pus piciorul pe scară ca să se urce. „Aici, Înălţimea Voastră !" îi răspunde conductorul şi nu-l lasă să meargă mai departe. „E plin de lume, Înălţimea Voastră, spune conductorul. Nu-i loc nici măcar pentru un ac." Şi-i ia lui Şulim geamantănaşul din mînă şi-i spune : „Veniţi cu mine, Înălţimea Voastră, să vă dau un loc." „Ce-o fi cu ăsta ? se întrebă Şulim. A înnebunit ? Ce-i tot dă într-una cu Înălţimea Voastră şi Înălţimea Voastră !" Dar cu gîndul Şulim e mereu la geaman-

tan. Se teme că din toată „Înălțimea Voastră“ asta... să nu se aleagă fără bagaj. Și fuge după conductor și conductorul cu lanterna îl duce într-un vagon de clasa a doua. Dar și în vagonul de a doua stau oamenii înghesuiți unul în altul. „Să mergem mai departe, Înălțimea Voastră!“ face conductorul care, cu geamantanul mînă, o pornește înainte. „Unde mă cară?“ se întreabă Șulim, și-și frămîntă mintea să înțeleagă de ce-i tot dă zor conductorul cu „Înălțimea Voastră“. Bineînțeles că tot timpul nu-și ia ochii de pe geamantan. În sfîrșit, au ajuns la vagonul de clasa întîia. Conductorul îi pune geamantanul pe bancă, se apleacă în fața lui Șulim, Șulim se apleacă în fața conductorului — și gata! Șulim rămîne singur în vagon!... Cum a rămas singur, Șulim începe să se uite de jur împrejur, să se dezmeticească și să vadă pe ce lume se află și nu pricepe de ce i se dă tocmai lui, o cinste atît de mare: un vagon de clasa întîia. Nu cumva datorită afacerii aceleia grozave pentru care a trebuit să se judece cu Drabkin? Cel puțin să-i fi dat cinstea asta ai noștri — da! Mai înțeleg! Dar alții? Casierul! Conductorul! Sau poate or fi toate astea un vis?... Și Șulim-învîrte-te, cum se tot freacă pe frunte, aruncă deodată o privire în oglinda de pe peretele din față — și-i îngheață sîngele în vine. Pe capul lui vede șapca boierului. A recunoscut-o! „Ptiu! Trăsnil-ar Dumnezeu să-l trăsnească pe străjer! Auzi ce nătărău! Îi spun de douăzeci de ori și-i dau și un bacșiș pentru asta, ca să mă scoale din somn, cînd vine trenul, pe mine, Șulim, și cînd colo se apucă, boul, bătu-l-ar Dumnezeu să-l bată și-l trezește pe boier și pe mine mă lasă să dorm mai departe pe bancă! Vai de capul tău, Șulim! O să faci anul ăsta paștile în Zlodeevca, nu acasă!“ Și fără să mai stea mult pe gînduri, apucă Șulim geamantanul, sare din vagon și se repede într-un suflet spre bancă să-l trezească pe Șulim, fiindcă acuși fluieră locomotiva, Doamne ferește, și rămîne bietul Șulim în stație. Dar n-apucă să facă un pas pe peron, că locomotiva a și fluierat și trenul a și pornit, așa că Șulim a rămas în stație, bătînd din buze!

Şi mai departe ?

Mai departe, nimic. Atîta pot doar să-ţi spun : că din pricina zăpăcelii lui, Şulim n-a mai petrecut sărbătorile de paşti acasă, cu nevasta şi copiii, ci la Zlodeevca, în casa unui biet om amărît, la care a tras.

RECUNOȘTINȚĂ

Sînt de felul meu drăjnean, din Drajna, adică un biet tîrgușor ca vai de lume, din gubernia Podoliei. Astăzi, Drajna, este ca să zic așa, coșocogea oraș, cu tren, cu stație, cu gară... Cînd s-a pomenit Drajna stație, omenirii întregi de primprejur îi lăsa gura apă. Mă rog, un tren! Își închipuiau cu toții c-o să fie rost de învîrteală, din gros, c-o să curgă lapte și miere prin toate șanțurile mahalalelor, în sfîrșit c-o să huzurească lumea de fericire și bun trai. Evrei din satele megieșe descălecară în tîrg, gospodarii începură să-și dreagă acareturile, dugheni noi răsăriră ca la poruncă, dările pe carne crescură, gospodărimea începu să se gîndească la un nou haham, la o nouă sinagogă, la încă o bucată de pămînt ca să se mai lărgească cimitirul... Ce să vă mai spun! Mare bucurie! Auzi, mă rog... un tren... o stație... o gară!...

Harabagiii începură să mîrîie, fiindcă, vezi bine! treaba asta le venea cam peste mînă. Da-cine dracu se uita la ei? S-au întins șine, s-au cărat vagoane, s-a clădit o gară, s-a agățat un clopoțel, s-a bătut o scîndurică: *Stația Drajna* — și mai fă ceva dacă poți?

Cînd începu trenul să umble, îmi zice nevastă-mea:

— Ce ai de gînd să faci, Ioinolă ?

— Eu ?... De !... Ce să fac ? Oi face şi eu ce fac şi ceilalţi. Se învîrt ceilalţi pe la gară... o să mă învîrt şi eu.

Mi-am luat beţişorul... şi iacătă-mă-s, cu voia lui Dumnezeu „speditor" la gară. Ştiţi dumneavoastră ce mîncare-i asta, „speditor ?" Să vă spun eu : unul cumpără, de pildă, un vagon de grîne şi vrea să-l încarce şi să-l trimită acolo unde are el nevoie. Treaba asta i-o poate face numai un „speditor". Dă Dumnezeu şi se fac toţi drăjnenii „speditori". Pricepi ? Alergi, asuzi, te dai peste cap... şi, la urma toată mori bine, bine de foame. Uneori iei de la un ţăran un sac de grîu şi-l treci altuia pe loc... ori în pagubă, ori cu un cîştig de n-ai ce alege. Alteori mai faci şi cîte o misitie, pe ici, pe colo... dar sărăcia, tot sărăcie rămîne. N-ai ce să învîrţi, degeaba ! La drept vorbind, nici înainte nu puteai face cine ştie ce ispravă. Dar mai înainte, încaltea, dacă n-aveai ce face, nu era tren... şi mă-nţelegi, n-avea de ce să plesnească fierea-n tine de ciudă. Pe cîtă vreme azi, dacă nu-ţi iese nici cît să ai după ce bea apă, la ce — Doamne iartă-mă ! — a mai trebuit staţia, gara, clopoţelul şi tot balamucul ăsta ?

Şi uite ce mi se întîmplă :

Într-o zi, stau pe peron şi mă uit amărît la trenul din spre Posciova... Sună pentru a treia oară... maşina şuieră de-mi găureşte urechile... fumul ţîşneşte din hogeag... deodată văd, ceva mai încolo, un boier — înalt cît prăjina, sfrijit, în pantaloni cadrilaţi, cu joben şi cu o groază de geamantane — că-ntinde gîtul şi mi se uită în toate părţile, cu teamă, de parc-ar fi omorît pe cineva.

— Aha ! îmi zic. Boierul ăsta are nevoie de ceva !

Şi parcă mă-mpinge dracu' din spate să-l întreb ce-i trebuie. Dar nu mă urnesc bine din loc, şi-l văd că se apropie de mine, îşi scoate jobenul şi-mi spune pe nemţeşte :

— Bună dimineaţa, dom'le !

— Bună să-ți fie inima! îi răspund eu, o leacă pe nemțește, o leacă pe evreiește — și cît nu merge, cu mîinile.

Eu îl întreb de unde vine, și el vrea să știe dacă nu cunosc cumva vreo gazdă mai curățică, unde ar putea să rămînă peste noapte.

— Desigur, zic, cum să nu știu!

Și în gîndul meu:

„Aoleo, păcat că n-am han, mare păcat! Hehei! Să țiu eu han... cum l-aș mai căra la mine... Ăsta-i om de soi... Aici e rost de ciupit ceva părăluțe!

Deodată mă luminez:

„Nătărăule!... Parcă-ți stă scris pe frunte că nu-i han la tine?... Închipuiește-ți că este!...“

Și, o leacă pe nemțește, o leacă pe evreiește și cît nu merge cu mîinile, îi spun:

— Dacă vrei... ia o brișcă... și las'pe mine!... Te duc eu la cel mai strașnic han din tîrg!...

Omul, mai-mai să plesnească de bucurie. Apoi, cu degetul înspre git:

— Dar... ceva de-ale mîncării?

— Toate bunătățurile!... O să-ți placă, cu ajutorul lui Dumnezeu... Fii liniștit! Nevastă-mea-i o gospodină, de i se duce vestea în lume. După peștele ei... își poate linge degetele și împăratul...

— Foarte bine! face străinul, cu ochii sticlind de plăcere.

— Deștept om! îmi zic și, fără multe marafeturi, îl urc într-o brișcă și hai cu el, drept la mine acasă.

Aici, îi spun nevesti-mi toată istoria... cum Dumnezeu ne-a dat un musafir... un străin... o adevărată comoară... Degeaba! Ce poate să priceapă o femeie! Începe ea, firește, să mă blesteme că am nimerit tocmai cînd se deretică prin casă... ce musafir m-a găsit tocmai acuma... hodoronc-tronc!

— Femeie, zic eu, tacă-ți fleanca... nu vorbi pe limba noastră... că ăsta pricepe nemțește...

Ți-ai găsit. E nebună ea să mă asculte pe mine, tocmai în toiul dereticatului! Și dă-i cu mătura în nas și mormăie și mormăie. Ea mormăie și eu cu musafirul meu stau în ușă... nici încolo, nici încoace.

Trebuie s-asud rău de tot, pînă să-i bag în cap nevesti-mi că musafirul ăsta nu cere măcar un pahar cu apă de pomană... că-i musafir pe parale... şi că, dimpotrivă, putem linge un ciolan gras de pe urma lui.

Şi cu asta crezi că am fost gata ? Aş ! După ce am muştruluit-o bine zice ea :

— Şi unde să-l culc ? La dracu' ?

— Taci, zic, muiere nătîngă, de cîte ori să te-nvăţ să-ţi ţii gura... că ăsta-nţelege...

Abia acum a început ea să priceapă despre ce-i vorba. Cît ai clipi din ochi l-am mutat pe musafir în odaia noastră de culcare, şi nevastă-mea a început să sufle în samovar şi să pună de mîncare.

Cînd dădu omul cu ochii de odaie, cam strîmbă din nas, nu-i vorbă... adicătelea n-ar fi stricat dacă ar fi fost ceva mai spălăţică... Dar ce ştie un nătărău ca ăsta ? A fost destul să i se aducă samovarul şi să i se opărească ceaiul pe care să-l stropească zdravăn cu rom dintr-o sticlă ce-o purta cu el în buzunar (şi din care, bineînţeles, mi-a dat şi mie un păhărel), ca toate să fie iar bune şi să mi se întindă dumnealui cu geamantanele, ca la mă-sa acasă şi să ne facem prieteni, ca de cînd lumea...

După ceai, mă iau de vorbă cu el, că ce face el pe aici, ce treburi învîrte, poate cumpără, poate vinde... şi aflu că nu-i trebuie nimic şi că aşteaptă să treacă pe aici nişte maşini. Şi-n timp ce-mi vorbea, musafirul tot iscodea plita din ochi şi întreba dacă nu este ceva de îmbucat.

— Se vede, zic, că dumneata ţii mult la mîncare !

In sfîrşit, i s-a pus masa şi i s-a dat de mîncare, o supă straşnică cu tăiţei, cu o pasăre întreagă, cu griş, cu morcovi, cu pătrunjel şi cu dracu' mai ştie ce... He-hei ! a mea, dacă vrea se pricepe.

— Poftă bună ! zic.

Dar el — ţi-ai găsit ! — nici gînd să-mi răspundă. Se înfipsese în pasăre, de parcă-l tocmise cineva s-o dea gata.

— Poftă bună ! zic din nou.

Aş ! Nimic, nici o vorbă, nici un „mulţumesc" măcar.

„Mare mîncăcios !“ gîndesc eu.

După ce se-ndoapă de nu mai poate... îşi aprinde o lulea lungă, şade liniştit şi zîmbeşte. Văd că-şi învîrte ochii prin toate ungherele — caută, se vede, un loc unde să-şi pună capul... că pleoapele i se lipeau de somn. O întreb pe nevastă-mea din ochi unde îi facem omului patul, şi nevastă-mea de colo :

— Cum unde ?... În patul meu !

Şi ce mai încolo-încoace, îi face nevastă-mea patul!... bate pernele bine... he-hei ! a mea, dacă vrea, se pricepe... mă uit... omul meu parcă ar strîmba iar din nas. Nu i-o fi plăcînd, pesemne, că zboară fulgii care-i intră în nas şi-l fac să strănute. Zic :

— Să creşti mare, domnule !

Crezi că mi-a mulţumit ?... Aş !... De unde !... Om prost crescut !... I-a făcut nevastă-mea un culcuş pînă-n tavan... he-hei ! a mea, dacă vrea, se pricepe... ne-am luat „rămas-bun“... i-am urat visuri plăcute... şi ne-am dus la culcare.

La început, văd că musafirul meu, să nu-i fie de deochi, doarme tun. Sforăie ca un porc, pufăie ca o locomotivă, rage ca o vită înjunghiată şi, deodată... se trezeşte, geme, bîlbîie, se scarpină, scuipă, mormăie, se întoarce pe partea cealaltă, sforăie o leacă, hîcîe o leacă şi iar se trezeşte cu un ţeamăt, cu un of, cu o smucitură, cu un scărpinat, cu un mormăit... o dată, de două ori, de trei ori, pînă sare ca un nebun din aşternut... şi aud cum izbeşte pernele de pămînt una după alta... cu un necaz şi cu nişte înjurături, de ţi se face părul măciucă : *Zum Teufel, Sacramento, Donnerwetter.* [1] Dau fuga la uşă, mă uit... musafirul meu, gol cum l-a făcut mă-sa, se învîrte prin odaie, ca un cîine turbat, scuipă cu greaţă, şi blestemă pe limba lui.

— Ce treabă-i asta, domnule neamţ ? întreb eu.

Omul, vînăt de furie, se repede la mine cu pumnii strînşi, mă-nhaţă de mînă, îmi arată că-i mîncat peste tot, mă dă afară şi-mi trînteşte uşa-n nas.

— Un smintit ! zic eu neveste-mi. I se pare că-l mănîncă... şi face gălăgie...

---

[1] La dracu'. Trăsni-v-ar ! In limba germană în original (n.r.).

— Cum asta?... Mă mir! îmi răspunde nevastămea. Abia de paşti am înfăţat aşternutul şi am opărit patul!

Dimineaţa, credeam că nătărăul o să-l facă pe supăratul şi o s-o şteargă. Cînd colo, ce să vezi? Iar bună dimineaţa, iar zîmbeşte, iar fumează, iar spune să i se pună de ceai şi cere să i se fiarbă ouă moi — cîte crezi? Zece!

Noaptea, aceeaşi poveste. A sforăit mai întîi, apoi a gemut, a oftat, s-a scărpinat, a scuipat, a mormăit, s-a trezit, a izbit de pămînt aşternutul, a scuipat cu greaţă, s-a răstit, şi a înjurat pe limba lui: *Zum Teufel, Donnerwetter, Sacramento.*

Dimineaţă s-a sculat, iar a pufăit din lulea, iar a zîmbit, iar a mîncat... iar un păhărel... şi un păhărel, bineînţeles şi mie... şi asta a ţinut cîteva zile la rînd, pîn-au trecut maşinile şi neburul a trebuit să se care.

În ceasul plecării, omul începe să-şi adune catrafusele şi-mi cere să-i întind socoteala. Zic:

— Ce să ne mai socotim?... Avem o socoteală scurtă... Mi se cuvin de la dumneata... tocmai douăzeci şi cinci de ruble.

Cască dumnealui nişte ochi la mine, să mă înghită de viu. Parcă ar fi vrut să-mi spună:

— Ce? Nu pricep! Mai spune o dată!...

Fac eu, pe nemţeşte:

— Să nu-ţi fie cu supărare... o să plăteşti douăzeci şi cinci de ruble...

Şi-i arăt pe degete: zece, zece şi cinci.

Crezi că s-a speriat? Doamne fereşte! Omul pufăie din lulea, zîmbeşte şi-mi spune că ar vrea să ştie, numai aşa ca să ştie, *de ce* mi se cuvin douăzeci şi cinci de ruble. Şi pune mîna pe un creion şi pe o bucată de hîrtie şi mă pofteşte să-i socotesc cu de-amănuntul fiecare lucruşor în parte.

„Ei fi tu mare şmecher — îmi zic — dar minte am eu mai multă decît tine... Călcîiele mele... şi căpăţîna ta... şi tot..."

Şi-i zic:

— Scrie, te rog... domnule musafir... Pentru gazdă... aşadar... şase zile... de şase ori o dată jumătate... fac

nouă ruble... Șase ori două... sînt douăsprezece samovare, douăsprezece jumătăți de guldeni... adică nouăzeci de copeici... Șase ori zece ouă dimineața și zece ouă seara... sînt o sută douăzeci... adică două ruble... Șase supe, șase păsări, cîte cinci guldeni o pasăre, afară de griș, tăiței, pătrunjel, asta, ceea, cîte și mai cîte... socoteală rotundă, șase ruble... Șase nopți... au trebuit șase lămpi... sînt șaizeci de copeici... Rachiu ai băut din al dumitale... două ruble, ceai și zahăr la mine n-ai luat... o rublă... fac trei ruble. Vin... nu ți-a trebuit... o rublă, fac patru ruble. Bere n-a fost... șaptezeci de copeici... Ai la un loc aproape cinci ruble. Dar... ca să fie socoteala rotundă, pune încă cinci ruble și cinci copeici... Ei, domnule musafir?... Nu-i așa cum îți spun eu: douăzeci și cinci de ruble?...

Și crezi că nebunul a zis măcar cîrc?... Ferească sfîntul! A pufăit din lulea, a zîmbit, și mi-a zvîrlit cele douăzeci și cinci de ruble, cum ai zvîrli o copeică. Apoi și-a luat foarte frumos rămas bun de la mine și a plecat cu trenul.

— Ce spui, nevastă, de un nătărău ca ăsta?

— De ne-ar trimite Dumnezeu în fiecare săptămînă cîte un nătărău ca ăsta... ar mai fi cum ar mai fi...

N-au trecut nici trei zile de cînd mi-a plecat musafirul... și-mi aduce poștarul o scrisoare, dar nu uită să-mi ceară mai întîi paisprezece copeici.

— De ce paisprezece copeici? întreb.

— Lipsește o marcă.

Plătesc cele paisprezece copeici, deschid scrisoarea... e în nemțește... Nu pricep o boabă. Mă învîrt cu scrisoarea de la unul la altul... nimic! Nimeni, habar n-are de limba nemțească. O adevărată nenorocire! Am cutreierat tîrgușorul în lung și-n lat... și abia am găsit, cu chiu cu vai, un student de la farmacie, care știa nemțește. Mi-a citit scrisoarea și mi-a deslușit că-mi scrie unul care-mi mulțumește mult de tot pentru felul cum l-am găzduit, pentru liniștea și prietenia pe care a găsit-o la noi și pe care n-o va uita niciodată.

— Bun! gîndesc eu. Foarte frumos!.. Dacă tu ești mulțumit, îmi pare bine și mie...

Și-i zic nevesti-mi:

— Ce spui de el? Să nu-i fie de deochi... mare bou!...

— De ne-ar trimite Dumnezeu în fiecare săptămînă cîte un bou ca ăsta... ar mai fi cum ar mai fi...

Trece o săptămînă, şi încă o săptămînă. Vin de la gară, îmi iese nevasta înainte cu o scrisoare şi-mi spune că poştarul a încasat douăzeci şi opt de copeici.

— Douăzeci şi opt de copeici?

Zice ea:

— Altmintrelea, nu-mi dădea scrisoarea...

Deschid scrisoarea. Iar nemţească. Fuga la student, îl rog să-mi citească scrisoarea... e de la acelaşi nebun, care abia a trecut graniţa şi care, în drum spre ţara lui, îmi mulţumeşte foarte, pentru felul cum l-am găzduit şi pentru liniştea şi prietenia pe care a găsit-o la noi şi pe care n-o va uita niciodată.

— Ptiu! Bătu-l-ar Dumnezeu!

Abia ajuns acasă, nevasta, de colo:

— Ce-i cu scrisoarea?

— Iar de la el! zic. Nu-i mai iese nebunului ăsta din cap cît de bine a dus-o la noi...

— De ne-ar trimite Dumnezeu, zice nevastă-mea, în fiecare săptămînă cîte un nebun ca ăsta... ar mai fi cum ar mai fi...

Trec două săptămîni... mi se aduce de la poştă, coscogea scrisoarea pentru care mi se cere cincizeci de copeici. N-am bineînţeles poftă să-i scot. Poştarul îmi zice:

— N-ai decît! şi apucă să-mi ia plicul înapoi.

Îmi pare rău, firesţe, fiindcă vreau să ştiu cu tot dinadinsul cine-mi scrie... poate e ceva bun! Plătesc cincizeci de copeici... deschid scrisoarea... mă uit... iar pe nemţeşte... Mă duc la student... şi-l rog să mă ierte că-i umflu atîta capul, cu necazurile mele... Ce să fac, păcatele mele, dacă nu ştiu să citesc nemţeşte!...

Îmi ia studentul scrisoarea din mînă şi-mi citeşte o istorie cît toate zilele... că uite-aşa... cum a ajuns acasă... şi s-a văzut între ai lui... în mijlocul scumpei sale familii... cu nevasta şi copiii... le-a povestit cum

a picat la noi, în Drajna... cum a dat de mine în gară... şi cum l-am dus la mine acasă, unde a găsit găzduire atît de bună, atît de liniştită! De aceea, ne mulţumeşte foarte, pentru prietenia pe care i-am arătat-o şi pe care n-o s-o uite cît o trăi.

— Piei drace! fac eu şi-l înjur pe nebun cu tot ce-mi vine în gură.

Nevesti-mi nici nu vreau să-i mai povestesc de scrisoare.

Trec trei săptămîni... şi văd că-mi vine o ţidulă de o rublă şi douăsprezece copeici.

— Ce-i cu rubla asta şi douăsprezece copeici? mă întreabă nevasta.

— Atîta rău de ştiu!

Alerg la poştă, încep să întreb de unde am primit o rublă şi douăsprezece copeici şi mi se răspunde că nu am de primit o rublă şi douăsprezece copeici, ci dimpotrivă, am de plătit o rublă şi douăsprezece copeici.

— De ce?

— Pentru o scrisoare, mi se răspunde.

— Ce fel de scrisoare?... De la cine?

Nu mi se răspunde. Văd că n-am încotro, plătesc o rublă şi douăsprezece copeici... ridic scrisoarea... o deschid, iar de la dînsul... de la nebun.

Mă duc la student:

— Să mă ierţi, domnule, iar o nenorocire... iar o scrisoare nemţească.

Studentul lasă toate treburile baltă şi-mi citeşte iar o poveste fără sfîrşit de la nebunul cu pricina, înghiţi-l-ar pămîntul!

— Ce scrie?

— Scrie că azi e la el mare sărbătoare... că are musafiri... că i s-au adunat toate rubedeniile... şi că dînsul le povesteşte toată întîmplarea de-a fir-a-păr... Cum a nimerit într-un tîrguşor, Drajna... cum s-a trezit în gară singur... într-o ţară străină... fără să ne priceapă limba... cum a dat peste dumneata... cum a fost găzduit la dumneata ca la mama acasă... cum i-ai dat să bea şi să mănînce... şi cît de cinstit şi cumsecade l-ai îngrijit... Aşa că... nu se poate ţine să

nu-ți mulțumească încă o dată pentru prietenia dumitale pe care n-o poate uita în vecii vecilor.

„Trăsni-l-ar Dumnezeu! gîndesc eu. De azi înainte... de aur să fie scrisorile lui... și tot nu le mai ridic de la poștă..."

Trece încă o lună, încă două, nu mai primesc scrisori. S-a isprăvit... Am început să uit, aproape, de toată afacerea.

Într-o bună zi, primesc de la gară o hîrtie pentru un pachet pentru care trebuie să plătesc două ruble și douăzeci și patru de copeici.

— Ce fel de pachet o fi ? mă-ntreb.

Ne frămîntăm creierii și eu și nevasta, degeaba! Nu-i putem da de capăt. Deodată îmi amintesc că am niște rude în America... și mă gîndesc că o fi ceva de la vreuna din ele, vreun dar... știu eu ?... un loz, poate... ori un bilet de vapor... Mă duc la gară și cer să mi se arate pachetul.

Mi se răspunde să fiu atît de bun să plătesc mai întîi două ruble și douăzeci și patru de copeici și capăt pachetul. Alerg să mă împrumut cu două ruble și douăzeci și patru de copeici, ridic pachetul... o lădiță foarte frumoasă bine închisă... vin în goană acasă, desfac lădița... și... ce crezi că găsesc ? O fotografie.

Ne uităm la fotografie. Ptiu!... E dînsul... buclucul... pacostea... cu gîtul lung... cu jobenul... și cu luleaua-n dinți. De poză era agățată o scrisorică, în nemțește, bineînțeles... din nou aceeași poveste... că-mi mulțumește pentru găzduirea și prietenia pe care nu le poate uita cîte zile o avea.

— Îți închipui cam ce i-am urat nebunului în clipa aceea.

Au mai trecut cîteva săptămîni... S-a isprăvit... S-a topit nebunul. Slavă Domnului!... am scăpat de belea.

Nu de mult, primesc, în mijlocul nopții, o telegramă, ca să plec imediat la Odesa și să caut pe unul Gorgelstein, un negustor, care a tras la hotelul „Victoria" și care are mare nevoie de mine pentru o afacere.

Odesa... Gorgelstein... Hotel „Victoria"... Afacere!... Ce să fie? O întreb pe nevastă-mea, care fierește, începe să mă gonească, să plec... că poate cine știe? e vorba chiar de o afacere... vreun comision... niște grîne... mai știu eu ce...

Hei!... E ușor să spui: Pleacă la Odesa! Un drum la Odesa costă parale. Dar cînd e vorba de-o afacere, mai poți sta pe gînduri?

Scurt, m-am împrumutat cu cîteva ruble, m-am urcat în tren... și hai la Odesa!

Ajuns la Odesa, încep să întreb pe unul, pe altul, unde vine hotelul „Victoria"... și dau, în sfîrșit, de hotelul „Victoria".

— Nu este aici, la dumneavoastră, unul Gorgelstein? întreb.

— Da... este un Gorgelstein... dar nu-i „la odaie".

Și sînt poftit să fiu așa de bun și să vin seara la zece. Vin seara la zece, ia-l pe Gorgelstein de unde nu-i. Să vin dimineața la zece și o să-l găsesc negreșit. Vin dimineața la zece. Unde-i Gorgelstein? Nu-i Gorgelstein! Abia a fost mai adineauri și a lăsat vorbă că dacă vine cineva din Drajna, să i se spună să poftească ori la trei după-masă, ori la zece seara. Vin la trei după-masă, vin la zece seara... nu-i Gorgelstein. Și așa m-am tăvălit la Odesa șase zile și șase nopți, am mîncat răbdări prăjite, de dormit, nici gînd... pînă l-am prins în sfîrșit pe Gorgelstein ăsta.

Gorgelstein pare să fie un om de treabă, cu barbă neagră și frumoasă. M-a primit foarte bine, m-a poftit chiar să șed.

— Dumneata, îmi zice el, jumătate în idiș, jumătate în nemțește, ești din Drajna?

— Da, eu sînt din Drajna! zic. Da' ce s-a întîmplat?

— La dumneata a stat iarna trecută în gazdă... unul, așa și așa...

— La mine! Da' ce s-a întîmplat?

— Nimic, spune el. Eu lucrez cu el împreună... Și-mi scrie că dacă o să treci pe la mine, la Odesa, să-ți predau din partea lui multe salutări... și să-ți mulțumesc pentru felul cum te-ai purtat cu dînsul

și pentru găzduirea cè i-ai dat-o... și pe care n-o s-o uite nici mort.

Auzi ? Acuma plec de la Odesa acasă. Dar îndată după sărbători, am de gînd, dac-o vrea Dumnezeu, s-o șterg din Drajna, în alt tîrg, unde m-or purta picioarele, la dracu', undeva, numai să scap odată de pacostea asta, arză-l-ar focul să-l arză !

EL ŞI EA

Tocmai cînd e înghesuiala mai mare şi cînd călătorii se împing, unul să iasă, altul să intre, şi lumea se bate pe locuri — răsar şi ei amîndoi: el şi ea.

El — oacheş, gras, adus din spate, cu o gîlmă pe ochiul stîng. Ea — roşcovană, stafidită şi ciupită de vărsat. Amîndoi zdrenţuroşi, amîndoi cu ghete cîrpite, amîndoi cu una şi aceeaşi negustorie: el un coş, ea un coş. El — cu chifle, ouă tari, apă minerală şi portocale — ea, cu chifle, ouă tari, apă minerală şi portocale.

Cîteodată, se întîmplă ca el să aibă în coş cornete cu vişine roşii, cireşe negre ori struguri verzi. Aşa că o vezi şi pe ea cu vişine roşii, cireşe negre ori struguri verzi.

Şi întotdeauna, vin amîndoi împreună, amîndoi se îndeasă pe aceeaşi uşă a vagonului, amîndoi îşi strigă marfa la fel, numai că el pe o limbă puţin sîsîită — şi ea puţin cepeleagă.

Dar să nu credeţi cumva că se concurează unul pe altul la preţuri. I-a ferit Dumnezeu! Preţurile lor sînt aceleaşi. Ei se concurează altminteri: care izbuteşte să stîrnească milă mai mare. Amîndoi se roagă

de tine să te gîndești la cei cinci copilași ai lor, (ai lui: orfani de mamă — ai ei: orfani de tată). Amîndoi ți se uită țintă în ochi, amîndoi îți vîră coșul sub nas și amîndoi îți împuiază atîta urechile, că vrei nu vrei, trebuie să le cumperi ceva. Dar, din păcate, de atîtea rugăminți, lacrimi și văicăreli, nu mai știi la cine să te oprești: la el sau la ea? Ca să nu superi pe vreunul din ei, te hotărăști să cumperi cîte ceva de la amîndoi. Dar ei nu te lasă.

— Dacă ai de gînd să cumperi, zic ei, apoi să faci bine să cumperi numai la unul. La două nunți dintr-o dată nu poți să joci!

Ce să faci? Cumperi o dată de la el, a doua oară de la ea. Mai mult nici nu trebuie ca să-ți sară în cap:

— Ian ascultă, mata! Nu cumva nu-ți mai plac ochii mei azi?

Sau așa:

— Spune, te rog, abia săptămîna trecută ai cumpărat de la mine și, slavă Domnului! Nici nu te-ai otrăvit, și nici în gît nu ți-a rămas!

Te apuci să răspunzi că și celălalt e om, că și celălalt trebuie să trăiască — dar ei ți-o taie numaidecît:

— Ascultă aici! Ți-am mai spus-o o dată!... mie să nu-mi umbli cu șmecherii... că nu-ți merge!... Ori de la unul, ori de la celălalt... că nu sîntem bătaia dumitale de joc...

*

Era într-o zi de toamnă. Cerul trist, pămîntul cleios și stația plină de lume. Călătorii umblau de colo pînă colo... toți alergau, toți se-nghesuiau și se cățărau unii peste alții cu geamantane, cu pachete, cu boccele de așternut. Zbierete, țipete, larmă. Și tocmai unde-i forfota mai mare — el și ea. Amîndoi încărcați cu marfă, ca de obicei. Amîndoi se-mping pe aceeași ușă, ca de obicei. Deodată... nenorocire! Amîndouă coșurile, trîntite pe jos! Chiflele și ouăle și sticlele de apă minerală și portocalele se tăvălesc în noroi și țipetele, urletele, lacrimile și blestemele se

amestecă, într-un tărăboi asurzitor, cu rîsetele conductorilor și cu gălăgia călătorilor. Zbierete, fluiere... încă un minut — și trenul se pune în mișcare.

In vagon e atîta larmă, că nu-i chip să prinzi decît doar vorbe răzlețe.

— A dat nenorocirea peste chifle!

— Un pogrom printre ouă!

— Dar ce-a avut cu portocalele?

— Cît de mare o fi paguba?

— Nu-i nimic, altă dată să nu ți se mai bage atîta în suflet!

— Da' ce să facă, săracii de ei! Umblă și ei după o bucată de pîine!

— A-ha-ha! rîde unul cu glasul gros. Pîine evreiască!

— Pîine evreiască? se aude un alt glas subțirel. Poate ai dumneata altă pîine? Dă-o-ncoa'!

— Tinere, nu-ți vorbesc dumitale! răspunde glasul gros.

— Nu-mi vorbești mie? O fi! dar eu îți vorbesc dumitale! Ai o pîine mai bună?... Vezi că taci?... De ce taci?...

— Ce vrea ăsta de la mine?

— Ce să vreau? Dumneata zici: pîine evreiască. Și eu îți răspund: vai de mine! Ai una mai bună? Dă-o-ncoa'!

— Ei, vă place cum își caută omul ăsta pricină?

— Ssst! Tăcere! Uite-o!

— Pe cine?

— Pe femeia cu coșul!

— Unde e? Unde?

— Uite-o!

Ciupită de vărsat, roșcovană, cu ochii umflați de plîns, femeia își face drum cu coșul gol prin mulțime, își caută un loc, se așază pe coșul răsturnat cu fundul în sus, își ascunde ochii umflați în șalul ei ferfenițit și plînge pe înfundate.

Deodată se face tăcere în vagon. Toți călătorii au amuțit. Numai unul, cel cu glasul gros, vorbește:

— Ei, oameni buni, de ce tăceți?

— Și ce-ai vrea? Să zbierăm?

— Nu! Dar să-i adunăm cîteva parale!

Cine-o spune asta? Tocmai acela care adineauri făcea haz pe socoteala pîinii evreiești: unul, cu un fel de caschetă cu cozoroc drept și lucios și niște ochelari albaștri. Parcă nici n-ar fi avut ochi. Numai nas. Un nas mare, cărnos, borcănat. Fără să stea mult pe gînduri, omul își scoate șapca, aruncă în ea cîțiva bani de argint și apoi, cu glasul lui de bas, îi îndeamnă și pe ceilalți să dea.

— Hai, fraților, dați cît puteți!

Fiecare dintre călători își duce repede mîna la buzunar, își deschide portofelul și, în cîteva clipe, casceta se umple cu tot felul de gologani de argint și aramă. Numai unul singur nu vru să dea nimic. Care? Tocmai acela care abia înainte apărase „pîinea evreiască". Un tînăr, un „intelectual", cu obrajii rotofei, cu bărbuța gălbuie și ochelari de aur, desigur un fecior de bani gata, cu socri bogați, el însuși plin de parale, care, de zgîrcit ce este, călătorește cu a treia.

— Tinere, zvîrle și dumneata în șapcă ceva! îi zise cel cu nasul borcănat.

— Nu dau! răspunse „intelectualul".

Omul cu nasul borcănat nu mai stărui și se apropie de femeie:

— Mătușico! Ce ar fi să mai lași dracului plînsul? De ce să-ți strici ochii dumitale frumoși? Mai bine întinde amîndouă mîinile aici, să-ți torn mărunțișul ăsta în palmă.

Credeam că femeia, cînd o să vadă atîtea parale, n-o să mai poată de bucurie... Nici gînd! În loc să se bucure, se supără și mai rău și din gură începu să-i țîșnească un val de blesteme:

— Numai el e de vină, rupe-și-ar picioarele și gîtul, Dumnezeule! Nu-i nenorocire să nu mă lovească din pricina lui, lovi-l-ar damblaua, Dumnezeule!... Să n-apuce să mai dea pe acasă, dar-ar peste el holera și tifosul și ciuma și anghina.

Îți stă mintea-n loc. De unde, atîtea blesteme! Noroc că omul cu glasul gros și nasul borcănat i-o retează:

— Ajunge cu binecuvîntările, femeie! Mai bine ne-ai spune ce au avut cu dumneata conductorii?

Femeia ridică la el ochii umflați de plîns:

— Numai din pricina lui, arză-l-ar focul! Îi era frică, poate îi fur toți mușteriii! Și mi se apucă să se îndese în vagon... M-apuc eu și i-o iau înainte... se apucă el și-mi ține coșul pe la spate... mă apuc eu și fac gălăgie... se apucă jandarmul și face cu ochiul conductorului... se apucă conductorul și ne răstoarnă amîndouă coșurile în noroi... răsturna-i-s-ar mațele pe dos, Dumnezeule! Puteți să mă credeți, că de cînd umblu pe linia asta, încă nu s-a atins nimeni de mine, nici măcar cu un fir de păr. Nu de bunătate, Doamne ferește!... atîtea bube în gît să-i dea Dumnezeu, cîte chifle și cîte ouă trebuie să împarți în stații... De la cel mai mic, pînă la cel mai mare... tuturora trebuie să le astupi gura... Cum vii în gară, începi să dai în dreapta și-n stînga: unuia un tifos, altuia o holeră, celuilălt o tuse... conductorul-șef își ia singur din coș partea lui, cît îi place... și celorlalți conductori le împarți, ba o portocală, ba un ou, ba o chiflă... Numai să dai și să dai!... Dacă pînă și fochistului de la mașină trebuie să-i dai... dacă nu, zice el, o să mă spună jandarmului. Cu asta vrea să mă sperie: că o să mă pîrască jandarmului. El nu știe, trăsni-l-ar Dumnezeu, că și jandarmul e uns... Cînd vine duminica, jandarmul își ia porția lui de portocale... și bineînțeles, își alege portocalele cele mai mari, cele mai frumoase, cele mai bune.

— Mătușico! întrerupse iar omul cu nasul borcănat. După cîte înțeleg, trebuie să cîștigi munți de parale!

— De unde munți de parale? sare femeia, ca și cum ar vrea să se apere. Abia-abia îmi acopăr ce m-a costat... și de multe ori se întîmplă să mai și pierd!

— Atunci la ce-ți mai trebuie toată negustoria asta?

— Da' ce alta să fac? Să mă apuc de furat?... Să mă apuc de furat, cînd am cinci copii... cinci ho-

lere să-i dea Dumnezeu... și mai sînt și bolnavă... dar-ar boala-n el, să dea Dumnezeu, cum mi-a făcut praf din toată afacerea... praful să se aleagă de el, Dumnezeule!... Ah, ce afacere, ce afacere bună, ce afacere dulce ca mierea!

— Dulce ca mierea?

— O afacere de aur!... O pîine cum nu-i alta pe lume!

— Ce tot vorbești, mătușico? Dar abia mai'nainte îmi spuneai că de multe ori pierzi!

— Da' ce crezi dumneata? Că-mi iese cîștig? Cum să cîștig, dacă mai bine de jumătate din marfă o dau de pomană conductorilor și conductorului-șef, și în fiecare duminică, jandarmului? Ce-i la mine? Fîntînă?...

Omul cu ochelari albaștri și cu nasul borcănat își iese din fire:

— Aoleo! Mătușico! La dumneata, ba-i așa... ba-i așa... Ba că-i bine, ba că-i rău! M-ai zăpăcit!

— Eu, zăpăcit? Necazurile mele te pot zăpăci... zăpăci-i-s-ar mațele-n burtă, să dea Dumnezeu!... că m-a omorît, omorî-l-ar boala copiilor, să dea Dumnezeu, de croitor păcătos... că doar asta a fost el de meserie: cîrpaci... un cîrpaci nenorocit, care cîștiga din croitorie mai mult de o grămadă... Și cînd a văzut, ieși-i-ar ochii din cap să-i iasă, că eu am ce să mănînc, mînca-l-ar viermii, să dea Dumnezeu... și că-mi hrănesc, din coșul ăsta, să nu-mi fie de deochi, cinci copii, cinci orfani de tată... a plesnit de necaz și mi s-a apucat, apuca-l-ar toate junghiurile din lume să dea Dumnezeu, să-și cumpere și el un coș cumpăra-și-ar coșciugul, Dumnezeule! Îl întreb:

— Ce-i asta?

Zice el:

— Un coș!

Zic:

— Și ce vrei să faci cu coșul?

Zice el:

— Ce faci și tu cu coșul!

Zic:

— Cum așa ?

Zice el :

— Uite-așa ! Am și eu cinci copii care-mi cer de mîncare !

Și de-atunci se tîrîie după mine cu coșul și-mi ia toți mușteriii, lua-i-ar Dumnezeu mințile... și-mi rupe bucățica de pîine de la gură... rupe-și-ar mîinile și picioarele, să dea Dumnezeu !

— Dar de ce umblați amîndoi peste tot numai împreună ? o întrebă omul cu nasul borcănat.

Femeia se uită la el mirată, cu ochii încă roșii de plîns :

— Dar ce-ai vrea să facem ?

— Caută-ți și dumneata o altă stație ! Linia e doar destul de lungă !

— Și el ?

— Care el ?

— Bărbatu-meu !

— Care bărbat ?

— Bărbatu-meu de-al doilea !

— Care bărbat de-al doilea ?

Femeia se supără iar :

— Cum, care bărbat de-al doilea ? Păi, nenorocitul ăsta e bărbatul meu de-al doilea, vai și amar de zilele mele !

Toți sar de pe locurile lor :

— Ce ! Concurentul ăsta al dumitale, ți-e bărbat de-al doilea ?

— Da' ce-ați crezut dumneavoastră ? Că-i bărbatu-meu dintîi ? Dacă bărbatu-meu dintîi, Dumnezeu să-l ierte, mi-ar trăi... ehei !

PAŢANII

1. *Hotelul*

După ce ne-am săturat pînă în gît de literatură, poezie, istorie, filozofie, revoluţie, constituţie — unul din noi, un cunoscut nuvelist, arţăgos din fire, ni se plînge că de cîtăva vreme nu mai e în stare să ţină minte nimic. Uită de ici pînă colo. Ba i se mai întîmplă chiar, să uite pînă şi cum îi spune pe nume.

— Îţi vine să crezi una ca asta ?

Întrebarea era îndreptată celui mai bătrîn din grup, poreclit de noi „Bunicul". Bunicul îl ascultă cu un zîmbet pe buze şi cu glasul lui tărăgănat răspunse :

— Aşa ? Apoi de lucrul ăsta să mă-ntrebaţi pe mine ! Nu e pedeapsă mai mare pe lume, decît să ştii ceva şi să-ţi zboare din minte ca o păsărică din colivie. Este o boală curată, o pacoste, o nenorocire. Dacă vreţi, vă pot povesti o istorie... dar o istorie adevărată... ce mi s-a întîmplat acum cîţiva ani la Odesa !...

— Staţi să vă spun eu una şi mai frumoasă, tot cu Odesa... Face, zău, s-o ascultaţi...

Ăsta era nuvelistul cel iute din fire, care şi voia să se apuce să povestească.

— Dar eu unde sînt? sări al treilea (adică chiar eu). Mai bine să vă povestesc eu o istorie, cu trei oraşe deodată, că o să vă ţineţi de coaste de rîs!

— Trei oraşe dintr-o dată? Atunci ţi se cuvine dumitale întîietatea! îmi zise, vesel, Bunicul.

Şi-mi făcu semn cu mîna, cum s-ar zice:

— Mi-ai luat-o înainte? Să-ţi fie de bine!

Tustrei am rîs: abia acum îmi dădeam seama cît de urît e din parte-ne să tăiem vorba Bunicului, cu poveştile noastre. Eram gata s-o dregem. Ar fi trebuit de mult să-l rugăm pe Bunic să ne povestească ce i s-a întîmplat la Odesa. Şi Bunicul (dacă-l rogi mult, îţi face pe plac) şi-a săltat ochelarii pe fruntea lui înaltă, albă şi înţeleaptă; ochii săi mici, dar ascuţiţi, adînci, pătrunzători, i se închiseră pe jumătate cu o privire puţin piezişă, iar pe obraz i se revărsă zîmbetul acela luminos, de copil, care îl face să pară întotdeauna mai tînăr cu cincizeci de ani şi-i dă atîta farmec, încît îţi vine să stai mereu şi să-l asculţi cum vorbeşte.

Şi încetişor, cum îi este obiceiul, pe jumătate serios, pe jumătate vesel, Bunicul îşi începu astfel povestea lui tragi-comică:

— Asta s-a întîmplat, cum v-am spus, cu cîţiva ani în urmă, la Odesa, adică nu chiar la Odesa, ci la cîteva staţii de Odesa. Pe scurt, plecam acasă, la Odesa. Era în toamnă, firea se îmbrăcase într-o mantie de ploaie, cerul vărsa lacrimi, vîntul gemea, pămîntul plîngea după soarele bun şi cald, ca o văduvă după răposat. Copacii îşi scuturaseră de mult frunzele lor galbene, păsărelele îşi părăsiseră de mult cuiburile, cu gîndul să se întoarcă la anul, dacă le-o da Dumnezeu sănătate. O ploaie măruntă se cernea de sus, necontenit şi din cînd în cînd izbea cu furie în geamurile năduşite ale vagonului în care şedeam, la căldură, împreună cu alţii, cu care vorbeam despre tot ce putea să ne treacă prin minte. In faţa mea şedea un călător, un om învăţat, pe care-l îndrăgisem deodată printr-o ciudată atracţiune, mai adîncă decît înţelegerea noastră. Ce să vă mai spun, mă simţeam lîngă omul ăsta aşa de bine

— încît nu m-aş fi săturat să călătoresc cu el zile de-a rîndul. Îmi plăcea omul ăsta atîta, că tare aş fi vrut să-i fiu de folos cu ceva. Şi iată că prilejul veni pe neaşteptate. Cum?... El se ducea pentru întîia oară la Odesa. Şi fiindcă eu sînt de acolo, mă rugă el, poate mi-ar fi cu putinţă să-l îndrept la cel mai bun şi mai frumos hotel din oraş.

— A! Un hotel? Cum să nu!

Şi m-am apucat să-i zugrăvesc în culorile cele mai vii, un hotel cunoscut, după părerea mea, ca cel mai frumos şi mai bun din oraş. Mai întîi, panorama! Casa a fost clădită cu atîta pricepere încît toate ferestrele dau înspre mare. Apoi odăile — înalte, largi, frumoase — sera, oranjeriile, sala de citit, serviciul — adică oamenii, apoi restaurantul, muzica, în sfîrşit, m-am aprins atîta, încît parcă aş fi descris un rai, nu un hotel. Un adăpost luminos, vesel, călduros, într-un oraş străin, pe o vreme aşa de urîtă, face de zece ori mai mult decît pe vreme bună. Străinul mă asculta cu ochii plini de recunoştinţă şi cu obrazul luminat de fericire. Văd cum îşi scoate din buzunar un carneţel, ia de pe lanţul ceasornicului un creion de aur şi aşteaptă să isprăvesc, ca să-şi însemne numele hotelului. Dar eu eram cucerit încă de descrierea mea şi nu mai isprăveam să înşir toate frumuseţile hotelului. Nici nu băgasem de seamă că sîntem aproape de Odesa. Dar cînd lumea începu să se ridice de pe locuri şi să-şi pregătească bagajele, străinul meu, cu un zîmbet foarte prietenos, mă întrerupse, ca să mă întrebe, cît se poate de politicos, cum i se spune hotelului.

— A! Da... Numele!...

Şi deodată, încep să-mi frămînt mintea. Dumnezeule! Cum îi spune? Uite, abia l-am ştiut! Aş! Nici un nume! A zburat! Degeaba îmi frec fruntea, degeaba mă caut prin toate buzunarele... Nimic! Şi credeţi, poate, că ar fi vorba de vreun nume pocit, încurcat, greu de ţinut minte? Staţi să vedeţi! Un nume mai uşor, nici nu se poate. Mai mult încă: chiar să vrei şi nu poţi să-l uiţi. Pe scurt, credeam că mă ia dracu'. Numele lui îmi stătea pe limbă...

iaca-iaca, să-mi scape... dar nu voia să-mi iasă din gură, măcar să mă dau cu capul de toți pereții! Ce să vă mai spun? Străinul și-a dat seama de halul în care mă găseam și ca să mă ajute pe cît i-o sta în putere, să ies din încurcătură, s-a apucat să înșire toate numele din lume: Grand Hotel, Bellevue, Terminus, Metropole, Național, Internațional, Bristol, Paris, San Remo, Hamburg. Nu și iar nu! În sfîrșit, cînd omul meu a văzut că nu merge cu nume de orașe, s-a aruncat la nume de țări. Poate Franța, Muntenegru, Anglia, Rusia, Austro-Ungaria, Romînia Belgia, Olanda, Brazilia, Argentina. Aș! De unde! Nici gînd! Poate Hotel Royal, Hotel Europa, Hotel Luvru, Hotel Dagmara, Hotel Imperial. Pe scurt, văd cum străinul își pune frumușel carnețelul în buzunar, își atîrnă creionașul de lanț și se desparte de mine tare prietenos, și-mi mulțumește foarte mult, și mă roagă să nu mă mai ostenesc, fiindcă o să vadă el singur, cum o putea, să fie dus la cel mai bun hotel din oraș... Și eu... dacă mi s-ar fi deschis o groapă, pe loc, aș fi intrat de viu în ea, bucuros. Ce rușine, ce rușine! Mi se cuvenea să fiu pălmuit. Și m-am apucat singur să-mi trag o săpunea lă zdravănă: „Nătărău bătrîn ce ești. Tu, care singur îți spui în fiecare zi: «Mai bine păcătos toată viața, decît prost, măcar un singur ceas», să faci o asemenea măgărie? Cine te-a poftit să-ți dai aere de om îndatoritor? Cine te-a rugat să lauzi hotelurile din Odesa? De unde te pricepi tu la hoteluri și cum poți uita un lucru pe care-l cunoști, pe care-l vezi în fiecare zi și la care te gîndești în fiecare clipă?"

Am venit acasă fiert și am început să umblu de colo pînă colo, prin odăi și să-mi frec mereu fruntea, poate-poate mi-oi aminti de numele hotelului.

— Nu știi tu, îi spun nevesti-mi, numele hotelului?

— Care hotel?

— Auzi! Eu să-i spun care hotel! Te-ntreb doar pe tine.

— Dă-mi numele, spune nevastă-mea, și o să ți-l spun.

Hotărît! Trebuie să mă duc să văd îndată hotelul — altfel n-o să-mi regăsesc liniștea! Dar cum se întîmplă întotdeauna cînd vii de la drum, mi-am pierdut ziua cu tot soiul de mărunțișuri în care trebuia să pun rînduială... Seara am mîncat și m-am dus să mă culc. Dar somnul nu se prindea de mine nici de frică. Aș fi vrut să se facă ziuă, să mă îmbrac, să ajung odată în fața hotelului și să mă uit la firmă, să văd ce nume poartă. Deodată, răzbit, sar jos din pat și încep să mă îmbrac.

— Dumnezeule! îmi strigă nevastă-mea, speriată grozav. Încotro?

— Nu mai pot răbda! Trebuie să mă duc să văd!

— Ce să vezi?

— Ia un felinar, îi spun nevesti-mi, și haide!

— Unde?

— Nu mă-ntreba! Haide!

Nu vă mai descriu ce mutră a făcut biata nevastă-mea cînd m-a auzit cum vorbesc. Puteți înțelege și singuri halul în care se putea găsi o femeie care-și știa bărbatul plecat de acasă în toate mințile și acuma vede înaintea ei un nebun furios, care sare din pat, cere un felinar și-i spune scurt: „haide!"

Dar ce nu face o femeie pentru bărbatu-său? I se spune: „haide!" — merge. Și mergem! Eu înainte, ea după mine. Eu mă bălăcesc în noroi, nevastă-mea după mine. Dă Dumnezeu să ajungem la hotel, ridic felinarul, mă uit la firmă... ia ghiciți ce nume purta!

Nici mai mult, nici mai puțin, decît... „Odesa"!

Ei, acu mai povestește și dumneata... Spui doar că ai o poveste și mai frumoasă. Să te auzim!

Vorbele astea erau adresate nuvelistului acela năbădăios, care începu cam așa, să-și povestească pățania:

2. Cum mă cheamă?...

Intr-o zi îmi pierd buletinul de populație. Ce e de făcut? Trebuie să-mi scot neapărat altul. Dar ți-e

lesne să spui: scoate! Să scoți un buletin de populație, înseamnă să te dai bine pe lîngă șmecherii cei mari și să zvîrli bani în dreapta și-n stînga, ca la pomană. În sfîrșit, am trecut prin toate chinurile iadului și am răzbătut pînă la boier, în birou, unde l-am găsit scîrțiind de zor din peniță. Și cînd un ispravnic scîrțîie din peniță, nu mai face pielea ta nici cît o ceapă degerată. Poate să se răstoarne pămîntul, n-ai ce să-i faci. Trebuie să stai și să aștepți pînă se satură dumnealui de scîrțiit. Eu, însă, nu prea am chef să stau înfipt în ușă pînă o să-i vie lui gustul să isprăvească. Mă apuc și tușesc. Îi trimit, cum s-ar zice, o ștafetă, cum că un om vrea să-i vorbească. Dar boierul meu scîrțîie într-una. Mă apuc și tușesc și mai tare. Ridică atunci boierul capul, se uită la mine, cască niște ochi cît pumnul, și zbiară cît îl ține gura:

— Ce vrei?

Eu, de colo, mă aprind, bineînțeles, ca un chibrit. Ce-i asta „ce vrei". Și ce-i gura asta pe el? Și eu, dacă îmi sare mustarul, uit îndată pe ce lume mă aflu și-mi vine să fac praf din tot ce-mi iese în cale. Îmi aduc aminte ca acuma: eram un copil încă. N-aveam părinți. Dar eu uram grozav cuvîntul „orfan", și nu mai puteam de necaz cînd lumea îmi arăta că-i este milă de un biet orfan ca mine. Mila! Cînd ți-o arată cineva, mai ales față de toată lumea, ți se pune-n gît... ia, așa de-a curmezișul. În sfîrșit, eram orfan, n-aveam încotro, și lumii îi era milă de mine, și, mai mult ca oricui, îi era milă vecinei noastre, Oișiiha. Și, într-o zi, n-are ce face Oișiiha asta și-o apucă o și mai mare milă de orfan și-i face rost de o pereche de pantaloni. Acuma, să vă descriu măreția și frumusețea acestor pantaloni, ar fi greu! O dată într-o sută de ani poți vedea niște pantaloni ca ăștia! Nu știu, zău, dacă azi i-ai putea cumpăra cu trei ruble duzina. Făcea să vezi, însă, cum Oișiiha asta și-a adunat toate cumetrele din mahala, a desfăcut pantalonii cît sînt de largi și i-a arătat tuturor, pentru ca toți să vadă ce fel de pantaloni i-a dăruit Oișiiha orfanului. Și toată lumea s-a oglindit

în pantalonii ăştia, i-a pipăit pe dos şi pe faţă, i-a preţuit ca pe o piatră scumpă, pizmuind, nu atît pe orfan pentru pantaloni, cît pe Oişiiha, pentru pomană. Eu stăteam deoparte, opărit, cu lacrimi nu în ochi, ci în gît. Dar Oişiiha îşi închipuia desigur, că mă aflu în al şaptelea cer de bucurie, numai că mi-e ruşine. Şi atunci, făcu ea către mine, c-un glas dulce ca zahărul :

— Vino aici, orfanule! Nu-ţi fie ruşine. Încearcă numai o leacă pantalonii ăştia pe care ţi-i dăruiesc!

Atîta mi-a trebuit. Am înşfăcat pantalonii şi am intrat în ei, mai întîi cu unghiile, apoi cu dinţii, apoi cu picioarele, şi ce să vă mai spun? În cîteva minute, a rămas din pantalonii ăştia numai o amintire că a fost pe lume o pereche de pantaloni... Unde am rămas? A, da, la boierul meu, care m-a scos din sărite cu urletul lui : „ce vrei?“ Eu, precum v-am spus, eram gata-gata să-i fac o salată să mă ţie minte. Dar m-am răzgîndit. Ce-mi trebuie scandal! O să mai rămîn fără buletin de populaţie! Aşa că m-am ţinut, de astă dată, cu dinţii. Mă apropii de masă şi-i întind hîrtiile, fără să scot o vorbă. Boierul îşi aruncă o privire asupra hîrtiilor şi mă întreabă :

— Cum te cheamă?

Tac! Cînd vede el una ca asta, ridică glasul cu vreo cîteva ţcaturi şi mă-ntreabă încă o dată :

— Cum te cheamă? Cum îţi spune?

Numele meu? Chiar în clipa aceea uitasem că în afară de pseudonimul literar mai am şi alt nume. Dar ce zic : uitat! Uitat de-a binelea! Toate numele din lumea întreagă le ţineam minte. Numele tuturor rudelor, prietenilor, cunoscuţilor, toate îmi stăteau înainte ; numai un nume, numele meu, se topise. Numele meu? Dar cum dracu' mă cheamă? Degeaba! Am uitat, măcar să-mi tai capul. Boierul se uita la mine, cu nişte ochii... Acuşi-acuşi, îmi zic eu în gînd, îi sare ţandăra... Cum mă cheamă, frate? Am dat de dracu! Parcă îl văd cum sună — şi intră doi găligani, care mă înşfacă de subsuori, să mă ducă la răcoare şi mai multe nu! Treaba asta —

vezi bine — nu-mi prea place, fiindcă-i cunosc gustul. Mi-ajunge! M-am săturat. Nu-mi mai trebuie! Şi apoi, mai e şi un Dumnezeu pe lumea asta, care-mi şopteşte să nu mă las aşa, cu una cu două... Cu de-alde ăştia, cu cît te ţii mai dîrz, cu cît faci gură mai multă, cu atîta mi ţi se moaie mai repede. Se fac moi, moi de tot, să-i pui la rană.

Şi am început să ne ciorovăim, cam aşa:

El:

— Cum te cheamă?

Eu:

— Pe cine?... Pe mine?

El:

— Da pe cine? Pe mine?

Eu:

— Păi, aşa cum scrie în hîrtii.

El:

— Da cum scrie-n hîrtii?

Eu:

— Da ce? Nu ştii să citeşti?

El:

— Cine, eu?

Eu:

— Da cine, eu?

El (urlînd):

— Ce-e-e? Cu mine îndrăzneşti să vorbeşti aşa? Cu mine? Ştii tu cu cine vorbeşti?

Eu (tot răstit):

— Şi tu, ştii cu cine vorbeşti?

Cînd mă aude el vorbind aşa, cum nu prea era obişnuit de cînd l-a făcut mă-sa să audă vorbind pe un evreu, s-a uitat în hîrtii şi mi-a citit numele în gura mare. Mai mult nu-mi trebuia. Îndată, ca prin minune, mi-am amintit cum mă cheamă. Ce s-a întîmplat mai departe, nu vă mai povestesc. Destul c-am ieşit cu oasele întregi din bucluc — n-aş mai avea parte de altul!

— Amin! ziseră rîzînd ceilalţi, după care, Bunicul îmi făcu un semn din ochi, că mi-a venit rîndul. Îmi dresei, deci, puţin glasul, şi începui:

3. Trei orașe

Asta s-a întîmplat cu un an înainte de „Constituție". Cutreieram pe atunci tîrguri și tîrgușoare. Pornisem în folosul cîtorva societăți culturale evreiești, prin întreaga Lituanie. Într-un rînd, îmi vin, deodată, trei invitații din trei orașe diferite: Mohilău, Vitebsk și Smolensk, care se găsesc cîteștrele înșirate unul lîngă altul, pe aceeași linie. Bineînțeles că toate societățile astea trăiau între ele ca șoarecele cu pisica. Fiecare îi găsea celeilalte cusur și fiecare umbla să-mi vîre în cap că dacă lucrez cu celelalte, mă fac de rîs pentru tot restul vieții. Mă apucase amețeala: cum s-o scot la capăt cu ele? Pînă-n cele din urmă, le-am scris: „Copii, vin la voi, numai dacă vă uniți cu toții, din toate trei tîrgurile." După tocmeli și ciorovăieli, societățile au căzut la învoială și s-au pornit, încolo și încoace, scrisori și depeșe pentru stabilirea itinerarului și pentru alegerea orașului în care trebuia să vin mai întîi. Asta era mai greu decît toate. În fiecare zi, se schimba planul. Mai întîi era hotărît se plec la Mohilău, de la Mohilău la Vitebsk, de la Vitebsk la Smolensk și de la Smolensk, îndărăt, prin Mohilău, acasă. După aceea ne-am înțeles că mai întîi să plec la Smolensk și de acolo la Mohilău, de la Mohilău la Vitebsk și îndărăt, prin Mohilău, acasă. După aceea s-a stricat și rînduiala asta și a rămas să plec mai întîi la Vitebsk, de la Vitebsk la Mohilău și din Smolensk, îndărăt, prin Mohilău, acasă. Nu știu, însă, ce le vine și-mi trimit un nou plan, schimbat — zic ei — ca să mă înlesnească pe mine; întîi, să mă reped pînă la Smolensk, de la Smolensk la Vitebsk prin Mohilău și de la Vitebsk îndărăt la Mohilău, iar de la Mohilău, cum isprăvesc, chiar cu trenul de seară, o și șterg acasă. Mi s-au ales, pentru asta, zilele de 18, 19 și 20. Va să zică: țineți bine minte. La 18 Smolensk, la 19 Vitebsk, la 20 Mohilău. Am plecat de-acasă în seara de 17. Am trimis trei depeșe, în toate trei orașele, că vin la data hotărîtă. Și lumea s-a apucat să pregătească acolo, tot ce trebuia: afișe, bilete,

programe, şi aşa mai departe. În drum spre gară, am început să-mi rumeg iarăşi programul. Şi fiindcă mă zăpăcisem cu planurile lor, mereu altele, mi-am pierdut, bineînţeles, socoteala şi mi s-a părut că trebuie să fiu în 18 la Vitebsk, în 19 la Smolensk şi în 20 la Mohilău. Şi aşa am şi făcut. Mi-am luat un bilet şi am plecat foarte liniştit la Vitebsk. La Vitebsk mă învîrt o jumătate de ceas, un ceas, două ceasuri, poate oi da ochi cu vreun delegat al uneia din societăţile culturale evreieşti. Nimic! Nici unul n-a venit să mă întîmpine.

Or fi ei ce-or fi, îmi zic, dar oameni subţiri, nu! M-am urcat într-o birjă şi am descălecat la cel mai mare hotel din tîrg. Mi-am luat o odaie, m-am spălat, m-am gătit fără grabă şi în gîndul meu îmi ziceam: Dacă voi îmi sînteţi de-alde ăştia, apoi n-o să vă ia dracul să umblaţi după mine prin toate hotelurile. Doar nu sînt un ac. O să mă căutaţi atîta, pînă o să mă găsiţi. Mă dau jos, în restaurant, mă uit şi văd pe pereţi două afişe mari:

UN OASPETE LA NOI ÎN ORAŞ, UN OASPETE!...
ŞALOM ALEHEM, CEL MAI MARE UMORIST EVREU...

În ziua de 19...

În ziua de 19...? Cum aşa în ziua de 19? Îl chem pe chelner, un vlăjgan oacheş, cu nişte mîini roşii, cu un frac soios şi cu un şervet alb sub braţ.

— Ia spune-mi, dragul meu? Ce-avem astăzi?

Chelnerul îşi suflă la iuţeală nasul negru în şervetul alb, şi-mi răspunde:

— Astăzi? Astăzi avem borş de sfeclă cu curechi... Ceva fain!... Cu tăiţei şi friptură de raţă, dacă doriţi!...

— Nu! zic. Eu te-ntreb ce zi avem astăzi?

Vlăjganul se gîndi puţin:

— Ce zi? Marţi, 18!

— Cum îi zice oraşului?

— Care oraş?

— Oraşului ăsta, oraşului vostru!

Holbează chelnerul nişte ochi la mine:

— Ce-i asta, cum îi zice orașului? Vitebsk îi zice!

— S-o spui altuia! fac eu. Ori se vede că visezi! Ăsta-i Smolensk, nu Vitebsk!

— Ha-ha-ha-ha! Hi-hi-hi-hi!

„Cel mai mare umorist evreu" avea pesemne aerul celui mai mare nătărău de pe lume, de vreme ce chelnerul se dăduse ceva mai la o parte ca să-și ascundă botul oacheș în șervetul alb și să rîdă pe înfundate, să nu-l văd. Mă uit iar la afiș și văd cu niște litere de-o șchioapă:

ȘALOM ALEHEM, LA VITEBSK!!!

Vitebsk? Dumnezeule, cum am ajuns la Vitebsk, cînd astăzi *sînt* la Smolensk! Nu-mi mai găsesc loc de necaz. Ce borș, ce rață! Trebuie s-o șterg la Smolensk, degrabă. Dar, decît să mă încurc iar cu socotelile, mai bine telegrafiez nevesti-mi. Ea o să-mi răspundă îndată unde trebuie să fiu în seara întîia. În treburile astea, care privesc timpul și drumul, nevastă-mea poate să mai dea lecții și altora. Și ca să nu-mi mai pierd vremea degeaba, îi trimit urgent cîteva cuvinte:

„Telegrafiază post-restant, unde sînt astăzi..."

Ceva mai liniștit, m-am întors de la gară la borșul de sfeclă cu curechi, tăiței și rață. După ce m-am săturat bine, m-am întins să trag un pui de somn, ca de obicei, după-masă. În vis, mi se arată femei roșii și pisici negre. Eu unul, știu că ori de cîte ori visez femei roșii și pisici negre, e semn rău. Și așa s-a și întîmplat. Mă trezesc. Ptiii! Tîrziu al dracului! Trebuie s-o șterg. Poate mai ajung la Smolensk. Dau fuga la gară, mă urc în tren și o pornesc spre Smolensk. Și cum stau așa în vagon, mă apuc să-l întreb pe conductor la cîte ajungem la Smolensk. Conductorul mă luminează: la Smolensk sîntem mîine dimineață la șase. Negru mi se face înaintea ochilor, firește!

— Cum, adică, mîine la șase? Eu trebuie să fiu acolo, negreșit, astă-seară la șapte.

Mă lasă conductorul să isprăvesc şi-mi dă să înţeleg, cu ceasornicul în mînă, că de aci pînă la Smolensk, nici acceleratul nu face mai puţin de douăsprezece ore. Şi acum e patru şi ceva. Aşa că, de unde şi pînă unde să putem ajunge astăzi la Smolensk ?

Va să zică, tot el are dreptate. S-a dus Smolenskul ! Ce-i de făcut acuma ? Să mă întorc la Vitebsk. Să văd măcar cum stau cu Mohilăul. Dar asta n-o ştie nimeni mai bine ca nevastă-mea. Îmi aduc deodată aminte că i-am cerut nevesti-mi să-mi telegrafieze la Vitebsk. Şi acu mă găsesc în drum spre Smolensk. De unde şi pînă unde ? Dar găsesc şi aici o ieşire ! Mă apuc şi bat o depeşă nevestei şi i-o dau conductorului, în staţie.

„Telegrafiază Smolensk, cînd sînt Mohilău".

Acum să ne apucăm să tălmăcim amîndouă depeşele. În cea dintîi, se cheamă că o întrebam pe nevastă-mea unde sînt iar în cea de-a doua, că-i ceream să-mi telegrafieze la Smolensk, în timp ce eu m-oi afla la Mohilău. Acum vă-ntreb şi eu : dacă aţi primi de la cineva asemenea telegrame, nu v-aţi gîndi că e lovit cu leuca, săracul. Şi unde mai puneţi că nici Smolenskul nu-i un sătuleţ să-i dai cu piciorul. Bineînţeles, cei de acolo m-au aşteptat la gară, în 18, de la unu după amiază pînă la douăsprezece noaptea, şi a fost o gălăgie, ceva de speriat. Lumea a răsturnat sala cu josul în sus şi a urlat că asta-i pungăşie, că dinadins au născocit cei de la societăţile culturale evreieşti pe un Şalom Alehem, ca să le scoată oamenilor bani din buzunar. Ce să vă mai spun ? A trebuit să li se dea tuturor gologanii înapoi.

După miezul nopţii, toţi delegaţii s-au adunat, de necaz, la un loc, şi mi-au trimis acasă o telegramă :

„Ce-i cu Şalom Alehem ?"

Nevastă-mea, să trăiască, de cum a primit aceste trei telegrame, fără să mai stea mult pe gînduri, s-a urcat în tren şi a plecat de-a dreptul la Mohilău.

La prima ochire, o să vi se pară cam ciudat lucrul ăsta : de ce tocmai la Mohilău ?

Dar dacă o să mă ascultaţi pînă la capăt, o să spuneţi şi voi că e dată dracului. Mai întîi şi întîi, ea nu mă cunoaşte de ieri, de alaltăieri. Ea înţelege foarte bine că dacă îi telegrafiez din Vitebsk, ca să-mi răspundă la Smolensk, înseamnă că sînt la Mohilău. Ea nu poate să uite că am mai păţit o dată la fel. Acum cîţiva ani, cînd mă găseam la Varşovia — mă hotărăsc să plec de paşti acasă, la Kiev. Deodată — era întîia zi de paşti — primeşte nevastă-mea o telegramă de la mine că eu fac sărbătorile la Hulendre, nu departe de Vapniarka. De unde şi pînă unde am ajuns eu la Vapniarka, de vreme ce Vapniarka asta este cam pe unde a dus mutul iapa, pe drumul dintre Jmerinka şi Odesa — nu mă mai întrebaţi. Să nu credeţi că am făcut-o — ferească Dumnezeu din răutate. Dimpotrivă ! Mă grăbisem să ajung acasă cît mai devreme. Am tot schimbat atîta un accelerat după altul, pînă am răzbit la linia Odesa şi am rămas împotmolit în staţia Hulendre. Bine că n-am ajuns tocmai la Riga. Asta, care va să zică, s-a întîmplat atunci. Acuma, nevastă-mea, cînd s-a urcat în tren, şi-a făcut socoteala că nenorocirea nu se va fi întîmplat nici la Vitebsk, nici la Smolensk, ci undeva, între aceste două oraşe. De aceea, nici n-a putut alege alt tîrg mijlociu, mai bun decît Mohilăul. Pentru ea, nici nu mai încăpea îndoială că, în cazul cel mai bun, s-a întîmplat cel puţin o ciocnire între două locomotive, una care venea de la Smolensk spre Vitebsk, şi alta de la Vitebsk spre Smolensk. De pe urma acestei nenorociri — gîndea ea — vagoanele nu se puteau face decît surcele. Două sute de inşi, măcar, vor fi fost omorîţi, cîteva sute grav răniţi, printre care cei mai mulţi şi-au pierdut minţile, iar printre ăştia din urmă, fără doar şi poate, mă aflam şi eu. Indeobşte, trebuie să ştiţi că nevastă-mea, cînd plec eu de-acasă, are obiceiul să se gîndească la toate grozăviile ce se pot întîmpla pe lumea asta.

Nu-i bucluc, nu-i nenorocire, nu-i ciocnire, nu-i pod rupt, trăsnet, cutremur, foc, prădăciune, muşcătură de şarpe, de care poţi să auzi odată în treizeci şi cinci de mii de ani, să nu mă pîndească, după părerea ei, pe mine şi să nu se nimerească să se întîmple tocmai cînd trebuie s-o pornesc eu la drum. Şi dacă mă-ntorc acasă cu ciolanele întregi, nu-i vine a crede că eu sînt acela şi se uită la mine ca la o minune şi începe să-i mulţumească lui Dumnezeu pentru marea lui îndurare.

Dar de data asta, cînd m-a văzut teafăr, a început să plîngă ca un copil. O întreb:

— Ce plîngi, proasto?

Îmi răspunde:

— Auzi?! Mă mai întreabă de ce plîng? Asta-i al doilea Rovno... Şi să nu plîng!

Despre ce fel de Rovno e vorba? Este încă una din poznele mele. Mă aflam acum cîţiva ani la Petersburg şi mă pregăteam să mă-ntorc acasă, prin Vilna. Mă înţeleg cu nevasta că plec în ziua cutare şi cutare, prin Petersburg şi, dacă va trebui, o să rămîn o zi-două la Vilna, iar dacă nu, plec din Petersburg de-a dreptul acasă. Aşa am şi făcut. Nu a fost nevoie să mă opresc la Vilna, aşa că am plecat întins acasă. Era noapte. Buimac de oboseală, caut un loc în vagon, unde să-mi pun capul. Drept în faţa mea, stă un necunoscut, un tinerel, cu şapca îmblănită, şi fumează ţigară după ţigară. Deodată, mi se ridică tinerelul în picioare şi mă întreabă:

— Nu cumva dumneata eşti domnul Şalom Alehem?

— Da!... Ce, mă cunoşti?...

— Auzi! Sînt doar un... admirator... un cititor devotat al dumitale... V-am recunoscut după fotografie.

În sfîrşit, de închis puţin ochii, de aci încolo, nici vorbă nu mai putea fi. Tinerelul meu cu şapca îmblănită voia să înghită dintr-o îmbucătură tot ce scriu, cum scriu, cînd scriu, şi ce-mi iese din scrisul meu, şi dacă acum călătoresc ca să am ce scrie.

— Nu te supăra că-ți tai vorba, fac eu. Intrăm acuma într-o stație și trebuie să mă dau jos să bat o depeșă.

— De ce să te ostenești dumneata, sare tînărul cu șapca îmblănită. E tare rece afară... Spune-mi mie unde și ce vrei să telegrafiezi, că fac eu treaba asta. Sînt doar om cu carte.

Cînd cineva îți arată atîta prietenie, nu se cade să-l superi. Și-i spun să telegrafieze că plec de-a dreptul acasă, și că nevastă-mea să fie așa de bună să vină la gară cu copiii. Scurt și bine. A doua zi, cam pe seară, ajung la tîrgul meu, alerg ca un apucat pe peron, încolo și încoace... unde nevastă, unde copii?... Nici picior de nevastă, nici picior de copil!... O iau spre casă... aici beznă ca într-un cimitir. Strig, sun, rup clopoțelul, bat în ușă, și în sfîrșit, cu chiu cu vai, o scot din casă pe bucătăreasă, adormită ca o pisică.

— Unde-i dumneaei? Unde-s copiii?

— Dumneaei? Îmi răspunse femeia, ștergîndu-și nasul cu dosul mîinii. Dumneaei nu-i acasă!

— Ce înseamnă că nu-i acasă? o întreb.

— Păi, dacă a plecat...

— Unde a plecat? Cum a plecat?

— Știu eu unde? La Rovno!

— Ce-i asta... la Rovno?

— Ce mă întrebi pe mine? Doar dumneata singur ai chemat-o la Rovno.

— Eu am chemat-o la Rovno? Eu?

— Da cine? Eu? face bucătăreasa — și aș putea să jur că rîdea.

Am înțeles. Tinerelul cu șapcă îmblănită era el un om cu carte, dar cînd se apuca să tălmăcească cuvintele din idis în rusește, o cam scrîntea. În loc să fi telegrafiat: „Eu plec *direct,* întîmpină-mă cu copiii", el a tălmăcit *direct* cu *drept* și fiindcă *drept* în rusește se cheamă *rovno,* el a telegrafiat: „Eu plec Rovno, întîmpină-mă cu copiii". Ce a urmat apoi, se-nțelege de la sine.

Cînd am auzit că nevasta și copiii au plecat la Rovno mi-am luat picioarele la spinare și am șters-o

la Rovno. Aici, ce, cum, cînd, unde? Nimeni! Încep să întreb peste tot dacă n-a fost pe-aici o femeie cu cîţiva copii şi mi se spune că într-adevăr, a fost, dar că mai adineauri a plecat. Trebuie, va să zică, să mă întorc acasă.

Acasă, îl găsesc pe doctor. Ce se întîmplase? Nevastă-mea se îmbolnăvise de atîtea necazuri.

— Ei, te-ntreb, zic, după ce ne-am mai liniştit puţin amîndoi, ce ţi-a venit să fugi cu copiii la Rovno? Unde ţi-a fost capul?

— Nu mă mai întreba! face ea către mine. Cînd ţi-am citit depeşa în care-mi spui să viu cu copiii la Rovno, aproape să înnebunesc. Toate nenorocirile mi-au trecut prin minte. Nu m-am gîndit la altceva, decît că te-ai îmbolnăvit în mijlocul drumului, undeva, aproape de Rovno, de tifos, de vărsat negru, ori mai ştiu eu de ce?

— De unde vărsat negru? fac eu, abia ţinîndu-mă să nu izbucnesc.

— Chiar în ziua aceea, zicea ea, am citit într-o gazetă că umblă vărsatul negru, undeva, în... Indii.

Aici, nu mă mai pot ţine şi încep să răcnesc:

— Să mă ia dracu dacă mai pricep ceva! Ce am eu cu India? Unde-i India şi unde-i Petersburgul

Se uită ea la mine, ca o mamă la un copil.

— Îţi spun drept! Chiar mare lucru la tine!

Ei, cîte parale face o nevastă ca asta?

GIȘTE

In toamna trecută, de sărbători, a dat peste mine un noroc laolaltă cu o nenorocire. Poți s-asculți, pentru că o istorie ca asta se pomenește o dată-n o mie de ani. Eu fac negoț cu gîște și untură cam de vreo douăzeci de ani, dar așa ceva încă nu mi s-a întîmplat pîn-acu.

Fac negoț cu gîște! Adică dumneata îți închipui că iei gîștele, așa, nici una, nici două, și faci negoț cu ele! Dar nu-i tocmai așa cum crezi dumneata.

Mai întîi și întîi, cînd vine toamna, începi să cumperi gîște, să bagi gîștele peste iarnă-n coteț, să îndopi gîștele și să ții mereu gîștele astea sub ochi... Ceva mai tîrziu, prin decembrie, începi să tai gîștele și să faci din gîște parale. Dar dumneata crezi că așa cumperi gîște, numai cît ai bate din palme și bagi gîștele în coteț să le îndopi și tai gîștele și faci din gîște parale?

Mai întîi, să cumperi gîște! Ca să cumperi gîște, trebuie să ai cu ce. Că doar bani puși deoparte, adică bani de-ai tăi, n-ai! Care va să zică, trebuie să te împrumuți, adică să te dai pe mîna lui Alter Zaraful. Și pe Alter Zaraful doar îl știi cine e: un

om care se bucură tare mult cînd poate să te fiarbă bine, bine de tot. La dreptul vorbind, niciodată nu-ți zice nu, dar te poftește să vii mîine... mîine, poimîine... tot așa îți scoate sufletul. Și abia după aceea începe să te stoarcă: îți ia dobînzi peste dobînzi, te încarcă la zile... nu mai întreba! E un om cumsecade, Alter ăsta! Nu degeaba are el rîtul ăsta de porc și ea, Alteroaica, arată... cine mi-e drag mie să-i dea Dumnezeu să arate așa... și niște fălci, să-nvîrți cuțitul în ele, ca-n unt. Și-apoi perlele ei! Uite, nu de mult și-a măritat fata... să-mi dea Dumnezeu mie și dumitale împreună... auzi?... a treia parte din cît a costat numai nunta asta și n-ar trebui să mai fac negoț de gîște... măcar că s-a pricopsit cu un ginere... auzi... să nu mă urnesc de-aicea dacă l-aș lua pentru fiică-mea, cu pata ceea pe cap... Adică dumneata îi zici pată! Eu îi zic chelbe, de-a dreptul... Dar m-am luat cu vorba și am uitat de gîștele mele.

Să cumperi gîște! Unde cumperi gîște? În piață? Asta s-o crezi dumneata! Dac-ar trebui să-ți cumperi toate gîștele în piață, nici munți de aur nu ți-ar ajunge! Dacă vrei să cumperi gîște pentru negoț, te rog să fii bună să te scoli cu noaptea-n cap, cînd pînă și Cel-de-sus doarme încă și să te duci hăt încolo, după barieră, de partea cealaltă a morii. Numai că se mai găsește una tot așa de deșteaptă ca și tine care ți-o ia înainte și încă una și iar una... ce mai încolo-ncoace, mi se adună un întreg iarmaroc! Și stăm, și așteptăm, și pîndim, poate s-o îndura Dumnezeu să ne trimită pe vreunul cu o pereche de gîsculițe de vînzare, să-l năpădim din toate părțile:

— Cît vrei pe gîsculițele astea?

Dacă omul e negustor și vrea să stea de vorbă cu tine, poți, încalte, să te tocmești cu el. Dar dacă-ți ajută Dumnezeu și dai peste un căpățînos, nu te poți apropia de el, măcar să-l ia dracu'!

— N-am gîște de vînzare!

Și fă-i ceva, dacă poți.

Cît îi vorbești:

— Iți dau preț bun... Uite... na... spune cît vrei!
El o ține-ntr-una:
— N-am găște de vînzare!

Și dacă Cel-de-sus se milostivește și negustorul lasă gîsca din mînă, trebuie de-abia să pipăi bine gîsca și pe dos și pe față. Și ca să cercetezi cu de-amănuntul o gîscă, trebuie să ai multă pricepere! Unii cred chiar că la găște trebuie să ai tot atîta pricepere ca și la briliante. După dumneata, de pildă, s-ar chema că toate găștele sînt la fel. Dar dumneata știi că dacă sînt găște, sînt și gîscani? O gîscă nu-i un gîscan. O gîscă-i o gîscă, și un gîscan e un gîscan. O gîscă prinde grăsime și un gîscan, pe dracu'! Vorba e: de unde poți ști care-i după moț... Un gîscan poartă un moț pe creștet și are gît lung. După aceea, îl cunoști pe gîscan după gîscă și care-i gîscan? Nici o grijă! Se știe. Întîi glas. Are un glas gros, ca de bărbat și cînd umblă, o ia întotdeauna înaintea găștelor. Intocmai ca un om. La noi, un bărbat poate fi el cel mai mare tîrîie-brîu de pe lume, numai bărbat să se cheme că este, o ia înainte, cum s-ar zice: ăsta sînt eu! Ce-ți trebuie mai mult? Uite, ia-l pe bărbatu-meu. Cred că n-o să găsești nenorocit mai mare ca Nahman Beer al meu, care n-a încercat să cîștige, de cînd îl cunosc ca bărbat, o para chioară. Ce-i fudulia asta pe el?... Mă rog! Știe carte! Și-apoi, e rudă de departe cu Ioșche bogătașul. Acu, poate știi dumneata cu ce mă aleg eu de pe urma lui Ioșche bogătașul... Pe dușmanii mei, să dea Dumnezeu... Cu belele mă aleg! Cu necazuri și încă și cu rușine pe deasupra... Că mereu mi se aruncă-n obraz că ruda mea, adică nora rudei mele, e o poamă... aoleo, dac-ai ști ce poamă e!... Dar m-am luat iar cu vorba și iar am uitat de găștele mele.

Să cumperi găște! După ce-ai cumpărat găștele, trebuie, care va să zică, să bagi găștele în coteț, peste iarnă. Dar dumneata îți închipui că așa de ușor bagi găștele în coteț? Doamne ferește! Ușor ar fi dac-ai avea casa ta, cămara ta, și nu te-ar stingheri nimeni. Ce te faci, însă, dacă trebuie să stai cu chi-

rie, cum stăteam eu, la Ientă în casă... fără o cămăruță a mea... și dacă și stăpîna casei, Ientă adică, face și ea negoț de gîște și untură de gîscă? Ei hai să te văd, încearcă și dumneata să ții gîște cu Ientă împreună, în aceeași cămară și să nu te iei de păr cu ea, măcar de trei ori pe zi!... Asta-i una la mînă. Acu, fii te rog așa de isteț ca să știi care din gîște sînt gîștele tale și care sînt gîștele ei. Nu demult, pe vremea cînd mai stăteam în casă la ea, i s-a rupt cîrligul de la coteț și toate gîștele ei au dat buzna afară și au năvălit peste ciubărul meu cu orz... Ei? Cine crezi că s-a mai supărat? Cine crezi dumneata c-a început să urle mai tare și să se mai și repeadă să-mi scoată ochii din cap? Eu, sau ea? Dac-ar fi știut, zice ea, că eu fac negoț de gîște, nu mi-ar fi închiriat casa nici pentru o sută de milioane de galbeni. O întreb:

— Dar cu ce-ai crezut că fac negoț, Ientă? Cu briliante?

Zice ea:

— Las' că tu singură ești un adevărat briliant și ai de bărbat un briliant și niște copii — briliante!

Puteam eu s-o las să vorbească?

A dracului femeie, Ientă asta! Așa, ar fi în stare să-și dea pentru tine și sufletul. Dacă ești, Doamne ferește, bolnav, ar face nu știu ce, ca să te vadă iar pe picioare. Da' are-o gură, mamă-mamă!... Iaca, nu demult, ne-am... aoleo... dacă ți-aș povesti te-ai apuca de cap. Dar m-am luat iar cu vorba și iar am uitat de gîștele mele!

Pentru că greul, de abia acuma începe: să-ndopi gîștele. Dacă vrei să ți se îngrașe gîștele bine, să îndopi gîștele la sfîrșitul lunii. Să te ferească Dumnezeu să te atingi de gîște cînd e lună nouă, că-i nenorocire curată. Gîștele o să-ți iasă pe dos. Gîște cu ciolanele groase și cu pielița subțire. De la asemenea gîște, să nu te aștepți la untură. Să-ți iei gîndul de la untură. Și nici în timpul zilei, cînd toată lumea se mai învîrte încă primprejur, să nu îndopi gîștele. Mai bine pe-nserate, la lumînare, sau chiar pe întuneric, dar să te ciupești între timp și

să spui de trei ori : „Așa cum sînt eu pe trup, așa să fii și tu pe trup"... Bărbatu-meu rîde de mine și zice că asta n-ajută la nimic. Dar dacă m-aș lua după tot ce zice bărbatu-meu, ar fi vai de capul meu. Așa că-i spun și eu una, s-o simtă... Și el, deșteptul, ce crezi că face ? Tace... Asta-i încă norocul lui... fiindcă eu pot să-i trag o săpuneală, înțelegi dumneata... să mă țină minte trei zile după aceea. Crezi poate pentru că aș fi proastă sau rea ? Te înșeli. Nu sînt nici proastă, nici rea ! Știu tot atît de bine ca oricare altul ce se cheamă carte și ce se cheamă om învățat, cu toate că bărbatu-meu nu mișcă un deget, nici măcar de-aici pînă colo. Și nu pentru că-i leneș ! Ar munci săracul de el, numai să aibă la ce !... Așa că, stă cît e ziua de mare cu nasu-n cărți și învață ! Las' să învețe. Ce-mi trebuie mie să muncească, dacă pot s-o scot la capăt și singură, cu nevoile casei, fără să fiu silită, Doamne ferește, să cer cuiva de pomană. Singură, peste tot singură. Și la piață, și în casă, și la plită să pun oala cu cartofi... și pe copii să-i îmbrac ca să-i văd la școală... școala mai 'nainte de toate !... Pîine, vezi, se întîmplă uneori să lipsească din casă, dar pentru școala băieților — patru am, să-mi fie sănătoși, afară de fete — asta, trebuie să fie, măcar de s-ar răsturna pămîntul cu dosu-n sus ! Dar m-am luat iar cu vorba și iar am uitat de gîștele mele.

Cînd te apuci să îndopi gîște, trebuie să ai grijă ca gîștele să aibă mîncare la vreme și băutură la vreme. Încolo nimic... Gîștele trebuie numai să stea și să mănînce. Și de mîncat, gîștele mănîncă orice: gîștele mănîncă orz, gîștele mănîncă iarbă, gîștele mănîncă mămăligă, gîștele mănîncă și ceva mai rău, să mă ierți... O gîscă n-alege... O gîscă înghite de toate... O gîscă e întotdeauna flămîndă, ca plozii unui calic. Plozii unui calic înfulecă, să nu le fie de deochi, pe nerăsuflate, tot ce le dai și nu sînt sătui niciodată. Asta o știu chiar de la mine. Copiii mei, să-mi trăiască și să-mi fie sănătoși, cum vin de la școală, cît ai clipi, ți-au și suflat de pe masă o pîine întreagă și dintr-o oală plină cu cartofi, nu mai lasă,

să zici, măcar unul, de leac! Copiii sînt un lucru tare bun şi plăcut. Nu mi s-ar face silă şi nu mi-ar fi greu să hrănesc nici zece, nici cincisprezece, nici douăzeci şi cinci de copii. Un singur cusur au... tocmai ăsta: mîncarea. Nici eu singură nu mai ştiu cît de fericiţi ar trebui să se simtă bogătaşii la gîndul că plozii lor se culcă sătui, că nu visează calici şi că nu sar noaptea din somn c-un plînset: „Mamă... mi-e foa-a-a-me!...“ Ştii!... Ţi se strînge inima ca un nod, uite, aici, şi-ţi vine să sari în sus de durere... Şi, închipuieşte-ţi, trebuie să mai şi zbieri la ei: „Dormiţi, obrăznicăturilor!... ce v-a apucat în mijlocul nopţii: mîncare! Hai dormiţi, dormiţi!“ Cu toate astea, să-i vezi pe bogătaşi cum parcă-i apucă dracu', dacă se văd în primejdie să li se nască, ferească Dumnezeu, unul mai mult... Aoleo, aoleo!... Uite, acu' cîteva luni s-a prăpădit la noi, în tîrg, o bogătaşă, o femeie de toată frumuseţea şi bună la suflet... o sfîntă... Belţe îi spunea... tînără, zdravănă, sănătoasă... Şi crezi dumneata că din boală? Dar ce să mai vorbim, dacă acuma e pe lumea cealaltă, fie-i ţărîna uşoară!... Ptiu! M-am luat iar cu vorba, şi iar am uitat de gîştele mele!

Of, ce mai pîine şi gîştele astea! Adică, de ce să mint!... Gîştele nu sînt chiar-chiar o pîine atît de rea... Şi dacă Dumnezeu se îndură de gîşte, poţi să cîştigi de pe urma gîştelor cîţiva gologani frumuşei. Numai că, de! asta se întîmplă o dată în zece ani. Mai degrabă se poate întîmpla ca din negoţul cu gîşte să nu te alegi cu nimic, ba să mai şi pierzi uneori... Şi apoi, cîtă bătaie de cap cu gîştele astea!... E atîta bătaie de cap, că nici nu face, zău, tot balamucul... O să mă-ntrebi dumneata: dacă la gîşte nu poţi să cîştigi, atunci la ce folos tot negoţul ăsta cu gîşte! Ai dreptate! Dar ce alta ai vrea să fac, dacă de-atîta amar de vreme numai de negoţul cu gîşte mă ţin?... Acu, să vezi treabă: dezleagă vreo treizeci de perechi de gîşte... Du-te la haham cu vreo treizeci de perechi de gîşte... Adu acasă de la haham vreo treizeci de perechi de gîşte... Jumuleşte vreo treizeci de perechi de gîşte... Opăreşte, spin-

tecă, sărează, clătește vreo treizeci de perechi de gîște... carnea de o parte, grăsimea de o parte, măruntaiele de o parte, fiecare bucățică de o parte... din orice să faci parale, să nu se piardă nici măcar o fărîmă... și toate, numai tu singură, cu mîinile tale... Mai întîi să prăjești pielițele și grăsimea ca să scoți din ele untură... Eu fac în toți anii untură, de paști... fiindcă untura mea de gîscă e vestită în tot tîrgul. Eu cînd m-apuc să fac untură, îi alung pe toți de-acasă. Unturii nu-i plac ochii străini, mai cu seamă cînd e vorba de untură de pași. Să vezi ce am pățit cînd mai stăteam cu chirie la Ientă... Mai locuiau acolo și alți chiriași. Și o apucă cheful pe o vecină, Gnese îi zicea, să facă plăcinte din făină de hrișcă, tocmai în ziua cînd eu tăiam gîște. Mă rog de ea :

— Gnesica, drăguța mea, inimioara mea ! Rabdă pînă mîine. Mîine, cu ajutorul lui Dumnezeu, o să-ți faci plăcinte cîte poftești !

Zice ea :

— Dac-ar fi vorba de mine — de ce nu ? Dar ia să afle numai copiii !... Am, zice ea, niște copii lacomi ai dracului, care țin tare mult la mîncare. Cînd o să audă copiii, zice ea, că nu le mai fac azi plăcinte, zice ea, o să mă mănînce de vie !

Și așa s-a și întîmplat. Cum au auzit copiii, de sus, de pe cuptor, că e vorba să nu mai mănînce azi plăcinte de hrișcă, s-a apucat unul din ei, Zeilicl, un băiețaș șpanchiu, să urle cît îl ținea gura :

— Mamă ! Dacă nu ne faci azi plăcinte. Uite, cad jos de pe cuptor !

Ne uităm... să mori de spaimă, nu alta ! Zeilicl atîrnă cu căpșorul în jos, iaca-iaca, încă o minută și îmi cade jos și mi se fărîmă în bucăți-bucățele ! Cînd am văzut asta, am început să țip :

— Gnesica, sufletelul meu, drăguța mea, inimioara mea ! Fă-le plăcinte, fă-le !

Cine a zis că săracul are un stomac fără fund, a fost om tare deștept ! Să-i vezi pe copilașii vecini-mii, Gnese, Dumnezeu să mă ierte... Dar m-am luat iar cu vorba și iar am uitat de gîștele mele.

Grăsime de gîscă! Să scoți cine știe ce numai din grăsimea de gîscă, nu merge. Grăsimea, dacă ți-a izbutit, poate să-ți acopere doar ceea ce te-au costat gîștele. Cîștig ai numai din celelalte... Mai întîi, carnea. Dacă se nimerește să-ți iasă carne destulă, și carnea în tîrg s-a scumpit, ți se smulge carnea din mînă... Dar ce te faci dacă măcelarii se bat între ei la prețuri, că ajunge carnea mai mult de pomană... și dacă obștea a adus, în necazul lui Alter Zaraful, încă un haham și dacă hahamul cel vechi l-a pîrît pe hahamul cel nou că nu se ține de lege și, dacă-i vorba pe-așa, atunci tot ce taie el nu-i tăiat după lege și nu toată lumea are poftă să cumpere o asemenea carne! — Stau și le zic gospodinelor:

— Bine, bine! Dar la mine puteți cumpăra carne de gîscă. Eu tai numai la hahamul cel vechi.

Zic ele:

— Da, așa e, numai că pe carne nu stă scris la care haham ți-ai tăiat gîștele: la hahamul cel vechi, sau la hahamul cel nou.

Zic:

— Cum adică nu stă scris? O dată ce vă spun: de la hahamul cel vechi, e de la hahamul cel vechi!... Dar dacă nu mă mai credeți... gata... s-a isprăvit!

Zic ele:

— Numai Dumnezeu să te știe ce fel de femeie ești dumneata! Te credem în toate, ca și pînă acum. Dar dacă putem și singure să ne trimitem la tăiat gîștele, fără ajutorul dumitale, de ce să cumpărăm carne, cînd nu știm de la care haham vine!

— Ptiu! zic. Iar aceeași poveste. Dacă mă jur pe bărbatu-meu și pe copii, e bine?

Zic ele:

— De ce să te juri, dacă te credem și așa?

Zic:

Ei, dacă-i așa, atunci luați ceva carne, să-mi mai ușurez puțin coșul!

Zic ele:

— Nu putem să-ți cumpărăm carne, din pricina hahamului.

Îți place? Să se pună în pielea altuia, asta nici nu le trece prin minte! Să le fie milă de o femeie care se chinuiește de moarte cu gîștele... poate, știu eu, mai iese o para... că s-a pus vremea pe iarnă și lemne nu am și fînul s-a scumpit foc... un galben, un car cu fîn... și copiii se duc la școală desculți și mi se întorc acasă vineți de frig, și mi se cațără pe cuptor, unde stau zgribuliți ca niște iepurași și așteaptă cu gura căscată cîțiva cartofi fierbinți... și cartofii nu-i poți plăti nici cu aur... mulți au ieșit putrezi și mulți au rămas îngropați... Ce tîrg, Dumnezeu să mă ierte!... Să zici, să se găsească unul să-și mai arunce ochii pe cei nevoiași... să vadă cum se prăpădește atîta lume de frig și de foame și cum cad copiii ca muștele... Și încă noroc că mor numai ceia săraci!... Dar m-am luat iar cu vorba și iar am uitat de gîștele mele!

Carnea de gîscă! Dac-ar fi să trăiești numai din ceea ce poți să cîștigi cu carnea de gîscă, Dumnezeu să mă ierte... Dar în afară de carne, gîștele mai au măruntaie, ficăței, pipote, gîtițe, cap, picioare, aripi, inimă, rinichi. Și unde mai pui gîtul! Am pe una, Peceriține o cheamă, care-mi cumpără toate gîturile, oricîte aș avea, poate să fie și cincizeci. Bărbatu-său, zice ea, se dă în vînt după gît și după carne albă. Carnea albă, zice ea, îi place rece, cu piper pe deasupra... Și gîtul îi place umplut cu făină, ori cu tăiței, ori cu ficat și cu jumări. Și, vorba ceea: morții, așa cum se hrănesc, așa și arată. El arată să nu-i fie de deochi, față de bărbatu-meu, ca un om de vreo treizeci și ceva de ani, cu toate că e mai în vîrstă decît el cu vreo zece, și cu toate că nici bărbatu-meu nu face nimic, dar cel puțin șade și învață și cînd vine acasă n-o să zbiere ca alți bărbați: „Hei, ian ascultă, tu... dă-mi ceva de mîncare!“ El, dacă vine acasă, pune-ndată mîna pe o carte și oftează pe înfundate, semn că ar vrea să mănînce. Dar să spună: „Dă-mi de mîncare!“ — asta nu se-ntîmplă. Pe el o să-l vezi numai că oftează, că duce mîna la inimă și zice: ah, ah... ah! că leșină, adică, de foame.

Îl întreb :
— Ai vrea să îmbuci ceva ?
Îmi zice el :
— De ce nu ?
De cîte ori nu-i spun :
— Eu nu te-nțeleg ce fel de om ești ! Tu n-ai gură să spui că ți-e foame ? Atunci de ce stai și oftezi ?
Vezi peretele ăsta ? Așa îmi răspunde și el. Aș vrea să văd dinadins ce s-ar întîmpla dacă nu i-aș da de mîncare trei zile la rînd ! Și crezi c-o face din prostie, Doamne ferește ! Cum poate fi prost un om care învață ? Dacă pe lîngă cartea pe care o știe, s-ar pricepe să se bage și pe sub pielea altora, parcă n-ar putea să ajungă rabin la noi ? Dumneata mă întrebi ce ne-am face cu rabinul celălalt ? Dar dacă e așa, atunci ce ne facem și cu cantorul celălalt ! Ce i-a apucat să ia încă un cantor, pentru ca cel dinainte să moară de foame, parcă n-ar fi fost un calic destul de mare și pînă acu ? Că i s-a făcut de cîntare lui Alter Zaraful ? Vrea cîntare ? N-are decît să se ducă la *triatru* și o să i se cînte acolo, pînă o să crape de-atîta cîntare !... Dac-aș fi bărbat, m-auzi dumneata ?... ah, ce m-aș mai socoti eu cu bogătașii ăștia !... Și nu pentru că aș avea ceva cu ei, Doamne ferește !... n-am nimic, dar nu pot să-i sufăr. Pe un bogătaș îl urăsc. Un bogătaș e un păianjen, Dumnezeu să mă ierte... Dar m-am luat iar cu vorba și iar am uitat de gîștele mele.
Mare afacere, gîștele, îți spun drept !... Ai putea crede că după ce ai vîndut toată untura și toată carnea și toate mărunțaiele gîștelor, te-ai umplut cu parale. Dacă gîștele n-ar avea puf și pene, ar fi păcat de toată osteneala. Cînd mai țin gîștele la îndopat, le ciupesc și puful de sub aripi. După ce le tai, nici vorbă... puful de o parte, penele de alta și îmi pregătesc de lucru pentru o iarnă întreagă. Nopțile de iarnă sînt doar destul de lungi, așa că să tot stai și să scarmeni la pene. Și scarmăn ! Acu' mai am și o lecuță de ajutor : fetele mele. Fetele nu sînt băieți ! Băieții merg la școală, dar fetele, ce ? Fetele sînt ca și gîștele... Stau degeaba, se îndoapă și cresc. Și

mi le așez lîngă mine. „Hai, puneți mîna, copii! Scărmănați!... Pentru asta o să vă dau mîine, cu ajutorul lui Dumnezeu, cîteva jumări, ori o să vă ung o bucățică de pîine cu untură!". Ei, să vezi dumneata bucurie pe ele și cu ce foc mi se apucă să scarmene! Păi jucărie e asta, pîine unsă cu untură? Dacă toată săptămîna, Dumnezeu să mă ierte, afară de sîmbătă, nu intră bucățică de carne în casă! Dacă n-aș face negoț cu gîște, nu știu ce m-aș face cu copiii. Așa, tot mai pică, ba o bucățică de carne, ba o gîtiță, ba un cap, ba un picior, ba un pic de untură... mirosul și tot le ajunge. Pe vremea cît stăteam încă la Ientă în casă, am auzit o dată din gura vecini-mi Gnese:

— Cînd te apuci dumneata, zice ea, să topești grăsimea de gîscă pentru untură, copiii mei parcă-s nou-născuți. Numai de la miros, zice ea, încep să amețească și tot li se pare că mănîncă friptură de gîscă.

Și tare mă simțeam rău să văd droaia asta de copii ai vecini-mii Gnese, cum stau întinși și mi se uită, de sus, de pe cuptor, la coșcogea oală de jumări și untură, fără să întindă măcar mînușița, sărăcuții de ei... și cum se ling într-una pe buze și ochii le sclipesc ca la niște lupi flămînzi... te rupe la inimă de-atîta suferință, poți să mă crezi! Ce să le faci? Le bagi în mînă niște jumări, ori le ungi buzele cu puțină untură... atît! De unde să îndop eu atîtea guri, dacă Dumnezeu m-a binecuvîntat și pe mine cu atîția copii, nu le fie de deochi, și bărbatu-meu nu cîștigă nici o lețcaie, și datoare sînt pe gîște... vai de capul meu!... să am numai a treia parte cu dumneata împreună, cît sînt datoare... și dobînzile cresc, cresc al dracului... Și de plătit trebuie să plătesc, fiindcă nu mă pot murdări Doamne ferește, ca Ientă, de pildă, care nu i-a dat nici un ban lui cumnatu-său pentru partea lui de casă, din pricina băiatului ei care, ci-că, ar umbla pe la gimnaziu și ar scrie în zi de sîmbătă... Așa zice lumea. Eu habar n-am. Mie nu-mi place să spun ce nu știu. Mă feresc ca de dracu' să vorbesc rău de altul... Dar atîta te întreb: ce-i trebuie băiatului „clase"?... Mai cu seamă că e și ofticos pe deasupra... toți în casă la ei sînt

ofticoşi... las' să-i trăiască şi să-i fie sănătos pînă la o sută douăzeci de ani... eu îi sînt prietenă bună... ce am eu cu ea ?... cu toate că, dacă vrei să ştii, n-a prea fost de treabă cu mine !... Nu se cade să iei şi să zvîrli oamenii din casă, tocmai în ajun de paşti. Şi de ce mi-a făcut-o ? Pentru că Menaşe aparul, zice ea, poate să-i dea o rublă pe săptămînă — şi eu nu... Las' să se laude Ientă atunci cînd el i-o plăti... Lumea zice că Menaşe ăsta are atîtea datorii, că nici cămaşa de pe el nu-i a lui. A luat bani pe apă, de la cine vrei şi nu vrei, pe toată iarna înainte... şi-i o sărăcie Menaşe ăsta, de n-are pereche... şi o nevastă are, bună bucăţică şi ea, Dumnezeu să mă ierte... dar stai !... Parcă voiam să-ţi povestesc ceva... nu mă-ntreba ce, că şi eu am uitat !... Aşa-i cu femeile !... Ce neam de oameni ! Ţi-am făcut din toate un ghiveci... bărbatu-meu, untură de gîscă, ficăţei, cai verzi pe pereţi... poate ştii dumneata ce rost a avut !

BOMBA

Casrilifca a maimuțărit dintotdeauna Odesa. Dar, de cînd au început tulburările, Odesa nu face o mișcare, să nu se ia și Casrilifca numaidecît după dînsa. Dacă ai grevă la Odesa, ai grevă și la Casrilifca; dacă ai Constituție la Odesa, ai Constituție și la Casrilifca; dacă ai pogrom la Odesa, ai pogrom și la Casrilifca. Un poznaș a dat sfoară-n tîrg că odesenii au început să-și taie nasul — așa că cei din Casrilifca s-au apucat să-și ascută degrabă cuțitele. Noroc că la Casrilifca fiecăruia îi place să vadă ce face celălalt, așa că fiecare i-a așteptat pe ceilalți să înceapă. Și mai așteaptă și astăzi.

Prin urmare, n-ar trebui să vă mire că aproape nu-i zi să nu citești în ziare că mereu se întîmplă altă nenorocire la Casrilifca: ba un brutar a fost „expropriat" de toată pîinea din brutărie, ba un cizmar s-a trezit în casă, ziua în amiaza mare, cu mai mulți necunoscuți care l-au ușurat de o pereche de cizme noinouțe, la care mai trebuia să bată doar tălpile și călcîiele — ba un biet cerșetor a fost oprit într-o ulicioară dosnică și scuturat, cu revolverul în piept,

de toate pomenile adunate-n ziua aceea. Sau, uite ce povestește o femeie... Dar putem noi să ne luăm după poveștile unei femei? Femeile sînt, de felul lor, cam sperioase, vremurile sînt tulburi, așa că mult nu le trebuie ca să facă din țînțar armăsar.

Pe scurt, s-a pornit în Casrilifca un șir de „expropieri", unele mai înfiorătoare decît celelalte. De pildă, iată ce a pățit Beniumen Lastișche.

*

Beniumen Lastișche este cel mai mare bogătaș din Casrilifca. Dacă m-aș apuca să-nșir toate bogățiile sale, n-aș mai isprăvi. Mai întîi și-ntîi, are neamuri bogate în lumea-ntreagă. E drept că neamurile astea nu mai sînt acuma atît de bogate ca altădată; din pricina vremurilor și a falimentelor de azi, nici nu-i de mirare. Cu toate astea, nu-i om în Casrilifca să nu vrea să fie în locul lui Beniumen Lastișche, care nu trebuie să ajungă la altul, decît numai la rudele sale.

Firește că nici să bați la ușa rudelor tale bogate nu-i tare-tare plăcut, fiindcă rudele astea bogate sînt, de obicei, niște porci fără pereche. Dar, una cu alta n-are a face. Beniumen Lastișche rămîne cel mai mare bogătaș din Casrilifca. Dacă ai nevoie de vreun ajutor, la cine te duci? La Beniumen Lastișche. Și Beniumen Lastișche te ascultă și te ajută, fie cu un sfat, fie cu cîte-o vorbă bună, fie cu un oftat — bun și atît, pentru că fără asta parcă ți-ar fi mai bine? Tot un drac!

Care-i deosebirea dintre un bogătaș din Casrilifca, de pildă, și unul din Iehupeț?

Bogătașii din Iehupeț au inima moale ca untul și nu pot să îndure suferințele celor săraci. De aceea ei țin ușa încuiată și pun un paznic în prag, să nu care cumva să lase înăuntru pe vreunul care nu-i îmbrăcat cum se cade. Iar cînd vine vara, o pornesc cu toții, ca rîndunelele, în cîrd, peste graniță, prin străinătăți — și n-ai decît să le pui sare pe coadă! Dar ia să-ncerce un bogătaș din Casrilifca să se poarte așa, că l-ar zvînta lumea în bătaie! De voie,

de nevoie, Beniumen Lastișche este capul obștei evreiești din Casrilifca. În toate este el cel dintîi, nu numai ca să dea cea dintîi pomană, dar și să ia toiagul și să umble și pe la casele oamenilor, și ca să adune pomeni de la săraci, pentru săraci.

Unde mai pui bătaia de cap a lui Beniumen Lastișche în ajunul paștilor! În zilele acelea, într-adevăr, face să dai nu știu cît ca să-l vezi pe Beniumen Lastișche măcar de departe. Nu știu dacă cel mai mare cap de obște din lumea întreagă asudă atîta în toiul celei mai aprige campanii electorale, cît asudă Beniumen Lastișche al nostru patru săptămîni la rînd, înainte de paști. El se jură că, de la purim pînă-n paști, se culcă îmbrăcat. Eu zic să-l credem pe cuvînt, pentru că, la urma urmei, ce poate să-i iasă de-aici, dacă minte?

Bani pentru osteneala lui, nu cere Beniumen Lastișche. Ai să zici, poate, că o face pentru că-i place ca lumea să vorbească de el! Ei și? Ce-ți strică dumitale?

*

Obiceiul să se adune de paști pomeni pentru cei nevoiași este foarte vechi. Vorba celor din Casrilifca: „Fiecare dintre noi este dator ori să dea pomană, ori să ia pomană".

Ciudați oameni, ăștia din Casrilifca. Tot anul pot să crape de foame, dar cum vin paștile, azimă trebuie să aibă, să știe de bine că-i ia dracul pe filantropi. Încă nu s-a întîmplat ca de paști să moară cineva de foame în Casrilifca! Și dacă moare vreunul, trebuie să o treci în condica obișnuită a anului, pentru că omul n-a murit, Doamne ferește, din pricină că a dus lipsă de azimă în cele opt zile de sărbători, ci fiindcă a dus lipsă de pîine în celelalte trei sute cincizeci și șapte zile obișnuite. Este, mă-nțelegi dumneata, o mare deosebire.

*

Un asemenea an încă nu s-a pomenit în Casrilifca de cînd e lumea. Pomană de paști? Cum să nu! Dar

în anul acela erau mai mulţi dintre cei care ar fi vrut să ia, decît ar fi putut să dea. Dacă nu le-ar fi fost ruşine de ceilalţi, aproape toţi ar fi întins mîna după ajutor. Îţi venea să-i plîngi de milă lui Beniumen Lastişche al nostru cînd îl vedeai cum şade în „Comitet" şi răspunde într-una :

— Nu sînt parale... S-au isprăvit !... Să nu-ţi fie cu supărare !

— Să trăieşti ! îi răspundeau toţi şi adăugau pe sub nas :

— ...şi să ajungi la anul să vii să ceri la noi de pomană !

Nevoiaşii ieşeau unul după altul din „Comitet", cu mîinile goale şi cu obrajii aprinşi, ca dintr-o baie de aburi şi-i înjurau de mama focului pe bogătaşi.

Printre cei care veniseră mai la urmă după ajutor, se afla un grup de tineri, care umblă iarna-ntreagă fără de lucru. Şi-au vîndut de pe ei tot ce au avut. Unul şi-a pus ceasornicul de argint amanet, să aibă de ţigări cu toţii, ca să-şi înşele foamea. Cînd au venit la „Comitet" muncitorii l-au pus să vorbească în numele lor pe unul Şmil Aba Fingherhut, croitor de dame. Dar cu toate că Şmil Aba Fingherhut era delegatul lor, l-au ajutat ceilalţi să arate „Comitetului" că se sting de foame — numai să nu cadă jos leşinaţi. Mai marele din „Comitet", Beniumen Lastişche, i-a lăsat să vorbească şi cînd au isprăvit, le-a răspuns aşa :

— Să mă iertaţi, oameni buni, dar degeaba vorbiţi ! Mai întîi şi-ntîi nu sînteţi însuraţi şi noi nu dăm ajutoare decît celor însuraţi... În al doilea rînd, sînteţi, să nu vă fie de deochi, oameni tineri, care pot să se ducă la muncă şi să cîştige cît le trebuie de paşti... În al treilea rînd, anul ăsta a dat nenorocirea peste săraci... S-au găsit mai mulţi care vor să ia decît să dea... În al patrulea rînd, mi-e ruşine s-o spun, dar nu mai avem încă de dimineaţă o para chioară în „casă." Dacă nu mă credeţi... poftim !

Şi preşedintele „Comitetului" şi-a întors toate buzunarele pe dos, ca să arate, negru pe alb, că-i lefter.

Băieții au rămas muți, dar conducătorul lor Șmil Aba Fingherhut, un flăcău cu limba ascuțită, i-a răspuns :

— Foarte rău că n-ai început cu sfîrșitul, că nu-ți mai răceai gura de pomană. Dar o să-ți răspund la toate... Mai întîi, dacă sîntem burlaci, asta ar trebui să te bucure : mai puțină calicime în tîrg... Al doilea, că ne spui să muncim... vai de mine ! cu cea mai mare plăcere !... Dă-ne de lucru și-ți mutăm și munții din loc... Al treilea, că te plîngi de sărăcime, de vină este capitalismul și exploatarea proletariatului... Al patrulea : că-ți întorci buzunarele pe dos, ca să vedem că-s goale, asta nu-i o dovadă. La dumneata acasă, cămara e plină cu azimă, cu ouă, cu ceapă, cu cartofi, cu grăsime de gîscă, cu vin și alte bunătăți la fel... Nu sînteți cu toții decît niște burjui și niște exploatatori și atîta tot... Tovarăși, să mergem.

Trebuie să recunoaștem că tîrgul Casrilifca, de obicei gata să facă tot ce face și Odesa, încă n-a mers atît de departe încît un exploatator ca bogătașul nostru Beniumen Lastișche să-și deschidă cămara ca să împartă săracilor azima și ouăle și ceapa și cartofii și grăsimea de gîscă și vinul și toate cîte le mai are pe acolo. Dar sînt sigur, așa cum două și cu două fac patru, că exploatatorii din Casrilifca o vor face îndată ce bogătașii din Odesa sau Iehupeț, sau alt oraș mare, le vor da o asemenea pildă.

*

În cea dintîi seară de paști, Beniumen Lastișche, îmbăiat, primenit, așa cum se cuvine de sărbători, s-a așezat cu nevasta și copiii la masă, vesel și senin ca un adevărat împărat care se simte bine în împărăția sa. În dreapta o avea pe împărăteasa, Sura Leie, nevastă-sa, împodobită ca de sărbători, cu o broboadă nouă de mătase din care țîșneau doi cercei lungi și bombați, de argint curat... și de jur-împrejurul mesei, copiii, prinții și prințesele, un mănunchi de căpșoare lăute, obrăjori bucălați și

ochişori sclipind de bucurie. Pînă şi Zlatche, servitoarea, care tot anul e înhămată ca o vită la muncă, se spălase cu săpun frumos mirositor şi-şi pusese o rochie nouă, de stambă, ciuboţele noi şi o panglică lată şi roşie în jurul frunţii ei lucioase şi negre. Toţi se simţeau bine, veseli, liberi, ca şi cum abia-abia au ieşit din Egipt. Deodată...

*

Deodată, tocmai cînd se pregăteau să mănînce, se auzi o bătaie în uşă şi iar o bătaie şi încă două bătăi. Cine să fie? Să deschidă uşa, ori să n-o deschidă?

Mai bine s-o deschidă, fiindcă bătăile se făceau tot mai tari şi mai tari şi împăratul şi împărăteasa şi prinţii şi prinţesele încremeniseră de spaimă.

Zlatche a deschis uşa şi-n casă au dat năvală băietanii lui Şmil Aba Fingherhut, cu un strigăt:

— Sărbători fericite!

Bogătaşul nostru, Beniumen Lastişche, cu toate că murea de frică, şi-a luat inima în dinţi şi le-a răspuns:

— Mulţumesc, asemenea! Bine-aţi venit, musafiri nepoftiţi! Ce mai faceţi?

Şi i-a răspuns Şmil Aba Fingherhut, cam aşa:

— Dumneata te afli aici într-o casă luminoasă, la un pahar de vin, şi prăznuieşti sfintele paşti, în timp ce noi, muncitorii săraci, ne prăpădim de foame. Eu găsesc că nu-i drept. De aceea îţi cer să-i spui fetei să ne dea nouă mîncarea; dumneata să nu scoţi o vorbă şi să nu deschizi o fereastră şi să nu chemi poliţia... c-altfel se alege din voi toţi cenuşă... Moişe, unde-i bomba?

La cuvintele acestea, tot neamul lui Beniumen Lastişche a rămas împietrit. Dar cînd Moişe, un cizmar oacheş cu degete negre, s-a apropiat şi a pus pe masă ceva înalt şi rotund, acoperit cu o cîrpă, toţi ai lui Beniumen Lastişche s-au prefăcut dintr-o dată în ceea ce s-a prefăcut pe vremuri nevasta lui

Lot cînd a întors capul ca să vadă ce s-a întîmplat cu Sodoma şi Gomora.

Iar Zlatche, clănţănind din măsele de groază, a adus la masă mai întîi peştele fierbinte şi pipărat, după aceea supa cu găluştele grase, apoi carnea, şi toate celelalte bucate de paşti. Băieţii au înfulecat totul pe nerăsuflate, ca şi cum, într-adevăr, n-ar mai fi mîncat de cine ştie cînd, şi au stropit fiecare îmbucătură cu cîte-un păhărel de vin, parcă şi-ar fi dat cuvîntul să nu-i lase nici măcar o picătură lui Lastişche. Au înghiţit tot, tot, tot, pînă şi oul cu cenuşă şi tot hreanul şi tot piperul, de n-a mai rămas nici măcar amintire din cîte au fost pregătite pentru seara asta de paşti — în afară de cartea de rugăciune. Şi între timp, Şmil Aba Fingherhut îşi mai bătea joc de bogătaşul Beniumen Lastişche.

— În fiecare an — a zis Şmil Aba Fingherhut — noi facem rugăciunea şi dumneata te îndopi cu mîncare. Dar a sosit vremea ca noi să mîncăm şi dumneata să faci rugăciunea... Hai noroc, burjuiule! Să-ţi ajute Dumnezeu să ajungi proletar ca şi noi... Leşana haba b-Constituţie![1]

Trecuse de miezul nopţii şi Beniumen Lastişche cu nevasta şi copiii tot mai stăteau în jurul mesei şi tot în ghearele spaimei. Pe masă stătea mereu „nenorocirea" aceea înaltă rotundă şi acoperită cu o cîrpă. Băietanii i-au spus la plecare să nu se urnească din loc două ceasuri, că altminteri va fi rău de ei. În noaptea aceea, nimeni n-a mai închis ochii în casa lui Beniumen Lastişche. Mulţumeau cu toţii lui Dumnezeu că au scăpat cu viaţă.

Dimineaţa, cînd cîrpa a fost dată la o parte, Beniumen Lastişche a putut să vadă şi bomba: o cutie de tinichea pentru cremă de ghete, plină vîrf cu cenuşă.

---

[1] Urare tradiţională de paşti: Leşana haba b-ierusalaim (La anul la Ierusalim) convertită într-o urare progresistă: La anul, constituţia! (n. r.)

NU MAI SINT MORȚI

Cimitirul din Casrilifca, așa vechi cum e, arată mult mai vesel, mult mai viu și mai însuflețit chiar decît tîrgul. Găsești aici morminte mult mai frumoase decît cele mai frumoase case din tîrg. Și-apoi, nu uita că aici, oriunde pui piciorul e uscat — nu ca în oraș, unde te înfunzi în noroi pînă în gît. Aici vezi încaltea, cînd vine vara, puțină verdeață, un firicel de iarbă, vreo doi-trei copăcei și auzi un ciripit de păsărele care se zbenguie în iarbă sau printre copăcei. Aici vezi cerul albastru cît poți cuprinde cu ochii și un soare limpede și cald. De aer nici nu mai încape vorbă că aici e de o mie de ori mai bun, mai proaspăt și mai sănătos ca în tîrg. Și aici și în tîrg tot se cheamă că dracu' ne-a luat! Și așa și așa tot vai de capul nostru e! Deosebirea e numai că aici, în cimitir, morții stau cel puțin pe loc, pe cînd acolo, în tîrg, mai umblă de colo pînă colo; aici stau și se odihnesc și nu mai știu de necazuri, pe cînd colo, în tîrg se mai zbat într-una, în foame și în frig! Și stai și te întrebi cît le mai este dat să se zbuciume așa, fără nici un Dumnezeu, pe lumea asta!

Am găsit acolo, trîntite peste morminte, cîteva femei care plîngeau și țipau cît puteau ele mai tare. Una din ele ține s-o trezească pe maică-sa din groapă, ca să vadă ce s-a ales din singura ei fată.

„Scoală-te, mamă scumpă, să te uiți la fiică-ta, la Sura-Perla ta cea alintată... pe care o păzeai ca pe ochii din cap... să vezi în ce hal a ajuns.... vai de viața și de zilele mele... cum mă tăvălesc cu copilașii mei... flămînzi și goi... nici măcar o cămășuță n-au pe ei... fiindcă el bolește într-una... bărbatu-meu Isrulic... de cînd s-a îmbolnăvit la iarmaroc... bolește și se doftoricește mereu... îi trebuie lapte și n-am! Și plozii, săracii, plîng într-una: „pîine!" și n-am! Și Herți croitorul îmi scoate sufletul să-i dau chiria... că acuma stau la el... și n-am... Pentru orice o fi... n-am și n-am și n-am".

Alta a venit la mormîntul lui tat' său, să i se plîngă de bărbatu-său. Cînd l-a luat, i s-a spus că e o bijuterie, o raritate. Toate fetele din tîrg o pizmuiau și cînd colo, nu-i decît un șarlatan, o mînă spartă, un golan care cheltuiește o avere pe cărți... Toată ziua cumpără cărți și citește... Pentru cărțile astea el ar vinde și pe mă-sa și pe tat'său... Și cît țipă, săraca de ea și se necăjește, da' lui nici nu-i pasă!

A treia a venit să-i aducă bărbatului ei de pe lumea cealaltă, o veste mare: o mărită pe fii-sa mai mare și n-are cu ce. Nici măcar cea dintîi jumătate din zestre pe care trebuia să i-o dea mirelui înainte de cununie, n-o are. Nici tu cămașă, nici tu pantofi... nimic! Și unde mai pui cheltuielile de nuntă... lăutari... turtă-dulce, rachiu... una, alta... de unde, Dumnezeule, de unde? Să înnebunească, nu alta, de spaimă la gîndul că poate, ferească Dumnezeu, mirele se mai răzgîndește în clipa din urmă!

Și așa, toate femeile adunate la cimitir plîng și se vaită și-și descarcă năduful și stau la sfat cu scumpii și iubiții lor din lumea drepților, poate o să

li se mai aline o lecuţă necazurile... Şi într-adevăr, după ce plîng bine, bine de tot şi varsă şiroaie de lacrimi, parcă se simt mult mai bine!

Mă plimb printre mormintele vechi, pe jumătate răsturnate şi citesc cele scrise pe pietre, cînd mă vede de departe reb Arie, paznicul cimitirului, cu ochii lui roşii şi cu barba lui mare şi albă.

— Ce mormînt cauţi? mă întreabă el.

Reb Arie e atît de bătrîn că nimeni nu-i cunoaşte vîrsta şi n-o cunoaşte nici el. Cu toate astea se poartă curat şi îngrijit, cu ghetele lustruite, cu barba pieptănată, fir cu fir şi se păzeşte, cum e păzit un singur copil la părinţi; mănîncă numai lucruri moi şi bea în fiecare dimineaţă buruieni fierte cu zahăr candel. „O duce ca un împărat!" spune despre el toată lumea din tîrg şi fiecare ar vrea să fie în locul lui.

— Bună ziua, reb Arie, ce mai faci? îi răspund şi mă apropii de el.

E pe înserate. Soarele, gata să apună, aureşte crestele mormintelor. Reb Arie îşi fereşte ochii de lumină cu mîna, mă priveşte lung, îşi mîngîie barba şi mă întreabă:

— Da' tu cine eşti? Şi pe cine cauţi?

Reb Arie e atît de bătrîn încît poate să-şi îngăduie să spună oricui „tu".

Îi spun cine sînt şi pe cine caut şi reb Arie mă recunoaşte:

— A! Tu eşti! L-am cunoscut şi pe tat' tău şi pe bunicu-tău, reb Vevic... ce om cumsecade!... şi pe moşu-tău Peni... şi ăsta un om de treabă... şi pe moşu-tău Bercu care zace tot aici, la mine... şi pe mătuşă-ta Hana... pe toţi i-am cunoscut... toţi au murit... tot oamenii mai de soi au murit! N-a rămas unul mai răsărit!... Şi ai mei au murit! (aici suspină şi-şi trece mîna peste ochi). Mai întîi mi-am îngropat copiii... pe toţi copiii i-am îngropat... după aceea a murit şi ea... a fost o sfîntă!... şi m-a lăsat singur pe lume, la bătrîneţe! Nu-i bine!

— Nu-i bine? întreb.

— Nu-i bine! face el. Nu-i bine! Nu sînt morți!
— Nu sînt morți? întreb.
— Nu sînt morți! zice el.
— Cum? întreb eu. Lumea a încetat să mai moară, la voi în Casrilifca?
— Ce-are a face una cu alta? zice el. De murit, mor destui oameni pe aici, să n-ai grijă! Dar nenorocirea e alta!... Mor numai calici!... Cu ce poți să te alegi de la ei, Dumnezeu să mă ierte? Orfanii care rămîn de pe urma lor, abia încropesc gologanii pentru giulgiu! Și unie ce să-mi mai rămînă?... Nimic! Ce poți să-i faci! Parcă ai încotro!... (și cu mîna către femeile care bocesc): Uită-te la femeile astea întinse ca niște boieroaice, peste morminte! Ce-mi iese mie din asta?... Bine că ele plîng cît le place... Ce le pasă? Parcă le costă ceva? Du-te și caută-le mormintele de care au nevoie... arată-le unde zace tata, sau mama, sau mătușa!... Parcă ar fi moșia lor... Femeile astea pot să plîngă atîta pînă leșină de plîns... așa că mai trebuie să le aduc în simțiri... să le dau un pahar cu apă... ba o bucată de pîine! De unde? Din ce? Din afacerile grozave pe care le învîrt pe aici?... Înțelegi? Treabă nu e... și de trăit trebuie să trăiesc... și de măritat o nepoțică, o orfană, trebuie și asta... Nu de mult, s-a și ivit un logodnic... un băiat destul de cumsecade, un hamal, văduv cu cîțiva copii, dar un om care cîștigă parale frumoase... adică dacă are mușterii, cîștigă. S-a făcut vederea, în sfîrșit, totul a mers bine... cînd, la logodnă, zice: „Ei, și cu zestrea ce se aude?" Zic: „Care zestre?" Zice el: „Mi s-a spus că îmi dai cincizeci de ruble zestre!" Zic: „Ptiu! Arză-i-ar focu' pe cine ți-a spus! Cincizeci de ruble? De unde să am eu cincizeci de ruble? Doar să dezgrop morții din morminte și să le fur giulgiurile, că în altă parte nu văd de unde să iau atîtea parale!"... Scurt, nu s-a făcut! Și du-te de vorbește cu ăștia din tîrg, că tot ei au dreptate! Într-una îmi zic: „Reb Arie, nu păcătui, reb Arie, că ai o bucățică de pîine în mînă!

O bucăţică de pîine şi frumoasă şi dulce!... Halal pîine... cînd te gîndeşti că unde era un mort mai gras, un om mai cu stare, să ai şi tu de unde ciupi un gologan-doi... s-a dus de mult! A murit! Şi bogătaşii noi nu se mai arată pe aici!... Degeaba!... Nu mai sînt morţi!... Nu mai sînt!

GIMNAZIU!

Știi! Nici dușmanul cel mai al dracului nu poate să te încurce așa de urît cum poți să te încurci singur, mai cu seamă cînd își vîră coada și-o muiere, adică nevasta. De ce crezi c-o spun? Fiindcă-i vorba chiar de mine. Iaca, eu unul, de pildă... așa cum mă vezi... la urma urmei, ce sînt? Un om ca toți oamenii... știu eu?... nici prea-prea, nici foarte-foarte. Pe nas nu-mi stă scris dacă am sau n-am parale, ori dacă n-am nici măcar ce să mănînc. Se prea poate să fi avut chiar cîndva ceva parale... adică nu atîtea parale — paralele poți să le dai la gunoi — dar o pîine tot îmi scoteam. Și așa, am dus o viață cinstită, cuminte, fără tămbălău, fără risipă... nu ca alții, să scot ochii lumii cu mesele mele, cu mobila mea, cu... Nu! Eu știu una: „Mai bine fără gălăgie!" Așa că, fără gălăgie mi-am făcut afacerile, fără gălăgie am dat de cîteva ori faliment, fără gălăgie m-am pus iar pe lucru. Dar vezi că pe lumea asta, este un Dumnezeu, care m-a blagoslovit cu o nevastă!... Nu-i nimic, nu ne aude!... O nevastă, ca toate nevestele — adică, așa, e destul de arătoasă dînsa. S-o vezi, e, să

nu-i fie de deochi, de două ori mai mare ca mine... Şi nici urîtă nu e, aş putea spune chiar că-i frumoasă. Şi nici proastă ! Deşteaptă, deşteaptă foc... bărbat, nu altceva. Şi aici e toată nenorocirea !... Uf ! Tare nu-i bine cînd muierea-i bărbat. Poate fi ea oricît de deşteaptă o fi, dar ce poţi să-i faci, dacă Dumnezeu tot l-a adus pe lume întîi pe Adam şi abia după aceea pe Eva !... Da' apucă-te de-i spune ei vorba asta, ca ea să-ţi răspundă :

— Că Dumnezeu v-a făcut întîi pe voi şi după aceea pe noi, asta-i treaba lui. Dar, zice ea, dacă dînsul, zice ea, mi-a băgat în călcîie mai multă minte decît ţie în căpăţînă, eu stric ?

— Ca ce, zic, te-a apucat iar ?

— Uite aşa ! zice ea. Pentru că de toate trebuie să am numai eu grijă. Pînă şi cu copilul... să-l dau la gimnaziu... tot eu trebuie să-mi bat capul.

— Unde scrie, zic, numaidecît „gimnaziu" ? Şi fără gimnaziu, adicătelea, nu merge ? Carte nu poate să înveţe copilul şi acasă ?

Zice ea :

— Ţi-am mai spus-o de o mie de ori că degeaba vorbeşti ! Eu n-o să fac decît ceea ce face toată lumea ! Şi în ziua de azi, lumea obişnuieşte să-şi trimită copiii la gimnaziu.

— După mine, zic, cred că lumea asta e nebună.

— Numai tu, zice ea, eşti deştept. Dacă ar fi ca lumea să se ia după tine, ar fi vai de zilele ei.

— Fiecare, zic, cu mintea lui.

— Dacă toţi duşmanii mei şi toţi duşmanii prietenilor mei ar avea în buzunar, în dulap şi în cămară, atîta cît ai tu în dovleac, am mai avea şi noi ce mînca.

— Vai de capul bărbatului, zic eu, dacă ajunge să fie judecat de o muiere !

— Vai de capul femeii, zice ea, dacă ajunge să aibă un bărbat pentru care să fie ea silită să judece.

Poftim de te mai înţelege cu ea ! Îi spui tu una, îţi spune ea alta, îi spui tu o vorbă, îţi răspunde ea douăsprezece. Şi dacă nu-i spui nimic, începe să bo-

cească, ori — să mă ierți — să leșine... Și atunci, vezi !... tare n-aș vrea să fiu în pielea dumitale. Scurt, ce mai încolo-încoace, tot pe-a ei a rămas. Fiindcă, de ce să ne prostim de pomană ? Dacă „dînsa" vrea, parcă mai încape tocmeală ?

Și ce să-ți mai spun ? Gimnaziu ! Adică trebuie să-l pregătim pe băiat să intre în „mladși prigotovitelni" [1]... Carte grea. Grozăvie ! Mladși prigotovitelni. Auzi, auzi ! Mie unul mi se pare că un băiețaș care învață la Menașe dascălul îi vîră pe toți în cofă. Și mai cu seamă un băiat isteț ca al meu, că nu-i găsești pereche, să cutreieri o împărăție întreagă... Eu îi sînt tată... de !... și nu-mi șade bine s-o spun... Da' am un băiat !... Și ce să mai lungesc vorba, s-a dus la examen, a dat examenul, dar n-a putut să ia examenul. De ce ? A încasat un doi la socoteală. „E slăbuț la socoteală", zic ei, adică în știința „matematicii"... Cum îți place, te rog, treaba asta ? Băiatul meu e așa de isteț... să cutreieri o împărăție întreagă... și ăștia-mi înșiră cai verzi pe pereți... Matematici ! Scurt, a căzut ! Asta, bineînțeles, m-a supărat rău de tot. Dacă s-a dus să dea examenul să-l fi luat cel puțin !... Dar fiindcă-s bărbat, nu femeie, mi-am zis : Da'ducă-se dracului toată afacerea ! Unul ca noi e obișnuit cu de-alde astea.

Da' cum să stai de vorbă cu ea, dacă ei i-a intrat în cap un sticlete : gimnaziu !

Zic :

— Spune-mi te rog, la ce-ți trebuie ție bătaia asta de cap ? gimnaziu ! Ce-i trebuie lui gimnaziu ? Ca să aibă din ce să trăiască ? Da' ce mă doare dacă o să fie negustor ca și mine, ori misit, ca oricare altul ? Și dacă i-o fi scris, chiar, ferească Dumnezeu, să ajungă mare bancher, nici asta nu m-ar supăra cine știe ce !

Cam așa îi vorbesc eu nevestei. Dar parcă ai cui vorbi ?

---

[1] Clasă pregătitoare inferioară. In limba rusă în original. (n. r.).

— Mai bine că s-a întîmplat așa, spunea ea, și n-a fost primit în mladșii prigotovitelni.

— De ce-i mai bine?

— Așa o să intre de-a dreptul în „starșii prigotovitelni“ [1].

Vai de mine! Starșii prigotovitelni! Mă rog! Las' să fie și starșii prigotovitelni. Mare lucru la mine starșii prigotovitelni, dacă eu am un băiat... să cutreieri o împărăție întreagă... Sfîrșitul? Cînd să vie băiatul la o adică, iar un doi!... Dar de astă dată nu la matematici... O nouă nenorocire! Nu prea scrie cum trebuie. Adică, de scris, scrie el bine, dar la o singură buche se cam poticnește o lecuță: la bucheia *iati*. Adică de pus, îl pune el pe *iati* ăsta, de ce să nu-l pună? Tot necazul e că nu-l pune unde trebuie. Pagubă-n ciuperci! Nu știu, zău, mă rog dumitale, cum o să mă mai arăt la Poltava și Lodz, la iarmaroc, dacă băiatul meu n-o să-l pună, ferească Dumnezeu, pe *iati* unde trebuie. Bineînțeles, dumneaei, cînd a aflat, n-a mai avut astîmpăr o clipă. A dat fuga la director să-i spună că băiatul știe. Dovadă: să-l cheme și să-l mai asculte o dată... Dar care e nebunul să se ia după dînsa? Odată doi — e doi... Și încă ce doi!... Un doi cu minus! Și dă-i în judecată dacă-ți place! Gălăgie, urlete. Auzi, iar a căzut!

Zic:

— Ei și! Ce poți să-i faci? Pentru atîta lucru să te omori? Nu-i nimic! Unul ca noi e obișnuit cu de-alde astea!

Mai mult nu i-a trebuit nevesti-mi ca să se facă roșie ca para focului și să-mi tragă o săpuneală numărul unu, așa cum se pricep numai ele. Dar mie mi-era de băiat, că mi se rupea inima de mila lui!... Toți să se îmbrace în nasturi albi, numai el nu! Ce nenorocire, ce nenorocire! Îi zic:

---

[1] Clasă pregătitoare superioară. In limba rusă în original. (n. r.).

— Mare nătăfleață mai ești! Unde scrie că toată lumea trebuie să meargă la gimnaziu? Cineva doar trebuie să mai rămînă și pe-acasă, nu?

Și sare dumneaei cu gura la mine:

— Da' cine te roagă să-ți fie milă de el și să-l mîngîi cu prostiile tale? Mai bine i-ai căuta un profesor ca lumea, ceva mai de soi, pentru gramatică!

Îți place? Acu vrea doi profesori. Unul nu-i ajunge. Scurt, ce mai încolo-încoace, tot pe-a ei a rămas. Fiindcă, de ce să ne mai prostim degeaba? Dacă „dînsa" vrea, parcă mai încape tocmeală? Și ce să-ți mai spun? Am luat încă un profesor, unul care știe gramatică, fiindcă, mă înțelegi dumneata, gramatica de clasa întîia îți scoate peri albi. Auzi, mă rog: gra-ma-ti-ca! Buchea *iati*. Acu să-ți mai povestesc cîte am tras de pe urma profesorului ăsta de gramatică, mi-e și rușine. Dacă ai ști cîte zile fripte ne-a făcut huliganul ăsta! Pe toți ne-a făcut de două parale. A rîs și s-a strîmbat după noi, uite-așa, pe față! De pildă, alt cuvînt cu care să-l învețe gramatică pe băiatul meu n-a putut să găsească, arză-l-ar focul, decît „usturoi"! „Ceasnoc, ceasnoca, ceasnocu, ceasnocoiu..." dar-ar dracu în el să dea! Dacă n-ar fi fost ea la mijloc, îl luam de guler și-l dădeam pe ușă-afară, cu gramatica lui cu tot! Dar la dînsa, toate sînt bune. Păi cum? Băiatul o să știe unde trebuie și unde nu trebuie să pună un *iati*. Și așa mi l-au chinuit toată iarna, pentru ca tocmai în vară abia, să mi-l trimită la tăiere. Și s-a dus, și a fost ascultat, și n-a mai venit acasă cu un doi, ci cu un patru și un cinci, în sfîrșit!... Bucurie mare, să fie într-un ceas bun!...

— Ce? Să fie într-un ceas bun? Ssst! Nu vă grăbiți. Stați să vedem întîi dacă a fost primit în gimnaziu. Și asta am s-o știu abia în august. De ce prin august și nu chiar acuma? Întreabă-i pe ei! Dar ce poți să-i faci! Unul ca noi e obișnuit cu de-alde astea!

Prin august, nevastă-mea stă ca pe ace! Cît e ziua de mare aleargă de colo pînă colo, de la director la inspector, de la inspector la director.

— Ce alergi așa, zic, ca un guzgan opărit, încolo și încoace ?

— Cum asta, de ce alerg ? zice ea. Parcă ai fi de pe ceea lume. Pesemne că nu știi ce se întîmplă în ziua de azi pe la gimnazii, cu protentele !

Și așa s-a și întîmplat. Sfîrșitul ? Băiatul a rămas pe dinafară. De ce ? Vreți să știți și de ce ? Fiindcă n-are doi de cinci. Să fi avut, zic ei, doi de cinci, intra „poate". Auzi ? „Poate" ! Cum îți place „poatele" ăsta ? Și ce a trebuit să înghit de la ea... ce să spun ?... mai bine s-o lăsăm încurcată... Da' milă îmi era de mititelul, săracu' ! Se înfundase cu capul în pernă și nu mai contenea cu bocitul.

M-am sucit, m-am învîrtit, pînă a trebuit să iau un profesor, un „student" de la gimnaziu chiar, care a început să-l pregătească pentru clasa a doua... Dar să vezi pregătire ! Fiindcă a doua nu-i jucărie ! Pentru a doua, trebuie să știi nu numai aritmetică și gramatică, dar și geografie, și zoologie, și nu mai știu nici eu singur ce... Doi bani n-aș da pe toată marfa asta ! Dar ce poți să-i faci ? Unul ca noi e obișnuit cu de-alde astea.

Și a început băiatul să învețe pe brînci. Se scula cu noaptea-n cap — lecții ; după ce îmbuca ceva — lecții... Toată ziua, lecții. Pînă noaptea tîrziu, îi auzeai bucherind și bolborosind : „nominativ", „genitiv", „dativ", „acuzativ". Îmi vîjîiau urechile de atîta învățătură. Nici tu mîncare, nici tu dormit !

— Ia, un biet sufletel acolo, zic, și se chinuiește de pomană, săracu' ! O să se mai îmbolnăvească, Doamne ferește !

— Muște-ți limba ! zice ea.

Ce să-ți mai spun ? Băiețașul mi s-a dus iar la tăiere... și mi-a adus numai de cinci. Da' ce crezi dumneata ? Am un băiat... să cutreieri o împărăție... Va să zică e bine, nu ? Cînd colo, mă uit la lista celor primiți... al meu, nu-i. Nevastă-mea, urlete, blesteme : Auzi porcărie... numai de cinci ! Că iaca o să meargă... și iaca o să fugă... și iaca o să facă așa și-așa... Scurt, a mers și a fugit atîta, pînă au poftit-o să fie așa de drăguță și să nu le mai bată capul,

adică, între noi fie vorba, au dat-o afară. Şi abia după ce a fost dată afară, să fi văzut cu ce gălăgie a năvălit în casă!

— Nu ştiu zău, zice ea, ce fel de tată eşti tu. Dacă ai fi un tată ca lumea, cum sînt alţii, ai fi găsit şi tu, ca alţii, drum la director... protecţie... prieteni...

Îţi place ce-i poate trăsni muierii prin minte?

— N-ajunge, pesemne, zic, că am pe cap plăţi, iarmaroace, chitanţe, poliţe, proteste şi atîtea şi atîtea alte bucluciuri!... Ori ţii numaidecît să mă aleg falit de pe urma gimnaziului tău şi a claselor tale!

Aşa i-am vorbit! Fiindcă, de! Om eşti şi are şi răbdarea o margine!

Dar în cele din urmă, tot pe-a ei a rămas. Fiindcă, dacă „dînsa" vrea, parcă mai încape tocmeală?

Şi ce să-ţi mai spun? Am început să alerg după protecţie, m-am căciulit pe la toţi, m-am făcut bine de rîs, fiindcă fiecare poate să mă-ntrebe, şi pe bună dreptate:

— Eşti, să nu-ţi fie de deochi, om în toată firea şi ai un singur plod. Cine dracu' te pune să te bagi unde nu trebuie?

Poftim de le povesteşte că ai o nevastă care numai asta visează: gimnaziu, gimnaziu şi gimnaziu! Ce să-ţi mai spun? Nici eu nu sînt de felul meu sperios, aşa că mi-am croit, cu ajutorul lui Dumnezeu, o potecuţă drept acolo unde trebuie, la director, adică, şi m-am apucat să-i spun tot ce mă doare. Slavă Domnului, mă pricep să vorbesc c-un boier, dacă vreau. Nu mi se încurcă limba în gură.

— Ce vrei? mă întreabă dînsul şi mă pofteşte să şed.

Îi şoptesc la ureche:

— Cucoane! Bogat nu sînt, parale am puţine... şi un băiat foarte bun, care vrea să înveţe... şi vreau şi eu, zic, dar nevastă-mea, zic vrea grozav...

Face el către mine încă o dată:

— Şi ce vrei?

Mă dau mai aproape de el şi-i spun iar:

— Cucoane! Bogat nu sînt, parale am puţine...

și un băiat foarte bun care vrea să învețe... și vreau, zic, și eu, zic, dar nevastă-mea, zic, vrea grozav...

Și apăs pe *grozav,* ca să mă priceapă.... Dar el, cap de bostan, nu pricepe nimic și se răstește la mine:

— Și ce vrei?

Bag mîna încetișor în buzunar, scot încetișor din buzunar ce trebuie, și-i spun tot încetișor:

— Iartă-mă, cucoane! Bogat nu sînt, parale am puține... și-un băiat foarte bun, care vrea să învețe... Și vreau și eu, zic, dar nevastă-mea, zic, vrea grozav.

Și-i strecor ce trebuie în palmă, și-i apăs mîna bine. În sfîrșit, mă înțelege ce vreau și scoate un carnet și mă întreabă cum mă cheamă, cum îl cheamă pe băiatu-meu și în ce clasă vreau să intre.

Îmi zic: Așa da! Așa-mi mai vii de-acasă! Și-i deslușesc că mă numesc Katz. Arn Katz... și că pe băiatu-meu îl cheamă Moișe, adică Moșke... și că aș vrea să intre în clasa a treia. Îmi răspunde el că dacă mă cheamă Katz și pe băiatu-meu îl cheamă Moișe, adică Moșke, și dacă vreau să intre în clasa a treia, să-l aduc în ianuarie, că atuncea intră sigur. Pricepi dumneata? Alt om, alte cuvinte, toate altfel. Se vede că dacă ungi, merge. Păcat numai că nu se face treaba îndată. Da' dacă-ți spune să aștepți, ce poți să-i faci? Aștepți. Unul ca noi e obișnuit cu de-alde astea.

În ianuarie, iar tămbălău. Alergături în dreapta, în stînga, azi-mîine trebuie să te adune la școală directorul și inspectorul și toți profesorii gimnazului și abia după asta o să se știe dacă al meu a intrat sau nu.

Cînd a venit ziua cea mare, dumneaei nu-i acasă. Nici mîncare, nici samovar, nici nimic. Unde e? La gimnaziu. Adică nu la gimnaziu, ci pe lîngă gimnaziu. De dimineață mi se învîrte pe-afară, în ger, și așteaptă să se împrăștie adunarea.

Gerul frige... Un viscol de crezi că se prăpădește pămîntul... și ea, pe-afară, pe la gimnaziu... și așteaptă! Muierea, tot muiere!

— Mi se pare, zic, că știi prea bine că o dată ce ți s-a făgăduit, e sfînt! Unde mai pui că...

Mă-nțelegi! Dar poți să stai de vorbă cu ea? În sfîrșit așteaptă un ceas, așteaptă două, așteaptă trei, așteaptă patru, toți copiii au plecat de mult acasă, dar dînsa așteaptă, așteaptă mereu. Ce să-ți mai spun, a așteptat atîta, pînă și-a făcut gustul. Se deschide ușa și din cancelarie iese unul din profesori. Nevastă-mea îi sare înainte și-l apucă... dacă nu știe cumva ce hotărîri s-au luat. Zice el:

— Desigur că știu! S-au primit în totul optzeci și cinci de copii: optzeci și trei de creștini și doi evrei.

Întreabă ea:

— Cine-s evreii?

Zice el:

— Unul Sepșelsohn și unul Katz.

Cum aude numele de Katz, nevastă-mea, ca împușcată, dă năvală în casă, nebună de fericire.

— Să fie într-un ceas bun! Îți mulțumesc, Dumnezeule! Îți mulțumesc... Primit... primit!

Și-o podidesc lacrimile. Mă bucură, bineînțeles, și pe mine afacerea asta, dar să mă apuc să joc tontoroiul, asta nu!... Ce dracu! Sînt doar bărbat, nu femeie!

— Văd, zice ea, că nu prea-ți pare bine!

— De unde o scoți și pe asta?

— Așa, zice ea. Fiindcă ești un tată rău. Dacă ai ști cum nu mai poate copilul, săracu', de bucurie, n-ai mai sta așa, ca un butuc!... De mult dădeai fuga să-i iei un mundir și o șapcă și un ghiozdan... și ai da o masă...

— Ce-i asta, masă, pe tine, așa, deodată! Se logodește băiatul? zic eu liniștit, fiindcă-s bărbat, nu femeie...

Se supără dumneaei și nu mai vrea să-mi vorbească. Și cînd femeia se supără și nu-ți mai vorbește, e de o mie de ori mai rău decît dacă te-njură... Fiindcă dacă te-njură, încaltea auzi glas de om. Dar așa...

În sfîrșit, ce mai încolo-încoace? Tot pe-a ei a rămas. Dacă „dînsa" vrea, mai încape tocmeală? Am pregătit o masă, mi-am adunat prietenii și rudele, pe băiat l-am îmbrăcat din creștet pînă-n tălpi cu un mundir grozav, cu nasturi albi, cu chipiu strașnic, mă rog, un adevărat guvernator! Drept să-ți spun, cu el îmi făceam o adevărată pomană. Sclipea, cum sclipește soarele, vara. Am ciocnit paharele, mosafirii i-au urat să învețe sănătos, să isprăvească sănătos gimnaziul și să meargă și mai departe, tot mai departe, hăt încolo, pînă la Universitate. Zic:

— Lasă! Nu-i tocmai așa mare nevoie! Se poate și fără asta... Las' să-mi treacă numai cu bine aste cîteva clase gimnaziale... și cu ajutorul lui Dumnezeu, îl însor.

Zice ea, cu un zîmbet:

— Spuneți-i că se-nșeală grozav. El se mai ia încă după moda veche!

— Spuneți-i, zic, că moda veche era de o mie de ori mai bună decît cea nouă.

Zice ea:

— Spuneți-i că-i „cam-așa"... să mă ierte...

Încep, bineînțeles, mosafirii să rîdă.

— Aoleo! zic ei. Ai o nevastă... Un drac, nu o nevastă!

Și, între timp, paharele s-au tot întețit, lumea a început... să se-nfierbînte și s-a încins o horă și ne-au prins și pe noi la mijloc cu băiețașu-mpreună și am țopăit așa, pînă-n zori. Iar cînd s-a făcut ziuă, hai cu dînsul acolo, la gimnaziu. Dar acolo era prea devreme. Porțile închise, pustiu peste tot... Să stai să degeri în frig, e o adevărată plăcere, ce spui? Cînd ni s-a dat drumul pe poartă, nu știam ce să mai fac de mulțumire. Copiii, cu ghiozdanele în spinare, au început să se adune și s-a stîrnit o larmă, un tărăboi, o goană și o înghesuială... un adevărat iarmaroc! Copiii ăștia, cu obrăjorii lor roșii și cu ochișorii lor plini de rîsete vioaie, mi-au amintit de heiderul nostru păcătos de altădată, întunecos și strîmt, și am înțeles că așa e: nevastă-mea are drep-

tate. Se pare numai că-i muiere, dar are cap de bărbat!... Şi cum stau şi mă bat cu gîndurile aşa, iacătă că vine spre noi unul, cu nişte nasturi de aur, profesor pesemne, cu o hîrtie în mînă şi mă-ntreabă ce caut. I-l arăt pe băiat şi-i zic că l-am adus la gimnaziu.

Zice el :

— În ce clasă ?

Zic eu :

— Într-a treia ! Abia l-a primit.

Zice el :

— Cum îl chiamă ?

Zic eu :

— Katz... Moişe Katz, adică Moşke Katz...

Zice el :

— Moşke Katz ?

El n-are nici un Moşke Katz în clasa a treia. Are, e drept pe unul Katz, dar nu Moşke, ci Mordech Katz.

Zic eu :

— Ce Mordech ! Moşke, nu Mordech !

Zice el :

— Mordech !

Şi-mi vîră hîrtia sub nas. Eu îi spun lui : Moşke... şi el îmi zice mereu : Mordech ! In sfîrşit, Moşke, Mordech, Mordech, Moşke, ne-am moşcăit şi mordehit atîta, pîn-am aflat toată bucuria. Ce mi se cuvenea mie, i-a căzut celuilalt pleaşcă. Înţelegi dumneata ? L-au primit, e adevărat, pe unul Katz, dar din greşeală pe un altul, nu pe al meu. Eram, mă înţelegi, doi Kaţi în tîrg.

Ce să-ţi mai spun ? Să fi văzut necazul băiatului, cînd i s-a spus să lepede şapca. O mireasă, cînd o duci la cununie, nu trebuie să verse atîtea lacrimi cîte a vărsat băiatul meu în ziua aceea. Cît l-am rugat, mai cu binişorul, mai răstit...

— Vezi, îi zic „ei", ce ispravă ai făcut ? Nu ţi-am spus eu că gimnazul o să fie pentru el o adevărată căsăpie ? Să dea Dumnezeu, zic, să scape ieftin şi să nu cadă la pat.

— Duşmanii mei să cadă la pat, nu el ! face ea. Copilul meu, zice ea, trebuie să intre la gimnaziu.

N-a intrat acum, o să intre la anul. N-a intrat aici, o să intre aiurea, în alt tîrg. De intrat, trebuie să intre. Doar dacă o să mă înghită pămîntul...

Îți place ? În sfîrșit, tot pe-a ei a rămas. Fiindcă, de ce să ne mai prostim degeaba ? Dacă „dînsa" vrea, parcă mai încape tocmeală ?

Scurt, am pornit-o cu băiatul la drum, și am mers cu el pînă la capătul pămîntului... Unde era un oraș, unde era un gimnaziu, acolo am bătut. A dat examene — și le-a dat, aș putea zice, chiar bine, bine de tot — dar de intrat, tot n-a intrat... De ce ? Același lucru : protențul !

Și te rog să mă crezi ! M-am uitat singur la mine ca la un nebun și mi-am zis :

— O-ho ! Nătărăule ! Ce alergi așa dintr-un tîrg într-altul ? Ce-ți trebuie toate astea ? Și dacă o să intre, ce o să fie ?

Nu ! Orice ai spune, dar mare lucru mai e și încăpățînarea ! M-a prins și pe mine îndărătnicia nevesti-mi și s-a îndurat Dumnezeu de mi-a scos în cale, în Polonia, un gimnaziu... un gimnaziu comerciai, unde la fiecare creștin se primește și cîte un evreu. Ar veni așa, cam la vreo cincizeci la sută. Numai că fiecare evreu care vrea să-și bage băiatul în gimnaziu, trebuie să aducă la școală cu el și un elev creștin. Și dacă elevul ăsta trece examenul și este primit... și plătești pentru el școlii ce se cuvine, atunci mai poți trage nădejde. Care va să zică, în loc de un bucluc în spinare, ai două. N-ajunge că-mi ies ochii cu băiatul meu, mai trebuie să mi se usuce capul și cu celălalt. În sfîrșit, a dat Dumnezeu ceasul cel bun și au intrat amîndoi. Ei și ? Crezi că am scăpat cu atîta ? Aș ! Cînd a fost să fie trecut în catalog și băiatul celălalt, Huliavă îi zicea... și să scoată chitanță... ia-l pe Huliavă de unde nu-i. Ce s-a întîmplat ? Tată-său nu vrea ca băiatul să se găsească între atîția evrei, măcar să-l tai în bucăți. Zice că ce-i trebuie lui toată afacerea asta, dacă toate ușile îi sînt deschise oricum și poate să intre oriunde vrea ? Poți să-i spui că n-are dreptate ? Îi zic :

— Ce vrei, pane Huliave ?

— Nimic! îmi răspunde el, scurt.

Suceală, învîrteală, ne ducem cu Huliavă la cîrciumă, ciocnim un pahar, două, trei, ce să-ți mai spun? Pînă l-am văzut, în sfîrșit, pe băiatul-meu în gimnaziu, cred că am îmbătrînit cu o mie de ani.

Acasă, alt bucluc. Ce s-a întîmplat iar? Dumneaei s-a tot gîndit și răzgîndit... Auzi, unul singur... singura ei mîngîiere, ochii din cap... el să stea acolo... și noi aici! Dacă-i așa, la ce mai trăiește?

— Și ce vrei? zic.

Zice ea:

— Ce să vreau? Nu știi ce vreau? Vreau să fiu cu el împreună!

— Dar cu casa? Ce o să fie cu casa?

Zice ea:

— Casa-i casă! ce să fie?...

Și s-a urcat muierea în tren și a pornit-o cu băiatul într-acolo. Și eu, singur cuc în toată casa, fluierînd a pagubă. Halal să-mi fie! Dușmanilor mei să le dea Dumnezeu! N-a mai fost nici traiul trai, nici dugheana dugheană. Altă treabă nu mai aveam decît să ne trimitem unul altuia biletele încolo, biletele încoace. „Pentru Dumnezeu! îi scriu ei. Ce-o să se aleagă de mine? Nu sînt, la urma urmei, decît un biet om! Și fără gospodină, Dumnezeu să mă ierte...“

Degeaba! Tot pe-a ei a rămas! Fiindcă, dacă „dînsa“ vrea, parcă mai începe tocmeală? Scurt, mi-am nenorocit gospodăria, am făcut praf din prăvălie, am desfăcut tot și m-am dus după ei. Acolo, am început să mă uit primprejur, să văd unde mă aflu și, cu chiu cu vai, m-am mai dezmeticit puțin. Am făcut tovărășie cu un negustor... cumsecade de altmintrelea, gospodar foarte de treabă și olecuță epitrop pe la sinagogă, dar între noi fie vorba, un șurubar, un șmecher, un pungaș de buzunare, cum nu cred să mai fie altul pe lume. Cît pe ce să mă nenorocească, fiindcă mă înțelegi dumneata... unde-mi era capul pe atunci! În vremea asta, într-o bună zi, vin acasă, băiatu-mi iese înainte, roșu la față și fără un nasture la șapcă. Zic eu:

— Ascultă, Moișală, unde ți-e nasturele?

Zice el :
— Care nasture ?
Zic eu :
— Nasturele de la șapcă. De-abia ți-am cumpărat de sărbători o șapcă nouă-nouță, cu nasturi noi !
Se face și mai roșu și-mi zice :
— L-am luat jos !
— Ce înseamnă că l-ai luat jos ?
Zice :
— Sînt liber !
Zic :
— Ce înseamnă că ești liber ?
Zice :
— Sîntem cu toții liberi !
Zic :
— Ce-i asta că sînteți cu toții liberi ?
Zice :
— Nu ne mai ducem la școală !
Zic :
— Ce înseamnă că nu vă mai duceți la școală ?
— Facem grevă !
Zic :
— Ce înseamnă grevă ? Bucurie mare, zic. Pentru asta m-am spetit cu cheltuielile... Pentru asta m-am nenorocit... ca tu să faci grevă ? Vai de mine și de tine și de noi toți ! Să dea Dumnezeu să nu se spargă iar în capul evreilor ca de obicei !

Și încep să-l mustru, știi ?... cum face un tată cu un copil. Dar mi se bagă la mijloc nevasta, să-mi trăiască !... și începe să mă facă de două parale... că sînt un ramolit, că nu mai știu ce se petrece pe lume, că azi nu mai e ce-a fost altădată, că azi e o lume deșteaptă, liberă, luminată... o lume de oameni cu toții de-o seamă... s-a isprăvit cu săracii !

— Nu zău ! zic. De unde la tine vorbele astea ? Limbă nouă, vorbe noi... Ce ar fi, dacă-i așa, să dai drumul găinilor din poiată ?

Bineînțeles, nevastă-mea sare în sus, parcă aș fi turnat peste ea zece butoaie cu apă clocotită și începe să-mi cînte cum știu „ele". Și eu trebuie să-i ascult

cuvîntarea pînă la capăt. Dar tocmai ăsta e și păcatul : că n-are capăt.

— Știi ce ? zic eu. Ssst ! ajunge ! Mă bat cu pumnii în piept ! Cer iertare !... Am păcătuit, am păcătuit ! Numai să fie liniște.

Dar „dînsa" nici nu mă aude. Ea asta vrea să știe de ce și pentru ce anume, și vai de mine, și pe dos și pe față, și că ce înseamnă asta, și cum se poate una ca asta, și încă-o dată și iar o dată același lucru, mereu același lucru.

Mă rog ! Cine-i nebunul care a mai născocit și o nevastă pe lume ?

POVEȘTI

— Dumneata te duci, dacă nu mă-nșel, la Colomeea ?

— De unde știi dumneata că mă duc la Colomeea ?

— Am auzit că-i spuneai conductorului. Dumneata ești chiar din Colomeea sau te duci numai cu treburi acolo ?

— Chiar din Colomeea. Dar de ce întrebi ?

— Nimic. Întreb doar așa. E un oraș ceva mai de soi Colomeea asta ?

— Cum adică „oraș mai de soi" ? Un oraș ca toate orașele. Un oraș cumsecade... foarte cumsecade.

— Vreau să știu dacă se găsesc pe la dumneavoastră oameni mai de mîna întîia... bogătași, mă-nțelegi ?

— Avem de toate... Și calici... și bogătași. Bineînțeles, mai mulți săraci decît bogătași.

— Întocmai ca la noi. La un bogătaș, să nu-i fie de deochi, o mie de calici. La voi în Colomeea e un bogătaș... unul Finkelstein ?...

— Adevărat. Avem un bogătaș Finkelstein. Îl cunoști ?

— Nu... Nu-l cunosc. Dar am auzit de el. Nu-i spune reb Șae?

— Da, așa-i spune... Reb Șae... Dar ce este?

— Nimic. Întreb doar așa. E chiar atît de mare bogătaș pe cît se spune... reb Șae ăsta?

— Știu eu? Nu i-am numărat gologanii. Dar de ce vrei să știi? Ai de gînd să-i dai pe datorie?

— Nu! Doar așa! Are o fată, mi se spune.

— Are trei fete... E vorba de o partidă, poate? Cîtă zestre ți s-a spus că dă fetei?

— Aici, mă-nțelegeți, nu-i vorba de zestre. E vorba de casă, mă-nțelegeți. Cum e în casa lui Finkelstein ăsta?

— Ce fel de casă vrei să fie? O casă ca toate casele. O casă frumoasă, foarte frumoasă... Cu toate că în vremea din urmă, se spune că... Dar astea-s povești...

— Adică cum... povești?

— Toate cîte se spun, sînt povești. Colomeea, trebue să știi, e un tîrg plin de mincinoși.

— Tocmai de asta chiar aș vrea să știu ce se spune, de pildă, despre casa lui Finkelstein.

— Se spune că nu mai e ce a fost. De pildă, pe vremuri el pleca de două ori pe an la rabin. Pe cînd azi, nu mai e așa!

— Asta-i tot?

— Dar ce ai fi vrut?... Să-și tae omul perciunii și barba... și să mănînce carne de porc?

— Mi-ai spus că „se spune"... și am crezut că cine știe ce se spune! Vorba e dacă omul e om. Adică, dacă Șae Finkelstein ăsta este un om mai de treabă decît ceilalți. Asta cred!

— Ce-i asta om de treabă?... Un om ca toți oamenii... Un om foarte de treabă... Ce să zic! Cît se poate de treabă... Cu toate că se spune că e puțin cam... Dar astea-s povești...

— Ce povești?

— Toate cîte se spun despre el sînt povești... Colomeea e un tîrg în care fiecăruia îi place să vorbească pe socoteala celuilalt. Așa că n-o să-ți spun

dumitale ce se vorbește pe aici. Ar însemna că bîrfesc.

— Odată ce știi că toate-s povești, e oricum bîrfeală!

— Se spune că ar fi o lecuță... șmecher...

— Șmecher? Fiecare e un șmecher... Dumneata nu ești un șmecher?

— Sînt șmecheri și șmecheri... Unul nu se potrivește cu celălalt. Despre el se spune... mă-nțelegi... Dar astea-s povești...

— Ce anume, adică, se vorbește pe socoteala lui?

— Ți-am mai spus-o doar că toate-s povești!

— Tocmai vreau să știu și eu care-i povestea.

— Cică ar fi dat faliment de trei ori pînă acum. Dar astea-s povești! Eu știu că numai o singură dată.

— Atîta tot? Parcă unde s-a mai pomenit negustor să nu dea faliment? Un negustor o sucește atîta, pînă o răsucește cu totul. Un negustor dacă moare fără să dea faliment, înseamnă că a murit înainte de vreme. Nu-i așa?

— Ce se cheamă la dumneata faliment? Despre el se spune că a tras oblonul, și-a băgat banii în buzunar și a arătat lumii cotu'. Înțelegi?

— Pesemne că nu-i om prost, dumnealui. Ei, și în afară de asta, nimic?

— Dar ce ai fi vrut? Să măcelărească oameni pe stradă? Să înfunde pușcăria? E drept, se spune despre el ceva nu tocmai-tocmai. Dar astea-s povești!

— Anume ce?

— O istorie cu un inginer...

— Ce istorie cu un inginer?

— Un fel de inginer, acolo... Cu niște chitanțe... mai știu eu ce poate născoci Colomeea? Povești. Știu că toate-s povești.

— De vreme ce știi că-s toate povești, atunci n-are ce să-i strice.

— A avut de-a face, se spune, cu un inginer, un inginer foarte bogat, cu care se înțelegea foarte bine. Moare într-o bună zi inginerul... și îi fabrică dumnealui niște chitanțe. A fost o hărmălaie în tîrg... De unde

dracu' la el chitanțe cînd toată lumea știe că inginerul n-a iscălit în viața lui o hîrtie. Colomeea, trebue să știi, e un oraș căruia nu-i scapă nimica.

— Ei și?

— Și, și!... I-a dat Dumnezeu o belea pe cap.

— Asta-i tot? Fiecare are cîte o belea. Ai văzut vreunul fără belea?

— Da, dar de ăsta se spune că ar fi avut trei belele.

— Trei belele? Adică ce alte belele a mai avut?

— Mai întîi, ci-că ar fi vorba de o moară! Dar astea, într-adevăr, sînt povești.

— Și pesemne că moara a ars și s-o fi spus ca chiar el i-o fi venit de hac, fiindcă moara deabia se mai ținea pe picioare și el a asigurat-o bine, ca să poată clădi una nouă.

— De unde știi dumneata că așa s-a întîmplat?

— De știut, n-am de unde să știu, dar îmi închipui că așa ar fi trebuit să se întîmple.

— Cam așa se vorbește la noi în Colomeea, dar toate-s povești. Pot să-ți jur că toate-s povești.

— Poate să fie și adevărat. Pe mine nu prea mă doare. Și încă ce belea ziceai că a mai avut?

— Parcă numai eu zic? Tot tîrgul. Dar asta-i o istorie prea deochiată ca s-o poți crede.

— Prea deochiată? Ce... tutun?

— Mai rău încă.

— Ce poate fi mai rău?

— Mi-e rușine să povestesc ce poate scorni Colomeea! Niște oameni fără căpătîi... niște golani! Cine știe, poate a pus cineva asta la cale.

— E vorba desigur de o fată.

— De unde știi? Ți-a mai povestit-o cineva?

— Nu mi-a povestit nimeni, dar îmi închipui că așa o fi. Cred că l-a costat destule parale buclucul ăsta.

— Să dea Dumnezeu să cîștigăm amîndoi într-o săptămînă... și poți să mă crezi, nu-ți sînt dușman... Cît l-a costat, măcar că era nevinovat. Ce să-i faci? Un tîrgușor mic, un bogătaș... îi merge bine... toată

lumea îl pizmuiește... fiecăruia îi ies ochii după paralele lui...

— Se poate. Dar are copii cumsecade? Parcă ziceai că are trei fete?

— Trei. Două măritate și o fată. Copii cumsecade. Foarte cumsecade. Numai că despre aia mai mare se spune că... Dar astea-s povești!

— Adică ce se spune despre ea?

— Doar îți spun că-s povești.

— Știu că-s povești. Dar eu vreau să cunosc povestea.

— Dacă ai sta să asculți toate poveștile care umblă din gură în gură prin Colomeea, nu ți-ar ajunge trei zile și trei nopți... Despre a mai mare se spune că nici nu s-ar fi tuns la cununie. Pot să jur că astea-s povești, fiindcă ea nici nu-i așa de învățată încît să-i fie rușine să-și pună perucă. Și despre a doua se spune că încă de pe cînd era fată... Dar ce poate născoci Colomeea!... Toate-s povești.

— Țin tare mult să aud ce se poate scorni la voi în Colomeea.

— Ți-am mai spus-o odată că tîrgul ăsta e plin de mincinoși, de flecari, și mahalagii. Nu știi? Într-un tîrgușor, dacă o fată se plimbă, singură noaptea pe străzi, în întuneric, cu un tînăr, se iscă un tărăboi de se răstoarnă pămîntul. Ce are să se plimbe în Colomeea, o fată singură, noaptea, cu un farmacist?

— Asta-i tot?

— Dar ce ai mai fi vrut? Să fi fugit cu el, în plin iom-kipur, la Boiberic, cum se spune că ar fi făcut cea mai mică?

— Dar ce-a făcut cea mai mică?

— Zău nu face să înșiri toate cîte se spun la noi în Colomeea. Nu-mi place să repet toate minciunile.

— Lasă! Mi-ai povestit atîtea minciuni, încît poți să mi-o povestești și pe asta.

— Nu ți-am povestit minciunile mele, ci minciunile altora. Apoi, nu înțeleg ce tot mă întrebi despre cutare și despre cutare, parcă ai fi procuror! După cîte mi se pare, dumitale îți place să pipăi, să isco-

deşti, să storci de la toată lumea şi măduva din oase... dar dumneata nici nu binevoieşti să scoţi măcar un cuvînt. Să nu-ţi fie cu supărare, că-ţi spun adevărul curat: ai apucături tare urîte. Ai o gură spurcată şi-ţi place să-ţi vîri nasul unde nu-ţi fierbe oala. De altfel, acuşi ajungem la Colomeea. E vremea să-mi pun la îndemînă bagajul. Fii bun, te rog şi dă-te la o parte!

SĂ NU-MI FIE DE DEOCHI

— Așa cum mă vedeți, face harabagiul, care se întoarce de pe capră spre noi și lasă caii și harabaua în voia lui Dumnezeu: așa cum mă vedeți, sînt un om, să nu-mi fie de deochi, cu doi cai ai mei. Pe unul, ăsta bălan, îl am de vreo opt ani... cam greu de picioare, nu știe să alerge, dar o duce la tăvăleală să nu-i fie de deochi... și celălalt, la fel... Cu doi căluți ca ăștia, dacă Dumnezeu îți dă mușterii buni și mulți, poți să-ți scoți o bucățică de pîine, să nu-i fie de deochi, din plin... Și fără pîine nu se poate, fiindcă acasă te așteaptă o nevastă și șase plozi... Ea-mi face, să nu-i fie de deochi, în fiece an, un copil... De asta și arată ca dracu' !... Și ce frumoasă era, să nu-i fie de deochi !... Cît de gingașă era cînd am luat-o de nevastă... Pe vremea ceea eram vizitiu la altul... un băietan, să nu-mi fie de deochi, zdravăn ca fieru'. Ce știam eu de iarnă, de vară, de zăpadă, de noroi ? Dacă se răsturna căruța, o luam singur în spinare și singur, să nu-mi fie de deochi, o scoteam din noroi, fără să strîmb măcar din nas. Uite, așa ! Și dînsa, Ester adică, era orfană... da' de neam bun... fată

unui dascăl. Numai că nu era singură... Erau opt în casă la ei. Şi mama, văduvă săracă, tare vroia să-şi mărite fata. I s-a vorbit de o mulţime de băieţi, să nu le fie de deochi, unul mai de soi decît celălalt. Dar vezi că fata avea un cusur: nu prea avea parale! Locuiam amîndoi sub acelaşi acoperiş. Şi o dată îi spun Esterei... era într-o zi de sărbătoare, toată lumea era la sinagogă: „Ester, zic, vrei să mă iei de bărbat?“ Tace. Îi zic încă o dată: „Ester, zic, nu te uita că sînt un vizitiu, zic, tocmit la altul. Mi-am strîns, zic, să nu-mi fie de deochi, cîţiva gologani frumuşei... vreo treizeci şi ceva de ruble. Cum mă însor, zic, îmi cumpăr un cal şi mă fac singur, cu ajutorul lui Dumnezeu, harabagiu... Şi de muncit, zic, ştiu să muncesc cît zece!... O s-o duci la mine, zic, ca-n paradis. Tot ce-i mai bun şi mai frumos o să fie al tău!“ Tace...

Pe scurt, ne-am căsătorit. Şi îndată după aceea a început să toarne la copii, să nu-i fie de deochi, în fiecare an un copil. Şi cum s-a apucat să facă copii a început să bolească. Şi cum a început să bolească, a bolit şi a bolit într-una. Îi zic: „Ester, zic, care-i rostul să tot boleşti?“ Rîde. „Ester, zic, tu rîzi şi mie îmi vine să mă omor, cînd mă uit la tine. Ce ar fi zic, să mergem la doctor? Poate o să găsească el vreun leac?“ Şi am început să ne pregătim să mergem la doctor şi ne-am pregătit şi tot pregătit... fiindcă, de unde să am eu, Dumnezeu să mă ierte, vreme, dacă toată săptămîna, să nu-mi fie de deochi, sînt vîndut! Doar sîmbăta!...

Şi ce mai încolo-încoace, într-o sîmbătă ne-am dus la doctor. Şi-l întreb pe doctor: „Ce-i de făcut, zic, pane Marşavski, că nevastă-mea e mereu bolnavă?“ Se apucă şi se uită la ea bine de tot şi apoi îmi spune: „Nevasta dumitale nu-i sănătoasă!“ Îi zic: „Pane Marşavski, noroc că mi-o spui, altfel n-aş fi ştiut!“ Face el către mine: „Nu asta am vrut să-ţi spun, ci că trebuie s-o păzeşti. S-o păzeşti ca pe ochii din cap. Nevasta dumitale — zice el — nu mai are voie să rămînă însărcinată. Să ştii că dacă mai are doi copii, zice el, se curăţă!“ „Se cu-

rățâ ? zic eu. Muşcă-ţi limba, pane ! Ea-i una singură la mine şi mi-e mai scumpă decît viaţa mea, mai scumpă chiar decît cei doi căluţi ai mei. Şi dumneata îmi vorbeşti de curăţat, zic. Ce-mi trebuie, zic, sfaturile dumitale ? Dă-mi mai bine, zic, un leac, ca s-o pun pe picioare !"... Şi mi-a scris pe o hîrtiuţă un leac, nişte prafuri... şi ne ducem acasă. Acasă, îi zic : „Ester, ai auzit ce ţi-a spus deşteptul cela de doctor ?..." Şi ea rîde !...

Pe scurt, mai trece un an şi încă un an şi cu cît trece vremea, cu atît îi este ei mai rău şi mai rău. Şi cu toate astea, copiii să nu le fie de deochi, frumoşi şi zdraveni, unul şi unul. Cel mai mare a împlinit, să nu-i fie de deochi, treisprezece ani... L-am dat la şcoală... Am vrut să scot din el un învăţat... Da' degeaba ! Lui îi umblă prin cap cai şi căruţe. Şi aşa e şi al doilea şi aşa e şi al treilea. Vin acasă şi desham caii... aha ! Copiii răsar ca din pămînt : unul în căruţă, altul sub căruţă, unul pe cal, altul pe al doilea cal şi cel mai mic, călare pe oişte. „Păcătoşilor — zbier eu la ei — mai bine v-ar arde de carte !" Mi-e necaz... auzi, mă costă atîtea parale, îmi frîng ciolanele de atîta muncă, îmi scutur şi maţele din mine cît îi ziua de mare cu harabaua pe toate drumurile... Că-mi scot o bucăţică de pîine, e drept... da' jumătate de cîştig se duce pe căişori... că au şi ei nevoie, să nu le fie de deochi, de orz şi ovăz în fiecare zi... şi căruţa trebuie unsă şi ea... şi să ţii o casă, nu-i glumă... Şi apoi, sînt şi eu om... toată vremea, pe drumuri, să nu-mi fie de deochi... o dată o lecuţă de rachiu, o dată trebuie să îmbuc ceva... că doar nu mă pot lăsa aşa... flămînd... să-mi scuip sufletul... şi uneori se întîmplă să mai cadă şi un cal şi s-a isprăvit ! Toată bucuria s-a dus dracului !

Noroc că Dumnezeu a mai dat o sîmbătă pe lumea asta... O adevărată fericire ! Sîmbăta nu mă mai recunoşti ! Sîmbăta sînt, să nu-mi fie de deochi, alt om ! Cînd mă întorc acasă de la drum vineri, mai întîi şi întîi mă duc la baie. Acolo mă opăresc pe toate părţile, să nu-mi fie de deochi, cu apă fiartă — aşa cum scrie la carte — că mă simt parc-aş fi nou

născut. Vin acasă, găsesc cele două sfeşnice mari de aramă bine lustruite şi doi cozonaci mari, să nu le fie de deochi, şi peştele cela fără pereche, să nu-i fie de deochi, care umple cu mirosul lui toată casa... şi în casă e cald, să nu-i fie de deochi, şi curat de ţi-e mai mare dragul... să te oglindeşti în fiecare colţişor în parte... şi pisica nu mai poate de plăcere şi toarce pe cuptor... După aceea mă duc la sinagogă să fac rugăciunea şi cînd vin înapoi, ne aşezăm la masă şi începem cu un păhărel de rachiu, să nu-i fie de deochi şi apoi ne apucăm să mîncăm peştele acela nemaipomenit şi supa ceea grozavă şi carnea... şi fasolea ceea cu miere... şi apoi mă culc. Şi dorm toată noaptea, să nu-mi fie de deochi, ca un împărat... Dimineaţa mă duc la sinagogă, să nu-mi fie de deochi, ca un prinţ şi acasă mă aşteaptă toate bucatele de sîmbătă: o ridiche gospodărească şi o ceapă de toată frumuseţea şi ouăle tocate şi ficat şi piftia ceea turbată cu usturoi şi supa fierbinte şi kighelul[1] de pe care curge untura, să nu-i fie de deochi, ia aşa! Şi bineînţeles, după un asemenea ospăţ, te trage la somn... şi dormi tun! Şi după ce ai dormit, vrei, să nu-ţi fie de deochi, să bei ceva! Fiindcă după atîta mîncare, îţi închipui... Şi dacă ţi-e sete, o lecuţă de cvas e o băutură tocmai potrivită şi compotul de pere e şi el bun la ceva. Şi după ce ai băut o cană de cvas şi ai mîncat, să nu-ţi fie de deochi, nişte compot de pere, te apuci de psalmi şi-i tragi un psalm după altul, să nu-ţi fie de deochi, de-i merg fulgii. Zboară psalmii, să nu le fie de deochi, ca kilometrii pe drumul cel mare, unul după altul, fără popas. Fiindcă, aşa cum mă vedeţi, cu toate că nu sînt decît un biet harabagiu, ştiu să spun psalmii, să nu-mi fie de deochi... măcar de ar şti să le spună haimanalele mele după o sută douăzeci de ani... bătu-i-ar Dumnezeu să-i bată... ptiuuu! arză-v-ar focu'!

Şi harabagiul din Casrilifca se apucă deodată să-şi înjure caii care o apucaseră în goană la vale. Înainte de a şti ce se petrece cu noi, ne trezim cu toţii

[1] Budincă pentru masa de sîmbătă (n. r.).

cu căruța în noroi. Cei care ședeau pe banca din fața noastră, stau dedesubt și noi ceștilalți, deasupra, peste ei. Iar caii se zbat, săracii, să se ridice și nu pot.

— De cînd mă cunosc, auziți? face harabagiul, rușinat, după ce a ridicat caii, căruța și călătorii din noroi, de cînd sînt harabagiu, să nu-mi fie de deochi, de vre-o douăzeci și ceva de ani, mi se întîmplă să pățesc așa ceva, de cîte ori credeți? Poate de trei ori în totul, să nu-mi fie de deochi.

UN OM FERICIT

În colțul de colo al vagonului, șade un călător care nu-mi prea pare să fie un om ca toți oamenii.

Adică la prima vedere, nu vezi la el nimic deosebit. Numai că îmbrăcămintea lui e cam nu știu cum : un caftan care nu-i caftan, o pălărie care nu-i pălărie — și-n mînă o umbrelă care nu-i umbrelă. O îmbrăcăminte ciudată.

Dar nu îmbrăcămintea mă atrage atîta, cît omul ăsta cu neastîmpărul său, cu felul lui de a privi în toate părțile și mai ales cu chipul lui luminos, vesel, fericit.

Nici nu mai încape îndoială : omul ăsta, sau a cîștigat lozul cel mare, sau și-a măritat fata, într-un ceas bun, sau a izbutit să-și înscrie copilul în gimnaziu. Mereu se ridică, se uită pe fereastră și spune : „O stație ? Încă nu !“ Și iar se așază, din ce în ce mai aproape de mine, sclipitor, vesel, fericit.

După stația a doua omul ăsta neastîmpărat se dă și mai aproape de mine, adică aproape de tot, că mă trezesc cu el nas în nas.

— Încotro ? mă întrebă el.

Dar înțeleg prea bine, după felul cum îmi pune întrebarea și-și aruncă mereu ochii împrejur și se scarpină la ceafă, că el nu ține atîta să știe unde plec eu, ci să-mi povestească unde pleacă el. Îi fac pe plac și în loc să-i răspund, îl întreb :

— Dar dumneata — încotro ?

— Încotro ? îmi răspunde el numaidecît. Spre Codno. Ai auzit vreodată de Codno ? Eu sînt de pe acolo. Stația a treia de aici... Adică, de aici mai avem cam vreo trei stații. Și de acolo pînă la Codno trebuie să mai umbli cu căruța vreun ceas și jumătate. Adică vorba vine : un ceas și jumătate. Adevărul e că faci două ceasuri pline. Două ceasuri bătute pe muche. Și asta, bineînțeles, dacă drumul e bun, și-l faci cu faetonul. Eu am bătut o depeșă să mi se trimită un faeton de ăsta în stație. Crezi poate că pentru mine ? Nu te speria ! Eu pot să fac drumul ăsta și cu o haraba oarecare — și la nevoie pot să-nșfac umbrela într-o mînă și bocceaua în cealaltă și s-o iau frumușel și pe jos pînă în tîrg. Faetoanele nu-s de nasul unuia ca mine. Dacă ar fi să mă iau după afacerile pe care le fac, Dumnezeu să-mă ierte, aș putea sta binișor și acasă... Ha ? Ce spui ?

Aici, omul meu oftează adînc și începe să-mi vorbească de-a dreptul în ureche, cu glasul scăzut și cu ochii peste umăr, de teamă parcă să nu-l audă și altul ce-mi spune :

— Nu fac drumul singur. Ci cu un doctor... Un profesor !... De unde și pînă unde la mine un profesor ?... Stai să-ți spun ! De Cașevarevca ai auzit ? E un tîrgușor ! Așa i se spune : Cașevarevca ! Și în tîrgușorul ăsta locuiește un bogătaș, un om ajuns... poate ai auzit de el... unul Borodenco. Îți place numele ăsta ? Nu-i așa că nu-i prea evreiesc ? Da' ce are face ? Evreiesc, neevreiesc, pînă una alta, banii sînt la el, la Borodenco ăsta, adică ! Și încă mulți bani. Foarte mulți. După ai noștri din Codno, cică ar avea cam la vreo jumătate de milion. Și dacă o să mă rogi mult... o să-ți fac pe plac să aibă un milion întreg. Adică, așa cum e, să mă ierți, un zgîrie-brînză, ar putea să aibă și două... Uite, de

pildă : cu toate că te văd pentru întîia oară în viaţa mea, dar după cîte înţeleg, dumneata eşti om umblat, mult mai umblat decît mine, nu-i aşa ? Te rog, spune-mi drept : de multe ori ai auzit dumneata ca Borodenco ăsta să fi făcut ceva pentru ai noştri, să fi dat o sumă de bani, sau mai ştiu eu ce ? La noi în Codno, slavă Domnului, n-am auzit încă să se fi întîmplat un asemenea lucru. Dar dacă Dumnezeu ţi-a ajutat să poţi să chemi un profesor acasă la tine, ce te doare dacă şi un altul o să se înfrupte pe lîngă tine, din profesorul acela ? Nu ţi se cer, Doamne fereşte, parale ! Ţi se cere numai un cuvînt bun ! Atunci ce te zbaţi aşa, parcă te-a apucat dracul ? Stai să auzi o poveste !... Într-o zi, noi ăştia din Codno, aflăm (nu se întîmplă ceva pe lume să nu se afle la noi în Codno) că fata chiaburului din Caşevarevca, adică fata lui Iţicl Borodenco despre care îţi vorbeam, s-a îmbolnăvit. De ce boală anume, crezi dumneata ?... O prostie !... De dragoste ! S-a îndrăgostit de un creştin şi creştinul s-a scuturat de ea. De necaz, fata a luat otravă. (La noi în Codno se află orice.) Asta s-a întîmplat abia ieri. Şi Borodenco a trimis fuga după un profesor, după cel mai mare profesor. La un bogătaş ca el, îţi închipui, nu-i cine ştie ce mare lucru ! Şi uite ce-mi trece prin minte : profesorul ăsta mult n-o să stea acolo... Azi, mîine, pleacă înapoi... Şi la întoarcere, oricum, tot trebuie să treacă prin staţia noastră, adică în apropiere de Codno... Ce ar fi să se repeadă între două trenuri pînă la mine ? De cîtăva vreme îmi boleşte un băiat. Adică ce crezi că are ? Nici el singur nu ştie !... Ceva înăuntru, pesemne. De tuşit, slavă Domnului, nu tuşeşte. Şi nici nu simte să-l doară ceva în piept. Atunci ce ? N-are o picătură de sînge în vine, şi e slab, slab ca o muscă. Fiindcă nu mănîncă. Nu mănîncă nimic. Ştii ce înseamnă nimic ? Nimic ! Cîteodată bea un pahar de lapte. Bineînţeles, cu sila. Trebuie să i te rogi cu lacrimi în ochi... Dar încolo, nici tu lingură de supă, nici tu bucăţică de pîine. De carne, nici pomeneală. Nici să n-o vadă în ochi. Asta, de cînd a vărsat cu sînge. O singură dată...

dar zdravăn de tot. Acuma, slavă Domnului, nu i se mai întîmplă să verse. Dar a slăbit... Doamne! Nici nu poți să-ți închipui ce înseamnă slăbit! Abia-abia se ține pe picioare. Glumă e, s-o ții mereu într-o fierbințeală... Și ce fierbințeală! Că arde ca un cărbune, parcă ar fi bolnav de pojar! Treizeci și nouă și jumătate... sau trezeci și nouă fără jumătate. Și nu-i nici un leac. Am fost cu el nu știu de cîte ori la doctor. Dar ce știu doctorii noștri? Mîncare multă, zic ei, aer mult. Foarte bine! Dar dacă de mîncare el nici nu vrea să audă? Și aer! De unde aer la noi? Auzi! În Codno, aer! Strașnic tîrgușor, Codno! Un tîrgușor evreiesc, ce să-ți spun! Găsești în Codno destui evrei, să nu le fie de deochi. Găsești o sinagogă, găsești un rabin, găsești de toate! Numai de două lucruri ne-a ferit Dumnezeu: de aer și de o bucățică Pîinea ne-o scoatem unul de la celălalt... Dar aer? În de pîine. Pîinea ca pîinea. Ce să mai vorbim de ea? sfîrșit, mă hotărăsc să mă reped pînă la Caşevarevca, la Iţicl Borodenco chiaburul. Bineînțeles, n-am pornit-o la drum doar așa, cu mîinile goale. Am luat cu mine o scrisoare. O scrisoare din partea rabinului nostru... Rabinul nostru din Codno, trebuie să știi, e un om de care toată lumea dimprejur ține seama. O scrisoare foarte frumoasă: „Fiindcă, scrie el, Dumnezeu ți-a ajutat să-ți poți aduce în casă un profesor, atunci cînd ai nevoie și fiindcă, pe de altă parte, Alter al nostru (ăsta sînt eu) are un băiat care zace pe patul de moarte, poate se va aprinde în inima dumitale o scînteie de milă și vei face tot ce se cuvine ca să-l înduplecl pe profesor ca la întoarcere, fiindcă oricum trece prin stația noastră, să se dea jos pentru un sfert de oră, să-l vadă pe băiat"... Și așa mai departe... O scrisoare foarte frumoasă!

Deodată, auzim un șuierat și trenul se oprește pe loc. Omulețul din Codno sare în picioare:

— Aha! O stație!... Mă reped pînă la clasa întîia pentru o clipă... să văd ce face profesorul și sînt îndată înapoi!

Omuleţul într-adevăr vine îndată înapoi, cu un obraz şi mai strălucitor ca înainte şi începe să-mi vorbească iar în ureche, parcă s-ar teme să nu trezească pe cineva din somn :

— Profesorul meu doarme ! Să dea Dumnezeu să-şi facă somnul cumsecade, ca să vină la mine cu capul limpede... În sfîrşit, unde ne-am oprit ? Aha ! La Caşevarevca. Ajung, care va să zică, la Caşevarevca şi mă duc întins la bogătaşul meu, sun la uşă, o dată, de două ori, de trei ori şi-mi sare înainte, deodată, un fel de arătare cu botul ras, care-şi linge buzele şi zbiară la mine în poloneză : „Ce vrei ?“ Şi eu îi răspund în idiş : „Pesemne că vreau ceva ! Dacă n-aş vrea, nu m-aş fi bălăcit prin toate noroaiele ca să ajung pînă aici.“ Arătarea mă ascultă, mestecă, se linge iar pe buze şi dă din cap : „Nu te poţi apropia acum de ai mei, fiindcă profesorul e aici !“ Zic eu : „Tocmai, fiindcă-i profesorul aici : Eu am venit aici pentru profesor.“ Zice el : „Ce treabă ai dumneata cu un profesor ?“ Acu', poftim, de-i spune lui toată povestea. Mă apuc şi-i întind scrisoarea rabinului : „Cred şi eu că ţie-ţi dă mîna să te întinzi la vorbă fiindcă stai sub acoperiş, dar pe mine mă plouă al dracului. Na-ţi, zic, scrisoarea şi dă-o, te rog, jupînului în mînă !“ Şi-i dau scrisoarea şi rămîn afară, de partea cealaltă a uşii şi aştept pînă o să trimită să mă cheme. Aştept aşa, o jumătate de oră. Aştept o oră. Aştept două ore. Ploaia curge cu găleata peste mine, dar nu prea văd să se grăbească cineva să-mi deschidă uşa. Treaba asta începe să mă cam supere puţin. Nu atît pentru mine, cît pentru rabin, fiindcă scrisoarea ceea doar nu mi-a dat-o un om de pe stradă, ci un coşcogea rabin ! Şi rabinul din Codno, trebuie să ştii, e un om de cuvîntul căruia ţine seama o lume întreagă... Mă apuc, prin urmare, şi trag de clopot o dată, de două ori. Şi ce crezi că se întîmplă ? Iar îmi sare mutra ceea cu botul ras, şi-mi urlă : „Auzi obrăznicie de jidan... să sune !“ „Auzi obrăznicie — zic eu — să laşi pe un om să aştepte două ceasuri în ploaie“. Şi dau năvală spre uşă să intru în casă... Dar intră dacă poţi ! Slugoiul acela

ticălos îmi trîntește ușa în nas și... n-ai decît să te superi, dacă crezi că asta-ți poate ajuta la ceva ! Ce-i de făcut ? Fiindcă e prost al dracului ! Să plec înapoi cu mîna goală nu prea șade bine. Mai întîi și întîi, mi-e rușine chiar de mine însumi. Sînt doar și eu o bucățică de gospodar la noi în Codno și nu un holodronț... și apoi mă rupe la inimă : copilul meu, săracu' !...

Da' fiindcă avem un Dumnezeu mare pe lumea asta, să vezi ce se întîmplă : Cum stau eu așa, deodată văd o caretă cu patru cai că se oprește drept în fața ușii. Mă apuc să-l descos pe vizitiu. Ce calească a asta și ai cui sînt caii. Și aflu că asta e careta bogătașului și că e pregătită pentru profesor, care acuși pleacă la gară. Dacă-i așa, îmi zic, atunci iar e bine. Cît se poate de bine. Și nu apuc să întorc capul, că se deschide ușa și se arată în prag el, profesorul, în carne și-n oase. Un om mărunțel, bătrîior, cu un chip... Ce să-ți spun ? Un înger... Un înger coborît din cer. După el se ține chiaburul, Ițicl Borodenco adică, în capul gol, bineînțeles. Și în coadă, servitorul cela cu botul ras, care duce geamantanașul profesorului. Să vezi dumneata un bogătaș de peste un milion, Dumnezeu să mă ierte, îmbrăcat într-un surtuc de stofă proastă, așa cum se poartă la noi la Codno, cu mîinile în buzunare și cu niște ochi sașii... Stau și mă gîndesc : Doamne Dumnezeule ! Uite, ăsta are milioane ?... Dar poftim de stai de vorbă cu Dumnezeu !... Cum mă vede el așa, rebegit și muiat de ploaie, mă măsoară cu ochii lui șpanchii de sus pînă jos și mă întreabă : „Ce poftești ?" Mă apropii de el și-i spun : „Uite așa și așa, zic, eu sînt ăla care ți-a adus scrisoarea din partea rabinului nostru !" Face el către mine : „De la care rabin ?" Auzi ! Nici nu mai știe de care rabin e vorba. „De la rabinul din Codno, zic. Eu sînt de acolo și am venit anume din Codno să-l rog pe domnul profesor să binevoiască să se oprească la noi pentru un sfert de oră, să-l vadă pe băiatu-meu, zic. Am un copil, zic, care-i bolnav de moarte..." Uite așa i-am vorbit ! Ce mi-am zis ? Pe un om l-a lovit nenorocirea... Fata lui

a înghiţit otravă... Poate, cine ştie, o să i se frîngă şi lui inima şi o să-i fie milă o lecuţă şi de un altul care are un copil bolnav! Şi cînd colo, ce crezi? Fără să-mi răspundă o vorbă măcar, se uită la sluga lui cu o căutătură chiorîşă, ca şi cum i-ar spune: „Ce ar fi să mi-l mături din drum pe ovreiaşul ăsta?" Şi-n vremea asta, profesorul mi se urcă în caretă cu geamantănaşul. Încă o clipă... şi l-am pierdut. Ce-i de făcut? Pe copil trebuie să mi-l scap de la moarte, fie ce-o fi!... Şi ce crezi că fac? Închid ochii şi nici una, nici două, mă arunc sub cai!... Ce să-ţi spun? Că m-am simţit bine sub ei? Nu ştiu! Nici nu ţin minte cît timp am stat acolo. Ştiu numai că n-au trecut nici cîteva clipe... şi bătrînelul, profesorul adică, se găsea lîngă mine: „Ce s-a întîmplat?" Şi-mi dă ghies să-i povestesc cu de-amănuntul tot ce mă doare, fără nici o teamă. Şi bogătaşul stă deoparte şi mă priveşte cruciş, după cum îi e felul... şi eu îi dau drumul. Trebuie să ştii că prea priceput în ruseşte nu sînt, dar de data asta mi-a dat Dumnezeu nu ştiu ce putere, că-mi veneau cuvintele în gură fără să-mi dau seama cum. Mi-am descărcat sufletul cum am putut mai bine. „Uite aşa şi aşa, domnule profesor, zic, poate v-a trimis Dumnezeu să-mi daţi copilul înapoi, singurul copil, din şase cîţi am avut. Şi dacă trebuie să coste ceva, am eu douăzeci şi cinci de ruble... Adică nu eu, ci nevastă-mea, fiindcă banii sînt ai nevesti-mi, care îi ţine pregătiţi pentru marfă. Poate să se ducă dracului prăvălia nevesti-mi, numai să-mi scap copilul". Şi mă şi apuc să-mi deschei caftanul, ca să scot gologanii. Dar profesorul îmi pune mîna pe umeri: „Lasă! Nu trebuie!" Şi-mi spune să mă urc în caretă... Aşa să-mi ajute Dumnezeu să-l găsesc pe fecioru-meu sănătos, că nu te mint! Ei, te întreb şi eu pe dumneata, să nu-l ardă focul de o mie de ori pe Iţicl Borodenco al nostru, care nu ajunge nici măcar la călcîiele profesorului? Era gata-gata să facă neom din mine, banditul ăsta de Borodenco. Noroc că Dumnezeu a făcut aşa ca să iasă lucrurile bine... Ce ar fi fost, Doamne fereşte, dacă se întîmpla tocmai pe dos? Ha? Ce spui?

In vagon lumea începe să se miște. Omulețul meu se repede la conductor :

— Codno ?

— Codno !

— Fii sănătos și umblă sănătos și nu povesti nimănui cu cine am venit în tren. Nu vreau să se afle la mine în Codno, că am adus un profesor. O să se adune lumea ca la urs.

Omulețul îmi spune toate astea în cea mai mare taină, îmi strînge mîna și iese grăbit din vagon.

Abia după cîteva minute, cînd trenul se pune în mișcare, văd prin fereastra vagonului, o căruță șchioapă la care sînt înhămați doi căluți jigăriți. În căruță șade un bătrînel cu ochelari, cu obrajii rumeni și cu o bărbiță sură. In fața lui, omulețul meu, care abia îndrăznește să stea pe scăunel, parcă ar atîrna de o sfoară, i se uită bătrînului drept în ochi — și obrazul îi sclipește de fericire.

Un om fericit ! Cel mai fericit om din Codno !

DOI MORȚI

Hlovne era un ins oacheș, scund, bine îndesat, căruia îi plăcea să bea. Din nenorocire, nevastă-sa Ghitl îi lua în primire toți banii pe care-i cîștiga și nu-i lăsa nici măcar o para chioară. Cum venea vorba de parale, se băga Ghitl la mijloc. De muncit muncea săracu' Hlovne de se spetea (de meserie, Hlovne era, să mă iertați, cizmar), dar ca să ducă lucrul acasă la mușteriu și să ia gologanii, asta nu! Asta era treaba nevesti-si! Bineînțeles că lui Hlovne o asemenea afacere nu-i prea făcea mare plăcere.

— Da' ce sînt eu? Hoț — sau ce? o întreba Hlovne supărat pe Ghitl.

Și ea îi dădea răspunsul pe loc:

— Doamne ferește! Cine spune că ești hoț? Da' un bețivan păcătos tot ești! Sau poate nu?

Ca să spună „nu" cu gura plină — Hlovne nu era omul să și-o îngăduie. Dar nici că se omoară după băutură nu-i dădea mîna să recunoască. Și atunci Hlovne încerca să scape cu o glumă, cum făcea el de obicei, fiindcă lui Hlovne cizmarul nu-i plăcea numai să bea, ci să și glumească.

Cînd Ghitl venea acasă cu banii luaţi pe lucru, şi-i dădea cîţiva gologani ca să cumpere aţă, ceară şi păr de porc — lui Hlovne i se muia inima cu totul şi vorba lui era dulce ca mierea şi avea în clipele acelea despre nevastă-sa şi despre toate nevestele din lume o părere cum nu se poate mai bună. Îşi mîngîia fruntea lui înaltă şi albă (toţi cizmarii au o frunte înaltă) şi vorbea dus pe gînduri, ca un filozof:

— Nu ştiu ce avea regele Solomon, să nu-i fie cu supărare, cu femeile, că le făcea zile fripte! Ştii doar ce spunea regele Solomon despre voi, sau nu?

— Ce spunea regele Solomon — e treaba lui. Mai bine du-te în tîrg şi cumpără aţă şi ceară şi păr de porc şi vezi să nu te rătăceşti pe la crîşmă.

Pe Hlovne îl pufnea rîsul cînd o auzea pe nevastă-sa spunînd o asemenea prostie.

— Ei poftim! Ai potrivit-o şi tu, ca nuca-n perete!... Unde-i ceara şi părul de porc şi unde-i crîşma!

Şi Hlovne număra gologanii pe care îi sucea şi-i învîrtea dintr-o mînă într-alta, se uita îngîndurat cu un ochi în tavan, socotea totul pînă la un bănuţ, cît îi trebuie pentru aţă, pentru ceară, pentru părul de porc, apoi, cu un oftat adînc şi cu un pas măsurat se ducea de-a dreptul la crîşmă.

*

Cum îl cheamă, oare, pe deşteptul care a spus că de purim[1] toţi beţivii sînt trezi? Aş vrea să-l cunosc ca să-i spun că-i mare nerod. Cum l-ar răbda inima pe un beţiv să scape din mînă o asemenea zi ca purimul, cînd pînă şi Celui-de-sus îi place să te vadă cum te îmbeţi ca un porc? Cel dintîi s-ar ridica împotrivă Hlovne cizmarul. Pînă a apucat ziua asta sfîntă de purim, i-au ieşit zece perechi de ochi. Şi cînd a dat Dumnezeu şi a sosit purimul, Hlovne s-a dus

[1] Sărbătoarea Esterei, soţia lui Artaxerxe, regele Persiei. Legenda spune că Estera ar fi salvat pe evrei de la moarte în această zi în care sorţii (purim) hotărîseră să fie măcelăriţi (n. r.).

mai întîi la sinagogă, unde s-a răfuit cu Haman [1], l-a spînzurat de un copac, la cincizeci de coți înălțime, împreună cu cei zece bandiți ai lui și în loc să se ducă acasă să guste din bunătățurile pregătite de nevastă-sa — s-a repezit pentru o clipă la cîțiva cizmari cu care era prieten la cataramă și cu care se apucă să ciocnească un păhărel: „Să dea Dumnezeu, ca Haman cu cei zece ispravnici de-ai lui să ajungă la anul, ca să-i spînzurăm iar pe toți, da' de o singură funie, la cincizeci de coți înălțime și să putem bea din nou o lecuță de rachiu, amin!" Și dintr-un păhărel într-altul, Hlovne cizmarul ameți așa de rău, că nu putu nici în ruptul capului să nimerească acasă. I se părea mereu că ulicioara în care locuiește se joacă de-a v-ați ascunselea cu el. Uite, acu' stă aici și-i clipește din o mulțime de luminițe prin ferestruicile caselor, acuși se repede el într-acolo și se izbește cu fruntea de perete. De unde perete aici? De cînd a deschis ochii Hlovne pe lumea asta, știe că n-a fost niciodată vreun perete pe aici. Se vede că cineva l-a pus dinadins în drum. Auzi, ce se apucă unul să facă: să pună tocmai aici un perete! Asta trebuie să fie isprava lui Iosl bogătașul. Numai un bogătaș poate să aibă îndrăzneala să facă asemenea glume prostești. Dar lasă! O să fie vai de mama lui!... Să nu-mi zici mie pe nume, dacă nu i-o scot pe nas!

Și Hlovne cizmarul apucă peretele cu amîndouă mîinile ca să-l dărîme și deodată se dădu peste cap și se întinse cît era de lung, ca un boier, în vestitul noroi al Casrilifcăi.

Să-l lăsăm să stea acolo cîteva clipe, pînă o să-l aducem pe Rotschild.

*

Casrilifca l-a poreclit Rotschild fiindcă era cel mai mare calic din tîrg. Adică, asemenea calici ca el sînt în Casrilifca atîția cîte stele pe cer, dar un calic atît de păgubos ca el — nu avea pereche nici măcar în

[1] Sfetnicul lui Artaxerxe și instigatorul la pogrom împotriva evreilor (n.r.).

Casrilifca. Umblă în lume o vorbă (care-şi are desigur obîrşia în Casrilifca noastră) că „şi la nenorocire trebuie să ai noroc".

Cine era acest Rotschild şi de unde venea, n-aş putea să vă spun. Era un om nevoiaş şi meseria lui era să umble. Credeţi poate că umbla pe la casele oamenilor să ceară de pomană? N-aţi nimerit. El umbla doar aşa, prin noroi, cu paşi mărunţi, ca un om care n-are timp — şi nu stătea pe loc decît dacă îl oprea cineva.

— Bună ziua, unde mergi, reb Rotschild ?

Rotschild se oprea în drum, îşi ştergea sudoarea de pe frunte cu poala caftanului, îndrepta spre tine nişte ochi speriaţi şi un obraz galben, stors de foame, care se mototolea într-un fel de zîmbet chinuit şi răspundea cu un glas scăzut că abia îl puteai auzi:

— Mă duc şi eu aşa... poate îmi trimite şi mie ceva Cel-de-sus!

Şi după ce rostea vorbele astea, Rotschild o pornea mai departe, cu paşii lui mărunţi.

De cînd amărîtul ăsta se numeşte Rotschild, nimeni nu ţine minte ca el să fi cerut cuiva de mîncare sau de băut, sau vreun loc unde să-şi pună capul noaptea — deşi toată lumea e sigură că Rotschild n-are nici ce să mănînce, nici unde să doarmă. În Casrilifca fiecare se pricepe la flămînzi, aş putea spune că fiecare e un specialist. Te ghiceşte pînă şi în întuneric, doar după glas, dacă ţi-e foame numai o lecuţă, că ai avea chef să guşti ceva în grabă, sau dacă eşti flămînd de-a binelea, că-ţi dai sufletul, nu alta. Ai noştri, din Casrilifca au, se vede, un semn, ca doctorii, care recunosc după puls cine nu se simte tocmai bine şi cine e gata-gata să dea ochii peste cap.

Dacă am putea împărţi pe oamenii care flămînzesc, în unii cărora le este foame şi alţii care sînt morţi de foame, am putea pe bună dreptate să spunem că Rotschild face parte dintre cei morţi de foame, fiindcă multe zile şi multe nopţi nu punea în gură o bucăţică de pîine. Şi desigur că s-ar fi stins de foame

într-o bună zi în mijlocul străzii, dacă nu s-ar fi găsit cîte un suflet milos care să se uite la el mai îndeaproape. Cînd i se dădea ceva, primea — și cînd îl întreba cineva dacă-i este foame, tăcea și cînd cineva voia să știe dacă îi este tare-tare foame, nu-i răspundea, dar obrazul lui galben și uscat se schimonosea într-un fel de zîmbet și ochii lui speriați se uitau în jos — pesemne de rușine că un om poate fi atît de flămînd — și, un oftat înăbușit îi scăpa din piept fără să vrea! Cine știe ce o fi însemnînd oftatul ăsta!

Ai noștri, cărora le place să facă uneori cîte o glumă, îi dădeau mai întîi ceva de mîncare și după aceea începeau să-l ia puțin peste picior.

— Pane Rotschild, spune drept, ciți bani ai și unde ți-ai ascuns averea?

Rotschild lăsa ochii în jos, își boțea obrazul cu zîmbetul lui chinuit și tăcea... Tinerii, obraznici, se apropiau de el, îl trăgeau de mînecă și-l întrebau:

— Ce mai faci, pane Rotschild? Ce se mai aude pe la voi pe la Paris?

Rotschild, mereu cu ochii în jos, tăcea.

Băieții de școală și copiii de pe maidan nu-l lăsau să treacă strada și-i cîntau:

Mare bogătaș e Rotschild
Are lucruri scumpe și peste-un milion
Știți ce-i mai lipsește?
Doar un pantalon!

Lui Rotschild îi era teamă grozavă de copii. De aceea își lua picioarele la spinare și ștergea putina cît putea mai repede, cu pașii lui mărunței. Dar băieții alergau după el și cîntau mereu în batjocură. Cei mai în vîrstă se supărau și zbierau la ei:

— Haimanalelor, derbedeilor, bătu-v-ar să vă bată! La școală!

În Casrilifca noastră poate s-ar găsi totdeauna cineva care să nu-l lase pe Rotschild să moară de foame!

Dar cine-i vinovat dacă amărîții ăștia de teapa lui Rotschild, mai bine ar muri de foame, decît să în-

tindă mîna! Și apoi, afară de asta, la să stăm strîmb și să vorbim drept: e datoare Casrilifca să aibă în grijă pe toți muritorii de foame? Puține griji au ai noștri? Puține necazuri, puține bucluculi? Fiecare în parte îi mulțumește lui Dumnezeu că izbutește s-o scoată la capăt cu nevasta și copiii!

De asta — ce-i drept e drept — dacă venea o sfîntă zi de sîmbătă, Rotschild putea fi liniștit. Toți ai noștri erau la sinagogă și-l aveau pe Rotschild înaintea ochilor. Și vă întreb: o să lase un tîrg întreg pe un biet om să moară de foame tocmai în ziua de sîmbătă? Că nu-i cine știe ce de mîncare, mă rog! Dar la urma urmei, un om mai mult la masă, doar nu-i altceva decît o lingură mai mult și atît!... N-aveți nici o grijă! Flămînd n-o să se ridice el de la masă. Și chiar dacă ospățul de sîmbătă nu-i așa de grozav, tot nu-i cine știe ce nenorocire. Bine că stă cu toată lumea la masă și înaintea ochilor lui se lăfăie pîinea împletită, oscioarele de pește și o pereche de sfeșnice de aramă... Toate astea, luate la un loc, capătă o frumusețe deosebită în timp ce îngîni psalmi! La dracu' toate mîncărurile și fleacurile pe care le-a născocit ispita omenească ca să ne tragă cît mai adînc în iad.

*

După o asemenea zi de post ca postul Esterei și după ce și-au încheiat socotelile cu Haman, toți gospodarii din Casrilifca au luat-o la goană, flămînzi cum erau, ca să se așeze la masă, fiecare „sub viță și sub smochinul lui". Și din pricina grabei, a foamei și a bucuriei, lumea l-a uitat pe Rotschild, ca și cum nici n-ar fi fost vreun Rotschild pe lume. Și cînd Rotschild văzu că toți aleargă, s-a apucat și el să alerge, cu pașii lui mărunței, doar așa, ca să alerge, prin ulițele noroioase ale binecuvîntatei Casrilifca.

Și așa cum gonea prin fața căsuțelor culcate într-o rînă, Rotschild arunca din cînd în cînd o privire prin ferestrele luminate și vedea guri care mestecă și gîtlejuri care înghit. Ce anume mestecau gurile cu atîta poftă și ce înghițeau gîtlejurile cu atîta plăcere

— îi era greu să vadă, dar după cîte pricepea el, astea trebuiau să fie dulciurile acelea de purim care ţi se topesc în gură. Şi simţi Rotschild că cineva, dinăuntru, din stomac, îl apucă şi-i spune: „Nătărăule, ce tot te plimbi fără nici un Dumnezeu, pe afară? Deschide cea dintîi uşă care-ţi iese în cale şi spune: Bună seara, oameni buni! Poate aveţi să-mi daţi şi mie ceva să îmbuc? De trei zile n-am mai pus nimic în gură!" Dar Rotschild se sperie de el singur. De cînd e nu i-a venit un asemenea gînd în minte. Să intre aşa, ca un hoţ, în casa omului! Şi pentru ca ispita să nu-l ducă pe cine ştie ce căi greşite, se apucă să meargă în mijlocul drumului, unde-i noroiul mai mare şi se împiedică în întuneric de ceva moale, mare şi viu — şi căzu în noroi de-a dreptul peste Hlovne cizmarul.

*

Hlovne cizmarul (îi cerem iertare că l-am lăsat să se bălăcească atîta vreme în noroi) nu se simţea chiar atît de rău acolo, pe cît îşi poate cineva închipui. Cum văzu că îi este dat de la Dumnezeu ca noroiul, vestitul noroi al Casrilifcăi să-i servească de aşternut, Hlovne cizmarul făcu tot ce-i era în putinţă ca să stea ca un om — şi nu doar aşa, de pomană, fără să facă nimic. Şi începu să verse foc şi pară împotriva chiaburilor — şi mai cu seamă împotriva lui Iosl bogătaşul! Să nu creadă porcul ăsta, că el, Hlovne cizmarul, e beat. Cine a mai scornit şi minciuna asta, că el, Hlovne, e un beţiv? Dînsa-i de vină, nevastă-sa, Vaşti, arză-o-ar focu'!

Cînd scăpă numele de Vaşti, Hlovne rămase deodată mut şi pe gînduri. Numele de Vaşti îi intră în cap ca un flec pe care-l baţi într-o pingea. După cîte îşi aduce el aminte, pe nevastă-sa o chema odată Ghitl... Atunci, de ce deodată, Vaşti! Cum a ajuns Ghitl — Vaşti? Şi nu numai numele — dar chiar şi dînsa, nevastă-sa adică, s-a schimbat. Parcă nu mai e nevasta de odinioară. E îmbrăcată ca o regină, cu o coroană de aur pe cap şi scăldată de sus pînă jos în aur. Se gîndi el ce se gîndi — şi-şi dădu seama că nu-i tocmai

înțelept să se certe cu ea tocmai acuma. Cu o asemenea boieroaică trebuie să fii prieten. Și se dădu pe lîngă ea mai aproape, tot mai aproape, dar ea se ferea de el... Nu-l voia ! Pesemne fiindcă lui îi place băuturica... Dar-ar dracii în ea... ce ? Nu-i dă mîna mă-si și lu' tat'său să se spună în oraș că are un bărbat bețiv ?

— Să n-ajung să mă ridic de aici, dacă o să mai iau o picătură de rachiu în gură ! Vaști, mă auzi, sau nu ? Dacă nu mă crezi, uite, îți dau mîna...

Și Hlovne întinse mîna lui groasă cu degete scurte, în noroi — și se miră că Vaști are o mînă atît de umedă și rece și niște degete atît de reci și lunecoase. Cu neputință s-o apuce de mijloc... parc-ar fi dracu' ! Și Hlovne întinse brațele, ca să-l cuprindă pe Rotschild.

*

De spaimă, Hlovne cizmarul, în clipa în care l-a apucat pe Rotschild, s-a trezit din beție. Adică nu s-a trezit chiar atît de mult, ca să se poată scula în picioare și să fie iar om ca toți oamenii, dar și-a revenit în fire destul ca să înceapă să-și dea seama ce se petrece cu el. Mai întîi simți că regina Vaști e un ovrei cu barbă. Apoi, auzi destul de limpede că omul cu barbă zbiară : „Aoleu, ajutor, oameni buni, săriți !" După aceea, ghici că amîndoi stau trîntiți în noroi, în renumitul noroi al Casrilifcăi. Dar oricît se străduia, nu putea să vadă cine e tovarășul lui de noroi, fiindcă luna se ascunsese în niște nori foarte deși, și bezna nopții își întinsese aripele-i negre peste întreg tîrgul.

Puțin cîte puțin, începu să-i treacă și lui Rotschild spaima care-l cuprinsese — așa că amîndoi căpătară glas dintr-o dată. Și și-au vorbit în felul următor :

Hlovne : Cine ești tu ?

Rostchild : Eu !

Hlovne : Ce cauți aici în noroi ?

Rotschild : Nimic !

Hlovne : Cine dracu' te-a adus aici ?

Rotschild : Nu știu !

Hlovne: Ptiu! Fire-ai al dracului! Da cine ești tu? Un meseriaș? Un cizmar?

Rotschild: Nu!

Hlovne: Da' ce? un bogătaș?

Rotschild: Nu, nu!

Hlovne: Da' ce Doamne iartă-mă, ești?

Rotschild: Sînt... sînt... mort de foame!

Hlovne: Auzi, auzi! ești mort de foame?... Și eu — eu sînt mort de beat! Stai! Dacă nu mă înșel, nu cumva ești tu Rotschild? Da? Să mă ia dracu'... dacă nu mi-am dat seama îndată că tu ești!... Dacă-i așa, ce-ar fi frate Rotschild, să mă ajuți să mă ridic din noroiul ăsta, și dacă te simți în puteri, să mergem amîndoi acasă la mine, să mîncăm ceva, fiindcă mi se pare, nu știu de ce, că azi avem sărbătoare. Simhath-Thora? Purim?... Nu pot să-ți spun ce sărbătoare anume, dar știu sigur că avem sărbătoare. Să vină să-mi spună cineva că nu-i adevărat, îl scuip în obraz!

Au trecut cîteva clipe pînă ce Hlovne și Rotschild au izbutit să se ridice din noroi și cu chiu, cu vai, au pornit-o la drum. Rotschild, bineînțeles, îl sprijinea pe Hlovne să nu cadă. Fiindcă lui Hlovne i se dezmeticise numai capul — dar picioarele i se împleticeau mereu. Și cînd au ajuns la...

Aici să-i lăsăm pe cei doi eroi afară și să aruncăm o privire în casa lui Hlovne, ca să vedem ce mai face nevastă-sa Ghitl.

*

Nici nu se înnoptase bine, că Ghitl și începuse să-l aștepte pe bărbatu-său, care acuși-acuși trebuie să pice de la sinagogă și să se așeze la masă. Pentru asta așternuse o față de masă curată și pusese mai întîi și întîi ceea ce-i place bărbatului ei: o sticlă și un păhărel. Se poate ca în sticlă să nu fi fost de cît un singur păhărel, dar poate că, în cinstea sărbătorii, erau două păhărele. În schimb, se găsea pe masă tot ce-și poate dori inima unui evreu, de purim. Și parcă toate cîte erau pe masă tînjeau după Hlovne și strigau: „Hlovne, unde ești? Vino de ne mănîncă".

Dar Hlovne nu auzea nimic. El era la prietenii lui cizmari și ciocnea cu ei pahare de rachiu în cinstea sfîntului purim.

Degeaba se uita biata cizmăreasă prin ferestruică și trăgea cu urechea spre ușă. La fiecare mișcare, i se părea că el e. Dar Hlovne era departe. El zăcea în noroi și se ciorovăia cu Vaști. Ghitl nu mai știa ce să creadă — și era grozav de îngrijorată de soarta bărbatului ei. Și cînd văzu că se face tîrziu, își aruncă scurteica pe umeri și alergă să-l caute pe bărbatu-său Hlovne. Nu-l găsi. Cizmarii cu care Hlovne băuse se jurau că așa să le ajute Dumnezeu să apuce purimul de anul viitor cum Hlovne se dusese de la sinagogă de-a dreptul acasă și că nici unul dintre ei n-a băut nici măcar o picătură de rachiu. Poate, cine știe — ziceau cizmarii — s-o fi întîlnit undeva Hlovne cu Șimin Volf.

Cînd auzi numele lui Șimin Volf, Ghitl se cutremură de groază. Multă sănătate o mai costă Șimin Volf ăsta!

Simin Volf era și el cizmar ca și bărbatu-său și-i plăcea și lui ceea ce-i plăcea bărbatului ei. Dar unde ajunge Hlovne la el! Celuia i se dusese vestea în lume — și nimeni nu-i spune altfel decît Șimin Volf Bețivul. Se pare că și tat'său a murit din pricina beției. Într-o seară de Simhath-Thora băuse atîta că a luat foc rachiul din el — și bietul om a ars, pînă s-a făcut scrum. Și lui Șimin Volf i s-a întîmplat odată să se aprindă de băutură — dar lumea l-a stins la vreme și a scăpat.

Ghitl nu voia să creadă că Hlovne să se fi întîlnit iar cu Șimin Volf, după ce el îi dăduse mîna și se jurase că n-o să se mai vadă cu bețivanul ăsta cîte zile o avea! Din pricina asta a și ieșit pe vremea aceea o ceartă grozavă între Ghitl, nevasta lui Hlovne și Hane-Zisl, nevasta lui Șimin Volf. Cearta începu cu glume și înțepături și se isprăvi tare urît: amîndouă femeile se încurcară una în cocul celeilalte, și abia-abia putură fi despărțite. De atunci, nu-și mai vorbeau și cînd se întîlneau se dădeau în lături și scuipau de trei ori.

Ghitl se bătu mult cu gîndul ce să facă: să se ducă

sau nu la păcătoasa asta de Hane-Zisl să vadă ce-i cu bărbatu-său! Îi era frică să nu iasă din nou vreo păruială. Şi deodată, aşa cum stătea şi nu ştia încotro s-o ia — văzu o arătare, înfăşurată în negru, care-i ieşi înainte... Se uită în întuneric şi o recunoscu pe Hane-Zisl. Amîndouă femeile erau gata să se dea în lături şi să scuipe de trei ori, ca de obicei. Dar o putere ciudată le opri în loc pe amîndouă şi începură amîndouă să vorbească deodată. Schimbul de vorbe fu foarte scurt dar foarte cuprinzător:

— Incotro aşa de tîrziu?

— Şi dumneata, încotro?

— Îl caut pe bărbatu-meu!

— Ca şi mine!

— Unde să fie?

— Atîta să mai ştiu de el!

— Al meu a fost la sinagogă!

— Şi al meu!

— Dacă-i aşa, să ştii că au plecat amîndoi împreună de-acolo.

— Pesemne!

Şi amîndouă femeile oftară din greu — după care fiecare îşi văzu de drum, una încolo, alta încoace.

*

Sleită de puteri şi nenorocită veni biata Ghitl acasă — şi aşa îmbrăcată cum era se trînti în pat şi stătu nemişcată, pînă ce adormi. Adormi şi visă că cineva îi bate în fereastră şi o cheamă pe nume. Vru să ridice capul dar nu putu. Atunci întrebă aşa cum stătea întinsă pe pat: „Cine-i acolo?" şi i se răspunse că e Hane-Zisl cizmăreasa care a venit la ea după giulgiu. Ghitl nu pricepea de unde are ea atîta putere să vorbească despre asemenea lucruri — şi o întrebă pe Hane-Zisl, fără să se tulbure de loc, ca şi cum ar fi vorba de o jumătate de pîine sau de o bucată de pasăre pentru sîmbătă: „Au ars?" „Au ars!" „Amîndoi împreună?" „Amîndoi împreună!" De spaimă, Ghitl, cît pe ce să cadă din pat. Se ridică şi auzi cum cîteva mîini deodată bîjbîie pe la uşă şi i se făcu

părul măciucă de teamă. Abia-abia izbuti să întrebe:

— Cine-i acolo ?

— Noi !

— Care noi ?

— Deschide uşa şi o să ştii care noi.

— Uşa e deschisă !

— Nu putem găsi mînerul.

Ghitl îl recunoscu după glas pe Hlovne — şi se repezi să-i deschidă uşa. Şi cînd deschise uşa, văzu două stafii muiate în noroi de sus pînă jos. Şi sări înapoi speriată.

— Sărbători fericite, Ghitl ! făcu Hlovne, care se rostogoli în odaie, împreună cu Rotschild. Să mă ia dracu' dacă ştii cine a venit la tine. La tine au venit de sărbători doi musafiri... doi morţi... Stai ! Ce te-ai speriat aşa ? Sîntem, ce-i drept, doi morţi, dar nu de pe lumea cealaltă... Unul e beat mort... şi celălalt mort de foame ! Care din noi doi e beat mort şi care-i mort de foame, asta poţi s-o pricepi tu singură, dacă eşti deşteaptă ! Ce holbezi ochii aşa ? Încă nu ştii cine e el ? E doar Rotschild !... Arză-l-ar focu pe Iosl bogătaşul, împreună cu noroiul din Casrilifca. Rotschild săracu' s-a murdărit aşa de rău, că nu-l mai poţi recunoaşte. Parcă s-ar fi tăvălit în uliţă cu toţi porcii !... Auzi, Ghitl, eşti, ce să-ţi spun ? o femeie isteaţă ! Vasti nu-ţi ajunge nici măcar la călcîie... Văd că ai pus pe masă sticluţa cu rachiu. Ai avut, se vede, o presimţire că azi e sărbătoare în lumea întreagă... şi că trebuie să mîncăm şi să bem cum se cade... Noroc, Rotschild !... Să dea Dumnezeu, ca Haman să trăiască pînă la anul, ca să-l putem din nou spînzura la cincizeci de coţi înălţime ! Ce taci, Ghitl ? Spune şi tu amin !

CEL MAI MARE PĂCAT

Casrilifca este un tîrgușor sărac unde nu se știe de hoți. În Casirlifca nu se fură. N-ai la cine să furi și n-ai ce să furi. Și uite că tocmai la noi în Casrilifca s-a întîmplat o hoție — și să vezi ce hoție ! O mie opt sute de ruble șterpelite... dintr-o singură lovitură !

Anul trecut, tocmai în ajun de Iom Kipur, sub seară, pică la noi în tîrgușor un musafir, un fel de antreprenor din Lituania, care trage la han, unde-și lasă bagajul și se duce de-a dreptul la sinagogă. Aici, firește, ai noștri, după ce-i răspund la bună ziua, încep să-l descoasă.

— De unde ești dumneata ?

— Din Lituania.

— Și ce cauți pe-aici ?

— Dar ce-i treaba voastră ?

— Păi cum ? Doar ai venit la noi, la sinagogă, nu ?

— Dar unde ați fi vrut să mă duc ?

— Și o să mai vrei, desigur, să rămîi de Iom Kipur aici !

— Parcă am încotro ?

— Atunci dă ceva pentru săraci !

— Dau! Cum să nu dau? Că doar n-am venit aici să-mi fac rugăciunea de pomană!

Şi musafirul aruncă în farfurie trei bani de argint, şi mai dă şi cantorului un ban, şi rabinului, şi pentru şcoală... pe lîngă ce a mai împărţit săracilor care se înghesuiau la uşă. Şi sărăcime este la noi — să nu-i fie de deochi — atîta, că dacă ai vrea să te iei după ea, nu ţi-ar ajunge nici averea lui Rotschild.

Cînd ai noştri au văzut cu ce fel de musafir au de-a face, s-au grăbit, firește, să-i dea un loc de cinste în sinagogă. De unde loc de cinste, dacă toate locurile erau luate de mai înainte?

Nu mai întreba! Parcă dumneata nu ştii cum se întîmplă de obicei! La logodnă, la nuntă, sau la mai ştiu eu ce altă sărbătoare, cînd toţi musafirii de abia au izbutit să se înghesuie în jurul mesei... deodată, zarvă mare! Ce s-a întîmplat? A venit bogătaşul! Şi se-ndeasă iar lumea, atîta, unul în altul, pînă ce i se face loc şi bogătaşului. Aşa şi cu musafirul nostru. S-a aşezat la locul de cinste, şi-a pus talesul peste cap şi a început să-şi facă rugăciunea, în picioare, aplecat peste pupitru... Şi s-a închinat omul, s-a închinat toată ziua de Iom Kipur, aşa, nemişcat, în picioare, peste pupitru, fără să se dezlipească o clipă de el, afară numai de cele cîteva minute cînd a trebuit cu toţii să ne întoarcem cu faţa spre peretele celălalt... Să stai o zi întreagă de post, cum este ziua de Iom Kipur, nemîncat, în picioare, asta este în stare s-o facă numai unul de-ai noştri, din Lituania. Abia spre seară, cînd ceaşul a suflat din corn pentru ultima oară şi cînd am trecut la rugăciunea de toate zilele, deodată, se auzi un strigăt:

— Săriţi, ajutor, săriţi!

Şi musafirul nostru, întins pe jos, leşinat. Turnăm peste el apă, dar el tot într-un leşin o ţine.

— Ce e? Ce s-a întîmplat?

Lituanianul venise la noi cu o mie opt sute de ruble în buzunar şi i-a fost frică, zice el, să-i lase la han. Cui îi poţi încredinţa atîta bănet într-un tîrguşor străin? Nimănui! Să-i poarte cu el, în buzunar, în zi de Iom Kipur — nu se cade. Aşa că s-a gîndit să-i

strecoare pe ascuns în pupitru și să-i țină toată ziua acolo. Ce-i în stare să facă un lituanian! Abia acum înțelegem de ce nu s-a depărtat de pupitru nici măcar pentru un minut, decît numai atunci cînd a trebuit să ne întoarcem spre peretele celălalt. Dar se vede că tocmai în clipa aceea s-a găsit cineva să pună mîna pe bani. Și acuma, omul zbiară și plînge și își rupe părul din cap... ce o să se facă fără parale? Sînt bani străini, zice el, nu banii lui... el nu este decît un biet slujbaș, un om lipsit de mijloace, cu o casă grea de copii... și dacă nu găsește banii, zice el, nu-i rămîne decît să se spînzure, chiar aici, sub ochii noștri, în sinagogă.

Ne uitam la el înlemniți, fără să îndrăznim să scoatem o vorbă. Nimeni dintre noi nu se mai gîndea că după o zi grea de post ca asta, ar fi vremea să se ducă mai repede acasă, unde-l așteaptă masa. Ne era rușine de omul ăsta străin și ne era rușine și de noi înșine: o tîlhărie — și ce tîlhărie! O mie opt sute de ruble! Și unde? În sinagogă! Și cînd? În ziua de Iom Kipur. Nici unul dintre noi nu-și putea aduce aminte să fi auzit de cînd e pe lume o asemenea ticăloșie.

— Închideți ușa! porunci rabinul.

Trebuie să știți că avem un rabin, rabinul Iosefl, un om cu adevărat cinstit... e adevărat, nu prea deștept... dar curat, tot ce poate fi mai curat pe lume.

Cum s-a închis ușa, rabi Iosefl, alb ca peretele, cu ochii aprinși, cu mîinile tremurînde, ne vorbi așa:

— Ascultați, oameni buni! Aici s-a petrecut un lucru tare urît. De cînd e lumea, încă nu s-a pomenit ca la noi, în Casrilifca, să se găsească un asemenea nemernic, un asemenea păcătos, un asemenea dușman al obștei noastre, să aibă îndrăzneala să fure unui om străin, unui biet nevoiaș, cu o casă grea de copii, atîta avere — și cînd? Într-o zi sfîntă ca asta!... Nici nu-mi vine să cred că așa ceva ar fi cu putință! Nu, cu nici un preț nu se poate!... Dar dacă cumva banii ăștia l-au ispitit pe vreunul dintre noi... fiindcă duce lipsă de ei... și dacă i-a fost dat să păcătuiască într-o asemenea zi, noi nu trebuie să-l

lăsăm. De aceea, să ne căutăm, de la cel mai mic pînă la cel mai mare, unul pe altul, să ne scotocim bine buzunarele... să nu scape nici unul necercetat. Şi acuma, oameni buni, începeţi cu mine!

Şi rabinul Iosef! îşi descheie, cel dintîi, caftanul şi-şi întoarse toate buzunarele pe dos. Ceilalţi îi urmară pilda şi, fără să scoată o vorbă, îşi răsturnară şi ei buzunarele. După aceea fiecare începu să-l caute pe celălalt, pînă-i veni rîndul şi lui Leizer Haim, care se făcu galben şi verde şi vînăt şi începu să spună că lituanianul este un şmecher, că nimeni nu i-a luat nici o para... nu vedeţi că afacerea asta e cusută cu aţă albă?

Noi, ceştilalţi, începurăm să facem gălăgie şi mai mare. Cum asta? Coşcogea gospodari să se lase scotociţi prin buzunare — şi un Leizer Haim nu? Nu se poate! Să fie căutat şi el, ca oricare altul!

Cînd Leizer Haim văzu că se îngroaşe gluma, se apucă să se roage de noi cu lacrimi în ochi, să ne fie milă de tinereţele lui... Pe tot ce are el mai sfînt, că nu-i vinovat... Atunci de ce nu se lasă căutat? Fiindcă-i este ruşine, zice el.

— Faceţi-mi ce vreţi — zice el — numai să nu-mi umblaţi prin buzunare.

Ai văzut puşlamaua? Se cunoaşte că nu-i din Casrilifca. Dar de unde? Tocmai de pe la mama dracului, pe undeva, departe... şi s-a aciuiat pe la noi mulţumită bogătaşului nostru, care ni l-a adus plocon în tîrg, ca ginere, ca să se poată lăuda că a pus mîna pe un chilipir pentru fiică-sa. E un băiat care ştie pe de rost o mie de pagini din cărţile sfinte, ştie să vorbească bine ebraica, ştie ca nealtul să socotească, ştie şi ştie — pe scurt, e înzestrat de la Dumnezeu cu o mie de daruri. Cînd a aflat ce marfă şi-a cumpărat bogătaşul, tot tîrgul s-a dus să se uite la băiat, ca la o minune. Aşa, cînd îl vezi, mă rog, merge!... Un tinerel, nu poţi să zici că-i urît, numai că are nas cam lunguieţ, nişte ochi care ard... şi o gură, foc şi pucioasă! Cîţi au încercat să se ia cu el la întrecere într-ale cărţii, pe toţi i-a bătut! Pe hoţomanul ăsta nimic nu-l sperie. Oricum l-ai lua, tot el e mai tare.

Pînă și rabi Iosefl spunea despre el că ar putea fi rabin tot așa de bun ca oricare altul... Și unde mai pui pricepere cu care joacă el șah, că nu găsești al doilea în lumea întreagă. Cînd îți zic : băiat izbutit, e izbutit !

Așa că, ce te mai miri că tot tîrgul îl pizmuia pe bogătaș pentru Leizer Haim al lui, măcar că-i găsea mereu alte cusururi. De pildă, nu-i plăcea lumii că băietanul ăsta e prea deștept, că nu-i încrezut, că se împrietenește la cataramă cu oricine o fi... fată, băiat, femeie căsătorită... mă rog, cu oricine, chiar cu cel mai mic dintre cei mici... După aceea, nu-i plăcea lumii că băiatul ăsta era mereu dus pe gînduri, că venea la sinagogă mai tîrziu decît ceilalți, că-și punea tichia pe-o ureche și că nu-și făcea rugăciunea nici măcar atîtica... Să poți spune ceva rău despre el, n-aveai ce ! Se șoptea doar atîta : că nu se prea ține de cele sfinte, totdeauna.

În sfîrșit, cînd ne-am repezit la el să-i strigăm în obraz că dacă nu se lasă căutat, ăsta e cel mai bun semn că el a furat banii — Leizer Haim s-a apucat iar să se roage de noi să-l tăiem în bucăți, să-l punem pe foc, să-i facem tot ce ne-o trece prin minte mai rău, numai să nu-l scotocim prin buzunare.

De rîndul ăsta, pînă și lui rabi Iosefl, om care de obicei nu-și pierde cumpătul, îi sări țandăra.

— Tu, așa și pe dincolo ! se răsti la el rabi Iosefl. Ți s-ar cuveni să-ți facem asta și ceea !... Vezi doar că fiecare dintre noi trece peste rușine și se lasă căutat... Și tu vrei ca numai pe tine să te scutim ! Una din două : ori mărturisești și dai banii înapoi, ori arăți buzunarele ! Dar ca să-ți bați joc de un tîrg întreg, asta nu !... Că o să-ți facem nu știu nici eu singur ce !

Și l-am apucat pe băietan și mi l-am întins cu sila pe jos, și am început să-l căutăm și să-l pipăim și să-i scuturăm buzunarele și am găsit la el... ei ? ia ghiciți ce ?

Cîteva oscioare de găină și vreo cîteva duzini de sîmburi de prune abia mîncate.

Îți dai dumneata seama ce s-a întîmplat cînd am dat peste comoara asta în buzunarele lui Leizer Haim ?

Îți dai dumneata seama cum s-a simțit atunci și Leizer Haim și socru-său și rabinul nostru, săracul? Cel puțin rabi Iosefl, de rușine, și-a întors fața spre perete, ca să nu fie silit să-l privească țintă în ochi pe vinovat!

Și cînd ne-am dus după aceea acasă, la masă, nu mai conteneam să vorbim despre comoara găsită în buzunarele păcătosului, care a avut obrăznicia nemaipomenită și nemaiauzită să mănînce în zi de Iom Kipur! Numai rabi Iosefl mergea singur, cu capul în piept, îngrijorat și amărît, fără să se uite nici în dreapta, nici în stînga, ca și cum păcatul ar fi fost săvîrșit de el, nu de altul.

— Și banii?

— Care bani?

— Cum, care bani? Banii furați!

— Aha! Banii furați? Bun-furați!

— Bun-furați?

— Bun-fu-rați!

GHITL PURIȘCHEVICI

Ian te uită, cum mi s-au adunat ca la urs! Hai, plecați dracului de-aici... Nu sînt comedianta voastră, nepricopsiților, să vă înșir cai verzi pe pereți, ca să aveți voi de ce rîde! Mi s-a spus că pe-aici se găsește unul, Șalom Alehem, care scrie. Dacă-i așa, atunci te rog scrie, pînă o să te doară mîna scriind. Tot tîrgul să mi-l descrii, de sus pînă jos. Nu te teme — și-au cîștigat-o cinstit mai cu seamă bogătașii, aleșii lui Dumnezeu, care și-au băgat în cap că lumea asta a fost numai pentru ei făcută. Noi trebuie să muncim, să ne frîngem spinarea, și ei să-și răscumpere pe bani toate necazurile și toate bucluciurile și să-și mai bată joc de o femeie care trăiește din ceaiul lui Visoțki. Vînd ceaiul lui Visoțki în rate, pe la toate casele mai înstărite și din asta îmi scot o bucățică de pîine pentru mine și pentru copilul meu... singurul meu băiețaș... pe care au vrut să mi-l răpească pentru păcatele altora. Ascultă, te rog, ce se poate întîmpla. Mi se pare că de cînd e lumea lume, încă nu s-a pomenit să i se ia singurul băiat, singurul ei sprijin la bătrînețe, unei văduve

care se poate lăuda că trăieşte din ceaiul Visoţki. Oricum, se cheamă trăit. Dacă n-ai murit, asta tot se cheamă că trăieşti. Fiindcă ce-ţi iese din pacheţelul cela de ceai, Dumnezeu să mă ierte, la concurenţa de azi... dacă nu-i nevoiaş pe lume să nu umble pe la casele oamenilor cu ceai de vînzare. Aşa că trebuie să te baţi cu fiecare din ei. Dacă unul lasă mai ieftin cu zece parale, trebuie să las eu cu cincisprezece. Şi dacă cela lasă cu cincisprezece trebuie să las eu cu douăzeci. Dar pînă cînd poţi să tot scazi preţul la ceai? Doar nu sînt Visoţki! Rău al dracului, ce să-ţi mai spun! Toată nădejdea mea e în Moişe al meu. Atîta am şi eu: un singur băiat, moştenire de la bărbatu-meu, Dumnezeu să mă ierte. Copil tare bun, n-am ce mă plînge. Zdravăn, chipeş, sănătos, înzestrat, numai carte n-a vrut să înveţe. Măcar să-l tai în bucăţi. Ce-o să iasă din tine, îi zic, Moişală, dacă de citit, nu — de scris, nu — nimic nu — numai hingher îţi rămîne să te faci — şi atît. Da' el, nici nu mă aude! Dac-am văzut aşa, m-am dus de l-am tocmit ucenic la un croitor şi m-am înţeles cu croitorul să-l înveţe croitoria. Şi a învăţat croitorie Moişe al meu, cum ai învăţat dumneata. Zi şi noapte trebuia să se plimbe cu plodul în braţe, ori s-o ajute pe nevasta croitorului să cureţe cartofi ori să ducă afară găleata cu lături... Dacă punea fierul la încălzit, era mare lucru! Ce să fi făcut? L-am scos de la croitor şi l-am dat pe mîna unui ciubotar. Norocul meu să dau peste un bandit care, cum nu-i intri în voie cu ceva, îţi zvîrle cu ciocanul în cap. L-am scos de la ciubotar şi l-am băgat la un legător... Un nenorocit, care nici el singur n-are ce face. L-am scos de la legător şi l-am dat pe mîna unui ceasornicar... Un nenorocit şi mai mare, care mai mult strică decît drege ceasornice... aşa zice tot tîrgul. Numai asta-mi lipseşte: să mai scoată din băiatu-meu un neisprăvit ca şi el. L-am luat de la ceasornicar şi m-am dus cu el la un strungar, să-l înveţe să învîrte la strung. Şi mi-a dat strungarul ăsta în scris cum că-l tocmeşte pe doi ani... Adică doi ani trebuie să învîrte fără parale şi

în al treilea an, cînd o să se priceapă bine să învîrte, o să primească și ceva plată. Și mi-a ajutat Dumnezeu de am dat peste un meseriaș cumsecade, care cam trăgea la măsea, dar tocmai de asta l-a și învățat atît de repede pe Moișe al meu să învîrte la strung. Într-o jumătate de an, Moișe era gata strungar. Dar ce folos — dacă el trebuie să-i învîrte la strung doi ani întregi? Ce-i scris pe hîrtie, e sfînt!

În sfîrșit, mi-a ajutat Dumnezeu, au trecut și ăști doi ani. Zic și eu, au trecut! Dacă am ieșit teafără după atîtea prin cîte am trecut în toată vremea asta, sînt mai tare ca fierul. Și? Cu asta crezi c-am scăpat? De abia trebuie să alerg să-i găsesc un loc să lucreze ori să-i caut de lucru acasă. Dar cine are de lucru? Și eu merg singură, cu ceaiul pe la casele oamenilor, și concurența e mare... și între timp am mai avut și un faliment pe deasupra. Mi-a luat unul un kil și jumătate de ceai în rate și într-o noapte a șters-o... se zice că în America... trăsni-l-ar Dumnezeu să-l trăsnească! Am crezut că se prăbușește cerul peste mine. Gîndește-te și dumneata: un kil și jumătate, a șapte ruble kilul. Și trebuie să înghiți în sec, să nu cumva să te plîngi, că dacă află Visoțki, Doamne ferește, că unul din mușterii mi-a încetat plățile, mi se duce dracului „creditul". Și Dumnezeu, de colo: „Plîngi, Ghitl? Stai că de abia o să plîngi. Acuș îți trimit și o recrutare pe cap!"... Ce recrutare? De unde recrutare? Singurul băiat la mamă văduvă... Unde s-a mai auzit așa ceva de cînd lumea? Unde-i Cel-de-sus? Unde-i omenia? Degeaba! Dacă ți-e dat să ai necazuri, trebuie să nimerească Moișe al meu să stea la recrutare, tocmai în anul cînd recrutează și cei trei nepoței ai bogătașului nostru, de la cele trei fete ale lui... trei junghiuri să-i taie pe fiecare din ei în lung și-n lat, Dumnezeule!... să nu poată nici să stea nici să umble, nici să șadă, nici să se întindă. Și să nu crezi dumneata că nu mi s-a spus: „Vezi, Ghitl, ca Moișe al dumitale să n-o plătească pentru nepoțeii zarafului nostru!..." Prostii! Nu se poate! Moișe al meu e singurul fecior de vădană și acela e un bancher, un bogătaș, un milionar... Afară

doar, știu eu, Doamne ferește, că n-o fi Dumnezeu pe lumea asta ! Dar banu-i ban... și i-au dus pe unul cîte unul dintre nepoții bogătașului nostru în fața comisiei... mai întîi pe unul : „Scutit“... După aceea, pe al doilea : „Scutit !“... Simțeam că mi se taie picioarele, ce să-ți mai spun ! Fiindcă, Doamne ferește, dacă îl mai scoate „scutit“ și pe celălalt nepoțel, atunci e vai și amar de Moișe al meu ! Și parcă dinadins, spre marea mea nenorocire, Moișe al meu este, să nu-i fie de deochi, un băietan... să vezi băietan... Inalt, voinic, fără nici un cusur... Adică nici nepoții bogătașului nostru nu-s damblagii, numai că pe ei doctorul îi face scăpați. Cum vede un băiat de bogătaș... gata ! „Scutit !“... Pot eu să tac ? Mă reped la președinte și-i zic :

— Boierule, doi dintre nepoții bogătașului nostru s-au și învîrtit. Dacă merge, Doamne ferește, și mai departe așa, o să mi-l ia pe Moișe al meu... Și Moișe este singurul meu copil, singurul meu sprijin la bătrînețe.

Boierul se face foc de supărare și poruncește să fiu dată afară.

Și așa s-a și întîmplat. Nici n-a apucat să intre bine pe ușă al treilea nepot al bancherului, și doctorul s-a și grăbit să strige : „Scutit“... Și mi l-au și luat pe Moișe al meu și l-au și găsit bun și l-au și pus să jure și i-au și spus : „La dreapta, la stînga !“... undeva, în gubernia Harkov. Pot eu să tac ? M-am repezit la președinte și i-am tras un perdaf :

— Pe copiii de bogătași îi scutești și pe un fecior de vădană, singurul ei sprijin la bătrînețe... Unde-i omenia ? Unde-i Dumnezeu ?

Bineînțeles că boierul poruncește ca „jidauca“ să fie zvîrlită pe ușă afară. Dar jidauca nu se sperie și ia trenul și se duce de-a dreptul la guvernator și-i cade la picioare :

— Înălțimea ta ! Uite-așa și așa... Toți nepoții bogătașului au fost scutiți... și pe Moișe al meu, singurul meu fecior, singurul meu sprijin la bătrînețe... Unde-i Dumnezeu ? Unde-i omenia ?...

Guvernatorul mă ascultă și-mi spune să-i aștern toate astea în scris, pe hîrtie.

Zic :

— Înălțimea ta ! Ce-ți trebuie hîrtie ? Eu nu sînt femeie de hîrtii ! Ascultă-mă pe mine ! Ia, trimite, cercetează, și o să vezi că tot ce spun e adevărul adevărat.

Îmi zice el iar :

— Pe hîrtie, numai pe hîrtie !

Zic :

— Înălțimea ta ! Nu știu să scriu, și cu pîra nu-mi place să umblu. Eu îți spun numai ceea ce mă doare pe mine. Cel bogat e scutit, iar cel sărac... singurul fecior la mamă văduvă... Unde-i Dumnezeu ? Unde-i omenia ?

Zice el :

— Da' mai lasă-mă-n pace, femeie ! Ce vrei ?

Zic :

— Vreau să cunoști adevărul și să mi-l dai înapoi pe Moișe al meu ! Asta-i tot !... Adevărul trebuie să iasă la iveală ca untdelemnul pe apă.

Se face foc de mînie boierul și poruncește ca jidauca să fie dată afară. Dar jidauca nu se sperie și-și vinde tot ce are în casă și pleacă să caute adevărul, de data asta de-a dreptul la Petersburg. La Petersburg să află un minister de război și un sinod. Și dacă o să-mi trebuiască să ajung la împărat, parcă n-o să pot nimeri ? Cu adevărul, pot să vin pînă și-n fața lui Dumnezeu.

Și așa s-a și întîmplat. Cum am sosit la Petersburg, a început povestea cu autorizația de ședere în oraș. Și o alergătură... Vor să mă gonească de aici ? zic eu. De asta, nu mi-e frică. Frică mi-e numai de Dumnezeu. Încolo, de nimeni, fiindcă eu, zic, lupt pentru adevăr.

Dar pînă una-alta, trebuie să mai și mănînc, fiindcă stomacul nu poate fi tras pe sfoară. Ce-i de făcut ? Să cerșesc, nu-mi stă în obicei. Și mi-am zis : Petersburgul doar nu-i un sat și ceaiul lui Visoțki e cunoscut și la Petersburg, ba poate la Petersburg mai bine decît peste tot. Toți slujbașii beau ceaiul lui Visoțki.

Şi fiindcă eu aveam treabă cu slujbaşii, am început să le aduc acasă ceaiul lui Visoţki în rate... şi slavă lui Dumnezeu şi lui Visoţki, nu numai că mi-am scos bucăţica mea amară de pîine, dar am mai putut să-i trimit şi lui Moişe la regiment, din cînd în cînd, cîte-o rublă, două... Un singur lucru mă supăra : biletul de şedere. Dac-aş avea un bilet de şedere în Petersburg, aş fi împărătească. Şi fiindcă n-aveam biletul ăsta, nu mai întreba ce rău mi-era. Ajunseseră să vrea să mă scoată cu jandarmii din Petersburg. Dar mi-a trimis Cel-de-sus o cucoană care scrie pe la gazete, să-i dea Dumnezeu sănătate!... un înger, nu un om. Nu numai că m-a scăpat de toate belelele, dar m-a dus şi la Pergament, să-l cunosc. Desigur că ştii cine e! În Dumă el era unul dintre cei care vorbeau. Un om care nu se supăra niciodată... şi cumsecade, vai, ce cumsecade! Cît s-a frămîntat pentru mine! Mi-a dat o scrisoare, şi apoi încă o scrisoare, tot la oameni unul şi unul, la care, ca să poţi ajunge, trebuie să ai spete, nu glumă. Şi ăştia m-au ascultat şi m-au trimis de la unul la altul şi ăsta la al treilea, tot mai sus şi mai sus, pînă în Dumă. Şi am început să vin pe la Dumă, aproape în fiecare zi, şi uneori de două ori pe zi... şi să ascult ce se vorbeşte în Dumă. Şi de vorbit acolo vorbeau toţi, dar mai frumos decît toţi, vorbea Pergament ăsta. El, dacă se apuca să vorbească, ce să-ţi spun, putea să mişte şi o piatră. Auzi, Pergament... Ştii dumneata cine-i Pergament ăsta? De asta îşi avea el în Dumă atîţia duşmani, care se zbăteau şi urlau!... Ce mai urlau!... Ca nişte cîini, aşa se repezeau la el şi-i făceau nişte scandaluri, că-mi venea să sar de necaz, de colo, sus, unde şedeam (locul meu în Dumă a fost întotdeauna sus). Cînd îmi aduc aminte de Pergament, îmi vin lacrimile-n ochi. Ce ştii dumneata ce om era el! Ce bucăţică de aur! Ce diamant, ce briliant! Dacă zic un înger — şi tot e puţin spus. El era în stare să lase toate afacerile şi pe toţi musafirii ca să m-asculte şi să mă-ntrebe, ce-mi scrie Moişe al meu. Ce să-mi scrie? Moişe al meu scrie că-i merge, slavă Domnului, destul de bine. Dar are mari necazuri cu pluto-

nierul, care-i amărăşte viaţa. Se tot ţine de capul lui să-i împrumute parale. Cît se jură Moişe că n-are, plutonierul tot nu vrea să-l creadă. El zice că toţi evreii au parale, arză-l-ar focul. Poftim, plutonier acu... Poate n-am destule şi aşa!... Eu povestesc şi Pergament rîde. Îl plăcea să rîdă şi să facă glume. Vin o dată la el, mă roagă să şed şi mă întreabă, după cum îi era obiceiul, cum îmi merge la Petersburg. Zic:

— Ovreilor botezaţi să le meargă aşa, să dea Dumnezeu... cum îmi merge mie!

Şi începe Pergament să rîdă aşa, că e gata-gata să cadă jos de pe scaun.

— Pesemne că dumneata încă nu ştii, zice el, că şi eu sînt evreu botezat!

— Asemenea evrei botezaţi ca dumneata, zic, ar putea fi mulţi. Şi cîţi evrei botezaţi sînt pe lume, ar putea să-i ia dracu, pe toţi pentru unghia de la degetul dumitale cel mic.

Şi Pergament rîde şi mai cu foc. Cine s-ar fi putut aştepta că un asemenea om o să se apuce să moară? Şi încă aşa, pe neaşteptate! Ce să-ţi mai spun, dar mi se pare că nici cînd a murit chiar bărbatu-meu, n-am vărsat atîtea lacrimi ca în ziua aceea. Nici măcar după un tată, nu poate să-ţi pară aşa de rău!... Crede-mă că din ceasul în care a murit Pergament, mi s-a făcut silă de Petersburg şi de Dumă şi de lumea întreagă. Dacă Pergament ar trăi, toate ar fi altfel. Niselovici şi Fridman sînt şi ei tare de treabă, de ce s-o ascund? Dar Niselovici şi Fridman, nu sînt Pergament. Vin înlăcrămată la Niselovici sau Fridman şi ei îmi spun că nu-mi pot fi de nici un folos, pentrucă nu pot merge împotriva legii. Zic:

— Unde este o asemenea lege în care să scrie că cei trei nepoţei ai bogătaşului, ai bancherului, ai milionarului, să fie scutiţi unul după altul, şi-n locul lor să mi-l ia pe Moişe al meu, singurul meu băieţaş, singurul meu sprijin la bătrîneţe. Hai să văd, arătaţi-mi şi mie legea aceasta! o Dumă, zic, cu atîţia oameni, să nu le fie de deochi... şi toţi, zic, vorbesc, şi toţi, zic, zbiară şi toţi se înjură între ei... de ce,

zic, să nu se găsească între ei, măcar unul, zic, care să ia apărarea unei văduane sărace, zic, care trăiește din ceaiul lui Visoțki? Așa-i că ați amuțit? Pentru oameni ca voi, zic, ar trebui un Purișchevici de-al nostru, un Purișchevici evreiesc, să vă învețe, zic, minte. Se împlinesc trei ani acuși, le spun eu, de cînd sînt la Petersburg și mă învîrt pe la Dumă... Ei, a încercat vreunul, zic, să deschidă măcar gura împotriva unei asemenea ticăloșii... Să i se ia unei mame sărace singurul ei sprijin la bătrînețe? Ba, ca să nu mint, în toți acești trei ani, s-a întîmplat o dată ca unul, un boier basarabean, să sară și să vorbească despre serviciul militar. Cînd am auzit „serviciul militar", m-am bucurat. Iaca, mi-am zis, slava Domnului! Cu chiu, cu vai, adevărul a răzbit! Era și vremea! Asta, îmi zic datorită mie, pesemne! Numai pentru că am făcut atîta gălăgie peste tot și am bătut pe la ușile miniștrilor... Cînd colo, ce să vezi? Iese tocmai pe dos. Auzi ce-i trec prin minte boierului:

— Trebuie, zice el, să facem o lege, prin care evreii, în loc de serviciul militar, să dea parale.

Auzi?

— Evreii, zicea el, să se poată răscumpăra cu parale. Nu vrei să faci serviciul militar? Dă parale!

Asta înseamnă că iar au grijă boierii de bogătași, mînca-i-ar ciuma pe toți! Și serviciul militar să-l facă tot numai săracii, și încă singurii feciori de văduană. Unde-i Dumnezeu? Unde-i omenia?

Și a făcut Dumnezeu o minune, că s-a dezlănțuit în Dumă o asemenea larmă... asemenea țipete... asemenea urlete... că-ți venea să crezi că au înnebunit cu toții. Cel mai al dracului dintre toți urla, ca de obicei, Purișchevici. Tîlharul ăsta, trăsni-l-ar Dumnezeu, zicea că poate aduce dovezi și martori că evreii nu fac serviciul militar. Cu nici un preț, nu! N-ai să găsești, zice el, în toată armata, un singur evreu.

Asta, vezi, n-am putut s-o mai rabd. Am sărit ca friptă, în sus! Auzi, singurul meu sprijin la bătrînețe face armată de trei ani și vine un găinar ca Purișchevici ăsta să mintă, față de toată lumea și față

de toți miniștrii, în asemenea hal! Puteam eu să tac? Și țip de colo, de sus, de la galerie, ca să m-audă Duma întreagă:

— Dar Moișe al meu?

. . . . . .

Vrei să știi ce s-a întîmplat după aceea? Nimic. M-au scos frumușel din Dumă și m-au dus la poliție, ca să mă trimită, sub pază, din Petersburg. Dar eu le-am zis că mie nu mi-e frică de asta. Frică mi-e numai de Dumnezeu. Încolo de nimeni. Fiindcă eu lupt pentru adevăr. Am și eu drept la Dumă, le zic, ca și voi. Voi, zic, vorbiți de serviciul militar numai cu limba, zic. Și fecioru-meu, zic, slujește în armată, zic, măcar că-i fecior de vădană. Scurt, și-au găsit nașul cu mine. Norocul lor că n-am rămas de paști la Petersburg, cînd a început în Dumă povestea cu sîngele pe care l-ar întrebuința evreii de paști. Le-aș fi arătat eu lor cine ia sînge: noi, sau ei? Dar de paști am plecat acasă, fiindcă am aflat că i-au dat drumul lui Moișe al meu și că e vorba ca președintele și doctorul și toată comisia de recrutare să dea socoteală pentru potlogăriile lor. Acuma sînt toți cercetați, fiindcă a fost o revizie și s-a dovedit că aveau o fabrică de bilete de scutire: evrei și creștini, cine avea pe Dumnezeu în inimă și o rublă în buzunar, acela era scutit — iar calicii, fii de vădane sărace, trebuiau să slujească în locul lor. Ei, acu, te întreb pe dumneata, că doar ești om care scrii: spune-mi, te rog, nu mi se cuvine să rîdă lumea de mine? Că unde se adună doi, hop că sînt și eu la mijloc? Ei și?... Dacă-ți vine să rîzi de mine, n-ai decît să rîzi, pînă o să crăpi. Dar de ce să mi se mai dea și porecla de Purișchevici, arză-l-ar focul! Ghitl Purișchevici mi se spune acuma... Spune, te rog, pane Șalom Alehem, de ce?

BERL AIZIC

Cine-i Berl Aizic?

Dacă vrei să astupi gura cuiva care a cam început să taie la piroane, ajunge să-i spui: „Berl Aizic ți-a trimis complimente"... că amuțește îndată.

Berl Aizic este cel mai vestit mincinos din tîrg. Acuma, închipuiește-ți, ce minunății a fost în stare să povestească Berl Aizic ăsta, cînd s-a întors din America, unde a stat cîțiva ani!

Mai întîi țara! începe Berl Aizic. Țara laptelui și a mierii. Oamenii se îmbogățesc peste noapte... plouă cu bani peste ei... adună dolari cu găleata... Și afacerile... „biznes", cum li se zice acolo... ți se ivesc atîtea, că-ți iau piuitul. Vrei o fabrică — poftim fabrică! Vrei să-ți deschizi o dugheană — poftim dugheană! Vrei să împingi un cărucior cu marfă de tot felul — împingi un cărucior! Ori de nu, te faci negustor ambulant, sau te duci să lucrezi într-o fabrică... Țară liberă! Poți să te întinzi de foame în mijlocul străzii, nimeni n-o să te supere și n-o să-ți spuie nici măcar „dă-te încolo!"

Apoi, orașele lor! Ce orașe grozave!... Ce uliță largi. Ce case înalte!... Să vezi acolo o „căsuță"... îi zice „Vulvort"... e așa de înaltă că vîrful coșului îi ajunge tocmai în nori și ceva mai sus chiar! Căsuța asta cred că are vreo cîteva sute de etaje. Cum te cațeri în pod? Cu un fel de scară căreia-i zice „eleveitär"... Dacă ai treabă cu cineva de la etajul de sus, te așezi jos, în „eleveitär", dis-de-dimineață... și ajungi sus cam pe seară.

Am vrut s-o pornesc și eu o dată, în sus, să văd cam ce se petrece pe-acolo — și nu mi-a părut rău de loc. Ce am văzut atunci, n-o să mai văd niciodată... și ce am simțit, nici nu se poate descrie... Închipuiește-ți că stau sus și mă uit jos... deodată, simt pe obrazul stîng ceva rece și neted ca gheața... adică nu ca gheața, ci ca o piftie tare răcită și lunecoasă. Întorc încetișor capul spre stînga, mă uit — luna!

Și apoi viața lor e numai grabă, numai alergătură, numai goană. Toate sînt numai pe apucate... pînă și mîncarea! Intri în grabă într-un restaurant, ceri să ți se dea un rachiu și de mîncare... și uite! am văzut-o chiar eu, cu ochii mei, cum i s-a dat unuia, într-o farfurie ceva proaspăt, ceva care se mai zbătea încă... și pînă a tăiat-o în două, o jumătate a zburat într-o parte, o jumătate în cealaltă... și mușteriul a fost gata cu masa.

Cu toate astea, să vezi ce zdraveni sînt! Ca fierul! Niște uriași. La ei este un obicei; să se bată în mijlocul străzii. Nu că ar vrea să te bată, să te smintească în bătăi, să-ți scoată dinții din gură, ca la noi, Doamne ferește!... Ci doar așa, își suflecă mînecile și-și trag unul altuia pumni, să vadă care pe care. O dată, mă duc la plimbare în Bronx, cu niște marfă în spinare... și-mi ies înainte doi vlăjgani și se agață de mine să mă bat cu ei, cu tot dinadinsul. Zic:

„Mă iertați, eu nu mă bat!"

Dar ei, nu și nu! că trebuie să mă bat, că altminteri nu-mi dau voie să-mi văd de drum mai departe. Dacă-i așa, mă gîndesc, și-mi sînteți de-alde ăștia, las'că vă învăț eu minte acuș! Și-mi lepăd pachetul

pe trotuar, îmi scot de grabă caftanul... și încep să încasez la pumni, că abia am scăpat viu din mîinile lor. Dacă ei sînt doi și eu unul singur! De-atunci, nu mă mai bat, să mă cîntărești cu aur!

Apoi cinstea de care ne bucurăm noi, evreii, acolo! Pe nimeni nu-l ridică în slava cerului atîta, ca pe un evreu! Un evreu e mare lucru acolo! Să fii evreu în America, parcă ai fi cine știe ce! Așa, de pildă, poți întîlni în stradă un evreu cu o cutie de azimă în brațe, fără să-i fie teamă c-ar putea fi închis pentru asta! Așa de iubiți sînt evreii în America! Numai barba și perciunii evreiești nu sînt iubiți... Cum dau cu ochii de perciuni... de evreu nu se ating, Doamne ferește, dar încep să tragă atîta de perciuni, pînă-l silesc să și-i taie. Te joci cu America?

— Da, Berl Aizic, toate astea sînt foarte bune și foarte frumoase... dar noi asta am vrea să știm: și-n America moare lumea tot ca și aici, sau trăiește pînă-n vecii vecilor?

— Moare, de ce să nu moară? În America, dacă se apucă să moară, mor o mie pe zi, zece mii, douăzeci de mii. Străzi întregi se curăță acolo dintr-o dată! Tîrguri întregi dispar peste noapte, parcă le-ar fi înghițit pămîntul. Te joci cu America?

— Dacă-i așa, atunci ce-i fudulia asta pe ei? De vreme ce mor ca și noi?

— Da, e adevărat! De murit mor ei, dar vorba e: cum mor? Și apoi, nu-i totul cum mori... peste tot mori la fel... Mori de moarte și atît... Totul e cum te îngroapă!... Aici e aici! Mai întîi și-ntîi, în America fiecare știe dinainte unde o să fie îngropat. Așa-i obiceiul: cît ești în viață, te duci la cimitir să-ți alegi un loc și te tocmești atîta pînă te înțelegi din preț pentru groapă. După aceea te duci să-ți iei nevasta de-acasă și o iei la plimbare prin cimitir și-i zici:

— Vezi, suflețelul meu? Aici ai să zaci tu, acolo am să zac eu... și dincoace o să zacă scumpii noștri copii!

După aceea te duci la o afacere de înmormîntări și-ți tocmești o înmormîntare, după clasa care-ți place. Acolo sînt trei clase.

O înmormîntare de clasa întîia, pentru bogătaşii cei mari de tot, adică pentru milionari, costă o mie de dolari. Dar să vezi înmormîntare! Soarele străluceşte pe cer; o vreme, că te îngraşi de plăcere. Sicriul e pus într-un dric scăldat în argint. Caii sînt toţi în negru, cu pene albe în creştet. Rabinii, cantorii, ceauşii, tot în negru — şi cu nasturi albi. Şi trăsuri după dric... trăsuri fără şir. Şi toţi copiii de la toate şcolile evreieşti se duc înainte de îngropăciune să-i cînte mortului... şi-i cîntă de răsună tot tîrgul.

E vorba doar de o mie de dolari — nu?

Înmormîntarea de a doua este şi ea destul de frumoasă, dar nu chiar aşa ca înmormîntarea de-a-ntîia, fiindcă te costă numai cinci sute de dolari. Vremea nu mai e aşa de grozavă ca la-ntîia. Dricul este tot negru, ca şi la-ntîia, dar nu mai e scăldat în argint... Caii şi rabinii şi cantorii şi ceauşii sînt tot în negru, dar fără pene şi fără nasturi albi. Trăsuri se ţin după dric şi la a doua, dar nu atîtea ca la-ntîia. Copii numai de la cîteva şcoli evreieşti şi cîntecele lor nu mai sînt aşa de vesele ca la-ntîia, ci jalnice... Ce să-i faci? Cinci sute de dolari nu sînt o mie!

Înmormîntarea de-a treia, pfui!... Nici nu face să mai vorbeşti! Costă în totul o sută de dolari, mari şi laţi. Vremea e urîtă, cerul înnorat... Dricul, fără nici măcar o cîrpă neagră pe el. Cai — sînt în totul doi... şi rabini, tot doi. Trăsuri — nici una. Copii — numai de la o singură şcoală şi numai cîţiva care-i trag la repezeală un cîntecel, două, pe înfundate, că nici n-ai ce s-auzi!... O sută de dolari, Dumnezeu să mă ierte! Ce poţi să ceri pentru o sută de dolari!

— Bine, Berl Aizic, dar ce face unul care nici măcar sutarul ăsta nu-l are?

— E chiar vai de capul lui, ce crezi? Fără parale, e rău peste tot!... Oriunde o fi, săracul tot sărac e!... Cu toate astea, să nu-ţi închipui că-n America săracul rămîne neîngropat. Numai că i se face o înmormîntare fără parale... Dar ce înmormîntare nenorocită! Nici un alai, nici urmă de cal sau de rabin! Şi afară

plouă cu găleata! Şi după mort, numai doi ceauşi... Un ceauş de o parte, un ceauş de cealaltă şi mortul la mijloc... şi tustrei se tîrîie pe jos, tocmai pînă la cimitir... Fără parale, auzi, păcat că te mai naşti. Zău aşa!... Parşivă lume! Care dintre voi are o ţigară de prisos, mă rog?

UN OM CARE NU IARTĂ

De rîndul ăsta nu ne aflam în vagonul de a treia decît vreo treizeci-patruzeci de călători şi ne simţeam destul de bine cu toţii. La drept vorbind, numai cei care apucaseră locuri din vreme se simţeau bine. Ceilalţi stăteau în picioare, înghesuiţi printre bănci. Dar asta nu-i împiedica să se amestece în vorbă şi ei. Şi vorba era foarte-foarte însufleţită. Toţi spuneau cîte ceva — şi toţi, deodată. Ca de obicei. Era dimineaţă. După o noapte de somn, călătorii au mîncat, s-au afumat bine-bine de tot cu ţigări şi erau cu toţii bucuroşi, foarte bucuroşi să vorbească.

Despre ce? Despre cîte în lună şi în stele. Fiecare ar fi vrut să povestească ceva nou, ceva neobişnuit, ceva care să-i silească pe ceilalţi să-l asculte. Dar nimeni nu izbutea s-o ducă pînă la capăt. Toţi săreau mereu de la una la alta. Nu începea bine unul să vorbească despre lipsa de grîu şi de orz, că îndată venea altul cu o poveste despre războiul cu Japonia. Dar nu ne opream la război, nici măcar cinci minute, că ne şi trezeam la revoluţie... de la revoluţie la Constituţie, de la Constituţie la pogromuri, de la po-

gromuri la Dreyfus, la alungarea evreilor de la sate, şi la atîtea şi atîtea alte belele: falimente, foamete, holeră, Purişchevici, Azeev.

A-ze-ev!

A fost destul ca unul să amintească de numele ăsta, pentru ca întreg vagonul să înceapă să fiarbă: Azeev, şi iar Azeev, şi încă o dată Azeev.

— Să mă iertaţi, dar sînteţi cu toţii nişte proşti! Făceţi gălăgie grojavă cu Ajeev!... Auji!... Ajeev... Dar cine mi-e Ajeev ăsta? Un păcătos de găinar, un denunţător, o haimana, o nimica şi o paranimica... Dacă m-aţi ruga mult, v-aş povesti eu ceva despre un şmecher... şi încă un şmecher de-ai noştri din Caminca... şi aţi spune şi voi că Ajeev e un fleac pe lîngă el.

Aşa ne-a vorbit un călător dintre cei care nu aveau loc pe bănci şi stăteau în picioare. Întorc capul, ridic ochii şi văd pe unul îndesat, cu o şapcă pe cap, plinuţ şi roşu la faţă, cu ochi zîmbitori şi cu toţi dinţii de sus, lipsă. De asta, în loc de z spunea j şi tocmai de asta la el, Azeev suna Ajeev. De cum l-am văzut, mi-a plăcut. Înfăţişarea lui, vorba lui, felul lui de a ne face proşti pe toţi — toate m-au cucerit dintr-o dată.

Cînd l-au auzit cum le vorbeşte omul ăsta din Caminca, toţi din vagon au rămas o clipă uluiţi, ca şi cum le-ar fi turnat o găleată cu apă rece în cap. Dar şi-au revenit repede în fire, au schimbat priviri de înţeles între ei şi au răspuns omului din Caminca:

— Dacă vrei să te rugăm, te rugăm! Cu plăcere! Povesteşte-ne, s-auzim şi noi ce grozăvie s-a întîmplat la voi, în Caminca. Dar de ce stai în picioare? Zici că n-ai unde să te aşezi? Hei, oameni buni... ia mai strîngeţi-vă puţin şi faceţi-i loc! Poftim, şezi.

Lumea, care şedea şi aşa destul de înghesuită, s-a îndesat şi mai mult, ca să-i facă loc omului din Caminca. Şi omul din Caminca mi s-a aşezat, şi-a dat cascheta pe ceafă, şi a început:

— Ascultaţi, oameni buni! Ceea ce o s-auziţi, nu-i o poveste care se poate citi într-o carte şi nici o istorie din o mie şi una de nopţi. Este vorba de o întîmplare care s-a petrecut chiar la noi, în Caminca.

Mi-a povestit-o tata, care o știa de la bunicu-meu. Era pe vremea lui Nicolae I, cînd cei osîndiți erau bătuți cu vergi de fier. Nu știți ce-i asta? Să v-o spun eu: omul era pus să se plimbe, să mă iertați de cuvînt, în pielea goală, așa cum l-a făcut mama, cam de vreo douăzeci de ori încolo și încoace, printre două șiruri de soldați înarmați cu vergi de fier, care trebuiau să-i facă ceea ce vă făcea dascălul la școală cînd nu știați lecția. Ați înțeles? Și într-o zi, vine poruncă din partea guvernatorului... guvernator era pe atunci Vasilcikov... să fie bătut cu vergile de fier unul Chivche. Cine era Chivche ăsta și cu ce a păcătuit el, n-aș putea să v-o spun întocmai. Cică ar fi fost un omuleț, nu prea deștept... holtei cam bătrîior... care ținea crîșmă în tîrg. Și dă Dumnezeu că într-o zi de duminică se ia la ceartă cu niște țărani pentru cele sfinte... „Dumnezeul nostru", „Dumnezeul vostru"... o vorbă tu, o vorbă eu... pînă a fost chemat polițaiul și s-a încheiat proces-verbal... Bun! Dacă vezi că s-a ajuns la proces-verbal... haide, ia, crîșmar tîmpit ce ești, și pune repede pe masă o sticlă de rachiu... să nu mai rămînă nici urmă de proces-verbal!... Zice el: Nu! Chivche, dacă a spus o dată o vorbă, așa rămîne!... Pe lîngă toate, mai era și rîios. Ce-și închipuia el? Că o să se aleagă cu o amendă de cîteva ruble și gata! Cui să-i fi trecut prin minte că pentru o prostie ca asta, o să fie osîndit la bătaie? Scurt, Chivche a fost ridicat și băgat la pușcărie, pînă să i se tragă cele douăzeci și cinci la spate, așa cum spunea legea lui Nicolae I.

Vă cam dați seama, nu?... ce zarvă a stîrnit la noi în Caminca, istoria asta. Și cînd credeți că se nimerește să se petreacă o nenorocire ca asta? Tocmai noaptea și tocmai în ajun de sîmbătă. Așa că, a doua zi dimineață, cînd s-a adunat lumea la sinagogă, numai despre asta a fost vorba: „Chivche a fost închis"... „Chivche a fost osîndit la bătaie"... „Bătaie? De ce?"... „Pentru o prostie, pentru un cuvînt!"... „O năpastă!"... „Care năpastă? Dece nu-și ține omul gura?"... „Ei și? Pentru atîta lucru bătaie? Bătaie cu vergi de fier? Se poate?"

Şi aşa a clocotit tîrgul, ca un cazan, toată ziua de sîmbătă, pînă sîmbătă seara. Sîmbătă seara, bunicu-meu, Nisel Şapira îi spunea, se trezeşte în casă cu o grămadă de lume :

— De ce taci ? Cum te rabdă inima să laşi pe unul de-ai noştri din Caminca să fie bătut ?

Bunicu-meu a început să se plimbe încetişor prin odaie, de cîteva ori, încolo şi încoace, (aşa-i era obiceiul : cînd voia să se gîndească, începea să se plimbe prin odaie de cîteva ori încolo şi încoace), după aceea s-a oprit şi a spus :

— Copii ! Duceţi-vă acasă ! Nu vă necăjiţi ! O să fie, cu ajutorul lui Dumnezeu, bine ! Nici unul dintre noi, slava Domnului, n-a fost încă bătut pînă acum în Caminca şi nu va fi, cu ajutorul lui Dumnezeu, nici de aci înainte.

Şi în tîrg se ştia că dacă Nisel Şapira spune ceva, trebuie să înţelegi că aşa e. Să-l întrebi : cum şi de ce şi pe unde ? — asta nu-i plăcea lui bunicu-meu ! Şi într-adevăr, aşa cum a spus bunicu-meu, aşa s-a întîmplat.

Bunicu-meu s-a înţeles cu mai marii de la poliţie şi puşcărie, ca Chivche să moară chiar acolo unde se află, pentru o minută... Ce holbaţi aşa ochii la mine ? N-aţi priceput ? Sau vă temeţi că a fost otrăvit, Doamne fereşte ? Nu vă speriaţi : nimeni nu umblă la noi cu otravă. Atunci cum ?

Afacerea a fost pusă la cale mult mai cu cap. Chivche trebuia să se culce seara teafăr şi să se scoale dimineaţă mort.

Zis şi făcut. Într-o dimineaţă, vine unul de la puşcărie cu o hîrtie la bunicu-meu : cum, astă-noapte a murit în puşcărie unul, anume Chivche, şi cum bunicu-meu e mare şi tare pe la societatea de înmormîntare a evreilor, bunicu-meu este rugat să aibă grijă ca mortul să fie luat în primire şi îngropat în cimitirul evreiesc... E frumos, nu ? Aveţi puţină răbdare. Nu vă bucuraţi încă ! Trebuie să înţelegeţi că la mijloc nu era numai mortul. Aici doar se găseau amestecaţi şi boieri din cei cu nasturi de aramă... Guvernatorul... bătaie cu vergi de fier... de !... nu-i de glumit ! Aşa

că, mai întîi trebuia ca doctorul să dea o hîrtie cum că l-a văzut pe Chivche numai decît după ce a murit şi că mortul a murit de bătaie de inimă, un fel de apoplexie sau aşa ceva... Hîrtia asta au iscălit-o guvernatorul şi boierii ceilalţi care erau înţeleşi cu bunicu-meu... şi s-a isprăvit cu Chivche! Nu mai e Chivche pe lumea asta! Chivche a murit!...

Cîte parale a plătit tîrgul pentru treaba asta, nu mai întreba! Dar cine le-a învîrtit pe toate? Bunicu-meu, Dumnezeu să-l ierte! În bunicu-meu puteai să-ţi pui toată nădejdea. Şi a scos-o la capăt, mă-nţelegi, ca un adevărat meşter. Cam pe sub seară au venit ceauşii de la societatea de înmormîntare, cu dricul şi mi l-au ridicat pe mortul viu şi mi l-au cărat de la puşcărie la cimitir cu tot alaiul, adică însoţit de cîţiva soldaţi şi de toată lumea din tîrg. Desigur că la o asemenea înmormîntare Chivche al nostru nu s-ar fi aşteptat. Şi cînd a ajuns dricul la poarta cimitirului, li s-a dat soldaţilor cîte un bacşiş şi ceauşii mi l-au dus pe mort în cimitir unde-l aştepta Şimin harabagiul cu patru cai care înghiţeau foc, şi cît ai zice peşte, mortul nostru a şi fost afară din tîrg şi zbura, într-un ceas bun, spre Radovil şi de acolo, dincolo de graniţă, tocmai spre Brod.

Fireşte că pînă nu s-a înapoiat Şimin harabagiul de la Radovil, tot tîrgul n-a putut să închidă ochii. Oamenii umblau ca năuci. Şi, mai mult decît toţi — bunicu-meu. Fiindcă, dacă mortul ăsta, Doamne fereşte este înhăţat la graniţă şi adus viu înapoi, tot tîrgul va fi trimis în Siberia. De asta, cînd Şimin harabagiul a venit, cu ajutorul lui Dumnezeu, înapoi de la Radovil şi a adus un bilețel din partea lui Chivche care scria: *„Aflaţi că mă aflu în Brod"* — întreg tîrgul n-a mai putut de bucurie. S-a întins masă mare chiar la bunicu-meu în casă, s-a mîncat şi s-a băut, şi s-a ţopăit pînă-n zori, mă rog, un om a fost scăpat de la moarte.

Care va să zică, e bine! Nu-i aşa?

Încetişor... fiindcă buclucul abia de acu' înainte începe. Trece o jumătate de an, sau poate un an, cît... n-aş putea să vă spun, şi trimite Chivche cela un bi-

leţel către bunicu-meu : *„Mai întîi îţi scriu,* zicea el, *că sînt, slavă Domnului, bine, să dea Dumnezeu să aud acelaşi lucru şi din partea dumitale. Apoi, îţi scriu că am rămas fără o leţcaie la sufletul meu şi fără nici un fel de treabă, aici, printre străini. Ei nu pricep limba mea şi eu n-o pricep pe a lor. Şi nu pot cîştiga nimic, măcar de-aş face nu ştiu nici eu ce. De aceea vă rog să nu mă lăsaţi...“*. Pricepeţi deşteptul ? Vrea, cum s-ar zice, să i se trimită parale. Bineînţeles, bunicu-meu a rupt bileţelul în bucăţi, lumea a rîs de s-a stricat şi toată povestea a fost îngropată. Dar nu trec nici trei săptămîni şi iar vine o scrisorică, tot de la mort şi tot pe numele bunicului meu şi tot cu rugămintea să i se trimită parale — dar de astă dată un cîntec nou : *„Cum se poate una ca asta,* scrie el. *Mai bine m-aţi fi lăsat,* zice el, *să mă bată. Loviturile,* zice el, *s-ar fi lecuit de mult şi eu aş fi rămas acolo unde mă aflam, la crîşma mea, ca mai înainte, şi n-aş fi silit,* zice el, *să crăp de foame printre străini“*.

Bunicu-meu a citit bileţelul şi a strîns lumea la sfat : „Ce-i de făcut ? Mortul moare de foame ! Trebuie să-i trimitem ceva !“

Şi dacă Nisel Şapira spune că trebuie să i se trimită, nu poţi să fii porc şi-i trimiţi ! Aşa că au strîns cu toţii mînă de la mînă cît i-a lăsat inima şi s-a trimis mortului nişte parale — şi iar a uitat tîrgul că a fost vreodată pe lume unul pe care-l chema Chivche.

Dar Chivche, înţelegeţi dumneavoastră n-a uitat că este pe lume un tîrg care se cheamă Caminca. Trece iar cam vreo jumătate de an, şi iar vine o scrisorică de la Chivche şi iar pe numele bunicului meu şi iar cu rugămintea să i se trimită parale, dar de astă dată o rugăminte însoţită de un „să fie într-un ceas bun !“ *„Acu' cîteva zile,* scrie Chivche, *m-am logodit cu o fată foarte cumsecade, de familie bună, de aceea vă rog să-mi trimiteţi două sute de galbeni, de care am mare nevoie — altminteri,* scrie el, *n-o să mă pot cununa...“* Vă închipuiţi nenorocire !... Chivche o să mai rămînă, Doamne fereşte, fără mireasă ! Toată lumea, să moară de rîs !... Auzi... auzi... Chivche s-a lo-

godit !... Două sute de galbeni zestre !... O fată de familie bună !... Ha ! Ha ! Ha !...

Dar, ha-ha-ha-ul ăsta n-a ţinut mult, fiindcă după cîteva săptămîni, vine un nou bileţel, tot de la mort, şi tot lui bunicu-meu, dar fără nici o rugăminte de astă dată : *„Mă mir,* scrie el, *că nu mi s-au trimis încă cei două sute de galbeni de care am nevoie. Dacă nu-mi trimiteţi banii ăştia îndată, trebuie să desfac logodna şi, de ruşine, nu-mi rămîne decît să mă arunc în gîrlă, ori să vin înapoi la Caminca".*

Deodată le-a pierit tuturora pofta să rîdă. Chiar în aceeaşi seară a fost sfat mare în casa bunicului şi a rămas ca de a doua zi, cîţiva dintre cei mai cu vază în tîrg să umble din casă în casă şi să adune cei două sute de galbeni de care are Chivche nevoie. Parcă aveai încotro ? Şi obştea nu numai că i-a trimis lui Chivche paralele, dar a trebuit să-i mai facă şi o scrisoare în care să-i ureze să fie într-un ceas bun, să trăiască şi să fie sănătos cu nevastă-sa pînă la adînci bătrîneţe, în belşug şi bucurie, şi să aibă parte de copii şi nepoţi şi strănepoţi şi aşa mai departe, cum e obiceiul. Ce-şi ziceau toţi ? Mortul o să se-nsoare şi căsnicia o să-l facă să uite încetul cu încetul că este o Caminca pe lume.

Cînd colo, ce să vezi ? N-a trecut nici jumătate de an, sau poate un an şi din nou vine un bileţel de la Chivche. Ce s-a întîmplat iar ? *„M-am însurat,* scrie el, *şi am nimerit-o, mulţumesc lui Dumnezeu, bine. Am o nevastă cum nu-i a doua pe lume. Dar din nenorocire,* scrie el, *fără cusur nu se poate. Şi are nevastă-mea un tată, n-ar fi rău să-l ia dracul ! Un mincinos, un şmecher, un şarlatan, un bandit ! M-a sucit atîta, pînă mi-a smuls cele două sute de galbeni şi, după asta, m-a zvîrlit împreună cu nevastă-mea, în stradă. Aşa că, să-mi trimiteţi îndată alţi două sute de galbeni. Dacă nu,* scrie el, *nu-mi rămîne decît ori să mă arunc în gîrlă, ori să vin înapoi la Caminca".*

Asta a cam scos tîrgul din sărite. Mortul e un mare măgar. Şi nu i s-a mai răspuns la scrisoare.

Chivche lasă să treacă o săptămînă, două, sau poate

trei, și iar trimite o scrisoare și iar pe adresa bunicului. *„Ce aveți de gînd?* scrie el. *De ce nu-mi trimiteți cele două sute de galbeni? Mai aștept zece zile,* scrie el, *și dacă nu-mi trimiteți paralele, o să mă aveți, cu ajutorul lui Dumnezeu, musafir în Caminca, foarte curînd."*

Biletelul mortului a făcut tot tîrgul să vadă stele verzi. Dar ce alta puteai face decît iar să aduni lumea la sfat în casa bunicului și iar să umbli cu talgerul în tîrg, cu toate că nu era om care să dea parale pentru ticălosul ăsta de mort, fără să strîmbe din nas. Dar dacă Nisel Șapira a spus că trebuie să bagi mîna în buzunar și să dai, nu poți face altminteri... trebuie! Dar și-au jurat cu toții între ei că de data asta s-a isprăvit! De aici înainte n-or să mai dea nici un sfanț! La fel credea și bunicu-meu: că de data asta s-a isprăvit! Și așa i s-a și scris mortului, clar și răspicat: de data asta i se mai trimit gologanii pe care îi cere, dar de aci înainte să nu mai îndrăznească să scrie despre parale nici măcar pe ocolite, c-o să scrie degeaba.

Credeți cumva că tîlharul s-a speriat cît de cît? Doamne ferește! Într-o zi, în ajun de sărbători, bunicu-meu primește iar o scrisoare de la Chivche. Ce vrea Chivche iar? *„Am dat aici, în Brod,* scrie el, *peste unul, un om foarte cinstit și de treabă și m-am înțeles cu el să deschidem o dugheană de porțelanuri; și afacerea asta,* scrie el, *este o afacere bună, cu care poți să cîștigi o grămadă de parale. De aceea, să-mi trimiteți patru sute cincizeci de galbeni. Și asta, degrabă... Să nu mă aminați,* zice el, *cu paralele, fiindcă omul meu nu vrea să aștepte. El are pe alți zece în loc. Și dacă nu închei afacerea asta nu mai am ce face și nu-mi rămîne decît ori să mă arunc în gîrlă, ori să vin înapoi la Caminca!"* Vechiul lui cîntec. Și, ca încheiere, dă a înțelege că, dacă nu primești banii pînă în două săptămîni o să-i coste pe cei din Caminca mai scump, fiindcă o să fie siliți să-i plătească și cheltuielile de drum de la Brod la Caminca, de la Caminca la Brod... Cap de pungaș, ce să-i faci!

Că sărbătorile n-au mai fost sărbători, nu vă mai

spun. Cît despre bunicu-meu, el, săracul, Dumnezeu să-l ierte, era cel mai amărît dintre toţi. Pentru că, după sărbători, cînd s-a ţinut din nou sfat, au început cu toţii să strige :

— Destul ! Pînă cînd o să ne tot stoarcă de bani ? Toate trebuie să aibă o măsură. Şi de clătite ţi se face silă, dacă mănînci într-una... Chivche al dumitale o să ne aducă la sapă de lemn !

Zice bunicu-meu :

— Ce-i asta „Chivche al meu" ?

Zic ei :

— Dar al cui ? Parcă a cui a fost isprava ? Cine altul, dacă nu dumneata, ai făcut să-l lovească pe hotul ăsta apoplexia în puşcărie ?

Din vorbele astea, bunicu-meu a înţeles (bunicu-meu era om deştept) că-şi pierde vremea de pomană : de la ăştia n-o să mai poată scoate nici măcar un bănuţ pentru Chivche. Aşa că a trebuit, săracul de el, să-şi dezlege singur băierile pungii şi să trimită el singur, toţi banii, pungaşului cela de Chivche, arză-l-ar focul ! Dar o dată cu banii, bunicu-meu i-a trimis şi o scrisoare în care l-a făcut cu ou şi cu oţet. Din lipitoare, ticălos, găinar, puşlama, lepădătură, nu l-a mai scos. Şi i-a spus o dată pentru totdeauna să nu-i mai trimită scrisori şi nici să nu mai pomenească de bani. Şi i-a amintit că e un Dumnezeu pe lume care vede toate şi le ştie pe toate şi le plăteşte pe toate cu vîrf şi îndesat. Iar în încheiere, roagă să-i fie milă de el, om bătrîn şi să nu bage un tîrg întreg în nenorocire. Drept răsplată, Dumnezeu o să-i ajute să-i meargă toate în plin, cu nevasta şi cu copiii. Aşa i-a scris lui Chivche bunicu-meu, care, după ce a isprăvit, s-a iscălit cu tot numele : *„Nisel Şapira"*.

Vedeţi ! Asta a fost cea mai mare prostie pe care a făcut-o bunicu-meu, să mă ierte ! Chivche a citit scrisoarea — dar Chivche nu este omul să se sperie cu una, cu două. Nu trece nici jumătate de an, ori un an, şi bunicu-meu primeşte o nouă scrisoare : *„Află mai întîi că acela cu care am făcut afacerea, înghiţi-l-ar pămîntul, m-a tras pe sfoară, m-a jefuit din cap pînă în picioare şi m-a dat afară din prăvălie. Mă gîndeam*

să-l chem în judecată, dar mi-am dat seama că n-ar fi de nici un folos. Să începi să te judeci cu unul ca ăsta, înseamnă să-ți iei rămas bun de la viață. De asta, mi-am închiriat o altă dugheană, tot de porțelanuri și, cu ajutorul lui Dumnezeu, o să-l fac pe șarlatanul acela să muște pămîntul. Pentru asta îmi lipsește numai un lucru: cel puțin o mie de galbeni"... Așa scria Chivche și încheia cu vorbele astea: *„Și dacă pînă în opt zile nu capăt mia de galbeni, trimit scrisoarea dumitale din urmă pe care ai iscălit-o* «Nisel Șapira», *de-a dreptul guvernatorului și-i povestesc toată afacerea de la un capăt la altul: cum m-a lovit în pușcărie apoplexia, cum m-am sculat din morți în cimitir, cum m-a adus Șimen harabagiul la Brod, și cum mi-ai trimis în cîteva rînduri parale. Am să-i povestesc totul cu de-amănuntul,* spunea el, *ca să știe că mai avem un Dumnezeu mare în ceruri și că Chivche n-a murit...".*

Bunicu-meu, cum a citit scrisoarea, gata să cadă jos, leșinat. Parcă l-a apucat, Dumnezeu să mă ierte... aoleo, văd că trenul a intrat în stație! Unde sîntem?

— Stația Baranovici! strigă conductorii trenului, gonind pe peron unul după altul, în fața vagonului nostru.

Cum aude că am ajuns la Baranovici, omul din Caminca sare în sus, pune mîna pe bagaj, un fel de sac umplut cu Dumnezeu știe ce, pe care-l trage din răsputeri după el înspre ușă și, cît ai bate din palme, ajunge pe culoar și asudă și se îndeasă cu sacul în grămada de călători și întreabă mereu:

— Baranovici?

— Baranovici!

Mai mulți dintre noi — și eu printre ei — fugim după el și-l apucăm de poalele surtucului:

— Stai, omule!... Degeaba!... Nu te lăsăm... trebuie să ne spui și sfîrșitul!

— Care sfîrșit! De-abia-i începutul! Dați-mi drumul! Ce vreți? Să pierd trenul din pricina voastră?

Și, înainte de a apuca să-i răspundem, omul din Caminca a și dispărut în mulțime.

ROMANE DE DRAGOSTE

„Palestina" şi „Ereţ Israel"

De cînd ţin eu minte Casrilifca, tîrgul ăsta a fost un tîrg ca toate tîrgurile. Iarna stăteai cu ferestrele bine bătute şi astupate — vara, cu perdelele trase şi obloanele închise, iar dacă era cald de tot, ziua te ascundeai în beci şi noaptea dormeai în ogradă. Umblai cu limba de un cot, de căldură — dar atît! Nimeni nu se prăpădea de căldură la noi!

Dar să vezi azi, cînd vine vara, ce se întîmplă în Casrilifca noastră! Cum dau căldurile şi începe zăduful, toţi numai despre asta vorbesc: să plece „la aer". Să plece, dar nu cine ştie ce departe. Aştia din Casrilifca îşi au „aerul" chiar sub nasul lor, în Casrilifca. Adică n-aş putea zice chiar-chiar în cuprinsul tîrgului, dar nici prea departe de acolo. Doar la o aruncătură de băţ... în Slobodca.

În Slobodca în care, pe vremuri, copiii de şcoală, înarmaţi cu puşti de soc şi săbii de lemn, se războiau între ei. Azi, Slobodca s-a schimbat cu totul la faţă. Azi ai noştri pot să locuiască acolo în voie. Adică, voie nu prea au. Dincolo de bariera tîrgului, n-ai drept să stai. Dar să iei casă cu chirie peste vară, la ţărani, asta ai dreptul! Între noi fie vorba,

nici dreptul ăsta nu-l ai, dar dacă dai ceva poliţaiului şi dacă scoţi de la doctor o hîrtie cum că ai fi bolnav şi că ai nevoie de „aer", pe dată ţi se deschid porţile raiului oprit.

Într-o vară, cînd am văzut că toată lumea se pregăteşte de drum şi că trec mereu spre Slobodca şiruri lungi de care şi căruţe, pline cu de toate: mese şi scaune, paturi şi pătuţuri, oale şi capace, samovare şi lingeaguri, rîşniţe şi piuliţe, perne şi plăpumi, femei bătrîne şi copii mărunţei, în sfîrşit, toată avuţia Casrilifcăi — m-a cuprins şi pe mine ispita: ce ar fi să mă duc şi eu „la aer"?

Fără să mai stau mult pe gînduri, m-am urcat într-o haraba şi am luat-o spre Slobodca.

În drum, mă întreabă Froim harabagiul, unde vreau să mă dau jos: în *Palestina* sau în *Ereţ Israel?*

— Mai întîi în *Palestina,* apoi în *Ereţ Israel.*

Ce-i asta *Palestina* — şi ce-i asta *Ereţ Israel?*

Stai că-ţi spun.

La început, plecau pe vară la Slobodca, bineînţeles, numai bogătaşii, „domnii", aşa-numiţii aristocraţi ai Casrilifcăi. După aceea, s-au luat după ei cei care stau aşa-şi-aşa, nici bogaţi, nici săraci... şi la urmă de tot a pornit-o „la aer" şi calicimea. Iar cînd s-au adunat de-ai noştri atîţia, să nu le fie de deochi, laolaltă, de s-a făcut Slobodca sat evreiesc, nu i s-a mai spus Slobodcăi Slobodca, ci *Ereţ Israel.* Şi cu cît plecau de-ai noştri mai mulţi „la aer", cu atît se făcea *Ereţ Israelul* tot mai strîmt.

Pînă ce, într-o bună zi, s-au apucat bogătaşii să se strecoare din *Ereţ Israel* şi să se retragă mai departe, tot mai departe, în sat, pînă dincolo de deal, aşa că n-a trecut mult şi dintr-o Slobodcă, s-au făcut două: Slobodca-veche, sau *Ereţ Israel* unde stă sărăcimea — şi Slobodca-nouă unde iau „aer" aristocraţii, bogătaşii adică — şi căreia i s-a zis *Palestina.*

Bineînţeles că în *Palestina* este mult mai frumos ca în *Ereţ Israel.* În *Palestina* vezi case noi, curţi cu zăplazuri vopsite, livezi bogate, grădini cu flori mi-

rositoare — „aer" nu glumă! În *Ereț Israel,* toate astea nu le mai vezi... O cocioabă, acoperită cu paie, unsă și pe dinăuntru și pe dinafară cu lut... și miroase a gunoi și a vaci și a borhot... și o curticică mare cît pumnul... și un coteț pentru porci... și un cocoș care se învîrte printre găini și urzici și buruieni cît omul de înalte — ăsta e raiul din *Ereț Israel.*

Să te duci vara „la aer", nu-i numai o plăcere, dar și-un prilej să-ți dai ifose.

— Sură Bruhă dragă, unde ai de gînd, cu ajutorul lui Dumnezeu să pleci, dacă s-o îndura Cel-de-sus, în vara asta?

— Mă gîndesc, cu ajutorul lui Dumnezeu, să mă așez în vara asta, dacă s-o îndura Cel-de-sus la nea Vasia Chioru, în *Ereț Israel!*... Dar dumneata, Hane Leie dragă, să-mi fii sănătoasă, unde ești hotărîtă, cu ajutorul lui Dumnezeu, să pleci dacă s-o îndura Cel-de-sus?

— Eu am de gînd, Sură Bruhă scumpo, să stau, cu ajutorul lui Dumnezeu, în vara asta, dacă s-o îndura Cel-de-sus, tot în *Ereț Israel* la Marusia lu nea Vania Ciupitu... că are o casă tare bună!

Și, în timp ce-și vorbesc așa, cumetrele își mîngîie gușile și se uită cu fudulie grozavă, una la alta, parcă ar fi două cucoane din Iehupeț, care altă grijă n-au decît asta: „aerul"!

2. *Cine sînt ei?*

Asta s-a întîmplat într-o vineri, în toiul sezonului de vară. Soarele ardea ca un fier înroșit. Ai noștri se grăbeau să ajungă din vreme în *Ereț Israel,* unde să-și petreacă ziua de sîmbătă. Toți se ghionteau, se înghesuiau, se cățărau unul pe spatele celuilalt — numai că nu se mîncau — ca să apuce un loc în șarabana lui Avreimolă.

Șarabana lui Avreimolă este o dovadă că progresul a răzbit pînă și la noi, în Casrilifca. Dar să nu te sperii degeaba: nu-i vorba decît de o haraba ca

toate harabalele, numai că Avreimolă i-a scos coviltirul, a pus de-a lungul două bănci față în față și i-a zis „șarabană".

Ceva mai încolo, Avreimolă trăgea liniștit din țigară și se uita, încîntat, cum lumea se bate pentru un loc. Cu șapca dată pe ceafă, cu fruntea lată, încrețită, roșie și tare asudată, cu o mînă la spate, cu un ochi închis și cu celălalt în care sclipea un zîmbet plin de batjocură, Avreimolă părea că abia se ține să nu le spună pe limba lui de harabagiu :

— Da, da, înghesuiți-vă, fraților, luați-vă de păr, scoateți-vă ochii... Las' să-mi isprăvesc numai țigara asta... c-o să fie vai de mama voastră de nepricopsiți !

Și așa s-a și întîmplat. Cum și-a scuipat mucul de țigară din colțul gurii, Avreimolă și-a suflecat mînecile și a început să facă regulă printre călătorii din haraba. Pe tăcute, fără să scoată o vorbă, dar și fără multe fasoane, s-a apucat să-i tragă, unul după altul, pe care de o mînă, pe care de-un picior — și să-l zvîrle afară din haraba, ca pe un sac cu cartofi. Poți să răcnești la el, poți să-l înjuri cît îți place — lui, ce-i pasă ! Parcă nici nu te-aude. Aici stăpîn este el ! Ce zic stăpîn ?... Împărat... Ce zic împărat ?... Dictator... Fiindcă el este unul în tot tîrgul. Șarabana este isprava lui. El a născocit-o, el a pus-o pe picioare și nu-i este frică de concurență... Concurență ? Ia să vedem să încerce vreunul să vină și el cu o șarabană în Casrilifca !... Prostii ! Mai întîi, cine ar îndrăzni să stea împotriva unui zurbagiu ca Avreimolă ăsta ? Și după aceea, ce să facă două șarabane în Casrilifca, dacă nici asta singură n-are ce face cît e săptămîna de mare, în afară de vineri ? De asta se și ține așa de măreț Avreimolă al nostru și nu se teme de nimeni.

Încă o minută și Avreimolă e sus pe capră... o smucitură din hățuri, ...un șfichi, două, cu biciul... o pocnitură din limbă... și șarabana, plină de lume claie peste grămadă, o pornește... Nu mai e nimic de făcut !... Ceilalți călători, care au rămas, săracii, pe jos, vor trebui să-l aștepte pe Avreimolă, pînă s-o

înapoia din *Ereț Israel*. Cine n-are răbdare să aștepte, n-are decît s-o pornească pe jos.

Dar iată că, tocmai în clipa în care șarabana se urnește din loc, răsar, ca din pămînt încă doi călători : o femeie și o fată. Femeia, încărcată cu o grămadă de pachete — fata purtînd o pălărioară, o umbreluță și mănuși cenușii. Femeia, asudată, mototolită, grăbită și zăpăcită că nu mai știe pe ce lume se află — fata, gătită ca o domnișoară, pășind cu pași mărunței din pricina rochiei strîmte din care i se văd botinele de lac cu niște călcîie așa de înalte, că-ți vine greu să pricepi cum de se ține pe picioare.

Fără să se uite că Avreimolă a și dat bici cailor, femeia se agață de haraba cu o mînă, din mers — și nu i-a fost destul că era în primejdie să cadă și să-și rupă gîtul, dar i-a mai strigat și fetei de departe :

— Mai repede, Esterico, mai repede !... Apucă-te și tu cu o mînă de căruță, că altfel ajungem prea tîrziu acasă.

Și către harabagiu :

— Moș Avreimolă !... Ce zbori așa ? Pînă diseară mai este !... N-avea grijă !... Nu te-apucă sîmbăta-n drum !...

Dar harabagiul nu numai că n-avea nici un chef să oprească, dar se încăpățînă și mai rău — să te ferești de încăpățînarea unui harabagiu !... și mai smuci odată din hățuri și-i mai trase și femeii un perdaf de răsună toată Casrilifca :

— Cum vine ziua de vineri, parcă-i apucă dracu' pe toți !... săptămîna întreagă nu se uită nimeni la tine !... Tîrg !... Arză-l-ar focul să-l arză !... Hiii, căluților... dar-ar holera și ciuma în cine v-a fătat, mortăciunilor !

Și dădu cu biciul în căluți să-i gonească și-i mai trase și grăsanei un șfichi peste mînă, ca să-i dea a înțelege să dea drumul șarabanei.

Toată istoria s-ar fi încheiat poate aici, dacă nu s-ar fi găsit în șarabană un „cavaler", un tînăr în pantaloni albi, ghete albe, pălăriuță de pai, cu obrazul ras ca un actor și grozav de asudat. Cît ai bate

din palme, „cavalerul“ sări jos din caleașcă, zvîrli cu mînie grozavă peste picioarele celorlalți călători, întîi pe femeie, după aceea pe fată — și vru după aceea să se urce și el. Dar Avreimolă i se puse în cale. Îndrăzneala „cavalerului“ fără mustață și-n pantaloni albi îl supărase așa de rău pe harabagiu, încît nu-l mai răbda inima să rămînă pe capră. Cu un „ptriuuuu!“ plin de năduf, opri caii, sări jos din căruță și, cu ochii aprinși, cu obrajii în flăcări, cu fruntea lui asudată, și mai asudată ca de obicei, se repezi drept la tînărul cu pricina.

Tînărul, „eroul“, pricepu, pesemne, că n-o să scape așa de ieftin din afacerea asta și se înfipse pe cele două picioare ale lui, gata să primească „provocarea“. Călătorii din șarabană, care simțiră și ei că aici e rost de bătaie și care erau pregătiți la orice, îi urmăreau din ochi cu încordare pe cei doi „adversari“ — harabagiul cu biciul și tînărul fără mustață — cum se uită îndîrjiți unul la altul, ca niște cocoși și-și aruncă în obraz cuvinte scurte, dar foarte ascuțite.

Avreimolă:

— Ian ascultă, tinere șmecher, dar cine-mi ești tu, că nici nu te cunosc?

„Cavalerul“:

— Da' ce-i treaba dumitale cine sînt eu?

Avreimolă:

— Cum asta, ce-i treaba mea? Tu știi cu cine vorbești?

„Cavalerul“:

— Cum să nu știu!

Avreimolă:

— Păi, dacă știi cu cine vorbești, atunci cum îndrăznești să-mi bagi oamenii în șarabană fără să mă-ntrebi și pe mine? Și ce cumătru îmi ești cu femeile astea?

„Cavalerul“:

— Ce cumătru sînt eu cu ele, nu te privește pe dumneata! Dumneata urcă-te mai bine pe capră și dă bici cailor, că ne apucă noaptea aici!

Avreimolă:

— Asta s-o crezi tu! Eu n-o să mă mişc de aici pînă nu se dau ele jos din căruţă!

„Cavalerul“ :

— Nu zău! Ce vorbeşti?

Avreimolă :

— Ce auzi, asta vorbesc! De nu, să mă ia dracu' aici pe loc... sau mai bine să dea damblaua în mă-ta!

„Cavalerul“ :

— Şi zici că nici în ruptul capului n-o să te urneşti de aici?

Avreimolă :

— Nici măcar pentru... dracu' să te ia!

„Cavalerul“ :

— Nici măcar pentru un milion?

Avreimolă :

— Nici măcar pentru un milion!

„Cavalerul“ :

— Dar pentru două milioane?

Avreimolă :

— Nici măcar pentru zece milioane!

„Cavalerul“ :

— Nici măcar pentru zece milioane? Atunci fii sănătos şi să-mi scrii!

Şi iute ca fulgerul, înainte ca harabagiul să poată deschide gura măcar, tînărul în pantaloni albi sări sus pe capră, apucă hăţurile, strigă: „Hiii, căluţilor... Haida! Haida! Hiii!“ şi calcaşca sbură din Casrilifca drept spre *Ereţ Israel* cu atîta iuţeală, cu atîtea trosnete şi scuturături, încît cei din căruţă trebuiră să se ţină unul de altul şi femeile să înceapă să urle de frică să nu fie zvîrlite, Doamne fereşte! afară — şi să rîdă în acelaşi timp de Avreimolă harabagiul, cum aleargă din urmă cu biciul în vînt şi zbiară să stea căruţa în loc şi înjură de mamă...

Dar cine să-l mai audă pe săracu' Avreimolă! Harabaua era acuma departe, tocmai în *Ereţ Israel*, unde toată lumea ieşise din „vile“ şi se îmbulzea pe „verande“, să vadă cum zboară şarabana, cum pîrîie din toate încheieturile şi cum un tînăr necunos-

cut, fără mustață, mînă caii, cum călătorii zbiară și rîd și cum Avreimolă, harabagiul, mult în urmă, aleargă după căruță și dă din mîini, ca un smintit!

3. *Pensiunile din „Ereț Israel"*

Casrilifca n-ar fi vrut ca evreii să fie alungați din Iehupeț. Dar de vreme ce au pățit rușinea, Casrilifca se gîndi să urce chiria la prăvălii și la case. Cît despre „vilele" ei de la „aer" — puteai să le plătești numai cu aur. Preț mare aveau, mai ales, „vilele" de dincoace de deal, în *Ereț Israel:* începuse să vină aici peste vară, lume din Iehupeț și din Boiberic și de peste tot. Cei din Casrilifca simțiră că le-a pus Dumnezeu mîna-n cap și, ca să se folosească de prilej cu vîrf și îndesat, începură să închirieze căsuțe în sat pentru băcănii, chioșcuri cu limonadă și tot felul de băuturi răcoritoare — și pentru hanuri, „hoteluri" și „pensiuni". Mai mult decît orice, „pensiuni".

Pensiunile, și-au zis ai noștri din Casrilifca, sînt o afacere grozavă. De asta s-au și năpustit asupra lor ca lăcustele și au început să-și facă o concurență nebună. Pînă una-alta, avem în *Ereț Israel* în totul numai două pensiuni. Merge zvonul că o să se deschidă și o a treia, și o a patra, și o a cincea, pentru că, vorba alor noștri din tîrg: dacă pentru vecinu-meu este o afacere să-și scoată un ochi, de ce n-ar fi asta și pentru mine o afacere?

Se înțelege că cele două pensiuni care se găsesc de pe acum, sînt cunoscute în lumea întreagă!

Una din ele se găsește în tîrg, nu departe de cimitirul cel vechi, dincolo de podeț, taman acolo unde încep casele sătenilor și poartă un nume cît se poate de romantic: „Răcorirea" iar femeia care ține „pensiunea" se numește Alte, dar i se spune Răcorelnița. Dacă una de la noi, de pildă, își întreabă vecina:

— Unde locuiești, Perla dragă?

Îi răspunde cealaltă:

— Unde vrei să locuiesc? La Răcorelnița, firește!

Numele, într-adevăr, nu sună cine știe ce frumos la ureche. Dar în schimb, „Răcorirea" asta are o mare însușire: „veranda" — adică cerdacul. Pensiunea „Răcorirea" are o verandă mare și largă. Un adevărat maidan, nu o verandă. Pe „veranda" asta, dacă scoți samovarul și te așezi să bei ceaiul lui Visoțki [1], te îngrași de plăcere. Treizeci de oameni pot bea ceai pe „veranda" Răcorelniței. Bineînțeles că nu toți dintr-o dată, ci rînd pe rînd, unul cîte unul.

Ei bine, cu așa ceva nu se poate lăuda „pensiunea" de peste drum, „Raiul". Pensiunea „Raiul" nu are „verandă". Dar ce-i al ei, e-al ei: are o grădină, care face cît zece verande! Și-n grădina asta crește tot ce-ți poate trece prin minte: cepușoare și ridichioare, hrean și usturoi, și buruieni, și urzici, și floarea-soarelui, atîta floarea-soarelui, să ai semințe pe o iarnă întreagă, pînă în paști! Și dacă dă Dumnezeu ploaie, buruienile și urzicile cresc cît un stat de om, iar floarea-soarelui și mai frumos.

Bineînțeles că, din pricina concurenței, cele două „pensiuni" se luptă între ele amarnic și se vorbesc de rău una pe alta, care unde și cum poate. De pildă, Răcorelnița zice că-n „Rai" muștériii sînt hrăniți cu „aer" — și „Raiul" zice că la „Răcorirea" clienții se scarpină și că dorm toată vara afară. Dar adevărul e că nici la „Rai", și nici la „Răcorirea", nu se știe ce fel de mîncare o fi „aerul" — și de scărpinat, slavă Domnului, se scarpină lumea, și la „Rai" și la „Răcorirea", cu atîta sete, că-și blestemă și laptele pe care l-a supt. Dar să nu crezi că poartă cineva vreo vină în afacerea asta! Totul e de la Dumnezeu! După cum îi este dat fiecăruia.

Odăile celor două „pensiuni" nu sînt peste măsură de mari și nici peste măsură de luminoase. De asta nici traiul nu prea este scump acolo. Ba, s-ar putea spune chiar că-i ieftin, ieftin de tot. Pentru un trei ruble pe săptămînă, de pildă, capeți de toate: o „vilă" și o „verandă" și aer, și mîncare. La drept vorbind, fiindcă tot vine vorba de mîncare, ar fi mai

[1] Visoțki avea monopolul ceaiului în Rusia țaristă (n.r.).

bine să nu mănînci acolo. Fiindcă după aceea, trebuie să te dai pe mîna doctorilor noştri din tîrg, care te-ndoapă cu hapuri, cu pilule şi cu picături, ca la urmă să te trimită la Karlsbad, ori la Ems ori şi mai departe, unde scapi de toate pe veci. Astea-s „pensiunile" din *Ereţ Israel.*

*

Grăsana zăpăcită şi asudată pe care tînărul fără mustaţă o urcase în chip atît de eroic în şarabana lui Avreimolă, nu este nici mai mult nici mai puţin, decît stăpîna „Raiului". Şi fata aceea frumoasă, pe care o cheamă Esterica, e fiica ei. Iar tînărul fără mustaţă este „pensionarul" lor. Stăpîna „Pensiunii Raiul" este şi ea de felul ei din Casrilifca, şi se numeşte Sura lui Moişe Croitorul. Dar pentru că bărbatu-său, Moişe Croitorul, e un croitor care nu prea are ce croi în Casrilifca... şi fiindcă Sura se pricepe de minune să gătească peşte umplut, să facă turtă dulce şi să fiarbă dulceaţă... şi fiindcă ei mai stătuseră o vară „la aer" în *Ereţ Israel,* Moişe Croitorul şi Sura lui Moişe Croitorul au închiriat chiar peste drum de „Răcorirea" o casă cu grădină, au văruit casa pe dinăuntru şi pe dinafară şi au agăţat pe gard o scîndurică pe care scria în idiş cu litere mari :

RAIUL SUREI LUI MOIŞE CROITORUL ! CUŞER !

Asta se înţelege că i-a scos din minţi pe stăpînii „Pensiunii Răcorirea", care au tras-o pe Sura lui Moişe Croitorul în judecată, în faţa rabinului. Plîngerea Răcorelniţei asta era : după ce că nici aşa nu-i ieşea nimic din toată afacerea, acu se mai găseşte, colac peste pupăză, şi Sura lui Moişe Croitorul să vină cu „Raiul" ei tocmai peste drum, ca s-o nenorocească de-a binelea. La asta, Moişe, bărbatul Surei lui Moişe Croitorul, i-a răspuns că şi el e om ca şi alţii şi că vrea şi el să mănînce şi că, la urma urmei, cine are drept să-i ceară lui socoteală, unde şi din ce să-şi scoată bucăţica de pîine ?

Ei, dacă bătrînul rabin Iosefl, fie-i ţărîna uşoară, ar mai fi trăit, desigur că ar fi găsit el un mijloc să-i

împace. Unul a fost rabi Iosefl pe lume! Al doilea ca el nu mai găseşti! Acum sînt doi rabini în Casrilifca şi nu pot duce casă bună împreună, măcar de s-ar întîmpla nu ştiu ce. Să mă ierţi, dar două pisici într-un sac se înţeleg mult mai bine între ele, decît ăştia doi rabini ai noştri...

Scurt, îndată după paşti, amîndouă femeile, Sura lui Moişe Croitorul şi Alte Răcorelniţa, s-au întîlnit nas în nas într-o ulicioară strîmtă din Casrilifca şi s-a iscat între ele o ceartă şi o păruială, de s-a adunat tot tîrgul. Dar nici asta n-a folosit la cine ştie ce mare lucru, pînă ce, într-o bună zi, tocmai cînd începuse sezonul de vară, s-a ivit în poarta „Raiului" poliţaiul însoţit de doi soldaţi... şi a rupt scîndurica şi i-a mai şi amendat pe stăpînii „pensiunii" cu cîteva ruble, pentru că au avut îndrăzneala să-şi scrie firma în idiş.

Sura lui Moişe Croitorul a înţeles foarte bine că aici şi-a vîrît Răcorelniţa coada... şi i-a plătit poliţaiului amenda de trei ruble şi i-a mai dat pe deasupra alte cinci ruble şi a rămas aşa cum a vrut ea: şi-a atîrnat scîndurica la loc şi acolo atîrnă pînă-n ziua de azi. Iar dacă îi este scris de la Dumnezeu cuiva să-i meargă bine afacerile, pot toţi duşmanii lui să se dea peste cap şi să plesnească şi tot n-o să fie de folos la nimic. Răcorelniţa a trebuit, săraca, să vadă cum „Raiul" Surei lui Moişe Croitorul de peste drum este întotdeauna înţesat de pensionari — şi ce pensionari! Iaca de pildă, ia-l pe tînărul cu pantalonii albi şi fără mustaţă.

— Dac-ai şti ce mînă spartă e! zicea Răcorelniţa cu necaz, despre „pensionarul" Surei lui Moişe Croitorul. De pe urma unui pensionar ca ăsta, poţi să te umpli de bani, boli-ar Sura lui Moişe toţi banii, Dumnezeule!

Şi avea dreptate. Închipuie-ţi că ăsta a fost la început pensionarul ei, al Răcorelniţei. Dar dracul l-a dus peste drum, la „Rai". De ce?

— De dragul scîrnăviei de faţă a Surei lui Moişe Croitorul, arză-o-ar focul! zicea Răcorelniţa în care fierbea concurenţa.

Dar adevărul era altul. Esterica Surei lui Moişe Croitorul era o fată de toată frumuseţea, care isprăvise patru clase gimnaziale, citea cîte romane de dragoste îi cădeau în mînă, vorbea nemţeşte, nu scotea o vorbă idiş şi n-o ajuta pe mă-sa la treabă nici măcar de ici pînă colo. Tot „Raiul" îl ţinea singură, în spinare, biata Sură a lui Moişe Croitorul. Ea singură gătea şi strîngea în casă şi mătura, iar bărbatu-său, Moişe Croitorul, trebuia să-i slujească pe „pensionari" şi să le rabde toate damblalele. Şi Esterica... Nimic ! Mai bine să se împopoţoneze după ultima modă, să se îmbrace ca o mireasă, să citească romane de dragoste, să danseze tango şi aşa mai departe. Aşa că, ce să te mai miri că i-a putut zăpăci şi duce de nas pe toţi băieţii din Casrilifca noastră. Dar mai rău decît pe toţi, l-a zăpăcit şi l-a dus de nas cum a vrut, pe „pensionarul" lor, pe tînărul fără mustaţă, agent comercial pentru maşini de cusut, necăsătorit şi pe nume Aron Solomonovici Cebab.

Cînd s-a aflat în tîrg că tînărul se numeşte Cebab, că e agent comercial pentru maşini de cusut şi că nu este căsătorit, toţi au hotărît într-un glas că pentru stăpîna „Raiului" nu se poate partidă mai bună. O grozăvie, o minune de la Dumnezeu ! Şi mai cu seamă din vinerea aceea, cînd Cebab venise în zbor cu şarabana lui Avreimolă în *Ereţ Israel,* toată lumea numai despre asta vorbea. Dacă tînărul fără mustaţă ar fi scăpat-o pe Esterica de la înec, sau de la spînzurătoare, sau din mîinile unor tîlhari, sau de la cine ştie ce altă moarte sigură, în sfîrşit, dacă ar fi făcut oricare din faptele astea măreţe, n-ar fi avut nici pe departe atîta farmec în ochii celor adunaţi „la aer" cît a avut isprava din vinerea aceea cînd a zvîrlit-o pe Sura lui Moişe Croitorul şi pe fiică-sa Esterica în şarabana lui Avreimolă harabagiul. Şi apoi, intrarea lui falnică în *Ereţ Israel,* în şarabana care trosnea de te asurzea, îndrăzneala cu care se ţinea el pe capră şi mîna caii, în timp ce harabagiul venea în goană, pe jos, cu biciul în mînă, din urmă, toate astea la un loc stîrniseră atîta vîlvă printre cei veniţi „la aer", încît, fără să vrea, tînărul agent pentru

mașini de cusut ajunsese pentru ei un „erou", iar Esterica o „eroină". Și au început șoapte și zvonuri și vorbe de tot felul și strîmbături din naș și semne din ochi, pline de înțeles, printre cumetre, că mai-mai să răzbească povestea pînă-n presa din Casrilifca. Și parcă ce alta așteaptă presa noastră din Casrilifca, decît să aibă ce scrie? S-a întîmplat însă așa, că pînă să se miște „presa", cei cu pricina i-au luat-o înainte, din vreme, cu anunțul acesta care apăru în pagina întîia a celor două ziare:

„Ester Moiseevna-Croitorul — Aron Solomonovici-Cebab, logodiți"!

4. *Nunta din „Ereț-Israel"*

De cînd Casrilifca este tîng și *Ereț Israel* loc pentru „aer", nu s-a mai pomenit atîta însuflețire și veselie ca în ziua aceea cînd Sura lui Moișe Croitorul și-a măritat fata, Ester Moiseevna-Croitorul, cu „pensionarul" ei, Aron Solomonovici-Cebab.

Ziua era nespus de frumoasă. Una din zilele acelea de vară, în care toată firea se odihnește și trage la somn, cînd soarele arde ca un cuptor și doar o boare slăbuță suflă, nu se știe de unde, și mai îmblînzește puțin razele de foc.

Ca niște soldați în căștile lor colorate, stau țapene tulpinile înalte de floarea-soarelui, abia-abia clătinate de vînticelul care le mîngîie cu dragoste petalele lor galbene de catifea. Toate stau nemișcate. Doar din cînd în cînd trece de la cîmp spre tîrg, cîte o căruță încărcată cu snopi de grîu. Roțile scîrțîie alene. Țăranul, cu obrazul lucios și negru de arșiță, desculț, cu cămașa desfăcută la piept, își îndeamnă boii cu biciul:

— Hăis... cea, boală!... Hăis!

Și boii, duși pe gînduri, se țin după el pas cu pas. În urma carului aleargă, în picioarele goale, cîțiva băieți care smulg mereu cîteva fire de paie din snopii de grîu... și ar vrea să mai smulgă, dar deodată rămîn

pe loc, ca vrăjiți. Drept înspre ei vine în galop șarabana lui Avreimolă, încărcată cu lăutari.

— Lăutarii! Lăutarii!...

Și băieții o iau la goană înspre casă, cu vestea cea mare: au sosit lăutarii!

La Sura lui Moișe Croitorul totul e gata pentru nuntă. „Pensiunea" a fost mutată într-un șopron, ca să se facă loc oaspeților. În vestita grădină a „Raiului" stau întinse mese lungi pline cu tot soiul de bunătăți: rachiu și turtă dulce și dulceață. Încetul cu încetul încep să se adune rudele și prietenii din partea miresei, toți îmbrăcați ca de nuntă — și musafiri veniți „la aer", în *Ereț-Israel*. Bărbații, în șepci și caftane de sîmbătă și femeile, în rochii de mătase și cu toate podoabele lor pe urechi, pe gît și pe mîini. Femeile tinere și fetele, gătite după ultima modă, cu fețele roșii și asudate, sînt gata să țopăie, numai să înceapă odată lăutarii să cînte. Mirele și mireasa stau și așteaptă, el în joben, ea în văl alb... un prinț și o prințesă! Și cuscrii, Moișe Croitorul cu nevastă-sa, Sura lui Moișe Croitorul, aleargă ba în sus, ba în jos, aiuriți... mă rog, așa cum trebuie să fie un tată și o mamă care au apucat o zi de sărbătoare ca asta. Dar, o minune mai mare ca toate celelalte, este că printre musafirii din partea miresei se găsesc și stăpînii „Pensiunii Răcorirea". De unde și pînă unde ei, aici? Niște concurenți atît de crînceni — cum?

Să vezi cum! Cu cîteva zile înainte de nuntă, Sura lui Moișe Croitorul s-a gîndit: ce-i trebuie ei dușmani? Vorba ceea: mai bine zece prieteni, decît un singur dușman. Și s-a repezit la Răcorelnița acasă și, ca și cum nu s-ar fi certat niciodată între ele și ca și cum nu și-ar fi spus de cînd lumea nici cel mai mic cuvîntel mai nu știu cum, Sura lui Moișe Croitorul i-a spus Răcorelniței:

— Bună dimineața, Alte dragă! Am la dumneata o mare rugăminte!

— Și ce rugăminte, mă rog, Sură dragă?

— Cred că ai aflat, Alte dragă, că-mi mărit fata!

— Să fie într-un ceas bun, Sură dragă! Știi doar

bine, Sură dragă, că-ți sînt o prietenă bună. Să mi se împlinească mie ce-ți doresc dumitale!

— Amin!... Și am venit să te rog, Alte dragă, să-mi faci cinstea și să vii la nuntă... dumneata și bărbatul dumitale și copiii...

— Cu cea mai mare plăcere, Sură dragă! Parcă ne-am certat vreodată, Doamne ferește? Du-te acasă liniștită, și cu ajutorul lui Dumnezeu, o să venim cu toții să ne bucurăm împreună cu voi, că ați pus mîna pe un ginere ca ăsta... Un adevărat noroc, ginerele ăsta, așa să-mi ajute Dumnezeu!

— Amin! Să-ți ajute Dumnezeu să găsești și pentru fiica dumitale unul ca el!

Și, de mare dragoste, femeile erau mai-mai să se pupe bot în bot și de-abia așteptau clipa cînd se vor putea lua de mînă, după cununie, ca să danseze.

Deocamdată, tămbălăul e mare, și se aud glasuri că soarele a început să apună și că ar fi vremea să se înceapă. E adevărat că nici mirele nici mireasa nu postesc, fiindcă nici mirele nici mireasa nu țin la prostiile astea. Dar, oricum, acuși se înnoptează. Curtea e plină de musafiri. Tot *Erețul* a năvălit la nuntă... E mare veselie în *Ereț Israel!*... Gata! Baldachinul a și fost așezat... și lăutarii și toba au și început să cînte marșul de nuntă... și cuscrii și nașii i-au și ridicat pe mire și pe mireasă de pe locurile lor... și rabinul s-a și pregătit să apuce pocalul cu vin... cantorul și-a și dres glasul să cînte... cînd, deodată, se auz de-afară un „ptriuuuu!" asurzitor. Sosise Avreimoță în goană cu șarabana lui, din care săriră două femei tinere, care se repeziră cu brațele întinse de-a dreptul la mire. Din pricina întunericului era greu să vezi cum arată la față. Puteai să auzi numai cum amîndouă împreună fac o gălăgie grozavă, cum blestemă și înjură și-și taie una alteia vorba:

— Stați! Oameni buni!
— Nu-l cununați!
— Trăsni-l-ar Dumnezeu să-l trăsnească!
— Arză-l-ar focul!
— Șarlatanul!
— Pungașul!

— Banditul!

— Ian te uită la el... în joben!... Şi doar mi-e bărbat!

— Şi mie mi-a făcut un copil!

— Cu mine s-a cununat mai deunăzi, abia după paşti, şi m-a jefuit de opt sute de ruble... Opt sute de bube să-i dea Dumnezeu, pe obraji şi pe limbă şi peste tot... să nu mai apuce să umble şi să mai nenorocească şi alte fete ca noi!...

— Daţi-mi-l încoace pe golanul ăsta... că-i intru acuş cu unghiile în ochi!

— Ar trebui să-l pună în lanţuri... Opt sute de ruble mi-a furat... Opt sute de ruble!...

EPILOG

Pentru gazetele din Casrilifca povestea asta îngrozitoare a fost o adevărată mană cerească. Cîteva zile la rînd ele n-au mai încetat să scrie şi să scrie. Cei mai serioşi publicişti, cei mai mari moralişti ai „presei" noastre din Casrilifca n-au mai obosit să înveţe publicul ce are de făcut cînd trebuie să-şi mărite fata cu unul care se numeşte Cebab. Şi amîndouă ziarele din Casrilifca s-au grăbit să aducă cititorilor lor, cu nişte litere de-o şchioapă, bucuria că foarte curînd, vor publica un roman nemaipomenit de modern, de atrăgător şi plin de învăţăminte din viaţa de azi a evreilor. Romanul uneia din gazete se va numi: *Bărbatul cu trei neveste* (în patru capitole şi un epilog), iar romanul celeilalte gazete se va numi *Trei neveste şi un bărbat* (în patru capitole, un prolog şi un epilog).

Păcat! Ţi-e mai mare mila de biata Esterica! După o asemenea reclamă, poate să-şi ia rămas bun! *În Ereţ Israel* nu mai găseşte ea mire cît o trăi! Afară doar dacă pleacă din *Ereţ Israel* şi se cară aiurea!

5. *Brodskiii și Rotschilzii noștri*

Într-o zi călduroasă de iunie, șarabana lui Avreimolă o porni de la Casrilifca spre *Palestina,* aproape goală, fiindcă nu ne aflam în ajun de sîmbătă, ci în plină săptămînă, cînd sezoniștii care vor să plece „la aer" în *Ereț Israel,* pot s-o ia și pe jos. În șarabană se aflau o femeie mai în vîrstă și o fată. Amîndouă căscau cu poftă și de căldură abia își mai trăgeau sufletul. Avreimolă harabagiul moțăia pe capră, caii se prefăceau că umblă și șarabana abia-abia se tîra.

Deodată, răsări ca din pămînt un tinerel, un aristocrățel cam de vreo douăzeci și doi de ani, cu o pălăriuță albă aristocratică și cu niște mustăcioare negre aristocratice, care făcu semn cu bastonașul său aristocratic lui Avreimolă să fie așa de drăguț să oprească. Avreimolă opri și aristocrățelul sări în șarabană, atît de sprinten, cu atîta aristocratică îndemînare, că ți-era mai mare dragul să-l vezi. După aceea, luă loc pe cealaltă bancă, drept în fața cucoanei și a fiică-sii (cea mai în vîrstă era mama — cea mai tînără, fiica) își băgă mîna în buzunarul stîng, cu cealaltă își răsuci mustăcioara lui aristocratică și aruncă din ochii săi aristocratici o privire atît de aristocratică asupra mamzelei, încît o fată care încă n-ar fi fost prea îndrăgostită de cineva, trebuie să fie mai tare ca fierul să nu se îndrăgostească pe loc de un atît de aristocratic flăcău.

Inima de mamă a bătrînei începu să bată cu putere și să presimtă că întîlnirea aceasta nu este întîmplătoare... Aici, gîndi ea, trebuie să fie neapărat degetul lui Dumnezeu!... Și, cu toate că fiică-sa era ca și logodită cu un verișor al ei, bătrîna se simțea nespus de fericită că tînărul aristocrat o străpunge cu ochiadele lui ascuțite și aprinse. Dar cum ar face ca el să intre în vorbă cu fata, dacă nici ea singură nu-l cunoaște decît din vedere? Și se gîndi bătrîna atîta, pînă în cele din urmă găsi drumul (inimă de mamă, ce vrei!) : începu să-și facă vînt cu evantaiul și să zică, parcă și-ar fi vorbit sie-și — și încă

pe ruseşte, pe rusească aceea din Casrilifca, vestită în lumea întreagă :

— Ah, ce *cald* groaznic e astăzi !

Mamzela aruncă o privire tînărului aristocrat şi se grăbi s-o îndrepte pe madam maică-sa :

—Da, ce *căldură* groaznică e astăzi !

Tînărul aristocrat avu astfel să se amestece în vorbă — şi tot în ruseşte :

— Este şi la dumneavoastră „aer" destul ? o întrebă el pe mamzelă.

Dar madam mama fetei nu-i dădu voie fiică-sii să-i răspundă aristocratului şi se bägă ea la mijloc şi, iar în ruseşte :

— La ce ne trebuie „aer", dacă avem parale ?

Cu asta, pesemne, voia dumneaei să-i taie aristocratului aripile, să nu se alinte prea mult. Cînd colo, ieşi cu totul altceva : amîndoi copiii, tînărul aristocrat şi mamzela, se uitară unul la altul şi izbucniră într-un asemenea hohot de rîs, încît Avreimolă harabagiul trebui să-şi întoarne capul şi să se uite cu coada ochiului la ei : „Ce-mi rîd ăştia aşa, dar-ar holera în mama lor de nepricopsiţi !" „Dar, mai frumos decît toate a fost cînd şarabana se opri în faţa celei ma arătoase „vile" din *Palestina.* Aici se despărţiră cu foarte multă căldură şi-şi strînseră mîinile tare-tare de tot, şi madam mama fetei îl pofti pe tînărul aristocrat la ei :

— Poftim pe la noi, fără mofturi !

La care frumoasa mamzelă zîmbi atît de drăguţ şi-l dărui pe tînărul „cavaler" cu nişte priviri atît de calde, încît tînărul „cavaler", de fier să fi fost şi tot ar fi trebuit să se topească pe loc, ca o bucată de ceară.

Dar cine era acest tînăr aristocrat, şi ce a fost bucuria asta pe capul bătrînei, că fiică-sa a legat prietenie cu el ?

Oraşul Iehupeţ, aşa mare cum e, se înşeală amarnic : el crede că numai între zidurile sale trăiesc aristocraţi milionari. Dar, după cîte ştiu eu, avem şi în Casrilifca aristocraţii noştri, milionarii noştri, —

Brodskiii [1] și Rotschilzii noștri. Numai că, așa cum se întîmplă de obicei, tot ce are Casrilifca este pe măsura Casrilifcăi. De aceea, „Brodskiii noștri" sînt niște brodscăuți mititei și „Rotschilzii noștri", niște rotschilzuleți mititei.

E lege — asta o știe cel mai prost dintre noi — că toți oamenii mari de pe lume au fost cîndva mici și abia cu vremea au crescut și au ajuns ce au ajuns. Milionarii noștri din Casrilifca, însă, nu prea țin să se știe că la începuturile lor au fost ceva mai mărunței decît astăzi. Dimpotrivă, dacă-l întrebi pe un milionar din Casrilifca din cine se trage, el o să-ți spună că bunicul său a fost rabin, că străbunicu-său a fost un mare învățat și că tot neamul lui e plin de rabini, de mari învățați și mari bogătași din tată-n fiu. Milionarii noștri din Casrilifca sînt în stare să-ți toarne atîtea povești despre strălucirea strămoșilor lor și despre vechimea sîngelui lor „aristocratic", că te apucă groaza și-ți zici: „Mai poți să știi? Te pomenești că într-adevăr, coboară din dracu' să-i ia!"

Cu toate acestea, aristocrații și milionarii noștri, adică Brodskiii și Rotschilzii din Casrilifca noastră au fost și ei odată oameni de rînd și numai cu vremea s-au ridicat și au crescut și au răscrescut și au început să se întreacă unul pe altul în bogăție și în binefaceri și în căsătorii de mîna întîia. De pildă, toată lumea știe că părinții adevăraților Rotschilzi sînt din Frankfurt și că bunicul lor a fost la început un biet zaraf, după aceea cămătar, după aceea bancher care împrumută parale. Rotschilzii din Casrilifca noastră nu sînt din Frankfurt, ci chiar din Casrilifca. Dar fiindcă și străbunicul lor a fost un zaraf, care stătea cu o măsuță în piață și schimba ruble pe mărci ori coroane, s-a dat copiilor lui și copiilor copiilor lui, numele de Rotschilzi. Dar copiii și copiii copiilor lui n-au mai stat cu o măsuță în piață și n-au mai făcut zărăfie, ci cămătă... toată viața numai de cămătă s-au ținut și numai de ca-

[1] Brodski avea monopolul zahărului în Rusia țaristă (n.r.).

mătă se ţin pînă-n ziua de azi, şi de camătă se vor ţine şi de azi înainte şi ei şi copiii lor şi copiii copiilor lor, cîtă vreme va fi pe lume porcăria asta care se numeşte „parale“ şi cîtă vreme s-or mai găsi oameni care să-şi pună amanet pînă şi pantalonii de pe ei, să mă ierţi, numai să li se împrumute parale...

Dacă vii azi în Casrilifca noastră care nu mai seamănă de loc cu ce a fost Casrilifca ieri — şi vezi pe strada principală o casă cu două etaje, cu o firmă mare cît ţine peretele, pe care scrie cu slove de aur : *„Iefim i Boris Ghingold-Bankirscaia Cantora“*, adică pe limba noastră *„Haim şi Burăh Ghingold — afaceri de bancă“* — să ştii că-i vorba de Rotschilzii noştri.

Iar fiindcă tot eşti pe acolo, aruncă-ţi ochii şi peste drum şi o să vezi o casă şi mai înaltă cu o firmă şi mai frumoasă, şi cu litere de aur şi mai mari, pe care scrie : *„Fraţii Demba, afaceri de cherestea.“* Dar întreabă-l pe oricare copil din Casrilifca :

— Băieţaş, casa asta a cui e?

şi băieţaşul îţi va răspunde :

— Casa asta? A Brodskilor.

Iar cine sînt aceşti Brodski din Casrilifca, nu-i nimic mai uşor de aflat.

În Socoliesi — un tîrguşor nu departe de Casrilifca — fost pe vremuri proprietatea contelui Stremba-Ridniţki, trăia unul Arn, poreclit Demba, adică Stejarul, fiindcă era un prostănac, un bădăran înalt şi zdravăn ca un stejar. Purta cojoc ţărănesc încins cu o funie şi o pereche de ciubote înalte, cunoştea pe de rost toţi copacii din toate pădurile Socoliesii şi păzea averea contelui cu atîta credinţă, încît boierul lăsă cu limbă de moarte copiilor săi ca evreul Arn şi copiii evreului Arn să rămînă în slujba lor cît or fi pe lumea asta pădurile Socoliesii şi cît s-o ştii de numele familiei Stremba-Ridniţki.

Dar cum este obiceiul pe la boieri, moştenitorii contelui Stremba-Ridniţki pierdură la cărţi toate pădurile din Socoliesi, aşa că urmaşii lui Arn trebuiră să se mute din pădure în tîrg, adică în Casri-

lifca. Bineînțeles, nici ei, nici copiii lor, nu cunoșteau altceva pe lume decît „pădure" și „lemne", ceea ce-i sili să facă în Casrilifca numai afaceri de păduri și lemne. Și fiindcă au pornit-o cu dreptul, bogăția lor a crescut și, o dată cu ea, a crescut și faima numelui lor. Dintru-ntîi li se spunea „oamenii pădurii" — după aceea „oameni de lemn" — după aceea „Dembăneștii", adică „Stejăreștii" — după aceea „frații Demba" — după aceea „noii îmbogățiți", „milionarii" — și abia mult mai tîrziu, cînd au început să se mai subțieze puțin, să dea pomeni ceva mai grase ca deobicei, să facă „partide" cu fete și băieți de „familie bună", să-i concureze fără milă pe Rotschilzi, tîrgul nostru i-a încununat cu porecla de Brodski... „Brodskii noștri".

E greu de spus care din ei sînt mai bogați: „Rotschilizii noștri" sau „Brodskii noștri". Nimeni încă nu le-a socotit avuțiile. Dar după cîte cred eu, nimeni dintre noi nu s-ar supăra să avem cu toții împreună, cît le lipsește lor pînă să fie niște Brodski și niște Rotschilzi adevărați. Bogăția lor nu-i totdeauna la fel. Uneori sînt mai bogați „Rotschilzii noștri" — alteori „Brodskiii noștri". Dar pentru că fiecare dintre ei vrea să-l întreacă pe celălalt în „aristocratism", milionarii și milionăresele noastre se concurează în ...nici nu-ți poate trece prin minte ce. Dacă un Rotschild, de pildă, zice că îi vine greu să vorbească idiș, se apucă un Brodski să se laude că el nu pricepe nici măcar un cuvințel idiș, sau, cum s-a întîmplat nu de mult, cînd un băiat de-al Rotschilzilor a pierdut la cărți un sutar întreg — s-a grăbit un băiat de-al Brodskilor să piardă două sutare. Ori, dacă o noră a Rotschizilor a „flirtat" la băi, în străinătate, cu un tînăr necunoscut, că a pus tîrgul pe foc — s-a apucat o noră de-a Brodskilor să „flirteze" la băi, tot în străinătate, cu doi tineri necunoscuți. Dar nici obștea nu pierde cînd bogătașii se concurează, fiindcă, dacă-i vorba de concurență, ei se concurează în toate. De pildă, Casrilifca n-o să poată uita niciodată de iarna aceea grozavă cînd nevoiașii cădeau seceraţi de geruri, ca muștele,

şi cînd tot tîrgul începuse să murmure: „Dar bogătaşii noştri unde sînt? Unde sînt «Brodskii noştri şi Rotschilzii noştri»? De ce nu mişcă?" Şi s-au îndurat „Rotschilzii noştri" de au trimis din piaţă cîteva care cu fîn, ca să aibă cu ce se încălzi degeraţii. Ce crezi că au făcut atunci „Brodskii noştri?" Au luat din pădurile lor cîteva care cu lemne şi au împărţit de pomană lemne săracilor — unuia un braţ de lemne, altuia două, că n-a rămas unul neajutat! Sau ce crezi că s-a întîmplat de sărbătorile acelea de paşti, cînd Rotschilzii au dat, peste pomana lor obişnuită, şi cincizeci de saci de cartofi pentru nevoiaşi? Au sărit „Brodskii noştri" şi au spus:

— Voi daţi cartofi? Noi o să dăm untură pentru cartofi!

Şi au deschis cîteva borcane mari de untură şi au împărţit untură săracilor, fiecărui sărac cîte o lingură — şi de familie o lingură mare, dacă aduceai, bineînţeles, de la rabin o dovadă în scris că e vorba de o familie care numără cel puţin cinci suflete.

De la oraş concurenţa dintre „Brodskii şi Rotschilzii noştri" a trecut „la aer", în sat. *Palestina* şi-a deschis porţile pentru *Ereţ Israel* şi amăriţii din *Ereţ Israel,* sleiţi de căldură şi dornici să mai răsufle puţin, atîta aşteptau!

Cum s-a întîmplat asta?

Într-o vară, „Rotschilzii noştri" şi-au clădit în *Palestina* o vilă, bineînţeles, pe numele unui ţăran. Dar să vezi vilă! Cu o verandă, cu un gard vopsit în verde, cu o grădină în care au sădit agrişe şi coacăze şi vişini şi cireşi. Şi au poftit în grădină pe cei de dincoace de deal. Tot *Ereţ Israelul* se poate plimba liber prin grădină, cît ţine ziua de sîmbătă. Dar numai sîmbăta. În celelalte zile ale săptămînii, de loc...

Au clădit atunci „Brodskiii noştri", în vara următoare o vilă şi mai frumoasă, cu o verandă şi mai frumoasă, cu o grădină şi mai mare, tot în *Palestina* şi tot pe numele unui ţăran şi tot cu agrişe şi cu coacăze şi cu vişini şi cu cireşi — şi au dat

sfoară în tîrg, prin sinagogi, că grădina lor e deschisă pentru toată lumea nu numai sîmbăta, ci și în celelalte zile din săptămînă, dar lumea să ia seama să nu se atingă de flori, să nu strice pomii și să nu calce pe iarbă.

Dar cum să intre vreunul din *Ereț Israel* într-o grădină ca asta și să dea cu ochii de iarbă, fără să-și lepede îndată caftanul și să mi se întindă pe jos? Și cum să-i rabde inima pe bieții copii, cînd văd atîtea agrișe și atîtea cireșe, să nu se atingă de ele? Așa că stăpînii vilei au bătut cuie pe bețele gardului, au pus lacăt la poartă și au dat un „decret" că dacă mai îndrăznește vreunul din *Ereț Israel* să mai calce pe acolo, o să-i frîngă spinarea în bătăi.

6. *Nu poți să știi a cui va fi ziua de mîine*

Cred că ai aflat-o desigur și dumneata, că la adevărații Rotschilzi din Frankfurt este un obicei din străbuni, păzit ca ochii din cap, după care căsătoriile se fac numai între ai lor, pentru ca sîngele lor aristocratic să nu se înstrăineze, Doamne ferește! Bineînțeles, dacă se ivește vreun conte, vreun marchiz, ori vreun prinț, care se îndrăgostește de vreuna din fetele lor, atunci se schimbă vorba, desigur. Ispita, mă înțelegi dumneata, este prea mare, și nu-i poți ține piept!

La Rotschilzii din Casrilifca este aceeași fradiție. Nu pentru că ar fi moștenit-o de la bunici, ci doar așa, pentru că se țin mai grozavi decît ceilalți și pentru că și-au băgat în cap că nimeni nu poate fi de o seamă cu ei. Nu degeaba umblă în Casrilifca o vorbă despre aristocrații ei, că „ar fi așa de mari boieri, încît nici măcar cu ei înșiși nu le dă mîna să se încucrească". Era o vreme cînd noii aristocrați din Casrilifca „Brodskiii noștri", n-ar fi îndrăznit nici măcar în vis să se gîndească la cinstea de a se înrudi cu vechea aristocrație a „Rotschilzilor noștri" din Casrilifca, dar dacă norocul le-a zîmbit Brodskilor, care au

crescut şi au ajuns mari, mari de tot, aproape la fel de mari ca şi Rotschilzii, inima lor începu să fie roasă de o singură, mare, dorinţă : să facă o partidă cu Rotschilzii. Cu toate astea, n-au cutezat s-o mărturisească. Numai o dată, o singură dată, s-a întîmplat că noii aristocraţi, „Brodskiii noştri", au trimis Rotschilzilor un peţitor, pe vestitul peţitor din Casrilifca, Soloveicic.

Trebuie să ştii că Soloveicic, peţitorul, nu este unul din peţitorii aceia răsuflaţi de altădată. Soloveicic este un peţitor de modă nouă, într-o Casrilifca nouă şi nici nu se mai numeşte peţitor, ci „intermediar". Soloveicic e vestit nu atît prin partidele straşnice pe care le pune la cale, cît prin felul lui de a vorbi. El e în stare să facă o lume întreagă să creadă numai ceea ce îi place lui să creadă. Nu-i om să-i poată face faţă lui Soloveicic, cînd începe să-şi dea drumul limbii. Soloveicic „intermediarul" este fiul bătrînului Şulem peţitorul, dar e un om care înţelege să se dea după vremuri. Poartă pălărie şi plastron alb şi fundă. E adevărat că pălăria este roasă rău, plastronul alb nu este cine ştie ce alb şi funda e, să nu-i fie cu supărare, un fel de cîrpă cu lustru — dar tot pălărie se cheamă că este şi tot plastron şi tot fundă ! Acu' mai pune la socoteală şi surtucul lui, e drept, niţeluş cam vechi şi cam scurt, care atîrnă pe el, parcă n-ar fi tocmai al lui — şi perechea aceea de pantaloni, chiar aşa scurţi cum sînt ei, dar care pe vremuri trebuie să fi fost nişte pantaloni foarte-foarte buni şi o să înţelegi cîtă deosebire este între el şi tatăl său, Dumnezeu să-l ierte.

Dar toate astea sînt nimicuri pe lîngă barbă şi perciuni ! De unde barbă ? Care perciuni ? Mă rog, barba mai treacă-meargă ! Dacă nu-i barbă, e barbişon. Nu-i nimeni dator să lase să-i crească o mătură. Dar perciuni ? Nici urmă de perciuni ! Tunşi, raşi şi scoşi cu rădăcină cu tot. Ce-ţi trebuie mai mult ? Tat' său, peţitorul, fie-i ţărîna uşoară, purta umbrelă. O umbrelă mare şi roşie. Pe cînd lui Soloveicic „intermediarul", nu-i mai dă mîna să poarte

umbrelă. Umblă cu baston, ca boierii. Alte vremuri, alți oameni!

Cînd primi o însărcinare atît de înaltă — auzi dumneata! — să ducă la bun sfîrșit o „partidă" între două familii atît de aristocratice cum sînt „Brodskii și Rotschilzii noștri" — Soloveicic își puse un plastron curat, își pieptănă barbișonul, își rase cu grijă deosebită locul unde-și avusese altădată perciunii și se duse la Rotschilzi.

Ajuns în fața Roschilzilor, le spuse:

— Bună ziua! Am pentru dumneavoastră o „partidă" ...ceva „lînă-n lînă"!

„Rotschilzii noștri", firește, l-au întrebat despre ce partidă e vorba și dece e așa „lînă-n lînă"?

Soloveicic, fudul, le răspunse:

— Fiindcă-i vorba de „Brodskii noștri"!

Cum au auzit „Rotschilzii noștri" de numele „Brodskilor noștri", l-au săpunit așa de rău pe Soloveicic, săracul, încît n-a mai știut omul pe ce lume se află. Cîte zile o trăi, o să țină minte ce a pățit el în ziua aceea. „Rotschilzii noștri" i-au spus, nici mai mult nici mai puțin, că dacă altă dată mai îndrăznește să le vină cu asemenea partide, o să deschidă ușa cu capul. Dar și Soloveicic le-a arătat Rotschilzilor ce poate unul ca el. În prag, la plecare, le-a spus-o de la obraz:

— Țineți minte ce vă spune Soloveicic: nu poți să știi a cui va fi ziua de mîine!

Și așa s-a întîmplat. Vorbele lui Soloveicic s-au împlinit întocmai. Aceiași Rotschilzi care altă dată l-au dat pe ușă afară, au trimis după același Soloveicic să-l roage să le pună la cale o partidă cu noii milionari, cu noii aristocrați, cu „Brodskii noștri"

Soloveicic, bineînțeles, se repezi într-un suflet la Rotschilzi. De data asta, „Rotschilzii noștri" îl poftiră să șadă, îi mai dădură și o țigară, ba și foc la țigară. Apoi îi arătară lui Soloveicic ce-i doare. Ei ar vrea, i-au zis, să facă o partidă, dar nu vor să facă o partidă nici cu unul de-o seamă cu ei, nici cu unul care nu e de-o seamă cu ei. Dar fiindcă este

o vorbă care Dumnezeu știe ce zice, ei îl roagă să fie așa de bun să se ducă la îmbogățiții ăștia parșivi, la ajunșii ăștia scîrboși, pe care lumea îi numește Brodskii și să le spună așa și așa... Pe el nu trebuie să-l învețe nimeni cum să vorbească. El e doar vestitul „intermediar" Soloveicic, adică un om așa și pe dincolo, care știe ce are de spus.

O asemenea primire și asemenea vorbe din partea Rotschilzilor, îl făcură pe Soloveicic să se simtă în al nouălea cer. Auzi! Dacă el știe ce are de spus! Tocmai el să nu știe!

— Nu, „domnule" Soloveicic! Ei nu trebuie să știe că noi te-am trimis. Trebuie să le spui că asta pornește de la dumneata... din capul dumitale... Pricepi, sau nu?

Dacă el pricepe! Dar cine altul ai vrea să priceapă, dacă nu el?

Și chiar în aceeași zi, Soloveicic se duse la Brodskii cu capul plin de gînduri și limba plină de vorbe, fiindcă avea omul atîtea de spus, încît nici nu știa bine cu ce să înceapă. I se părea că oricît ar vorbi, tot ar fi prea puțin — că orice ar spune, tot n-ar fi ceea ce ar trebui să spună. Pînă să intre la noii îmbogățiți, adică atîta vreme cît se mai găsea dincoace de ușă, în mintea lui Soloveicic erau pregătite grămezi de povești și de pilde și de cuvinte cu înțeles. Dar cînd Brodskii s-au uitat țintă la el și l-au întrebat: Cu ce prilej pe-aici? în capul lui Soloveicic toate gîndurile au început să se încalece și să se încîlcească și, din povestirile și pildele și cuvintele lui cu înțeles s-a făcut un miș-maș că nu se potrivea o vorbă cu alta. Adică, de pornit o pornise destul de binișor, săracu'!

— Este la noi o vorbă! a zis el. Dacă ajungi să ai nevoie de o vulpe...

Dar Brodskii i s-au uitat iar drept în ochi și i-au tăiat vorba:

— Adică de ce-o spui asta?

— Tocmai de aceea: pentru că nu poți să știi a cui va fi ziua de mîine... Uite, nu de mult, ați vrut

dumneavoastră şi n-au vrut ei... Acu' vor ei !... Zic şi eu : „vor !“ Leşină, nu alta !... Vor să facă partida cu dumneavoastră... Îi ia dracu... Ar fi gata la orice, numai...

— Dar despre cine vorbeşti ?

— Despre cine vorbesc ? Chiar despre ei ! Despre boierii aceia cu firma de aur, despre cei mai mari, cei mai buni, cei mai frumoşi bogătaşi ai noştri... despre „Rotschilzii noştri“ vorbesc.

Mai mult nu le-a trebuit Brodskilor. Dacă Soloveicic le-ar fi zvîrlit în obraz vitriol, cred că Brodskii s-ar fi simţit mult mai bine. Pesemne că n-au uitat încă hapul pe care Rotschilzii i-au silit nu demult să-l înghită. Aşa că, furioşi, îşi vărsară tot năduful pe capul lui Soloveicic.

— Cu cine zici să facem partida ? Cu cămătarii ăştia murdari ? Cu faliţii ăştia ? Cu zdrenţăroşii ăştia, care nici măcar gunoiul nostru nu-l au ? Cum poate să aibă un peţitor atîta obrăznicie să ne vorbească despre o partidă cu nişte mitocani ca Rotschilzii ? Dar cine sînt ei, Rotschilzii dumitale ? Cît e de cînd bunicul lor stătea cu o torbă de mărunţiş în piaţă şi degera de frig ca un cîine ? Acum au ajuns, chipurile, bancheri ? Dau bani pe polițe... Iau şapte piei de pe om... Nu, nu !... Nimic !... Nici o vorbă !... Auzi, ori n-auzi ? Şi dacă nu pleci îndată cu binele, te apucăm de guler şi te zvîrlim de pe toate scările în stradă !

În prag, lui Soloveicic nu-i mai rămăsese decît să le spună Brodskilor ceea ce le spusese şi Rotschilzilor :

— Nu poţi să ştii a cui va fi ziua de mîine !

Acuma însă cuvintele acestea se împliniră într-un chip la care nici Soloveicic, nici nimeni altul nu s-ar fi putut aştepta. De data aceasta i-a ţinut peţitorului parte — amorul ! Fiindcă amorul sărise şi el, în ziua aceea călduroasă de vară, în şarabana lui Avreimolă, ca să lege inima tînărului aristocrat — care nu era altul decît fiul „Brodskilor noştri“ — de inima prea frumoasei mamzele — care nu era alta decît una din fiicele Rotschilzilor — sub ochii ma-

dam mamei sale — care nu era alta decît o madam Rotschild şi care de aceea şi-a putut îngădui să spună pe limba ei aristocratică :

— La ce ne trebuie „aer", dacă avem parale ?

7. *Soloveicic asudă*

Dacă sînt parale şi s-a mai băgat şi amorul la mijloc, ce le mai rămînea „Brodskilor şi Rotschilzilor noştri" ? Doar să facă nunta — şi atît ! Numai că, vezi, mireasa avea un cusur. Cînd l-a cunoscut pe tînărul Brodski, tînăra Rotschild era „aproape" logodită cu altul. Cu o rudă, tot din familia Rotschilzilor. Amîndoi de acelaşi neam mare, amîndoi de la firma de aur, amîndoi stau „la aer" în *Palestina,* vilă lîngă vilă, amîndoi se cunosc bine încă din frageda lor copilărie. Ea — fată frumoasă şi nevinovată, aşa cum am cunoscut-o în şarabana lui Avreimolă. El — băiat de viaţă, cartofor clasa-ntîia, care se duce la şantan seară de seară, cunoaşte toate operele pe de rost şi-ţi poate fluiera ca o privighetoare aria cea mai lungă, fără nici o greşeală. Ziua îi este somn — noaptea petrece. Cu pălăria pe ceafă, cu surtucul „à la cloche", care vine pe el ca turnat, cu bastonaşul subţire pe care-l învîrte pe degete — îmi intră la teatru ori la circ, ori la cinematograf, ca la el acasă. Cu logodnica lui se poartă rece, socotit, fără să-i dea nici o dovadă de dragoste — asta, zice el, îi şade bine unui holodronţ din *Ereţ Israel,* nu unui aristocrat din *Palestina.* De dragoste şi-a adus aminte abia cînd s-a trezit la socrii săi în vila lor din *Palestina,* cu cel de-al doilea logodnic, cu tînărul Brodski şi cînd l-a văzut cum nu-şi mai ia ochii de pe madam Rotschild. Logodnicul Rotschild, adică jumătatea de logodnic, cînd îşi dădu seama că madama Rotschild nu prea se uită la el, în timp ce pe logodnicul Brodski îl linguşeşte în fel şi chip şi nu mai ştie cum să-i intre în voie, simţi cum se încinge în inima lui aristocratică un necaz fără pereche împotriva logodnicului Brodski şi că i se aprind deodată călcîile după mamzela

Rotschild. Ce tot vine ăsta pe aici, în casa Rotschilzilor, unde el, un Rotschild, se socoate „aproape“ logodit cu mamzela Rotschild ?

Şi, ca să pună capăt afacerii, s-a dus acasă şi i-a rugat pe părinţi să grăbească logodna. Dar mare a fost uimirea părinţilor săi, cînd li s-a răspuns din partea Rotschilzilor că nici vorbă nu poate fi despre logodnă — mai întîi : pentru că e vară şi vara nu se logodeşte nimeni ; al doilea — fata e prea tînără să se mărite ; al treilea — se poate întîmpla ca zilele astea să se logodească cu un aristocrat „palestinean“.

Că aristocratul „palestinean“ este tînărul Brodski, asta nu li s-a spus. Puteau s-o înţeleagă şi singuri. Şi mare a fost mînia acestor părinţi !... nu numai pentru că fiul lor rămîne fără mireasă, dar pentru că sub firma de aur a adevăraţilor Rotschilzi se strecoară un ajuns oarecare, un proaspăt aristocrat, un nu mai ştiu nici eu ce... un Brodski ! Bătrînii părinţi ai „aproape“ logodnicului erau poate mai furioşi din pricina asta : un Brodski în casa Rotschilzilor !

Pentru jumătatea de logodnic, lovitura fu atît de grea, încît era gata la orice din toate cîte citise el cîndva în romanele franţuzeşti — pînă şi la un duel ! Dar nu trimise martori „adversarului“ său, ci se mulţumi, deocamdată, să trimită vorbă numai fostei sale „aproape“ soacre, că ştie că isprava asta e numai a ei, că n-o să i-o ierte şi c-o să publice în amîndouă gazetele din Casrilifca toate bileţelele de dragoste pe care i le-a scris fiică-sa, ca să afle şi iubitul ei logodnic pe cine ia de nevastă !

Se vede că în bileţelele astea de dragoste fata scria ceva nu tocmai-tocmai, din care gazetele ar fi putut să facă o istorie pipărată a dracului, de să se lingă cititorii pe degete. Şi onoratului public, săracul, îi place o mîncare ca asta, cum îi place, de pildă, ficăţei de gîscă, tocaţi. Dar s-a făcut aşa, că nici gazetele n-au avut ce să publice, nici onoratul public ce să citească. Ce anume s-a făcut ? O să vedem îndată ce !

Tînărul Brodski, preafericitul, își vedea mai departe de treabă : venea zilnic în vila Rotschilzilor, aducea întotdeauna buchete de flori și pachete de ciocolată și făcea plimbări tot mai dese cu mamzela Rotschild, o dată pe jos, alteori călare pe niște căluți și uneori cu automobilul, departe-departe în pădure — o zi, două, cinci, pînă ajunse și la urechea *Ereț Israelului* ce se petrece în *Palestina* și gurile rele își făcură de lucru. Iar cînd „Brodskiii noștri" aflară toată povestea, începură, chipurile, să zbiere că nu vor. Asta-i scoase din sărite pe Rotschilzi : Așa ? Apoi dacă nu vreți voi nu mai vrem nici noi ! Dar s-au amestecat și băiatul și fata, care strigară : N-aveți decît ! Ajunge că vrem noi !

O tragedie aristocratică, unde toți voiau, dar toți se prefăceau că nu vor, pînă a trebuit să-l cheme într-ajutor pe Soloveicic, să împace părțile între ele.

Și aici putu Soloveicic să-și arate toată știința. Trei zile de-a rîndul își scuipă sufletul și încercă în fel și chip, pînă izbuti, în cele din urmă, să-i vadă pe toți mulțumiți. Mai întîi încheie o mică afacere cu fostul logodnic, căruia-i dădu a înțelege că pentru biletelele de dragoste ale fetei ar putea căpăta bani frumușei. Nu să le vîndă, Doamne ferește, gazetelor, ci părinților fetei. Rotschilzii pot plăti pentru asemenea marfă mai mult decît douăzeci de gazete nespălate. Dar să le vîndă acum, înainte de nuntă, fiindcă dacă le lasă pe mai tîrziu, marfa se strică.

Fostul logodnic înțelese îndată că Soloveicic are dreptate. Și se apucă să se tocmească pentru scrisori, parcă s-ar fi tocmit pentru o pereche de cizme, pînă s-au înțeles. Cu cît ? Asta-i secret ! Oricum, Soloveicic își dorește să cîștige atîta într-un an, cît au costat biletelele — și dacă e prea mult, în trei ani — și dacă o să-l rogi, poate să fie și în cinci ani.

După aceea, Soloveicic făcu așa ca Brodskiii — cu toate că i-au bătut cu concurența pe Rotschilzi și că

sînt mult mai bogaţi decît Rotschilzii, iar de vreme ce sînt mai bogaţi sînt şi mai mari aristocraţi decît ei — să se ducă totuşi, ei cei dintîi, la Rotschilzi în vizită, în vila lor din *Palestina,* unde se şi făcu după aceea logodna şi unde trebuia să se facă şi nunta, cînd se întîmplă o nenorocire, cum se poate întîmpla numai o dată în o sută de ani şi care era cît pe ce să strice tot planul lui Soloveicic.

Vinovat nu era nimeni: nici Soloveicic, nici Rotşchilzii, nici „Brodskii noştri". Închipuieşte-ţi dumneata că, tocmai în clipa din urmă, cînd toţi aristocraţii din Casrilifca, în fracuri scurte şi mănuşi albe, se aflau adunaţi în *Palestina* la nunta (care a costat o avere) şi cînd cele două orchestre, în afară de taraful de lăutari din Casrilifca, începuseră să cînte şi totul era gata pentru cununie — deodată, răsare, nu se ştie de unde, o damă foarte gătită, înaltă şi zveltă, cu obrazul acoperit de un voal des, aşa că nimeni nu putea şti dacă e frumoasă ori urîtă. Şi cum a apărut dama în voal, aristocraticul mire se făcu alb ca varul, miresei îi veni să leşine, rudele din partea miresei îşi pierdură capul, îşi frînseră mîinile şi încetară să mai vorbească ruseşte, rudele din partea mirelui îşi şoptiră nu se ştie ce la ureche, şi musafirii începură să se agite şi să vorbească, să vorbească, să vorbească...

8. *Nunta din „Palestina"*

De asta e bine să fii bogătaş (o zic nu de azi, nici de ieri, ci dintotdeauna!) şi de asta îţi creşte inima cînd îi vezi pe aristocraţi cum o duc. Dacă li se întîmplă ceva, nu şi-o pun prea mult la inimă. Îşi şterg buzele şi: sst! nici o vorbă! Dacă o nenorocire ca asta s-ar fi întîmplat, nu în *Palestina,* şi nu unui Brodski ori Rotschild, ci unui biet om de rînd din *Ereţ Israel,* s-ar fi răsturnat lumea. Pe cînd aici, la bogătaşi, nimic!... Cînd dama voalată a intrat în casă cu un minut înainte de cununie, s-a stîrnit, e adevărat, pentru o clipă, tărăboi mare. Dar n-a ţinut

mult. Mama şi tatăl mirelui au poftit-o pe dama voalată într-o odaie de alături şi au întrebat-o *ce vrea?*

Cine e şi ce e, asta n-au mai întrebat-o. Şi-au închipuit şi ei singuri: desigur, vreo fostă iubită de-a mirelui (asta se numeşte pe limba lor „flirt"). Cine nu „flirtează" în ziua de azi la bogătaşi? De asta nici n-au întrebat-o decît *ce vrea?* Şi cînd dama voalată a spus ce vrea, bătrînii nu s-au speriat nici cît negru sub unghie. S-au apucat numai să se tocmească, fiindcă preţul era puţin cam prea ardeiat. Dama voalată cerea una din două: sau tînărul Brodski se cunună cu ea şi se lasă păgubaş de fata Rotschilzilor — sau de nu, să-i dea ei o pensie ca lumea, aşa cum şade bine unui aristocrat ca el — şi, în afară de asta, să fie aşa de bun şi să pună deoparte o anumită sumă de bani pe numele copilului.

Care copil şi de unde şi pînă unde, aici, un copil, nici asta n-au întrebat-o. La aristocraţi nu-i cine ştie ce lucru neobişnuit, ca un mire, înainte de nuntă, să aibă o iubită şi iubita să se aleagă cu un copil, sau chiar cu doi. Aristocraţii noştri din Casrilifca mulţumeau lui Dumnezeu că dama voalată are numai un singur copil. Dar asta nu-i împiedica pe bătrîni să aibă necaz pe băiat care nu le-a povestit şi lor că i-a dat Dumnezeu un copil.

Numai că acuma nu-i ceasul potrivit să fii supărat. Totul e gata pentru cununie... Musafirii ar putea să-şi piardă răbdarea şi să plece acasă — şi nunta aristocratică s-ar isprăvi, Doamne fereşte, cu un scandal. Şi aristocraţii se tem de scandal ca de dracu'. Aşa că, bătrînii şi dama voalată s-au tocmit ce s-au tocmit, mai dă tu, mai las eu, în sfîrşit s-au înţeles: dama voalată a primit pe loc banii ceruţi, mai mulţi decît s-ar fi aşteptat şi a mai căpătat şi o hîrtie — pe care bătrînul şi-a pus semnătura: „Isac Aronovici Demba, negustor de categoria întîia" — cum că plodul trebuie să rămînă în îngrijirea mă-sii, adică a damei voalate, pînă va împlini optsprezece ani, pentru care dama voalată va primi atîta şi atîta pe an; iar cînd copilul va împlini optsprezece ani,

tată-său, adică mirele, va trebui să-i plătească atîta și atîta. Și s-a mai trecut în hîrtie că înțelegerea asta trebuie să fie păstrată în cea mai mare taină, și că amîndouă părțile sînt mulțumite, și că nici una nu are voie să mai aibă vreo pretenție față de cealaltă — și toate fură în cea mai bună rînduială.

După asta, dama voalată dispăru și cununia fu săvîrșită în toată strălucirea ei aristocratică: rabinul ținu o cuvîntare foarte frumoasă, în care stărui cu deosebire asupra dragostei nevinovate dintre cei doi tineri, care pășesc la întemeierea unui cămin; aristocratele își duseră batista la ochi, tinerii căsătoriți se îmbrățișară cu cuscrii, cu nașii și cu toți musafirii, băură apoi cîte un păhărel de șampanie și, îndată după aceea, fără să mănînce nimic, zburară cu automobilul la gară ca să ia trenul pentru călătoria de nuntă, cum este obiceiul tuturor aristocraților din lumea întreagă.

*

A doua zi, cele două gazete din Casrilifca povesteau cititorilor lor cum s-a desfășurat aristocratica nuntă din *Palestina*. Gazetele descriseră totul, pînă în cele mai mici amănunte, numai despre dama voalată nu suflară nici o vorbă. Atît ziarul *Reforma*, cît și ziarul *Strămoșul* nu mai găseau destule cuvinte să laude această nuntă împărătească. Ele înșirară în coloanele lor numele tuturor aristocraților care au fost de față la nuntă și închinară fiecăruia dintre ei în parte cîteva rînduri pentru a le preamări fie bunătatea inimii lor, fie înțelepciunea lor, fie dărnicia lor și așa mai departe. Gazetele nu uitară apoi să înșire și felul bucatelor ce s-au mîncat și vinurile ce s-au băut. Ziarul *Reforma*, de pildă, zicea că hahamii n-au stat de geaba. Trei zile la rînd, tustrei hahamii din tîrg au tăiat găini pentru nuntă. Iar ziarul *Strămoșul* se încălzi mai mult cu vinul decît cu mîncarea. Cînd veni vorba de vin, ziarul *Strămoșul*, ametit de atîta bogăție, zicea că numai din cît costă sticlele goale, un amărît din Casrilifca și-ar putea mărita cel puțin trei fete și i-ar mai rămîne și lui din ce să trăiască un an.

Dar blestemata ceea de concurență trebui să-și arate colții și aici. Așa că *Reforma* se năpusti a doua zi asupra *Strămoșului* cu un articol înfricoșător, intitulat: *Evreii — cei mai mari bețivi din lume!* În articolul acesta, redactorul *Reformei* despica firul de păr în patru cam așa: *„Ia să facem socoteala pe îndelete,* zicea ziarul *Reforma. Ca să măriți trei fete, îți trebuie pe puțin cinci-șase sute de ruble de fată — adică, la un loc, o mie opt sute de ruble. Acu' să vedem: cît face o sticlă goală de vin? Să zicem: trei copeici. Ceea ce înseamnă că la nunta aceasta au fost nici mai mult nici mai puțin decît șaizeci de mii de sticle de vin! Dar cîți musafiri au putut să fie la nuntă? Cel mult treizeci de oameni. Șaizeci de mii de sticle, împărțite la treizeci, nu avem cîte două mii de sticle de cap? Și nu înseamnă că cei mai mari bețivi de pe fața pămîntului sînt evreii, ceea ce este pentru noi o noutate, o noutate uluitoare?"*

Dar *Strămoșul* s-a speriat prea puțin de socoteala *Reformei* și chiar a doua zi publică și el o socoteală a lui în care zicea: *„Ia spuneți-mi, deșteptilor de la* Reforma, *oameni ai adevărului, care umblați după greșelile altora și puteți prinde numai pe altul cu mîța-n sac — dacă sînteți atît de grozavi statisticieni, de ce nu luați în mînă un creion, care nu costă decît două parale, ca să faceți pe hîrtie socoteala cu găinile voastre mîncate la nuntă? Voi spuneți în gazeta voastră că pentru nuntă au fost pregătite atîtea găini, încît toți trei hahamii din Casrilifca au trebuit să taie într-una la păsări timp de trei zile. Dar cît îi trebuie unui haham să taie o găină? Cel mult un minut. Prin urmare, într-un ceas, el poate să taie cel puțin șaizeci de păsări, adică într-o zi (dacă doarme noaptea) de douăsprezece ori șaizeci, cam la vreo șapte sute douăzeci, iar în trei zile, două mii o sută șaizeci. Tustrei hahamii, care va să zică, au trebuit să dea gata tăiate șase mii patru sute optzeci găini. Să zicem că într-o asemenea grămadă, s-au găsit patru sute optzeci dintre ele spurcate — așa că una peste alta, avem șase mii de găini bune pentru gătit. Împărțite la treizeci de aristocrați, cît zici*

dumneata că au fost, nu ne ies cîte două sute de găini de cap? Dacă-i aşa, vă-ntrebăm, lua-v-ar toţi dracii, care om, fie el chiar cel mai mare aristocrat de pe lume, ar putea să înghită două sute de găini într-o singură zi?"

*

Cînd tînăra pereche se întoarse din călătoria de nuntă (ziceau că au fost în Italia, dar şmecherii din Casrilifca ziceau că mint şi că n-au fost decît în Iehupeţ) cînd se întoarse care va să zică, din călătoria de nuntă, şi cînd tînărul Brodski adică Aron Isacovici Demba, află (în seara cununiei n-a putut s-o ştie fiindcă părinţii n-au vrut să-i tulbure fericirea), că tatăl său, bătrînul Brodski, adică negustorul de categoria întîia, Isac Aronovici Demba, i-a dat damei voalate o hîrtie la mînă, se apucă de cap. El se jura, de puteai să-l crezi şi pe un tîlhar, că nu-şi aduce aminte măcar să-l tai în bucăţi, că dama voalată să fi fost vreodată iubita lui — şi după cîte îşi aminteşte, iubita lui n-a avut niciodată un copil, adică el n-a avut niciodată vreo iubită care să fi avut un copil. Dar dacă dama voalată este aceea pe care o crede, atunci să ştii că este la mijloc o lucrătură de-a fostului logodnic Rotschild. Dar acum e prea tîrziu. Hîrtia, odată iscălită, nu mai ai ce să-i faci! Un Brodski nu-şi ia cuvîntul înapoi. Doar dacă tata o să moară între timp şi tînărul o să ia moştenirea în primire, atunci o să vedem ce-i de făcut...

Dar ce s-a mai întîmplat cu fostul logodnic?

Nici o grijă! Soloveicic i-a găsit şi lui o nevastă! Şi încă ce nevastă! Una din neamul „Brodskilor noştri"! Mult mai puţin frumoasă decît cealaltă, aş putea zice chiar de loc frumoasă, adică foarte-foarte urîtă. Dar în schimb zestre, să fim noi sănătoşi!

Şi Soloveicic? Cu ce s-a ales Soloveicic din toată afacerea asta? Nu mai întreba! Soloveicic zice că a înşfăcat un „comision" atît de mare, încît printre toţi prietenii săi nu găseşte unul destul de cumsecade să-i poată dori un asemenea noroc. De cînd este Casrilifca tîrg, zice el, şi de cînd Soloveicic e „in-

termediar" încă nu s-a pomenit ca cineva să primească atîtea parale „comision"...

— Şi apoi — adăugă el — ce-i treaba dumitale să te bagi în buzunarele altora ? Mai bine, ce-ar fi să-mi împrumuţi cîţiva gologani pe vreo trei-patru zile ? Sînt pe cale să fac cîteva partide grozave, aşa că o să ţi-i dau, cu ajutorul lui Dumnezeu, la vreme înapoi... să n-ai nici o grijă !

MISTER GREEN ARE O SLUJBĂ...

— Ce mai faci, mister Şalom Alehem ? Nu ştiu dacă mă mai cunoşti ! Mă cam înrudesc puţintel cu dumneata, adică nu atîta cu dumneata, cît mai degrabă cu Tevie lăptarul al dumitale şi cu vărul său bun, Menahem Mendel din Iehupeţ. Aha-! Nu-i aşa că-ţi merge la inimă ? Atunci stai te rog cu mine aici o lecuţă şi să mai schimbăm două vorbe despre America asta. Nu-i aşa ?... Ce ţară grozavă e America asta... Ce afaceri de aur poţi face aici... Cum îţi iese limba de un cot, după o bucată de pîine, în bogăţie şi cinste, pînă îţi ajută Dumnezeu să dai de o slujbă potrivită... Şi dacă-ţi ajută Dumnezeu şi nimereşti slujba asta, poţi să începi să tragi nădejde că o să creşti şi o să creşti, pînă o să ajungi un Iacob Shiff, un Nathan Strauss, sau un Harry Fishel — pe scurt, să fii, cum se zice la noi, „olrait !"

Din păcate, eu încă nu m-aş putea lăuda că aş fi olrait, dar de o slujbă potrivită, mulţumesc lui Dumnezeu, am şi dat... Şi toată frumuseţea este că am pus mîna pe ea fără ajutorul nimănui, ci singur, numai cu mintea asta a mea. Dar văd că mori să

știi cine-i ăsta care îți vorbește!... Dacă o să-ți spun că eu sînt mister Green, ai să te întrebi: Green? Ne-Green? — tot nimic!... Află, prin urmare, că aici mi se spune Green, dar acolo mă chemam Grünberg. De unde? Din Odesa? Din Odesa! Din Iehupeț? Din Iehupeț! Din Casrilifca, din Teplic, Spole, Bardicev... Pe scurt, de pe acolo... Și pîinea?... Pîine ovreiască! Misitie, necazuri, pînă a venit ceasul cel mare cînd au început să ne gonească și ne-am cărăbănit grămadă aici, în țara lui Columb. Și aici, am tot mîncat din ce-am adus cu noi, pînă ne-am mîncat și cea din urmă cămașă și a început să fie vai de capul nostru, ca și acolo, numai că într-alt fel, și am încercat de toate... dar degeaba! Pînă în toamnă. Și cînd a venit toamna, am citit în gazete anunțuri cu cantori și sinagogi... și în vitrinele dughenelor am văzut că încep să răsară cărți de rugăciune și am băgat de seamă că lumea începe să se gudure pe lîngă Cel-de-sus și să-l lingușească de dragul afacerilor și mi-am zis: Mister Green, pînă cînd o să fii nătărău? De ce să nu lingi și tu un ciolan de pe urma sărbătorilor de toamnă?

Nici vorbă că-i ușor să lingi un ciolan, dacă merge! Dar de ce să mă apuc? Să mă fac cantor? N-am fost niciodată cizmar! Poate haham? Tatăl-meu n-a fost niciodată cotiugar... Și nici rabin nu vreau să fiu, pentru că știu carte evreiască. Poate măcelar la o măcelărie „strictly-cușer"? N-am făcut în viața mea afaceri cu hoții de cai. Adîncit, prin urmare, cum zice Tevie al dumitale, în gîndurile acestea, intru într-o sinagogă. Aici, lumea stă și se închină. Cînd rugăciunea e gata, face unul din ei:

— Și-acu, cine o să ne sufle?

Zic:

— Să vă sufle? Lăsați-mă pe mine!

Dumneata ai vrea desigur să știi de unde mă pricep la suflat! Uite-așa. De mititei, cînd venea vremea sărbătorilor, noi copiii, cum puneam mîna pe cîte un corn, începeam să suflăm și să suflăm atîta din el, pînă sărea la noi ceaușul cu o găleată cu apă și ne gonea din sinagogă. Ce mai vrei? Pricep meseria. Am

pus, care va să zică, mîna pe corn, şi am suflat o dată din el, că s-a cutremurat New Yorkul de aici pînă la podul de peste Brooklyn. Cînd au auzit dumnealor cum ştiu să suflu, s-au repezit să mă întrebe:

— Dar de unde eşti, tinere?

Zic eu:

— De ce mă întrebaţi?

Zic ei:

— Poate te-ai băga la noi de sărbători, să ne sufli. Cel care sufla pînă acum, a murit.

— Dacă aş şti, zic, că pot să-mi scot din asta o bucată de pîine, cu plăcere!

— Să-ţi scoţi numai din suflat o bucată de pîine, ar fi greu. Doar dac-ai vrea să mai faci ceva pe lîngă asta...

— Adică ce, zic, ar trebui să mai fac? Să fiu birjar? Gunoier? Lustragiu?

Zic ei:

— Nu! Asta nu se poate! Cuiva care ştie să sufle din corn, nu i se poate cere să facă treburi atît de murdare! Dar am putea să-ţi facem rost de încă o sinagogă în care să sufli.

Afacerea asta nu mi s-a părut tocmai rea şi mi-am zis: dacă pot să mai suflu încă într-o sinagogă, de ce n-aş putea să suflu şi în două sinagogi? Şi de ce nu şi în trei?

Şi m-am apucat să colind sinagogile şi să fac peste tot probe, să le arăt cît de meşter sînt la suflat, şi peste tot nu mai puteau după mine, fiindcă eu, dacă suflu, se adună lumea la toate sinagogile. Pe mine m-a auzit cine vrei şi cine nu vrei: judecători, deputaţi, senatori, bancheri, şi toţi mi-au spus: „vunderfi!"[1] Poţi să-ţi dai singur seama: la început am suflat numai la trei sinagogi. În al doilea an, am avut opt sinagogi, şi-n anul ăsta, cred, dac-o vrea Cel-de-sus, c-o să lucrez la vreo douăsprezece sinagogi, din care să-mi lasă cîţiva bănişori bunicei. Cum poate un singur om face faţă la atîtea afaceri, asta să nu mă-ntrebi! E America... Şi-n ţara asta te descurci. Într-o

[1] „Minunat" — în engleză incorectă în original (n.r.)

sinagogă suflu la ora cutare, în alta ceva mai tîrziu, în a treia şi mai tîrziu. Fac tot ce-mi stă în putinţă ca „publicul“ să fie „satisfeit“ adică mulţumit, fiindcă, dacă, Doamne fereşte întîrzii măcar cu o minută, îmi pierd şi „djabul“ adică slujba, şi „reputeişn“, adică faima. Te miri, mister Şalom Alehem, că mă folosesc atît de cuvinte englezeşti ? Asta-i din pricina copiilor mei. Ei au ajuns acum adevăraţi americani şi nu mai vor să scoată o vorbă ovreiască din gură. Dacă i-ai vedea, nici nu ţi-ar trece prin cap că au fost vreodată evrei. Şi nici pe mine, dacă m-ai întîlni după ce s-au isprăvit sărbătorile, tot nu m-ai putea recunoaşte. Puţin înainte de sfintele sărbători dau jos de pe mine costumul, îmi pun un caftan şi-mi las barbă, ca să arăt ca unul „de-ai noştri“... Dar cum trec sfintele sărbători, îmi rad barba, îmi pun iar costumul şi pălăria şi sînt iar un „gentleman“... Ce nu face omul în America, pentru o bucată de pîine ?

UN VENETIC

America, zici dumneata, este țara afacerilor! Mă rog! Așa și trebuie să fie! Dar să te însori, să-ți vinzi sufletul, numai și numai ca să faci o afacere, asta e, să mă ierți, măgărie curată. Nu vreau să dau nimănui lecții, dar e lucru dovedit că nouăzeci și nouă la sută dintre cei pripășiți pe la noi, cum vin aici, în America, nu se căsătoresc decît pentru zestre. Și mie îmi vine să mor de necaz. Așa că, ori de cîte ori îmi pică în mînă cîte unul din ăștia, fac ce pot să nu-mi scape cu ciolanele întregi. Ascultă aici o istorie:

Într-o zi, cum stau eu, așa, cu nasu-n hîrtii, îmi intră în birou unul, un tinerel însoțit de nevastă-sa, o femeie... ce să-ți spun!... frumoasă, de nu-ți mai puteai lua ochii de la ea. Proaspătă și rumenă, ca un măr abia rupt din pom. Îmi zice el:

— Bună ziua! Dumneata ești mister Baraban, misitul?

— Șezi! zic. Ce vînt mi te aduce pe aici?

Și-și descarcă omul sufletul și îmi toarnă o poveste, uite așa și-așa, că el nu-i decît de zece ani în țară, că-i de meserie croitor, și că fata asta, lucrătoare și ea pînă mai dăunăzi, are o mie de dolari bani gheață și

s-a îndrăgostit de el pînă peste urechi şi că el s-a însurat cu ea şi că acuma caută o afacere, să aibă din ce să-şi scoată o bucată de pîine ca să nu mai fie silit să meargă la fabrică, fiindcă suferă de reumatism, fie la el acolo, şi aşa mai departe.

Tot cu ochii la nevestica lui, îl întreb:

— Şi cam ce fel de afacere ţi-ar place mai mult?

Îmi răspunde el:

— O papetărie, de pildă.

Şi-mi dă a înţelege că la o papetărie ar putea să-i fie şi „ea" de ajutor. Pricepi dumneata cu ce gînduri îmi umbla veneticul? Nu-i ajunge că a dat peste o minune de fată ca asta, nu-i ajunge că ea îi mai aduce zestre o mie de dolari bani gheaţă, acum ar mai avea chef ca ea să-l mai şi slujească, pentru ca dumnealui să poată juca în cărţi cît e ziua de mare, cu banda lui de golani... las' că-i cunosc eu cine-mi sînt ei! Şi-mi zic: papetărie să-ţi dau? O să vezi tu papetărie cînd o să-ţi vezi ceafa fără oglindă! Şi adică să-mi stai ca un cîine, într-o spălătorie, n-o să-ţi dea mîna?... Spălător mi te fac, dobitocule!

De ce mi-a venit în minte tocmai o spălătorie? Uite de ce: fiindcă se nimerea să am o spălătorie de vînzare, la îndemînă.

Şi-i zic veneticului:

— Ce-ţi trebuie, zic, să-ţi baţi capul optsprezece ore pe zi, cu o papetărie, doar-doar ţi-o intra în dugheană vreun băieţaş să-ţi cumpere o acadea de un penny şi aşa mai departe! Las' pe mine, că-ţi dau eu ceva mai bun... O spălătorie în Bronx. N-o să fii silit să munceşti peste ore şi-o s-o duci împărăteşte!

Şi pun mîna pe toc şi-i fac o socoteală, că dacă scade toate cheltuielile — chirie, lucrători, băiat de serviciu şi aşa mai departe — îi rămîn vreo treizeci de dolari bani curaţi pe săptămînă. Ceva mai bun decît atîta, se poate?

— Cît trebuie să coste? întreabă el.

Zic:

— O mie de dolari e-un adevărat chilipir! Dar las' pe mine! Eu ţi-o scot cu opt sute!... Să dai banii

ăştia, zic eu, cu ochii închişi şi să pui mîna pe chei... că eşti om făcut! Dar pînă atunci, zic, du-te sănătos şi vino la mine peste trei zile, pentru că acuma am treabă. Bună ziua... bună ziua!

*

N-a ieşit bine omul pe uşă, că m-am şi dus glonţ la cela cu spălătoria să-i duc vestea cea bună: Dumnezeu mi-a trimis un ageamiu, un tîmpit de imigrant, aşa că are acuma prilejul să scape de atelier fără pagubă, numai să fie destul de şmecher şi să ştie ce trebuie să facă.

Hoţomanul a priceput numaidecît cam despre ce este vorba şi-mi zise:

— Adu-mi-l numai pe fraier aici... şi o să fie bine! Peste trei zile, papă-lapte îmi soseşte cu arvuna, mi se aşează cu nevestica lui pe o săptămînă, de probă, în spălătorie, să vadă cum merge — şi fiindcă omul meu, bineînţeles, are grijă ca în săptămîna asta spălătoria să meargă bine... şi încă ce bine!... un bine cu moţ... mai bine decît bine... au bătut laba! Fraierul şi-a pus pe masă sărăcia aceea de gologani, omul meu i-a dat în primire cheile şi condicile, eu mi-am încasat ce mi se cuvine, şi de la unul şi de la celălalt... mister Baraban, misitul, ştie doar ce are de făcut... şi, vorba dumitale: „finita la comedia!"

Nu-i aşa? Asta o spui dumneata. Dar pentru mine, comedia nu-i decît la-nceput. Fiindcă, după ce s-au isprăvit toate, de-abia m-a cuprins necazul împotriva păcătosului ăsta de venetic: cu ce drept i se cuvine unui asemenea bandit să-i pice pară mălăiaţă, o femeie ca asta, s-o ungi pe pîine, nu alta... şi o mie de dolari bani gheaţă... şi o afacere de-a gata, fără nici o durere de cap? Nu! Trebuie neapărat să-i smulg spălătoria cu jumătate din preţ şi să i-o dau înapoi fostului proprietar.

Cum?

Pentru asta sînt doar mister Baraban, om de afaceri, ca să nu fie lucru pe lume să nu-l pot duce cu bine la capăt. Şi m-am repezit pînă-n Bronx, am în-

chiriat la agenție, tocmai peste drum de spălătorie, în colțul străzii a doua, o odăiță, am dat arvună zece dolari și am atîrnat în vitrină un bilet:

AICI SE DESCHIDE O SPALĂTORIE

Nu trec nici două zile și fraierul îmi dă năvală-n birou, cu o falcă în cer și una în pămînt. Nenorocire! I s-a tăiat capu'! E mort!

— Dar ce s-a întîmplat? zic.

Și-mi povestește că s-a apucat unul, dracu știe cine, să închirieze chiar peste drum de el o dugheană, ca să-și deschidă o spălătorie.

— Și-acu ce vrei? îl întreb.

Vrea, zice el, să-l scap de spălătorie. Dacă-i găsesc mușteriu, o să-mi plătească pentru osteneală atîta cît trebuie ca să fiu pe deplin mulțumit și toată viața o să se roage lui Dumnezeu pentru mine, și așa mai departe.

Caut să-l liniștesc și-i spun că mușteriu nu se găsește pe toate gunoaiele. Dar să aibă încredere în mine, că o să fac tot ce-mi stă în putință. Pînă atunci, să se ducă acasă și să vină la mine peste trei zile, fiindcă nu mai știu unde mi-e capul de atîtea afaceri... Bună ziua... bună ziua!

*

Cum a plecat fraierul meu, am trimis după fostul proprietar și i-am povestit toate, uite-așa și-așa...

— Acuma, zic, ai prilejul să-ți iei spălătoria înapoi cu jumătate din bani.

Zice el:

— Cum?

Zic:

— Ce-i treaba dumitale? Las'pe mine! Doar nu degeaba sînt eu mister Baraban,om de afaceri!

Zice el:

— *Olrait!*

Zic eu:

— Mie trebuie să-mi iasă din afacerea asta un sutar!

Zice el:

— *Olrait!*

Şi aşa mai departe. Trec cele trei zile, ageamiul cu nevastă-sa, la mine-n birou. Ea pare ceva mai palidă, dar la fel de frumoasă.

— Ce se aude?

— Ce vrei să se audă? Trebuie, zic, să-i mulţumeşti lui Dumnezeu că am găsit, cu chiu cu vai, pe unul care ar vrea să-ţi ia spălătoria. Numai că ştii!... ceva parale tot o să trebuiască să pierzi.

— Şi cît anume trebuie să pierd?

— Nu întreba, zic, cîte parale pierzi... mai bine întreabă cîte parale cîştigi. Oricît de puţini bani ai lua, sînt ca găsiţi. Te joci, zic, cu concurenţii americani? Ei pot, zic, să te bage la nişte cheltuieli aşa de grozave, încît să te facă să te scoli în mijlocul nopţii şi s-o iei la goană, zic, numai cu cămaşa de pe tine.

Scurt, i-am speriat aşa de rău, încît au luat pe afacere jumătate din cît i-a costat şi mi-au dat şi un comision gras, fiindcă mister Baraban nu este dator să-şi piardă vremea de pomană cu ei... şi s-a isprăvit cu spălătoria!

Dar nu te grăbi, că încă n-am isprăvit! Ce mă fac cu cei zece dolari pe care i-am dat arvună agenţiei pentru odăiţă, ca să pun în fereastră un anunţ cum că acolo s-ar deschide o spălătorie! Te-ntreb: de ce să zvîrl zece dolari în vînt, fără rost, nici mie, nici ţie? Cum adică: mister Baraban, om de afaceri, are bani de furat, sau ce? Asta-i una! Şi, după aceea, începe să fiarbă în mine necazul, ori de cîte ori îmi aduc aminte că papă-lapte ăsta al meu mai are încă vreo cîteva sute de dolari în buzunar şi o nevestică... ce nevestică! O bomboană! De ce i se cuvine, mă rog? Mister Baraban, cel mai mare misit din East-Side să aibă o nevastă, să mă ierţi, slută ca dracu' şi mai rea decît moartea — şi unui dobitoc ca ăsta să-i trimită Dumnezeu o asemenea bijuterie... arză-l-ar focul!

Aşa că i-am trimis îndată banditului ăsta de imigrant o carte poştală să vină să stea de vorbă cu mine la ora cutare şi cutare, fiindcă am pentru el o afacere. Şi mult nu trebuie, să-l rog, şi-mi vine la întîlnire —

bă o mai aduce cu el şi pe ea, pe nevastă-sa. Îi poftesc pe scumpii mei musafiri să şadă şi le povestesc o istorie, uite-aşa şi-aşa...

— Voi nu-i cunoaşteţi pe mincinoşii şi şarlatanii ăştia de americani. Dacă aţi şti ce-a făcut hoţul ăsta cu spălătoria ca să vă tragă pe sfoară, vi s-ar face părul măciucă!

— Ce?

— Uite ce! zic. El e acela, zic, care a închiriat odăiţa de peste drum şi a atîrnat în fereastră hîrtia ceea cum că deschide o spălătorie... dinadins ca să vă sperie, zic, şi să-i daţi înapoi dugheana, cu jumătate din preţ.

Cînd au auzit treaba asta, s-au făcut foc amîndoi — dar ea mai cu seamă. Ochii îi ardeau ca nişte tăciuni aprinşi.

— În locul vostru, zic, m-aş răfui cu el să mă ţină minte cît o trăi.

— Cum? mă-ntreabă el.

— Las'pe mine! zic. O să-i fac eu una tîlharului ăsta, zic, că n-o să se mai poată scula nici în ziua de apoi... şi voi o să trageţi numai foloase. O să aveţi, zic, o afacere şi mai bună ca înainte.

Se uită ei la mine ca şi cum mi-ar spune: „Să dea Dumnezeu să fie aşa cum spui dumneata... să trăieşti..." şi aşa mai departe.

Şi le arăt cam ce ar fi de făcut. În loc să mă apuc să răscumpăr un vad străin, şi să-i plătesc aceluia nu ştiu cît filodormă, mai bine dau fuga şi închiriez de-a dreptul la proprietar prăvălioara de peste drum, pe care şarlatanul a vrut s-o ia pentru el şi-i pun pe picioare, cu vreo trei-patru sute de dolari, o altă spălătorie şi m-apuc să-i fac concurenţă: cît ia el, eu iau mai puţin. Şi dacă în trei săptămîni nu ţi-l silesc să-şi ia lumea-n cap, să nu-mi spui pe nume!

Ce vrei mai mult! I-am înşurubat aşa de bine, că ageamiul numai că nu mi-a sărit de gît să mă sărute, iar nevastă-sa, îmbujorată cum era ea, de bucurie, părea şi mai frumoasă ca de obicei.

Chiar în aceeaşi zi, am închiriat pentru ei prăvălioara şi, cît ai bate din palme, a răsărit ca din pă-

mînt o nouă spălătorie, cu firmă, cu mese, cu tot hocus-pocusul de care este nevoie... şi perechea s-a pus îndată pe treabă şi s-a încins între ei şi cel cu spălătoria din faţă o concurenţă pe viaţă şi pe moarte. Se băteau cu preţurile, ca chiorii. Dacă cel de peste drum cerea douăzeci şi patru de cenţi pentru o duzină de rufe murdare, ăştia nu cereau decît optsprezece şi mai spălau şi un cearşaf gratuit. Dacă cela a scăzut la opt cenţi cămaşa, ăştia au lăsat la şase, aşa că celălalt era silit să nu mai ceară decît patru şi aşa mai departe. Şi s-au bătut atîta între ei, pînă ce papă-lapte al meu s-a scuturat şi de rămăşiţa lui de dolari şi a rămas tinichea, că n-a mai avut nici cu ce să-şi plătească chiria. Cîteva săptămîni i-au ajuns ca să fie silit să-şi închidă dugheana şi să se trezească în stradă, mofluz.

Acu', dumnealui se odihneşte în puşcăria din Lidlow Street, pentru că eu i-am găsit nevesti-si un avocat care cere în numele ei, de la fraierul meu, trei lucruri : 1. banii de zestre, adică mia ceea de dolari ; 2. divorţul ; şi 3. pînă o să capete de la el, odată şi odată divorţul, s-o întreţină, după cum prevăd legile ţării... dar-ar toţi dracii-n el de bandit !

CUPRINS

Pag.

Cuvînt înainte 5

Romane

Romanul unui om de afaceri 13
Halal de mine ! Sînt orfan 161

Povestiri

Croitorul fermecat 329
Saptezeci şi cinci de mii 369
Cuţitaşul 415
Bucurii 429
Casrilifca
Tramvaiul din Casrilifca 435
Hotelurile din Casrilifca 441
Restaurantele din Casrilifca 448
Circiumile din Casrilifca 453
Teatrul din Casrilifca 456
Foc la Casrilifca 465
Hoţii din Casrilifca 469
Un zăpăcit 475
Recunoştinţă 482
El şi ea 494
Pătanii 501
Gîşte 517
Bomba 529
Nu mai sînt morţi 536
Gimnaziu !... 541
Poveşti 556
Să nu-mi fie de deochi 562
Un om fericit 567
Doi morţi 575
Cel mai mare păcat 587
Ghiţă Purişchevici 593
Berl Aizic 602

Pag.

Un om care nu iartă 607
Romane de dragoste 617
Mister Green are o slujbă 653
Un venetic 657

Lei 10,90